64 II m

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

SZERKESZTI

ERDÉLYI JÁNOS.

1847.

JULIUS-DECEMBER.

PESTEN

NYOMATOTT LANDERER ÉS HECKENASTNÁL.

306.982

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten julius 4. 1847. 1. sz.

MAGYARORSZÁGI SZENT ERZSÉBET KASSAI TEMPLOMÁNAK FŐOLTÁRKÉPEI. *)

(Magyarázva *Henszlmann Imre* által a t. társaság történeti osztályának ülésében jun. 21. 1847.)

A taval Kassán és Eperjesen összegyült orvosok és természetvizsgálók archaeologiai osztálya kérelmének és figyelmeztetésének a kassai ó német stilü templomok érdekében már is lön részben eredménye; midön ns Kassa városa a becses emlékeket új födelek által biztosítani, és a fő oltár kitünő képeit megtisztíttatni és megújíttatni határozta. A födelezés terve Gerster Károl pesti épitészre van bízva, kiben azok után, miket Borsodi ó német stilü házánál tanusított, tökéletesen megnyughatunk; a képek tisztítását és újítását Szeitz Ernő pesti föstész vállalta magára, és a tisztítást nagyon szerencsés sikerrel már majd nem egészen bevégezte, mint azt az elömutatandó képek másolatai bőven tanusítják.

E képek a sz. Erzsébet-templomnak fő oltárát Kassán a legnevezetesebbek egyikévé teszik, mind annak daczára, hogy még nem igen régen (körül belül 30 év előtt) az oltárnak koronázata levétetett, mert abból, mint mondják, egy alak lezuhanván az akkori papságot megrémíté. Mint e koronázatnak fenmaradt töredékeiből kitetszik, miknek néhányát a régi sekrestye felső kamrájában, másokat épen magános embernél találtam, a müvet az akkori (azaz a XV. század másod felében gyakorlott) fa faragványoknak legsikerültebb munkái közé kell számítnunk. Mind a mellett nagyobb figyelmet érdemelnek az oltár képes szárnyai, mikről részletesebben szólandok.

*) Figyelmeztetjük a hazai művészeket és műbarátokat emez uj fölfedezésre, melylyel nemcsak hazai műemlékeink száma vön szaporodást, hanem a föstészet története is uj adatokat. *Szerk.*

Minden szárny kettős, hat hat képpel minden oldalán, azaz 24 jelenet van minden szárnyon, egészben tehát 48 kép. E 48 kép három tárgyat ábrázol. Az első és fő tárgy a magyar születésü *sz. Erzsébetnek élete* 12 képben; a második *Krisztus urunknak szenvedése* (mit a műtörténetben az europai nyelveken passiónak neveznek) 24 képben; a harmadik tárgy *szüz Máriának élete* 12 képben. A képek ugy vannak elrendezve, hogy mint az oltár nyitva van vagy bezáratik, vagy az első vagy a második, vagy a harmadik rend képei láthatók; s igy a képeken háromszor lehet változtatni, alapul tevén sz. Erzsébet életét, mint álló mutatványt, mivel ennek van szentelve a templom, bezárván egyszerüen az oltárt s igy nyilvánítván a passiót oly napokon, mik erre vonatkoznak, p. böjtben és husvétkor, vagy kétszeresen bezárván az oltárt s igy a szüznek életét nyilvánítván, p. a kisasszonynapokon, karácsonkor és m. eff. alkalommal. Ebből látjuk, mikép már a régiek is gondoskodtak arról, hogy a római egyház szertartásában megkivánt képváltoztatások, mint azt a különféle ünnepek fölteszik, ne menjenek véghez oly, a régi mü emlékeket veszélyeztető és valóban is sértő, módra, mint az eddig Kassán történt; hol a megkivánt változó és minden mübecs nélkül levő képek az oltárnak közép szekrényében levő régi faragványokhoz illesztettek és illesztetnek, ez utóbbiaknak nem csekély és a gyakori változások, és ügyetlen kezelők miatt kikerülhetlen kárával; sőt fájdalommal kell jelentenem, mikép eddig szokásban volt az oltárnak szönyeggel kidiszítését ugy alkalmazni, hogy a szönyegek nem csak szögekkel, hanem még vastagabb csavarokkal is a legbecsesebb képek festett tábláikba illesztettek; és a felügyelők közt senki sem találkozott, ki e barbarságot megszüntette volna.

Hogy a régi mester által czélba vett képek változtatásának mechanismusát jobban értsük, vegyünk elő három papirosívet, melynek középsőjét ki kell nyitnunk, a behajtott két szélsőt pedig mind két oldalához alkalmaznunk. A középső nyitott ív az oltár közép szekrényét jelenti, miben fából faragott festett és aranyozott colossal alakok állanak. Igy az oltár nyitva van, és a fa faragványok láthatók *), e nyitott szekrénynek mindegyik

*) Ezen alakok a kassai templomban nagy részint fedve vannak szönyegekkel, nehéz pyramisokkal, mik az úgynevezett paróka-stilben készültek, és ugyane gonosz stilben készített szentségház vagy tabernaculummal, nem tudjuk azok rosz ízlésének jeléül-e, kik erre ügyelnek, vagy hogy az, kinek ez uraknál jobb ízlése van, a becses faragványokat ne vizsgálhassa. Mind a mellett egyes leesett testda-

oldalán látható a sz. Erzsébet életét tárgyazó 12 kép, és ez az oltárnak rendes állapotja; söt az oltár szárnyai oly régen nem zárattak be, hogy azokat a tisztítás alkalmával levétetvén, elcsodálkoztunk, midön a várt 24 kép helyett 48-at találtunk. Ha már most az oltárt egyszerüen bezárjuk, vagy a két oldalív egyik lapját a középső ívre terítjük, akkor a passiónak 24 képe jelen meg, melynek 12 középsöi a sz. Erzsébet életét ábrázoló 12 képnek hátára vannak festve, 12 szélsöi pedig a kettös szárnynak másik feléhez tartoznak. Ráfordítván a középső ívre a fenmaradt két szélsö lapot is, az azelötti szélesség felében kevesbül, és most elötünik a szüz életéből vett 12 kép, mik megint a passio 12 szélsö képének hátára vannak festve.

Ezek szerint az elöadások egyes tárgyai igy oszlanak el:

I. Sz. Erzsébet életéből a nézőnek bal kézre

1	2	**Faragványok.**	7	8
3	4		9	10
5	6		11	12

1. A szentnek születése Magyarországon 1307. Gertrud királyné, II. András felesége és a szentnek anyja, gyermekágyban.
2. A négy éves sz. átadatik a thuringiai követnek, kik öt Németországba viszik.
3. A férjhez ment szent egy pokolvarast ápol, a betegnek haját levágván, és mosván öt.
4. Az ugynevezett kereszt és rózsacsoda.
5. Angyalok a szentnek fényes palástot hoznak.

rabok után sajnálattal itélhetjük, mikép ha ezen a rosz ujabbat a jobb régi rovására védö rendszer tovább is folytattatik, a becses régiség lassanként egészen elpusztuland.

*

6. A szent az 1227. keresztes háborúba induló férjétől búcsút vesz a nézőnek jobbra.
7. A szent, sógora Henrik által, Eisennach várából kiüzetik.
8 Ugyanaz egy vén banya által a sárba taszíttatik.
9. A sz. kórházban egy pokolvarast fürészt.
10. Midőn a szent buzgóan imádkozik, felette az ugynevezett gloria megjelenik.
11. A szentnek halála 1231.
12. Annak eltakaríttatása.

II. A passióból.

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24

1. Krisztus urunk bemenetele Jeruzsálembe (másik oldalán hátul a szüz eljegyeztetése).
2. Kr. kiüzi az árusokat a templomból (hátul Maria ifjabb korában a templomot látogatja).
3. A sz. vacsora (e kép az Erzsébet életéből vettnek a hátulsó oldalán).
4. Az üdvezítő mossa tanítványai lábait (a sz. Erzsébet életéből vett I. számu kép hátán).
5. Kr. urunk mondja Péternek, hogy őt háromszor fogja megtagadni (a sz. Erzsébet életéből v. 8. számúnak a hátán).
6. Üdvezítőnk az olajfák hegyén imádkozik (a sz. Erzsébet 7. számának hátán).
7. Judás megcsókolja üdvezítőnket (e kép hátán Erzsébet a szüzet meglátogatja, 4. szám).
8. Urunk Annas előtt (hátul az angyali üdvözlet 3. sz.).
9. Kr. urunk Kajafás előtt (e kép hátán körülmetéltetése, a sz. életének 6. száma).

10. Római katonák Kr. urunkat gunyolják (hátán Kr. születése, 5. sz.).
11. Kr. Pilátus előtt (Erzsébet életének 4 száma hátán).
12. Kr. megint Kajafás előtt (Erzs. életének 3. sz. hátán).
13. Kr. megint Pilátus előtt (Erzs. életének 10. sz. hátán).
14. Kr. ostoroztatik (Erzs. életének 9. száma hátán).
15. A tövissel koronázás (hátán e képnek az üdvezítő, mint kisded, Simeon karján, a szűz életének 8. száma).
16. Az ugynevezett „*Ecce homo*“, midőn Kr. a népnek mutattatik (hátul a három király, a szűz életének 7. sz.).
17. Pilatus mossa kezeit (hátán a sz. család futása Egyiptomba, a sz. életének 10. száma).
18. Kr. a keresztet viszi (hátán a betlehemi gyermekgyilkolás, a sz. életének 9. száma).
19. Kr. keresztre feszíttetik (Erzsébet életének 6. sz. hátán).
20. Kr. a keresztfán (Erzs. élete 5. sz. hátán).
21. Kr. levétetik a keresztről (Erzs. élete 12. sz. hátán).
22. Kr. az előpokolban (Erzs. élete 11. sz. hátán).
23. Kr. letétele a sirba (hátán a szűznek halála 12. sz.).
24. Kr. feltámad (hátul üdvezítőnk, mint 12 éves gyermek a templomban, 11. sz.).

III. A szűznek életéből.

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12

1. Gyermekkorában a szűz a templomot látogatja.
2. Eljegyeztetése.
3. Az angyali üdvözlet.
4. Sz. Erzsébet sz. Máriát látogatja.
5. Kr. születése.
6. Krisztust körülmetélik.

7. A három király.
8. Krisztus mint kisded, Simeon karjain.
9. A betlehemi gyermekgyilkolás.
10. A szent család futása Egyiptomba.
11. Kr. mint gyermek, phariseusokkal vitáz.
12. A szüznek halála.

Az oltár közép szekrénye 12 láb 10 hüvelyk széles és 13 láb, 9—10 hüvelyk magas. Minden szárnynak ugyan-e magassága, de csak fél szélessége, t i. 6′ 5″ vagyon. A rámákra, mik az egyes képeket egymástól elválasztják és körülfogják, 1′ $8^2/_8$″ esvén, az egyes képek magassága 4′ és $^1/_2$″ nagyságban látható, mert a képekből $^3/_4$ hüvelyknyit a ráma, melyben azok vannak, elfedez Azonban ezen magasság nem egészen a képé, mert annak alsó határaitól számítván, 2′ 11″ hüvelyk magasságában az I. és II sz alatti képekben egy díszesítő kanyarív emelkedik (ezt a németek Eselrücken-nek nevezik), melynek egyes részei a kanyarítástól fölfelé hajolnak, igy nevezetes tért foglalnak el, s a képet kisebb helyre szorítják. A kanyarív diszítményei változnak a tárgyak szerint, igy a sz. Erzs. életéből vett képek kanyarívei más alakuak, mint a passioéi Ezen erősen és fényesen megaranyozott ívek meghatározott szabályok szerint alkotvák ugyan, de szabad kézzel, miért is azokon eltérések láthatók, a kanyarív felett és alatt, egészen a kép körrajzaig. Sz. Erzsébet képeiben az alap aranyozva van, a passióban csak az ív alatti tér aranyos, az a feletti pedig kékre van festve. Mivel az ív alatti aranyozás a rajznak körvonalait követi, természetes, mikép ez utóbbi a tábla közepe felé magasulhat, s igy ha tornyot, fölfelé tartott lándzsát vagy hasonlót kellett festeni, a festész azt képe közepére helyezte. Az I. és II. számu tárgy képeit szélesebb aranyos rámák foglalják körül, miken kevéssé domborodó arányos és csínos kivitelü lombozat díszlik. E rámák a III. számu képek körül minden aranyozás nélkül czinoberrel festvék, mely szín a sok por és mocsok miatt majd nem sötét bárnává változott; azonban a tisztítás alatt eredeti tüzét csak nem egészen visszanyerte, sőt azon ezüstös virágokat találtunk, miknek a tisztítás előtt alig láttuk nyomát. Nevezetes, mikép a III. számu előadások a többihez hasonlítva, szegénykés rámákkal fogvák körül, és még az aranyos kanyarívek is hibáznak, holott nem sokára készítésök után szüz Mária élete a müvészetben ugyananyi, vagy épen több jelentékenységgel birt, mint a passio. E felötlő körülményt, nem egyébnek tulajdoníthatni, mint hogy a szüz életének előadásai épen akkor

még mind inkább fejlődtek, és legnagyobb jelentékenységöket a reformatio korában érték el. Akkor t. i. a római egyház és annak nyomán a müvészet is, mintegy ellentétül az uj hitnek, mely inkább üdvezítönk körül forgott, a szüznek történetét és cultusát emelé ki; e tárgyban jellemezvén a legtiszlább nöiséget, mire Göethe Faustjának II. részében e szavak vonatkoznak:

Das ewig weibliche
Zieht uns hinan.

Nem akarnám ugyan állítani, mikép ezelött a szüznek tisztelete nem állott fen, söt ez még a XII. században keletkezett, de más részről a XII. XIII. XIV. és XV. században üdvezítönknek és életének képezése a müvészetben tuluralkodott, mit nem csak a régi épitmények dombormüvei, hanem van Eyck, Hemling, Schongauer és mások képei és rajzai is bizonyitanak; söt maga Dürer is ugynevezett nagy passióját fametszetben, hamarább készité, mint a szüznek életét, valamint töle három különféle passiót és csak egy, a szüz életére vonatkozó, munkát birunk. Ezen a müvészetben késöbbi fejlödésnek tulajdoníthatjuk tehát az alárendeltebb helyet, melyet a III. számu képek elfoglalnak, és kevésbbé díszes állapotukat; ámbár ellentétben ezzel meg kell említeni, mikép e képek egészben véve ügyesebben festvék mint a passioéi, mit részemről a müvészetben ujabban keletkezett vonzalomnak vagyok hajlandó tulajdonítni. — Midön a III. számu képeknél a díszesítö kanyarív hibázik, azok magasságukban több tért nyervén, alakjai is általában nagyobbak, mint az I. és II. számu képekéi; söt amazok rámái is keskenyebbek levén, a szüznek életéből vett képek valamivel szélesebbek is, t. i. 2′ 7″. Felsö terök, ha a kanyarív levétetik róluk, egészen laposan van aranyozva. *(Folytattatik.)*

FREILIGRATHRÓL NODNAGEL.

Kevés ujszerü költön mutatható ki több oldalulag a mai költészet, mint *Freiligrathon*. Mi legközelébb a költés tartalmát, a lényeges gondolatokat illeti, melyeken a költö saját világot alkota rimeiben, nagy meghasonlás mutatkozik, ha régibb és ujabb verseit összevetjük, mik közé esik az ö darmstadti lakása 184— 43ban, házassága, midön keleti vándorlásai, tengeri utaiból megtérve, haza tért s ott megtelepedett. Szerelemtavasza rövid volt, s csak néhány szerelmi virágot terme, alig fogadottakat jótetszéssel rokon szivek által is. Ellenkezöleg szemei a politicai viszo-

nyokra fordultak. Azonban bölcseleti és történeti müveltség hiánya miatt balfogásokat követett el, melyek következtében egész költői világnézletét kérdésbe hozták. Ő nem akart közértelmü politicai dalos lenni, mert a költő szerinte, magasabban áll, mint a pártok. E vallomás azok előtt, kik a politicai lyra zászlóját lobogtaták, örvendetes gyönge oldal lön, melyre sanyarú vágásokat irányzottak. Legelső Herwegh, az akkori politicai költők vezére, tevé azt. Mások megtámadásai sem maradtak el, kik csóvát vetének a költő lelkébe, melynek parázsa majd lángot vetende. Mindazáltal megtörtént, a mit nem vártak. *Freiligrath*, kinek áldatlan külső viszonyai köz tudomássá lenni kezdtek, Humboldt Sándor közbenjárásával, mint hiszik, háromszáz tallérnyi, sokszor emlegetett, dijpénzt nyere a porosz királytól. Ez volt rá nézve az egyetlen, habár csekély, elismerés, de a melynek a költő éltében viszályteli szerepet kelle játszani. Még elhatárzatlanul, melyik párt mellé nyilatkozzék, mert hogy párthoz kellessék állania, Herwegh szóhajtása nélkül is látá, 1842 év nyarán átköltözött St. Goarba. A vidám izgó mozgó élet a Rajnánál, hol annakelőtte is lakott, számot tarta reá, s látogást látogatást ére nála. Az amerikai Longfellow, kit *Freiligrath* derék fordításai által ismertete meg a német közönséggel, Boppardnál tölté azon nyarat Marienbergben. Az amerikai, különös tisztelője az ujszerü német lantnak, sokszor jött össze vele nála. Mind a kettő fordíta. A politica háttérbe látszott vonulni. — Ezután Hoffmannal (von Fallersleben) jött közelebbi ösmeretségbe a költő, és ez adá a még folyvást ingadozó ifjabb művésztársnak az irányt, melybe ő, barátjai nagy részének is teljesen váratlanul, „Hitvallomásaival“ hirtelen átcsapott. Ezután *Freiligrath* Brüsselbe költözék, onnan Zürich közelébe, hol első gyermeke született. Legujabban Angliába mene át, hogy ott ismét polgári állásba — kereskedői irodába, — térjen vissza, mit bár soha el se hagyott volna. Azon kérdés, mennyire van joga lyricának a napi politicából merítnie anyagait, e helyt alkalmasint eldöntetlenül maradhat, csak annyi legyen kimondva, hogy *Freiligrath* egyáltalán nem való politicai költőnek. Ily költő szive kell, hogy népe közepében éljen, abban minden fájdalom és seb utánsajogjon, az olykor látnokilag előlegesen is fájjon; neki nem szabad tudni, hogy hona határin tul van ország, melyet dicsőítni, melyért rajongnia lehessen. Igen, a valódi politicai költőnek oly egy oldalunak kell lennie, mikép mondaték; azért nincs egy is valódilag olyan a jelenkor ugynevezett politicai költői közt; lelkesedésök mesterkélt, szerelmök üres hangzaj; görcsösen függnek

egyeseken, vagy személyiségen, mi elvégre sem olyan fontos, mint ők balul vélik. Sok oldaluságok mellett lehetlen hogy ők a hazai dalban nagyok legyenek, hogy az igaz hurt pengessék. — De én nem csak nem hiszem, mond biráló, hogy Fr—ból soha sem lehet jelentékes politicai költő, hanem úgy is vélekszem, hogy emez idegen mezőre kikalandozás költői kifejlődését veszedelmesen megzökkenté. Régibb leiró s epicai felé hajló költészete, és ujabb kori, haragban lángoló versei közt semmi hid, tehát ama nemhez soha sem fog visszatérni, azt ő megveté, a politicai verselés meg őt veté meg, mivelhogy nincs hatalmában, mint Heinénak, a lánglobogásu korbács, de még a kis satira sem Meglátjuk hogy Freiligrath költészete ezen az uton kialszik. Bár leszállhatna ő még szive mélyébe s találna aranyban dus eret! A napi politica zaját és elvódásait igaz költő nem állhatja ki sokáig.

Tekintvén költészete formáit, legujabb időben általán fogva egyszerü lett az. Idegen hangzasu rimei: Diana, Guyana; Guito's, Moskito's; Reveille, Marseille stb. könnyü módon idegen földek és állapotok képét vetik az olvasó vagy hallgató lelkébe, minthogy épen a rimszóban fekszik az idegen, de evvel az a baj, hogy a rímek hamar üres játékká és pengéssé fajzanak. Igaz ugyan hogy a német rimszótagok fölöttébb elhasználvák, de a tulságig dus nyelven nincs módjában költőnek ujat teremteni? Azért nem fogjuk becsmérelni Fr—ot, hogy visszatért a rim egyszerüségéhez.

Most átmegyünk a fordítás széles mezejére, melyet ő nyilvános fölléptének már elsőbb éveiben is müvelt, melyen legujabban is munkálódott. Fordításainak száma francziából, angol- és olaszból vásártul vásárig egyre nő. Eddig a németek birják azon dicsőséget a müvelt nemzetek között, hogy legjobb fordítók. Bizon szomorú dicsőség, mert a fordításokban minden lehető és nemlehető nyelvekből, talán valami öserönk veszett oda; s a nyelvnek gazdagításával sok idegen tolakodott belé, annyira hogy nincs eredeti nyelvben a földön annyi idegen szó, mint a németben; és a tartalmatlan és roszból folyvást egész tömeg adatik, mert a mesterművekkel együtt keletbe jönek minden idegen irodalom dibdábságai is Kevés kivétellel mai fordítóink, kiadók által megrendelt gyári portékákat készítenek. Soha nem igyekeznek tételeket, fordulatokat a német szó szelleméhez alkalmaztatni, vagy e nyelv kifogyhatlan gazdagságából váltogatni, mi egészben kevés bajjal jár. A németek megkisérték, hiröket a régibb és ujabb classicus irókon, kiknél a legkeményebb diót kelle feltörni, a mesterséges versformákat hajlítani, a

daczos szójátékokat érczigába hódítani. Jeles fordításban kaphatók Homér, Horácz, Aristophanes, Ariosto, Tasso, Calderon és mások; de ma koczkára van téve fordítói dicsőségünk. Nem akarom Freiligrathot mint fordítót megtámadni, s kisebbíteni, sőt egyiknek tartom öt a legszilárdabbak közül. Vessük össze fordításait Hugo V., Lamartine, Alfred de Musset, Desbords-Valmore, leginkább pedig az angolok: Coleridge, Southey, Lamb, Campbell, Hemans, Scott, Moore, Burns, Longfelow után. Nem csak bátran állíthatjuk öt ama neves fordítók mellé, kik ezen irókba kapni mertek, hanem bár hasonlítsuk össze az eredetivel vonásról vonásra meglátnunk, hogy ő nem oly könnyen veszi a dolgot, mit sok más. Ő mindent egészen igyekszik adni, s az eredetinek gyöngébb színét sem törleni el; ő nem költ hozzá apró vonásokat és czifrát, habár szépítne is az eredetin. *A kisebb lyrai és epicai versek fordítójának állapota mégis fölötte kétes állapot; csak kinosan terem itt a babér, a legjobb fordító nevének is csak felényi hangzása van. De jobb azok sorsa, kik kapós regényeket, emlékiratokat vagy szindarabokat tesznek át, mivel legalább számos közönséget remélhetnek, s kiadó is hamarább lesz rájok mint versekre. Igy Freiligrathra nehezen mosolyog vidám jövendő! mit mégsem állíthatni oly férfiról, ki alig 36 éves, kinek erejét nyomor és életbajok még nem fárasztották ki.

Mély és költői gondolatokban Freiligrath nem erős; miért azon magvas szózatokat s érteményeket, minők Homértól Göetheig költészeti bölcseség által jöttek az életbe, nála szűken zsákmányolhatni. Alább áll ő ezekben a mai lyra coriphaeusainál, minők Heine, Grün A., Mosen, sőt mint Geibel is, ki öt alig mulja felül. —

ÉRTESÍTŐ.

A három divatlapról. 3. *Honderű* XII—XXVI. — Hallottunk vádakat magunk ellen s még olyat is többek között néminemű iróktul, hogy criticáinkból semmit sem tanultak. Ez meglehet. De tanultak-e hát bármelyik aestheticusából is a világnak, Aristotelestől kezdve Hegelig, kiknél pedig elég tanulni való lett volna? Igy az ő figyelmök minket annál könnyebben elkerülhetett; s ha azok nélkül ellehettek, miért ne és pedig százszorta könnyebben, nélkülünk? Nem sokára ellesznek ők magok nélkül is elbizottságukban; minek aztán nem a Szépirodalmi Szemle vallja kárát, hanem összes műveltségünk, mi több mindennél. E szomorú körülmény ugy látszik, már eddigelé is bekövetkezett. Szerencsétlenségünkre azon helyen, hol első kisérletét teszi az iró ifjuság, a divatlapoknál igen vékony pénzű s könnyű vértezetü szerkesztőknek jutott ve-

zérszerep, kik mindnyájan telvék irodalmi bűnökkel. Az olvasó világra eme legközvetlenebb, ugy szólván mindennapi hatást gyakorló, irodalmat: a lapokét kelle hát figyelembe vennünk mindenek előtt; s mi följegyezvén bűneiket, vádlóul álltunk ki ellenök: az itéletmondás nem tőlünk függ. Hadd legyünk felelősek egyiránt jelen és jövő korunknak a megirt lapokban, s tegyen bizonyságot mindegyikünkről a betű, mely megmarad. Hadd legyen följegyezve mintegy magán szavazatul a Szépirodalmi Szemlének ellenmondása, mert pirulnunk kellene magunk előtt, ha kortársak levén, azt gondolhatná valaki felőlünk, hogy némi komolyabb igyekezet daczára is, mely talán nyomul fog látszani nem elég fényes sükerrel ugyan, de minden esetre szorongó lelkismerettel folytatott pályánkon, belé egyeztünk a divatlapok mai könnyelmü eljárásába. Mi abba nem egyeztünk belé: sőt megtettük kifogásainkat, s a zugás, mely hallatszik minden részről, az ő feljajdulások zenebonája.

De mind ez nem csuda. Nálunk kevés becse volt eddig annak, mit gonddal és iparral szerezhetni; azért büszkék valánk arra, mihez érdemünkön kivül jutottunk. Ez uton megszoktuk a gyámoltalanság nyomorú kényelmét, az érdem nélküli olcsó dicsőséget; és fenhéjazánk a születés a rokonság, a vagyon nyomatékával. Mikor legujabban irni kezdtünk, az irói erények mérlegébe is oda vetők a véletlen áldását, s igy ki magában egy kis erőt gondola érezni, megveté a munkára intő szózatot, s vad természetességében tárta ki előttünk képzelődése regioját s előállt egy egy hortobágyi puszta, bámulatos termékenyen és müveletlenül. Midőn akadt, ki a mesterség áldásait is kiterjeszteni ajánlotta e szép lapályra, eljöttek a természetesség barátai, és óvást tettek a mesterség ellen, mint az egyszeri rövidlátó, ki csak azért nem tön fel szemüveget, mert ha szükség volna rá, isten mindenkinek orrára teremtette volna azt. Igy a szép pusztaság nem csak hogy a mesterség áldásával nincs fölékesítve, hanem még természeti szépségeiben is elvizenyősödve, vagy teljesen elveszve a rövidlátó szemeknek, mert sem távcsövet nem akarunk használni sem üveget, habár a látás legszeb örömeitől fosztatunk is meg. E hasonlat szakasztott mása iróink nagy részének. Nálunk születni kell mindenre, s épen azért, mert születünk a birtokra és rangra, jószágaink maholnap idegen kézre jutnak, s minthogy a születéssel kapot erőt müvelni nem tartjuk szükségesnek, ott maradunk irodalmunkkal együtt a pusztai sár közepén, mielőtt a czélhoz jutnánk. A születés balhite öl minket az irodalmi pályán is. Nem tudunk megszabadulni eme vérszivó vampirtól, s ugy látszik, mintha eredendő bűnünk volna az. Hány költő van irodalmunkban, kinek fejébe nem fér, hogy neki még tanulni kell; kik ha meg nem ütik az iróiság vagy a critica mértékét, legott méltatlanságról, elnyomásról panaszkodnak — s ezek a legalábbvalók rendesen (sentina reipublicae literariae) — de hány van olyan, ki még azt sem hiszi el, hogy költőnek a természet adományán kivül szüksége volna magasabb tudományos müveltségre? És pedig épen ilyen nézetü iróval, sőt nem csak iróval, hanem egyszersmind szerkesztővel is, találkozunk a magyar irodalomban, kinek nevét csak azért nem irjuk itt ki, — ugy is tudja már minden figyelmes olvasó, — mert kiirta ő magát egész diplomaticai hüséggel.

Hallottunk más vádat is: a személyeskedés vádját és gondoltuk: boldogok az együgyüek! Kopott rege már ez, elkallott regéje az irodal-

mon kivül ásítozó. arról itélni nem tudó, seregnek. Az iró feje bizonyos tekintetben olyan, mint a pulykaé; ama nem tartozik a személyiséghez, eme nem a pecsenyéhez. Sőt épen csak a fej az, melyet nála meg kell birálni, mert a szivet és vesét vagy az ember religióját — mihez nyulni nem szabad — egyedül isten vizsgálhatja. Mindazt, mi a tudás körébe vág, mindazt, mi a fej itéletétől függ, kétségbe vonhatni az irónál, ha még oly nehezen esik is, a nélkül, hogy a személyiség meg volna sértve, és személyeskedés állna elő. Szóval az irót ugy kell venni, mint a paraszt régi adójában a madarakat — fejszámra; azaz pusztán csak fejével, észbeli tehetségével számolni be a közönségnek. Fel van tehát szabadítva a critica, vagy mint legujabban mondják: az itészet, megbirálni az irónak vele született és szerzett összes tehetségeit.—A tudnivalók sora együtt nő az idővel; s az ember feje ha káptalan volna, sem foghatna be mindent. De a mit nem tud az egyik, tudja a másik vagy legalább helyesebben. Ilyenkor a critica kisegítő, vagy épen utmutatóul jelenik meg, s az senki személyiségének nem válik gyalázatára, ha mindent nem tudván, critica álá vétetik, csak religiója, szivének égi hite ne bántassék, s az erkölcsi ember kiméltessék. Tehát ne szaporítsuk a szót személyeskedés vádjával; ellenben türjük, ha vérünk hevét vagy könnyüségét s epénk vagy májunk betegségét a biráló ész tanácsa ellenére, feltünőleg bevegyítjük munkáinkba, és megrovatunk; mert az irodalom nem kórház, hanem életre való, lélek és szívnemesitő ismeretek tára szeret lenni. És ha vannak az irodalomban szembeszökő félrelépések, vajjon mikép fogjuk ezeket oly udvariasan megnevezni, hogy kimondván a dolgot, személyt talán ne sértsünk, mint sokan ohajtanák. Ki lop, annak neve orzó. Ki hazudságot ir, annak neve hazug. Ki a nyilvánossággal visszaél, s örve alatt tiltott mezőkre csap, az éretlen kicsapongó stb. Mi nem vagyunk mégis eléggé gonoszak oly udvariasságra vetemedni, hogy valakit ekkép itéljünk meg: Ön uram méltóztatik semmit sem tudni; ön minapi czikkében méltóztatott hazudni. — Legyen kinek-kinek a szerint, a hogyan cselekszik. Részünkről mi ugy vagyunk elhatározva, hogy bizon csak megmondjnk az igazat essék jól vagy nem, akárkinek; szemünk előtt tartván a toscanai törvényszék formuláját: tutta la veritá e niente che la veritá

Egyébiránt elvárjuk, mennyiben fog változni az irói hang szerkesztőink és szerzőinknél, mert mi eddig csak ahoz alkalmazkodánk. Tőlünk sem egyik sem másik nem halland más tónu beszédet, mint a minő a magáé. A mily kalappal köszönt be valaki az irodalomba, olyannal fogadjuk; s ez magyarázza meg eljárásunkat most és jövendőben. —

A Honderü legujobban két uj rovattal kezdi gazdagítni tartalmát, talán kárpotlásul az eddigi ürességért, vagy jeleül jobb utra térésének, Az aestheticai elem, mely eddig leginkább a napi események sorában. a szini criticákban jelentkezett, önálló czikkekké látszik emelkedni. És egyik rovat ez, másik az életirások rovata, mely a világ nagy embereit uj Plutarchi rövidséggel, de kevés tanulsággal irja le egymásután. Aestheticai önálló dolgozat jelent meg három, ily czímek alatt: *A két Lucretia*, *A satiráról* *) *Zerffitől* és *Hiador* a Budapesti Hiradóbul átvéve, hogy a

*) A Honderü satyrát ir, mi ezt a régi latin grammaticusok nyomán igy látjuk helyesebbnek: *satira*. (Lásd Régi római irók életét. *Budai Ezsaiás* 32—42 ll.) *Szerk.*

Honderü olvasói lássák, „mikép itélnek a költö felöl más lapok is, melyeket részrehajlással vádolni bizonyosan senki sem fog.“ A Honderü jól teszi, ha véd oly tehetséget, mint Hiador, de hogy annyira védi, az már fölösleges; mivel csak élesbíti a mai egyoldalu divatlapokat, hogy azok is tühegyre állítvadic sérjék a magok iróit s gyalázzák másét, s akadt is lap, mely, csakhogy Hiadort mennél kisebbnek láttassa, nem átallott tudatlannak és járatlannak mutatkozni a magyar lyrica történetében, s igy szóla egész naivsággal felöle: „bizonyos Hiador.“ Olvastunk történetet, hol az, ki valami gonosz merényre veté fejét, midön törvény elé állíttatott, szerencsésnek hivé magát, ha örültség szine alá bujhatott: ezt megengedhetjük, mert éltérül volt szó a nyomorultnak, de hogy iró és pedig alkalmasint lapszerkesztö nem önvédelemböl, hanem hogy ártson vele másnak, magát ostobának hazudja, ilyet nem olvastunk. Az ignoralás olykor legvastagabb ignorantia.

A két Lucretia és Hiador feletti czikk már magában birálat levén, hová a szerzö alkalmasint több *hitet* raka le, mint *tant*, általunk szó nélkül hagyatik; különben is birálatok birálata igen hamar subtilitásokra vezetne. Jó véleményünket mind a mellett nem tagadhatjuk meg azon hangtól, melyen mindkettö elöadaték, noha másfelül ki kell mondanunk, hogy a Budapesti Hiradóbul vett czikkely részrehajlatlansága kissé gyanus elöttünk a Honderü szájából, mert belsö jelek után épen azon kéz müvének látszik az, mely a Honderü aestheticai czikkeit irogatja. *A satiráról* czimü czikk azért iratott, hogy Heine Atta Trollját ismertesse, és tükör tartassék általa némely iróink elé, kik Heine után és körül apródoskodnak, látniok: mint küzd a nevezett német költö eszmékkel, s minö tiszteletben kivánja tartatni a költészetet. Mi ezen Heine felöl mondott itélettel csaknem ellenkezö állításokat közlénk német mübíró után s nem bántuk meg, s igy e részben sem szólhatunk másképp, mint a müveltek ízlésére hivatkozólag, mert már mindketten elöadtuk véleményünket; egyébiránt, mi a satiráról elvontan okoskodólag mondatik, birja helyeslésünket.

A másik uj rovat, mely *képcsarnok* czim alatt jelenik meg a Honderüben, vajmi száraz dolgozatokat hoza még eddig, hihetöleg avatlan kéz compilatiója után, mit azért merünk állítani, mert az adatok csak régi módra hordatnak össze, átirva akárhonnan, mikor nem is eredeti dolgozatokul tekinthetök; továbbá mert a czim (képcsarnok) követelne több valamit is a puszta adatoknál, mi megint nem található. Csak az egy Molière életrajzát nézzük! ki van-e festve csarnokba illöleg ez a kép? Iró elött a Molière kutjának, mely Parisban néhány év elött készült, elnevezése nagyobb fontossággal birt, mint halála körülményei. Mi adhatnánk ugyan hiteles tudósítást e kutról, de arra nincs itt hely! s csak sajnálatunkat fejezhetjük ki, a miért el birá hallgatni szerzö, hogy Molière eltemettetését is csak alig lehete kinyerni özvegyének; hogy szegény neje pénzt hánya ki az összecsoportozott nép közé, csak ne háborítsa a költö eltakaríttatását; hogy az egész temetési pompa ének nélkül ment véghez két pap kiséretében stb. Ily adatnak nem szabad hibázni tiz sorra terjedö életiratból se, annyival inkább olyanból, mely képcsarnokban igényel helyet magának. — Molière elsö darabja czimét: „L' etourdi“ *feslett ember*nek forditja szerzö, elég roszul. A személy, kit a czim illet, olyan, ki szol-

gája cseleit, melyekkel a szerelmi viszonyt akarja megkötni számára, alkalmatlan időbeli közbejöttével mindig elrontja, innen van a darabnak egy másod czime is „Les contre-temps“ (balidő). Tehát az vigyázatlan, meggondolatlan, vagy legfeljebb szeleburdi lehetne, de koránt sem feslett ember.

Péter K. novellája „A müvész cseléd,“ azon alapul, hogy egy ifju meg akarván próbálni kedvesének iránta szeretetét, elmondja, tulajdonkép csak elhazudja: mikép a leány nem lehet az ő felesége, mert anyja nem engedi. A leány ezen megütközik; a mellékszobába vonul; ott bezárkozik és meghal. Ez okozá később az ifju lelki gyötrelmeit, bujdosásait; de a novellai érdek az által leszen föltámasztva, hogy a bolond szeretö ifju, ki könnyelmü beszédeivel megölte a (könnyü eszü) leányt, annak beszéli el a történetet, ki testvér bátyja volt a leánynak. Itéletünk szerint, hahár megtörténhetik is az, hogy leány egyszerre hitet veszítsen az iránt, kit különben szeret, itt nincs az alaposan indokolva. Hiszen alig mondá ki bolond beszédeit az ifju, már a leány mindjárt királynéi méltóságra emelkedve igy szól: Távozzék ön e lakból.“ Alig mondja ki a méltóságteli, de nem szeretői szavakat a leány, az ifju azonnal dönget zörget ajtaján bocsánatért; — s mind hiába. — Luiza nem több, mint két választ ad Ernyeinek, — amaz a novella hősnéje, ez hőse — mind össze hét sorban, s ily rövid uton kész az elzárkozás, örök elhidegülés, meg a halál. E catastrophe már a megmaradt ifju életére csak üldözö gondot s emléket hagyhata, de kérdés vajjon szerették-e igazán egymást, hogy közöttök ily, tréfának is rövid, jelenet örök elszakadást szülhete? — A mi a novellai eseményeket illeti, azok jól vannak elrendezve, a történet egymásutánisága bennök figyelemmel tartva. És ez oldalról elég van téve az elbeszélés azon modorának, mely költöivé teszi az előadást; de van egy sulyos hibája e műnek, mely épen azzal árt a költői hatásnak, hogy igen költői akar lenni. Olvassa bár ki a 230. lapon azon helyeket, hol az elbeszélő ifju, Ernyei, leirja kedvesét: s alig ha észre nem fog venni bizonyos föllengést, tulfeszült képzelődést, és elvégre teljes légi alakká finomított leánykát, az ifju szerelmének *eszményképét*, helylyel közel az előadás folytán. *Szeraf*, *angyalarcz* és termet; szépség, mi *földi szavakkal* ki *nem* beszélhető; arczszin, *menten* minden *emberi* folt s *máztól* bájszemek *égi* tükre; e fénylő csillagok, melyeket a szerelem *istene* választa örök templomul; szavaira elnémultak a *menny sphaerái*, ellesni ajkai *utánozhatlan* dallamát. — És miután ily legfensöbb szépségü szavakkal irná le kedvesét az ifju, igy szól: Itt van *silány* másolata az *égi* arcznak! Észrevehető itt a gamón járó pathos, mert ha minden égi tulajdonokkal birt az arcz, mint a leirásból olvassuk, s e leirás mégis csak silány az eredetihez képest, akkor azon arcznak legalább is hetedik égből származottnak kellett lennie. — És ez igy megy folyvást, nincs kimélve a szó; s még az ifju erein is *mennyei*, *tul*világi (?) villany habzik (231 l.); a leány pedig ezután is átszellemült Cherub, égből lebegő angyal, szeraftisztaságu hölgy, kinek csókja isteni; az ifju oly szerelemmel szereti öt, „mely örült szenvedélylyel kész szive hölgyeért életet, becsületet (!) vallást (!!) és üdvöt játszva koczkára tenni“ (232 l.), mikor ö a megelégedés zenitjén édeleg. A leány holtteste, mint *angyal*burok, arczán *tulvilági* béke sugároz stb. stb. Végre mond költö, fájdalmait ma-

gyarázva : Lehet némi fogalma (dehogy lehet!) az olvasónak azon *tulvilági kinokról*, melyek keblemet felszaggaták (250 l.). Az olvasónak épen nem lehet fogalma semmiről se ily leirások után, mert mi egy általában nem ismerjük ama fenséges költelmeket (fictio), sőt azoknak is csak ugy adunk formát, hogy emberiségünket reájok alkalmazzuk. Költönket az ideal tanainak elfogadása és követése vitte ezen üresség̀be; miért föstései kék szinek az ég azurján, vizvonalok a tengeren, fekete nyomok az éjben, miket meg nem különböztethetni még gondolatban sem. Azért mi ez általános szépségi jegyeket nem hiszszük elég tartalmasoknak, hogy általok és belölök aestheticai érdek származhassék; s oly álló csillagokul nézzük, melyek egyenlően világítanak jóra és gonoszra, azaz minden költőre, de velök egyik sem fogja felülmulni a másikat.

(Folytattatik.)

NEMZETI SZINHÁZ.

Jun. 19. *Nabucodonozor.* Irta *Solera*, zenéjét *Verdi* Ford. *Egressy B.* — 20. *Vén csapodár* v. *Házasság gőz által.* Vj. 5 f. Irta *Vahot I.* — 21. *Maywood* assz. és *Borry* ur jutalomjátéka : *Légyott az álarczos bálban.* Ballet 2 fv. Szerzette *Borry Pasquale.* Ezt megelőzé *A szép molnárnő*, vj 1 fv. Irta *Mellesville* és *Duverier*, ford. *Somolky.* — 22. *Alvajáró.* Nagy opera 3 fv. — 23. *Lassu viz partot mos.* Német vj. 4 fv. — 24. *Coriolan.* Szj. 5 fv. Irta *Shakspeare.* Ford. *Dobrossy* és *Egressy G.* — Tullus Aufidius szerepét Lendvay távollétében Szigeti vivé. — 25. *Lammermoori Lucia.* Nagy opera 3 fv. — 26. *Kalmár és tengerész.* Eredeti dr. 4 fv. Irta *Czakó Zs.* — 27. Mátyás diák. Eredeti szinmü tánczczal és dalokkal 3 szakaszban. Irta *Berki.* — 28. *Ernani.* Nagy opera 4 fv. Irta *Piave*, zenéjét *Verdi.* Ford. *Egressy B.* Hollósy Kornélia jelen szerződési szakát bevégezvén, ujonnan kötött szerződése idejének bekövetkezése előtt még elutazandó, utolszor lépett föl. — 29. *Vicomte Letorieres.* Vigj. 3 fv. *Bayard* és *Dumanoir* után *Somolky.* Helyzetei s ujdonságaival mulattató élénk vigjáték. — 30. *Rózsa.* Eredeti vj. 3 fv. Irta *Szigligeti.* — Junius folytán volt a nemzeti szinházban *huszonkilencz* előadás; levén 3dikán szünet. *Vigjáték* adatott *tizenegyszer*, és pedig négyszer tánczczal együtt; *opera kilenczszer; népszinmüvet* látánk *kétszer; szomorujátékot háromszor; drámát négyszer.* — Visszanézve az egész félévre, az eddig figyelemmel kisért játékrenden, volt az egész félév alatt, ide számítva némely rendes és rendkivüli szüneteket, 43 opera, 36 vigjáték, 34 drama, 26 népszinmü, 15 szomorujáték. Saját erőnkből, ha eredetinek veszszük Hugo „Brutus és Lucretia" müvét is, nem több, mint hét darab telt ki; ugymint Férjszelidítő, Könnyelmüek, Brutus és Lucretia, Kézmüves, Kordokubász, Mátyás fia, Vén csapodár. — Boldog isten! mily kevés eredetiség, még akkor is, ha mind a hét darab legalább annyit érne, hogy csak ötször adathatnék. De ezeknek is elhullott nagyobb része, s a megmaradtak sem olyanok, hogy irodalmi becsben később időkre is átmenjenek. Pedig nem mondhatnók, hogy a dramairási kedv hiányzanék költőinknél, mert mikép lapunk mult 20. számában jegyzéket

adánk a mult évi januar 23-káról f. évi majus 7-keig a dramabiráló választmányhoz beadott eredeti darabokról, kiviláglott, hogy nem egész 15 hónap alatt, öszvesen *kilenczvenhét* szini dolgozat iratott; mi fölötte nagy szám az elfogadottak és megállhatók számához képest. Ide gondolván, hogy a „Könnyelmüek" egész más uton, t. i. jutalomtétel utján került előadásra hogy Brutus és Lucretia nem csik ama kileeczvenhét dolgozat közé. Tehát a kedv nem hiányzik, hanem hiányzik a kitartási gond, az eszmélkedés, a tanulmány annyira, hogy tőzsérek nyelvén szólva, sehol a világon oly nemzetnél és országban, mely magát civilisáltnak hiszi, nem ad kevesebb századékot az irói erő, mint nálunk. Mennyi, haszontalanra vesztegetett fáradság és mi kevés dicsőség!

VEGYESEK.

A Nemzeti Ujság nem tud magyar igét hajtogatni, vulgo : *conjugálni*. Rég akartuk már ezt a nevezett ujságnak szemére vetni, azonban ez folyvást elmaradt, remélve hogy észreveszi magát, megkülönbözteti egymástól igéink *határzott* és *határzatlan* formáját. E végett az idei 513. szám pesti czikkéből idézünk néhány helyet : Már akkor mond*ánk*, s ismétl*énk*, hogy stb. E helyett : már akkor mondók s ismétlők, hogy . . .— Ezen szólásformának tulajdonkép igy kellene állani : már akkor mondók *azt*, hogy . . . de a tárgyeset kimarad, mind a mellett az igének *határzott* alakban kell állani. (Lásd Magyar nyelv rendszere 341. l. f) alatt.) — Kötelesség*ünk*et híven teljesít*énk*; teljesítők h. (Lásd Magyar nyelv rendszere 340. l. h) alatt).

A Jelenkor „ujdondásza" irodalmi kicsapongásokat követett el: Maywood tánczosné ellen, midőn *érdekes* állapotát jónak látta kiirni; és az iparüző osztály ellen a *majsztram* gúnyos emlegetésével, mert egy szabómester dramán mere dolgozni. — Megint több egygyel az irodalomba nem való egyéniségek száma, kik fenszóval gondolkoznak, de annál jobb : hamarább kiismerjük őket!

A Pesti Hirlap „ujdondásza," ha lehet, húz egyet egyet az elementen. Ő lássa, mennyire tanácsos bolygatni e csiklandós kérdést; mert annyi igaz, hogy nemzetiség vagy nyelviség ellen paczkázással, habár hazafiusági czélból essék is ez, nem boldogulhatunk. Olyat a hazafiság nem követel, az eszélyesség nem javasol.

—Vahot Imre azt irja: nem ért bennünket; és mégis megbirál! (Ilyet ő nem most teszen először).

—Azt is irja, hogy Brockhausen (azaz Brockhaus) Conversations-Lexiconát lefordította (Ex omnibus aliquid, de toto nihil).

Lapunk második félévi folyamára előfizethetni helyben Landerer és Heckenast nyomdai ügyszobájában, (Hatvani utcza, Horváth ház 583. sz.) 3, vidékre minden kir. postahivatalnál, 4 fttal pengőben. Külföldre Bécsben, a cs. kir. fő postaigazgató hivatalhan.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten julius 11. 1847. 2. sz.

ELBESZÉLŐ KÖLTÉSZET.

Költői Pályaművek, melyeket 1847-ben koszorúzott és kitüntetett a *Kisfaludy-Társaság*. Pesten, Eggenberger és fia árujok 1847. — Ily czím alatt is: *Toldi*, koszorúzott költői beszély XII énekben, *Arany Jánostól*. *Szuhay Mátyás*, *Tompa Mihálytól*. *Bosnyák Zsófia*, koszorúzott legenda *Garay Jánostól*. Pesten, 1847. Beimel nyomt. 8r. 120 l. velinen, csínos boritékba füzve 1 frt. p.

Az itészet *) e művek által azon ritka kedves helyzetben látja magát: örömpohárral kinálhatni meg az irodalom vendégét, mely majd minden gáncs utóizétől szabad. Az idei költői verseny győztes művei ezek. Az elsőséget becsre és terjedelemre *Arany Jánosnak*, az „Elveszett alkotmány“ czímü, taval koszorúzott víg epos költőjének poetai beszélye: *Toldi* birja. A jó Ilosvai Péter *historiája Toldi Miklósról*, melyet a ponyvairodalom tartott mind maig, s igy közel háromszáz évig immár, életben, szolgált költönknek kútfőül; de ő az anyagot, melyet a régi krónikás minden belső összefüggés s viszonyos szükségesség nélkül, anekdotszerüen, regél el, művészileg használja föl egy léteges kerek egészül, melynek minden tagja szükséges ok vagy okozatként jelenik meg. Igy legelőször is a compositióban bizonyodik be szerzőnek hivatása az elbeszélő költészetre. Az első ének egy, teniersi virtuositással ecsetelt mezei kép, melyen legott a költemény hősével, paraszti foglalatosságai közt, példabeszéddé vált roppant testi erejében, de már nemes alkotásu lelkének fáj-

*) *Ite:* alanyilag facultas iudicandi, tárgyilag iudicium; innen *itél*: itét alkot vagy hoz: iudicium fert; *itélet*: a meghozott ite: sententia. Ezek szerint *itész* az, ki itehozással foglalkodik; *itészet* pedig alanyilag azon foglalatosság, melynek tárgya az itehozás, tárgyilag pedig az irodalomnak ugyan azon ága. Ha e szók az idegen *critica* és *criticus* helyett elfogadtatnának, ezekkel is tisztábbulna nyelvünk. Mellettök a *birál* és *birálat* az itész cselekvését s az itészi cselekvés eredményét jelenthetik.

dalmai és vágyaiban is, ösmerkedünk meg. Majd szívtelen lelketlen bátyjával Györgygyel találkozunk, ki a király udvarában nevelkedve és szolgálva, oda irányozza minden cselekvését, hogy öcscsét, kit készakarva elhagyott, nevelés nélkül, vadúlni, kitudhassa atyai örökéből, mire egy Miklósra nézve sérelmes összekocczanás csakugyan ohajtott alkalmat látszik nyujtani. György ur a vendégség örömeitől nagy kedvű legénységét nógatja öcscsére, s midőn ez hosszu türés után nyugalmát vesztve egy nagy kővel agyon találja az ingerkedők egyikét, a bátya Miklós elfogatására ad parancsot : ki, hogy ezt kikerülje, elbujdosik az anyai háztól a nagy világba. Itt a IV. és V. ének érdekes képeit festi a szegény üldözött testi lelki bajainak; szenvedése közben mármár gyilkos szándék lepné meg bátyja ellen, de lelke jobb részének sugallatára legyőzvén boszuját, elhatározza magát anyjától, kit egélyes kegyelettel szeretett, bucsút vevén Budára vándorolni, s a királytól kegyelmet érdemelni. Igy lön ; s a VII. énekben már Pest alatt leljük öt, melynek temetőjében, két vitéz sirján, egy özvegy anyával találkozik, kiknek fiai a híres cseh vitézzel volt párbajban estek el. Szépen indokolja itt a költő Toldi eltökélését : a két ismeretlen vitézt megboszúlni, a szerencsétlen anya fájdalmán kivül ennek saját anyjához levő hasonlatosságával. Ezalatt (a VIII. énekben) megjelenik Toldi György Budán a királynál, s itt nagy-fínomúl eléadja öcscse esetét azon reményben, hogy az elbujdosott s igy erkölcsileg meghalt gyilkos jószágát kinyeri; de Lajos király mélyen látván ez ember lelkébe, az adományzást egy föltételhez köti : a cseh vitézen nyerendő győzödelemhez , mely áron azonban Györgynek nem kellvén a koncz, tettetett szerénységgel róla lemond. Ugyan ekkor ér Miklós Pestre, hol, míg az özvegy dolgán tünödik, egy bika szabadúl ki a vágószékből, melyet Toldi megfogván s igy a városnépét nagy rémüléstől megmentvén, jutalmúl egy darab máját kap : de egy ház sem nyílik meg elfogadására. Felkél lelkében árvaságának érzete, s míg előtte anyja képe lebeg, a fiait vesztett özvegynek tett fogadás jut ismét eszébe, de az utolsó kaland meggyőzte öt a felől, hogy ha meg akarna is víni a cseh bajnokkal, czélt alig érne, mert:

Oh! bizony mit sem hajt a cseh bajnok én rám,
Kinevet, kigúnyol és fél vállról néz rám,
Vagy talán hozzá még közel sem bocsátnak,
„Félre innen, rongyos !“ mondják, ha meglátnak.
IX. Ének.

s visszaindul a temetőbe : a meggyilkoltak fegyverében gondolván megkísérthetni a párbajt. De a búsongó anyát már nem ta-

lálja; s a ki számkivetve az élöktől bújdosott, egy sírra hajtja le fejét, hol édes álomba szenderülvén, kedves képek lengették körül:

Toldi is álmában csehen győzedelmet,
És nyert a királytól vétkeért kegyelmet;
Drága gyöngyös fegyver csillogott kezében,
Drágább örömkönyü anyja két szemében

X. Ének.

midön lódobogás költi fel. A lovag nem más, mint házának öreg szolgája Bencze volt, kit Toldiné fia után küldött kíséröül s egy ön-sütötte rozskenyérrel, melyben, midön felvágta a kegyenez fiú, egy vas szelenczét talált száz aranynyal Az öröm határtalan volt; az éj egy közel csárdában töltetett nagy-vígan, de a reggel már a Duna csolnakán találta Toldit, ki sietett magát Budán illökép felpánczélozni, hogy a leendö párbajon megjelenhessék. Ez maga a XI. énekben iratik le, s Toldi győzödelmével végződik, melyet a király kegyelme s Györgynek megbüntetése követ s ez örömperczet, mint a derék fiú megálmodá, a jó anyának megjelenése koronázza. Igy vannak a krónikában elszórt tagok összefüzve; György bánása Miklós boldogulásaig egy láncza az egymásból kikerekedö szemeknek, míg amannak álnoksága az udvartól eltiltatásában leli meg díját, az ezen elkövetett garázd, az istenitélet szerencsés kimenetele után, a király kegyelmében a kiengesztelödést, Miklós fiui kegyelete pedig az érte sokat türt anya örömkönyüiben a legszebb jutalmat. Ha a mese rövid elmondása talán azt gyaníttatná az olvasóval, hogy a pesti viszontagság lazul beszött episod, az a költemény szövegéből meggyözödhetik, hogy e nélkül Toldi nem jutott volna külsö állapotjának öntudatára, s ennél fogva parlagi alakjában megjelenve a bajtéren, a divatozó szabályok szerint viadala el nem fogadtatott volna, mi a catastrophát, legalább e hagyományos formában, lehetlenné teendette. Jöhetett volna ugyan Bencze a pesti viszontagság elött, mi által ez szükségtelenné lesz: de akkor megjelenése s az anyai kifogyhatatlan szeretetnek a távolba is meleg áthatása elveszté vala azon költöi jelentességet, melyet a szívtelen világ hidegségének e ténye után nyer. Tehát per aspera ad prospera. A farkasviadal is az V. énekben, melyet a mese elmondásában átszöktünk, nem csak a bujdosó Toldi bajainak bokrosítására, nem csak ereje s bátorsága bövebb kifestésére szolgál; hanem hogy ez által is gondolatjai „az ö farkasára“ vezettessenek vissza; s midön ö ezt s a vadonnak állatát egybe hasonlítja, bátyját a farkasnál is farkasabbnak találja, mert:

Fészkit oltalmazza a mezönek vadja,
Ki nem ingerelte, azt meg nem támadja;

Vagy ha néha gyomra készti öldöklésre,
Nem bánt senkit aztán, ha csillapul éhe;
Akkor is barmoknak tizedelve nyáját,
Megkiméli mindig a maga fajtáját.
De az ő testvére —

S midőn bucsuzóba megy anyjához, a két megölt farkast alvó bátyja nyoszolyája szélire fekteti, mondva magában:

. . . megölhetnélek,
Megérdemlenéd, ha rá vinne a lélek,
Hanem most egyszer nem leszek ártásodra,
Csak hogy itt is voltam, azt adom tudtodra.
VI. Ének.

Igy tud szerző csekélyeknek látszó mellékműveket is jelentes lélektani és költői motivumokul használni.

Nem kisebb költönk ereje a jellemző lélekfestésben, mint milyennek a mese alkotásában találtuk; s nála a jellemek nem leiratnak, hanem cselekvésbe téve nyilatkoznak, drámaibban sok drámairónál, ki mozdulatlan személyeiről bőven elmondatja milyenek: vagy őket bőven beszélteti, mert nem cselekszenek. S ez a dramai módja a jellemzésnek kitünteti e művet legtöbb költői beszélyek közt, s kölcsönöz neki oly élénkséget s fris mozgékonyságot, milyen a költemények e nemében ritkán tapasztalható. A cselekvő személyek elősorában a két Toldi áll. Azon kevésből, mi rólok immár mondatott, jellemök alkalmasint kitünt. György kevély, önhaszonleső, anyja iránt tiszteletlen, öcscse iránt kegyetlen, e mellett gyáva udvaroncz; Miklós jószivü, nemes lelkü, kincset nem, de becsületet annál inkább, ahító; legérdeklöbb vonása azon fiúi lángszeretet és gyöngédség, mely minden alkalommal oly megilletőleg hat az olvasóra. Ilyen a IV. énekben a feletti küzdése kitérjen-e György elől:

Szörnyen hányta a hab a jövőnek tervén:
Merre menjen? mihez fogjon? uram fia!
Nincsen hü lelkének hová fordulnia.
Mert *elmenne könnyen*, el is bujdokolna,
Ha az édes anyja előtte nem volna:
Jaj, de majd ha róla hírt nem hallanának,
Megrepedne szíve az édes anyjának.

Ilyen ugyanott Bencze marasztó kérésének Miklósra hatása:

„Látod jó kis gazdám [1]: György ur nem sokára,
Három négy nap múlva visszamegy Budára;
Akkor a mi elmúlt, feledségbe mégyen,
Kis király leszesz te az egész vidéken.
Hát itt hagynál minket, sok derék cselédet,
Kik mint gyermekünket ugy szerettünk téged?

[1]) *Kis gazdám* v. *kisebbik gazdám* ugy [3]) *édes szolgám*, kedveskedő megszólítások: amaz a gazda fiához, ez ifjabbhoz, az úri v. szolgái viszonyt nem tekintve. —

Itt hagynád a Bimbót s Lombárt [2]), a hajszását,
Kiknek hét vásáron sem találni mását?

Itt hagynád sokféle kedves mulatságod?
Párjával malomba ki emelne zsákot?
A malomkövet ki öltené karjára,
Molnár legényeknek álmélkodására?
Ne menj édes szolgám [3]), jaj ne menj messzére
Egész Nagyfalunak keserüségére;
Jaj! ne hagyd bitangul az ős Toldi házat,
Ne taszítsd a sírba jó édes anyádat."

Igy rimánkodott az; de kevésbe vette,
Fejét rázta Miklós, a hol nem szerette:
Hanem a mint anyját hozta fel végtére,
Követ hengerített a fiu szivére.
Nem felelt sokáig Benczének szavára:
Csak nézett sohajtva a susogó nádra.
S addig addig bámult a susogó nádra,
Nagy meleg könycsepp ült szeme pillájára.

S mintha törlené csak arcza verítékét
Tenyeréhez törlé hivatlan vendégét:
Végig a kis ujján a köny földre csordult,
Ő pedig Benczéhez ily szavakkal forudlt stb.

Ilyen éjjeli bucsuzása anyjától Buda felé mente előtt a VI. énekben; ilyen a X-ben Benczével találkozása a pesti temetőn; ilyen mindenek felett a XII énekben azon percz festése, melyben Toldiné, épen fia diadalma s fölemeltetésekor érkezik Budára:

És hogy örömében ne maradjon hiány
Hogy beteljék mindaz, a mit szive kiván,
Épen mintha álma kezdődnék most elől,
Anyját látja jőni a korlátok felől.
Elfelejtett mindent és futott elébe,
Kímélve szorítá pánczélos ölébe,
Nem szólott egyik sem, nem sírt, nem nevetett,
Csak az öreg Bencze rítt a hátok megett.

Végre a nagy öröm, mely szivöket nyomta,
Mint a terhes felleg mérgét kiontotta,
Szemökből a záport bőségesen hullott,
Akkor könnyült szivvel Toldiné igy szólott stb.

mely sorokban a fájdalommal határos öröm nagysága, különösen a szolgának könyekben enyhülő öröme mellett, kevés de erős vonásokkal, mesterileg van festve. Gyönyörűen árnyékozza Miklós jellemképét (X. ének) vígasága, melybe kitör, mikor anyja küldeményéből váratlanúl azon ohajtott helyzetben látja magát, hogy szándékait teljesíthesse. E délczeg jó kedv, táncz és borivás, mutatják, hogy nem valamely fejlógató szomoru vitézzel, hanem talpig egészséges természettel van dolgunk, mely mikor búvában könyekre fakad, ezek nem a gyávaság könyei, hanem hol egy romlatlan szívnek a legszebb emberiséget tanusító öröm-

[2]) Ökrök nevei.

könyüi, hol egy elkeserített Achilles sírása, melyet kik azt fakasztották, sínleni fognak.

E kedélyes szépségeit a költeménynek az *anya* neveli. Ennél is a legtisztább szeretet az, mely majd féltés és fájdalomban, majd a legszilajabb örömben tör elő. Ilyet látunk immár a legutóbb kiirt helyen, hol az asszonyiság, s ez anyai hiuság oly vonzólag ötlik elé, midőn a lovagi fegyverzetében és győzödelemkoszorúsan először látott fiához igy szól.

Lelkemtől lelkezett gyönyörü magzatom,
Csakhogy szép orczádat még egyszer láthatom;
Be szép vagy! be nagyon illel leventének,
Isten sem teremtett tégedet egyébnek.

Az érzés embereinek e kis körét az öreg Bencze egészíti ki szivélyességével, kivel néhány kiirásból némileg szinte megismerkedett az olvasó. Érdekesen tarkítja a csoportot még Lajos királynak eszélyességgel és jósággal párosult jelleme, melynek nyilatkozásain valóságos felsőbbség terjed el

E költemény legkitünőbb sajátsága a *népiesség*, melyet a népszerüségtől élesen meg kell különböztetni, s mely nem csak a kifejezésmódban, nem csak a nyelvezet s a verssel bánásban — ezek külsőségek — hanem, és leginkább, a felfogás naivságában áll, e látszó öntudathiányban, mely azon kor népköltőinél találtatik csak, midőn a tudomány s művészet a természet közvetlenségére olvasztólag még nem hatott, midőn a költő korának és népének szemléletét s érzését, nem a müvészetnek, melyet nem ismer, törvényeihez, nem ennek eszmélt czéljaihoz szabja, hanem belső szükségességből ugy adja, mint az benne, népének hason miveltségü tagjában, visszatükrődzik, ki nem miveltségre, hanem csak egyedi felsőbb adományokra nézve áll népe fölött. Ez a *népköltő* lényege szoros értelemben; s e tulajdonság tiszta, foltatlan, birtoka teszi Arany János müvét ritka tüneménynyé az egyetemes müköltészetben, s egyetlenné a magyar irodalomban. Vagy húsz éve, hogy kisérletek tétettek nálunk a népies jellemet költészetünkbe fölvenni; s a kisérletek kétképen hatottak üdvösen költői nyelvünk és formáinkra, s magára költészetünkre is: a mennyiben t. i. egyfelül a nyelvet eredeti sajátosságához visszavezetni segité, formáinkat gazdagitá, s a költészetből a classicai gondolat-alakokat lassanként kiküszöbölte; másfelül pedig a müvek némely uj fajaival v. formáival: a népdallal, népregével és népi beszélylyel gazdagította: de túlbecslés nélkül állíthatni, hogy Kisfaludy Károlytól Petőfi Sándorig nem sikerült egy költőnknek is a népiest oly tisztán tüntetni elő mint Aranynak; amazoknál egyes részek sikerültek, itt az egész öntés; amott mindig talál-

kozott szó, fűzés, fordulat, kép, gondolat, mely az irodalom befolyását éreztette, itt a népies jellem, részben és egészben, híven fentartatott, s a költő virtuositása épen abban tünik ki, hogy művei szálait a müvészet kivánalmai szerint ily tökéletesen szötte, a nélkül, hogy a magasb müveltségü költőnek s a müvésznek kezei érezhető kül jeleket hagynának. Ennyire tartja ő a tárgyat és formát hatalmában. Ily szempontból nem fog senki Toldi testi erejének szertelen föstéseiben felakadni, senki azon anachronismusban, mely a IV. ének 17-d. versszakában van, hol a tengerinek morzsolása mint köz szokás fordul elő (XIV. században); ily szempontból péld. a királyi jelenetek a VIII. énekben, s az oly egyes vonások, mint ugyanott a 48. lapon a király szájában:

Hozd fel öt, hadd lássam, *hozd fel, kérlek szépen.*

vagy a XII. énekben, hol ugyanaz igy kérdi Toldi Györgyöt:

Nem ugy van. Toldi György, de ugy van! *a király*
Minek volna, ha nem tudná, ki mit csinál?
78. l.

s ismét, Miklóshoz szólva:

. . . *ne légy olyan gyermek;*
Hogyan vennélek én hitvány közembernek?
79. l.

bájolóknak fognak találtatni.

Ezek után hallgatunk szerző erejéről a költői kifestésben; ritka nyelvhatalmáról; technicai könnyüségéről: hanem ajánljuk művét minden karú, korú és nemű magyar olvasónak egyiránt. Csak egyet még. Szerzőt finom izlése híven megőrzi ugyan a pórias vagy aljasba sülyedéstől; mégis néhány apróságot változtatva ohajtanánk egy második kiadásban látni. Igy a IV. ének 5-d. szakában, az álom leirásában a nyál kicsordulása hívebb, mint lennie szabad. Az „óbégat" igének a VI. énekben, s „a világ ökre" képnek a berekesztésben mással felcseréltetését várjuk, ha szinte a költő választott álláspontját, a tárgyat, s ama képnek egy előbbi sorára vonatkozását (Nem hagyott sok *marhát*, *földet* és kincseket) méltatjuk is, mert a hely, ha valahol, itt komoly s méltó gondolatokat kiván. Más tekintetből kell a VI. ének 12-d. szakát megrónunk, hol az akaratlan sírás győzhetlen előjeleinek leirása: Tartani akarta magát, de hiába! Mintha *tűt szúrnának orra czimpájába, Vagy mintha alatta reszelnének tormát, Tekerő nyilallást érze olyan formát)* valamely furcsa beszélybe igen is illenék, de oly patheticus jelenetbe, mint hol az áll, épen nem. — S mind össze ennyi az, mi e műben javitó kezet látszik követelni; a mű egyébiránt oly tökéletes a maga nemében, hogy költője nevét, ha ez többet nem adna is ezentúl, megörökíteni képes.

(Vége következik.)

MAGYARORSZÁGI SZENT ERZSÉBET KASSAI TEMPLOMÁNAK FŐOLTÁRKÉPEI.

(Folytatás.)

A háromféle előadás fő tárgya sz. Erzsébet életéből van véve, mely mint ritkábban előforduló, több figyelmet érdemel, mig a passio és a szűz életéből vett előadások számtalanszor, más helyeken ábrázolva is, láthatók. Sz. Erzsébet élete előadásai két korszakra oszlanak, a bal szárnyon a szentnek fényes állapota, a jobbon annak élete elüzetése után és az önként választott szegénységben történt eltakaríttatásaig ábrázolvák.

I. A bal szárnynak legfelsőbb bal képén a szentnek születése ábrázoltatik. Anyja, Gertrud királyné, II. András felesége gyermekágyban fekszik, körüle két némberi cseléd, kiknek egyike az ujonnan született és másika a szentségi fénykörrel övezett gyermeket tartja karján Az ágynak másik oldalán állnak II. András király, fején a korona, de nem a magyar, melyhez a jobbjánál álló alak fején levő korona inkább hasonlít. András király balján két térd-alak látható, miknek egyikén a köpenyeg alatt magyar köntös, fején pedig magyar sapka. Ugyanez alaknak képe bajuszos, még pedig hosszu, vastag és hegyes, majdnem fölpedrett, minőt ezen alakon kivül az oltárképek több százra menő alakjai közt egyiken sem veszünk észre. Valamint ezen egyetlen egyszer előfordult magyar ruha, úgy a bajusz sajátságos idoma is joggal sejtetik velünk, mikép a festész ezen alakban magyart igyekvék festeni, de nem csak magyart, hanem magyar egyedet is, mert ennek képe kétségkivül arczkép. Ugyanoly arczkép az András király balján álló koronás alaké is, még pedig nem csak mint magam, hanem többen is, kik ezek körül forgólodtak, ráismertünk Mátyás király arczképére, mely leginkább két arczképéhez hasonlít : az egyikhez, melyet az 1476. évben vert nagy pénze (medaille) mutat, a másikhoz, mely egy festett, most Bécsben létező, ugy nevezett Mátyás-miniature codexben fordul elő. A mi képünkön Mátyás orra és ajka inkább lefügg mint amazokon, mindazáltal Alexi szobrász, ki midőn Mátyás szobrát készíté, e király minden ismeretes arczképeit tanulmányaul tevé s igy a physiognomiát tökéletesen ismerheti, a kassai képben első pillanatra Mátyás király arczképére ismert. Ezek szerint a képek keletközése korát legalább közelítőleg meg lehet határozni. Az első helyen említett arczképet illetőleg, tulajdonosát a jóltévőnek vagy donatornak tarthatjuk, ki a kassai főoltárt önköltségén készíttette, továbbá mint ily jóltevő, az akkori

szokás szerint, magát nemzeti ruhájában, az ajándékozott képek egyikébe belé föstette, végre ugyan ezen képbe Mátyás király arczképét is felvette, részint a király iránti tiszteletből, részint azon tekintetből, miszerint a kassai templom alig ismert nagyobb jóltevőt és az építkezésben előmozdítóját mint épen Mátyást. Jeléül ennek felhozhatom azon, a „kassai templomokról" czimü munkámban idézett, oklevelét, miben a nagylelkü király a kassai polgároknak a szokásos ujévi ajándékok kifizetését 10 esztendőre elengedi, azon feltétel alatt, hogy e pénzt templomuk építésének folytatására fordítsák; felhozhatok azonkivül több oklevelet, melyet a kassai levéltárban legujabb időben találtam, és mely Mátyásnak a templom építése körüli gondoskodását világosan tanusítja.

II. A bal szárny legfelsőbb képe jobb felül, sz. Erzsébetnek eljegyeztetését ábrázolja. A szentnek itt, mint négy éves gyermeknek kellene megjelenni, ki a thuringiai herczeg követeivel Thuringiába megy, hogy ott jövendő férjével együtt neveltessék: azonban a rajzoló a gyermekalak helyett tévedésből egy kinőtt szüz alakját festé, mely idősbi alaktul csak abban tér el, hogy mértéke kisebb. A magyar király velenczei dogeféle costumeben jelenik meg; mig a thuringiai fő követ (alkalmasint az idősb Varilla), mint a thuringiai herczeg képviselője, pontosan ugyanazon ruhákban festetik, miket egy későbbi lapon a thuringiai herczegen, Lajoson látunk. A herczeg más járulványát, a kolcsagféle fehér tollat nélkülözi ugyan, azonban e tollat Lajos herczeg sem viseli mindenütt; de viseli magán épen e képünkön, és viseli ezt kardhordója is. Amagyar királynak kitüntetésül két kardhordó adaték, holott a későbbi képekben előforduló német császárnak is egyetlen kardhordóval kellett beérni. Azon körülményből, mikép a művész a német szokásokat és ruházatot oly pontosan ismeré és ábrázolá, ellenben pedig a magyart oly kevéssé, hogy sem a királyt, sem követöit nem csak hogy kellő ruházattal, hanem még magyar ruhával sem látta el, azon körülményből sok valószínüséggel következtethetjük, hogy e képek Magyarországon kivül föstettek.

III. A bal szárnynak közép képei elseje a már férjhez ment szentet ábrázolja, a mint ez egy pokolvarban szenvedöt ápolgat, haját lenyirja és testét megfüröszti; mi czélra némber követője vízkorsót tart, férje pedig neje munkáját meglesi. Felötlő e képben a szentnek, és még inkább a beteg meztelen test részeinek jeles felfogása mellett a herczeg alakjának és a fáknak feltünőleg elhibázott rajza. Ugyanis az elsőnek lába hegye leg-

alább egy öllel közelebbre esik a nézőhez mint feje, mig a fák ugyanazon boglyas alakban felfogvák, mely, csak némely legjelesebb akkori rajzolók müveit kivéve, a többiek képein rendesen és typicai modorban fordul elő, nevezetesen a legrégibb rézmetszetekben, p. a névtelen E. S. mesteréiben. Egyébiránt e hibás rajz nem az egész növényországra terjeszkedik ki, mert a hasonlólag e táblán festet pitypang (leontodon taraxacum) levelei igen jellemzőleg advák, csak hogy aránylag kissé nagyok.

IV. A negyedik kép tárgya a szent életének két legendájából van összeszerkesztve, melyek mindkettejét Montalembert „Histoire de Sainte Elisabeth de Hongrie“ czimü munkájának VIII. fejezetében beszéli el. A szent maga a szegényeknek eledelt szokott vinni várából a hegy alján fekvő Eisennachba, midőn egykor így vivé födött kosarát, férjével találkozott, ki nem egyezvén meg nőjének tulvitt buzgóságaiban, és a kosárnak tartalmát sejtvén, azt leleplezé, de az eledel helyett csupa rózsákat talált abban. A második legenda szerint Erzsébet egykor egy pokolvarban szenvedőt nőszágyba fektete, mit a napa meglátván, a szentet férje előtt bevádolá; de midőn a herczeg az ágynak leplét levéteté, az alatt nem a pokolvaras, hanem a feszület jelent meg, a megütközött Lajos pedig térdére esett s a csodát tevő istent imádta Képünkön a leleplezett ágyban a feszületet és körüle vörös és fehér rózsát pillantunk meg; Lajos, térdein fekszik a feszület előtt, anyja pedig s öcscse a csodát bámulják. A leplet emelőben oly arczképre ismerünk, melynek vonásai vagy legalább azokhoz igen hasonló vonások képeinken többször fordulnak elő; nevezetesen kétszer a II-ik számu és egyszer a XIIik sz. képben. E körülmény, azon hozzáadással, miként a hasonló vonásu emberek két helyen ruhát, sőt ugyanolyan sapkát viselnek, minőt a képek keletközése korában a müvészek szoktak hordani, azt sejteti velünk, hogy az idézett öt vagy legalább négy arczkép müvészünk tulajdon arczképe. Nevezetes a keresztre feszített testnek felfogása, abban t. i. nem fa feszület, hanem valódi hús festetvén.

V. E képnek alkalmát Montalembert Erzsébet életének minden ismert régi leirója nyomán szerkesztett munkájának XI-ik fejezetében adja elő. A legenda veleje az, miszerint Erzsébet dísz ruháit (palástját) a szegényeknek oda ajándékozván, s mindennapi ruhájában magas vendégei előtt nem jelenhetvén meg, gazdag *kék* selyem vagy bársony ruhát kapott az ur istentől áldozatainak jutalmazásaul s hogy abban rangjának megfelelőleg díszelegjen. A régi életirók az iránt, minő alkalommal történt e csoda, haromféleképen térnek el egymástól, egyikök (a vita rhythmicá-

ban) állítván, mikép ez akkor történt, mikor Lajos herczeg ipa követeit megvendégelte, mások (a hollandisták és a heidelbergi kézirat), midőn Lajos a német császárt megvendégelte; mások ismét (Theodorus és megint a vita rhythmica), midőn hugát Agnest a herczeg kiházasítá. Festészünk a német császár megvendégeltetését választá, kit díszruhájában és a koronával fején az asztal közepére ültete szemközt azon üres díszszékkel, melyet a belépő szent elfoglaland, kire három angyal épen az ég küldötte palástot akasztja. Ezen kép legtöbb alakjaiban nagy szeretettel és szorgalommal van festve, mind a mellett abban négy fej, ügyetlenebb kivitele miatt, nem magától a mester kezétől származónak látszik, ily idegenkéz egyedül e képen fordulván elő. Még inkább felötlő e körülmény, midőn észreveszszük, hogy a festész mesterjegyét csak ezen és semmi más képére nem tevé, még pedig nem egyszer hanem négyszer, mintha ily ismétléssel és négyszeri tanusításával a négy ügyetlenebb módon festett fejek ellen vallomását egyensulyozni akarta volna. Az érintett jegy, mint a néző azt maga szempontjából vagy a képen előforduló alakokéból tekinti, egy a XV-ik század vonásaiban irott latin W vagy M.— Az asztalon levő, pontos szorgalommal festett edények, és az eledelek, mint az akkori életmód tanui sok tekintetben nevezetesek; az utóbbiak tanusítván, mikép azt sok, a középkorral foglalkozó író is tanusítja, hogy az eledel főképen sült ből állott; s igy minden tál itt is sülttel van tele, mi közt egy vidrára ismerünk. A kenyérnek alakja hasonlít Paduának mai kenyeréhez, mely keskeny hoszu és több összefüggő darabból áll, hogy a vendégeskedő magának abból kénye szerint törhessen.

Az asztalruha valamint itt, ugy más képen is (nevezetesen az I-sső számun) diszitményeiben a magyar nemzeti színeket viseli, nem tudjuk vajjon a festész ezt akarva vagy csak történetesen te vé-e. A pompának tanui nem csak az alkalmasint ezüstből készített és megaranyozott edények, a nagy virágu selyem és bársony ruhák, hanem a háttérben előforduló virágokkal díszlő szönyeg is, mely mint itt, több képeinken is látható. Megérintendő még két név, mely képünk arany alapjába van karczolva, az egyik Bartolomeus Blonus vagy Polonus anno dni 1579, a másik Clemens Spiva, mindkettő a XVI. század betüivel, és az egyik az ismert rövidítéssel, mely az *us* helyett a végin egy, a 9 számhoz hasonló jegyet tesz.

VI. Lajos herczeg a keresztes háboruba menendő, nejétől búcsút vesz. E jelenetet Montalembert munkája XV-ik fejezetében beszéli el. A búcsúzó férj fényes, gazdagon aranyzott pan-

czélzatban jelenik meg, mely oly ügyességgel és szorgalommal van rajzolva, hogy annak minden legkisebb részletét, és ennek czélját tökéletesen megtudhatjuk. Ugyanoly pontossággal felfogvák a kép hátterében levő vitézek pánczélai is, ámbár azok egyszerübbek, kevésbbé gazdagok és csak aczélból készítvék. Annál kevésbbé elégíthet ki a lovak rajzolása, ha csak abban nem találunk mentséget, mikép a XV-dik században a festészek, majd nem kivétel nélkül, a lovak rajzolását nem igen értették; sőt még Raphael sem tudott lovat jól rajzolni. Nem különben gyengén felfogvák a háttér fái is, valamint felötlő, hogy a távol épületek rendesen vörösre festvék. E kép arany alapjába az érintett *us* rövidítéssel a Conradus Potinius nevet találjuk bekarczolva.

VI. E képpel átmegyünk az oltár bal szárnyától jobb szárnyára, hol azt legfelsőbb helyen balról találjuk; de itt kezdődik a szent életének második, azaz nyomoruságos része, t. i. Erzsébetnek férje halála után történt elüzetése, sógora, Henrik által, ki később a német császárság után törekedett és Raspe Henrik név alatt ismeretes. E történetet Mont. munkája XVIII fejezetében elbeszélvén, képünk az elbeszéléstől sokban elüt, amott t. i. nem Henrik maga üzi el sógornéját mint itt, hol a herczegre tolláról ráismerünk, és amott Erzsébetnek már négy gyermeke vagyon, itt pedig csak kettőt visz ki magával; az a kit karján visz, a rajzolásban nem gyermek alakzatu, hanem inkább tökéletesen kinőtt ember alakja kicsinben. Hasonló rajzolási tévedést veszünk észre a herczeg nagyon rövidre nött felső jobb karjában. Azonban ennek több mint kielégítő ellensulyaul felhozhatni a megadás gyöngéd kifejezését, mely az elüzöttnek arczaiban nyilvánul. Hasonló kifejezést annak daczára, hogy az alkalom ép ellenkezőjét kivánná, vehetni észre a herczeg képében is annak jeleül, miszerint a keresztény megadás kifejezése a XV-ik század müvészetének oly igen keze ügyében volt, hogy attól csak ritkán tudott eltérni, nevezetesen p. a passióban : üdvezítőnk kinzóiban és az ördögökben, hol megint tulságoskodván, kevés kivétellel a torzítottba esett. E müvészet a közép vagy közönyös állapotok, indulatok és szenvedélyek felfogását mintegy körén kivülinek azért gondolá, mert a keresztyéni nézet akkorában a keresztyéni megadáson és az ellentálláson kivül más vallásos állapotot nem ismert, a müvészet pedig épen akkor egészen a vallás nyomait követé. Érdekesek még e képnek építészi részletei is; ambár itt is, a legnagyobb figyelem mindig a födologra fordíttatván, mondhatni, miszerint a nyilásokon keresztül nézők fejei a nyilások vagy abla-

kok arányában nagyobbra ütöttek ki mint kellett volna ; más részről nem tagadhatni, hogy ha a kapuk feletti ablakból kinéző meg akarja tartani helyét szükséges hogy lehasaljon, mert álló helyzetre nincsen elegendő tere.

VIII. Ezen kép tárgyát Mont. szinte munkája XVIII-ik fejezetében beszéli el. Miután t. i. Erzsébet sógora által elüzetett, és a herczeg, hogy bátyja gyermekeit bíztosabban elveszthesse, kihirdeté, mikép Eisennachba senki ne merje az elüzöttet gyermekeivel házához fogadni, az Erzsébet iránti tisztelet annyira csökkent, hogy a szent oly öreg asszony által, kinek ezelőtt alamizsnát adott, a sárba taszíttatott; és ugyanis képünkön, midőn könyebb tisztítása végett a kanyarívet levettük, az alatt e felirást a XV-ik század betüiben találtuk „Wie ein Weib ein Almoserin sie stiess auf der Gasse in das Koth.“ És e felirást már elrejtett helyénél fogva is maga a müvész tevé ide, alkalmasint, mivel a választott tárgyat nem tartotta könnyen magyarázhatónak. *) A sárban fekvő szentnek orczái talán a legtetszőbbek minden többi képeihez hasonlítva, mi még jobban kivilágul azon ellentét által, mely az öt taszító öreg asszonyban mintegy ördögi kifejezést mutat. Nem állíthatni, hogy a mozdulat helyesen kifejezi a képünkön előadott cselekvényt, mert egy részről az esésben, más részről a taszításban a nehéz kifejezésü mohóságot kellett vala jellemezni. A hiány az érintett szokásos vallásos felfogásból magyarázható, mely valamint a hiten kivüli idomot és kifejezést, ugy a mozdulatot is kevésbbé vette czélba, s igy szintén a mozdulatokban is vagy a keresztyéni gyöngédséget, vagy a vallás ellenségeiben a torzított mozdulatot alkalmazta. Egyébiránt e hiányért képünk sok más tekintetben kárpótlást nyujt, valamint kisebb alakjai valóban plasticaiak, ugy a templomnak rajzában, még pedig mind annak daczára, hogy amaz alakokban nincs ügyelve a légperspectivára, és hogy a templom inkább mértani mint perspectivai módra van előadva. Némelyek az ó német stilü templomban Erzsébetnek, halála után, szentelt egyik templomot akartak látni, főkép pontos és szorgalmas raj-

*) Hogy a felirást azon oknak tulajdoníthatjuk abból is kiviláglik, miszerint a passió képein is találunk ugyan ily, a hasonló tárgyakat egymástól elválasztó, felirásokat, p. vor Annas, vor Caiphas, vor Pilato, értsd : Krisztus Annas, Caiphas, és Pilátus előtt; ambár az irónak meg kellett gondolnia, hogy, a kanyaríveknek képére tétele után, irása hasztalanná válik; vagy talán a kanyarív eredetileg nem volt a festész tervében, és a felirásokat később festékkel akarta befedni ?

zoltatása miatt; sőt ezt a kassai templom rajzának is nézték; azonban előttem nem levén ismeretes Erzsébetnek szentelt ily szerkezetű templom, e véleményhez nem járulhatok, valamint az, mit azelőtt sejtettem, hogy ily templom Nürnbergben létezik, nem teljesült ujabb vizsgálódások útján. Azon körülmény, miszerint az alap aranyozása a templom ablakain keresztül világlik, nagyon jó hatással bir. E fogáskát a müvész más képein is használta, és vannak oly ablakai is, miken keresztül nem arany, hanem ezüst alap fénylik. *(Folytattatik.)*

ÉRTESÍTŐ.

A három divatlapról. 3. *Honderű* XII—XXVI *(folytatás)*. Szepessy Á. beszélye, a *Jegygyűrű* kezdő iróénak látszik, de az kezdőtül is keveselhető. Mert ifjuinál is gyöngébb a nyelv, a lelemény pedig épen gyermekes. *Batilde*, francziából Eugenia Foa után, Ér Lajos által. Nem a legjava ugyan a franczia novelláknak — pedig csak ilyeket kellene fordítani, de a mi rosz novelláink között megállhat, noha ezek számának szaporítása fölösleges. Benne Chartres kisasszony elöitéletes gondolkodása a szinészetről, és Cadmus szinésznek istenessé vált érzülete, a mennyiben fogadást tesz és elvonúl a világtól amannak kedveért, könnyen van előadva, habár nem egyszersmind lélektanilag motiválva is. — *Diego Manzanares*, történeti beszély, *Szombati*tól. — Bocsánat, ha kérdjük: fordítás-e vagy pedig eredeti ezen novella? Most, miután semmi sincs megmondva, kitől és ki által? szabadságunk van kétkedni annak eredetisége felől, mert a történet, mely benne előadatik, spanyol ugyan — mi még nem támasztana bennünk kétséget — hanem a forma, és jellemrajz, melyek teljesen elütök mai novellistáink formáitól, és cselekvényalkotásától, akaratlanul is azon kérdést juttaták eszünkbe. — Zamet arab lovag elfogatik a spanyolok által, de szabadságot kap, kedvesét megláthatnia, nemesszivü ellenségétől, Don Diego Manzanarestől, pusztán becsületszavára, oly föltét alatt, hogy fogságába okvetlenül visszatér. Almerina, a kedves, midőn mindezt megtudja Zámettől, folyvást hű marad; mondván: Én Zametet választám; szivem nem kérdezi, vajjon rablánczok vagy biborban született-e. Sorsodban osztozni kivánok stb. Az egygyé lett két szerelmes foglyul megy Manzanareshez, ki látván e nagy erényt, öket szabadon ereszti; mikor igy szól Zámet: Don Diego, fegyvered csupán megsebesített, nagylelküséged megsemmisít stb. E vonásokbul itélve, kérdeztük; vajjon eredeti-e vagy nem a novella, mert mai korban ily beszélyt nem irnak, hanem másféléket, a napi események prózai világábul, elég pongyolán, műgond és változatosság nélkül. — *Péter K.* „Nászkoszorú“ czimü regényéből *Szerelem és világnézet* fölirata mutatványa egy ifju orvos, Vámosy és Ida közötti párbeszédet közöl, melyben az ifju elbeszéli az iránta hideg leánynak mindazt, mi sorsában érni fogja öt, ha, alacson születésü létére, gróf Palotayhoz megy nőül. A párbeszédbe letett gondolatok elegendő ok ugyan a leány elméjét megfordítani, de ez

mind a mellett állandó marad föltételében, s ugy nyilatkozik mint hajthatlan akaratereü. Mint fog beillesztetni e párbeszéd az egészbe, s minek leszen szülö oka, nem tudhatni; egyébiránt az ifju szavaiból életbölcseség szól, az előadási nyelv is gondos, keresetlen, egyszerü. Óhajtjuk, hogy regényiróink száma, és regénykölteszetünk nyerjen vele kellö szaporodást és emelkedést. — *Mercias kisasszony* franczia novella, *Radosnyai Miksától.* A czimet viselö kisasszony gazdag és kérői nem hiányzanak, kik leginkább azóta jelentkeznek nála, mióta véletlenül meggazdagodott. De midön épen választania kellene, Mexicobul kap levelet, egy oda költözött atyafiától, Mercias Alberttöl, ki távolléte alatt szép vagyonra tett szert, s öt most megkéri. Mercias Luiza, kétségeskedvén, ha vajjon külsöleg is szép-e még a rég elköltözött atyafi, haza hívja öt levelében. Mercias válasza egészen másképen üt ki, mint elöre gondolható vala, nem igérvén a visszatérést, sőt megmásolván elöbb tett igényeit is; csak arra kéri Luizát, hogy legyen figyelemmel Valdés Lajos legjobb barátja iránt ha Francziaországba ér. A legjobb barát megjön, Luizával megismerkedik, s összekelnek; és csak a házassági szerződés aláirásánál világlik ki, hogy az ifju jövevény nem más, mint Mercias Albert. — A kidolgozás, mint látszik, talányszerü, de ügyes; mint nagy részben a franczia könnyü kis novelláké, minöket nálunk irni csak alig sikerül, mert rendesen vagy igen böven szólunk semmiről, vagy sok czikornyával és nehézkesen egyszerüségről is — „*Dicsöség és csalódás*," beszély *H—ics Sdr—tól.* Egy világtól elzárkozott egyéniségnek önéletrajza van itt elbeszélve nyugodt hangon, lélektani fürkészettel, az élet különféle állapotainak rajzával; le van irva egy szegény embernek küzdelme a dicsöség után, dicsöség nélkül. Érdekes föstése az a gyönge, önállásban szükölködö, uj uj eszme utára áttéregetö léleknek, noha ezt szerzö be nem vallja. Igy e beszély, vagy inkább elbeszélés (Erzählung, mert amaz novella) jellemrajzoló volna: de müvészi szempontból tekintve ott van elhibázva, hogy a szerencsétlen, dicsöségre soha nem jutható embertöl vigasztalás nélkül válunk el, ily tanulságot hozva magunkkal: „nincs keserübb, mint véleményünkben s várakozásunkban megcsalatkozni;" és hagy bennünket a beszély ott, a hol talált; miért beszélynek, azaz münek nem is mondható. Ellenben ha szerzö a helyett hogy idegen ország s világra költözteti hösét, hogy ott is mindenütt csak megbuktassa (közbevetöleg szólva, a nagy Guluj királynál történt eset elbeszélése humornak is beillenék), ha e helyett kibékíti öt sorsával, lemondat vele annyi baj után a dicsöség vágyáról, e dolgozat egyike lett volna divatlapjaink ez idei legjobb elbeszéléseinek. Mert adatai az életböl kapvák, magán és nyilvános, ugymint irói és politicai, világból merítvék; igy sok tekintetben kor és erkölcsrajzolók is a legujabb jelenböl: azonfelül nyelve takaros, és gyakorlott iróra mutató, folyékony, de nem óvott némely nyelvhibáktól, miket ha kijegyezni pedantság, elkövetni bün. Napon*ta* még mindig napon*ként* helyett jár a Honderüben is. — „*Halál szerelemért.*" Naplótöredék másod czimet ada e dolgozatának szerzöje *Péter K.*, benne táj és helyekhez kötött gondolatok, ábrándozások, mint Pozsonyban, Dévényben az országgyülés alkalmával elbeszélvék; aztán képzeleti utazás az ó és uj világban, jellemezve a népek és nemzetek hatalmát, vagy megemlítve emlékét; mely dolgoknak ugyan semmi összeköttetésök a czimmel, de azért

sokkal épületesebbek, mint az a kis regény vagy elbeszélés, mely a czimre viszonylik, és két boldogtalan szerető szerelmét irja meg; kiket valláskülönség tilta egyesülni; mi nem történhetvén, egyesülnek a sirban. E kis naplótöredék azt sejteti birálóval, hogy P. Károly eszmék, fogalmak fejtegetése, balvélemények ostromlása körül, valamint a szabad, elfogulatlan, előitélettől ment tiszta gondolkozásmódban erősebb, mint a novellai formának kezelésében. Az ő megrovásai, midőn életet, állapotokat, viszonyokat felfog, talpra esettek, s igy bizonyos eszmélkedő müveltségről tanusítnak; ellenben mihelyt ez anyagokat művészetté akarná simítani, megsikamlanak ujjai a forma kikerekítésében, s általán hibázni látszik nála a plasticitas mestersége, azaz a szoros értelemben vett alakító költőiség. Lehet, hogy e részben nincs elég tapasztalata, s gondolattal igyekszik a külső hiányát pótolni. A szépmüvészet, még akkor is, ha költeményeknél maradunk, megkivánja, hogy az iró sokat tapasztalt legyen szemmel és fejjel; mert, ha irásba kezd, birván lelkében a szép alak mértékét, fölöttébb fog az által segíttetni formáinak megállapításában; ha pedig birál, minden tételének alapját meg fogja mondhatni a látott vagy olvasott müvekben; mig a puszta élméletből aesthetizálók, a puszta gondolkozás után alakítók rendesen bizonytalanba jutnak, s a logica keresztfájára feszítik az életet, s vérit veszik az eleven gondolatnak, s ekkor vagy a forma üres, vagy a tartalom idomtalan, ez pedig mindkettő fejben járó vétek az aestheticai mezőn. Ilyen, üres, tartalmatlan könnyüség már a mi beszélyirodalmunk. Itt vagy csupa héj minden, mint a Honderü „*Katalin*“ czimü novellájában, *Bethlen Miklós*tul; vagy tulterhelt leirások, előkészületek, mikben völgy és hegy, nap és zivatar, alak és ruha láthatók, de ember nem, mint *Rácz József* „*A testvérek*“ czimü elbeszélésében; vagy csupa gondolat, életadat, kivittség nélkül, mint a „*Dicsőség és csalódás*“ban; miért általán elmondhatni, hogy irodalmunk csak a dráma terén szegényebb *talán*, mint novellákban, pedig esztendők óta *iródnak* ezek több különféle nemü és körü lapokban. Mert ad novellát a három divatlap, Hölgyek könyve, Társalkodó s az erdélyi lapok többnyire stb. mégis alig alig akadunk egy egy meglehetősre.

(Folytattatik.)

VEGYESEK.

— A Hetilap szerkesztését Wargha I. helyett, ki arról leköszönt, *Fényes Elek* fogja vinni.

— Ha a Pesti Hirlap „ujdondásza“ össze tudá egyeztetni journalisticai méltányosságával, hogy *egészen más szavakat* adjon szánkba, mint melyeket mi mondottunk az ignorálás felől, akkor nincs egyéb hátra, mint azzal utasítni rendre őt, hogy „hirdesse“ urbanitását „a magához hasonlóknak.

Lapunk második félévi folyamára előfizethetni helyben Landerer és Heckenast nyomdai ügyszobájában, (Hatvani utcza, Horváth ház 583. sz.) 3, vidékre minden kir. postahivatalnál, 4 fttal pengőben. Külföldre Bécsben, a cs. kir. fő postaigazgató hivatalban.

Szerkeszti **Erdélyi.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast.**

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten julius 18. 1847. 3. sz.

HERWEGH.

1. *Gedichte eines Lebendigen.* Mit einer Dedication an den Verstorbenen. Zürich und Winterthur. 1843. — 2. *Gedichte eines Lebendigen.* Zweiter Band. Zürich und Winterthur. 1844.

Herwegh idő szerint nem tartozik az „ifju Németország“ férfiai közé, de lyricájának jelleme azok sorába helyzi öt, és pedig ott is a sornak elejére. A hang, melyen dalai megzendültek, nem volt hallatlan, az eszmék, melyek rajta megpendültek, nagy jelentességü költők által voltak már megénekelve, minők Schiller, Uhland, Rückert és Heine az elsők közül, — hogy a másod ranguakat ne mondjuk — mind e mellett volt valami uj abban mindezek után is. Az a nemes pathos, mely Schiller nemzeti érzelmü, szabadsághevü dalait jellemzi, az uhlandi kedélyes unszolások a német nemzet régi jó igazaiért, a Rückert pánczélos sonettei, miket napoleoni időkben népe gyalázatára vagy inkább a francziák elleni lelkesítésire irt, a heinei nedély és guny, mind azon alapeszmére vihetők vissza, melyre a Herwegh költészete; de a különbség egyedül akkor tetszik föl valamennyi között, ha észrevettük, mint hajtának azok ki ugyanegy törzsökről.

Herwegh valamennyi közt saját szin alatt bira megjelenni, mely, ha nem csalódunk, amazokéhoz képest abban tünik elő, hogy ő nem hagyta magát zavartatni a költőiség igényei által, hanem eszméit a kedély tétovái, a kebel legkisebb szorongása, a bánatosság kenete nélkül, száraz igazán kezdé nyilatkoztatni a német nemzethez, s a mit kimondott, az meg volt mondva oly szabadon és kereken, mintha épen szavazásra akarná erőszakolni nemzetét, mikép a jó pártvezérek szokása; mintha megjött volna már az elhatározás ideje s egy nap sem volna hátra többé gondolkozni, hanem csak cselekedni való. Igy fejlett ki az ellenzék eszméje az irodalomban papiroson inkább, mint zöld

asztalnál is: modor és ellenzék, minő csak Németországban volt lehető, mert az ellenzék, mihelyt kimondtuk, azonnal parliamentre viszi gondolatunkat, hol *igen* vagy *nem* áll előttünk, mint küszöbei a cselekvésnek, Németország pedig ily politicai életet azon időben nem ismert, mint mai napig sem ismer általánosan. Még Heinéről is azt lehet mondani, hogy *nemzeti* érdekben volt szabadelmü; Herweghet már nem illeti több, mint *felekezeti* szabadelmüség, legalább ezt jelenti Freiligrathhoz irt versének pár sora:

O wählt ein Banner, und ich bin zufrieden,
Ob's auch ein anderes, denn das meine sei.
II. k. 64. l.

melynek tanítása egyenesen pártra, még pedig politicai pártra, unszol, miről szabad legyen elmondani gondolatinkat.

Politicai pártoknak egyedül csak van ugy értelme, ha országonként szólunk rólok, s ugyanazon nemzet vagy ország pártjait gondoljuk egymással szembe állítva. E szerint azonegy nemzet fiai is lehetnek egymásnak politicai ellenei, de a kiknek szemközt állása, egy magasabb eszme által, melyben mind a két pártnak meg kell nyugodni, mely is a haza eszméje, vagy a nemzet dicsősége, hozatik kibéküléshe. Látnivaló, hogy a pártok közül, alkotmányilag kifejlett országban, egyiknek sincs előjoga a másik felett kizárólagos hazafiságra, meddig ez az *érzésekben* marad, ellenben mihelyest a tett elválasztó pontjára kerül a dolog, elválnak egymástól a hazafiak, s magokra öltvén a pártok élesebb vagy halványabb szinezetét, a rokon érzelmüekből is külön akarat fejlik ki, és leszen egyik, politicai nyelven, szabadelmü, a másik nem szabadelmü. Mikor ezen álláspontra jutottak a pártok, a költöi elem helyét politicai alkalmazkodás foglalá el s magában értetik, hogy nemzeti költöknek ily átellenes viszonyba jutni egymással, s alábocsátkozni a részletességre, annyi volna, mint arról irniok: burgonyát vagy kukoriczát kelljen-e termeszteni. A részletesség nem a költök dolga, nekik csak a lelkesítés adatott, vagy is az eszme, és ennek uralkodóvá tétele. Innen könnyü lesz megérteni Lamartine ezen szavait: a költészet eszme, a politica tény; a mennyiben az eszme felül van a tényen, annyiban a költészet is felül a politicán.

Valóban Herwegh, midön Freiligrathot pártra habár ellenkezőre, szólítá, nem gondolta meg, mit cselekszik. Az a felhivás minket a gyermekek katonásdi játékára emlékeztet, kik megegyeznek egymással: én török leszek, te magyar, aztán megverekedünk.“ Győzzön itt akármelyik, vajjon győzve lesz-e

a haza ellensége? Ha már Freiligrath elfogadja Herweghtől a párt eszméjét, és zászló alá megy, de nem az övé alá — mi Herweghnek mindegy — oda jutott volna árva fejével, hogy nem pártnak leende politicai ellene, — mi még a jó hazafiságot nem zárja ki, mire példák Chateaubriand és Pitt és mások — hanem neki, a költőnek; azaz el pártolt volna a politicai költészet elvétől, mely a hazafiság, és a nemzet dicsősége s lett volna bűne szentségtörés. Egyébiránt a politicai költészet elnevezés már magában véve szerencsétlen, mihelyt ama kettőre nem viszonylik. Dalolhatta volna Beranger a constituante és nemzeti gyülés szabadelműségét akár világ végeig, de Napoleon nélkül soha sem válandott nemzetének oly dalnokává, minő jelenleg. „Beranger, igy szól felöle Tissot, ihlengést (enthousiasme) gyujtván Napoleon iránt, felkölté a hon és szabadság szeretetét is; és ekkép politicai tanítójává lön az ifjuságnak egyetemben. Hatása nagy volt rá, mint a népre magára, mely némileg az 1789-ki forradalomhoz vala hasonló, . . . s igy elveté magvait az uj forradalomnak stb.“ Ha politicai elvek scalája szerint mérlegeljük e szavakat, meg fogunk benne ütközni, hogy épen a szabadság gyilkosának éneklése költé fel a szabadság és hon szeretetét. Maga Beranger megvallja egy költeményében, hogy Napoleon ártott a népnek, azaz nem volt szabadelmü; de azért a nép öt még mindig tiszteli, miért? mert nevéhez a franczia nemzet dicsősége van kötve, s a lelkesedés fellángol, mihelyt

„*Császárról* szól a franczia fiának.“

Tehát az, a mit jobb és bal oldal nevezet alatt értünk a politicai életben, igen alacson eszme költőnek, s azon költő, ki akár egyik akár másikhoz föltétlenül, mint politicában kell, csatlakozik, megfeledkezett állásárul, vagy eladta magát külsőségnek, mikor hizelgő leszen, mint a régi római poéták, s legföljebb is nagy száju pártvezért vagy hatalmast fogad el főnökeül, mint az eszmének látható helyettesét.

Nem! a politicai költőnek egy, vagy inkább önoldalunak kell lennie, de ezen egyoldaluság még nem félszegség, hanem örök rendü és változhatlan törekvés, minő az iranytünek éjszakra hajlása, s mindenkor tisztán maradván az, megóvatik a pártok fekete sarától s nem osztozik az idő büneiben.

Herweghnek e szerint nem volt tiszta felfogása a politicai költészetről, mind a mellett, hogy Lamartine-t végig fordítá, Berangerhez verset irt, kiket épen azért hoztunk fel, mivelhogy belőlök és példájokon tisztába jöhetett volna annak elmélete körül. A költőnek, igen is, részt kell venni az idő mozgalmaiban

a maga méltósága szerint, tekintvén ugy az embert, mint eszközt a haza dicsőségére: de pártot, mely emberekből, az elvek gyarló szolgáiból áll, soha nem istenleni. Herweghnél azonban e fonakság nem volt csuda, s pedig azért, mivel gyakorlati politicai életnek épen semmi földjét nem lelte lábai alatt; s beszédeivel a félszegség legvégsőbb zugaig tévedett. Mennyivel máskép gondolkoznak e körül tul a Rajnán! Chateaubriand mondja, épen némely politicai vádolók ellen, hogy neki a becsület és vallás fő dolog mindenek felett; Lamartine tudja isten minő párthoz legyen számítható; Hugo V., ki Triboulet szerepét irta, egy academiai beszédében tele volt a királyok tiszteletével általán; Beranger republicanus, és Chateaubriandhoz tisztelkedő költeményt irt; mind e mellett soha sem volt eszében sem közönségnek sem criticának politicai pártok elvei után itélgetni őket, mert az mintegy a politicai élet érettségében van már, hogy többé gyermekes szempontokból nem indul, mint a politicailag éretlen német, azaz Herwegh, ki mint a bölcseséget mámoros gőzökből szívott Pythia papné, Németország politicai uj legétül részegülve látott a költészethez. — *(Vége következik.)*

MAGYARORSZÁGI SZENT ERZSÉBET KASSAI TEMPLOMÁNAK FŐOLTÁRKÉPEI.

(Folytatás.)

IX. E képen sz. Erzsébetet a betegek házában látjuk egy pokolvarast füreszteni. A pokolvarasak körüli fáradozása itt már harmadszor vétetvén az előadás alapjaul, kitünik mikép, mint Mont. is több helyen érinti, Erzsébet fáradhatlan türelmét épen a legundorítóbb betegekre és munkára is fordítá; sőt Mont. munkája XXIV. fejezetében egy régi passional után elbeszéli, mikép a szent egyszer a templom felé tartván, valami igen nyomorult embert megpillantott, s ezt haza vivén és megmosván, e munkától maga is eliszonyodott: de tüstént, hogy ezen iszonyodást maga magán megbüntesse, a mosdó vizet megitta, mit a passional e szavakkal érint „Do gieng es so unsauber dass es ir grauwet... O du unreiner sack widersteet es dir? es ist gar ein heiliger geschmack .... Herr du trankesd an den heyligen creutz essich und gallen.“ Erzsébet e képen már a ferencz-rendi apáczák ruháit viseli, melyeket elüzetése után nem sokára vett magára, még pedig ugyanazon köntöst, mit magától Xaver Ferencztől kapott. A betegeknél itt több mezítlen testrészeket mesteri ügyességgel

rajzolva látunk. *) E testek és részei ugyan nincsenek az ujabb korban megszokott görög typicai idomokban felfogva; de e képzelt hiányért nevezetes természetvalóságukkal oly bő kárpótlást nyujtanak, hogy az egyetlen Rembrandtot kivéve, alig tudnánk más festészt nevezni, ki ezeknél több élethüséggel biró koldusokat vagy szegényeket festett; söt e betegek egyikénél még a színben is látható a forró láz, mely öt gyötri. Általában ezen képtől fogva a már az előbbiekben is magas fokon álló müvész, tárgyát a végső képig mind inkább emelkedő jelességgel adja elénkbe, mintha a menyivel tovább haladott, annál inkább át lett volna szellemesítve feladatától.

X. Ujra kórházban látjuk a szentet, misét hallgatva, igen szembetünő buzgósággal imádkozva. E buzgóság csudát okoz, minél fogva életirói vele többször egyes szenteket, Krisztus urunkat, és a szüz Máriát imádság közben láttatják; vagy pedig a szentségi fénykört ugy tétetik fejére, hogy azt minden jelenlévő megláthassa. Képünkön az előbbi történik, midőn a szentnek feje felett Krisztus, Mária és János evangyelista angyalok és felhők közt megjelennek. Ezen összeállítás annyiban jelentékeny, mennyiben Erzsébet eleinte a szende Jánost vette pártfogóul, későbben pedig Krisztus urunkkal és Máriával közvetlen érintkezésbe lépettnek mondatik. Az imádság közben fejlődő buzgóság oly mesterileg van kifejezve a szent arczán, hogy ez arczot a müvészet legsikerültebbjei közé kell számítanunk.

XI. A tizenegyedik képen Erzsébetet halálos ágyán látjuk környezve asszonyaitól, imádkozó barátoktól, éneklő angyaloktól, mindezek felett pedig a felhőkben egy ugynevezett gloria jelenik meg. Az egésznek szerkezete méltó komolyságot fejez ki, és a csoportoztatás mesterének jeles tapintatát nyilvánítja, mialatt müvészi avatottsága még a minden alakban látható kellő kifejezésben is felötlő, s e jelességek miatt elnézhetjük az egyes rajzolási hibákat, mik imitt-amott törött ujjakban, kellőnél nagyobb kezekben, vagy roszul fordított oldalarczokban nyilvánúlnak; annál inkább, mert más részről megint igen jeles plasticai rajz is fordul elő, p. az ágylepel redőzetében, mi alatt a szentnek egész teste igen kivehetőleg tünik fel.

XII. Nem tudhatni bizonyosan, vajjon a müvész e képében

*) Az alsóbb rendüek, söt néha, mint azt Wolfskron, Hedwig legendáját tárgyázó, munkájából látjuk, még a gazdagok is a középkorban meztelen testtel szoktak ágyukban feküdni, és a hol ez időben kórházi betegek föstetnek le, mindig meztelenül feketnek ágyaikba.

Erzsébet tetemei első eltakarítását akarta-e előadni vagy a második temetést, t. i. midőn Gergely pápa által, négy esztendővel halála után, szentté emeltetett; azonban ama fényes pompa, melyet az ünnepélyes alkalommal kifejt, a második temetésre látszik mutatni. Itt t. i. öt püspök jelenik meg, fején a mitra, kettő pedig bibornoki öltözetben, mikép azokat a kassai püspök, Ocskay Antal magyarázza, állítván, hogy a szentet márvány koporsójába lebocsátók ketteje, kik mitra nélkül vörös köntösben előadvák, a mainczi és kölni érseket jelenti, kiknek szabadalmai közé tartozott a cardinál ruhát viselhetni. A holt testet lebocsátók mozdulataira nézve megjegyzendő ugyan, miszerint ezek alig felelnek meg kellőleg a cselekvénynek, midőn a karok alig tartják a szentet; és mi azon éleselműnek látszó véleményben nem osztozhatunk, hogy a szentnek teste súly nélküli, mert ily sophismákra a régi müvészet mit sem adott: mind a mellett nem tagadhatni, hogy ha a mozdulat nem is nyilvánítja a kellő cselekvényt, mégis abban a gyöngédség első pillanatra felötlő, s igy mit az egyik anyagi tekintetben veszt, azt a szellemiben visszanyeri. A hét püspökön kivül jelen van a német császár is, sok világi és zárdai pap (többek közt augustinusok), kiknek zárdáját Erzsébet állítá fel, jelen van két leghivebb női követője Ysentrud és Guta, jelen van végre a kép egyik oldalán, véleményem szerint, festészünk is, kire azon körülmény is ráismertet, mikép az öt püspökön és a koronás császáron kivül még csak ő jelenik meg födött fejjel, melyen a szokott festészsapkát veszszük észre. Ezeken kivül mesterünk a compositio méltóságát és hatását a sok, magán a képen alkalmazott, aranyozás által is akarta emelni, és ezen aranyozott tárgyak közt legjobban felötlő a háttérben levő, miben ha Montalembert és Creuzer által adott másolatait azzal összehasonlítjuk, Erzsébet gazdagon aranyozott koporsójára ismerhetünk. Az ugyanazonság nem kétségen kivüli ugyan mert a hasonlatosság csak általános; egyébiránt ki a középkor müvészeinek szokásos felfogását az épitészet és tectonica tárgyában ismeri, magyarázásomat mind ezen mind azon tekintetből helybenhagyandja, miszerint e tárgy legjobban üt össze koporsó idomával.

Imé az észrevételek a rajzolás módjára I. sorozatu képeinkben; de most már az egészet összefogván, nem tagadhatjuk, mikép, mind a mellett is, hogy festészünk kortársai arczait használatlanul nem hagyta müvében, azaz a természettől szorgalmatosan tanult: alakjain mégis némi typicai felfogás látható. Nem érthetem ugyan itt azon görögféle és eszményinek keresztelt

typust, miszerint az egyes alakok és még inkább azoknak arczai, oly annyira hasonlítnak egymáshoz; hanem értem a változatosságnak némi hiányát, ha mesterünk alakjainak vonásait egymás közt vagy magával a természettel hasonlítjuk; igy felötlő elöszeretete a középben meggörbült és végök felé vastagos orrok iránt; ugy a szemek nagyon hason metszésüek; a fület többnyire elrejti, a szájat fél nyiltan rajzolja örömest, hogy pár fog előtünik és a felső finom ajkak a vastagabb alsókhoz ívvonalban csatlakoznak, az állak többnyire előre tolvák és gödröcskével ellátvák; ide tartozik még, hogy az idősebb arczokban a bőr majd nem mindig ugyanazon redőzetet (Runzelwerk) alakít, és a nyak idomai, mennyiszer annak csak csekély részét látjuk, kevésbbé szigoruan dolgozvák ki. Nem állítom, hogy ezen módszertől feltünőleg elütő példányok nem fordulnak elő; söt magam is az előbbiekben ily elütések számos példányára lettem figyelmes, mik közül ujra a koldusokat, szegényeket és betegeket idézem, kikben a test több meztelen részeit látjuk: hanem megjegyzésem egyedül arra nyujtson alkalmat, hogy e képek némileg egyhanguabb rajzát megkülönböztessük a német iskola legkitünöbb rajzolóinak müveitől, minő p. Dürer vala, s azért is meg kell említenem, hogy e kezek és lábak, de fökép amazok egészben és általában nagyocskák, kivált hoszukban; nagyon hoszúak többnyire az újjak is, és midőn nagy részökön a legfelsöbb tag izelése elhagyatott vagy kellőleg nem bélyegeztetett, a két tagu újjak hosza annál kitünöbb; de azért látunk oly kezeket is, mik akármely nagy rajzolónak dicséretére válhatnának, p. Lajos herczegnek a gyürüt tartó keze a VI. számban és Erzsébetnek imádságra összetett keze a X. számban. Az alakok, ritkább hibákat kivéve az arányokban, jelesek, és magasságukra nézve, ha nem középszerüek, inkább alacsonak mint magasak, és csak a hoszu, földig érő ruha tünteti ki a nőmbereket magasakul. E ruházat fő figyelmünket érdemli, mert joggal elmondhatni, hogy a ruharedőzet rajzában mesterünket semmi más ismért mester felül nem multa, és az idomzatban a ruharedőzet elrendezése teszi fő erejét; mi annál feltünöbb, mivel nem csak a XV. század vége felé, hanem ezen idő elött és után is a német müvészet épen a ruharedőzetet nem a legtetszöbb idomokban fogta fel, minden kelméit számtalan apró szegletes redőzetre törvén, mely szemrehányás alól az akkori legnagyobb német mestereket, Schongauert és Dürert, sem szabadíthatjuk fel. Ellenben a mi képeinken sehol sem található, sem az érintett szegletesség, sem azon felötlő szorgalom annak keresése körül, hanem minden redőzet természetes és ke-

resetlen vonalokban, az alatta levő test mozdulatait egész könnyüséggel követi; itt minden értve vagyon és jelesen felfogva, és bár nem képzelhetni hogy a mester, kivált gyorsabb mozdulatok alkalmával, a redőzetet a természet után szint oly hirtelen gyorsasággal másolhatá le, mégis alig találandunk oly ruhára, min valami nehézkesen tanult motivum mutatkoznék, és ez alapot még inkább segíté előtüntetni azon, kivált a régi német iskolában dicséretes, szorgalom, melynek figyelmét a legapróbb részlet sem kerülhette ki; és melynek nem csak a ruházat jelességét köszönjük, hanem azt is, hogy képeinken a mindennemü melléktárgyakra is bámulatos figyelem fordíttatott. De e figyelem, e szorgalom más részről némely el nem mellőzhető hibák és tévedések oka is, mik közül a vonal-perspectiva elmellőzését vagy kellő ráügyelés hiányát elhallgatnom lehetlen. Ugyanis az épületek, részleteikkel együtt többször nem úgy, mint a szem előtt megjelennek, nem perspectivailag, hanem mértani rajzban vannak előadva ugy, hogy ha alapmértéköket birnók, minden részletet kimérhetnénk, habár szemünk a perspectiva és nem a mértan szerint lát. Ilyféle hibát követett el mesterünk a virág dessein-ü ruhák rajzában is, midőn ez utóbbiakat nem ugy, mint a természetben a redők után hajolnak s el vagy feltünnek, hanem mértani felrajzban rajzolá, s igy mindig egész virágot látunk, bár nagy részének a redőben el kellene takartatnia. Azonban a tévedésnek más oka is van, mint a tulvitt szorgalom; mert mesterünk korában a perspectiva alapszabályai kellőleg kikutatva még nem valának, mely munkát valamivel később Dürer végzett be oly jelesen. Minden képnek figyelmes vizsgálása után kimondhatom, hogy a perspectiva legelsőbb alapszabályait a mester egyetlen egyben sem ismerte tökéletesen, nem fordulván elő még talán két párhuzamos vonal se, mely a láthatáron egy pontban elenyésznék, és mégis e szükségesség ismerete a perspectiva első alapvonalai közé tartozik. Ellenben képeinken a pespectiva szükséges szabályai inkább csak szemmérték szerint követvék, mi csak az épen járatlan nézőt elégítheti ki; söt ez előtt is fel kell tünnie a német iskola közös tévedésének legfényesebb korában, Dürer előtt, miszerint rajzolói képök talját (Boden) a háttér felé kellemetlenül emelik, és a lapályból is rézsutot (planum inclinatum) csinálnak. Említendő még hogy e képekben is, mik az ó német építészet hanyatlása korában készültek, még mindig a csúcsívü stil közösen használtatik a körívüvel, mép pedig az ugynevezett byzantival, és a nélkül, hogy az idomok a mind inkább berontó ugynevezett renaissance idomai-

val összekeverednének. A tájak rajzolásáról keveset mondhatni, mivel ehez alig vala mesterünknek nagy hajlama, s igy a tájak inkább igen is mellékes dolognak tekintettek, bár több helyütt ellenkező alkalom magától ajánlkozott. A fák, mint érintém, hiányos régi typusban fogvák fel mindenütt, és ha valahol eltérés vagy haladás mutatkozik, ez csak némely apróbb növények rajzában derül fel.

A mondattakból világos, mikép az idomok és alakzat tekintetében, valamint a középkori müvészet általán, ugy jelesen a német nem vetélkedhetik érzéki tetszőségben az antik müvészettel *). Nem vetélkedhetik továbbá ezzel a kecsnek kifejezézében sem, mely nagy részben az idomok tetszősége által föltéleztetik: de vetélkedhetik nagyon is, sőt hasonlíthatlanul felülmulja az antik müvészetet szellemi tekintetben, t. i. a benső mozgalmaknak az idomok által külsőleg jelentkező kifejezésében, és joggal elmondhatni, hogy a régieknek valamenyi ránk marad müvei után itélve, a classicai népek nem is álmodtak azon szellemi bensőségről, mit a keresztyén müvek, s ezek közt a mi képeink is oly fényesen tanusítnak; s e bensőség a középkor minden legcsekélyebb életnyilatkozatainak a keresztyén szellem és valástóli áthatottságában áll, és e szellem, nincs tagadás benne, a german fajnál legtökéletesebben honosult meg, e szellemi, e faj minden mozdulatait áthatotta, és a régieknél megszokott idomtetszőségnek és kecsnek állott helyébe; és e szellemet a középkornak fenmaradt müvei legjobban, legjellemzetesbben tüntetik elénkbe. E szellemet nyilvánítják képeink is, melyekben alig találhatni még csak parányi élő részletet is, mi az egész tárgy komoly méltóságának meg nem felelne, s ezt kellőleg ki nem fejezné. Eltérnek ugyan egész felfogásukban a mozdulatok más német mesterekéitől, p. Schongaueréitől; mert a csipő, mintha ki volna tekerve, az alsó test nem annyira előre tolt, mint más német mestereknél; de más részről a fejnek a mell s egy oldalra függése, a mellnek nem emelkedő tolakodása, hanem beesettsége a szemnek lesütése, mind annyi jelek, mik az akkori keresztyéni

*) Nagyon hibázna, ki még e tekintetben is mindent elfogadna a középkori német müvészettől, mivel képeinken is találkoznak oly arczok, melyekben még az idomok, finomabb metszetök után, igen is tetszők, nem nézve a kifejezés nemességét. Ily arczok pedig Erzsébeté a III. V. VIII. és IX. számban, és még inkább a szent több követőinek arczai, valamint Lajos herczegé a VI. számban és más fiatal férfiaké.

szendeséget és megadást szólólag érzékítik. E szendeségből származik a gyöngédség minden mozdulatban, melyet valamint egy részről az antik kecs mellé, ugy más részről a tuleröltetett mozdulatoknak, miket a keresztyénség elleneinél használtak, helyezhetünk ellenébe, s igy csak a nevet változtatván, bő kárpótlást nyerünk az antik kecs hiányaért; mert a keresztyén gyöngédség kifejezése szellemi, mig az antik kecs inkább csak érzéki. Nem akarom ezzel védeni a nyilvános szegletességet vagy rajzolási hibákat, minőkről már említést tettem, p. Lajos herczeg alakját a III. számban, nem akarom védeni a csiklóban eltörött kezeket, vagy ízenként törött újjakat: de mind ezen hibák nem magát a gyöngéd felfogást, hanem annak elkorcsulását és eltorzítását illetik.

(Folytattatik.)

ELBESZÉLŐ KÖLTÉSZET.

Költői Pályaművek, melyeket 1847-ben koszorúzott és kitüntetett a *Kisfaludy-Társaság. (Vége.)*

A kötet második darabja: *Szuhay Mátyás*, „dicsérettel kitüntetett költői beszély" *Tompa Mihálytól*, hat, egyenetlen terjedelmű, szakaszból áll. Kurucz Szuhay Mátyás tarczali szölőjébe tartván, hazafiui búvát egy kancsó jó borba fojtani, pinczéje előtt éjfélkor érkezik meg. Nagy meglepetésére nyitva találja ajtaját; s belőle víg ivók zaja hallatszik. Álmélkodva lelapúl a torbézolók háta mögé, kikben egy csapat labanczot ismer meg, s köztök a gazdag és fösvény Vas Benedeket, kinek leányába Szuhay öcscse Rékay szerelmes, de mint kurucz az atya beleegyezését nem nyerheti meg. Az ivók közt van az elhirhedett Herkó pater, ki épen egy tréfás történetecskével mulatja társait Szuhayról, s végül ennek, saját borával, gúnyosan egészségét iszsza. Az öreg Szuhay, felindulásában, „köszönöm"-öt dörög, s eloltván a világot közéjök vág, de legott félre vonúl. A labancz czimborák egymást öklözve a sötétben nagy bajjal kihatolnak az üregből. Ekkor a pincze gazdája meggyujtván a világot, lova mellett hagyott két társával maga lát a kancsóhoz: egyszerre azonban megpillantja Vast egy fenálló hordóban guggolva. Ötlete jő a kurucznak boszút állani ellenségén; s történetet beszél, mikép Rékay a király testvérének megmentvén életét, a király róla azt határozta, hogy

Mihelyt feleséget vesz, báróvá lészen,
Azon kivül kilencz falut kap egészen.

94. l.

Ennél nem kellett több Vas úrnak. Mihelyt Szuhay távozik, ő haza üget Karczagra, hol Rékay, Kata asszony s az éjnek védelme alatt, épen el volt ragadandó kedves Vas Annáját. A kocsis helyett és képében Benedek ül a bakra, viszi a párt a paphoz, s midőn ez az esketés akadályait emlegetné, belép, s megegyezését adja a házassághoz. Mig a lakodalom zajosan megülletik az atya házánál, s már egy józan teremtés sincs az egész tanyán, Szuhay egy sereg szegényt hoz Vas úrnak buzás vermére, s midőn ezek tölt zsákjaikkal eltávoztak,

. . . . . felkapván lovára,
Fenyegetve nyújtá izmos öklét hátra,
„Hahaha! bor, buza magától nem terem,
Az üres hordóért nesze üres verem!“
103. l.

Vas elrejtette boszuságát a csínyon, csak várta a bárságot, mig egyszer már mint nagyap, Szuhayval a Hortobágyon találkozván,

„No hát, labancz uram, emez rá kiáltott,
Mikor iszszuk be már az új bárságot?“

Benedek elbámult, s fülig veresedett . . .
„ „ Tatár lapítsa meg a kurucz fejedet! “ “
S fél boszú, fél kedvvel szólott, hogy haza ért:
„ „ Nem adnám kis Benczét ezer bárságért!“ “
105. l.

Az olvasó vagy csak e rövid vázlatból láthatja, hogy itt nem annyira beszélylyel, mint elmés, víg anekdottal van dolgunk; de mi, a költői kidolgozás jelessége mellett, a darab becsét nem szállítja alább. E kis téren is szerző többféle indokot hagya munkálni az érdek nevelésére. Itt a derék Szuhay, ki hajlandóságunkat legott első felléptekor e hazafiúi felsohajtásával hódítja meg:

„Beh szomorú idő fordúlt a magyarra;
Egyik fél erre húz, a másik meg arra,
Nem érti meg egymást, nem érti meg sehogy,
S a huzalkodásban erejéből kifogy!

Törökkel, tatárral eleget küzködtünk;
De ha egyetértés lakozott közöttünk:
Csak megvoltunk lassan; most egy idő óta
A csókának szemét vájja ki a csóka.

Teremtő szent atyánk! fordítsd dolgunk jóra,
Ne add hogy eljőjön a siralmas óra:
Midőn a vérrel nyert magyar szabadságnak
Idegen kapával mélységes sírt ásnak!“
87. l.

E mellett pedig derült, egészséges, ép természet. A vén Vas, ki Rékaynak, mert kurucz, lányát oda nem akarja adni, kiját-

szatik ugyan Szuhay elmés fogása által, s igy büntetését veszi atyai keménységének; miután azonban kijátszatása öntudatára jött, bár

Néha ki-kifakadt, de múlt boszusága,
Rángatván nagy bajszát fürge unokája.
104 l.

Ez egy kedélyes vonás által eszközli költő, hogy a művet igen kedves benyomással teszszük le; egy dissonantiája az életnek, mit a kül viszonyok hoztak létre, az érzés által, mely a kebelben lakik, oldatik fel. Tarkázza az érdeket a szerelmes, de férfias Rékay; a pohár, mely Herkó pater torkán akad; a visszaadott kölcsön; igen jellemző Vasnak hivékenysége s a bárságról álmodozása is, melyben mulattató czélzás is van: az egésznek végre némi felsőbb jelentés adatik az által, hogy a két fél, mint ugyanannyi pártellenség, van egymás ellenébe téve, s idegenkedésök, csínyaik ebben találják okaikat. Igy kisebb téren egy nem annyira történeti, mint élet- (genre) képet veszünk, különféle érdek-elemekkel élesztettet s vonszót; melynek jelességét a jellemzetes ecset és nyelv egészítik ki.

Garay János legendája: *Bosnyák Zsófia* Marczibányi Vincentia asszonyság külön díját nyerte meg. A beszély folyama ez: Bosnyák Zsófia, férje Wesselényi által elhanyagolva, imában és jótétben leli vigaszát. De szenvedései pohara még nem tölt meg. Hire jő, miszerint Wesselényi elválást czéloz, hogy kedvesével házassági frígybe léphessen. Midőn Zsófia a fájdalomtól okozott elszsibbadásából felébred, biztató látvány veszi körül: felszökik, s a mint van, pongyolában elsiet a Vág sziklái fölött álló kápolnába, hol azon szüz Mária képe függ, melyet egykor ő maga ajánlott volt fel ide: ez előtt leborúl, s midőn imában s szíve buzgó bizodalmában ott fekünnék, a történet Wesselényit hozza be vadász társaival, s köztök a kedvelt Amazonnal; ... a váratlan látomány a hütlen férjet magához téríti:

Isten kezére ismer, megrendül belseje ...
Az Amazon felett mi szebb fényben áll neje!
„Te vagy“ — kiált, s nejéhez az oltárhoz rohan,
Egy pilanat s a hív nő karjába zárva van —
„Te vagy, te lészsz, te voltál szerelmem, mindenem!
O hogyha megbocsáthatsz, bocsáss meg én nekem!“
117. l.

Zsófia:

Arczán, kezén bűnbánó férjének könye foly
S a rég nem érezett kéj villanyként rezgi át,
Szivét mondhatlan érzés, láng tölti el agyát,
Sír és mosolyg egyszerre, ah! hogy nem birja el!
S egyszerre ennyi üdvön szétpattan a kebel.
U. ott.

A férj pedig büneért azzal büntettetett;
Hogy kit megúnt éltében, holtan szeresse meg!

S igy éli túl húsz hoszú s még három éven öt,
Ki néki élve holt volt, s most halva él, a nőt.
118. l.

A nép pedig maiglan kegyelettel látogatja a folyvást ép test sírhelyét. — E költemény csak tárgy és vallásos szellemre közelít a legendához, ellenben nélkülözzük benne a naiv felfogást, az eposi ellem túlsúlyát, a mondához, s hol ez elhágy, a történethez való hűséget, s a népies formát gondolatban, nyelvben, versezetben, mik a legenda lényegéhez tartoznak. De igenis bírunk benne egy szép költői beszélyt, mely lélektanilag jól gondolt, mély egélyességével megható, gyönyörü ecset, nemes dictio, s gazdag zenéü nyelv ékeiben ragyogó. Az nem egészen világos biráló előtt, miért Wesselényiné, az általa felajánlott s az egész vidék által ahítattal felkeresett szentképet, bánatában soha meg nem látogatja; mert a költő indoka:

Honn tartá őt keserve s a kínos gyötrelem.
110. l.

Zsófia állapotjában s lelkének mivolta szerint épen ellenkezőt látszik indokolni. — Figyelmeztetünk a versalakra is, mint Garay sajátjára; ez hét lábu jambus, melynek közepsője, a negyedik, csonka; schemája tehát:

⏑ – | ⏑ – | ⏑ – | ⏑ | ⏑ – | ⏑ – | ⏑ ⏑

azonfelül két két sor rímeztetik. Alkalmatos szép forma ez rövidebb elbeszélő költeményekhez: hoszabbakhoz talán kevesbbé illenék, minthogy a közép nyug által szökellést, a páros rímezés által pedig némi egyhanguságot kap. S ezt érezve költönk, e kedvelt schemáját *) Árpádjaiban igen czélszerüen váltogatta fel egyebekkel.

A könyv kiállítása belső ritka becséhez mért, ízletes. Néhány csekély sajtóhibán kivül van kettő, melyet kijegyzendönek találtunk: a 111. lapon t. i. a 12. versben szeret*ett* áll szeret*et* helyett; a 114-diken pedig, a 18-d. vers végéről a pont eltörlendő. Végül költői irodalmunknak minden évben ily ragyogó szerencséü versenyt kivánunk!

*) *Fogarasi* szerint ez „a németeknél divatos uj niebelungi“ versforma. *Szerk.*

ÉRTESÍTŐ.

Műemlékek. A vasuti ásásoknál Nagy-Maros körül némi történeti müereklyékre akadtak, melyekről részletes tudósítást nem adhatunk, mert azok — noha nemzeti museumunk kincsei közé kellett volna bejutniok — a külföldi vasuti felügyelők által nagy részint Prágába szállíttattak ki.

— Luczenbacher János, fáradhatlan buvára és őre hajdani műkincseinknek, Érd (Hanzsa-bég) mellett, a már több tudósok, legközelebb az academia előtt Jerney, által említett, körülbelől 120-ra menő, Krisztus után a negyedik századból maradt, kunhalmok közül négyet saját költségén felásatott; a benne talált ereklyéket museumunkba takaríttatta, lerajzoltatta, s felölök nem sokára egy különös értekezésben fogja véleményét az academiában előadni. Bár lehetne reménységünk, hogy az ilyféle dolgozatok a közönségnek is inye szerint volnának, s nyomtatási uton terjednének szét müvészietlen jellemü, positiv gondolkodásmódu szegény hazánkban. — Olvassátok a Journal des Debats szavait a Pesti Hirlap 913. száma szerint: Sokan a müvészetet haszontalanságnak tartják. Sokan vannak, kik kérdik: mire való a Louvre, a napoleoni diadalív, mire valók a képek, szobrok, versek? oh édes istenem, az ilyen okokra nem lehet felelni. Ezen dolgokat nem lehet megmutatni, s kik azt mondják, hogy az ügyek jobban folynának, ha oly szép nyelv és költők nem volnának, mi azoknak csak azt felelhetjük, hogy világ kezdete óta minden nép, melynek lelkében nagyság, szellemében emelkedettség volt, máskép gondolkozott." — Hogyan emlékezzünk mi magyarokul egy nagy (?) tekintetü követre, ki a mult országgyülésen eléggé saraczeni módra mondá, hogy neki nem kell museum; mert minek az? mumiákat tartani benne? — Neki vasut kell!" Oh mi édes istenünk! csak tudnánk egy árva okocskát ellene!

Legyünk pedansok. A Nemzeti Ujság jul. 11-ki 519. számában egy levél közölteték Aradról igen rosz nyelven. Mi csak a nyelvtani hibákat rójuk meg belőle, tanulságul a nevezett lapnak, hogy kövesse a franczia National példáját, mely mikor 1844-ben a kamarák megnyittattak, a trónbeszédet grammaticai oldalról is jónak látta megtámadni. — „Rendek közepette" áll a Nemzeti Ujságban közepett h. — Ő méltósága örvend, hogy a rendeket ily *nagy számmal* a köztanácskozás terén *üdvözölheti*, e helyett: ily nagy számmal üdvözölheti a tanácskozás terén, mivel nyelvünkben a szórendről általános szabály, hogy „a határos módu ige a mondat sarkalatja"; s „legnyomosabb azon szó, mely közvetlen az ige előtt áll" (Lásd Magyar nyelv rendszere 350. lap. Magyar nyelv szelleme. Fogarasi 194. l. „az ige közvetlenül a hangsulyos vagy nyomosított szót kövesse."); az említett mondatban pedig a suly a „nagyszámmal" szavakon fekszik. Ezen törvény ellen van ez is: *azonnal* az illetőknek kézbesítsék, e h. az illetőknek azonnal kézbesítsék. — Adóssággal ne *nyomattassék*; nyomassék helyett: mivel a külszenvedő mindenkor a miveltetőből *ik* hozzáadásával származik (Magyar nyelv rendszere 188. l.): már pedig a miveltető: nyomat (Magyar nyelv r. 187. l.); ha pedig a míveltetőt talán kettőztetve

használná a Nemzeti Ujság, erre itt nincs szükség, aztán az „kellemetlen hangzása miatt épen nem ajánlatos (M. ny. r. ugyanott 2. jegyzésben). — A pénztárb*ani* pénz *nem léte* miatt. Az *i* képző „névutókhoz és ragokhoz a *való* kikerülése végett" (M. ny. r. 42. l.) adatik. A fentebbi mondatnak tehát igy kellene állani a pénztárban *való* (levő) pénz nem léte miatt; mi világos ellenmondás, annyit tesz: van pénz a pénztárban, de még sincs. — Három hó alatt egy hón*ak* járandóság sem folyt be, e h. egy hónak járandósága, de ez is rosz; helyesen: hónapi járandóság. — 600,000 ftot haladó töke kamat*ai* . . . nem használtat*ik*, használtatnak h. — *Apródink* nevelése, gyermekink nevelése h; mert apród page. — *Vérbiráló* uradalmak, talán vérjogu, vagy hatalmu. — Tisztes egyén Radna város magyarítás*ának* szánva életét: magyarosítás*ára* helyett. Eme áldott iparág: eme*z* h. — Hát ez hogyan lesz már a bácsmegyei közlésben (434. l.): „kedves tisztemnek ismerem a nyomorral küzdő emberiség érdek(*é*)ben Bácsmegye május 27-én történt gabona mennyiség s szükölködők számát kimutató hiteles összeirása után a következőket följegyezni"? — Lehetlen, hogy ennyi hiba hirlapi sietség miatt lopózott volna be a lapba. Egyik oka lehet ez is, de nagy részt nyelvtani járatlanság hagyatta benn; miből következik, hogy nem elég a Tisza partján születni valakinek, hogy jó iró is legyen egyszersmind. Azért vigyázzunk a *nemzetiség* mellett nyelvünkre, mert e nélkül nincs az; és legyünk pedansok ily esetekben; ne kellessék emlékeznünk még folyvást Nagy Pál tudós hazánkfiára, ki ugy látszik, nyelvtani tekintetben, örökre ott hagyá keze szenyét a *Nemzeti* Ujságon.

— Megjelent *Statusférfiak és szónokok könyve Szalay Lászlótul*. Uj folyam. Első füzet. Tartalma *Canning*. — Mi magyarok, ha kivált valamelyik német országgyülésen megjelenünk, önteltségi érzelemmel gondolhatunk vissza (kivált mig Poroszországban nem volt dieta) gyüléseink szónokaira. Nincs is nekünk semmi oly büszkeségünk, mint ez a szónoki bőség. Hogy iskolának gyüléseink fölötte jó alkalmak, elvitázhatlan, ugy szinte az a készség is, melyet általok nyer az ifjuság, szembetünő. Emlékezünk egy angol utazó hölgyre, ki arczképezé politicai szónokainkat. Mi teljesen megnyugszunk jó hitében, miszerint bennünket a külföldnek némi jó oldalról mutatott be. De boldog isten! ha értette volna, mit beszélt minden szónok. Nálunk, azon gyakorlatnál fogva, hogy szólók után mondatik ki a többség, fölötte sok szólónak kell előállni minden esetre. Ez a gyakorlat már fölötte rosz hatással van a szónoklatra, mivel szükségkép beszélenie kellvén mindegyiknek, ha le nincs kötve nyelve: feláll, és szónokol, de mit? A tárgy mindig annyira ki van már merítve, hogy szóló ahoz többet nem adhat, azért beszél ürességet. Hasonlókép az első szónok sem tesz egyebet, mint megpendít egy két eszmét, de ezt soha ki nem fejti, először: gazdálkodásból, hogy másnak is legyen mit mondania; másodszor, mert épen ezért senki nem követel tőle kimerítőt. Ha még ide számítjuk a szónokoknál legkönnyebben kifejlődhető és táplálható hiuságot, mert mint a szinészét, nyomban követi beszédeiket az *éljen* és taps, lehetlen nem a felületen maradni legszebb észnek is, mivelhogy a beszéd folyvást inkább oda irányoztatik, hogy megindítson, mint meg is győzzön; miből az a veszedelem származik, hogy még eddig a szónoklathoz igen kevés fiatal jegyző látta szükségesnek a tanulást. Ha

Szalay könyve másban nem, de ebben minden bizonynyal jó utmutatóul lesz szónoki pályára készülő ifjabb sarjadékunk előtt. Át fogják belőle látni a szónoki hév és méltóság, előadás és tartalom közti gyönyörű viszonyt a művészi képzettséget. E könyv le fog pusztítni, reméljük, néhány czafrangot és sallangot beszédeinkből; tárgyhoz fog kényszerítni sok tulipános nyelvet, s megpirít sok handabandázót; ellenkezőleg komoly tanulmányokra serkenti a jobb, mélyebb keblüeket; egyszerüsít, érlel sok heves buzgalmat, s művészi formákra sürget olyat, ki már egyéb tulajdonaival bir a szónoknak.

— Bajza, mint tudatik, csakugyan szinház-igazgató. A közönség, a lapok örvendenek rajta, és suttogják reményeiket. De mit fog Bajza tenni? Rendbe fogja hozni kétségkivül a desorganisatióhoz közeledett szinészi testületet, mely törvények vagy ezeknek végrehajtása, nélkül szinte belső bajokba esett már; meg fogja választani, hova tegye a pénzt, azaz henye vagy fölös tagokkal nem fog szerződni; szóval erkölcsi erőre emelendi a szinészetet; de nagy baja leszen a dramai geniekkel, kiknek müveiket, habár elfogadtattak is a biráló választmány által, fentartott igazgatói jogánál fogva, szinpadra nem viszi, vagy legalább nem vásárkor; ha nem hajt arra, hogy valaki journalista, kinek sok nyelve van, s üldözőbe veheti a szinházat, mint eddig már volt példa rá; és baja lesz a közönséggel, mely ha elösmeri is, hogy minden a rendes kerékvágásba van vissza vezetve, a szinházi fölemelt ár elleni boszujából idegenkedni fog; és baja lesz azon követelőkkel, kik felében birják páholyaikat, s ugy akarják készíttetni a játékrendet, hogy egyik opera mindig páros, a másik mindig páratlan, napra essék; baja lesz a dramabiráló választmány miatt azokkal, kik követelni fogják tőle, hogy maga olvasson el minden beadott dramát, s rájok kimerítő, okadatolt birálatot adjon, s mondja meg a *miért*-ek *miért*-jét; a választmányt meg puskaporral vettesse föl; baja lesz a titkos levelezőkkel, kik neki meg fogják irni, hogy égi háborut támasztanak a szinház felett, ha Gergely szerepét Szigeti viendi Lendvay helyett a *Szökött katonában* stb. stb.; és még igen sok baja lesz neki; de ő már sokat próbált tengerész, nem hajt minden kis szellőre, s nem lát mennykövet minden kis rongyos felhőben, s igy országos intézetünk vezérletét a legnyugodtabban ereszthetjük igazgató kezére. A mű dicsérni fogja mesterét, csak a közönség is legyen már egyszer *fővárosi* és igazán nemzeti. —

— Az Életképekben „irodalmi ellenőr" czim alatt kezdett rovatnak azon pontjára, mely hozzánk intéztetik, azt jegyezzük meg, hogy az „adjon istenre" szives „fogadj istennel" válaszolunk; egyébiránt e társalgási kölcsönös szertartáson kivül mindent az fog elhatározni, minő lesz a rovat alkalmazási része, midőn részletekről lesz szó általánosság helyett.

Lapunk második félévi folyamára előfizethetni helyben Landerer és Heckenast nyomdai ügyszobájában, (Hatvani utcza, Horváth-ház 583. sz.) 3, vidékre minden kir. postahivatalnál, 4 fttal pengőben. Külföldre Bécsben, a cs. kir. fő postaigazgató hivatalban.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten julius 25. 1847. 4. sz.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

Mikép e czimben, ugy a müvészetben is utána teszszük egyéninek az eszményit; s ezzel külön válunk a német itészeti iskoláktól. Ha tehát elleneink, a Pesti Hirlap után, németséggel vádolnak bennünket, ám tegyék; azt tehetik gyanusítgatási czélból, de alapos okokból soha.

A müvészetről azt tartjuk, hogy az teremt, mint a természet maga, s itt eléri czélját. A teremtés fő kelléke az, hogy a teremtmény életre való legyen; életre való pedig csak az lehet, mi minden részletének kényszerű egészszé alakulásával bir, s ilyen már az *egyén*. Nem mondhatjuk ugyanazt az *eszményi*ről, mert a mint ezt Aristoteles óta a hegelistákig itészet és müvészetben, azaz elméletileg és gyakorlatilag felfogták, a részlet csaknem egészen eltünt a követelt nemesítés és általánosítás alatt. — Felhozták ellenünk, mikép az egyéni az eszményinek ellenében igen anyagi; arra pedig, hogy az előadás szellemi lehessen, szükségkép megkivántatik az általánosnak előadása.

Mi az egyénit ugy tekintjük, mint ama tulajdonok, részletek vagy módok öszvegét, melyben és mely által az egyes személy vagy dolog akkép lesz meghatározva, körülirva és előadva, hogy külön vál minden más hozzá hasonlótul. Ezen értelmezésben az általánosnak, mint elkerülhetlenül szükségesnek, ki van jelölve a maga helye; mert az általánost az egyéniből sem lehet kizárni, mivel az által, hogy valaki Péter vagy Pál, már eo ipso szükséges, hogy ember legyen. Joggal hihetjük tehát, miszerint az egyéni nem csak az általánost, és azon szellemit sem zárja ki, mely némelyek szerint csak az általánossággal van összeköttetésben: hanem még e szellemi is, ha azt egyénihez kötjük, sokkal határozottabban, tisztábban, érthetőbben jelenik meg; épen ugy, mint p. valami várost nem 24,000 lábnyi magasból, hová

léghajóban szálltunk fel, ismerhetni ki jól, hanem egyedül akkor, ha azon várost minden részeiben és zugaiban kikutattuk.

Nem fogunk megijedni, ha valaki oly szándékból, hogy bennünket ugyvélt absurdumra vezessen, előáll és azzal vádol, mintha mi a classicai kor müvészetét nem elegendőkép becsülnök, mivel ez, köztudomás szerint, kevésbbé gondolt az egyénivel, mint a keresztyén müvészet; mert épen és főleg e tekintetből teszszük elébe a hellennek is a keresztyén valódi müvészetet; és elébe teszszük Shakspeare-t Sophoklesnek. Sőt e keresztyén korban is elébe teszszük azon müvészt, ki valódi egyéneket, vagyis magokban szükséges, és minden más hasonlótul külön való lényeket teremt, annak, ki bölcseleti fogalmakat igyekszik csonttal és hussal felöltöztetni, mi általán lehetlen. Elébe teszszük tehát Goethét Schillernek, elébe teszszük az ujabb kor föstészeit: Raphaelt, Rubenst, Rembrandtot, Van Dyckot, Tintorettot, Holbeint stb. nem csak a régi görögöknek, hanem a Traján korában élt római müvészeknek is, ámbár ez utóbbiaktól nem lehet eltagadni, hogy kitünő ügyességgel és hozzáértéssel forogtak az arczképek körül; sőt épen azon különbség, mely a görög, római és keresztyén müvek és arczképek közt létezik, legvilágosabban szól mellettünk; mert e három közt legkevésbbé eleven a görög arcz, legelevenebb a keresztyén müvészeti, tartván közép utat a római, és miért? mert, mint mondani szokták legeszményibb, legáltalánosabb, vagy érthetően szólván: legtypicaibb a görög arcz, de már az egyénihez vagy egyes ember arczképéhez sokkal közelebb állanak a római arczok Traján idejéből, azonban itt is csak a külsőleg látható vonások és alakok másolvák, — miért a római arczkép eredetiére szintoly könnyen, és ugyanazon okból ismerünk rá, mint egy daguerreotypére. Midőn azonban legjobb, mert legelevenebb, a keresztyén arczkép, hozzánk ily kérdés intéztetik: miért ez a legjobb, legelevenebb? azért, mert a római arczképnek eredetihez hű arczvonásait megtoldá még ezen felül az eredeti szellemének hű kifejezésével; miből világos, hogy az egyéniben nem csak lehet, hanem szükségképen is kell e szellemi után törekedni, ha ugyan legmagasabb foka után epedünk a tökélynek.

De midőn két oldala van minden dolognak, tekintsük roszabb oldalát is az ugynevezett eszményi és egyéninek; másképen: feleljünk ezen kérdésre: hová korcsulhatnak és korcsulnak el legleginkább mind a ketten? Az ugynevezett eszményi a határozatlanba, ismert szólás szerint, ködösbe, az egyéni a torzítottba szokott elkorcsosodni. Példaul felhozunk két, müvészetében je-

les mestert: Schillert és Hogarthot. Schiller kevés egyént, de annál több eszményt adott elő személyekül; ellenben Hogarth akármennyit szabadkozott is a valóság ellen, kevés egyént, de annál több torzalakot rajzolt. A választás könnyü; kik az eszményit tartják fő czélnak a müvészetben, ha következetesek akarnak maradni, Schiller dramáit nem csak Hogarth képeinél, hanem Shakspeare müveinél is jobban szeretendik, mi ellenben azt hiszszük, hogy még Hogarth torzalakjaiban is sokkal több életmüi kényszerüséget és életre valóságot fogunk kimutathatni, mint elleneink a bölcseleti halvány tirádákban, midön Schiller Posája, Mortimer-je, Piccolomini Miksája stb. eodem tenore penget hasonló hurt.

Védelmezzük tehát, mint önálló müvészetit, a jó torzképet is, nem pedig csak pusztán eltürjük, az idealisták módjára egyedül akkép, mint az ugynevezett szépnek ellentételét; mert ha a teremtő maga is teremte torzalakot: nem tudjuk, mi oknál fogva kivánkoznék különb lenni magánál a teremtőnél a müvész; avagy nem képezett-e az eszményinek hivott görög müvészet is Aesopot? Csak hogy aztán a torzalak helyes, és már magában szintoly életmüileg szükséges legyen, mint az ugynevezett szép alak. —

MAGYARORSZÁGI SZENT ERZSÉBET KASSAI TEMPLOMÁNAK FŐOLTÁRKÉPEI.

(Folytatás.)

Tekintvén a dramai előadást képeinkben, melynek egyik fő oldala a különböző képeken többször előforduló ugyanazon személy fejlesztése vagy cselekvénye, megemlítendő, mikép a fejlődésnek ugyan azon általános, azaz keresztyéni jelleme jelesen és hün van mindenütt megtartva; de az ugyanazon nemü személyekre, ha többször előfordulnak, az arczból rájok nem ismerünk, azaz ugyanazon személynek, ha ez többször jelenik meg, vonásai nem hasonlítanak egymáshoz. Ily hasonlatosságot később Dürer tartott figyelemmel, kivált szüz Mária élete czimü fametszeteiben, mikben a személyekre, ha többször előfordulnak is, mindenütt rá ismerhetünk. Ennyire mesterünk még nem haladott, midön főszemélyének, Erzsébetnek is, valahányszor megjelenik, mindig más arczvonásai vannak; ugyanazt veszszük észre férjénél és napánál is, kik szintén többször fordulnak elő; és e tekintetben

csak az idézett, többször előkerülő, arczkép, melyet a mester saját arczképének tartok, teszen kivételt, és épen e kivételével biztosabb alapot nyujt sejtésemnek; mert ha festészünk a képzelő tehetségből eredt arczoknál sem tudott maga magához hü maradni, és fő személye sem érdekelte öt annyira, hogy először használt vonásait szeme előtt tartotta volna, mily arcz idomai érdekelheték öt még, ha ez nem saját arcz volt? Egyébiránt az igazság és azok érdekében, kik a képeket nem láthatják, meg kell jegyeznem, hogy azon körülmény sejtésemet nem kevéssé ingatja meg, miszerint az egymáshoz igen hasonló fejeken, egyik képen barna, másikán pedig szőke hajat látunk, és mégis alig tehetjük fel, hogy hajának színéről elfelejtkezhetett volna a mester.

Az érintett ismételt arczkép, és az V. számu képen négyszer előforduló mesterjegy, mint mellék és külső jelek, a rajzolási és festészi stil, mint belső jelek, mesterünk ismeretére vezethetnek. Azonban az elsőre nézve meg kell említnem, hogy ámbár a sejtett mesternek arczképével, legalább öreg korából, birunk (lasd Fiorillo Geschichte der zeichnenden Künste in Deutschland II. Band, 1817. 372. l) azt, mert Münchenben van, arczképeinkkel nem hasonlíthattam össze. A mesterjegyet illetőleg, Brouillotnak a jegyeket tárgyazó munkájában a miénkhez hasonló M betüt, mint jegyet, nem találtam; de találtam ugyanily alaku W alatt felhozva két mestert t. i. Olmüczi Venczelt (Wenceslaus von Olmütz) és Wolgemuth Mihált, Dürer mesterét, ki 1434-ben született és egész 1519-ig Nürnbergben müködött. Olmüczi Venczelnek azonban képeinket épen nem tulajdoníthatni azért, mert a mennyire a mester, kevés rézmetszeteiből, ismeretes, nem csak stilje volt egészen más, mint képeinké, hanem ő a müvészetet soha oly tökélyre nem vitte, mint a minőben itt elénkbe kép. A mesterjegy, mint külső jegy, után itélve, nem marad tehát más ismert mester (és hogy ismert sőt híres mestertől származnak képeink, azon az előbbiek után nem kételkedhetünk), mint a nürnbergi festész Wolgemuth mester. E sejtés bizonyossággá szilárdul, ha ezen mester hiteles müveit képeinkkel összehasonlítjuk, és mindkettőben a stilnek ugyanazonságára ismerünk. Az ugy nevezett Schatzkaestlein munkából, hol Wolgemuth nagyobb fametszetei vannak, fájdalom! csak pár lapot birván, és Bécsbe nem mehetvén, e czélra nem maradt egyéb, mint ezen összehasonlítást Schedel Chronikájával tenni meg, melynek fametszetei, mint tudva van, Wolgemuthtól és iskolájától származnak (a munka

1493-ban Nürnbergben jelent meg). Találtam pedig a legvilágosabb hasonlatosságot a X. és XII. számu képen és a Chron. II. és számtalan más folióján előforduló angyalok közt, mind arczidomzatra és kifejezésre, mind a hajazat elrendezése, mind a ruházatnak redőzetére és a szárnyak felfogására nézve; találtam szembetünő hasonlatosságot a Chronica és képeink virágos ruháiknak felfogása közt; p. idézem Salamon királyt ruházatával a Chron. XLVI. folio hátlapján. Saul és Sámson ruháit, folio XLI. sz. István apostolét CIII. folio hátlapján, nagy Károlyét CLXVII. folión, a hét választóét CLXXXIII folión, e ruhák virágai csak nem ugyanazon desseint képezvén, mely képeinken is annyiszor előkerül. Igen hasonló egymáshoz nagy Sándornak (fol. LXXV. hátlap) a hohérnak, ki a Schatzkaestleinban sz. Katalinnak fejét veszi, és Lajos herczegnek pánczélzata VI. számu képünkön. Nagy hasonlatosság létezik a Chron. XCIII. lapján előforduló Erzsébet arcza és fejkendőjének elrendezése közt, s azon öregebb asszonyok fejkötői és arczai közt, mik képeinken oly számosak. Nagyon hasonlók az ágyak és takaróik redőzete a Chronika XXVII. XCIV. folio hátulsó lapján. CII. fol. h. l. és I. IX. X. és XI. számu képeinken. Szintugy mint IX. számu képünkön a pokolvaras lábaival alig férhet a kádba, miben ül, János evang. lábai sem férhetnek az olajos edénybe, melyben süttetik a Chron CVIII hátlapján. A Chron CX. fol. hátlapján és más foliókon levő sz. János, jellemében és vonásaiban is, nagyon hasonlít azon Jánosokhoz, kik képeinken vannak. Épen oly szembetünő a hasonlatosság a Chronika és Schatzkaestlein és a passio és szüz Máriát tárgyazó képek régi zsidó papjai közt; s itt megjegyezendő, mikép e zsidó papok képeztetése minden egyes müvész és iskolája képzelő tehetségétől függvén, azok előadása a különböző iskolák szerint változik, ha tehát e tárgyban két müben hasonnemü felfogást találunk, mindkettőt joggal ugyanazon iskolának tulajdonítjuk Ilyféle hasonlatosság, mint az idézettek, véghetlenül sok található, de egy részről már a felhozottakat is elegendőknek találom véleményem megállapítására, más részről nagyobbak e hasonlatosságnál azon nem idézhető tanuságok, miket a Chronika, Schatzkaestlein és képeink közt létező szellemi rokonságból kiki saját megtekintés és tanulmány után elvonhat; mire nézve segédeszközül azon észrevételek használhatók, melyeket mesterünk typicai felfogására nézve összeállíték Észrevételeimet a rajzolásra nézve tehát befejezem Fiorillo idézett munkája 328. lapján álló szavaival: „Doch müssen wir noch bemerken, dass der Faltenwurf seiner (Wolgemuths) Gewaender weit natürlicher, leichter u. weicher ist, als

man ihn bei dem grössten Theil seiner Zeitgenossen, u. selbst bei A. Dürer antrifft.“

A színezet tekintetében, mivel a kassai képeken kivül Wolgemuth munkáját Magyarhonban nem ismerek, a fellebbihez hasonló összevetést nem tehettem. Sok szorgalom és ügyes figyelem fordíttatott képeinkben az alapszín (Localfarbe) kellő pontosságára, és az mesterünk fő érdeme a színezetben, bár más részről sem lehet eltagadni töle, hogy azon kevés árnyékzattal, mit használt, alig lehete nagyobb festészi hatást előidéznie; miért is öt korához képest annál derekabb színezönek nevezhetjük, minél kevésbbé szolgálhat képeiben a sok aranyozás a színek kiemelésére. Dicséretes az egymás mellé állított festékek választása is, kivált a complementaire színekben. E complementaire színek közt fő helyen állanak a zöld és veres, melyek leginkább a nők ruházatában fordulnak elő ugy, hogy a legtöbb női ruhák azokkal festvék, ha p. az alsó ruha vörös, a pallást zöld és megfordítva. Többnyire az egyhanguság kikerülése végett csak a vörös és zöld szín intensitása változik; de mindig ugy, hogy valahányszor egyikök vagy tüzesebb vagy halványabb vagy sötétebb alakban használtatik, mindannyiszor a complementaire szín is épen úgy változtatik, hogy az egyhanguság megint helyre álljon, mely körülmény ismét a mesternek jeles festészi tapintatára mutat. Ellentétül ezen ügyességhez megemlítendő, mikép kortársai szokása szerint festészünk a színeket mindenütt ragyogtatni szeretvén, kevés figyelemel vala a légperspectiva természetes szabályaira, mik szerint a tárgyak színei annál többet vesztenek ragyogásukból, minél távolabb esnek a szemtől E valóságról mesterünk elfelejtkezvén, a tárgyak vonalperspectivai kisebbülése nincsen egyhangzatban a kisebbedésnek meg nem felelő színek tüzével; szóval e tekintetben festészünk inkább ragaszkodik ama régibb modorhoz, melylyel korában a fametszeteket színezni volt szokásban, csak hogy ez utóbbiakban sem az alapszín valóságára sem a complementaire színek választására soha annyi figyelem nem fordíttatott, mint szóban levő képeinken. Dicsérendő továbbá mesterünk igyekezete, a tárgyak kelméjét természeti módon előtüntetni, mely tekintetben nem mondhatjuk ugyan, hogy a természetes fényt p. az aranyzott tárgyakat, ugy tudta volna kiemelni mint későbbi festészek, mert ő az aranyat nem festette, hanem hol szükség volt aranyozott tárgyak festésére, többször magát az aranyzást használta: hanem mégis más részről a ruhakelmék jellemzésében világos előmenetelt tett; s a selymet és bársonyt nem csak itt, hanem még fametszeteiben is nem cse-

kély sükerrel iparkodott előtüntetni. A színek kiterítése (der Farbenauftrag) a későbben szokottól abban tér el, hogy amaz majd nem mindenütt ugyanazon vastagságu, csak a legvilágosabb helyek valamivel domboruabb szineivel tevén itt ott némi kivételt. Igen felötlő körülmény az, mikép a sz. Erzsébet életét tárgyazó képeken egyetlen egy helyütt sem mutathatunk kék színt vegyületlen állapotban, melyet ha ugyan nem másutt legalább a szőke haju alakok szeme fényében, és talán még inkább azon angyalok által hozott palástban vártunk volna, mit a traditio azurkék bársonyból mond készültnek; felötlöbb még e körülmény, ha a II. és III. számu képeket vizsgáljuk, hol a kék festék nem épen ritkán van alkalmazva. E körülményt magamnak másképen nem tudom megfejteni, mint némi müvészi kevélységből, mely a mestert magát visszatartá saját keze képein azon minden tekintetben csekélyebb kék szin használatától, melyet legényei sokkal alsóbb fokon levő festményeiben alkalmaztak. Hogy pedig a nagyobb értékü kék szint használja, attól megint alkalmasint e festéknek igen magas ára tartá öt vissza, mert nem csak korában, hanem még mai nap is a valódi ultramarin a legdrágább színek közé tartozik: az ultramarin ujabb korban feltalált surogatumait pedig az időben még nem ismerték; miért is Dürer, ki az ultramarint igen gyakran használta, leveleiben panaszkodik, hogy ez egyetlen festék jó formán kevesíti munkáinak jutalmát.

(Vége következik.)

HERWEGH.

Gedichte eines Lebendigen. Zürich und Winterthur. *(Vége.)*

A politicai erősebb pártszinezet az, mi Herwegh költészetét a régibbekétől megkülönbözteti a nélkül, hogy az ujabb költőkétül is megkülönböztetné. Ezek közül ő az által fog kiválni, hogy határozottság mellett eszmedusabb, mélyebb és átaljában szónokibb, mely utolsó tulajdon verseinek oly erőt ad, mintha élő szó volnának, közvetlenül lehangzók a költő ajkiról, ki tüzes szekeren jár faluról falura Németországban hirdetnie az igét.

„Freiheit steht auf jeder Seite.
Ich spielte freilich nur auf einer Saite.“

E két sor kimondja Herwegh összes igyekezetét, s ha valakinek eszébe jutna egyhanguságról vádolni öt, ne feledje, hogy ha ez hiba, ő tudva hibázott. Egy pontra igyekvék ő gyüjteni lelke

és szive m'nden fényét s melegét, nem bánva égessen vagy enyhítsen vele, csak sürgesse s idomítsa a haza, s főkép a német-egység körüli fogalmakat, melyek csak nem felolvadtak már a világpolgársági szellem tengerében. Ez ellen lövelli ő gunyja mérges vagy inkább keserü nyilait, nevezvén Némotországot többször: „Dreissig Vaterländchen," másutt: „Neun und dreissig Reiche," nevezettel.

Semmi sem lehetett villanyozóbb, mint eme költemények, a a német irodalomban, s pedig épen azért, mivel igen kitetsző rajtok, mint nálunk mondani szokták, a vörös fonal. Csak ily éles, kiméletlen egyenességgel, lehete mintegy eret vágni a lassu német természeten, mely fülig ült már tudományban és minden áldásában a müveltségnek, a nélkül, hogy kivánt volna politicai életet, miben ők miveltségökhöz képest annyira vannak hátra, mint mi magyarok miveletlenségünkhöz képest előre (ha ugyan előre), s a 40 milliónyi német lélek akarata, csak mint irodalmi erő, hatott eddig, hasonlítván mindenben, gyakran és méltán megénekelt folyóvizéhez, a Rajnához, melynek partjai végig rakvák lovagi és nom lovagi várakkal, sziklái s örvényei mesékkel és mondákkal ugy, hogy mellettök az utazó szinte felejti a századot, a jelent, a történeteket, s mégis e folyó, mielőtt tengerbe szakadna, elfogy, s idegen nevet ölt habjaira, s ez által megszünik közvetlen befolyást gyakorolni nemzetére, mint nemzete, politicai élet hiányában, a világ állapotára. Hogy e politicai öntudatot táplalni kell, a t Herwegh jól tudta; hogy erre minő eszközök és módok szükségesek, hasonlókép. Szavai a politicai életben vergődő Schweiczból, Tell hazájából, indultak meg, hol a hegyek „a szabadság pompaszobrai," emlékeztetvén hallgatóit, czélzással az üdvezítő hegyi predikálására.

„Noch giebt's ja Prediger vom Berge."
(11. k. 36. l.)

hogy

. . an Euren Alpen meszt Euere Gedanken."
(1. k. 54. l.)

azaz: legyetek nagyszerük, nemesek és szabadok, s ekkor egész lenézö állásba tevén magát e csucsokon, hatalmas gunyba olvad fel allusiója, mondván:

Ich lernte Berge wohl ersteigen
Paläste komm' ich nicht hinauf.
(1. k. 11. l.)

Mintegy vad szeretetü szabadságfi Herwegh örvend nem látszani turbékoló gerlének, ábrándozó troubadournak, azért kárhoztat

minden szóvirágokat, melyekből „az önkény tövisei szurnak,“ fejéhez vágja nemzete philistereinek boszankodó durva hüséget:

Ward mir leider nicht zu Theil — Dass ich euch ergötze,
Aber denkt: ich bin ein Keil — Weil ihr grobe Klötze.

A nemzetegységre vonatkozó szavai sok helyen kijelentvék, s a szeretők szájába illő „Zwei Herzen und ein Schlag“ sentimentalis kifejezést nemzeti terjedelmüvé változtatja: Viel tausend Funken, eine Gluth, Viel Herzen und ein Schlag; s e nemzetköltői hevében szinte messzire is megy aztán, midőn a Pótul kezdi számítani Németországot; közben-közben stomachalis haraggal szól mindenütt, a hol lehet (erre pedig teszen szert akárhogy is), a poroszokról. Neki Berlin, mely épen a Spree két partján fekszik, Spree-Athen gunyosan; Rückert és Tieck, a porosz király által oda édesgetett költők szinte gunytárgyul szolgálnak. Német atyjafiai közt üldözi még a bajort, sörével és görögországi politicájával; szeretetét birja ellenben Schweicz és a Rajnavidék. De a mindent kedélye és szenvedélye örvényébe kavaró hangulat bármi magasztalásra legyen is méltó politicai vagy jobban: hazafiui költőnél, nevetségesig megy, midőn elkezdjük énekelni a tavaszt, melyben a föld csillog, mint telt örömpohár, s a mámoros ég, mikép vidor ivó, megkoszoruzza fejét, és aztán minden minden, de minden csupa illat, balzsam, s igy szólunk:

Und doch alles nicht genug
Um — ein krankes Volk zu heilen!
(11. k. 8. l.)

Fatyu kihajtásu költészet az is, midőn Gutenberg puszta szójátékká csinálva, mint legjobb hegy (Der beste Berg) megénekeltetik. Hasonlókép csupán elcze kedveért látszik irottnak az ily czimü vers is: „Bei Hamburg's Brand,“ melynek meginye (refraine): Bewahrt das Feuer und das Licht;“ költő tudniillik el akará mondani egyik gondolatát, hogy az ő verse nem vízoltó veder. Azonban a megvesztegetett kedély talán sehol sem döled ki oly hamis pathosba Herweghnél, mint ezen dalában: Frühlingslied,“ mely arról énekel, hogy a tavasz soha se legyen tavasz a zsarnoknak; sőt még a virágok is susogják: „akarsz-e még több tömjényt? kelyhünk neked üres.“ Lásson ő tarantel-pókot minden méhben, s a rózsa biborában carbonariköpenyt stb. Éjtszaka iszonyodva forogjon a csillagtalan semmiben; a fülmile csattogása legyen neki végnapi trombitaszó; minden falevelen ez legyen irva:

Ich bin Eurer herzlich satt,
Eurer schnöden Tyrannei!
(1. k. 48. l.)

Ez már nem költészet, ez nem is szónoklat; ez valódi szeszély, meglehet genialis szeszély, mihez képest a mi nézetünk igen szükkörü, de azért mégis csak szeszély, még pedig lázas ember szeszélye, ki falnak megy s ajtó helyett ablakot használ. Korcsosulása ez Herwegh igaz beszédü, egyenes modorának. Ő ugyanis nem lebeg, mint esése közben a hó, dalaival, hanem csap, és vág mint a zápor, itt pedig már épen beüt, mint a száraz mennykö, felhö nélkül is.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

— Múlt félévi 26. számunkban (417. lap) említett virgiliusi Aeneisből ime mutatványul mindjárt az első könyv kezdete :

1. Fegyvert énekelek s férjfit, ki a trójai tájról
Első jött, a sorstul üzetve, olaszhoni földre
S Lavinum partjára, sokat hányatva habok közt
S szárazon, egy felsöbb hatalom, Júnó boszujától.
5. Szenvedt hadban is ö, mígnem várost alapíta,
S Isteneit Latiumba hozá, honnet a latin nép,
Albai tisztes apák s falaid, nagy Róma, levének.
Músa okát említsd : mely istent sérte meg a hös
S mit fajlalt Júnó, hogy elannyira üzte haragja.
10. S oly sok bajba keverte ezen kitünö kegyes embert,
Oly nagy-e a mennyben lakozó lelkekben a bosszú ?
Volt egy régi telep, Carthágó, lakta tyrusnép
Messze Olaszhontól Tiberis szájának egészen
Atellenben, dús s mert hadra törö vala, edzett.
12. Ezt mondják, Júnó minden föld részeinél, még
Többre becsülte Samosnál is, szerszáma, fogatja,
S fegyvere itt állott, népek honjának akarta
Már régen, ha a sors azt engedi, tenni erövel.
Ámde, hogy egy hös fog Trójából jöni, megérté,
20 A ki Tyrus várát egykor feldúlja hadával,
És vele egy messzére-hatalmas, a hadra kevély nép
Felforgatni jövend Libyát : igy akarja a Párca.
Ettöl félve Saturnia és gondolva hadára,
Melyet a kedves nép görögök kedvére viselt volt
25. Trojánal, keblét még el nem hagyta haragja
És keserü fájdalma, szivének mélyibe vésve
Páris itélete, és az igaztalanul megutált arcz,
Nyomta a gyülölt nép, s Ganymédnek mostani tiszte :
Lángboszuból hát a vizeken hányt trójai serget
30. Melyet a zordon Achill hagya hátra s a csalfa görögség,
Messze veré Latium partjától, hogy sok idöig
Bolygott sorstul üzetve a távoltengereken szét —
Ennyi dologba került alapítni a római népet!
Még alig indultak ki Sicília partjairól a
35. Mély tengerre, vigan hasogatva a sós habot érczczel :
A mikoron Júnó, szivében örök sebe lévén
Igy szólott : én álljak-e el — győzetve e tervtől
Nem tudván elzárni Olaszhont trójai néptől ?
Hah, mert tiltja a sors! Pallas nem tette-e tüzzé

A görög árboczait? s népét nem hányta-e vizbe?
És mi okért? egyedül mert Oileusnak fia Ájax
Vétett, ő maga szórta maró köveit Jupiternek
A felhőkből, széthányá a hajókat, a tengert
Széllel fölkeveré, s őt, a ki zuzott kebeléből
Lángot fújt, szélben felkapva, hogy-élre dobá le.
S istenek asszonya én, Zevsznek huga és felesége
Ezzel az egy néppel mily régtől harczolok immár.
Júnó istennőt ki imádja, ha igy megy ezentúl
És ki könyörg hozzá, dúsan megrakva az oltárt?
Ilyeneket vérző szívvel gondolt vala Júnó,
S szélhont, a helyeket tele zúgó déli szelekkel,
Aeoliát keresé fel. Nagy barlangban a szélur
Aeolus itt hangos zivatart s küzdő szeleket tart
Nyomva, bilincsekkel s tömlöczczel fékezi őket.
Bosszusan ők az üreg nyílását szörnyű morajjal
Dúlva körüljárják. A tetőben ül Aeolus isten
Pálczát tart, enyhíteni az indulatot, s haragos dühöt.
Ezt ő nem tévén, tengert, földet magas éggel
Felkapván vinnék, s a légben szétragadoznák.
Ámde a mindenek atyja sötét barlangba rekeszté
Őket, s félve, tehert nagy hegyből fektete rájok
És ada kormányzót, ki, miként szerződtek, a fékszárt
Huzná, vagy ha kivántatik, azt kényökre eresztné.
A kihez igy szólott könyörögve az isteni Júnó:
Aeol! hisz neked adta az istenek emberek atyja
Mind lesimítni a tengereket, mind szélbe kavarni,
Nézd ellenségem tyrhéni vizekben evezgél,
Tróját ülteti at s vert istenit Hesperiába.
Routs a szelekkel rá, a hajókat elázva temessed
Vagy széleszd el, a rajta levőket hányva habokba.
Tíz s négy nymphám van, deli termetü és te közülök
Deiopeát a legszebb arczút veszed által;
Állandó nőddé teszem őt, szentelve neked lesz,
Hogy veled érdemeidre jutalmúl éveit élje
És miután szüle szép fiakat, tegyen édes apává.
Aeolus ezt felelé: te csak azt fürkészd ki királyné,
Mit kivánj, — végezni parancsodat engemet illet.
Megszerzed Jupiter kegyit, e pálczát, s e hatalmat
Nékem, csak te segitesz az istenek asztala mellé
S tészsz a fergetegek s a szélvészeknek urává.
— Szólt s a barlangnak szélére nehéz szigonyával
Szörnyet ütött, a szelek seregenként fújtak azon ki
Merre nyilás leve, s a földet szélvészbe keverték.
Néki esének a tengernek s mélyen, fenekéből
Felkavarák, kelet és délnek szele, délnyugaté is
Fergetegestől jött iszonyú hullámokat űzve
A parthoz. Zajogának a férjfiak erre, csikorgtak
A kötelek, napot és eget elrejtének a felhők
Trója szülötteitől, a tengert bírta setét éj.
Dörgött a földsark, gyakor-izben szórt tüzet a lég
S merre tekintének végperczet jósola minden.
Aeneas félelm hidegében reszkete tüstént.
Jajgata és kulcsolt kezeit fel az égre emelvén
Igy szólott: Óh százszor, ezerszer boldogok, a kik
Trója falánál és az atyák láttára rogyának
Halva le! óh ki valál legerősb a görög seregek közt
Óh Tydeus fia! mért a Trója előtti mezőben
Nem haltam, mért ott nem üzé el jobbod e lelket?
Hol lenyilazva Achilltől erős Hector vesze s a nagy

Sar edon, s hol a kék Simois vize annyi paizst és
Csákót, annyi erős testet hömpölygve ragadt el!
Míg keseregne imigy zúgó éjszak szele jött el,
Félre vitorláit tekeré, s vizet égig emelt fel,
Törnek erős evezők, fordúl a hajónak az orra,
Oldala hullámnak kerül, és vizhegy megy utána,
Itt ezek a hullám tetejében függnek, azoknak
Nyilt hu lám földet mutat, a víz forr a homokkal.
Dél szele hármat emelt s rejlő ormokra taszita.
Ará-knak hivják olaszok, sziklák a vizekben
S szörnyü gerinczei a tenger hatának. Azonban
Hármat — mily szomorú látvány — zátonyra keletszél
Felvet amott, dúsan fövenyet halmozva körülök
Egyet, a melyen méne Lycusnép s a hiv Orontes,
Szem láttára ragadt iszonyú hullám meg elülről
S farba üté; kiesék és fejre bukott le a vízbe
A kapitány, a hajót hullámok körbe sodorták
S harmadszor ragadó örvény gyomrába nyelé le.
Gyéren tünnek elő, s úszkálnak víz közepében
Fegyverek és deszkák, s Trójának kincse, habok közt.
Ilioneus tartós hajóját s nagy erőü Achátét
S melyen ment Alas és evezett a vénes Alétes,
Meggyőzé a vész: oldalragaszuk kiterülvén
A veszes árt beeresztik azon, lyukaik kífészülnek.
Most, hogy a hab s hullám nagy zúgással keveregvén
Szélvész jött, s hogy a bő fenekekről víz kavarog fel
Érzé Neptún és szörnyen haragudva fenékről
A vizszinre uszott, csendes feje habbul előtünt
Aeneas elszórt seregét látá a vizekben
És hogy a trójai népet a hab s dörgések ijesztik.
Tudván egyszersmind Júnó huga csalfa haragját:
Hivta kelet s nyúgat szeleit s hozzájok imígy szólt:
Igy bizzátok-e el magatok, nemetekre kevélyek,
Hogy mennyet s földet, nem véve parancsomat, össze-
Dúlni merészeltek hullámhegyeket felemelve?
A kiket én! . . . de előbb a vizet kell rendre simítni,
S másszor hogyha leend, másképen lakolandotok érte.
Fussatok el gyorsan, mondván uratoknak e szókat:
Zord szigony és uraság a vizen nincs ő neki adva
A sorstól, de nekem, birhatja lakástokat, Eure!
A meredek hegyet, ott hánykódjék udvarotokban
Aeol, uralkodván a szelek zárt börtöne kúpján.
Szól s mielőtt szól, a duzzadt tengert lesimítja
A gyült fellegeket szétosztja derítve verőfényt.
Cymothoe s vele Tríton erőködvén a hajókat
Zátonyról letolák: ő szinte segíte szigonynyal.
Útat a torláson tör, egyengeti a vizek árját
S könnyü kerékkel az ár habján ide és tova nyargal.
S mint mikoron nagy néptömegekben pártdüh harap szét
És gyakran dúlfúl boszujában a nemtelen osztály
S már repül a kő és üszök, a dühödés ada fegyvert:
Felkel azonban, kit valamennyie tisztel, egy ember,
Kit meglátva tovább nem zúgnak, rája figyelnek,
S hat lelkökre beszéde, szivök csillapszik a szóra
Úgy szünt meg dühe a tengernek most, hogy e síkon
Szétnézett az erős atya a nyilt tiszta időben
És hajtotta lovát repülő fékét megeresztve. stb.

Szívesen közlök e néhány sort, részint buzdításul a nemes igyekezetü ifju fordítónak, részint alkalmul, hogy a kevésből itélhessen a mü-

értő közönség, s hallassa itéletét a fordítóval, ki eddig még névtelen, s művét, ha vannak gyarlóságai, javíthatja, vagy serkentést kapván, jó szivvel tovább folytathatja.

ÉRTESÍTŐ.

A három divatlapról. 3. *Honderű* XII—XXVI. „Magyar hitregetani eszmék" czim alatt *Komory Dávid*tól szivesen veszünk egy közleményt, mint egyetlent, mely a „Népdalok és mondák" megindulása és két kötetnek megjelente óta ki birt valahogy olvadni hazai tudósainkból. Itt azoknak kellett volna tollhoz nyulniok, kik ajkukon hemzsegtetik örökké a „népies, népszerü" szavakat, s már ezen szavukjárásánál fogva is igényeket hagynak tartanunk magok felől, hogy mélyebben ismeretesek azokkal, mint mennyi a puszta hang. Mi vártuk volna legujobban: a fölébredt nemzetiség sőt népiesség korszakában, hogy mennél több oldalrul fogták volna föl a tárgyat, egyik erkölcsi, másik történeti szempontból, s valahára birtuk volna népünk psyche-jét irodalmilag. Költészetünkben semmi sincs uj, csak ez. Ez azon széles alap, legalább szélesebb az eddiginél, melyen, mint ujonnan rakottan, nemzeti költészetünk épülete valamennyi europai nép között és közepett, ha ugyan van még benne annyi ereje a fejlődésnek, önszinü és mivoltu sajátságban s mondhatnók: nemzeti egyéniségben fog fölemelkedhetni. A népszerüség eszméje tetszett, mert practicai folyamu levén az élet, ugy szólván, kézzel foghatásig tapasztalati dolgokkal van benne ügye az elmélkedésnek; mind a mellett hidegen hagyók az egész tárgyat, s egyetlen értekezéske: a Népdalok és mondák II. kötetében mindaz, mit felöle birunk; mert Komory Dávidé, csak a jó szándékért dicséretes, s nem egyszersmind azért is, mintha gondolatinkat, ismeretinket uj adatokkal bövítette volna. Egyébiránt mig mi hazai müemlékekkel nem birunk, mig régiség forrásaink meg nem nyilnak, mind addig hasztalan megyünk tovább annál, a mi már magában tárgy és alap, minő a népdalok és mondák, mivel itt a képzelődésnek mindig történeti földre kell tapodnia, kigondolni, oda költeni semmit nem szabadván. Vannak-e szobraink edényeink, épületeink? Nincsenek! de vannak igen is népdalaink, olyak a milyek; és látjuk, mennyire birták ezek is megérdemleni a tudósok figyelmét. Nem hiszszük, hogy valahol hidegebb szívvel fogadtattak volna irodalomban az efféle, nép körüli, mozgalmak, mint nálunk; miből bizonyossággal következtetjük, hogy a nép alig több nálunk az egyetemes irodalomban, mint csalszó, cselfogás, csábige. Ha Komory D. néhány uj adaton s véleményen kivül fáradtságot vett volna magának a kijött népdalokat megbirálni, nagy szolgálatot tett volna ezen irodalmi ágnak, mely, ha felöle nem irunk, nem okoskodunk, csak mint divat fog még egy ideig virágzani közöttünk, s mind a mellett, hogy befolyása néhány müvelt költön is szerencsésen mutatkozott már eddigelé, elalszik bennünk, mint más egyéb, kapzsian felfogott, eszmék, mire találunk példat a multban, mikor Csokonai, Fazekas, Gvadányi már meglehetősen bele jöttek müve-

lésébe, s mégis utánok néhány esztendőre teljesen elhallgatott, s igy organicus fejlődésében megakadályoztatott vagy legalább késett, mindaddig, mig nem Kisfaludy K. által fölélesztve, ma már Aranyig ment, ki a népi és müvelt költő tulajdonait, a legfényesb sikerrel tudá egyesíteni Toldiában. — Senki ne vélje azonban, mintha mi csak népdalokat akarnánk iratni, korántsem! A mi gondolatunk a népköltészet maradványai körül és felől mindig más és nemesebb volt, mint sok mai emberé, ki idegenből lett magyarrá, vagy ma kopogtatott be az irodalomba s azt hiszi, hogy ő fedezte föl a magyarságot. Mi hiszszük és valljuk, hogy mindennek, a mi magyar tollból ered, magán kell hordani eredete bélyegét, a vér szinét, a magyarságot, ha igaz becsü akar lenni. A népköltészet ereklyéivel, ezeknek magyarázatával már csak azon szellemi légkört készítjük el, melyből a müvelt költő amaz életszint, ama nemzetnépi vonásokat szívja be és fölveszi arczképébe, hogy megismerhető legyen egyszerre és oly kiválólag, mint a *történetiró* Livius a paduai *theologusok* között. Költészetünk arczképe már, szükség, hogy maga szóljon magáról, s legyen az egész történeti tábla, melyen, mint légmérü fokain, meglássék a nép szive vérének mértéke, hülése vagy forrpontja egyenlőkép. De hogy érjük ezt el, mikor nem birjuk soha is méltó elmélkedés tárgyává tenni a feladatot; hogy jönénk tisztába a népiesség eszméjével, mi némely iró előtt czél; nekünk pedig csak eszköz oly szépirodalomnek előállítására, mely akkép fejezze ki nemzeti önségünket gondolataink világával, legmagasb eszméinkkel együtt, mintha egy individuum volna az egész nemzet, azaz legyen a költészet sem uri sem népi, hanem érthető s élvezhető közös jó mindennek, a kit ép elmével áldott meg isten. Ohajtjuk azért: vegyék elő hazánk tudós fiai és fejtegessék a népköltészet ügyét, s oltsák be irodalmunkba ezen uj erőt, uj természetet; akkor megteszik azt, mit jóra való ifju nemzet a költészet ügyében magáért tehet, mielőtt rajta ütne a positiv idő szükkeblüsége, mely gyökere ellen van minden véréltető nemzeti elemnek, minő a költészet.

Verses részéről a Honderünek nem sokat mondhatunk. Itt elfoglalá a tért *Hiador*, kiről már szólottunk mult izben; annyira elfoglalá pedig, hogy Aladár, Talabér, Sierra Leone mintegy bizonyos költői transsubstantiatio utján egészen Hiadorokká lettek, s meglehetős egyhanguvá tették a Honderü verses rovatát. Csak néha zendül még meg benne valami abból, mit az ember a legszebb hittel *régi jónak* szokott mondani s pedig minden babonaság nélkül. Ekkép hangzik nekünk *Vörömartytól*: „A szegény asszony könyve," uj, tömött és egyszerü nyelven, meghintve örökre bölcs mondatokkal, melyek a sziv tapasztalataira épültek, s a kedély axiomái gyanánt vehetők. Rég mondtuk és mondjuk is, hogy Vörösmarty éneke a Honderüben annyira kivág a többi közül, mint iskolamesteré, ki csak maga tudja jól a zsoltárt, a növendékek karából, kiknek mindegyike viszi jobbra balra, a mint jön, a magáét. — A 19. szám különösen egy költeményt mutat *Hiador*tul, ily czim alatt: „Az emberiség védszelleme." A Heti Szemle jónak látta ezt különösen földicsérni. E sorok irója nem hideg a dicséretre, nem érzéketlen a megrovásokra, de inkább szeretné, ha megrovatnék oly mértékben, minőben dicsértetik itt Hiador; mert érzi, hogy a megrovás nem ölné meg, ellenben sajnálná tudni, hogy

ily szemtül szembe való, helyenkivüli, dicséretre szabadságot mer valaki venni magának, irányában.

Műemlékek. Botta helyettese Rouet Simon Mossulban, Ninive romjainak fölfedezését uj fölfedezések által megerősítette. Tiz mérföldre Khorsabad (vagy Kosrabad-) tól, hol Botta nevezetes romokat ásott ki, épületet talált, melynek számos dombormüvei egynemüek a khorsabádiakkal. — Botta példáján lelkesülve, Layard is kezde ásatni, hol a nagy Zab a Tigrisbe foly, egy mesterséges halmon, melyet a vidék Nimrudnak hí; s fáradságát legkivántabb siker koszoruzá. Ő a halomban két elborított palotát fedeze föl, melyek, mint a khorsabádi, téglából épültek, kivül belül márvány lapozattal borítvák, melyeken fölirások, képek találhatók. Nevezetes, hogy egyik palota mindenben hasonlít a khorsabádihoz, a személyek ruházata ugyanaz; az épület hasonlókép kiraboltatott és felgyujtatott; ellenben a másik palota más időbül való, mint az előadott személyek öltözete mutatja, és pedig régibb időbül, mert sok kőlap, melyek az elsőbb palotában használtattak, ezen másodikból vétettek, mikor a vésett oldalt fal felé fordíták, a másik sima oldalra meg uj képeket föstének. A régibb palotát nem is hódítás dulta szét, mert tüznek semmi nyoma rajta. Tömérdek fegyvert, edényt, bronz és elefántcsont müveket találtak benne, mi annál nevezetesebb, minthogy építése s leromlása régibb. Egy 7 lábnyi basalt obeliszen, mely meglehetős jó karban maradt meg, van 20 dombormü, melyek csatákat, ostromokat és állatokat, minők: elefántok, szarvorru, bactriai tevék s majmok, ábrázolnak, akaratlanul is Semiramis táborára emlékeztetőket. Némelyek ezt gondolják a régi Ninive helyének, azonban e vélemény hibás, mert nem egyez meg a régi irók tudósításaival. Xenophon korában itt egy Larissa nevü város feküdt, mi talán csak görögített neve a bibliából ismeretes Rézennek. — A nimrudi régibb palotában nevek találtattak, melyek az általunk ismert assyriai első dynastia tagjainak nevei. — A Botta által hozott ninivei müemlékek szállítási költsége fejében 140,000 frankot ajánlott meg a kormány. A hajó, mely e nagy nevezetességü mükincseket hozá, Brestből, hová kikötött, Havre-ba parancsoltatott, honnan a Szajnán egyenesen a Louvre-be fognak szállíttatni a maradványok. A király, ki különben nem nagy barátja efféle régiségeknek, két termet mutatott ki a dombormüvek számára. Azon nagy munka, melyben közzé fogja tenni fölfedezéseit Botta, melyre az utolsó kamra egy saját törvényczikkben 300,000 frankot ajánlott meg, folyamatnak indult, és első szállítványai még ez évben meg fognak jelenni. Tartalma leszen történeti és leiró szöveg Bottától, 180 lap dombormüvel Flandin rajza után, és 225 lap felirásokkal Botta másolata szerint, s igy egyik legérdekesebb munka a régiségek körül. Eddig mindent megtön a franczia kormány; mert mihelyt megtudá azon ásások fontosságát, melyeket Botta önköltségen tétetett, átvette azokat, adott pénzt rá, a mennyi kellett; küldött neki rajzolót, ki az el nem hozható ereklyéket papirra tegye, és külde hajót, mely az átszállíthatókkal megrakodjék; a király termeket ürített számukra, az állodalom fizeti a kiadás költségeit, dijazza mind a fölfedezőt mind a rajzolót; csak egy marad még hátra, nevezetesen oly olcsóvá tenni a könyv árát, hogy minden tudós hozzá juthasson, de ez alig ha meg nem törik a könyvárusok szükkeblü-

ségén. — Midőn ezeket leirtuk, megvalljuk, Luczenbacher János és a mult számunkban említett érdi kunhalmok forogtak elménkben, kérdezvén: vajjon lesz-e, van-e kilátás, hogy Pesttől néhány óranegyednyi távolságra fekvő mükincseinknek világra hozásában segítendi öt valaki: ország vagy egyes, vajjon lesz-e részvét ily szerencsés fölfedezés iránt, mely hazánk és nemzetünk östörténetére, eddig nem ismert adataiban, uj világot fogna deríteni? — Hasonlókép visszatért Párisba Lottin de Laval is, kit a belügyek ministere bizott meg történeti és régiségi kutatásokra. Az általa hozott ereklyék, az ásiai plasticának gipszöntvényei minden várakozást felülmúltak; tudós, müvész és kedvelő egyiránt sietnek csudálatára. —

— „Hazánk"ban futó pillanatot vet valaki a pesti szépirodalmi lapokra, hogy bennök harcz és háboru uralkodik örökleg; s neki fohászkodik csendes gunyolódással mondván: „bizon csak jó keresztyén emberek azok a pesti szerkesztők, hogy egymásnak ügyét annyira szivükön viselik." — Hát a győri szerkesztő milyen, mikor szinte belé szól dolgainkba? Hisz minden hirlapi zsurlódás efféle beavatkozásokból ered, minő az övé, mind a mellett ő nem oly jó keresztyén, mint mi; s ha megkérdené az ember: minek szól hát bele? talán ugy felelne, mint Molière Tartuffe-jében Dorine: Je me parle à moi-même (Én magamnak beszélek). Ez megint eredeti logica.

— *Elcz* és *élcz* — vagy *elcze* és *élcze*? két gyökből két uj szó; amannak gyöke az, mi az *el*-meé, az utolsónak gyöke *él*, honnan *éles*. Mi, barátai az uj szóknak, örömmel veszszük mind a kettőt, mert mindkettővel van mit kitenni. *Elcz* vagy jobban *elcze*, ha rajtunk állana, tenné azt, mi a német *Witz*; *élcz* vagy *élcze* azt, mi a franczia *pointe*. Most ugyan mindenki csak a Witzre akar szót elfogadni, azonban nem lesz-e az nyelvünknek díszeül, ha mi nem fogunk szorulni senkire, mint a német és franczia egymásra, ezen fogalmak kitételében, mert a franciának nincs szava *Witz*re, németnek a *pointe*-re. Mennél több, habár egymástól kevés árnyéklatban eltérő, dologra leszen önálló szavunk, annál dúsabb lesz nyelvünk, mert a nyelvgazdagság abban áll, hogy minden, lelkünkben élő, fogalomra legyen *legalább egy* szavunk, különben koldulnunk kell idegenektől. A német is a *wissen* igétől származtatja Witz szavát, mert a Witz több mint ötlet; *elméncz* szavunk is a *witzling*re, elme gyökből van véve; azért mi ohajtanók, hogy más levén a pointe, és más a Witz, mindkettő kitétessék, s amarra törvényesebbnek látjuk az *élcz* vagy *élcze* szót, mely már igy van is használva a Kisfaludy-Társaság Évlapjai IV. kötetének 210. lapján, még 1844-ből; emerre pedig az *elcz*, vagy jobban *elcze* szót, mi szinte törvényes is, rövid is, szép hangu is.

Lapunk második félévi folyamára előfizethetni helyben Landerer és Heckenast nyomdai ügyszobájában, (Hatvani utcza, Horváth-ház 583. sz.) 3, vidékre minden kir. postahivatalnál, 4 fttal pengőben. Külföldre Bécsben, a cs. kir. fő postaigazgató hivatalban.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten augusst. 1. 1847. 5. sz.

Kisfaludy-Társaság évlapjai. I.—VI. kötet MDCCCXLI.—XLVI.

Az „Oesterreichische Blätter“ idei 128—132 számaiban ismertető, egyszersmind bíráló czikk jelent meg a Kisfaludy-Társaság Évlapjainak hat kötete felett, melyből ezennel kiválasztva adjuk azt, mi a Társaság történetén s az Évlapok kisebb külön nemü és tárgyu czikkein kivül egyenesen az aestheticára tartozik. —

1. kötet. „A drama hatása a nemzet életére, és literaturánk dramaszegénysége,“ pályairat *Tarczy Lajostól.* Szerző a dramát a lyrica és epica belső egységének nevezi; igy eredetét fölcseréli annak lényegével, miért ez utolsónak határozatlannak kell maradni előtte; hasonlóul jár az ugynevezett ideal felfogással a dramában, mit még eddig sehol sem tudtak világosan körülirni. Ha ő a drama hatását a lelkesedésben keresi, és elismer kétféle hatást: olvasásit és előadásit, nem eléggé elismerhető módon elszakad más ál criticusainktól, kik hogy el ne ejtsék a franczia iszonydramát, még egy harmadik hatást, a szinpadit is fölveszik, s ezt czélul állítják fel, mint érdemest a jók verítékére. Oly igaz, mint feljebbi osztályozása azon kijelentés is, hogy a dramaturgnak nem kell pusztán a képzelődésre támaszkodnia, hanem átgondolva és öntudattal munkálkodnia. A drámának az élet nemesítésére felhozott, hatféle befolyása között, melyek: 1. az érzelmi élet nemesítése, 2. nyelvmívelés, 3. szellemi szükség ébresztése, 4. jellemképzés, 5. cselekedetre gerjesztés, 6. polgári viszonyaink nemesítése, — a harmadik, mint fő czélja minden műdarabnak, egyáltalán nincs világosan kifejezve, s annak igy kellene állani: „*kielégítése a tiszta aestheticainak az eszmében*,“ mikor a többi hatás nem nézendő másképp, hanem ha ennek az egynek alá rendelve. De hogy szerző e ponttal kevéssé van tisztában, mint a 3. pont alatti nyilatkozásból látszik, bizonyitja ott, hol tovább szól

a szellemi szükségek fölébresztése felöl, és az olvasás szükségét, legyen az akárminő, és magát az olvasási szükséget, különbség nélkül, előlépésnek hiszi, mivel ez által töretik meg az út. Irodalmunk dramaszegénységének okaul nézi Tarczy 1. az idegen nyelvek jármát (kedves tárgy, de belső igazság nélküli); 2. Vallásegység hiányát (itt könnyen ráismerni a kalvinista professorra); 3. politicai szabadság nemlétét (itt egyik tagjára ismerhetni azon politicai pártnak, mely örömest huzna mindenkit eszmetétováinak procustesi ágyára). Eme képzelt hiány az értekezés utoljaig politicai külön okokra van felosztva, mint a török háború, földirati helyzetünk, elmaradásunk más europai nemzetektől stb., ugy hogy eme sovány fürkészet sehol sem bocsátkozik férfiasan dramaszegénységünk valódi okára, névszerint ama körülményre. hogy a magyar nemzeti jellemben fölösen van a szónok-szavalati elem, hogy az, habár nincs is ellene a lyricának, de az igazi dramai fejlődésnek tös gyökeres ellensége.

A pályaballadákra nézve, melyek a Társaság kezdetén kitüzött feladatokra irattak, igy nyilatkozik a névtelen biráló: általános jellem ezen balladákban a szavalásnak az egyszerü epicai elbeszélés fölötti uralkodása; ál fogalom, melynek alapja szinte a nemzeti jellemben keresendő.

II. k. „Regény és drama párhuzamban.“ két pályairat; az egyik Gondol Dánieltől, a másik Müller Godofrédtől. — Az előbbeni pályairatokhoz képest ezek nagyobb szorgalom által a kidolgozásban, és jobb criticai tájékozás által is tünnek föl; tehát ebben örvendetes elömenet látható. Egészben mégis nincs meg elsőnél az önállóság és szigorú következezség a nyomozásban; miért szinte megláthatni, mint valók egyes részek külön rendszerekből, ez Gondolnál föleg az élmelet és ennek gyakorlati alkalmazása közötti balviszonyból tünik ki; mert mi máskép legyen magyarázható, hogy szerzönk Jósika „Csecheit“ terv és jellemzés mintájaul állítja fel Europa legjobb regényei, sőt Shakspeare mellett is, és ezen regényből von el magának elveket és szabályokat, Goethe és Scott Walteréit pedig, melyek mindenütt mintaul szolgálnak, alig említi? Természetes, hogy e tulzott hazaiság hibás felfogásábul egész lánczolata jött ki a hamis következtetéseknek, föleg ha Aristoteles, Shakspeare és a német idealismus is oda állnak a hazai nagyság mellé, a törül fakadt népköltészetre pedig semmi tekintet sem fordíttatik. Igy látjuk a görögök patho-t sának igazán értelmezett megállapítása mellett mindjárt a néme idealismusnak kiemelését a tárgy választására nézve, mit általában Müller is ugy állít fel, mint magasabbat, fontosabbat és esz-

ményileg felfogottat, a nélkül, hogy megtudnók azt, mit eddig semmi könyvből sem tudhatunk meg voltakép: mit kelljen tulajdonlag és meghatárzottan érteni az ugynevezett eszményi felfogás alatt, midön ugy látszik, hogy a müvészetben az, a mi legjobb, nem e homályosan jegyzett értelemben vagyon felfogva, más részről pedig az eszményi felfogás utáni, elismert művek mindig hidegen hagynak; végre az ép érzék, mely minden, igazán poetai, nép költészetében uralkodik, alig tud valamit az ugynevezett eszményi felfogásról. Az eszményi felfogás nézete Gondolt is oda téveszté, hogy a közel vérrokonok és egymástól messzire eső rangbeliek szerelmét, mint károsat említi regényben, dramában, melyet első esetben csak oly szellem dolgozhat fel, mint Sophokles; de a szerb népdalok között ismerünk egy tárgyat, mi nagyon közel jár Sophokles Oidiposához, s mégis eleggé költőileg látszik kidolgozottnak, s ez Simon, a lelencz. Hasonlókép kedvelt tárgya még a meséknek a herczeg kisasszony és paraszt vagy koldus közti szerelem; s e részben csak a hamupipőke számtalan változataira utalunk. Még határozatlanabbul nyilatkozik Gondol a jellemek, és a dramai és eposi jellemek különbsége körül, mi egyfelől a hiányos mintának, menynyiben szerző Jósikára épité vizsgálatait, tulajdonítható; más részről azon körülménynek, hogy Gondol nem tud élesen különböztetni az esemény között, mi eposban jön elő, és cselekvény között, mi dramába tartozik; habár, mint más helyütt alaposan megjegyzi, a történet valódi cselekvénynyé lehet, miből dramai regény lesz, mely szakban legderekasabban teremtének az angolok. — Sokkal tömöttebben oldá meg a feladatot Müller. Nem eléggé világosan és határozottan, mégis élesebben adta elő a történet és cselekvény közti különbséget, s megvoná ekkép a határt regény és drama között. Mindkettővel közös az események összefüggése, ezek haladása s fejlődése; de dramában az összefüggésre nézve csak egy fő cselekvény jön elő nagyobb episodok nélkül, mit végtől hoszig szigoruan kell indokolni, ellenben regénytől nem kivánjuk azt oly szigoruan; a haladást, mely is az erő, idő és tér mozzanatain alapszik, illetőleg, dramában uralkodik az erő (a cselekvény), regényben az idő és tér, kifejlődésre nézve pedig ennek a dramában szigoruabban kell motiváltatnia, mint regényben. Itt szerző ismétli, mit már egyszer mondott a cselekvényről szóltában; gyakori ismétlései pedig onnan származnak, mivel Müller, mint más értekezéseiből is világos, igen szeret három felé osztályozni és alosztályozni; igy ismer ő a nyelvjárásban is három nemét e jellem fogalmának; legáltalánosb az, mely az egyén létezési és

cselekvési módjának határozó oka; szorosabb a határozott érzés és gondolkozásmódnak egyéni fejlődése; legszorosabb az önálló erkölcsi törvények szerinti független cselekvésmód; a második nemü jellem regényi, a harmadik dramai tulajdonkép. A jellemek három elöállítási módjából hozza le szerző a drama három faját, ugymint a comoediát s vigjátékot, szinművet és tragoediát. Mivel dramában az erő factora tulnyomó, tehát itt a jellem határozza meg a helyzeteket, mig regényben, hol kisebb az erő factora, a jellem a helyzetek után alkalmazkodik. Végül figyelmeztet az elbeszélés elemének különbségére, mint kellessék azt, mint regényhez tartozót, a dramában eszközül vagy segédül alkalmazni.

III. k. „*A satiráról*“ értekezik *Székács*. Itt a satira nem mint önálló költésfaj, hanem mint puszta ellentét mutattatik föl; mivel a „rút, kicsinyes, természetelleni és nevetséges,“ mi a satira tárgya, csak mint a „szép, nagy, természeti és komolynak“ fonák oldala tárgyaltathatik, és ez a költészet igazi feladata. Szükség idejére még az ember kisegítheti magát ezen elmélettel, ha föstészetre vivén által azt, a sántákat és közvényeseket Rafael kartonain meghagyja, mivel ugy adhatja ki azokat, mint ellentételeit az épen mellettök álló apostoloknak; de hogy az öszves hollandi müvészet ellentételét megtaláljuk, Olaszországba kell-e mindig utazni? vagy egy általában nem tarthatni azokat igazi önálló müvészetnek? Valóban ezen egyoldalu elméletek semmivel sem jobbak a pleuronektes meséjénél, mely ha balfelül van, nem uszhatik a nélkül, hogy jobb felül is ne legyen más hal s megfordítva. Különös itt, hogy a külön nemek, mintha bohózatai akarnának lenni az elméletnek, elég bátrak egymástól függetlenül föllépni. — „A magyar költészet hivatása“ *Hunfalvi*tól. Ezen czim alatt másról van szó, mint a mi a czimben áll; mivel lehető szeliden, gyöngéden és felöltöztetve köti szivünkre az igazi müvelödés szükségét és a polgárisodott Europa formáinak fölvételét szerző, kinek czélja annál méltóbb elismérésre, mivel mint ujonnan választott tag épen székét foglalá el a társaságban azon értekezéssel s hogy jó példával menjen elő, Aristoteles poeticáját fordítá, mely ugyane kötetben vagyon jegyzetekkel kisérve a fordítótul. — A széptani-criticai értekezésre tett jutalmat *Müller Godofréd* nyeré, melynek czíme: „Nemzetiség és népiesség a költészetben, különösen a magyarban.“ Müller a nemzetiséget ugy értelmezi, hogy az mechanicai, növényi és szellemi egységben valódilag eleven organicus társasági testté nemesült emberi szövetség, melynek természetes és szabad előállására a nemzetség, eredet,

lakföld és szükségek közössége, s ezeknek kielégítésére czélzó közös vállalatok adnak alkalmat. A nép neki szorosabb értelemben a nemzet azon nagy tömege, mely hatalmi fejlődés és tettcröben a nemesség és közép osztálynak utána maradt. Természetes, hogy ily értelmezések nálunk nem tetszhetnek általánosan, azért egyik pályabiró (Szontágh) határozottan ellene nyilatkozott a kimondott alaptételeknek, mig ő egyfelül a nemzetnek fő ismejeleként alkotmány és haza birását állítá föl, másfelül, mint Hegel ellene, mindent megtámad, min Hegel tana érzik. Ha tán más akadályai vannak az alapos fürkészetnek másutt, nálunk a politicai felületesség gyakorol zsarnoki hatalmat az irodalom felett, s megköti azt fejlődésében; és hogy Müller mégis nyert, a másik két biró (Schedel és Szemere) határozott föllépésének köszönhetni.

Azonban a megkezdett nyomozást nem folytatja oly elmeéllel Müller, mint megkezdette volt; midőn a költészetnek fő feladataul teszi az eszményítést, s ezt mindannak lesimításában helyzi, mi az érzéki egyéni tüneményben amaz eredeti mintaképekkel nem egy jelentésü; oly értelmezése az eszményítésnek, mely igen közel jár a bölcseleti fogalmak értelmezéséhez, és épen általánossága miatt lesz használhatlan a költészetnek, mint egyéniség előállítójának. Ugyanezért irónknak fölötte nehéz az átmenet költészetben a nemzetire; vagy inkább az eszményítést félre kell tennie egészen, ha költészetben a nemzetinek fogalmát ugy akarja tekinteni, mint oly elemet, mely tárgy-, jellem, gondolkozásmód, terjedelem és viszonyokra nézve, a nemzeti világ látkörén, legyen az bár nemzetileg fejlődött egyesek látköre, belül van; továbbá mint oly elemet, mely lelkesedett felfogási módjára és az elért lépcső és irányra nézve a nemzeti érzésmóddal összhangban áll. Népi aztán Müllernél azon elem, mely a nemzetit a legnagyobb egyszerüségben, a tömegnek is érthetőleg, tárgyalja. A kérdés második része: „minő befolyással volt a nemzet és népiesség eddig a magyar költészetre?“ mint a birák megjegyzik s a szerző is megvallja, sokkal kevésbbé kielégítő; mivel egy részről szerző egyedül csak Toldy magyar költészeti kézikönyvéből merített, mi a magyar költészetből igen jó kivonat ugyan, de nem ád e czélra elegendő anyagot, más részről 1841-ben még nem volt ismeretes sok munka, mely azóta jelent meg, mikben elég van e czélra szolgáló; mely tekintetben, hogy többet ne említsünk, fő munka a népdalok két kötete, melyek kiadását 1846—47-ben rendezé a Társaság. *) — A pályasati-

*) Tulajdonkép a Társaság ugy tekintetik a népdaloknál, mint egyik fő

rákra megjegyzi névtelen biráló, hogy a tárgyak bennök, afféle elemekkel dus hazánkban meglehetősen jól, és mindig politicai czélzással választvák; de azoknak kidolgozása nem kielégítő, mert nincsenek az elcze fris ruhájába öltöztetve. —

IV kötet. *Gaal* „Haramja szerelme“ ismérvét mutatja a népéletnek, de a tárgygyal bánás nem járja meg, mivel érzelgősség foly végig az egészen, mi a benne rajzolt viszonyok között nem jön elő a népnél. — *Garay* értekezéskéje, mely lyrai költészetünk késő fejlődésének okait fejtegetné, inkább annak történetével foglalkozik; történetszerü fejlődésnek pedig az igen rövid, mert még az ismert forrásokat sem használta; de még hiányosabbá tette azt az, hogy irásakor a népdalok még nem voltak világ előtt. A késő fejlődés okai közt említi Garay a diák míveltséget, melyhez csatlakozott reformátio óta a nemzet. — *Schedel* lyrai költészetünk jelen állapotjáról szólván néhány kegyes ohajtással, igen kiméletes modorban figyelmeztet ifju költőink csekély előtanulmányaira, s feddi őket, hogy lyrai költeményeikben kizárólag és szónoklati virágokkal tárgyalják mindig csak a hazafiságot. *(Folytattatik.)*

MAGYARORSZÁGI SZENT ERZSÉBET KASSAI TEMPLOMÁNAK FŐOLTÁRKÉPEI.

(Vége.)

Az eddig tárgyalt 12 képet, kivéve a négy említett fejet az V. táblán, tagadhatlanul ugyanazon mesterkéz végezte be; de nem a *passi* 24 előadását is, mert itt első pillanatra több különböző és hasonlítlanul ügyetlenebb festészekre, vagyis Wolgemuth legényeire ismerni, mert a munkában hiányzik azon mély szellem, mely a mester kezét vezeté. A compositio többnyire szegénységet a feltalálásban árul el, s azért e tárgynak ismert, és a középkorban számtalanszor ismételt csak typicai, felfogása minden alakjaival előttünk, lángésznek minden nyoma nélkül; mire már azon körülmény is mutat, hogy a passio készítői egyáltalában nem birák tárgyukat különféle változó oldalukról előadni; s látszik, mily nehéz volt nekik feladatukat 24 képpé kicsinálni; így Krisztust kétszer Kajafás sőt Pilátus elébe háromszor hur-

gyüjtő és pártfogó. A kiadás egészen e lapok és a népdalok szerkesztőjének adatott gondjai alá, teljes felelősséggel mind a Társaság, mind a közönség irányában. *Szerk.*

czolják, és itt is alig különböztetik meg egymástól e két személyt, úgy hogy az effélékben jártasabb is zavarban volna a birák nevére nézve, ha csak magok a legények, talán ügyetlenségök sejtésében, oda nem teszik a felirásokat „vor Annas, vor Caiphas, vor Pilato.“ E körülmény elhiteti velünk, mikép a mester maga nem vala tulságos befolyással e képek készítésére: mind a mellett e nézetemet nem ugy kell venni, mintha az Erzsébet életét és a passiót tárgyazó képek talán külön helyeken föstettek volna; mert oly képeknek, melyek saját festményei hátlapját elfoglalták, természetesen ugyanazon mester mühelyében kellett készülniök; más részről azokban is ugyanazon jellem fordul elő, melyet a mester munkáin látunk, csak hogy e jellem amott sajnosan elhalványodott állapotban mutatkozik, és épen ezen elhalványodás késztet azon véleményre, hogy a mester a passiora nem fordított kellő figyelmet. Képei közt a legcsekélyebb érdemmel és érdekkel birnak a 2. számiak, hol üdvezítőnk a szatócsokat kergeti, és a szent vacsora; ezekhez járul Krisztus bemenete Jeruzsálembe, ambár itt sz János fejét felötlőleg jobb felfogása miatt ügyesebb kéznek kell tulajdonítanunk, mint azé volt, ki a kép egyéb részeit festette; egyébiránt különböző kezek ugyanazon képen többször fordulnak elő, és a kiviteli különbség néha még a járatlan előtt is kirí. A passionak legjobb képe a 20 számu: Krisztus a feszületen; mert itt valamint üdvezitőnknek meg van a kellő kifejezése, és a mezítelen test rajzolása is derék kezet árul el, ugy a kéz ügyessége a szűz és sz. János alakjaiban is feltünő, hogy csekélyebb részletekről, mint p a tövis koronának remek rajzolásáról ne is szóljak. De e kép mintegy kivételül tekinthető, mert a passioban a rajzolás általában nem pontos, más részről pedig tulzottságával és szegletességével az idomokban megközeliti a torzítottat. Legszámosabbak a tulzömök, rövid alakok, aránytalanul nagy fejekkel és mit feljebb már a mester typusaul kijeleltünk, ez itt mindinkább tulzott alakban tünik föl, igy az orrok még görbébbek, göcsösebbek, az újjak még kevésbbé ízeltek s a lábak egészen feszesek. Mellék dolgokra több helyütt sok veríték pazaroltatott a nélkül, hogy ezek ez által a mester hasonnemü teremtményeit megközelítenék; a vonalperspectiva szabályai itt sem tetszenek ki, mintha azokat kellőleg ismerte volna; sőt a legények még inkább csalattak meg szemmértékök által, mint mesterök. Az épitészeti melléklet kellő tapintat hiányában tulhalmazottnak joggal mondható, minőt későbben a német müvészet hanyatlása korában találunk, hol minden épitészi stil csupa kül hatás tekintetéből vétetik igénybe.

A festésben ügyan épen azon külső kezelést veszszük észre, mi a mester képeit jellemzi; azonban a festés is minden tekintetben gyöngébb, mert az alapszín nincs ugyanazon tapintattal választva, a test színe fagyos, a ruháké mocskos; ugy hogy az egész inkább sok szinü foltos tekintetet visel; általában világos, miszerint a legényeknek sokkal olcsóbb és közönségesebb színek szolgáltattak ki, mint a minőkkel a mester festett, és kivált a lack sehol sem oly tüzes mint az I. számu képekben. Más részről a kék festék, mely a mester müvében egészen hibázott, itt alalkalmaztatik ugyan, hanem e szín tüz nélküli és mocskos, kivéve ama kék, alkalmasint réz, festéket, mi a kanyaríveken felül használtatott, de mely szín nem olajszín, hanem csak enyvvel van készítve, miért a tisztítást ki nem álihatja.

De még az érintett tökéletlenségek mellett is a passio képei érdekét több tekintetben nem lehet eltagadni, mert mar e körülményben is van némi vonatkozás, miszerint e képekben a fokozatot világosan látjuk, melyen a müvészet a mestertől ügyesebb és ügyetlenebb legényeig ugy leszáll, de általános jellemét azért egészben mégis mindig megtartja; más részről e képek nagyobb terjedelmökkel és több részleteikkel könyebben bevezetnek a középkor életébe és szokásaiba, és ez áll főképen az azokban lefestett ruhákra, edényekre, fegyverekre, ládákra, karszékekre és m. effélékre nézve, miknek mindenütt meg van sajátságuk; oly sajátos p. egy kinzó eszköz azon képen, min üdvezítönk Pilatus előtt van: áll pedig ez egy hosszu lepedőbül, minőt a zsidók még mai nap is zsinagogáikban, nyakukra akasztanak; ezen, a lábig leérő, lepedőhöz hátul és elül nehéz fa van illesztve, a hátulsó fa darabra hegyes szegek vannak alkalmazva, mik a lépdelő sarkát sebesítik. Ily sajátságos részletek mellett a passio képeitől általában sem tagadhatni el a keresztyéni szellemet, melyben felfogvák; és e felfogás azoknak, mint a régiség tanúinak, megengedi hogy a műtörténetben helyet foglalhassanak.

A passio képeinél sokkal jobbak és becsesebbek a III. számuak, mikben szüz Mária élete tárgyaltatik; mert ámbár e sorozatban (suite) is fordulnak elő gyönge festmények, p. a szüznek eljegyzése és a bethlehemi gyermekgyilkolás, a nagyobb rész mégis igen ügyes legénykézre mutat; söt találtatnak darabok, melyek sajátságos derék felfogást tanusítnak, ilyenre ismerünk a szüz halálát képező tábla jobb fejeiben azon kép alakjaiban, mely üdvezítönket mint 12 éves gyermeket a pharisaeusok közt ábrázolja, és szüz Mária fejében, hol Erzsébet ezt meglátogatja; de mindenek felett ide tartozik az angyali üdvözletben az

angyal alakja (a szűzé fájdalom, alapjával együtt, min festve volt, egészen kiesett), minek felfogásában valódi genialitás tünik elő. Nevezetes, miszerint ezen alakján némileg a Wolgemuth iskolájától különböző befolyás mutatkozik, és ez alak közelebb áll a rajnai iskolák felfogásához, vagy is a van Eyckok és Schongauer müveihez. Nem akarom ezzel nyilvánítni, hogy azért a képet Wolgemuth iskoláján kivül eredtnek gondolom: hanem csak egyedül azt, mikép az idézett mester mintái inkább lebegtek a festő legény előtt saját mestere mintáinál, mi egyáltalában nem csak a középkor iskoláinál, hanem Wolgemuthnál is előfordult; igy nevezetesen mindjárt a Chronika IV. folio hátlapján több madár egyenesen Schongauernek egyik ismert rézmetszetéből van lemásolva. E képeinkben némely vallásos személyek typusát, részint régibb mesterek nyomán, részint saját érzése után már ugy látjuk kimívelve, miként e typus a későbbi művészetben is megtartatott; e személyek pedig Krisztus urunk, szűz Mária, és János evangelista; Péter apostollal dicsérendő kisérletek tétettek, sőt e kisérletek a többi apostoloknál is láthatók, ámbár azok typusa csak később Raphael, Dürer és más első rangu művészek által míveltetett ki tökéletesen. Sorozatunk legjobb képei általában fínomabb érzésü rajzuk tekintetében nem csak, hogy némileg eltérnek Wolgemuth módjától, hanem pár legsikerültebb fejeikben talán tul is emelkednek legalább Wolgemuth középszerűbb fejein, miért is e pár fejeket igen kitünő legénynek kell tulajdonítanunk. E legény azonban Dürer nem lehetett; mert Dürer csak 1471-ben született. Ki volt tehát e legény? nem tudjuk, azonban annyi igaz, miszerint a III. számu képeket készítő legények közt oly legény is volt, kire az úgynevezett szép Márton legalább rézmetszeteivel nagy befolyással vala; és ezen legénytől ered minden fő, minden kéz, szóval minden részlet, miben a többihez képest fínomabb érzést veszünk észre, és hogy maga a mester is jobban becsülte a többinél e legényt, abból is világos, mikép annak becsesebb és jobb festéket is adott, valamint általában szűz Mária élete képeiben fínomabb és drágább színeket látunk alkalmazva, mint a minők a passióéi; de e becsesbb színek több tapintattal is használvák mint a passioban, mert valamint az alapszín, ugy a complementaire színek is jól vannak választva, és csak e sorozat roszszabb képei hasonlók inkább a passioéihoz, mindkettejében a fagyos és durva testszín egyaránt előfordulván. Midőn a képek mind három sorozata ugyanazon iskolából eredt, minek mestere maga sem vala kellő figyelemmel a légperspectivára és a clairobscur hatására, természetes, hogy ezen a festészet legifjabb tökélyé-

nek csak első nyomait találhatjuk még a III. sorozat legjobb képeiben is.

Igen érdekes levén a képeinkben alkalmazott színek természetét ismerni, Wagner Dániel vegytan tanár urat megkértem, hogy a magammal hozott néhány főszínt vizsgálja: igéretét e tekintetben bírván, addig is mig a hoszasb munkának eredményét közölhetem, legalább pár általános jegyzést teszek képeink készítése módjáról. A képek puha fa táblákra vannak festve, de nem közvetlenül a fatáblára, mert ez vászonnal vala behuzva, s e vásznon megint kréta alap látható, a kréta enyvvel keverve és az így elkészített fa, vászon és kréta alapra festvék a képek olaj színekkel. Azon körülmény, miszerint az alap nem olajos hanem enyves, magyarázza meg nekünk, miért mutatkoznak képeink szinei még mai nap is, mintha csak rövid idő előtt terítettek volna fel; mert az enyves alap beszívta magába a felesleges olajat, mely oka annak, hogy az olajos alapon mi által többé be nem szivathatik, a képek idővel mind inkább homályosokká válnak, mit a németek igy fejeznek ki: die Bilder dunkeln nach; pedig hogy képeinkben az olaj ugyan csak nem kíméltetett, nem csekély helyen láttuk, hol a felesleges zsír a rajz határain túlterjeszkedett az alapon, mint itató papiron a víz vagy zsír szokott. Más részről az alapnak ily előrekészítése okozta, mikép festményeink közép utat tartanak a freskok és olajképek közt, összpontosítván mindkettejének előnyeit, s kerülvén hátrányait, p. a freskok tompább tekintetét, mely az olajfestésben nem mutatkozik, de még képeinek igen csekély tompaságát egészen elkerülhette volna mesterünk, ha azokat czélszerü fénymázzal bevonja, mit, hogy nem tön, a tisztítás alkalmával világosan kitünt, de egyszersmind e tisztítást is nevezetesen elősegíté vala; egyedül a tojás fehérével való bevonás látszott alkalmazva. A festékek legtöbbje földszín, nevezetesen az oker több neméi; az organicai országokból vett színeket, csupa megtekintés után ítélve, csak némely zöld szín és a lack teszi.

ÉRTESÍTŐ.

A három divatlapról. 1. *Pesti divatlap* XVII—XXVI. Az idők folytával mindinkább oda közeledik a Pesti Divatlap, hogy föllépő ifjak próbatevő lapja lesz, hol megkezdhetik az irodalmi pályát. Egy ilyen lap is szükséges, de a szerkesztőnek nem igen kellemes aztán minden év vagy félév jöttével fogdosni a kizárólagos dolgozó társakat, mi rendesen be szokott következni, mert a Divatlap-nevelte ifjak, mihelyt erősödni

érzik szárnyaikat, másuvá költöznek, s igy V. l. annak daczára is, hogy igen igyekszik lekötelezni az irókat magának, rendesen veszti öket; s talán egy nevesb iró sincs a Divatlapban, ki hozzá rövid három évi folyama alatt, folytonosan és kizárólag hü maradt volna. Ennek oka mindenesetre a szerkesztöben rejlik, mert handabandái közt nem bir elég bizalmat vagy ragaszkodást gerjeszteni és táplálni maga iránt az irókban, néha ugyanis ö veti meg az irókat, másszor az irók öt, mi sokáig nem mehet, s V. Imrének gondoskodni kell szilárdabb alapról, igazibb elvről, melynek tolmácsa és képviselője legyen a Divatlap. Az eddig hangoztatott *általános nemzetiségi elv* ma már kevés; aztán a Nemzeti Ujság is nemzeti; némelyek szerint az még az Ungar is. V. Imre, ki annyi vigjátékra tudott már tervet találni, bizonyosan meglelendi azon mageszmét is, mely lapjának életben tartására szükséges. Ily bensö éltetö szellem nélkül minden két íves heti szám beszédei pengö ércz és zengö czimbalom, s oly szerkesztötül, ki Brockhausent végig tanulta, lehetne várni valami nyomosabbat is esztendökön át. Ha mégis keresnök, mi néven nevezhetö azon elv, mely után a Pesti Divatlap megy, nehéz volna készen lenni a válaszszal, ha csak a szépirodalmon kivül nem keresnök azt, a minthogy V. Imre az aestheticai elvet teljesen is félre dobta a politicaiért, mivel mennyiben tesz szolgálatot a szépirodalom feladatának, eldönti az idö. Még csak egy év kell neki, s a Pesti Divatlap azok olvasmánya lesz, kiknek mindegy akármit olvassanak, csak olvashassanak. Az ily olvasók pedig legalantabb fokán állnak az irodalmi müveltségnek, s az egyszer beszívott büzt vagy szagot mint Horácz fazeka, soha ki nem szellöztethetvén magukból s a boldog egyszerü természeti tudás helyett ferde müveltséget fogadván el, csak kinövéseivé lesznek a mivelödésnek, minö a szerkesztö maga, ki évek ótai tömérdek iratában egyetlen egy jó szót sem monda még, melynek irodalmi becse lehetne. Tehát éltetö elemet a lapnak, nem pusztán politicai, hanem e mellett és föleg szépirodalmi forrásból. Határozott elvet és rendszert! hadd lássuk, ki hová néz. Minek az a kancsalítás most ide, majd oda? A vízipók könnyüségéhez, mely száraz lábbal megy a tó szinén, nem fog ártani egy kis buvári elmélyedés is olykoron, különben nem marad egyéb mezeje lapnak és szerkesztönek, mint theoriát irni a felületességről, azaz arról, mivel foglalkodott.

Hogy szépirodalmi vagy divatlap novellák, versek, egyveleg hirek és szini elöadások bírálata által is érhet el bizonyos czélt, magában értetik; de ha ezen lapból soha de soha sem tünik ki aestheticai elv, ki fogja érteni: miért áll fel azon lap? V. I. lapjában ugyan elégszer van valami birálatféle, vannak elhintve aestheticai hulladékok s pedig hogyan? Minden criticai észrevételt ily forma, stereotyppé vált kifejezésbe látunk besavanyítva: sajátos, népies, jellemzetes. Ott minden sajátos: költö, énekes, tánczos. Miben álljon e sajátosság, ezen jellemzetesség, azt V. I. még eddig meg nem mondta; ha aztán ezekhez a *nemzeti* jelszót is oda tehette, akkor meg van minden boldogsága. Ö hallotta e szókat valakitöl és nem feledé el, de hogy azoknak belsejébe igyekezett volna hatni, s azokat magyarázni, életbe léptetni s ekként olvasóit gyönyörködtetvén mívelni is egy uttal: azt ö nem tette. Csak emlékezzünk reá, mivel fog ö megdicsérni költöt valaha, s mivel dicsért meg eddig? A fen-

tebbi három vagy négy szó egyikével : az ő aestheticai lexicona s Brockhausene annyiból áll.

Politicai lapjaink elérték azt a fejlődési fokot, melyen önszinüleg tünnek föl. A divatlapoknak is tisztába kell jöni magokkal, ha nem akarnak mindent összekeverni. E részben csak a Honderü jelentette ki magát egyenesen; vele van-e, vagy nincs a Divatlap és Életképek, *) nem tudjuk, mert mindkettő ellenünk van, mi pedig aestheticai dolgokban a Honderünek vagyunk ellenei. A nemzetiség elve aestheticai elv nélkül magában nem elegendő; ezt épen V. Imrén lehetett tapasztalni, ki szinte az izléstelenségig sülyedett már vele s maga sem vette észre, honnan jö a veszedelem s mi a baja.

Ha divatlapjainkat mégis némi harczban látjuk, ez nem több, mint modor vagy személyesség miatti harcz. Személy pedig és modor nem érdemlik azt a nagy haragot. Jó volna azért, ha szívökre tevén kezöket, elkiáltanák a mea culpát és rokonulnának vagy olvadnának egybe, mert mailagos külön fenállásuknak semmi czélja, semmi jövendője. Az olvasást ugyan fogják talán csak *talán* elősegiteni (mert ezelőtt tiz évvel az Athenaeum, Rajzolatok, Regélő folytakor, ezek mellett két Aurora, Emlény s egyéb szépirodalmi olvasmányok is levén folyamatban, a magyar belletristica olvasói oly forma számmal lehettek mint ma; ellenben a német irodalom, azóta oly szélesen olvasott lappal növekedett velök szemközt, minő az Ungar); de lesz-e köszönet divatlapjaink olvastában, ha mindig a felületen maradnak, betakarózva szépen a nemzetiség tág köpenyével, minden szorosabban határozott aestheticai elv képviselete nélkül? Azt ugyan, hogy a divatlapok közt egy csevegő se legyen, meg nem akadályozhatni; de hogy mindenik puszta csevegő legyen : eltürni nehéz. Többnek lenni mint csevegőnek, igaz, hogy áldozatba kerül; de lássunk már egyszer áldozatot az aestheticai dolgokért is, Ekkor hirdessük aztán a lap jövő félévi folyamát, kizárólagos és nem kizárólagos dolgozó társait, szóval gerjeszszünk aestheticai szükséget a közönségben, mely a divatlapok befolyásának alig köszön egyebet eddig, minthogy izlés emberei helyett körülbelöl divatbábokká müveltetett, egyéneiben.

És ime ide jutottunk a divatlapi fölületesség, a minden áron való tetszésnek vadászata által. Kimondjuk ezt annak keserü érzetében, hogy olvasóink száma nem szaporodván tíz esztendő óta, még alaposságban is vesztettünk e mezőn ez idő alatt, mert mint megjegyzők már egyszer, könnyü fegyverzetü urak kezébe jutott a divatlapok vezetése. Hiába édes szerkesztő urak, minden párisi vagy belföldi divatkép, hiába minden irók, színészek, zenészek, föstészek és szobrászok sőt még arszlánok arczképei is, ha egyszer alapjában, az irodalmi részben gyönge az ujság : hiába hízelegtek a hölgyeknek, leirván ruháik szinét, szegélyét, szabását, ha legföljebb is csak annyi hatástok van, hogy a mint a hét elfoly, lapotok is felejtve lesz, mert csak nektek marad és nyakatokba rovatik fel a vád, a miért legkisebb irodalmi lelkisméret nélkül, az emberi gyöngeségnek hizelkedve, mint a felületesség apostolai, vittétek dolgotokat, s megrontátok az olvasó közönséget. Frankenburg, Horváth L. és Vahot

*) Az Életképek uj félévi folyamában is jelentkeznek már az aestheticai szinezet előnyomai. *Szerk.*

Imre! Lesz-e annyi jótéteménye e három urnak, hogy helyrehozza, a mit eddig rontott? Szinte a szánakozás érzelmei fognak el bennünket; elég! elég! Szegények!

Előttünk fekszik a Divatlap néhány száma, mit bíráljunk vagy ismertessünk belőle? Ki fogják-e az egyes, ide tévedő középszerű vagy néha jó darabok is pótolni azt a hiányt, mit a lap, mint egész, a szerkesztői felületesség miatt szenved? Most egy franczia mustárral kenetezett novella, minden magasabb költői élet és érdek nélkül, minő „Johanna," mely történeti kép akart lenni, de sem az sem müvészeti valami nem lett belőle; majd egy tulcsigázott „Végrendelet" melyben az arczon vérfagyaló *vonítás* (látszik vagy hallatszik? mert vonítni eb szokott), ügyes párbeszéddel ugyan, de gonoszul összesaroglyázott történettel; ismét egy csuklásokban, azaz rövid, szakadozott, kuszált mondatokban eldadogott, apocalypticus kedélyláz, minő „A Remete hagyománya;" sőt még a különben találásban sem szegény, elbeszélésben sem közrendű Gaalnak is középszerűn alul levő beszélye: „Szerelem megbánásból", hogy a még csekélyebb becsű holmiket mellőzzük — akad elönkbe; vajjon az a kevés jó, mi Pálffy „Csel és véletlenében", Kuthy nagy szeretettel, részletekig vitt tiszatáji föstésében adatik, elegendő lesz-e kárpótlásul az olvasónak? Mindezekhez még ha V. Imre neki kezd irodalmi leveleivel az elvek feszegetésének, rá nyomván szerkesztői tekintélye pecsétjét az ifju Németország egy két ellopott és elkopott phrasisára, azt mondja axiomaként, hogy „a hol sok a tudomány, kevés az itélő tehetség," ha bevallván fényes bünét, hogy Brockhaus*ent* végig tanulta, ha irói, s nem gondolkozó hanyagságunkat ázsiai vérünkkel menti, ha roszalja, hogy még ő töle is, ki szerkesztő és munkásságában majd minden perczben háboríttatik, studiumot, tanulmányt kiván a critica, hogy ő azért nem ir jobb dramát a mostaniaknál, mert nincs illendően jutalmazva: „olcsó husnak hig a leve" (811. lap); mind ezek után van-e, mit érdemül lehessen felróni a Divatlap szerkesztőjének, s érdemel-e ily iró kiméletet a criticától, elnézést a közönségtől? E vallomások az övéi; hozzá hasonlókat magyar iró még nem mondott. De hát igazán megbánta V. Imre, hogy annyi sokat tanult; igazán tudna jobbat irni, ha illendőbben fizetnék? Ő sokat tanult, őt meggyöngité a sok tanulás! Oh fizessétek jobban, hogy legyen öröme! Alamizsnát a gyöngécskének!

Előadási tekintetben páratlanul áll egy ily czimü irat a Divatlapban: „Tisztujítás előtti megyei életkép." Milyen lehet az a megye képe, abból, a mi mondatik, kivenni nem lehet; ezt csak azon érthetlenség fogja megfejteni, melylyel a czikk iratott. Tehát megtudni a megyeit a stilusból. Itt nagy bokros epithetonok, szuszrontó megyejegyzői periodusok, tévedező szófüzések teszik a dolog savát, borsát. Jó volt már, látni abból is valamit, hogy irnak a parlagon. Például: Csapdosy Márton, a franczia háború után egy nemesi kurta capitulatiót huszároskodva kiszolgált *exstrázsamester*; épen telivér- kortes- alvezérségre termett, bucsúk-, lakodalmak s torokban az elégen is tul kiképzett, s a vőfélyeskedésben messze vidéken elhirhedt *mostohafiaival* stb. amott *tiz*, itt pedig *tizonnyolcz* szó epithetonul. Nem tudjuk ezen irat kire nagyobb guny: szerzőre-e, ki igy ir, vagy a megyére, hol igy irnak? — „Magyarország földleirása tollhegygyel" *Vas Gerebe*ntől: sok jó összeillesztése van

benne a dolgok hasonlatainak, különségeinek, csak félő hogy irójuk e nemnél marad örökleg mint elődei: a humoristák, mikor az felületességgé leszen. A természetes eret nem árt bővíteni vagy legalább szabályozni studiummal. Ezt látszik ajánlani több helyein az ily czimű czikk is: „Számvetés a sorssal" — *Ney F.* „Óvoda és szinpad" czikke mutatja, menynyire nem jó valamicske fölött minden áron éleselmüsködni, két különböző dolgot, mint óvoda és szinpad, egymás nyakába varrni, s mondván egyikről feketét, a másikról is olyat, vagy ellenkezőt állítani. Minden szóban ráismerhetünk a buzgó kisdedovóra, ki a szinhaz felől csak azért nem mond talpraesettet mindenütt, mivel háttérben áll egy más intézet: az óvoda, melyre kell maradni a dicséretnek. Legkülönösebb pedig azon, ugyhivés, mintha nálunk már egész franczia hévvel pártoltatnék a szinészet, a kisdedóvás pedig épen nem, azért amazzal együtt ezt is szivére akarnók kötni a hallgatóságnak. — Minek azt emlegetni, hogy „a szinpad fénye csak álfény, hogy szinlelés, tettetés egyik főbb rugója?" Ki igy szól és komolyan, kár nyelvére venni a szót. — *Hrabovszky D.* már legalább is öt hat év óta ir utazásokat; jelenleg a Divatlapban Velenczei naplót, mintha mondaná: töredéket, a nélkül hogy utazási czikkelyeivel magára birta volna gerjeszteni az olvasók figyelmét. Ennek oka, legalább szerintünk az előadásban áll; mert Hrabovszky, habár még eddig szaktudósnak nem mutatkozott is utazásaiban, ugy ir le mindent, mintha az volna, pedig nem az; ellenben hibázik az az elcz és élcz iromásában, mi sokszor és igen gyakran és szerencsével szokta pótolni a szaktudósi alaposság hiányát, s kedves olvasmánynyá tenni a kedvelők (dilettansok) utazását. Hrabovszky előadásán szinte meglátszik, mikép vonja valamely mű magára az ő figyelmét, mint jár naponként nagy szorgalommal, mint jegyezget, s hevenyében otthon redigálja napi tapasztalatait. És miért nincs hát előadásán friseség? Oly utazóknak, kik nem szaktudósok, még ma is példányul szolgálhat Bölöni F. Sándor utazása, ki ha nem tárgygyal, de eszmével, lelkesedéssel tudja éberül tartani mindenkor olvasói figyelmét. —

Költeményes részben nagy figyelmet érdemelnek *Greguss A.* „Spanyol dalai" I. — V. melyek mellé nincs oda téve: honnan fordítvák, de akárhonnan is, ohajtanók, hogy a spanyol költészetnek mennél több virágai hozatnának által. Nem puszta viszketegből mondjuk ezt, hanem tudván némi kedélyrokonságot magunk és a spanyol közt, talán kölcsönöznénk tőle valamit, mert minden forrást meg kellene nyitni, melyből növekvést, erősödést vehetne a magyar költői erő.—„Életemből" *Szemere Miklós*tul, sok humorral, leleménynyel, kár hogy nem eléggé világos előadással. *Vörömarty* egy pár költői, mondhatnók, regényes, epigrammot irt V. P. sirkövére. Rövid, nyomos egyszerüség a feliratok (epigramma) fő kelléke; az itt nincs, miért egyikét sem hiszszük fölmetszetni alkalmatosnak. *Lauka G.* „Egy fáin lantoshoz" czimű verse satirának van nevezve, azonban az csak pasquill, annyival inkább, mert Lauka, mint költő, nem igen irhat satirát másra, a nélkül, hogy magára is ne szóljon az; mind a mellett a vers lehet jó, mint ez is meglehetős, de arra még sem jogosítja fel Laukát, hogy rosz költészetért gunyt irjon másra. Mi lenne abból elvégre, ha a másod sőt harmad ranguság kezdene satirákat irogatni? Egy volna ez ama hires predicatióval, melyet

róka tartott a tyúkokhoz. — „Árverésen“ *Tompá*tól igen közel multból s az életből látszik vettnek. Ez okozá, hogy még mintegy megvan e költeményen az alkalmiság éretlensége; egyébiránt az élet adatait nem minden költő tudja jó szerencsével használni. E részben kevésnek adatott oly szerencse, mint Berangernek, ki legujabban a börze galambjait éneklé meg. Ő tud felhasználni még alkalmi adatot is költészetté; s ezért mondá egyszer Hugo Victor a luxembourgi kertben egy kis jelenetkére: „ha most Beranger volnék, mindjárt dalt irnék róla.“ Jobban hangzik ennél „Tamás vitéz,“ ugyancsak *Tompá*tól; itt kedély a fő kellék a tárgyhoz képest; amott él, és csipősség is a komolysághoz, miképen a vers kezdődik; de Tompa mindig a kedély költője még, a gúny fulánkja vagy satira korbácsa nem az ő mestersége. *Garay*tól „A pásztortüz“ jó eszme könnyü kidolgozással, mint Garaynak igen sok dala, melynek szorosan lyraivá kellett volna lenni, azonban az előadási incorrectség miatt nem lehetett az. „Őszi dala“ egy jó élczczel végződik. Ugyanis az érlelő őszt hivja segítségül hazai bajainkban költő, s csak egy *é* betücske a mit kér, hogy legyen *ősz* helyett *ész*. *Arany János* költeményei: „Lakodalom jö, a méh boszúja,“ mindkettő csattanós végüre van kikerekítve. Ezen költeményekből nem lehetne megismerni vagy csak sejteni se Toldi költőjét. — Arany előtt ne lebegjen senki példája. Ő más természet, mint hogy egyes kis dalokban hullongjon költői ereje. Neki a nagya körül kell járni: az alkotó poesis körül; egyébiránt is ez a végtelen potyogtatása kis lyrai költeményeknek nagyobb müvek megjelenése nélkül, ma holnap már unalmassá lesz előttünk; de mi ezt azért mindaddig meg nem unjuk, mig először meg nem unják a németek, mikor ellene dördülvén a critica, az mi hozzánk is át fog hallatszani, és Heine példája megszünik hatással lenni reánk. — „A könyv“ *Mentovich*tól, kedélyben erős oldalu költemény: szelid, meleg és mély; teljesen ellentétele *Kuthy*énak: „Emléklapra,“ melyben erőtetésig megy az erő, és szemdöledésig az igyekezet. Ezen nyelv, hiába erőtetjük a dolgot, nem a költészeté! Mindig az lesz csak valódi költészet, mely mennél több ép, egészséges felfogásu embernek fog tetszeni; főleg mai nap már, mióta a népköltészet iránt, vagy az iránt, mi egyszerü és igaz, feltámadt a rokonszenv, nehéz lesz érüssé tenni e német az irásnak. Jó leszen az nyelvképességet, szófüzési merészséget tanusítani; de költészetté soha nem válik. A költészet nem puszta szófüzés vagy grammatica. Szerencsére Kuthyt senki nem követi, mert talán nem is követheti, de józan izlés még ekkor sem tenné azt, hogy őt kövesse; a minthogy eddig jobb tehetségeink közül csak egy sem pártolt vagy lépett az általa kezdett utra.

NEMZETI SZINHÁZ.

Julius 1. *Dom Sebastian.* — 2. *Vicomte Letorieres.* Vj. 3 fv. *Bayord* és *Dumanoir* után *Somolky.* — 3. *Tedesco I.* hangversenye, mit megelőzött *A szép molnárnő.* Vj. 1 fv. irta *Mellesville* és *Duverier.* Ford. *Somolky.* — 4. *Szapáry Péter.* Szinj. 5 fv. — 5. *Végrendelet.* Eredeti drama 5. fv. Irta *Czakó Zs.* — 6. *Tedesco I.* hangversenye. Ezt meg-

előzé *Szeretetni vagy meghalni.* Vj. 1 fv. Franczióból ford. B. I. — *Vicomte Letorieres.* — 8. *Romeo és Julia.* Szomoruj. 5. fv. Irta *Shakspeare* ford. *Gondol D.* — 9. *Nabucodonozor.* — 10, *Paquita.* Ballet 2. fv. Guerra szerzeménye után szinpadunkra alkalmazá *Campilli.* Ezt megelőzé *Eszter és Dávid.* Vj. 2 fv. *Scribe* után *Somolky.* — 11. *Don Cesar de Bazán.* 5 fv. Irta *Dumanoir* és *Dennery.* Franczióból ford. *Diósy.* — 12. *Egy napi dicsőség.* Vj. 3. fv. Irta *Deligny.* Franczióból ford. *Csepreghi Lajos.* — 13. *Borgia Lucretia.* Nagy opera. — 14. *Paquita*, ballet. Megelőzé *Robin orvos.* Vj. 1 fv. Irta *Premeray*, franczióból ford. *Egressy B.* — 15. *Haramják.* Szomoruj. 5. fv. *Schiller*től. Ford. *Toldy F.* — 16. *Norma.* Nagy opera. *Sátorfy* mint vendég először. Ő többé nem való a mi operaszemélyzetünk közé. — 17. *Tedesco* utolsó hangversenye. A müvelt és mély érzelmü, egyszerü előadásu zenész kikeményített szivü közönségünkben nem bira kellő tetszést gerjeszteni. Jó, hogy Pest izlése nem eldöntő, de igen nagy kár, hogy mi magunktól, külföldrül jött hirek tombolása nélkül, nem birunk megszeretni bármi jó müvészt sem. — Előadását megelőzé *Fiatal férj.* Vj. 2 fv. Irta *Mazères.* Ford. *Jakab I.* — 18. *Egy napi dicsőség.* — 19. „Saint-Tropezi urnő" helyett *Fehérek.* — 20. *Az ezred leánya.* Vigopera. — 21. *Paquita.* Ezt megelőzé *Az unatkozott.* Vj. 2 fv. — 22. *Saint-Tropezi urnő.* Drama 5 fv. Irta *Anicet Burgois* és *Dennery.* Ford. *Szilágyi Sándor.* Kórházi drama, melyben egy méreggel táplált szegény embernek sirhoz közelitő veszését, fogyását látjuk több felvonáson keresztül. Jó volna orvos növendékek elé irgalmatlan praxisul. — 23. *Dom Sebastian.* Nagy opera. — 24. *St. Tropezi urnő.* — 25. *Bánk bán.* Eredeti történeti drama 5. fv. Irta *Katona J.* — *Velenczei Kalmár.* Drama *Shakspeare*től. Tóth ur, mint vendég, Shylock szerepében. Érthető előadása, felfogása, kifejezése által méltóvá tevé magát arra, miért a fővárosi közönség előtt föllepe, hogy öt mi hamar rendes szinészeink sorában lássuk. Tiz esztendő, tehát szinházunk felállása, óta csak egy tag sem jött vidékről, kibe annyi bizodalmat helyhezheténk vala, mint Tóth urba. Szinészt nem hozhatunk külföldrül, mint énekest, azért becsülni intetünk a tehetséget, mert különben előbb utóbb megakad az egész pesti magyar szinészet, ha uj erők által föl nem frisittetik. A régiek nagy része vagy elgyengült, vagy elmodorosult, vagy megállapodott már fejlödésében; szóval beálltak szinházunknál az aggság napjai, azért ifju erőt a testületbe, mert ifjuságé az élet. — 27. *Örökség.* Eredeti drama 5 fv. Irta *Obernyik K.* — 28. *Falura kell mennie.* Vj. 3. fv. Irta *Bayard és Bailly.* Ford. *N. N.* — 29. *Egy szinész élete.* Szinj. 4. fv. *Desnoyr és Labat Eugen* után franczióból *Egressy B.*

Lapunk második félévi folyamára előfizethetni helyben Landerer és Heckenast nyomdai ügyszobájában, (Hatvani utcza, Horváth-ház 583. sz.) 3, vidékre minden kir. postahivatalnál, 4 fttal pengőben. Külföldre Bécsben, a cs. kir. fő postaigazgató hivatalban.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten augusz. 8. 1847. 6. sz.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(*Henszlmann Imre* által fejtegetve. Olvastatott julius 31. 1847. a Kisfaludy-Társaság havi ülésében)

I. Népmeséknek a nép azon elbeszéléseit szokták nevezni, melyek sem időhöz sem helyhez kötve, egyedül a nép képzelő tehetségéből erednek, és tárgyukat csudálatos idomba öltöztetik.

Ezen értelmezés sem első sem második részében nem állhat meg, ámbár mindkettejére nem kevés német bölcsész és gyakorlati ember, nevezetesen a második részre magok a Grimmek, a mesék fő hősei is, hivatkoznak. Nem állhat pedig meg első részében, mert, mint reménylem, minden kétségen kivül leszen, hogy a népmesék felének alapját nem nyujtja a képzelő tehetség, hanem az ész s e mesék *jelképesek*; nem állhat második részében, mert a fenmaradt harmad résznél a csudálatos inkább mellékes dolog, mint lényeges.

Midőn azonban a szokott értelmezést hiányosnak nyilatkoztattam, jobbat és ujat adni azért sem szándékozhatom, mert a népmesék gyüjtői mindnyájan oly heterogen dolgokat vettek fel gyüjteményeikbe, mikép alig lehetend azokat határozottan ugy értelmezni, hogy az értelmezés minden meséknek nevezett, és egymástól mégis annyira eltérő, költeményeknek lényegét egyszerre kimerítse. Nem marad tehát egyéb hátra, mint az ugy nevezett népmesék különféle osztályait meghatározni.

Az *első osztályba* tartoznak a *jelképes* mesék; t. i. azon mesék, mikben homályosabban vagy világosabban a külső idomot és előadást nem tekintve, bizonyos, a mesét költött népnek vagy személynek vallásos hitét vagy a természetről képzett nézetét tárgyazó, mag rejtezik. E jelképes mesék, mint mondám, a népmeséknek legalább felét teszik. A Grimm testvérek által legujabban 1843. kiadott mesegyüjteményben (Kinder u. Haus-

märchen) 194 mese beszéltetik el, ezek közül 83 mese jelképes; Bechstein Lajos 1845. megjelent gyüjteménye 89 meséjének negyvenhárma szinte jelképes; mig az eddig nyomtatott magyarországi meséknek több mint két harmada ugyanezen osztályba tartozik.

A mesék *második osztálya* magában foglalhatja mindazon népies elbeszéléseket, mikben a természet vagy képzelődés egyik lényének *jellemeztetése* fő elemnek tekinthető. Ez osztályba számíthatjuk a nép által költött mesét (die Fabel, Thierfabel), melyben a didakticai czél, az irány egészben sokkal kevésbbé kitünő mint a müvészeti költészet ugyane nemében; sőt a két nem közti fő különbség épen abban áll, hogy a müvészben a didakticai czél az irány, a népiesben a jellemzés a tulnyomó. Más részről ugyane második osztályba tartozandnak mindazon sokszor inkább anekdotáknak tekintett elbeszélések, melyek által a nép többnyire szomszédait nevetségesekké tenni czélozván, közel helységek lakosait, vagy más nyelven szólókat egyes vonásokkal jellemezni törekszik. Ilyen szomszédok az angolra nézve a skótok, de még inkább az írek, a franciáknál a gascogneiak, ilyen mesék a Németországban Hirschauer vagy Kraehwinkler stückchennek nevezett elbeszélések; ilyenek nálunk a palóczokról, a felföldön a szepesi bélaiakról,*) Erdélyben a székelyekről szóló elbeszélések. Egyébiránt megemlítendő, mikép ilyféle mesék ritkábban vétetnek a népmesék gyüjteményeibe egészen, hanem inkább külön munkákban adatnak ki, minő némi tekintetben Szirmaynak „Hungaria in parabolis"a. E kevés megjegyzésből is világos, mikép a csudálatosba felöltöztetés sem ez osztálynak, sem mint meglátandjuk, a harmadiknak nem lényeges jele, mert az állatmese egyik nemében sem fő dolog az, hogy az állatok, fák, vagy épen a kövek és butorok beszéljenek, hanem az: mit beszélnek; a népek és helységek jellemzésében pedig majd nem mindenütt egészen nélkülözünk mindent, mi a csudálatoshoz még csak közel is járna.

A *harmadik osztályban* helyet foglal a költészet azon neme, mit a német *Schwank*nak (talán *furc aság*, *bohózat*) nevez, miben a népnek többnyire nem gonoszság nélkül járó nedélye és satiricus vonása jelentkezik. Például mint nagyobb bohózatot felhozhatni a német Eulenspiegelt, melynek rokonára az oláhok Bakalájában ismerünk. Természetes, mikép a csudálatosnak e harmadik osztályban sincsen valami kitünő vagy lényeges helye.

*) Dunán tul rátótiakról, Tisza mellett Tarpáról és különösen a görgeikről Tornában st. *Szerk.*

Vannak egyébiránt számtalan mesék, mikben mind a három felállított osztálynak vagy azok kettejének jellemvonásai összevegyülnek; a mikor a meséket vagy a tulnyomó elem szerint osztályozni, vagy két, sőt mind a három osztályban kellend registrálni. —

Minden eddig nyomtatásban megjelent magyarországi népmese a felállított három osztályba maga magától önként lép. E mese a megjelenési nyelvre nézve magyar, német és tót; a népiességre nézve magyar, tót, vagy oláh, nem levén ismeretes előttem magyarországi német mese, mely a nálunk lakó német ajkuaknak sajáta volna, és Németországban elő nem fordulna, valamint általában a népköltészet német nyelven nálunk nem fejlődött ki, kivéve egyedül a hely és időhöz kötött, és igy történetinek képzelt mondát; az erdélyi szászok a német ajku népköltészetben termékenyebbek ugyan, de ezekről e helyen nem szólandunk.

Meg vannak irva s igy ismeretesbek a magyarországi mesék eme szerzők és könyvek után: *Gaal György* „Märchen der Magyaren" 1822. Bécsben; *Majláth János* „Magyarische Sagen" 1837. Stuttgart; két kötetes (ez a második) kiadás; *Schott Arthur és Albert* „Walachische Märchen" 1845. Stuttgart; *Rimauski János* „Slovenskje Povesti" 1845. Löcsén és a Kisfaludy-Társaság által eszközlött „Magyar népdalok és Mondák" (I. II. kötet).

Gaal közöl 17 mesét, Majláth 6tot, Schott 43at (ezek közül csak 27 nagyobb, mikről szólandok), Rimauski 10et és Erdélyi 12őt, összesen 72. E mesékből a Gaal, Majláth és Erdélyi által közlött, tehát összesen 35, mese, a magyar, Rimauskié 10, a tót, a Schottoké pedig 27, az oláh, külön népségek ajkáról vettnek mondatik A jelképes osztályba tartozik Gaalnál 13, Majláthnál 6, Erdélyinél 8, Schottnál 22 és Rimauskinál 10, tehát az összes 72-ből 59; a második osztályba Gaalnál 2, Schottnál 1, Erdélyinél 2; a harmadikba Gaalnál 2, Schottnál 4, Erdélyinél 2.

Gaalnak, Majláthnak és Erdélyinek 35 meséjét összevéve, ebből jelképes 27; és csak 8 a többi két osztályba tartozó, holott a németeknél a mesék tömegének csak fele jelképes: pedig látandjuk, mikép a jelképes mesék a népeknek közös tulajdona, s azért a meseköltészet érdeme valamely népnél nem a jelképes mesékben tünik fel, hanem a más két osztályuakban; és épen e két osztály meséjében a magyar, eddig megjelent meséi után itélve, fájdalom! igen szegény. A tek. társaság a népdalok gyüjtésével és kiadásával megbecsülhetlen érdemet szerzett a magyar népköltészet körül, indítványozom, hogy ez érdemét a mesék és

mondák gyüjtésével és kiadásával is mind inkább öregbítse; hogy igy láthassuk: vajjon az érintett szegénység tettleg létezik-e, és a magyar népnek e nembeni szegény költöiségéből származik-e, vagy pedig e hiánynak csak az az oka, hogy eddigelé nem valánk elég figyelemmel a magyar nép meseköltészetére?

Mondhatnák, mikép az érintettek után itélve, az oláh és tót nép is igen szegény a sajátos meseköltészetben: de erre kénytelennek látom magamat felelni, hogy a Schottok felhozott 27 meséje közül ugyan csak 5 nem jelképes mese vagyon: azonban az ide tartozó 22-ik számu „Bakala" czimü mese, nem egy, hanem, mint német testvére, az Eulenspiegel, több (jelesen 13) mese sorozatából áll, valamint a 27 szám fölötti mesék egész a 43kig szinte nem jelképesek, s igy az arány az oláh mesében tulajdonképen igy áll: 22 jelképes, azaz köztulajdonu mese mellett találunk Schottoknál még 33 nem jelképes mesét, mely az oláhnak kizárólagos tulajdona. A tótoknál a mese tömege igen nagy és a gyüjtő Rimauski, munkája előszavában megemlíti, mikép maga kéziratban több mint 200 mesét bir, miket kiadni szándékozik; eddig még csak az első füzet jelent meg, ámbár megjelenése óta már két esztendő folyt el. Valószínü, hogy Rimauski 200 meséje közt jókora összeg nem jelképes mese találkozik; hogy pedig ilyen a tíz közlött közt nem fordul elö, annak okát, a gyüjtő saját nyilatkozata után, abban kell keresni, hogy szándéka először a hittanra és természet körüli nézetekre vonatkozó tót meséket közölni.

Sok ajku hazánkat csak ugy ismerhetjük meg teljesen, ha külön nyelvü népeinek különféle életnyilatkozatait megvizsgáljuk; mennyire tartja a tek társaság czélszerünek saját körében ez ismeretek gyarapodásához járulni, elhatárzásától függ; annyi azonban bizonyos, mikép soha határozottan nem tudandjuk mi és mennyi a magyar sajátja, mig azt nem tudandjuk, mi és mennyi a magyar tóté, a magyar oláhé és a magyar németé.

I. *A jelképes mese.*

Érintém már, mikép a jelképes mese nem egyes nép sajátja, hanem minden ugyanazon fajból származó népek közös tulajdona. Közös tulajdona leend tehát a jelképes mese az ugynevezett indeuropai népeknek, közös tulajdona az indnek, a perzsának, a régi görögnek, az arabnak, az egykori kelták maradványainak, és Europa mai lakosai legnagyobb részének; és valóban minde népeknél már csak a következőkben felhozandók nyomán is találandunk ugyanazon ös eredeti mesére. De más részről nem két-

kedem, mikép ha a népek meséinek egész összegét kellő criticai szigorral vizsgálandjuk, a mesék nagyobb vagy kisebb tisztaságából, szerkezetéből, ágazatából, szövevényéből stef. jelekből nevezetes belátást nyerendünk a népek hajdani életére; igy feltünő p. o a következőkből, hogy a már ismert magyar mesékben is aránylag több elem vagyon mint a németben, mely az arabok 1001 éjszakájában is előfordul, miből ha nem tudnók is, következtethetnők, hogy a magyar valaha az arabbal közelebb viszonyban állott. Egy angol iró ez alapelvből kiindulva, kisérletet tön a mesék összehasonlításából a népek rokonságára következtetni: nem hiszem ugyan sem hogy eddig a mesék elegendő tömegét e czélra ismernök, sem hogy a mesék által annyira mehetni, mint a nyelvészet segedelmével: de épen azért gondolom, mikép kivált nekünk jutott a feladat, hazánk minden ajku meséit szorgalommal gyüjteni, mivel különböző népeinknél a polgárosodás idomai még nem törölték el annyira az ősi eredetiséget mint máshol, miért az ős eredeti mese több tót mesében legnagyobb tisztaságában feltalálható. Más oldalról a mesék a népek rokonsága körül igen használható bizonyságot teendenek a nyelvészet és más tudományok mellett, kivált ha e költészeti nemnek egész tömegével ismerkedendünk meg.

A jelképes mesének tisztaságára nézve szintén fájdalommal kell megjegyeznem, mikép a magyarnak mondott ismert meséket összehasonlítván másokkal, azon eredményre kellett jutnom, hogy e mesék sem oly tiszták, sem oly jelentékenyek, sem oly sajátságosak előadási idomaikban, mint p. a németek, tótok, de még az oláhok meséi is; és e körülmény megint ösztönül szolgál a magyar nép e nembeli költészete becsületének megállapítására mindent egybe gyüjteni, mi ezen, reményljük csak az eddigi hiányos ismertetés miatti, tapasztalatnak megtántorítására alkalmatos.

Több száz különféle nép meséit vizsgálván és egymással összehasonlítván, bennem azon erős meggyőződés eredt, hogy a jelképes osztályba tartozó mesék valamenyiének ugyanazon egy ős eredeti mese szolgált alapul, mire épité minden külön nép a maga meséit; ez alap majd tisztábban majd homályosabban tünvén ki az ősalapra épített leánymesékben. Ezen alapmesét egész tökéletességében nem valék ugyan képes feltalálni semmi mesében, de találtam annak töredékeit minden mesében, melyet jelképesnek tekintek; s igy a leghoszabb, legbonyolitottabb jelképes mese is mindig ugyanazon egy alapra visszavezethető; és ezen alapot szemünk előtt tartván, meghatározhatjuk, mi a mesében az eredeti elem és idom, mi költetett hozzá, mit kellessék abból elvágni,

mit hozzá adni, hogyan korcsosult el, sőt több tekintetben és nem kevés meséknél legalább körül belöl azt is, mikor támadt, mely utóbbi körülményhez azonban még többet tesznek az ismert történeti adatok, és a népnek, melynél a mese találtatott, ebben nyilatkozó népiessége. Igy p. a magyar nép szájából vett mesék egy része, melyben ugyanazon elemek találkoznak, mikre az arabok 1001 éjszakájában is akadunk, azon időben keletkeztek, mikor a magyarok és arabok Ázsiában közelebb érintkezésben valának, mig a tót, oláh és németekéihez hasonló mesék csak a magyarnak már Európában és Magyarországban tartózkodása idején támadhattak. Ismert meséink mindkét érintett nemében, fájdalom! csekély az eredetiség, és mind össze egy részről csak bizonyos módosított, többször előforduló, alakokban áll, p. a vas orru bábában, más részről az előadási modorban, mert sehol sem találunk oly szövevényes hoszu és sok külön egyes mesékből összeszerkesztett meséket, mint nálunk; azonban e körülmény, ezen, az eredetiséget a helyébe állott bonyolítás által pótolni akaró, törekvés legbiztosabb jele annak, hegy ismert meséink nem a közös gyökből, hanem más népek már meglevő meséiből eredtek. Minden ismert meséinkből legegyszerűbbek, legeredetibbek a tisztelt társaság által kiadottak; miért is megint azon remény kecsegtet, hogy vannak még eddig nem ismert és a közös gyökből eredt jelképes meséink.

Az ős eredeti mese a természet vallását jelképezi; s azért az ugynevezett négy elem körül forog, fő helyre tevén a meleget, mint föképen életadót; ez elemek közti viszony és a természet álma télen, felébredése tavaszszal az, mi körül a mesék magyarázata forog. Schott testvérek e válóságot sok tekintetben elismervén, nekem is leginkább szolgáltak utmutatókul, de a Rimauski által kiadott tót meséket nem ismervén, nem állapíthatták meg az eredeti mesét ősi idomában; más részről remélhető, hogy ha a classicai idők vizsgálói ezen ős eredeti mesét szemök előtt tartják, sok görög mythos is, mint ebből eredő, természetesebb magyarázatot nyerend, mint a milyen most szokásban vagyon. A jel, mely alatt a mese az elemeket: a telet, a tavaszt stef. tárgyazza, mindig személy, akár emberi, akár állattá vagy mássá változtatott idomában, e jel tehát nem eredetiéhez, nem az emberi ész által képzelt fogalomhoz közel járó kép, mint az allegoria, hanem önkényesen meghatározott, azaz valódi, jelkép; mint a tek. társaság azon 60 magyarországi jelképes meséből látandja, melyek birálatához fordulok, hogy igy általános elveimet gyakorlatilag bebizonyíthassam. *(Folytattatik.)*

Kisfaludy-Társaság évlapjai. I.—VI. kötet
(Folytatás.)

Gondol Dánie! pályairata: „Sophokles szinművei cselekvény tekintetében," összehasonlítva előbbeni, az Évlapok II. kötetében megjelent pályairatával, örvendetes haladásnak mutatja nyomait. Az értekezésnek legalább a felállított elmélet szerint nem árt, hogy a feladat a jellemek mellőzésével, pedig csak egyedül ezekre lehet építeni a dramai cselekvényt, egyenesen a cselekvény fejlesztését látsz k követelni; ezt belátva Gondol, igy szól: A cselekvény nem más, mint testi alakban megjelenő eszme. Vagy mivel az emberi kebel és jellem az eszmék forrása, honnan jön a szándék és czél: a cselekvény sem egyéb, mint a jellem fejlődése, ennek érzékileg felfogható szülemlése, vagy a személyeknek feltárása érzelmeik és czéljaikban, ugy hogy a feltárás után teljesen ismerősek és bizalmasak vagyunk a személyekkel. Mi feljebb nincs eléggé világosan kitéve az eszme szóval, azonnal megmagyaráztatik itt közelebbről; s midőn e körül tisztába jött, csudálnunk kell, mint felejtheti el annyira szerző az ember önelhatározási képességét, állítván egyszeriben utána, hogy Sophokles sem az istenek önállását, sem a személyek szabadságát nem veszélyezteté, hanem ezeknek szabadon engede hajtaniok vagy nem, amazok szavára. Mélt n lehet kétkednünk, vajjon azon viszony, mely a görögöknél a sors kényszerítése és az önelhatárzás között fenállott, megfelelhet-e a mi igényeinknek, melyeket a szellemi szabadság és képességre néve formálunk, hogy tettre határozhassuk el magunkat. Épen eme viszásság a kül erő és belső tevékenység között, az oka, hogy a görög tragoediában a dramai jellemek sohasem mentek oly fokig, mint a minőn állnak a keresztyén dramában. Azért a kül és bel erő közti tusa mindig egyenetlen volt a görögöknél, és a hős mindig többet szenvedett, mint cselekvék, mit a pathos szó is mutat, mely nálok a tragoediában változó lélekállapotokat s egyuttal személyeik dramai fejlődését is jelenté. Miután G. a jellemekre, mint a dramai cselekvény alapjára, nézve helyesen felállítá elméletét, fáradságot vön magának Sophokles mindenik tragoediájának meséjét a személyek érzületéből kifejteni és kifonni, s ez sikerült is neki, a mennyiben nem hatott be ama, pusztán élő személynél sajátos, gondolkozás és érzésmódig, hanem ezeket csak általános oldaluknál fogta föl egész Aristoteles ethos-aig, mit egy általában nem kell összezavarni az egyéni

dramai jellem fogalmával. Igy munkája végén, mind a mellett, hogy nem is volt feladata szerzőnek a forrásokat kutatnia, joggal állíthatja magáról: nem csak hogy czélja volt, de sikerült is neki, vizsgálatai által arról győzni meg az olvasót, miszerint a dramai cselekvény igazi és egyetlen forrása vagy magva egyedül a föllépő személyek, és kivált a hősnek jellemében van.

„A hellen tragoedia, tekintettel a keresztyén dramára," *Henszlmann Imré*től. Ezen dolgozatával foglalt széket 1843. az ujonnan választott tag a társaságnál; de mivel felolvasásra sok volt az egész, csak rész olvastatott belőle. Henszlmann mindjárt a bevezetésnél kimondja czélját: vizsgálat alá venni a görög tragoediának eddig kevéssé tekintett árnyoldalait. Hogy tárgyát annál tisztábban felvilágosítsa, nem csak a tragoediárul szól, hanem a görögök más művészeteiről, vallási nézeteikről, status- és családi életökről, ezeknek a szomorujátékhoz való belső viszonyáról, s azoknak erre szolgáló visszahatásárul is. A görög vallásos hitet illetőleg ki van magyarázva, mint állott az elő egyes törzsek és városok isteneinek összeillesztéséből nagy istencsaládd á; és eme szorosan egybefüggő és külön választhatlan hitregék megszakadás nélküli sorozata inkább eposi mint dramai cselekvényre látszik alkalmasnak; mivel, hogy általában megérthető legyen a tárgy, nem lehete mellőzni dramában a felvilágosító elbeszéléseket, s igy az eposi elem kelletén tuli befolyást igényelt. Más részről az eredeti lyrai vonatkozás Bacchusra és ennek dicsérete, melyből az első drámák eredtek, később sem volt félrevethető, s igy a dramaturgia a lyrica és epicától, honnan származott, mindig függésben maradt. Eme nyilatkoztatások után átmegy szerző a dramai egyes jellemek vizsgálatára, és szól a jellemekről, mint minden drama alapjáról, aztán a cselekvény alkotásáról a görögöknél, végre más részletekről, melyek akadályozák a görög tragoedia fejlődését. Első fejezetben mindjárt és ismét a képző művészetekhez fordul szerző, és az 1. §-ban erősíti, hogy a görög müvészek Nagy Sándor előtt igazi arczképet irni, a mi értelmünk szerint, sem igyekeztek sem tudhattak, miből következik, hogy, ha egyén képzésére a képző művészetekben sem törekedtek, hol az legfeltünőbben eszközöltethetik, dramai költészetben ez, hol az egyénit sokkal nehezebb felfogni mint előállítani, még kevésbbé volt vagy lehetett napi renden. 2. §. e tétel a vallás és polgári élet oldaláról világosíttatik, kimutatván, hogy a görögök szinte Sándor koráig mindig csak az ő helyhez kötött isteneiket igyekeztek nemzeti közös jóvá érvényesítni, s igy a helyisteneket nagy családdá emelték, épen ugy

mint a görögök egyes törzsei jobban jobban egy nagy nemzeti családdá egyesültek. A görögök politicai életéből kitetszik, hogy nálok az egyén kevésbnek tekintetett, mint a keresztyén időszakban; nálok a tömeg nem csak uralkodott az egyeseken, hanem el is nyomá azt és akadályozá egyénileges kifejlödését, miután nevelésök is inkább általános és az egésznek alá rendelt vala, mint az egyéni talentom kifejlödésére czélozott. 3. és 4. §ban Aristoteles nézetei a dramai jellemek felett, tárgyaltatnak, miből igyekszik szerző következtetni, hogy Sándor korában eme világbölcs nézetei is homályosak és korlátozottak valának ahoz képest, a mit mi dramai jellemnek nevezünk. 5. §. ezt világosítja, a 6. kimagyarázza, hogy a görögök valódi dramai jellem helyett általános typicai alakokat használtak, melyek egymástól annyiban különböznek, mennyiben azok különböző tulajdonok vagy eszmék hordozói vagy személyesítői gyanánt gondoltatnak. 7. §. megvittatik az a különbség, mely van a mai kor jellemröli fogalma és a görög tragoedia alakjai között. 8. §. tagadólag felel azon kérdésre: tudták-e a görög tragicusok a nemeket szigoruan, elevenen elválasztani egymástól, azaz jellemezni? például felhozza Sophokles *Antigonéját* és összehasonlítja a hasonló viszonyok közt Lear-ben megjelenő *Cordeliával*, s megmutatja, hogy valódi nöiség szempontjából amaz végetlenül utána marad ennek. Ezen példán kivül mind a három tragicusból hoz még fel női alakokat, s köztök azokat, melyek Antigone mellett nöiség tekintetében legsikerültebbek gyanánt tartatnak. 9. §. megmutattatik, hogy az öregkort nem tudák ugy jellemezni, mint a keresztyén dramákban. A 11. §. felel azon kérdésre: mimódon jellemezték a görögök a férfikort? Első helyen áll a sorsnak ellenszegülő dacz; ebből fejlödnek a szenvedélyek és indulatok, minő a harag, gyülölet, boszuvágy és félelem a boszutól és, főleg testi, fájdalomtól. Mint bizonyságok, temérdek példa hozatik fel mind a három tragicusból. 12. §ban felvilágosíttatik, hogy a tragoediában a szenvedélyek és indulatok nem megszelidíttettek, hanem magas fokon és teljes kitörésben mutatkoztak, hogy a régi tragicusok a gyöngédebb érzelmeket és a szelleminek rajzolását szükebb mértékben birták, mint a keresztyén dramaturgok; valamint a tisztább nemi szerelem (talán Plató vonatkozásait kivéve) barátság, *) emberiség stb. termékeny földre találtak a keresztyénségben. **) 13. §ban tagadólag felel szerző azon kérdésre is:

*) Platot barátság felöli nézeteivel is ki lehetne venni. *Szerk.*

**) Szerzönket, Henszlmann Imrét, sokan szeretik különczséggel, ere-

tudták-e alakjaikat a görögök sajátos életmód és foglalkozás után jellemezni, valamint arra is a 14. §ban: vajjon eléggé választák-e el egymástól a különböző nemzetiségeket? Eddig mondott állításainak igazolására megvizsgáltatik Philoktet, és Euripides Elektrája, s ezek tárgyalása összevettetik a hasonló viszonyokban levő Hamlettel. — A második fejezet Aristoteles nézeteiben a cselekvényről, roszalja azon alaptételt, hogy a cselekvényt nem a jellemekből, hanem azokon kivül fekvő motivumokból kell kiszöni, példaul hozatik mindjárt 16. §. Oidipos király, habár elismeri szerző, hogy e darabban a lehető legtöbb van megtéve a görögök modora szerint. 17. §. szerint a görög tragoediának alapja a sors, mert ezen és ebből emelkedik ki minden görög mythos, s ez akadályoz minden egyéni fejlődést, s önelhatárzási képességet. A sors fogalma jósodák, jövendölések, tünemények, álmok és sejtések által lön érzékítve, mik egyenként vizsgáltatván, 18. §. kitetszik, hogy kérlelhetlen sorsukat a görögök sokkal szigorubb értelemben veszik, mint a keresztyének a magokét. 19. §. azon külsőséget mutatja, melyben gondolá Aristoteles a sorsváltozást és megismerést. 20. §. a görög tragoediák drasticus hatásáról beszél; 22. §. visszatér Aristoteles nézeteihez; tárgyalja a görög tragoedia egyszerüségét, mennyiben a görögök a dramai költészet külön fajait élesen és szigorúan

---

detiség hajhászásával vádolni. Már a Kisfaludy-társaságban, midőn székfoglalóul felolvastatek értekezésének azon része, melyben Antigone és Cordelia összehasonlíttatnak és szerzönk ez utolsó mellé nyilatkozik, összecsapták kezeiket némelyek a görög Antigone miatt. Az eredetiséget azonban itt szerzönkre nem foghatják reá; valamint azt sem, hogy különczségből tenné eleibe görögnek a keresztyén költészetet. Honnan vette ő gondolatját: összevetni a görögöt és keresztyént, nem tudjuk, de azt igenis, hogy előtte Chateaubriand szinte oly oldalról fejtegeté mindkettőt a franczíáknak, és ama régi csata ellenére is, mely még Boileau korában folyt e kérdés miatt és a görögöknek adott elsőséget, elég erös és elfogulatlan volt a keresztyént dicsöítni fel. Jellemek dolgában csak egy tételét idézzük Chateaubriandnak: Illy vallásnak, mond ö, értvén a keresztyént, sokkal kedvezöbbnek kell lenni a *jellemek* föstésére (Un telle religion doit être plus favorable à la peinture des caractères.). A különbség köztök csak az, hogy Ch. leginkább a franczia classicusokat, Miltont és Tassot állítá a görögök ellenébe, mégis a keresztyén költészetnek adá a pálmát, mig Henszl. Shakspeare és Goethe példáival lép elö, kik jellemzés dolgában bizonyosan feljebb állnak amazoknál, s igy annyival több erö van kezében megállapítni ugyanazon tételt: hogy jellemzésben megelözi keresztyén müvészetünk a görögöt. *Szerk.*

elválasztva tarták egymástól; innen az a nagy mélység tragoediájok és comoediájok között. 26. §. szerint az anyagi cselekvény, görögöknél leginkább a nézőhelyen kivül ment végbe, s kikerülhetlenné tön sok nehézkes elbeszélést. 27. §. a karokrul szól, mik kimaradhatlan részét tevék a görög dramának, mig a keresztyén dramában ilyen azért nem szabados, mivel itt már nem képviselheti a személyek felett álló sorsot, mikép amott, hol az egész tragoedia belőle származott. — A harmadik fejezetben más akadályairól van szó a görög tragoedia fejlődésének; s azon tétel felállítva és keresztülvive, hogy az ugynevezett szépfogalom nem fogalom, tehát nem tárgyilagos, hanem pusztán csak látszatra olyan, alanyi érzés, mely kedveli a hideg elvont typust, s a görög tragoediát is akadályozá eleven fejlődésében. De akadályozák e fejlődést az emberi és társas viszonyok is, ugy szinte azon igen kis kör, melyből volt csak szabad meríteni tárgyát a tragicusnak; aztán a távolság és köd, melyben ama kör ember fölötti nagyságu alakjai lebegtek, végre a három egység, mit ugyan nem tartottak szemmel oly szigorúan, mint nekünk a franczia ugy nevezett classicismus tanította. Ez leginkább onnan tetszik ki, hogy Aristoteles maga később időkben is a görög tragoedia körüli eszméit csak békóban és a régi kényszer befolyása alatt tehette le. — Előadásban akadályul voltak az erőtetett szavalás és tagjárást lehetlenítő álarcz, a mozgást akadályzó ruhák és cothurnus.

(Vége következik.)

GEIBEL EMMÁNUELRŐL NODNAGEL.

A forma, melyben a jelenkori költő meghozza zsengéit a musák oltárára, határoz egyedül gyakran és legtöbb barátai előtt a költészetnek; gyakorlott sima nyelv, általában rimnek és szólamlásnak tisztasága — bármily könnyű is elérni mindkettőt az ujkor mesterei után — előttök nagy és igaz ihletés jeleül tünik fel; s az ember viszonyosan enthusiasmusba jő, mi bizonyos eszköz, hogy a költő igaz és kétségbe vonhatlan becse fölött csalódjunk. Alig alig, ha nem igy van a dolog Geibellel is. Nem akarom érzületét gyanúsítani, sem érdemét kisebbíteni: csak nyilván vallom be, hogy nem lelem azt rajta, mi a jelen költői közt magas fokra helyzi öt, hová, talán veszedelmére is, némelyek által felcsigáztatott. Ugyan mondja meg nekem valaki, hogy áll e költő azokhoz, kiken nyugszik a mai kor reménye? Heine kétségkivül legnagyobb talent az élők közt s ha szaggatottság és

világfájdalom költészet volna, lángésznek is vallhatnók öt; Rückert proteustermészetü, mi részben szükséges is az igaz költönek, versformákban páratlan; Uhland és Eichendorff hü társak a romanticában, kiket nem hamar felejtünk; Freiligrath egyénisége által vonz, uralkodik a nyelven, mint a pusztán, tengeren és erdökön; Lenau szegény, de csókolni való rajka, ki a természeti bölcselet és költészet összeengesztelését szívtépö nyavalyával fizette; Grün kamarási frakjában is hü maradt zászlajához; mig Herwegh költészete, fénylö szónoklatiságával, nem mindig bár, a czélpontot találja — mindezen és más, nem egyszersmind magasan álló költökön csak van valami határozott bélyeg, de mi van Geibelen velök átellenben? Sok ügyesség, de korán sem Rückert talentoma; fájdalom kivül belöl, de Heine eszmevillámiból semmi; regényesség, de uhlandi mélység (mit Goethe sem bira belátni) — és eichendorffi gyermekdedség nélkül; csin a versben, de nem egyszersmind hatalom is fordáinak ama parancsoló büszkeséget, királyi méltóságot adhatnia, mely Freiligrath egyes dalaiból szemünkbe csillámlik. Egyébiránt ez nem most van mondva elöször; már — talán még 1844. nyarán mondá ezt Guczkow a kölni ujság tárczájában, s meg kelletik hagyni szavait. Versgyüjteményét olvasva, most Goethet majd Uhlandot majd Schillert stb. stb. véljük hallani; de csak egy költeményét sem ismerünk, melyböl eredeti, telivér alakok, vagy határzott szinek által jegyzett egyéniség volna kiismerhetö. Idönkben ez kétszeresen szomoritó. Ez a találásban szegény, béna kor semmit nem ohajt ugy, mint eredetiséget. A Geibelra épitettem remények tehát vajmi csekélyek; s nekem fáj, ha az ujságbarátok valami uj vers kijöttekor tárogatót harsogtatnak, hirdetvén egy müvet — monumentum aere perennius — mi nagy reményekre jogosit, de mely az elsö futólagos olvasásra már teljesen lehangol. A legnyomorultabb tünemény volt nekem, mit titkolni sem akarok sem birok, Geibel mint szinmüiró. Kellett neki a nap zsivajára s izlésére hajtani? Sajátságos viszketeg az, mely a mi lyrai tehetségeinket, dramairásra unszolja — magok kárával. *) Már Uhland megijeszthette volna öket, söt még Heine és Eichendorff is, habár ezek szinmüvei magokban nem gyalázandók, de a criticától legföljebb Heine Ratcliffe-je menekülhet; Lenau, midön Faustot irta, nem gondolt az elöadásra, s erre tökéletesen alkalmatlanná tette azt. Rückert dramái, leginkább IV. Henrik

*) Ez igy van a magyar irodalomban is, jeleül önerönk félreismerésének. *Szerk.*

és Columb, költői lélek tévedései, mely a pillanatban nem tudja mit tesz. Csak Freiligrath és Grün tudtak menten maradni a drámai hóborttól; mi a képesség okos becsben tartásáról, s fejlődésök szoros ismeretéről tesz bizonyságot. Geibel ezen ismerettel és önbecstartással, ugy látszik, nem bir. Különben „Roderich“et ha megirta volna is talán, de előadásra nem sürgette volna oly állhatatosan.

Hogy világba ne itéljünk, legyen itt szó Geibel „Roderich királyáról,“ mely darab nyomtatásban is megjelent Cottánál, és némi fénynyel a szinpadon — megbukott. Az itészet már e zsönge jószágot azért sem kerülheti el, mert iróját a jelenkor legjobb dramairói közé számítják, mert ő mint dalköltő bizonyos igényekre számol, mert szomorujátékát a porosz királynak ajánlá, mert a fejdelem, lapok szerint, épen e darabért dijpénzt adott, mert — azonban elég! mert az itészetnek annak kell lennie. Fájdalom ezen Roderichben alkalmasint nincs meg, mi a szomorujátékhoz nem egyedül, de mi a szindarabhoz általában tartozik. Itt sem hatalmas eszme, sem tragicai tett; sem vonzó hős, vagy hősné, sem mély pillantás az emberszívbe, ennek örök talányai és titkaiba, sem az a nyomos jellemrajz, mely röviden erős vonásokban nyilatkozik, sem gyorsan menő cselekvény, sem merész vagy kényszerítő nyelv; nincs nagyszerű mult, vagy tragicai feljajdulás a jelenből, vagy messzelátása nemünknek a jövőbe. De hát mi? Jambusok és jambusok! Holtan született gondolatok, sánta béna tettek! A király általán puha, még csak nem is valami, a sorsot kihivó, mers (keck) legény, kit végre érdemaránylag jár el tragicaitlan esete; csak néha lobban fel némi dölfben, min azonban semmi titáni, s e szerint nem jól illik a kép rámájába. Roderich meggyalázott egy nemes szűzet, Florindát, ki a darab elejétül végeig mindig vesztett becsületén nyávog, végre meggondolja magát s fejébe veszi, hogy valóban szereti a férfit, ki öt aljas rimaként veri el magától. Körülbelől a leány atyja, Julián, az egész szomorujáték egyetlen jelleme, kiben valódi férfierőnek látszanék szikrája. A többi szétfoly — bocsánat a hasonlatért, de Roderich olvastánál nem megy magasbra a képzelődés — mint a czukorsütemény, melynek tésztája igen nedvesen gyuratott. Minő mór az a Tarik! Nem ismeri Geibel Shakspeare és Schiller mórjait? Oh már az ő mórja, a szegény fiú, tanulá a történetet; ő tudja már (84. l.), hogy nevére fog kereszteltetni Tarik hegye (Gibraltar); ő mihamar meglátá lelkében az időket, midőn az angolok megnyerték e fokot stb. A szomorujáték végén megszáll egy másat a látnoki szellem, ki

aztán megjövendöli, hogy a spanyol birodalomban egykor nem fog lemenni a nap. Épen nem gondolja-e meg Geibel, mi tulajdonkép a tragoedia? vagy nem is tudja tán? Nyelve, mikép lyrai ömlengéseiben, képhajhászó; s ez még volna valami; de hová megy ö ezzel is? Országomat egy képért, kiált föl egyszer a csufolodó Heine. Én az egész Roderichet átszemlésztem és komolyan kiálthatom Geibel nevében: dijpénzemet egy képért, mi tragoediába való és uj legyen! Szokatlan borzalom fogott el, hideg kéz kapdosta mellemet, midön a már sirban hamvadó Müllnerre, a Véteksuly (Schuld) és más irodalmi véteksulyok és bünök atyjára gondoltam önkéntelen. Müllnernél Oerindur gróf mondja egy helyt: ki feltalálná a mesterséget, hogyan kell mává tenni a tegnapot, a mát mosttá, a mostot semmivé: Roderich olvasta a Schuldot, s azért kiált fel: Hozzatok valakit, ki tegnapot csinál a mából, és jutalmul adom neki koronám minden kincseit. Azonban elég ezen ficzamított szüleményéből egy magát tulbecsülö költönek. — Haldoklása közben igy szólaltatja hösét Roderichet:

Ich wollte — konnte nicht — Gott sei mir gnädig.

A jambus első fele baljóslatu önitélet a szerzőre; a másik talán az olvasóra, ha eszébe jöne még Geibelnek kiadnia több ily nemü szomorujátékot.

Geibel, ref. pap fia, született 1815-ben, Lübeckben. Tanult szülötte városában, majd 1835. után Bonn- és Berlinben. 1838. Athenbe ment, nevelöül egy orosz családdal, honnan megutazta déli Europa egy részét, 1840. Berlinbe jött, s kiadá verseit elöször. Ujabb időkben sokat fordíta spanyol és olaszból. Említet dijpénzét 1843-ban nyeré, midön nyaratszaka St. Goarban volt Freiligrathnál. Azóta néhányszor változtatta lakását. Költeményei öt *) kiadást értek; egy része azoknak „*Zeitstimmen*“ czim alatt jelent meg.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Julius 31-dikén, mint a hó utolsó szombatján tartott havi ülésben ujolag a magyar népköltészet, különösen a mesék, ügye foglalá el a társaság figyelmét leginkább Henszlmann Imre sok olvasásra és combinatióra mutató értekezésének: „*A népmese Magyarországon*“ **) olvastával, melyhez több tagok véleménye járulván, az értekező indítványa, hogy a társaság méltóztatnék a mesék gyüjtését tovább folytatni, s tekintélyével

*) Legujabban 8. kiadása hirdettetik. *Szerk.*

**) Lásd mai számunk első czikkét. *Szerk.*

a gyüjtést elömozdítani, elfogadtatott, hozzá a titoknok, mint a „Népdalok és Mondák“ szerkesztőjének azon kérelme csatoltatván, hogy nem csak a mondák gyüjtessenek, hanem minden a nép szájában élő talányok (találós mesék), példabeszédek, hasonlatok is, melyekben néha történeti vagy helynevek is foglalvák, s igy némi kutatásra méltó elemmel vegyítvék, máskor pedig egész tételek advák a népnek tapasztalati, vagy eszmélkedő bölcseletéből. E végre uj, mintapéldákkal világositott hirdetés közre bocsátása határoztatott, a tagok közül pedig néhányan igéretet tönek, hogy részint le fognak másolni avagy csak vázlatban is magok által ismert vagy hallott meséket, részint fel fognak jegyezni némely töredékeket, hogy mások által, kik talán jobban emlékeznének, kiegészíttessenek.

A népköltési gyüjteményt következő küldések szaporíták, folyó szám szerint: 164. Népdalok. Összegyüjté Galambos István *Jász-kis-éren*, 1844. 165. Henczy József gyüjteménye *Sümegről*. 166. Kelecsényi P. 4. számu gyüjteménye *Nyitrából*. A „Népdalok és mondák“ III. kötetének rövid időn sajtó alá bocsátása örvendetes tudomásul vétetett.

ÉRTESÍTŐ.

Műemlékek. Említők már Lotin de Laval nevét; most némi részletet adunk utjáról, és annak eredményéről, a műkincsekről, melyek évezredek mulva szólalnak fel bizonyságot tenni a régi assyr, babyloni, persepolisi, arsacida és sassanida korbeli történetek felől. Lotin de Laval maga is művész, mindenkép elegendőleg vala fölkészülve s képesítve ily nagy vállalatra. Mint a régiségek Colombója 1844-ben indult el utjára Belgrádból; megkeresé a dunai tartományokat, europai Törökországot, és Várna felé ment Konstantinápolyba. Itt két hónapot eltöltvén, Troas felé irányzá utát, látá Mytilenét, Tenedost, Smyrnát, Lydiát, Phrygiát és a régi Bithynia felé ujra Konstantinápolyba tért. Innen indula Sinopeba és Trebizuntba, meglelé és fölismeré a *tizezrek* hires emlékének romait, mely azon helyre volt épitve, honnan legelőször megláták a tengert; fölfedezte régi Bylon városát, s Erzerumtól kezdve áthatolá Araxes síkjait egész Georgiaig. Ararat tájairól visszafelé fordult, megtekinteni Ani városa nevezetes maradványait, mely a pagralidák korában fővárosa volt felső Örményországnak; innen Karistan és felső Lazistan felé Kurdistanba hatola, s körüljárta az 1844-ki hideg télben a nagy és csudálatos Vahn (régieknél Arsissa) tavat; majd a veszedelmes Sandschak-Serten (Tigranocerte), kis Örményországon, felső Assyria rónáin elért Mossulba, hogy jelen legyen a ninivei palota kiástakor. Fáradhatlan utazónk a Tigrisen Bagdadig ment, és keresztül kasul járván Babyloniát, föllelé a régi Canaxa, Silace és Artemita városokat, s nevezetes régiségtani fölfedezéseket tön Babylonban. Azután bejárta Susianum egy részét, Chaldeát, és puszta Arabiaig nyomult. Bassorában hajóra ült, s átment a perzsa tengeröblön Laristan és Faristanba, és miután meglátogatá Schapour, Persepolis és Schiraz omladékait, Yezi es Khorasan pusztákon át Irak-Adschemibe ért. Igy megjárá Persiát az ind oczeantól föl egész a kaspi tengerig; most csatornaépítéseket vezérle Mohammed-Schah részére; innen utját Ekbatana (Hamadan) felé vevén, beutazta perzsa Kurdistant,

Bisitount, Kermanschah-t, s Kerend völgyeit, hol a vad Ali-Alláh-k laknak, s visszatére Bagdadba; Scherchzour földjén föl felé mene, levette az arbelai csatamező rajzát, ujra Assyriába és felső Mesopotamiába ment, és hosszas tartózkodása után arab Kurdistanba, Diarbekiren innen, a Taurus hegyeken a régi Pisidiába, Syria-Palestinába és Egyiptomba ment.

Veszélyteljes utazása kétségen kivül fontos fölfedezéseket és világot hoza történet, régiség, szépmüvészetek, nyelvészet és állam dolgában. Szándokától lelkesítve, s ritka erv hozzájárultával, semmi áldozat, akadály vagy veszedelemtől meg nem ijedt, hogy czélhoz jusson, és hihetlen munkásságának jeleit térképek, tervek, közel ezer rajz és olajfestményben, melyek oly híven tesznek át bennünket ama történeti helyekre, hozta vissza Parisba. Utinaplója meg fogván jelenni, hol részletesen lesz szó mindenről, csak egy különös fölfedezését említjük. Ő uj módját találta fel a képek levételének, mi által képes lön a könnyü és kis helyet foglaló igazi formákat egyetlen vasas ládába lezárva Párisig hozni és itt gipszbe öntetni. Az „Ezeregy éjszaka“ nyujtható sátorára emlékezünk, látván, mikép jö ki egy kofferből 500 felirat, perzsa és arab öltözetek, afghani és guebrai fametszetek mesterműveinek, dombor és számtalan egyéb ninivei, shapouri és persepolisi emlékek egyes alakjainak hasonmása. Laval ur megismerkedtet bennünket Ázsia régi, eddig hiányosan ismert, művészetének külön stiljeivel, és ajánlja minden műszerető kormánynak, hogy Ázsia és India nevezetes képeit aránylag kevés költségen megszerzi, mire eddig a levétel régi módja és a szállítási tömérdek költség miatt gondolni sem lehetett. Milyet könnyült a hozatal Laval ur találmánya után, megtetszik abból. hogy öntvényei szép gyüjteményének valódi alakjai körülbelől 50 tevét és egy hajót fogtak volna megterhelni, nem számítva ama végtelen akadályt, melylyel puszta közepéből kellett kiszállítni ama valódi alakokat.

Gyüjteménye nagyobb részét gipszbe önté Laval ur és felállítá magánál; melyek egyenlő érdekkel birnak tudós és művészre nézve, mert a számos feliratokon kivül a domborok tárgya és intája *) is fölötte tanulságos; mihez még uj érdek járul a helyeknek, hol találtattak, kijelölésével. Csak néhányat említünk, mig a nevezetesebbeket előszámlálhatnók, *Persepolisból*: 1. (Xerxes) királyfej, a tornáczfölötti domborok közül. 2. egy más király- (Xerxes) fej, a királyi szoba ajtajának egyik belső oldalából; rajta bizonyos mélyedés, mi azért vésetett, hogy valami kötőléket, vagy ércz tiarát vagy drágaköveket lehessen rászorítani. 3. egy hat lábnyi alak, ugyanazon szoba ajtajának más oldalából; királyi szolga, nagy stilben tartva, jól ránczozva; teljes képet ad a királyok királya uralkodásabeli perzsa öltözetről, 4. Nagy és igen szép dombor a palota aljából; kocsi két lóval, öt személytől környezve; kiknek egy része elül megy; része pedig hátul. Egyiknél egy nagy gyürü két kigyófejjel, másiknál két edény, harmadiknál cziterához hasonló hangszer, melyen játszani látszik.

*) *Stil*, a képző művészetekben, például épitési. görög: goth stb inta.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten augusti. 15. 1847. 7. sz.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

II. Mikor a müvészetről ugy gondolkozunk, hogy az teremt, mint a természet, nem hiszünk egyebet alatta, mint analogonát a természet működésének. E tekintetben a természettudósok fognának bennünket legjobban eligazítani s tudományuk tekintélyével megnyugtatni, ha előadnák, mikép igyekszik a teremtő erő minden kis teremtményeiben uj meg uj tulajdonnal, sajátsággal különböztetni meg egyiket a másiktól. Látjuk ezt a lények ugynevezett országaiban, hol a nemek csak fajokban nyilatkoznak, sőt a fajoknak is tömérdek változata vagyon, példaul a zöld vagy vörös szin árnyéklatai. Ha megismerjük, hogy a művészeti formák östypusai: a költői rhythmus, a zene időmértéke, a föstészet elevensége, a szobrok mintája a természetben nyilatkoznak először, s csak azután lesznek ismeretté, mely a természet példaadásával magunkból fejlett ki: miért ne mernénk azon módok vizsgálatába is ereszkedni, melyekkel a természet minden benne látható tüneménynek lételt ad. Itt az organismus törvényét fedezzük föl s azt mondjuk: minden életnek saját eleme, és czélja vagyon, még akkor is, ha nem találunk bennök egyebet, mint az ugyanazon alkotó elemeknek külön adagú vegyítését. Hogy feladatunknál, mely a müvészet, maradjunk, az emberi élet, s különösen az ennek alapját tevő négy vérmérsék, ugyananynyi féle vegyítékben nyilatkozik, a mennyi az ember s igy a legkülönfélébb változatosságot állítja elő; és mivel az embert, mint erkölcsi lényt, magasabb tulajdonok jegyzik, mint az állatot és növényt, ö a fajban nem pusztán fajt tenyészt, hanem még a fajt is személyességig viszi, mikor előáll az *egyén*.

Ezen küönváltságban és önállásában fogni fel és visszatükrözni költőnek az embert, feladata szerintünk a müvészetnek, legyen ez szóló, vagy képző. Mások evvel csaknem átellenesen

gondolkozván, nem engedik emez utolsó, feloszthatlan élő egységig menni a müvészetet, hanem megállapodnak a fajnál, vagy a nemnél, mikor igy fejezik ki magokat, hogy a művészetnek egyénben a *nemet* kell előállítani, és ezt nevezik aztán idealizálásnak vagy *eszményitésnek*.

Az elmondott elvek után már az aestheticusok mindkét oldalon rendszert alkottak és szorosan megvonták a határt a két rendszer között, ugy hogy egyik a másikba nem csaphat át végveszedelme nélkül, mert mint mondani szokták, csak egy kőnek kell kimozdulni az épületből, hogy utána romoljon az egész. Ezen rendszerek ugyan senkit nem tesznek költővé, de azt, ki már annak született, szabályozzák; igy azoktól többet várni balság volna, mire nézve a két rendszer egyikének sincs elsősége a másik felett. Nem arról van tehát szó: mikép teremtsünk elő költőket; hanem arról: mi utat kell választani költőinknek, hogy költészetünk életre való legyen. A rendszer ekép ugy tekintetik, mint a gondolkozó ész törvényeinek kényszerüsége, miért, ha egyszer kifejtők mindkettőt, csak ugy lehet megnyugodni egyik vagy másikban, a mint tételeik, az elv egyszerüségétől minden részleteken át szigoruan, kimozdíthatlanul egybefüggenek, de szigorú egybefüggésök is akkor lesz minden becsre méltó, ha gyakorlatban kivihető leszen vagy ha szerencsére minél nagyobb költőkben látjuk azt már megtestesítve

Két elv és rendszer van a szerint szóban: *egyéniség* és *eszményiség*. — Az egyéniség védelme az ismereten alapszik, vagy is a képzelődő erőhöz még egy más erőt társítunk: az ismerőt, mely szükséges föltételül szabja, hogy tárgyával a költő legszorosabban tartozik megbarátkozni, azaz megtudni annak állandó és muló, tehát szükséges és esetleges, jegyeit. Ezen lépés megszerzi költőnek a felfogás helyességét, azaz segíti felfogni tárgyát annak természete, belsője szerint ugy, a mint más tárgy fel nem fogható, csak épen az. Mihelyt ezen független különbségben áll előttünk vásznon vagy szoborban, vagy költeményben valami, akkor elmondhatjuk s elmondjuk, hogy az egyénileg van felfogva, egyszersmind jellemzetesnek, valódinak, életrevalónak hiszszük azt, mert élet más forma alatt nem jelenhetik meg, mint egyénileg. Mi tehát magából, s belső természetéből szeretjük kifejteni a müvészeti tárgyat, s a költő ismeretét nem kitüzött elv szigora után ohajtjuk tökéletesíttetni, melyet ha egyszer elismertünk, kivétel nélkül kell alkalmaznunk minden alfogalomra: hanem minden uj tárgyhoz, ugy szólván, külön uj tanulmányt kivánunk, mert csak igy lehet az egyféle eszmét vagy tárgyat is

külön egyéniségben előtüntetni, mikép Shakspeare a cselszövő gazembert: III. Richard, Edmund és Jago képében a nélkül, hogy egyik gazember a másikat is eszünkbe juttatná. Tehát különbséget kell tenni a dolgokban létező tulajdonok és a mi fejünk fogalmainak tulajdonságai között, mert a fogalom, például a gazember fogalma, rendesen úgy van szerkesztve, hogy az minden olyanra rá illik; de az megint az élet és az egyéniség kényszerűségében áll, hogy külön külön minden gazembernek van valami éltető jele, mely által egymástól különböznek, holott a fogalomnál fogva mindnyájan egyenlők s ugyanazok, mert egy a mérték. Hibáznak azért, kik az egyéniség fogalmát igen anyaginak hiszik, mert mi nem kívánunk egyebet, mint eszméhez épen a neki és nem egyszersmind másnak is való öltözetet, mennyi alatt életben megjelenhetik az, s állításunk egyre megy a természettudósok azon tételével: minden test oly nagy, minő a teriméje (volumen); szerintünk pedig minden költői eszme annyit ér, mennyi testet elbir. Tehát gondolataink folyvást a szellem és anyag öszhangzása körül forognak, s egyiket a másik fölött épen úgy nem akarjuk tulnyomóvá tenni, mint a physicai test nem terjedhet tul teriméje határain, de viszont kisebb sem lehet annál. Az anyagiság vádja egyedül csak akkor volt érvényes, mikor a régi iskola szerint a *természet utánzása* mondatott főelvül, mivel az utánzás csak külsőre terjedhet, az pedig az anyag; mi ellenben az *eszményiségre* a szellemiség tulnyomásának vádját hiszszük jogosan illőnek, melynél fogva gondolkozás utján készített fogalom szerint állíttatik elő az ember; s épen e két szélsőség tulságait kerülőleg fogadók el az egyéniség elvét, hol, mint láttuk, nem a kettő (szellemi és anyagi) közül egyiknek vagy másiknak felülkerekedése, hanem épen a kettőnek lelkes test alakjában együvé engesztelése minden törekvésünk, mi a forma és tartalom correspondentiája.

Meg kell annál fogva mondanunk, hogy nem hiszszük életrevalónak, vagyis egyénben megjelenhetőnek az elvontat, s nem hiszszük szerencsés eljárásnak költészetben a mintaul felállított elvemberek typusát, s pedig azért nem, mivel az előbb utóbb modort idéz elő a változatosság legkisebb játéka nélkül, mikor aztán a költészeti ember úgy készül, mint a lábbeli — kapda után. Ezt lehet észrevenni költők és művészeken egyformán, ha ezen utra tértek, s műveiken örökleg megtetszik a mérték, a katonai szabás, a mindenkire illő s ugyanezért senkit különösen nem jelelő általány, mi egyhanguságot szül s unalomba ejt. — De hogy elleneink gondolatját az anyagiság vádjára nézve megtéríthessük,

csak azt kérdezzük: anyagiság-e az, mikor mi, ugy szólván, minden tárgynak a lényegét keressük, s épen külsőleg is akarjuk láttatni ezt? A köhöz példaul általánosan a keménység képzeletét párosítjuk, azért minden kövön, mely ecset alól kijö, látni ohajtjuk a neki való keménységet. Igy vagyunk az arczképekkel; s mint kinek-kinek vonásain látjuk a belsöt, ugy ohajtjuk szinte akkor is, ha leföstetik az; igy akarunk lelket, magát a belsö embert hallani a költöi szóban, hogy az magát mondja s tárja fel elöttünk szive legtitkosabb redöiig; és az egyéniség fogalmát nem csak szóra, hanem az abból fejlö cselekvényre is átviszszük pedig s akarjuk, hogy, a mi dramában cselekvényi jelenetként elöfordul, soha ne történhessék meg más körülmények között és föltételek alatt, mint épen ott, hol azt a kellet kényszerüsége parancsolja, s a jelen lélekállapot elöhozza; söt elérni véljük általa még ama dicsöségét is az elöadásnak, miért Schiller ugy felmagasztalá Shakspearet,

„Was er weise verschweigt, zeigt mir den Meister des Styls"

mert a ki nem mondottat a költö elhallgatása mellett s egyedül ugy érthetni meg, ha olyan egyéni körülmények közé van téve a hallgató lelke, melyek között csak az mondathatik, a mi el van mondva, mikor az is értve lesz, a mi elhallgattatik. Ez nem agyagiság, mint a természet utánzásából eredni szokott, nem is tulnyomólag szellemi, mikép az eszményiség utján megtörténhető. Itt a testen lélek, a lelken test vagyon, egyik a másikat magyarázza, s minden dolog, minden tárgy ugy szól hozzánk müvészetböl, mintha természetben, az életben volna; tehát nem puszta természet, nem is puszta szellem, hanem átszellemített természet. Senki ne higye azért, mintha ez a tan valami kicsinált, fejbül kierőszakolt rendszer volna; ez maga a természet meglesése, az életnek test és lélek összeforrtában fölfedezett állapotja, mely ugy ment a szélsöségek kicsapongásaitól, mint az elöttünk megjelenö ember, ki sem test sem lélek külön, hanem a kettö együtt.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

A három elbüvölt királyfi (Tri zaklatje kňježatá. Rimauski. 5.) Egy tékozló gróf, midön már egyéb vagyonát elvesztegette volna, neje és leányával egy kis erdei várba kényszerült vonulni, s vadászatból táplálni családját. Itt egymás után roppant medv-

sas és hal jönek hozzá, öt halállal fenyegetök. kiktöl csak ugy szabadulhat, hogy leányait nekik nöül adja. E látogatás után mindig hét hónapra egy egy csapat lovag jelenik meg nála, és az első köztök elviszi a nöül igért leányt, hagyván kincset mindegyik az áraért, a második két annyit, mint az első, a harmadik három annyit. Kétszer föcsérli el a gróf a hagyott pénzt, de harmadszorra már okosabb, mert kiváltja vele jószágait és dusgazdaggá leszen, mihez boldogságát nevelni, még fia születik, pótlékul leányaiért. A fiu rendkivül hamar nő, és megtudván nénjei sorsát, mentésökre utnak indul. Ötven társával megy ö a bübájos erdőbe, s oly helyre ér, melyen csak ő lovagolhat át; társai elmaradván. Most egy ajtóhoz jut, s a barlangban, hová az visz, megtalálja legidősb nénjét két fiával, azaz két medvebocscsal; ki öt, midön a vén medve haza jö, teknő alá rejti. Ez azonban emberhust érez és fel akarja keresni és szétszaggatni az elrejtettet, mint már ötven társát. Már emeli a végső teknöt, mely alatt fekvék az ifju gróf, midön tizenkettöt ver az óra, és medvék és barlang emberré s pompás várrá lesznek, mert a büvállapot csak *12 óráig tart*, s ezért az ifju grófnak 12 óra mulva ismét távoznia kell, hogy medveült (medvévé lett) sógora szét ne tépje. Bucsúul három ször szálat kap töle, melyet ha megdörzsöl, a sógor mindig segédeül lesz. A mi itt történt, az történik hösünkkel második nénjénél is, kit ö egy nagy tölgyfán sasfészekben talál föl. A harmadikat tenger fenekén leli meg emberi lakban, hová a kiálló kéményen juthatni le, de a hal sógor emberré változva mindjárt haza jö, s azért nem ad neki három pikkelyt, mint más mesékban, például Musaeusnál.

Sógor és néne fel volnának már találva, de vissza kellene öket büvölni; tehát ujra felkészül a hös, és nagy sok fáradság után eléri a fát, melyben öriztetik az átbüvölés kulcsa. Midön ezt el akarná hozni, hat bika állja utját, de ö megdörzsöli a medve szört, és legidősb sógorától küldött hat medve ott terem, melyek széttépik a bikákat. Most felmász a fára, de vadludak és kacsák állnak ellent, mire megdörzsöli a három sastollat, és azonnal segédeül jö hat sas; eltépök a ludakat és kacsákat. Ekkép megnyeri az arany kulcsot ifju hösünk, kinyitja vele a bübarlang kapuját, s belép az első üregbe, mely jégtöl csapzik, a másodikban izzó tüz, a harmadikban pedig sziszegö kigyók. A többi kilenczet (mert összesen tizenkettö volt), melyeket bejára hösünk, nem irja le a mese; hanem a tizenharmadikban fölleli az ö nemzetsége ellen törö varázslót egy nyugágyon, és egy csudaszép leányt vaskoporsóban feküdve. Hirtelen a másik falon függö kürt

után, melyet hal sógora irt le, kap, s mihelyt belé fu, a varázsló tengelykenőcscsé foly szét; sógorai örökre visszabüvölletnek, és a koporsóbeli leány, sógorainak növére, kinek az öreg varázsló elleni gyülölete volt oka az átbüvölésnek, az ő menyasszonya lesz.

Mivel e mese másod része hiányos, pótlékot veszünk az első meséből, Rimauskinál.

A világ legnagyobb pipőkéje (Popelvár največi na swete, 1.). Az első részben, minek illőbb hely lesz kimutatva, a három között legkisebb királyfi meggyőz három sárkányt, és megszabadít három királykisasszonyt. Ezen elbizván magát, mérközni ohajt a világ legnagyobb varázslójával, azért elutazik a *vas barátho*. Ez már messziről látja öt várából, mely kacsatalpon forog szünetlenül, hogy idegen belé ne mehessen, és tudván czélját, mert mindentudó vala, öt szem kölessé büvöli, mit kakasával föletet. De már megpillantá a szerencsétlent a vas barát kedvese és belé szeretett, ki ettől elhizelgi *ereje* titkát, mely távol egy arany kacsában s ennek tojásában rejlik. Midőn a vas barát lefekszik, a fogoly herczegkisasszony magához édesgeti a kakast, s fölmetszvén, kiveszi gyomrából a szem kölest, és a barát büerejével ujra királyfivá teszi. Ez jól értesülve, siet a tóhoz, melyben az arany kacsa van, beuszik utána, megfogja, megöli, s arany tojását épen azon pillanatban eszi meg, mikor a fölébredt barát meggyilkolására fut; de már a tojás evése által minden ereje a királyfiba megy át; s amaz vadkanná válik, ö pedig merénye dijaul elveszi a megszabadított királykisasszonyt.

Mind a két felhozott mesében ős idomát (Urtypus) birjuk a még fenlevő jelves (symbolicus) meséknek, s ezen ős idomból kitünik azoknak a világot jegyző jelentősége, mely a *nap és e emek harcza a tél merevítő erőszaka ellen*, mint ezt oláh meséihez adott jegyzeteiben világosan megmutatta Schott. *Az elemek jelképei*: medve a földé, sas a légé, hal a vizé, és az *utószületett gróf urfi*, ki itt a nap, vagy napistenség helyett áll; mert a nap az, mely a földet a téli merevségtől, a fagytól, a léget a hótul, a vizet a jégtől megszabadítja, azaz a medvét, sast, és halat átbüvöltségéből felmenti. Mint melegség oka, mint negyedik elem, azaz tüz, szükség hogy a többi hárommal rokon legyen Mind a büvölés alá nem eső némberekkel való összeköttetése az átbüvölt királyfiaknak, mind az ő, naponként tizenkét óráig tartó, büvöletlen emberi állapotjuk oda mutat, hogy ők nem aluszszák mindig és szakadatlanul a tél büválmát; hanem miként a romai évistennek, Janusnak, kétféle arczuk vagyon: emberi,

az élet idejére, és állati, a természet holt idejére. Ezen nézet tilt az állati és emberi lét külön tizenkét óráját az éj és nap jelveül fogadni el; egyébiránt e részben nem lehet elhatárzót állítani; mivel a második magyarázat mellett is szól valami, t. i. azon körülmény, hogy előbb meg kell a télnek semmisíttetni a napisten által, hogy a kibüvölés megtörténhessék. Musaeus, ki a németek népmeséiben oly valamit beszél el, mi a miénkkel rokon (Die Bücher der Chronica der drei Schwestern), a tizenkét órai elbüvöléstől eltér, mennyiben a medvének minden hetedik nap, a sasnak minden hetedik héten, a halnak minden hetedik hónapban visszaadja emberi alkatát egy napra, egy hétre, egy hónapra. A hat büvös és a hetedik szabad nap megmagyarázhatók a hét napjai által; noha régibbnek kell tartanunk az eredeti mesét, mint heteink elosztása; de hogyan igazodunk el a hét héttel, a hét hónappal? mikép fogjuk ezt megmagyarázhatni, és föltalálni a jelvi hét szám jelentőségét? A mind a három királyfinál rendesen visszatérő át- és visszabüvölési órák a szláv mesében eredetibb tisztaság bélyegét ütik erre, mint a Musaeuséira. Szinte oda mutat a kérők szabályszerü és egyenlő megjelenése a hetedik napon a szlávban, midőn Musaeusnál a hetedik napon, a hetedik héten, a hetedik hónapban jelennek meg. Régibb korra mutatnak még a szlávban más, rejtelmes sorsra emlékeztető, körülmények, például: csak az ifju gróf egyedül léphet át bizonyos határt, elmaradt utitársai pedig a határon innen a medve sógortól szétszaggattatnak; mint az is, hogy a szláv mesében a medve és sas a rothadó embert átbüvöltségi állapotukban megszagolják, mig Musaeus állatsógorai a nők lebeszélésére állanak el a kereséstől.

A második részben következik csak az egész kifejlődés, a napisten teljes diadala a télen, mely az átbüvölt királyfiaknál a vén varázsolónak alvó képében jö elénk félreismerhetlenül, ki mellett az ifju szép virág- vagy tavaszistennő vas koporsóban fekszik halottként. Ha világosabb vonásokra van szükség, megtaláljuk ezeket a barlang első üregének jég szobájában, melyen kell átmenni a második szobának tüz vagy nyári hevébe. A tizenkét szoba jelenti már az év tizenkét hónapját, s minden szobát azért nem kellett leirni, mert elég volt csak az ellentételek felhozása a tél és nyárban; miután a harmadik szoba kigyói későbbi pótlékul látszanak. Eddig hát a jelvi (das symbolischo Wesen) igen nézelhetőleg volna jellemezve a mi szláv mesénkben, valamint az arany kulcs vagy napsugarak által is, melyekkel isten a tél lakába nyomul a virágok megszabadítására; mit

Musaeus is igy beszél el: de idövel kiveszettnek látszik a hat (Musaeusnál csak egy) bika és vadludak csatája mellett egy harmadik harcz, melyet a hal pikkelyei döntendének el; mert az már mesénk természetében van, hogy mivel a gróf urfi sógorát, mint embert leli föl, nem kap tőle pikkelyt; és mivel nem kapott, arra szüksége sem volt, azaz nem kelle harmadik harczot is (Musaeusnál csak egyet a bikák ellen) kiállania; de, mint a régi mythosok, regék és mesékből általán kivehetni, a hármas szám a hősök csatáiban, vagy kettővel vagy hárommal sokszorozva örökké állandó: a mese legrégibb alakjában a hal sógornak is meg kelle tenni a magaét a visszabüvölésre, talán olyképen, hogy az arany kulcs valamely vadlud által közel tóba vettetik, melyet kisebb halak védének, mig a hal sógor erős harcsái a visszabüvölő hös kezébe adták azt.

Az észrevehető elfajzás még inkább kitünik a vége felé, mikor a gróf urfi, Rimauskínál, az alvó varázslót a büvös kürt egyetlen hangja által tengelykenöcscsé változtatja, mig Musaeusnál ez már korább halt el Libussa tündér elleni harczában, ugy hogy neki csak a bűjelekkel beirt alabastrom táblát kelle széttörni, a büvölést örökre megsemmisítenie. Ily fejlödés azért tökéletlen, mert a tél, a napisten győzelme daczára is, minden évben visszatér, és ezen visszatérést, mivel a természetben alapszik, legalább érintenie kell a jelvezetes mesének; azért is a pótmesében a napisten már közel czéljához semmivé lesz, vagy inkább csak elveszti erejét s alakját az elbüvölés által, és csak midön ujra visszanyeri, uj fáradság és munkával, miután lassanként elgyöngíti a telet, és az idegen erőt lassanként fölveszi magába — leszen képessé uj erővel épen ugy átbüvölni vagy hódítani, mint azelött magától képes volt. Eme lépcsönkénti és folytonos átsajátítása a nap erejének, mint az a természetben szemlélhető, még különebb módon van jellemezve más mesékben, például Majláth „*Pengőjében*," hol a tél ereje egy szarvasban, s a szarvasban levő bárányban, az ebben levő kacsában, végre egy, a kacsában levő, bogárban rejlik, és csak mikor harczosai segélyével e bogárt is meghódítja a naphös, vijja ki a diadalt ellensége fölött. Jelentékeny a szláv pótmesében azon körülmény, hogy a vas barát (a vas is jellemző itt a téli merevségre nézve) nem lesz semmivé, mint a büvész tengelykenöcscsé, mint Musaeusnál az öreg, kit Libussa megöl: hanem vadkanná változva megmenti életét, mert egyfelül a vadkan a télnek jelképeül tartatott már a régieknél, másfelül nem kell tévesztenünk, mit akar ez által jelenteni a mese, tudniillik, a mint a királyfinak sikerült

a vas barát bűvéből kiszabadulni, és őt meggyőzni, ehez hasonló nem lehetlenség a barátra nézve sem idővel. Lényeges végre minden ily nemű mesében a bűvész álma, mert akár ugy vétessék az mint elmuló, akár mint haláli álom, mikép Musaeusnál, mindenkor a természet téli halottálmának jelképe leszen az.

A kisérlett pótlás és kiegészítéshez képest, a jelvi meséknek ős idomát lehet felállítani, mi következő. Kezdetben gonosz lény alakjában tünik fel a tél, mint győző, de az általa meggyőzött egy keletkező fajjal, minő a napisten, ki télen sem veszti el minden erejét s hatását, összeköttetésben levén, már ki vannak kelve a gonosz lény meggyőzésének magvai; a napisten (fi vagy nember, mert mindkettő fordul elő) megerősödik, igyekszik fölmenteni faját, és viszonyos hatással segíttetik ez által, ugy hogy azt a bontó elvvel együtt fölveszi magába, mely a virágokat vagy tavaszistent tartja fogva, ki a napisten által megszabadíttatván, ezzel egyesül (itt ujból viszonyos hatás és kölcsönös segítség jön elő). Két hármas csata után (az első hármas csata, hogy a rokon faj segítsége megnyeressék, a második hogy a rosz elv meggyőzessék, itt is jöhet elő két hármas csata, tehát összesen három hármas csata) — meghódol a gonosz elv, de az ős idomban ugy, hogy az ujra megerősödhetik, mikor mese végén a gonosz bűvölet kéjbe olvad föl, a nélkül, hogy ennek örökké tartása igértetnék.

A népi örökleg ifju képzelődés, a különböző nézetek barátság, rokonság, magán és közélet és költői igazság felett, uj vallások hozzájárulta, főleg a változó fok, melyen a külön népek aestheticai izlése külön időkben állott, a jelvezetes mesék adott vázlatát sokkép változó husidommal öltözteték föl, de ugy hogy a kémlő szem előtt mindig feltünik az, épen a szerint, a mint jó szobron a csontalkat mindig kivehető az izmok, a kövérség s a bőrözet alól. Néhány ide vonatkozó változás, mely ősmesénket idők folytában éré, már említeték; mások még említendők, hová a statuséletbeliek tartoznak, midőn már rang és rend jön elő, mint gróf, lovag, szolga, mint kiséret stb. m a mesének középkori átidomítására mutat, minthogy királyok, herczegek, királyfiak és kisasszonyok általán ugy jönek elő, mint a nép fejei, s azért mesékben igen gyakoriak. Saját vonását leljük a költői igazságnak abban, hogy az elbűvölt herczegek nejei nem csak hogy átbűvölt férjeikkel állati létbe nem sülyednek, hanem minden, a mi velök közvetlen viszonyba jő, ellenáll az elbűvölésnek, mint a legidősebb néne butorai; s a legifjabbnak pedig emberileg alkotott és rendezett háza van, bár a víz alatt,

hogy föl ne tünjék, mivel a halnak csak ugy lészen az bejárható. A gyermekek az erösebbnek sorsát, azaz atyjokét, követik, és el és átbüvöltetnek, annyival inkább mert fiuk. Történik-e ugyanaz a leányokkal is, el nem határozhatni, mivel ily mesékben nem fordul elö leány, mind a mellett az valószinü. Keresztyéni érzület és gondolkozásmód alapmeséinkben, uralkodólag, ki nem mutatható; mert hogy „Hamupipökében" a büvészt vas barátnak nevezik, későbbi oda költés, valamint a gróf is az „Elbüvölt herczegekben;" de a jelzetes szó „vas" minden bizonynyal eredeti

(folytatjuk.)

Kisfaludy-Társaság évlapjai. I.—VI. kötet

(Vége.)

VI. k. „A hellen és magyar prosa egymás mellett," *Szabó Istvántól*, az Odyssea dicséretesen ismert fordítójától. Elején mindjárt panaszát mondja el szerző a magyar irodalomnak a magyar nép közti csekély terjedelme miatt, ellentételül az atticai csínnak nem csak Atticában, hanem az egész Görögországban elterjedéséhez. Mind a mellett belé kap szerző a hellen és magyar irodalmi egyének párhuzamításába, és Thukydides mellé helyzi *Döbrenteyt*, egy kevéssé jelentékeny irót, kit leginkább pöffengö iromása zagyvái után ismerünk. Döbrentey kevésbbé használ ugyan germanismus és gallicismusféléket, mint más magyar irók, *) de azért nem csekély munka kell reá, hogy nemzetinek lenni kellö, idegen eszmei, készletét megérthessük. Néhány év előtt adá ki Döbrentey egyik meghalt költönket: Berzsenyit, s kiadását annyira saját iz után készíté, hogy nem a közönségnek, hanem csak önmagának lön ízlelhető; hasonlókép bánik jelenleg egy 17. századi iróval, Csereyvel, kire szintúgy a maga divatkabátját huzza fel, habár ilyen eljárás minden irodalomban ki van is csufolva már. Isaeussal hasonlíttatik *Bajza*, kinek stilje valódi magyar ugyan, és nincs is méltóság nélkül, de mindenütt kitetszik belöle a fáradalmas kidolgozás, s igy hiányzik a fordulati és körmondati könnyedség, mi a talentumot jellemzi, belöle. Mit Bajza polemiáiról mond Szabó, hogy mikép lehet oly embernek ellenmondani, kinek mindenütt kézzel fogható igaza van, csak nálunk érthető, hol a critica és polemia oly soká viselé az ügy-

*) Ezt igy mondhatá vala helyesen biráló: magyarabbnak igyekszik látszani, mint stb. *Szerk.*

védkedés és szóvitázás jellemét. Isokrates párja *Schedel* .... *Vörösmarty* Xenophon mellé rangoztatik; de bár világos és valódi magyar prosát ir is Vörösmarty, talentuma inkább fénylik a neki saját lyrai körben. Hogyan lehet *Széchenyit* Platóval hasonlítni egybe, megfoghatlan, midőn amannak stilje ungyancsak aristocratai, azért semmi kevésbbé mint bölcselői, s föleg abban jelzett, hogy végnélküli körmondataiba számtalan apró mondatkát czikkelyez be, a mint azok az inkább játszó, mint logicailag tiszta gondolkozónak eszébe öltenek. — „A műfordítas elveiről" értekezik *Schedel*, s fölvesz háromféle fordítást. 1. az *anyaghü*. mely lehető hiven adja vissza, mi az eredetiben lényeges vagy esetékes, képeivel, sajátságos kitételeivel együtt; a formát a mennyiben „általán szükséges s nem az eredetinek nyelve, kora s a szerző egyedisége által föltételezett. Ily módon megengedhető a fordítás versből prosába. 2. *Alakhü*, mely megkivánja hogy az anyag lényege mellett a forma is megtartassék, tudnillik hol vers az eredeti, a fordítás is az legyen, de nem az eredetinek versformája, hanem a maga nyelvének, melyre fordít, sajáta. 3. *A szigorú*, rabilag hü, mely az eredetinek előnyét, hibáját hiven igyekszik visszatükrözni. Schedel ez utolsót elveti, s kizárja a művészet köréből. Ezen kis irat külön nyomtatva is megjelent 1843-ban, felhivással a közönséghez, hogy tételei fölött nyilatkoznék; három év folyt el azóta, s mindössze heten nyilatkoztak, többé kevésbbé a szabad fordítás mellett, az idő szelleméhez s a fordítási nyelvhez képest. — „Eszmék a magyar verstan átalakításához" *Schedel*től. Mérték adja magyar nyelvben mint a latinban az időt, de mivel a magyar nyelv ékelést (accent) használ, és ez nem mindig vagy csak néha jő a legnyomosb szótagokra, ritkán van ugy, hogy a megnyujtott szótag legjelentékönyebb is volna; ezen balságra leginkább a ragok (suffixa, melyeknél fogva hátul függed főnevekhez a birtoklás) szolgálnak alkalmul, melyek a gyökérről magokra öltik át a hangsulyt. Ezek után hat következő tételt állapit meg Schedel: 1. az időmérték elve anyagi, a sulymértéké szellemi, t. i a fogalom; s épen azért 2. amaz külső, emez belső; 3. amaz történetes, emez szükséges, mert egy a fogalommal, melyet kifejez; 4. időmérték egymásnak olykor ellentételei; 5. az első erősítheti ugyan a kifejezést, de mint történetes gyakran s annál többször gyengíti; 6. az időmérték inkább énekre, a sulymérték inkább szavalásra képesíti a beszédet. Igy megvan mindkettőnek a maga köre; prosodiánkban mind a mellett az időmérték rendin tul uralkodó, és pedig azon elv kárával, hogy előadás és alak egy

öntetüek legyenek. De azért a magyar prosodia reformatora még váratik. A czikkely nagy fontosságu, és több vitatást érdemlett volna, mint a mennyit nyert költöinktöl, kik annak igazságin meg nem indulva, régibe vásottan haladnak és a mit meg nem czáfolhatnak, inkább abba hagyják. *)

„A müvészet kutforrásai, elemei, kellékei és viszonyai az élethez," *Szontágh Gusztáv*tól, régi schilleri tanok az eszményités és az élet szépités felett, szükséges kimutatása nélkül annak, miben álljon vagy állhat ezen eszményitö szépités.— „Aesop" költöi beszély *Szabó István*tól. Aesop utolsó perczei és beszéde a delphosiakhoz egyszerü méltóságban adatik elö. Minden magyar iró közt Szabó mélyedett el leginkább a görög életbe, mint az Odyssea fordítása is mutatja; csak ne hasonlítsa ö egybe göröggel a magyart, mivel itt gonoszul megjárhatja még a tulzott hazaisággal. — „Párvonal Homer és Virgil között" *Péczely József*töl, összehasonlítás azon elvek nyomán, melyeket Aristoteles mondott vagy is igen általánosan jelente ki poeticájában; miböl csudálatosan Virgil elsösége tünik ki Homer felett. 1. Az Aeneis tár-

*) Sem a tisztelt értekezövel sem birálójával nem érthetni egyet mindaddig mig a nyelvet érezni is kell nem csak érteni. A németek erényt csináltak a szükségböl, midön egyes szavaikat egyenlö hangsulyra vették, s azt szellemi tulajdonnak nevezték. Értelemsuly hangoztatással is lehet bármely rövid szótagon, például *a*tyám, a nélkül hogy az idömérték elveszne, s a szótag megszünnék rövid lenni prosodiában; például egy dobütés fület repesztö hangtartalommal birhat, mind a mellett rövid ideig is tarthat. Annyi azonban igaz, hogy nyelvünk a hangsulyt nem nélkülözheti *kivételkép*, de *szabálylyá*, mint értekezö akarná, az soha nem fog emelkedni. Hogy értekezö trochueusi lejtést vesz észre Himfynél, ez igaz; de érezni kell a trochaeus után jambicus szökést is, mikor az áll elö, mit Fogarasi után (l. lapunk mult félévi 13. számának „Magyar népzene és versmérték" czikkét) mi is tanítánk, azaz nem *lejtése* a nyelv rhythmusának, hanem *lengedezése*, mi sokkal egészebb, szabadabb, s teljesebb forma, mint minö a trochaicus hajlandóságból származhatik. A mi nyelvünk szavalási törvényei még mind fejletlenek; azért mondják szinészeink, hogy a német *Va*ter-t jobban lehet kiejteni, mint a magyar *a*tyám szót: nem igaz; mert ha a trochaicus mozgás fö oka volna a szavalásnak, akkor franczián, melynek jambicus hajlandósága van (vertü, honneür), nem lehetne szavalni; de minden nyelv szavalati törvénye magából kifejtendö, nem pedig más egyéniséggel biró nyelv elvei szerint, s ez nálunk alkalmasint nem *szótagon* fekszik, hanem *egész szón* és mondatrenden, azaz nem grammaticai, hanem teljesen philosophiai, s elöbb utóbb ki fog fejleni, ha élünk és gondolkozunk. *Szerk.*

gya: egy nagy nép és haza alapítása, fönségesebb, mint Achilles haragja Iliasban; 2. a) az Ilias cselekvényének semmi eleje, mert ez a trójai had kezdete és semmi utolja, mert ez a hadnak vége volna, tehát csak közepe van; igy az Odysseában is, mig Aeneisben kezdet a kifutás Trójából, közép az uti kalandok, vég egy jövendőteljes nép megalapítása; b) Homérnál nincs, Aristoteles elvei szerint, kellő vegyítésben a csudás a valószinűvel, az istenek gépezetét „fáradsággal" nyeri; Virgilnél kevesebb hihetlen és természetelleni van; c) Homerban igen sok, igen hoszu és a fő mesével kevésbbé összefüggő episod van, a latinnak pedig nem lehet ilyfélét ellene vetni. 3. Jellemek dolgában Virgiléi következesebben kivittek, eszményibbek, nem oly zordonak. Csak nyelv, előadás vagy stilben áll fölötte Virgilnek Homer, de amaz itt is csinosabb. A vizsgálódás végeredménye: ha mi (Péczely) inkább ohajtanánk bár Homer lenni mint Virgil, mégis jobban szerettük volna az Aeneist irni mint akár az Iliást akár az Odysseát. Ily formán ejtett ítéleteért szerző izlését nem irígyelhetni; de épen mivel izlés, habár fattyu is, vagyon szóban, e felett nem lehet vitázni; csak az különös, hogy miért nem szeretne ő inkább Virgil lenni mint Homer, ha csakugyan oly deréknek látszik előtte amaz? itt már ki legyen bünösebb Aristoteles-e vagy Péczely, határozza el más. — „Hogy lehet könnyen meggazdagodni." Satira, *Székács Józseftől*. Mindennapiság szükséges nedély nélkül satirává nem lehet, habár meszebb nyujtatik is ki, mint Mahommed pokla kárhozottainak testei, kiknek bőre három napi járatu földnyire nyulhatik. — „Az uj franczia dramáról," pályairat *Müller Godofrédtől*. Szerző szerint az uj franczia drama legáltalánosabb jegye: függetlenség minden más hatalomtól mint attól, mely a drama fogalmából ered, mi által ez teljes ellentéte a régibb ugynevezett franczia classicus drámáknak. A réginek tárgyválasztási korlátai szükek lettek; de ezen tárgyat sem mindig sikerült korképesint és való izléssel kidolgozni; az uj drama cselekvényt és szövedéket akar hamis pathos helyett (?), de azért coryphaeusaik folyvást kezdőkül nézethetők, mivel alapos indokolás helyett meglepő átelleniséget hajhásznak; gyöngék továbbá a jellemzésben, s igy nincs meg bennök az ép; de kitünők a stilben, szenvedélyek kifejezésében, a nyelv természetességében (?), miért oly építő mesterekkel hasonlítja öket egybe Müller, kik jó helyet választanak, jó anyagot szereznek, helyesen csinosítják az épületet, de nem tudják fölépítni derekasan. Erre következőleg összehasonlítván az uj franczia dramát az ind, görög, római, spanyol,

olasz, angol és német dramával, feltünő hogyan emelhet ki Müller még régi görög és spanyol drámákat is jellemzés dolgában Shakspeare és Goethe mellatt. Leggyöngébb a pályairat két utolsó része, hol a kérdés: mi követni való legyen általán és mi nekünk magyaroknak az uj franczia dramában, felületesen és épen ki nem elégítöleg tárgyaltatik. — „A féltés" pályadijas költemény *Ney Ferenczt*ől. Tanköltemény kivántatott, s a szerző ugy látszik, egyedül metaphorai értelmenyekben gondolá a didactica lényegét; igy e munka jelentéktelen. — „Az életből" *Tárkányi Bélá*tól, dicséretre méltatott költemény, nagy hangu szólamlással, hol ugyanlagos (praesumtiv) világfájdalom van mesterileg leszivárogtatva. — „Az epos korszerüsége" dijazott irat *Bangó Péter*től, rövid compilatio, mely inkább bocsátkozik ki oda nem tartozó dolgokra, mint sem hogy igyekeznék kimeríteni a kérdést. — Eme három utolsó iratra nézve megjegyzendö, hogy alapszabálynál fogva mindig kiadja jutalmát a Társaság, miért gyakran a roszak között kevésbbé roszaknak jut az.

ÉRTESITŐ.

A három divatlapról. *Életképek XVI—XXVI.* Midön a divatlap- trias harmadikáról szólunk, a jó közhittel megint szemközt kell némileg állanunk, s kárhoztatva kérdeznünk: miért legjobb lap hát az Életképek, melynek emberei annyira felhordják fejöket, mintha övék volna mind a diófaig? Az Életképek azért legjobb lap, mivel azt legjobban dicsérik. A mi vidéki olvasó népünk valami nagy sokat látott abban, hogy az Életképeket a nemzeti szinház igazgatósága hivatalos lapul választotta, és még annál is többet némely kitüntetésben, mely a szerkesztőt fogta volna érni. — De volt egy jó oldala mégis az Életképek szerkesztőségének: az irókkal bánni tudás, mi a többi divatlapszerkesztők ellenében valóságos aranybánya lön, mert az egyik soha nem becsülte eléggé irótársait, a másik nem birta megtartani öket. Igy a közönség szemében egy kis káprafény, az irókében egy kis méltánylás megtette a maga hatását, főkép miután a politicai lapok ujdonságirói szinte be voltak véve a kegyelem országába, s mint magokét, aprólékos hireik között dicsérgeték az Életképeket, annyira hogy a Pesti Hirlap is, melynek charlatánságot alig vethetni szemére, cordialis vonatkozásban mondá el bucsúszavait a később Pestről kiment Frankenburghoz.

Ennyi körülménytől segíttetve is azonban az Életképek egy mákszemnyit sem javultak alaposság, és férfiasságban; sőt a mult évi folyamhoz képest, mikor néhány meglehetős critica is fordult meg az Irodalmi örben, alább szállottak. A szinházi hivatalosság sem hozta meg a maga gyümölcsét, mivel a játékrend — eme nagy hivatalos közlés — nem

tartatott meg pontosan; noha szinházi birálatai — talán Stuart Máriaét kivéve — annál gyöngébbek lettek, s ugy látszik csak hire nőtt, nem egyszersmind belbecse is, a charlatán lapnak. De ki volt számítva : magasba lármázni fel a lapot minden pártu iró és olvasó előtt, s akkor egész dicsőséggel tovább állani a szerkesztésből. — Az álomlátó sem álmodhatta volna meg különben; azért is minden beteljesedett.

Mindezeket pedig nem mondjuk, ha például nem látjuk alkalmasnak az Életképeket annak igazolására, mint lön czél legközelebb a journalisticában az előfizetők hajhászata. Innen mailag nincs is kedvesebb vesszőparipája charlatán lapirónak, mint az előfizetők számával állani ki s vele dicsekedni. Rettenetes szerencse, mely ugyan még eddig egy lapot sem tön igazi becsüvé, ellenben látánk lapokat, melyek uri módon valának előfizetők dolgában, mind a mellett a magok szükséges niveaujára lohadtak le, mihelyt a jószivü és hiszékeny olvasó közönség felvilágosíttatott. Ezért a mi egész törekvésünk oda volt mindig irányozva, hogy a közönség szokjék apródonként maga fejével, nem pedig a hangosok lármája után, itélni, mi teljesen ugyan soha el nem érhető, de a mai nagyszerü kolomphallgatástól mégis fel kellene szabadulni egy résznek és nevelni a józanok számát; különben journalisticai felületbe vesz minden jobb erőnk s meggyőződésünk, kijátszatik hitünk s becsületességünk, mint többek közt az Életképeknél is, melynek szerkesztője mannát igért, sulymot adott.

Az előfizetők ugyan czél, de eszközzé váló czél egy magasabbhoz képest, mely a szellemi szükség ébresztése s kielégítése. Nézzétek csak, mit kiván a mai olvasó világ? hol kezdi az ujságolvasást? Novellán, vezérczikken? Dehogy! a mendemondán! Hány ember tudja s birja emlékezetben a vezérczik velejét, a több számban töredezve kijött novellák vázlatát, szerkezetét, a müvészi előadást? Bizony bizony megszakadozott erőnk, még csak szeretni sem birjuk azt a mi egész, kerek, bevégzett; s vagyunk, mint szellemi lazzaronik, beaggatva az ismeret rongyaival és nevezzük időnket átmenő, ujjászületési korszaknak! — Az ujdonságok rovata lényeges része bár a lapirodalomnak, de hol az az imádott franczia modor és urbanitas, melyet annyira dicsérünk, s csak ott nem használunk, hol legjobban lehetne? Fiakerek, vámszedők, hajósok gorombasága, gyermekes paczkázások, noththeateri piszkálódások, irodalomba nem való privatissimák, titkos rendőri konyítások kedvencz tárgyai az ujdondászatnak, s ez előttünk nyilvánossági napfény! Elvégre még a titoktartás kifittyen az erények sorából. Mind a mellett azt hiszi az ilyek irója, hogy ő építi fel a láncz hidat, a vas utat, sőt még a köbányai parkot is; és épen azért e semmit nem tevő foglalkozás el annyira kedves lön, hogy a lapok szerkesztőihez bánatpénzzel jár az ujdondász sereg s árcsökkentéssel vetekszik elnyerni a konczot, mint van rá példa legujabb alakulásából a lapok sorsának.

Hogy e dologhoz legtöbbet tudott Frankenburg, megmutatta még akkor, midőn a Kossuth-Pesti Hirlapban megirta, hogy a városligeti tejben — béka volt. Ha lapjának is ez lön derék ere, a dolog természetében feküdt. Azért soha sem láttunk hevesebb versenyt, mint mikor Horváth L. szerkesztő lett és már majdnem felülmulta az akkori hirlapi feuil-

letonistát (?), s ez is laphoz jutván, egészen neki keseredett az ujdonságirásnak. Nincs a müvészetnek, tudománynak oly neme, sőt nem volt még a színészek közt sem annyi vetélkedés, mint néhány év óta ujdonság iróink, különösen a Honderü és Életképek között, ugyanazért nem is fejlett oly, minden európai népnél példátlan, tökélyre az *ujdondászat*, mint nálunk minden lapban, mert még szót is páratlan etymonnal faragtunk számára. *) Tessék átnézni a müvelt világ minden népei lapjait, van-e az bennök a semmire sem való irodalomból, minálunk? Ifju nemzetnek mutat bennünket honi tükrünk, s beillenénk vén asszonyok országának; avagy a szófia beszéd iránti szeretetünk is nemzeti jellemünből ered? — Jól van! ti vagytok a győzők; menjetek Capitoliumotok felé a *nektek szent uton*, mi tudjuk a római élet egyik vonását, hogy a győzedelmes szekérnek szabad volt utána kiabálni, és a győzőnek minden bünét szemére hányni kendőzetlenül. Legyen ünnepetek s tudjátok meg bűneiteket!

Emez ujdondászi, frankenburgilag szaggatott, erő volt a harmadik vezér szépirodalmunkban a legujabb napokig. Kinek a dolgok tetszettek, ám örüljön izlésének; mi elég okot mondánk ellenök, de mondott még többet a tapasztalás, melynek mi csak megjelentője vagyunk, s ennyi kötelességünkben állott. Csalódjunk bár, de aggodalmaink igazak!

(Folytattatik.)

— **Irodalmi mozgalmak.** Megjelent *Szigligeti* összes szinművei VI. kötete: *Mátyás fia.* Eredeti drama öt felvonásban. Kis 8dr. 131 l. A szerző sajátja. Nyomatott Beimelnél. Ára 40 kr. pp.

— Talán egy év sem igért annyit mint a jelen, a regény irodalomban. Eötvös, Jósika, Kemény, Kuthy müveik egyszerre és egymás után kerülnek ki a sajtó alól, s reméljük magyar hölgyeinket elfoglalandják egy pár évig annyira, hogy nem jut eszökbe franciánál francziább, vérkeverő regények után járni; s közönségünk az egymás mellé állítandó müvekből (mert körülbelől mind a négy iró, habár nem sarkelleniesen, de mégis sokban különböző egymástól) fog tudni választani, s meg lesz győződve sokról, mi eddig csak pedans criticai szeszélynek, vagy épen aggatózásnak tetszett előtte. Válaszszunk, uraim és hölgyeim; és biráljunk, és győződjünk meg már egyszer közvetlenül is, ne csak a napi lárma itélete után!

„Az Árpádok" *Garay*tól második kiadásban fognak megjelenni Heckenast G. könyvárus által, ki azt a tisztelt költőtül megvevén, pompásan fogja a közönség kezébe juttatni. Költészettörténeti becsén kivül mellőzhetlen e munka iskoláink növendékeinek, kik szavalati gyakorlatokul fognak belőle választani s történeteinkkel a költészet magasztos nyelve által megismerkedni.

*) Jellemző az is, hogy Nagy Ignácz ujdonságirásának tizedik éve, mely a jelen év, mint valami nagy esemény forduló emlékünnepe, több lapokban megemlíttetett. *Szerk.*

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten august. 22. 1847. 8. sz.

1. *A görög régiségtan rövid egybefoglalata* A magyarisjuság hasznára szerkezé *Fojtényi Fer. János*, pannonhegyi sz. Ben. r. áldor. Budán nyomatott Gyurián és Bagó betüivel, 1846.
2. *Római régiségtan* (Archaeologia) Tanitványi számára irta *Belák József*, a kecskeméti h. v. t. főiskolában költészeti és szónoklati osztályok ny. r. oktatója. Kecskeméten, nyomatott Szilády Károly betüivel, 1844.

Ki a tudományok történeteivel foglalkodik, tudja hogy a mult század közepe óta oly időszakot élünk, mely csak a XVIdik század közepe táján kezdődött tudományföléledés korszakához hasonlítható Az ugynevezett exact tudományokban ezen általános haladás nálunk is el van ismerve, s mindenki tudja, hogy a mathematicai és természettudományi új fölfedezések új alakot adtak ezen tudományoknak, hogy a statistica és a közgazdászat, ezen egészen új tudományok, a tudós szobáját is politicai szónokszékké emelték, hogy a mezőgazdaság empiriából tudományos szigoruságra emelkedett, hogy az orvosi tudományok új életet nyertek, s ha ezen szakok bármelyikében valaki kézi könyvet készít, akkor megkivánjuk töle teljes szigorúsággal, hogy az újabb eszméket és fölfedezéseket ismerje s használja; ezt kivánjuk a philosophia, a nyelvészet és aesthetica körében is, mert ezen tudományok szintén uj alakot nyertek egy század óta, s alaptörvényei jelenleg oly biztossággal vannak lefektetve, hogy a rendszeres kifejlödés többé meg nem akasztható. S mig ez az említett tudományoknál történik, ekkor találkoznak sokan, kik a történeti tanulmányokban a mult század nézeteihez ragaszkodva, ignorálják mindazt, mit az újabb kor azóta földerített. Igaz ugyan hogy az elmult évezredek tényei nem változhatnak, de az újabb kor vizsgálódásai új világosságot gerjesztettek s a tények ebben másképen jelennek meg, mint azelőtt, ezt pedig jelenleg nem tudni az irodalom embereinek nem szabad. Alig mult egy pár

hete, hogy ezen lapok kénytelenek valának egy tudományos férfit korunknak leghiresebb philologiai fölfedezésére figyelmeztetni, melyről ő nem tudott semmit, az egyiptusi hieroglyphek megfejtésére, mely nem csak önmagában, hanem következményeiben is oly termékeny vala, hogy már a Cyrusok és Dariusok emlékeinek ékfelirásai (Keilschriften), ha bár megfejtésöknek első elemei Champollion idejét megelőzik, többé nem fejtetlen talányok, s ime ujra kénytelenek vagyunk két tudományos férfit, két tanitót, arra figyelmeztetni, hogy a régiségek tudományát a múlt század iróiból meríteni nem szabad, azóta hogy azon úton, melyet Winkelmann és Zóëga törtek, a régiek házi és köz élete vallása és philosophiája oly nagy tudományu férfiak által világosíttatott fel, mint például, hogy a kisebbeket elhallgassuk, a német Niebuhr, Müller Ottfried s Gerhard, a franczia Letronne, Raoûl Rochette, Clarac, az olasz Visconti, Borghesi, Avellino, vagy az angol Millingen; mióta a pompejai és herculanumi felásatások után az etruriai városok necropolisei is fölfedeztettek, mióta a feléledt Görögországgal Lycia és Jonia újra átvizsgáltattak. Mindezek annyi müemléket s felirást juttattak napfényre, hogy az archaeologia s művészet históriája egészen megváltozott, a hypothesisek helyét bebizonyított igazságok foglalták el, a mint ez az ismeretes, bár hazánkban meglehetősen ismeretlen, Istituto di correspondenza archaeologica munkáiból (Bulletino, Annali, és Monumenti inediti del I. A.) legjobban feltünik, melyekben az újabb fölfedezések 1829dik óta öszpontosulnak. — Igaz ugyan hogy tudósaink állása felette keserves, még azoké is, kik a fővárosban laknak, mert tudományos intézeteinkhez: az akademiához, museumhoz és egyetemhez kapcsolt könyvtárak nagyobb részint csak ajándékokból, egész könyvtárak vételéből szaporodván, folytonos és rendszeres szaporításra oly csekély pénzösszeggel rendelkeznek, hogy a nemzeti casino is többet költ évenként könyvekre, mint tudományos intézeteink, s igy mindazok, kiknek megtelt erszényök nincs, tudósaink pedig nem tartoznak ezek közé, nem követhetik a tudományok újabb fejlődéseit. Hát még azok, kik vidéken laknak, hol könyvtárak nincsenek, vagy ha vannak is, mint például Pozsonyban, Patakon, Debreczenben, Eperjesen és Kézsmárkon, czéljaiknak már azért sem felelnek meg, mert mindezen helyeken hibázik a könyvtárak szaporítására szükséges töke, melynek kamatja nemcsak a német könyvárosnak, mint némelyek gondolják, hanem a magyar tudományosságnak, sőt a közdolgok mélyebb és érettebb felfogásának vajmi sokat használna. — Valóban ha nemzetünk regene-

ráti jánál a szellemi alapot elhanyagoljuk, akkor hiába építünk vasutat és gőzhajót, hiába tartunk sujtásos beszédeket a megye házában s ország teremében, mivelődésünk mindig felületes fog maradni, a Pesti hirlap frakja és magas tetejü kalapja s a Divatlap zekéje s kucsmája alatt egyaránt fogunk elmaradni az europai müvelődéstől és szláv s keleti szomszédinkkal együtt, minden constitutionalismusunk mellett is, az ázsiai barbarsághoz fogunk tartozni. Érezte ezt hazánknak azon nagy fia, ki mielőtt óriási munkásságát egészen az anyagi haladásnak szánta volna, előre egyszerre letevé a szelleminek adóját, midőn az akademia felállítását oly nagyszerü áldozat megajánlásával lehetségessé tette. —

Térjünk azonban vissza azon kézikönyvekhez, melyeknek szorgalmas szerzői, fájdalom, olyan forrásokból merítettek, melyek a jelen században forrásokul nem használhatók. —

Fojtényi ur egybefoglalta a görög régiségtant a magyar ifjuság számára, hogy „a magyar nyelv a tudományok ezen szakmájában is megkisértessék“ (3. lap) s a mellett „az ifjuság itélőtehetsége, keresztyén szellemü erkölcsi érzeménye s küldolgokra (?) vonatkozó izlése fejlesztessék és nemesittessék.“ Meg kell vallanunk, hogy az elősorolt czélok közt az első még nem elégséges, legalább nem látjuk, mily haszna lehet nyelvészetünknek abból, hogy valamely történeti tudomány, mely eddig magyarul épen nem tárgyaltatotott, a tudomány jelenlegi állásának meg nem felelő, sőt positiv hibáktól nem ment, kézikönyvbe foglaltatik. Ha továbbá az ifjuság ízlését és keresztyén érzeményeit akarta szerző fejleszteni, akkor többet várunk töle, mint oly compilatiót, melyből még azon philosophiai alapnézetek sem világosak, melyek a görög mythologiát átlengik. Vagy azt hiszi talán szerző, hogy oly mivelt, s tudományos népnél, mint a görög volt, a vallásos érzemény megnyugodott vala az ezer felé elosztó, egymással ellentétben álló, mythosokon, ha azoknak magasabb értelme nem lett volna? Ha sz czélját csakugyan el akarja a könyvnek átdolgozásával érni, akkor ajánljuk neki a genialis Steinbüchel kézikönyvét, mely keresztyén szellemben az izlés müvelésére hat.

Sz. három részre osztotta munkáját; az első a görögök vallásáról szól, a második a polgári ügyekről, a harmadik a görög nemzet történeteit adja 40, nem épen szorosan nyomtatott, lapon! mind a mellett hogy a herosok mythosai mind ezen rovatba foglaltattak. Ily szükre nem lehet összeszorítani a bő anyagot, a görög mythos köre csaknem minden városban különböző volt, s

azért hibás azon megszokott tárgyalása a görög mythologiának, mely azt ugy adja elönkbe, mint az a római statusvallásban megkövesült, — a görögök közügyei továbbá ki nem meríttetnek Athen és Sparta alkotmányának vázlatával, s ezen két város közügyei is oly sokszor s oly nevezetesen változtak, hogy legfőbb vonásaikban sem adathatnak elönkbe kevés lapokon, miről sz. meg fog győződni, ha Böckh és Müller O. hires munkáit átnézi (Über den Staatshaushalt der Athener, és die Dorier), s hol maradtak akkor még a többi görög álladalmak, Kis-Ázsia, Nagy Görögország, a gyarmatok! —

Átmenvén az általánosról a részletekre, a mythologiában találkozunk a tizenkét első rendü istenekkel, s másod rendüekkel, holott ezen felosztás római, nem görög, s ha szerző körülnéz a régi görög emlékek körében, észre fogja venni, hogy Dionysos nem lehet másod rendü isten, sem Hestia első rendü. Ezen osztályozás egyébiránt görög mythologiában mindig hibás, mert minden városnak volt valamely főistensége, melyben az istenségek öszvegét tisztelte. Athenben Pallas főbb istenség volt mint Zeüs, ki Elisben, Dodonában uralkodott; Neptun főszerepet játszott Corinthban, mig Athenben Pallasnak alá volt rendelve. Ceres volt Eleusis fő istenaszszonya, Aesculap és Hygieia Epidaurusé, Bacchus Thebaé, s Naxosé, Venus Cnidosé s Eryxé, Apollo, Delos és Delphié, Helios Rhodosé s t. ef. — Midön sz. Zeüsről szól (18. lap.), a titánokat, Zeüs atyjának Kronosnak emberalaku testvéreit, összezavarja a kigyólábu gigászokkal, sőt a százkezü óriásokkal is, kiket Zeüs Homérnál segítségül hí meg a feltámadott olympi istenek ellen — Ovid metamorphosisa nem görög kútfő ám. Szerző továbbá Prometheust a titánt, Japetos fiát, kaukasusvidéki herczegnek (!) nevezi, mind a mellett, hogy neki tulajdonítja a későbbi mythos szerint, melyről Hesiod még nem tud semmit, az ember teremtését. Szeretnök továbbá tudni, hol látta sz. Hermest szájából lecsüggő arany lánczocskával; az archaeologok ilyen, a görög szellemmel ellenkező, izlés nélküli allegoriát nagy bámulattal fogadnának. Artemisről szólván, sőt meg is említvén az ephesusi templomot, sz-nek emlékezni kellett volna arra, hogy ezen városban Diana nem mint a hold, vadászat, és varázslat szüz istenasszonya tiszteltetett, hanem mint a természet jelképe, mint a mindenség anyja. Ily hibákkal találkozunk csaknem minden lapon, példaul, hogy csak egynéhanyat említsünk, Hermes kakasa Athenének tulajdoníttatik, a szirenek vizi istennöknek mondatnak, Iris nem a szivárványon járó követ, hanem az eső istennője, Themisnek szemeit a középkori allegoria

szerint beköti sz., Pittakos szerinte Athénben uralkodott, mig őt a szegény tudatlan Plutarch, ki sz. kézikönyvét fájdalom, nem ismerte, Mitylénbe helyzé, a 98. lapon oszlopsor helyet oszloprendet ir, s a Heracles előtt megjelenő Aretét (erény) Rhomévá (erősség) változtatja. st.ef.

Nem kevesebb hibát találunk Belák ur régiségtanában, ki őszintén megvallja, hogy kútfejei Schönviesner, Cellarius, Nieuport, Cantel, Dempster, Faber, Hoffmann, Funke, Pomey sőt még a Közhasznú ismeretek tára is, nem Niebuhr, nem Müller Ottfried, sőt még Adams sem. Szerző legnagyobb hibája, hogy a mythologiát rationalisticus és nem symbolicus uton akarja magyarázni. Rhea Sylvia tehát valóságos királyleány, ki nem Marstól, hanem egy katonától esik teherbe, Romulust nem szoptatja a farkas, hanem Larentia, ki kicsapongásai miatt mondatik Lupának, Scylla és Charybdis nem annyira tengeri szörnyek, mint a fajtalanság és részegség jelképei, Hylas (nem Hilax) nem raboltatik el a nymphák által, hanem belefúl prosailag a pocsolyába, Medusa nem változtat kővé senkit, hanem a kigyók mennyisége (hol?) oly tehetlenné teszik a látót mint a kő (!), Prometheus továbbá sok hasznos s különösen tüzzel járó mesterségeket talál fel, s a csillagászatban is jártas levén, sok irigyet szerez magának. Ily fagyos alakban adja elő sz a római mythologiát, talán csak azért, hogy tanítványai belé ne szeressenek a költői mythosokba.

Szerzőnek legkitünőbb eretnekségei a részletekben leginkább ezek, hogy Venusnak kezébe szívet ád; ilyen éretlenségtől elborzad minden régiségkedvelő, a szireneknek halfarkot ad (26. lap.). Silént csak részegen ismeri (55. lap.), de Bacchus *bölcs* nevelőjéről nem tud semmit, Sisyphust, Sinnissel, a Theseus által megölt rablóval, cseréli föl (35. lap.), Hercules szerinte csuda erejétől neveztetik igy. Szeretnők tudni, mi nyelven, mert sem görög sem római nyelven nem jelent Heracles vagy *Ἡρακλης* erőt, stef.

A fent említett két munka nem pótolt hézagot irodalmunkban. —

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

Most nézzük azon rokonságot, melyben a magyarországi mesék vannak. Az ősmese első részéből sok elszórt töredék ré-

szeket találunk, melyek többé kevésbbé visszamutatnak a forrásra, melyből származtak. E részben legfontosabb, minthogy jelvezetében oly világosan mutatja a négy elemet, a medvét, sast, halat és napistent, mint az elbűvölt királyfiakban, Gaalnál a 6. szám alatti, melynek czime:

„*Mese a fillérről*“ (das Märchen vom Pfennig). Egy kiszolgált katona, Marczi, megosztozik bátyjaival, és kiveszi a maga részét egy fillérben, melyet, bár minden vagyona volt az, a legelső öreg koldusnak (hihetőleg magának az istennek, pogányilag-e vagy keresztyénileg gondolva?) ajándékozza; miért neki betölti három kívánságát. A vig katona jó szeszélyében annyit kér, hogy mikor akarja, kénye szerint lehessen nyul, galamb vagy hal. E képességgel birva egy seregbe áll, mely épen indulandó volt az ellenségre. Csatában Marczi királya ellen fordul a szerencse, ki hiába keresi a varázsgyürűt, melynek erejével győzne s melyet otthon felejte s kétségbeesve fölkiált, hogy egyetlen leányát annak adja, ki még a csata ideje alatt meghozza neki gyürüjét. Marczi megigéri, és nyul képében futásnak indul, mint csuka átuszik egy nagy folyón (a Tiszán, minek a tengernek kellene lenni, mert a Tiszán, mint galamb is átrepülhetett volna) s végre galambul elröpül a királyi palotába, hol megnyeri a gyürüt a királykisasszonytól, szerelmével együtt. Közelgető baj esetére hagy a leánynál egy tollat a galamb szárnyából, pikkelyt a hal bőréből, és a nyul farkacskáját, aztán siet vissza, mint jött. De egyik irigy társa ráles és meglövi őt mint nyúlat, a táborhoz közel, a gyürüt elveszi tőle és a királyhoz viszi, ki most könnyen megnyeri a csatát, és a gyürü meghozóját vejévé fogadja. De a Marcziba szerelmesedett királyleány ellene szegül, és midőn az öreg, ki neki azon ajándékot adá, az igazi mátkát föltámasztja, és ez magát a toll, pikkely és farkacska által, miket a menyasszony jól megörzött, igazolja, az ál völegény lenyakaztatik és nyer a valódi.

Lényeges ránk nézve a mese alapterve, mi a mese mind két részén át elég teljesnek mutatkozik. Mert először is megvan a napisten, ki összeköttetésben a virág vagy tavaszistennel, a király egyetlen leányával (mint az „elbűvölt királyfiakban,“ czeknek is csak egy testvérök van) küzd, kitől segítséget kap, az neki legközelebb rokona, tudniillik ott van a napisten mellett a többi három elem; nyul alakjában a föld, galambéban a lég, halében a víz, és a mit ő e három alakban véghez visz, hasonló ahoz, mit a gróffiú három nővére és sógorai feltalálta által cselekszik. De most jö ellensége, ki öt valóban megöli, mire ő, mint a tavaszi

nap, ujra születik; második hámas harcza, a három próba által, melyek megismertetésére szükségesek, legalább érintetik; s ellenségének, mivel az emberköltői elem és az igazságos büntetés fogalma uralkodik a jelvezetesen, meg kell öletni, mire a napistennővel, kinek szépsége a könyek és fájdalom által, melyet az igaz jegyesért kiállott, legalább el volt fátyolozva, összeszeköttetik. *Ezek után mesénk teljességére csupán az ellenséges erőnek nap istenné való lassankénti átmenete hibázik.*

A magyarázott mesében az elemek régi jelvezete világosan megismerhető, mig a következőkben csak töredékesen leljük azt.

„*A herczegkisasszony és kondás*“ (oláh mese, Schottnál 13.). Mikép Brunhilde, ugy volt egy császárleány, legyőzhetlen idegenkedéssel egy férfival kötendő házassága iránt. Atyja erőszakolásának azonban engednie kell, s kijelenti, hogy ahoz megy, ki ugy el tud előle búni, hogy buvó helyét föl ne találhassa, remélvén megszabadulnia ekkép minden házasságtól, mert oly varázstükre volt, melynek semmi sem volt elrejtve; azonkivül, ha a próbát nem teljesítvén a kérő, meghalna, el fog ezzel ijeszteni másokat. Miután már sokan elhaltak, elszánja magát végre a császár kondása, bizván a természet ismeretében s teremtményei barátságában, a merényre. Első nap egy barátságos *sas* által felhőkön tul emeltetik, másod nap egy baráti *hal* elrejti őt a a tenger fenekére, de mindkétszer fölfedezi őt a herczegkisasszony varázstükre; de harmadik nap egy *erdei manó* (Waldgeist) által rózsára változtatik, melyet a herczegkisasszony megkap és fejére tüz ugy, hogy a varázstükör semmit nem mutathat, s igy a begyes nőnek meg kell adni magát.

Bevégzetlennek tartjuk e mesét négy okból, először, mivel itt csupán csak két elem van képviselve a sas és hal által, mig a harmadik nem eléggé világosan a manóban; másodszor, mivel mint Schott 344. l. igen helyesen vette észre, a tavasz és télisten egy személyben, a herczegkisasszonyban összeesnek, kinek egyik oldalán a tavasz szépsége, másikán, idegenkedése által a napistenneli összeköttetéstől, a tél van előadva; harmadszor, mivel második részében hiányzani látszik a második hármas csata; negyedszer végre, mivel nincs meg második részében az a lényeges tulajdon, hogy a tél visszatérő győzelme a napisten fölött jelentetnék. A mese alkotásában az oláh népre nézve jellemzetes a kondás nagy szerepe; mivel egyfelül a sörtés kedvencz állat az oláhoknál, másfelül az oláh mesékben gyakoribb, mint másutt, alsó rendü hősöknek a legmagasabb polczig emelkedése. Ritka gyöngéd költői vonás a harmadik érzéki átalakulás rózsává és

ennek következése; egyébiránt e vonás más népek meséiben is előjön, ugy nem különben a mindent eláruló varázstükör, s a szolgáló állatok barátsága is.

Csonkább még mint az oláh, Erdélyinél a 3. mese: *A szóló szőlő, mosolygó alma és csengő baraczk*, hol mint Grimm „Löwenekerchen 88. és Bechstein Nuszzweiglein" czimű meséikben, elutazik három leány atyja; kik közül az idősbek arra kérik öt: hozna nekik drága ruhát, ékszert stb. a legifjabb pedig a czimben levő dolgokat. Az atya mindazt nem kapja, haza felé menet utjában elakad, honnan csak egy oda jövő kan által mentetik ki, s ezért legifjabb leányát, vagy rejtélyes formában azt kell oda igérnie, mi haza érkeztével legelsőbb jő elébe: legifjabb leányát. A mint a kan kéri mátkáját, mikép Bechstein Besenstielchen czimű meséjében egy szegény sorsu játszó társa tétetik fel a kocsiba, de belátja a csalást és kifordítja kocsiból a leánykát a kan, mikor megnyeri a valódi arát, és az által mert birja öt, és mit a leány birni kivánt, mely kivánság semmivé teszi az átbűvölést, visszabűvöltetik.

Magyar mesénk minden hiányos volta mellett is, a vadkanban első tekintettel a télistenre kell ismernünk, mig arája itt ugy a megoldó napistent, mint másfelül a virágistenséget ábrázolja, és pedig ő, a mennyiben szerepet vált férjével, ép azon pillanatban napisten által virágistenné, elbűvölt szeretője pedig télistenből (vadkan) napistenné leszen. Hogy csonka mesénk valaha egész volt és az ős alak szerint módosulva, oda mutat az ara két nénje, s igy mint összekötő tag tekinthetető még Grimm Löwenkerchene, hol mind a három leány állatférjet nyer: vadkant, medvét és orozlánt.

A felhozott mesék mellett, melyekben azoknak világelemi jelentése oly könnyen megismerhető a jelvis formában, ezen állitás erősítésére más egyéb mesék is szolgálhatnak, melyekből elő kell hozni, a mi ide vonatkozó, habár más külső formában, a felállított ős idomtól eltéröleg, látszik is visszatükrözni a népi nézletet. Igy Majláth *Tün ér Ilonájában* (3. sz.) az ifju királyfi idősb nénjeit a nap, hold- és szélistenekhez adja nőkül; igy keresi Gaal *Halászmeséjében* (7. sz.) elveszett aráját a halász *a négy elemnél: föld, tűz, viz, lég, kik őt jártában segitik;* igy Majláth *Pengő*jében (4. sz.) a menyasszonya visszanyeréséért harczoló hősnek hadi társaiul leljük a *farkas, sas* és *holló* királytól küldött segédeket, ugy hogy a holló király helyett csak hal királyt kellene tenni; igy Gaalnál *„A vörös kutya"* meséjében (14. sz.) a szeretőjét kereső ifju, épen ugy mint Marczi katona a *„fillérben"* (Gaal, 6. 32.) sassá és hangyává válhatik (itt megint a ha

nincs meg), igy látjuk Erdélyinél *„a két legkisebb királygyermekben,“* tizennégy közül az egymással megbarátkozott nap és tavaszistent, hol a hét fiu és leányban a hét napjaira van vonatkozás (mert mint általán minden magyar mese, ugy ez is késő eredetü); épen oly figyelemre méltó az arany ló, mibe elrejti magát a királyfi, mivel arany, mint a napsugarak legközelebbi és hasonló jelve, által a napistenség részben vagy egészen ékesítve jelentetik, igy van arany haja, arany nap vagy csillagkép testének egy részén, vagy pedig egészen arany; néha aranyesővel boríttatik, mikép Jupiter arany esőben közelít Danaéhoz.

Tökedékek, a jelvi ős mesékben a második résznek általunk tett magyarázata és megállapitására bizonyságul szolgálók, épen oly számmal találtatnak, mint az első részre vonatkozók. Említettük *Pengőt* Majláthnál, ehez jő még ugyancsak ő nála *Vas Laczi* (5. sz.), ki azért nevezetes, mivel a tél ereje megválik személyétől, s ugy raboltatik el a napisten által; Schottnál *a császárné csudafia* (1. sz.), hol az erő egy odvas fában, és egy gombában rejlik; aztán *„Wilisch Witiasu* (11. sz.), hol egy keselynél van az, végre szlávban a *napos ló* (3. sz.), hol is az erő egy szarvasban, ebbeli kacsában s ennek tojásában honol. Figyelemre méltó, mi gyakran neveztetik a magyarországi mesékben az erő mint elvont fogalom, és csak azért érzékíttetik, hogy el lehessen rabolni; mig, Schott megjegyzése szerint (323. l.), más mesék- vagy mondákban közvetlenül érzékítve jelenik meg, például a niebelungi mondában, mint szaru vagy kincs, melyet az arával együtt elnyerhetni *). Találjuk mégis, hogy az erő szerintünk van meg Rossem és Suhrab keleti meséiben, hol az első egy hegyi manónak adja át fölös erejét őrizni, kitől vén korában visszaveszi. Nem állna-e e szerint sejtésünk, hogy a magyarok keletről bevándorolva magokkal hozták és mesékben alkalmazák a formát, melyben az erő nálunk megjelenik.

Ide vonatkozók még Schott meséiből: *az arany tengerleány* (26. sz.) és *Florianu* (27. sz.), azon helyek, hol a naphős, mindjárt az első hármas csata után az ellenséges erő által meggyőzve, megöletve feldaraboltatik, barátságos hatalom által ujra föléleszteik és képessé tétetik ellensége meggyőzésére.

Még fontosabb a jelvi mesék világjelentésére Schottnál:

*) Ha Musaeus meséiben Schott az arany kulcsot a kiküzdendő erő jelképeül veszi, azért nem helyeselhető, mert minden ide vonatkozó meséinkben jellemzőnek látszik, hogy a zsarnokból erejének titka az ara által kihizelegve, aztán árultassék el a szabadítónak.

Altweibertage (6. sz.). Egy gonosz mostoha, ki menyét mindenkép kinozza, megparancsolja ennek, hogy alig fölengedt folyóban fehérre mosson fekete gyapjut. Az ifju nő mos, habár tudja is, hogy hasztalanul, reggeltől estig hüségesen, és az arra menő üdvezítő megteszi neki, hogy a gyapju fehér lesz, adván a mosónénak gyermeki hódolataért egy szép kora tavaszi virágot. A vén asszony megörül a virág láttán, hogy már itt a tavasz, és fiával s nyájával kimegy a hegyekbe; hol mennél följebb megy, annál nagyobb a meleg, s az öreg asszony kilencz nap alatt elhányja a magával hozott kilencz ködmönt; de tizedik nap oly hideg lesz, hogy legelőször is megfagy fia, szájában nyála, mint fuvola, mintha rajta játszanék, mered meg, min az anya, gondolván hogy fia az ő fázásán akarja mulatni magát, megharagszik, de maga is megdermed, és anya és fiú a nyájjal együtt megkövülnek, mint ma is láthatók még Almás mellett. Az oláhoknál pedig april kilencz első napja, csaló enyhesége miatt ma is vénasszonyok napjának neveztetik.

Itt a télnek meggyőzetése csak egyoldalu, vagy puszta töredék, minthogy a mese első része nincs kellőleg kifejtve. Igen nézelhető mind a mellett, Schott észrevétele szerint (331. l.), a tél elmulása, halála fent a hegyek ormán. Első részben habár eltörölve ugyan, de mégis felismerhető a szokott megfordított viszony, mivel itt tulajdonkép hölgyi napistenség, névszerint a kész akaratu, munkás meny jön elő, ki azt meggyőzi. A különben segítő hatalmas büvös helyére Krisztus tétetett, és a mint föllépése, a bevegyített vallásos elem által, kiforgatja eredetiségéből a mesét: ugy a télistenség csendes lassankénti feloldódzása inkább allegoriai mint régi jelvi értelemben van kigondolva, mihez jő még, hogy mesénk bizonyos helyhez köttetésével mondai jellemet ölt. *(Folytatjuk.)*

A PESTI MŰKIÁLLÍTÁS 1847-ben.

Kik legközelebb laknak hozzánk, a bécsi föstészek, évről évre inkább eltünnek kiállításainkból, azonban a hiányt igen bőven pótolják más külföldiek, névszerint a müncheniek, s azok közt a híresebbek is. Eme külföldiek közül beléptünkkor mindjárt a müncheni *Spitzweg* „házi kertecskéjével“ (genreképpel 12. sz. alatt) találkozunk. Nehezen hiszszük hogy valamely ujabb művész a német pedansságot jobban jellemezné, mint Spitzweg, kinek házi kertecskében olvasó professora vagy plebánusa, nem

figyelvén a természetnek minden körülte illatozó virágaira, dúzott orral, pápaszemén keresztül, egy kezében levő iratot olvas; de minden látszólagos elmerültsége mellett sem felejtkezik el rangjáról és auctoritásáról, s azért még e tökéletes magányában is kiméri harislépteit, s fel- felvonva emeli egyes tagjait, mint egész testet. Kitünő ugyanez osztályban *Bürkeltől* Münchenben két bajor tájkép (189. és 194. sz. alatt); az egyik magasan fekvő róna, falukkal és havasokkal háttérben, a másik egy patak partján fekvő ház; mindkettő azon bámulatos szorgalommal bevégezve, melyet e föstésznél megszoktunk. E szorgalom az utóbbi képnek díszére válik, mig az elsönek árt; mert az előtérben elterjedő szántó földek vég nélkül ismételt fárasztó barázdáival a rajzot egyhanguvá teszi. Bürkelnek még egy képe van a 4. osztályban, mely téli tájat ábrázol (128. sz.); azonban minden szorgalmatos bevégzése mellett sincs e kép oly hatással, mint van Hannen Reminek nálunk is megszokott, sokkal kevésbbé bevégzett és inkább vázlatként tartott jeles téli tájai. *Stange Bernát* havasi tájképében holdvilágnál (26. sz.) a világítás jó, de sokkal jobb *Lichtenfeld Vilmosnak* faluképe holdvilágnál (96. sz.), mely gondosan felosztott árnyékos és világos részeivel meghat, és kivált a ház ablakain keresztül látszó gyertyavilággal a félhomályt igen elevenítí. 199. sz. *Lotze Moricztól* Münchenből egy leány juhokkal. Több esztendövel ezelőtt ugyane föstész szinte juhokat küldött be, mik nagyon tetszettek; a modor most is ugyanaz, mi az akkoriakban tetszést nyert. Ugyane modorban készültek Lotze több kiállított képei, nevezetesen a 3. osztályban a 212. sz. alatti tájkép tehenekkel és juhokkal. Derekabb e képnél a 203. sz. alatti *Adam Bennótól*, müncheni föstésztől: „a kis kutyákkal játszó macska"; ez utóbbi széken fekvén, lábát ütésre készíti a hozzá felugráló kutyácskák felé, arczában a macska hamis és ravasz jelleme jól van kifejezve. Általában az Adam család az állatok, kivált a lovak festésében szerencsés és híres. Nincsen pesti kiállítás, mely több képet nem birna e családtól; s igy most is több lovakat ábrázoló derék képet szemlélhetünk tőle. Ez osztályban a müncheniek közt még *Siepeltől* van egy tájkép azon régibb egyszerübb modorban felfogva, miszerint nem az előadott tárgyak sokaságában és változékonyságában, hanem a világításban, s abban kerestetik az érdem, hogy a kevés tárgy jellemzőleg legyen rajzolva. A második osztályban jelesebb kép nincs müncheni festésztől; a harmadikban fő figyelmünket *Kaltenmoser* schwarczwaldi paraszt szobája érdemli. Itt nagy szorgalommal és tanulmánynyal van bevégezve minden még a leg-

parányibb részletekben is, a vonal és légperspectiva szabályaira mindenütt ügyelve, a minták (modelle), mik szerint a szobában előforduló emberek készültek, kellőleg kiválogatva, a világítás és színek dicséretesek; és mégis hibázik az, mi a képet valódi művé tehetné, t. i. az élet, mert az embereken látszik a minta, mosolyuk nem a természet vidám mosolya, mozgásuk nem könnyű, nem minden fesz nélküli. 215. sz. alatt két kutyával játszó gyermeket látunk *Kaulbach Frigyestől*. E festész a híres Kaulbach Vilmos, a hun csata, Jeruzsálem elpusztulása és legújabban a Reinecke Fuchs rajzolójának unoke öcscse, és ambár jó formán elmaradt jeles rokonától, mégis képe egészben nincsen érdem nélkül. A negyedik osztályban kiemelendő a müncheni *Schillernek* esti tájképe, *Vermeerschnek* erfurti varástére a főegyházzal, az öregebb *Zimmermannnak* havasi tájképe, de mindenek fölött *Nehernek* Wimphen völgybeni ó német stilü egyháza. Zimmermannak havasi tájképében (149. sz.) feltünő a színek azon öszhangzata, mely a képen átömölvén, azt valódi egészszé teszi, miből semmi részlet a többi kárával ki nem rí, hanem mint bevégzett egész hat a nézőre pedig ugy, hogy minden tárgy megtartja egyes természeti színét; és a havasok esti világítását jelesen tünteti előnkbe, midön a leáldozó nap csak a legmagasabb csucsokat önti el rózsa színnel, a völgy pedig mély árnyakban mintegy elalszik már már. Vermeersch épitészi képében kitünök az ó német és roman stilü épületek arányai, mik nem szigoru vonalperspectivában ugyan, hanem festöileg felfogvák. De némileg túlvittnek nevezhetni valamint az ő, úgy Vermeersch legtöbb nálunk látott képein, a légperspectivának azon kékes és ködféle színezetét, mit német kitétellel Duftnak neveznek a föstészek, és mit kivált azok kedvelnek, kik hasonlót vettek észre Olaszországban, midön t. i. a tárgyak szegélyei nem határozott és szigoru vonalokban tünnek elő, hanem szürkés színezetben mintegy elmosva enyésznek el. E hiánytól ment levén, azért elsöbbséget adunk az idézett kép fölött Neher egyházának, 148. sz.; itt minden azon szigoru vonalokkal vagyon bevégezve, mik a határozott ó német stilü építményekben oly igen jellemzök. E határozottsággal összhangzólag az épület rajzában a szín is mindenütt határozott, és az égnek mind inkább mélyebb színezete a nézö jobbja felé, igen alkalmas arra, hogy e háttérből a templom kellőleg kiemelkedhessék.

A többi idegenek közt, és azoknak száma nem csekély, és majd nem minden europai országokból, figyelmeztetjük olvasóinkat *Vennemann* képeire Antwerpenből 103. 104. és 127. sz. A tárgyak és az előadás módja mindenütt a XVII. században élt német alföldi Ostade Adrianra (sz. 1610. m. 1685.) emlékeztet. A tárgy t. i. a korcsmaélet természetes vidámsága, kártyázó, ivó, többször verekedő parasztok; Ostade képeiben csekélyebb a nedély mint az ifjabb Tenierséiben, az utóbbiakból a falusi vidámság és zaj még inkább tünvén ki, az ünnepélyek számosabb részvevőkkel jellemezvék, mig Ostade többnyire kevés alakkal megelégszik. Sok tetszéssel fogadta közönségünk *van Schendelnek* (Brüsselből) esti képét (130. sz.): egy anya gyermekével ülve és gyertya által világítva. Az ellentét a világított és árnyékos helyek közt feltünő, s azért az előbbiek az utóbbiakból nevezetesen kiemelkednek: mind a mellett a szinezet nem bir azon természeti elevenséggel, melyet a régibb, ily vi-

lágítást kedvelő, föstészek, p. Honthorst és mások, képeiknek szerezni tudtak, nevezetesen Schendel képében a világított helyekben a sárga festéknek tulnyomósága nem épen kedvesen hat a nézőre. *Jacquand* Párisból, a honát elhagyó Stuart Károlyt küldé be (129. sz.), mely kép Schendel képének tőszomszédsága által sokat veszt halványabb színei miatt. Düsseldorfból *Scheuren* képe 135. sz. ugyan csak vázlatilag van elfogva; de e felfogásában is ügyes festészt láttat velünk. *Pollák* Romából egy levelet olvasó leányt küldött (124. sz.), melyben az olaszországi világításnak tulzott felfogása szembe ötlő, bár egyébiránt a képnek némi, érdemei is vannak. Még más vidékekről is küldettek képek, azonban terünk nem engedvén az egyenkénti átnézést, csak a kitünőbbeket gondoltuk kiemelendőknek.

Eddig kiállításainkon a bécsi föstészek nagy szerepet játszottak; hanem az idén az idegenek előtt annyival inkább kell hátra lépniök, mivel a legjobb bécsiek vagy épen semmit, vagy nem igen kitünő darabokat küldének. *Raffaltot* és *van Haanen Remit* megszoktuk jelesebb és több darabjaik által képviselve látni. Az elsőnek dicséretére válik ugyan a 21. sz. tájképe nap kelte előtt; de nem épen későbben megérkezett két tája is 222. és 223. sz. alatt, mely korábbi idejéből való, és nyomát is alig mutatja annak, mivé későbben e föstész vált; 42. sz. alatti tájképe az egyszerüségnek tulzott hajhászata miatt alig fog tetszhetni. *Feid József* erdei tájképében (47. sz.) jól vannak előadva a tölgyfák, de az azok feletti égnek egyhangusága még a fákra is károsan hat vissza. *Reiter Jánosról* állíthatni, hogy mind inkább tökéletesedik. Vannak ugyan, kik vasaló szobaleányát (42. sz.) nagyon anyagi módon felfogottnak mondják, ha azonban meggondoljuk, miszerint e kép nem akar egyéb lenni mint mintaállásnak (modellált) másolása, tőle az érdemet nem tagadhatjuk el, és a szobaleányi kaczérkodást a festésznek rosz néven nem veendjük. *Waldmüllernek* „falusi iskolába beirott gyermeke“ (107. sz.) rajzolati szigorusága által az alakokban, kármentesíthet színezete hiánya miatt; általában valamint Waldmüllernél ugy természetesen két tanítványánál, Zichynél és Amon Rosaliánál is, kik az idén képeket küldtek, felötlő a rajz és föstés közti különbség, az utóbbinak kárával. Legjobb, mivel ez idén a bécsiek kedveskedtek, *Ranftl* három kutyája a kandalló előtt (116. sz.), mert jól talált természetes színezetök mellett, e kutyák kifejezése is igen jellemző: a magajólérzés, a meleg kandaló előtt, tükröztetvén benne.

Földieink vagy nálunk letelepedett föstészek közül, egészen nélkülözzük *Barabást*. *Marastoni* két arczképet adott, melyek egyike ugyan nem arczképnek neveztetik, hanem jó anyának; de mind a mellett bizony az sem lép ki az arczképek sorából; mert nem látjuk abban azt, mi a hölgyet jó anyává tenné, ha csak azért nem akarjuk öt annak ismerni, mert ölében kis gyermeket tart. A színezet mind két képen a Marastoninál megszokott elefánt-csontszínezet. *Kiss Bálint* egy arczképet küldött, 69. sz. és kilátást a sziliczei barlangból, 73. sz. Nem szólnánk Kiss Bálintról, mert öt még a dilettánsok közt is meglehetős gyöngének tartjuk, de a pajtásos dicsérgetések, mik Kiss Bálintot csaknem ugy emelik ki, mintha ő Rafael maga volna, kötelességünkké teszik, ezek ellen

szavunkat hallatni, s igy jobbakkal összehasonlítva arczképét gyönge rajzolatunak, és durva színezetünek nyilatkoztatjuk, a festék, mely elevenné akarna lenni, inkább fázó embert állít elönkbe, mig az egésznek semmi kerekdedsége; a sziliczei barlangról, hogy kárhozatosabbat ne mondjunk mint az arczképről, inkább hallgatunk. Még alantabb fokon áll Kissnél *Kölbl*, művészi életképével, melynek fölvétele nem igen szól az elfogadók ízlése mellett. De elfordulván ezen, a művészetre föstett, satiratól, örömünk telik a mindjárt mellette függő mentő csónakról, *Zichy Mihálytól* (58. sz.), szólhatni. E fiatal föstész kitünő képességével tavaj vonta először a bécsiek és pestiek figyelmét magára, és már az idén, joggal állíthatni, hogy a tavali legvérmeseb várakozást is tulszárnyalta. Három képe vagyon az idei kiállításon, a más kettőben is (66. 82. sz.) észrevehető a jeles képesség; de mentő csónakjában oly rajzot látunk, mely egyes részleteiben (arczokban és kezekben) dicséretére válnék akár micsoda festésznek. Ily képet megvenni, s igy a festészt elősegíteni, nagyaink moralis kötelessége volna. Nem hogy észre nem vennők a hiányokat, p. a szélvészben egy zsidót térítő barátnak nem épen czélszerüen választott, talán egy kicsint butácska arczkifejezését, az egyik, és csónakot keresztül lépő, embernek szinpadias állását, a gonosznak Fra diavolokénti mozgásait, és föképen a hullámok rosz előadását: de e hiányok mellett van a 11 személy arczában és csupasz testében oly életgazdagság, hogy Zichytől jövendöben joggal kitünőt várhatunk, kivált ha a fiatal a szinezetben is teend elömenetelt, mit csak akkor várhatni, ha Waldmüller színezetlen iskolájából kikerül, és az ott tanult rajzolási szigorhoz a színezetet is megtanúlandja másutt. *Markónktól* 195. sz. alatt egy gazdag délszaki tájképet látunk, melyben Páris itéletet mond Juno, Minerva, és Venus szépsége fölött; az elötér itt bámulatos bevégzésben tünik föl; de e bevégzés a részletre vonja inkább figyelmünket mint az egészre; a hiány a közép és háttérben, hol a tárgyak meszebb távolságuk miatt nem lehetnek annyira bevégezve, el- eltünik, s azért e két tér kedvezőbben hat a nézőre mint az elötér. Az alakok apróságuk daczára is igen szorgalmatosan bevégezvék, csak hogy Pallas, lándzsáját a földről felemelő állásában, mi közben az öt mellőzött Páristól elfordul, nem épen hellen graciában tünik elő. A *Ferenczféle* Mátyás emléke fölelevenítésére is történt kisérlet ez idei kiállításunkon; midön t. i. Ferenczi kész dombor müveit daguerreotypekben beküldötte, de ezeket nem itt, hanem a nemzeti Museumbau kellő nagyságuk után kell megtekinteni, mert az olasz joggal mondja: piccolo ogetto piccollo difetto; azaz a daguerreotypek oly mértékűek, hogy azokban sem a jelességet, ha volna az eredetiben, sem a hibát, s ilyen több van mint elég, meg nem láthatni.

ÉRTESÍTŐ.

A három divatlapról. *Életképek XVI—XXVI. (Vége).* A nap eseményeihez tapadó szelleme már oly lapnak, minő az Életképek, igen könnyen tűri el a művészet igényeivel kérkedő, inkább helypótló,

mint helyet érdemlő novellákat. Ha meg fog is vallani a figyelmes olvasó némely elmélkedésre mutató hajlamot *Pompéry J.* „két hölgy szerelme“ novellájában, ha elibe ötlik is némi kegyes szeretete a természetnek : de finom unalmasságnál még sem fogja egyébnek tekinteni azt, főkép balatoni regéjének türelem fárasztó előadását. „A kénytelen beteg“ szerzője, *Frankenburg*, azon egyetlen modorban bir valami szikrázó elevenségével az előadásnak, melyben ezt irá; mi nem elégít ugyan ki jó izlést, mert a mese folyamán alig uszik egy két sovány elcze, pedig a humoros előadásnak ez a java, de mégis mestermű *Dávid* „Első tánczához,“ képest, melyben a szerkesztő volt felállítva követendő példányul. Igy még Frankenburgnak is vannak követői! Kivétel ujra *Pálffy* vig elbeszélése : „A tiszttartó veje,“ kitünő jeleivel a franczia novellai modornak még aprólékos nagyításaiban is, például : ez a szivar *minden képzelet felett* jó, az az ember megakart *enni*; mi mindnyájan *kétségbeesnénk*, ha nagyságtok unatkoz(nék)nának. Az ember a Passage Choiseul finom divatárusnéját véli hallani, ki, ha vásároltál tőle, igy bocsát el : véghetlenül köszönöm (je vous remercie infiniment). Kár hogy Pálffy sem ir nyelvhiba nélkül például : ha öntől várnánk (várnók) a segitséget. Ő, ki a franczíákat ismeri, vehetne róluk példát a nyelv körüli szigorra, pontosságra nézve. — *Petőfi* „Fakó leány és pej legény“ története, bár minő jó alapul szolgált is lélektani fejlesztésnek, nem kapta meg szerzőtül a novellaelőadási hangot; a naivnak látszatni akaró forma párbeszédek alkotásában, az átmenetek könnyü kezelése történet fordultakor, hagyják ugyan észrevenni a jó igyekezetet; de mind a mellett, ha jól fejeznök ki magunkat, Petőfi előadása még mindig hoszú (nem hoszadalmas), kerekded helyett. — *Praznovszki*tól „A költő szerelme“ beteg, igen beteg jószág, teli szóhabbal; p. lelkem megrendült *tükre* hullámokba *hajlong*; (a hab csak mint sima, lehet rokon a tükörrel, mihelyt hajlong nem tükör). „Forró mosoly, ábrándok ültetvénye, szerelem hitének forgácsai“ stb. minőkkel egy pár lapról is eléggel szolgálhatnánk, átkozott hasonlítások, metaphorák, allegoriák. Mi ez : „a tisztaság pecsété?“ macula vagy sigillum? mihelyt pecsétes valami, azonnal nem tiszta. „Veszteség sziklája!“ A szikla nyom, ha elveszti az ember, könnyül utána; de mi ez : „Lelkem tágult fel kötelékeiből, s örvényei öntének ki.“ Tehát kötelék is, örvény is! hogyan volt megkötve az örvény? — „Rian Nina“ és „Sir Olivier Clemency,“ amaz *T. . . ér Lajos*tól, emez *Bérczy* (Ladár) *Károly*tól, mindkét novella Amerikát köti össze Magyarországgal meséjében. Az elsőben Atar Gul-féle tanulmányok ismerhetők, mik azt rettenetessé, női idegeknek alig elviselhetővé teszik. A benne foglalt élet képzeleti; mert az nem mai betegsége novellairóinknak, hogy a hol lehet, oly földekre helyzik a mesét, melyet nem ismervén, le sem irhatnak becsületesen. Mi emlékezünk egy novellairónkra, hogy Normandia sikjait roppant hegyekkel boríttatta el s pedig nagyokkal, melyek Afrikába láváztak el. Sokkal kevésbbé bajlódik az ismeretlen helyekkel a második novella szerzője, ellenben törekszik bonyolítást, történetet mennél érdekesebbé varázsolni, ámbár megvalljuk, hogy a testvérek egymástul elszakadása, későbbi megismerése — momentumok, melyekkel a régi drama untig mulattata bennünket, háttérbe vonulhatna már kissé a társas élet szélesedett viszonyaihoz képest a szerint, a mint ma nem pusztán csak szomo-

rujátékot irunk, hanem az élet tarkasága szerint, mindenféle hangulatu szinműveket s elbeszéléseket is. Az emberiséget a legujabb idő — melyet mozgalmak idejének joggal nevezhetnénk — sokkal közelébb hozta egymáshoz, mint hogy csak a vérek között lehetne előállítani összeütközést s bonyolodást; mi régi korban a pusztán családi körre szorult életnek szükséges kifolyása volt, noha megvalljuk, hogy a legnagyobb, megrázó természetü catastrophejai az erkölcsi életnek mindig ebből erednek, megismervén másfelül, hogy a szerelem barátság, s ezekre alapuló összeköttetések bőven megütik a családi viszonyok mértékét költészeti tekintetben. Testvéreket, nem tudva szerettetni egymásba, vagy fordítni egymás ellen, ez oly elgyötört modor már, hogy a mai divatos tág lelkismeretü költészet alig tud vele bánni, bántás nélkül.

A költői részben egyhanguság uralkodik; dalra dal, de ballada, románcz s más egyéb hasonlag művészi, vagy tán művészibb nemei a lyrai költészetnek mind ritkábbak. Itt Petőfi ad legtöbbet, de „Ha férfi vagy, légy férfi" dalán kivül a többi olyan, minőt már ő tőle venni restellünk. „A szent sir" külső formában uj, csattanós végü élczével, mig a „Türelemről" czimü költemény kemény megkáromlása a türelemnek, mely egész máskép állna dramai vagy novellai helyzethez kötve jellemzésül, mint lyrában, hol nem értjük miért mondatik mindez, a mi mondatik. — *Bojtor János* rosz költők ellen ir verset. No még ez is! Végsoraiban igy döngicsél:

Küldj inkább sáskát vagy duló hadat,
Csak rosz poetát, ezt ne, oh uram!

szavai beteljesedtek annál sulyosabban, mert a rosz költő is itt van, s ez ő maga. — *Berzsenyi* „A magyarokhoz" czimü odájának paródiáját „Bekesekhez" kár volt kiadni. Nem a bekes a hibás, hanem a ki benne van; s ha a bekest ütitek, legalább ugy üssétek, hogy az érezze, a ki hordja, ha érdemli.

Szépmütani dolgokkal bővebben találkozunk mint eddig. *Greguss* a humorrul és lángelmérül ir oh be könnyen, oh be oda vetve! Egressy Gábort lángelmének nyilalkoztatja. Sokkal becsesebb az, mit Eöttevényi ir a *Novellárol*. Ő elhatározottan a dramai költészethez számítja e fajt, épen ugy, mint Ember Pál egykor a Regélőben, mit még előbb Schedel, Jósika valamelyik regényének birálása közben, a Figyelmező lapjain csak félig mert állítani, de mit az Athenaeum mind a mellett roszalt Verőczey későbbi nyilatkozatában.

Mi örülünk, ha józan elméletet olvasunk, s ilyenre fő szüksége volt az Életképeknek, melyben kivált igen rosz novellákkal találkozni, nem ujság. Örülünk az értekezésekben kimondott nézetnek, mely szinte a miénk is, habár nem tudjuk megegyeztetni, hogyan jő annyi sokféle rendszerből mintegy összekoldult tanitmány, „a legjobb magyar szépirodalmi lapban "együvé, minők példaul„ a dramabiráló váltsztmányi tagé, aztán Béltekyé stb., ki előtt — ezen utolsót értjük — a mi szemlénk nem lehetett egyéb, mint uj kapu, mert még azt is elfelejté bámulatában, hogy mikor névtelenség ellen szól, *nem szabad* álnév alá búni.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten august. 29. 1847. 9. sz.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

III. Mondottak szerint az egyéniség elve nem csak hogy semmit ki nem zár a költészetből: hanem általánossága mellett ugy is van fölállítva, hogy azonnal alkalmazható leszen, mi aztán fő érdeme és tanúja életrevalóságának. Csak az ut, melyen czélt érhetni vele, igen hoszu, mert mig például az idealista czélhoz ér a természetnek s életnek *kevés* kiválasztott (szép) tárgyon eszközlött szépítésével, mert az embert és természetet nem minden egyeseiben, hanem csak elvont genericus eszme után alakítva adja elő; mig a naturalista megnyugszik szeme tetszésén, és a *mi szép a szemnek*, azt *elvileg* utánozza müvészet vagy költészetben: addig az egyéniség vallója, nem tevén különbséget a természet és élet tárgyai között, nem ismervén külön rutat és szépet, mivel mindkettő csak érzéki felfogás, azaz csak kezdete a felfogásnak, oda megy minden tárgyhoz, mikép növényeihez a füvész, igyekszik megismerni azokat közelebbrül, vele megbarátkozni, s ezen belső, legmélyebb, részletekig vitt ismeret, tehát az *igazság* után fog fel mindent, és valamint a füvész nem tesz különbséget a növények között a maga tudományára nézve, mert az utféli porczfü akkép éri el czélját, s tölti be rendeltetését szemében, mint a legnagyobb czédrus: akkép az egyéniséget valló aestheticus is belső érdeme, lelki képessége után méri tárgyait, távol attól, hogy ezt szépnek mondaná, amazt rútnak; mivel külön életü, czélu és természetü tárgyakat nem egymással összevetve, hanem önmagukból kell megitélni, becsülni, aztán a *szép* nem is olyan, hogy minden idők és népek izlését birná, azaz nem elvnek való fogalom, hanem alanyiság-tól függő kedvelési tárgy, miért, ha van aestheticus, ki a *szép* szót kihagyni véli azon tudományból, melynek neve inkább szo-

kás, miut átgondolt elmélkedés után *széptudomány* *), ez még nem következetlenség, hanem épen a legbölcsészibb nyilatkozat, egyenesen oda mutató, hogy az aesthetica törvényeit nem a puszta külső érzék (szem, fül) tanácsa szerint kell felfogni, de söt inkább oly örök alapokra fektetni, melyek megbirják a tudomány pompás épületét. Igy meg kell vallanunk, hogy nekünk a szép és rut elnevezések tudományba nem való esetiség gyanánt tünnek föl, ellenben ha jellemzetet, egyénit, belső természetet keresünk, ugy véljük, ez ellen bajos leszen kifogást találni.

Ha ekkép a mi elvünk és rendszerünk után bizonyos aestheticai köztársaság és egyenlőség országa áll fel, mely önként fogad el mindent a müvészet tárgyaul — pedig ezt, ugy hiszszük, könnyen felfoghatólag vallottuk be és adtuk elő, nem tudjuk mit tartsunk azon elleneinkről, kik bennünket szükkörüséggel vádoltak, ha csak azt nem kell hinnünk róluk, hogy példaul idealista létökre tovább vitték az eszményiség elvét és tudományát mint Winkelmann és Schiller, amaz, mint annak rendszerbe kidolgozója, emez gyakorlati mivelője is, mert meg kell vallanunk, hogy eddigi hazai aestheticusaink, az idealról szóltukban, örökké csak változa'ait adák e tételnek: „az élet a természet nemesítése," mit magok érthetnek ugyan, de soha sem adtak elő nekünk is érthetőleg. Mielött pedig vizsgálódásainkban tovább mennénk, lássuk némely tudósok véleményét, s illetőleg tanítmányát az eszményi körül.

Winkelmann nézetei **). A legfensöbb szépség van istenben, és az emberi szépség fogalma tökéletes, ha a fő lénynyel mennél megegyezőbben s arányosabban gondolható (260. l.). A legfelsöbb szépségre az embernek semmi philosophi *ismerete*, a lélek szenvedélyeinek semmi buvárlása, s kifejezése nem szükséges; — de azért .... a tiszta szépség nem lehet egyedüli tárgya vizsgálódásainknak, hanem azt cselekvő és szenvedési állapotban is helyezzük, mit a müvészetben e szóval: kifejezés, fogalmazunk (262 l.). — A szépség alakítása vagy egyéni (individuel), azaz egyesre irányzott, vagy szép részeknek több egyesből kiválasztása s egygyé alakítása, mit *eszményinek* nevezünk, mind a mellett ne feledjük, hogy *eszményi lehet valami, a nélkül, hogy szép volna* (263. l.). — A régiek igyekeztek a szépet sok szép testből egyesíteni és képeiket minden személyes

*) Hasonlóul latinban az *aesthetica* szó sem felel meg a tudomány fogalmának, mégis élnek vele. *Szerk.*

**) Geschichte der Kunst des Alterthums. Wien, 1776.

(egyéni) hajlandóságtól, mely lelkünket a tiszta széptől elvonja, megtisztították. A szép részeknek kiválasztása és ezeknek egy alakba összekötése szülte az eszményi szépséget, mely tehát épen nem methaphysicai fogalom, ugy hogy az eszményinek nincs különösen helye az emberi alak minden részeiben, hanem egyedül csak az egész alakról mondathatik. Mert darabonként a természetben is találhatók oly magas szépségek, minőket a müvészet teremte valaha, de egészben a természet engedni tartozik a müvészetnek (267. l.). — A görög müvészek figyelme tömérdek szép ember szép részeinek választása körül nem maradt egyedül csak a fi és némberi ifjuságra szorítkozva, hanem vizsgálódásikat a heréltekre is fordították, mi végre jóltermett fiúkat választottak. A fiúknál igyekeztek a férfiasság kifejlödését visszatartóztatni a jáczintgyöker zamata által, mit édes borban megfőztek, hogy állukat és egyéb részöket vele bekenjék. A müvészet még tovább ment és mind a két nem szépségét egyesíté a finémber (Hermaphrodít) alakjában, kik, legalább ugy, mint ezeket a régi mesterektől elöadva látjuk, *eszményi* teremtések. Minden ilyféle alaknak szüz leányi melle van, a férfinem jelző részével (268—269. l.). A legszebb formák eme kivonata aztán együvé olvadt, és ezen fogalomösszegből, mintegy szellemi nemzés által, nemesebb teremtés született, mert az okosan gondolkozó lények szelleme vele szült hajlandóságot és vágyat érez az *anyag fölé, a fogalmak szellemi körébe, emelkedni, s megelégszik ha uj és finomított eszméket hoz elő* (272. l.).

Ezek Winkelmann tanítmányai a szép körül. Már legelső szava, mely a legfensöbb szépséget istenben mondja létezni, kiemel bennünket nem csak ösztönünk és érzékiségünk, hanem képzelödésünk és eszünk országából is, olyat tüzvén ki példányul, miről semmi ismeretünk. De ha legfelsöbb szépség az istenség, miért van hát, hogy az istenséget is emberi formára szorítjuk a müvészetben, nem pedig az emberit istenire? Azért mert az ugy gondolt tiszta, legfensöbb szépség nem lehet tárgya vizsgálódásunknak, mert azt cselekvő és szenvedö állapotba nem helyhezhetjük másképen, mint ha lehozzuk az emberkörbe. Bizony a régi görög müvészet, melyről vonta el szabályait Winkelmann, sem létesité soha idealjait, mert azokat nem létesíthette, hanem typust és typicai formákat állított fel helyettök, melyekből kizáratván az élet, a pillanat jelene, a jelen elevensége, a természetesség, hideg külalakokká meredtek, nélkülözökké az élet kifejezését, mikre aztán ugy illeszték később a nyugalom ráfo-

gását. Nem lehet azonban tagadni, hogy az ideal felfogás s a typicai formák elhagyásának elég nyomait találni magában már a görög művészetben. Bár mennyire legyen is dicsőítve a belvederi Apollónak eszményi felfogása és előállítása, mégis elfogulatlan előtt nagyobb érdeme lesz Niobe szobrának, melybe több adatott az életből és való természetből, vagy a Farnesi Herculesnek, mely nyugalmában van ugyan ábrázolva, de felduzzadt erekkel, feszült izmokkal, a mint munkáját elvégezte, ez által jelentetvén a fáradalom és küzdés, melybe az (a hesperidák almájának elhozása) került. Nem említvén a fejet, mely itt is typicai és élet nélküli. Hogy a görögök sok szép testből igyekeztek összehordani és összeilleszteni az eszményi szépet, meglátszik szobraikon, mert ritka fej való azon testhez, melyen áll; e szerint hiányzik bennök a művészetnek organismusa, az életműi fejlesztés, s előáll a természetlenség, mi leginkább a heréltek és finémberek ugy vélt idealis ábrázolatában tetőzött, mert amazokban megcsonkíttatott az élet, hermaphrodita pedig nincs, melyen egyenlő volna a kétnemüség kifejlődése, uralkodó levén mindig bennök egyik vagy másik nem tulnyomósága. Azért nem tartjuk elvetendőnek, mikép Winkelmann, Bernini itéletét, ki a szép részek összeválasztását, midőn Zeuxis Crotonban öt szépséget állított maga elé, Junót akarván festeni, összeférhetlennek állította, mert az épen olyan összeerőtetése különböző tárgyaknak, mint Horácznál az emberi fő és lónyak és undique collecta membra, melyek ha szépek is a magok testéhez képest, egymás közti arányokban végetlenül eltérők; s a rajtok levő különbségnek lesimítása, összeengesztelése még eddig a leghálátlanabb igyekezet volt minden nemében a müvészetnek. Hogy képző művészeti tételre a szóló müvészetből vegyünk példát — miután többen ismernek olvasóink közül verseket, mint szobrokat — hasonló eljárás ez rosz költőkéhez, kik most innen majd onnan megemlékezett mondatokat, képeket, vagy ha dramairók, jeleneteket hoznak össze, s elárulják magukat, mert nem czól müveikből törül fakadt egy öntetü organismus, minek fölfedezésére csak ép izlés, s egész gondolatokhoz szokottság szükséges, mert kirívó az első tekintetre mindenek előtt.

Hasonló elvek után, mond Winkelmann, igyekeztek a régi művészek közül a legbölcsebbek elkerülni az *idomtalant*, és inkább távoztak el a képek *igazságától*, mint *a szépségtől*, s e szempontbúl kell megitélni Medea anyját egy edényen, mennyiben ez nem idősebb mint leánya.

E néhány tétel említése álljon itt emlékeztetőül s egyszers-

mind utmutatónl az eszményiség felöl, mig többekkel szolgálhatnánk.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

Bármi egyszerünek tessék is a fentebbi mese menete egészben, igen eltorzítottnak s eredetiségéből kivettnek kell azt tekintenünk, kivált miután semmi sem jö elö gyakrabban, mint épen a mi értelmünk szerinti csetépaté gonosz mostohák és menyek között, melyekben az elsök rendszerint elvesznek. Mint mellékvonás, figyelemre méltó a fiunak látszólagos fuvolázása, mert az jellemzi az oláhot, ki a visszatetszöt örömest veszi föl meséibe, mint Schott által felhozott igen sok meséből látható.

Hogy az eddigi magyarázatokat más hasonló, s némely mesékben elöjövö magyarázási módokkal megerösíthessük, Rimauskinak két meséjéröl kell szólanunk, melyek a második és harmadik. „*Utazás a naphoz*“ (Pesta k Slncu 2.). Egy finemü pipökét, ki alacson születése daczára játszótársába, egy királyleányba, belé szeret és viszont szerettetik, az öreg király, hogy jó móddal menekülhessen töle, a naphoz küld azon kérdéssel: miért megy az délig föl felé, dél után pedig le felé? A hös egy királyhoz, ki vak volt, ér utjában, aztán egy halhoz, melynek háta, minthogy nem tudott lemenni a tenger fenekére, szénné volt már égetve a nap által, mindkettönek feleletet hozandó a naptól bajok oka felöl. Ö megérkezik, s a napistent épen munkája végeztével anyja keblén (a régiek Oczeánja) lenyugvóban leli; s töle ezen választ veszi: *kérdezd meg királyodat, miért nőtt az ő ere e születése óta, midőn vénségére görb és gyönge le z. Rajtam épen az történik. Engem minden reggel szép ifjuvá szül anyám, és öregül temet el minden estve.* Erre gyönyörü ruhát kap ajándékul hösünk a naptól egy dióhéjban (mint Bechsteinnál 48. „A három dió“ és a „Muskotály alma,“ mi komai ajándék Musaeusnál a “Kút nympháiban“), és feleletül viszi a halnak, miután ez keresztül vitte öt a tengeren, hogy emberhúst kell ennie, ha le akár menni a viz alá (Grimmnél „Teufel mit drei goldnen Haaren,“ a 29. mesében, mi rokon a mi mesénkkel, azért kell a banyának a tengeren átvinni az utasokat, mert még eddig senkinek sem adta kezébe a lapátot, mi szelidítése a hihetöleg eredeti emberhus-evésnek); a királynak válaszul hoz-

za : kevélysége miatt lön vak, mivel csillagos trónmennyezete van és istent megveti, mint Bechsteinnál „König im Baade“ czimüben Herrocher nem szenvedheti, hogy öt isten mindenhatóságára emlékeztetik, mi keresztyéni szinezetül nézhető mindkét mesében. Midön pipökénk haza ér, kedvesének mással kell összekelnie, azért kiveszi a dióhéjból gyönyörü ruháját, s templomba siet benne, hol a kedves megismeri öt s hozzámegy.

Egyszerü oda mutatásunk a napnak fölötte költői elmés feleletére, nyilvánvalóvá teszi, mily fontos szerep az övé a jelvi mesékben; itt ugyan két alakra van osztva a napisten; egyik a pipöke, másik a valódi nap; csatája, győzelme és naponkénti lenyugvása oly világosan adva, mint évenkénti növekvése, s fogyása a nap erejének az egyiptusi hitregében, hol a gyönge tavaszi nap mint Harpokrates, az egyetlen Loké-val, az erősödött mint Horus, a teljes erejü, mint Ammun-Ra lobogó orozláni serényforma hajjal és baktülökkel, a kimerülő pedig Osirisban, a mint ez a gonosz Typhon által kiraboltatik és megöletik, van előállítva, azon módon mint a teljes naperőnek eszméje a görög olympi Jupiter orozlán sörényféle üstökében, mi az egyiptusi Ammun-Ra utánzása — feltalálható, kinek fej-ékét aztán Sándor, mint Olympios ráfogott fia, vette föl — ezen alapeszme oly tisztán van mesénkben magának a napnak téve szájába. Mesénkből kiveszett a kettős csata harmadik része, mi ki van pótolva Majláthnál „a két testvérben“ 2. sz., hol egy öreg révész van a hal helyett és harmadik veszedelmeül át kell mennie két viaskodó hegy között. Jellemző a szláv és oláh mesékben a *finemű* pipöke gyakori előfordulása, mi azon nyomott állapotnak, melyben a két népség az uralkodó magyarok ellent van, tulajdonítható.

Rimauski említett 3. meséje „A nap lova“ (Slncovi kuoň). Egy országban a sötétség uralkodik, mi csak ugy legyőzhető, ha egy ló, arany csillaggal homlokán, fog körülhordoztatni, s hova megy az, fény és meleg terjed el, és egy barátságos varázsoló (Weštec) fogadja, hogy a lovat egy gonosz tündérnek kezéből, ki azt ellopta, visszahozandja. A tündérnek van három leánya és veje; a varázsló háromszor megy el leányaihoz mint zöld madár, megtudnia tölök férjeik haza jövetelét s csak nehezen menekül az öreg éles szemei elöl. Most rá les a jövökre, és egymás után megöli öket párcsatában, *hol legtöbbe került meggyőzni a legifjabbat*, de miután ezt is meggyözi, feltünik neki a nap lova, melyen az lovagolt volt, most prédájával s társaival haza megy, de a tündér föl akarja tartóztatni, a midön legidősb leányát almafává teszi, hogy az éhező utasokat magához csalja, azonban fölis-

mertetve a varázslótul, az kivágatik; második leányát kuttá, mi még inkább vonzá a szomjasokat, de a varázsló által szintugy semmivé lesz; végre a legifjabbat rózsává, mi leginkább édesgeti az uti társakat, de épen azért vágatik ki a varázsló által. Most egy ifjat küld a banya, ki kantárt vet a ló fejére, s ez önként megy utána. A varázsolónak nem marad egyéb hátra mint lovásznak lenni az ifjunál és jó alkalomra várni. Ekkor az ifju elküldi őt egy rátartó széphez, ki a tenger partján egy fán lakott, hogy csalja le és vigye hozzá. A varázsló megrak egy hajót selyem árukkal, és lecsalja a szépet, aztán elrabolja és szövetkezik vele, hogy az ifjutól kitudja erejének titkát. Midőn ezt megérti a bűvész, megy a szarvast és kacsát megölni s a tojást, melyben urának ereje volt, megenni; mikor a naplovat szerencsésen visszaviszi gazdájának, s érte semmi jutalmat sem fogad el.

Láthatni egyszerre a rokonságot, melyben egyes vonások szerint mesénk más mesékkel van. A csatások kerékké és lánggá változva nem csak európai mesékben jönek elő, mint Gaal „Szalonnavárában" 5. sz., Majláthnál „Vas Laczi"ban 5 sz., mely utolsóban, mint Rimauskinál, egy néző koldus, egy kormorán (vizi pellikán) hivatik fel, hogy oltsa vízzel a lángot: hanem még a keleti mesékben is, névleg az „Ezer egy éjszaka" három egyszerü naptárában, hol az utolsó csatát a varázsolók hasonlóképp lányalakban vijják meg. A viz varázs ereje és ennek mint alakító eszköznek használata szinte gyakran előjön, igy Grimmnél „Brüderchen u. Schwesterchen" czimüben 11. sz., hasonlóul változnak rózsafává a futók „Liebster Rolandban" 56. sz. „Beide Künigskinderben 113. sz. Grimmnél és Bechstein „Goldener Rehbok-jában" 16. sz. s más helyeken. Mint futásban feltartóztató eszközöket lelünk még egy almafát Rimauskinál (Gott segne euch 70. sz.), és az édes és savanyu gyümölcsü almafát Bechsteinnál 65. sz., a szerint, a mint jó vagy rosz ember eszik abból. A zabola, mely a tündérló birtokosává teszi tulajdonosát, hasonlóképp meg van Grimmnél „Gaudief u. sein Meister" 68. sz. alatt. Bechsteinnél 42. sz. „Zauberer Wettkampf," melynek hasonló tartalma van Grimm Gaudiefjával és az „Ezer egy éjszaká"ban „Beder herczeg és Giauhare" herczegkisasszonyban A begyes szép lecsalogatása egy, csábító kelmékkel megrakott hajóra meg van Schott „arany tengeri leányában" 26. sz., Grimmnél 6. sz. alatt.

A nap lovának symbolicus jelentésére nézve megjegyzendő, hogy a napisten itt is, mint a „Nap utjában," két alakra van osztva, melyek egyikét a ló, másikát a bűvész képviseli. Megvan a háromszori hármas csata a mese első részében, elsőben a

büvész mint zöld madár, háromszor jelenik meg, hol nem kell feledni az állandó zöld szint, mely az előre bizonyos győzelem reményeül tekinthető; 2dik csatája van a vökkel, 3dik az elváltoztatott leányok iránti megtartóztatás csatája. A második hármas csatában első pillanatra feltünő, hogy a büvész a két idősebb vővel oly könnyen boldogul, mig a legifjabbal legnehezebben; de az nincs igaz ok nélkül, ha mesékben a legifjabb gyermek általánosan, sőt az ős idomban az utánszületett gyermek is mindig legerősebb, mi már annak gyors növekedése által jelentetik; a mint ezen ok a hősökre nézve, kik jelenleg képviselik a napistenséget, mindig áll, mennyiben a gyermekded népérzék leginkább örvend a jelennek, az ifju napnak: igy a legifjabb ereje oda is átvitetett, hol a több néne nem csak hogy nem tartozik a napisten fajához, hanem ellensége is ennek. Elsőnél kevésbbé világos a második rész; mivel nem látszik tisztán: vajjon az erős ifju képében a vénbanya értendő-e, és mivel az elrabolt begyes szép, kinek fán lakása az ős idom sas menyasszonyára emlékeztet, férj nélkül van; miből gyaníthatni, hogy eredetileg a király, kitől a naplova ellopatik, egy varázsló tanácsával, mint ez gyakran előjön, az ellopott jószágot visszanyeri, és a segétségeül volt begyest, mint hajadont, azonfelül elveszi. A naplovának ellopatása, és koronkénti távolléte nem egyéb mint a napnak a föld másik félkörén mulatása télben, miből világos, hogy a tolvajnő, a banya, a téli merevséget vagy ennek hatalmát jelentheti; mert a naplova csakugyan nála vesztegel, mely pedig mihelyt visszatér, hazájában minden ujra virul; azért kellett mesénkben, mely még megtartá tiszta eredetiségét, a tavaszistennőnek a naplovával együtt elmenni a téli gyász alatt oly soká szenvedő országba. —

A magyarországi mesék sorozata, melyek ifjabbak, mint az ős idom, azokkal kezdődik, melyekben a küzdő hősnek nem a tiszta jelvi alakban felfogott elemekkel van harcza, hanem ezek helyetti szörnyekkel, leginkább sárkányokkal. Erre nézve mond Schott 322. lapon „A három sárkány“ egyoldaluság, s csak Musaeus meséje (die Chronik der drei Schwestern), a mennyiben különféle formákat adott az elrablóknak, zsákmányolta ki szerencsésen ezen változást. A levegői sárkány elnevezése, mely Schott első meséjében előfordul, az elrablóban valami téliségre látszik mutatni.“ Ezen mondathoz képest hajlandó volna Schott az általunk ősnek ismert idomot korábbinak tartani, mint a sárkánycsaták meséjét, mely vélemény már előlegesen meg van czáfolva. Mind a mellett a szörnyek, különösen a sárkány mint

tél jelve, igen régi; mire mutatnak már Kadmos harczai a sárkányokkal, Perseus és Bellerophon és Theseus utai, Herakles küzdelme Echydna lernai hydrával, az erymanthi vadkan stb., mikép a német hitregében Fasner sárkány meggyőzetése Siegfried által. A sárkány tehát a régi pogány nemzeti mondából ment át a mesékbe, és a mint az által, hogy három sárkány jövén elő, kikkel a hősnek víni kellett, egyhangusság állott a mesékbe, a a hármas szám pedig elkerülhetlenül szükséges, állván a három elem helyett, a tűzön vagy napon kivül: a népköltészet más oldalról akart e bajon segíteni, tudniillik sárkányai erejét nagyobbította, s e fokozatban több fejeket adott neki; az elsőnek rendesen hatot, a másodiknak kilenczet, a harmadiknak tizenkettőt. Egyébiránt már abból, hogy ilynemű meséknek mindjárt az elején teljes erővel kezdetik meg a sárkányokkal viaskodás, de a végcsapást mégis csak a sárkányok meggyőzése adja meg, kitünik, hogy a sárkánymese az előbbi mese jelvi elemeinek félre ismertéből származott, és hogy a sárkány itt nem áll örökleg a tél jelképeül, mint a legrégibb mesékben; mert különben a hősnek vagy napistennek az ellenséges telet négyszer kellene meggyőzni, a nélkül hogy maga avagy csak egyszer is meggyőzetnék, vagy az vele csak egyszer is történnék, mig a természetben minden nyárra következik egy tél és megfordítva. — A német mesékben aránylag sokkal ritkábban jön elő a sárkányviadal, mint a magyarországiakban, hol nem több mint 62 jelképes mese között tizszer találjuk azt. Ennek oka a magyarországi népek természethez közeli müveltségi fokában fekszik, mig Németországban a nép alsóbb rétegeit is jobban meghatá a művelődés és gyöngédebb költőibb alakulásában másfelül a jelképes, vagy az eredeti jelképeshez legközelebb álló alapot mind inkább eltörölte; ellenkezőleg a régibb éjszaki hitregékben a sárkány, mint legyőzendő erő, oly fontos szerepet játszik, minőt a mi meséinkben, és a télistent is jelenti. Most tehát az első sorozatban azon sárkánycsatás meséket vizsgáljuk, melyekben a szörnyek mint jelképes alakok az ős idomhoz még közel állanak s ez értelemben könnyebben kivehetők.

Vas Laczi, Majláthnál 5. sz. Egy királyfi megsért egy vén tündérnőt, ki boszúból megigéri neki legelső kivánságának beteljesítését. Haza jövén, három nővérével kezd játszani, kiknek egyikén olyan ruha van mint a *nap*, másikán mint a *hold*, harmadikán mint a *csillagok*. Játék közben megharagszik a fiú és kivánja, hogy testvéreit nyelje el a föld, mi azonnal megtörténik épen ugy mint a szláv 6. sz. alatti mesében, mint Grimmnél 9.

25. 93., Bechsteinnál 24. sz. alatt emberek egyetlen kivánságra hollókká válnak. A királyfi két bátyja utnak indul azonnal fölkeresniök a leányokat, de nem térnek vissza többé, s mikor ő megnő, reá kerül a sor megváltani az ő bűne miatt elveszett kisasszonyokat, miben egy vén asszony lesz segédeül, adván neki szekeret, a föld alatt járhatót (Proserpina keresése a föld alatt). Ő most először is a hat fejű sárkány ezüst várához ér, melybe a zárháztól borotva hidon vitetik, s megösmeri legidősebb nénjét, ki neki sárkányitalt ad erősítőül, mire előbb a tiz mérföldrül oda hajított buzogány később maga is megérkezik a sárkány, de őt meggyőzvén Vas Laczi, bőrét lehuzza, mely testvéreinek szőnyegül szolgál a borotva hídon átmenet *). Midőn Vas Laczi második nénje megszabadítására megy, talál utjában egy kovácsot, kivel magát megedzeti, s igy a kilencz fejű sárkányt mint égő kerék (vesd össze a szláv mesét 3. sz. a.) meggyözi. Utjában a harmadik néne felé egy égő széna boglyát lel, melyből egy kigyó kérezkedik hogy mentse meg: leánya a kigyókirálynak. Szabadításáért odaadja neki a leány atyja, a mint már meg volt tanítva, a várban található legroszabb lovat, kardot és inget (v.ö. a legcsekélyebb, de azért legbecsesbnek választását, mivel tündéreü, Erdélyinél 10., Rimauskinál 1., Grimmnél „Die Alte im Walde“ 123. sz. alatt, és Shakspearenél a leghitványabb tehelyke (Kästchen) választását a „Velenczei kalmárban“). Ezen adományokkal birván, megy a királyfi a tizenkét fejű sárkányhoz, kinél legifjabb nénje volt, ki szolgálóul tartá azt, és kinek felesége rontást igért a leányokra, ha miattok elveszne a sárkány, a két testvér pedig, kik már itt jártak a kisasszonyok mentésére, függenek a sárkány kéményében (v.ö. Rimauski 8. sz.). Az ifjunak tehát meg kell venni nénjét a sárkánytól, s odaadja érte a kigyókirály kardját és ingét, de mikor a sárkánynál van a kard, a vágást és ütést álló ing, darabokra szeli a királyfit; de aztán összeszedi és a királyfi utolsó kivánságához képes zsákba kötve fölteszi a ló hátára, mely tátos volt. Ez elviszi most öt előbbeni urához, ki a királyfit összerakja, föléleszti és elveszett jobb

*) Ilyen élesen metsző híd vezet a mohamedi paradicsomba, mely 3000 mérföld hoszú, mind a mellett a boldogok pillanat alatt lebbennek át rajta, mig a többi jók csak érdemeik aránya szerint rövidebb hoszabb idő alatt; a gonoszak pedig sulyegyent vétve a pokol mélységes fenekére hullnak alá. (Lásd Rosenöhl, erstes Flaeschchen. Stuttgart és Tübingen 1813. „Die Scheidungsbrücke Sirat.“ 315. 316. lap).

válla helyett ujat aranyból és elefántcsontból tesz (v.ö. az eltépett és ujra feltámasztott Osiris mythosát, Jasonnak Medea által megifjítását, és Grimmnél „Das junggeglüthe Männlein“ 147. sz. a.). A királyfi most ujra elmegy a tizenkét fejü sárkányhoz, lóvá változva bár, de megismertetik a sárkány felesége által, ki a ló májából akar enni, mint másutt a gonosz mostoha anyák, kik gyermekeiket megölvén, minden reájok emlékeztetöt meg akarnak semmisíteni; de a fogoly királykisasszony a haldokló tátos tanácsára veszi a földet, melyre a két első vércsep hullott és a kertbe viszi, melyből alma a nő, melynek tüzénél főznek reggelit a sárkánynénak; de a király kisasszony a két első forgácsot beveti a kerti tóba, melyből aranyhalacska lesz, melyet megkiván a sárkányfeleség. A sárkány tehát leteszi, hogy uszhassék utána, a csuda kardot és inget, de azon pillanatban királyfivá lesz az arany hal, s kezébe kaparítván a kardot és inget, megöli a sárkányt és feleségét, megmenti bátyjait és nénjeit, a kigyó kisasszonyt pedig feleségül haza viszi.

A második sárkányviadal Rimauski első meséjében „Hamupipöke“ van, melynek végét az idommese második részének kiegészítéseül használtuk; ezen csata kevéssé tér el más, különösen Majláthnál elöhozott, sárkányviadaloktól; sárkányerönek italа helyett a király kisasszonyoktól, kik nem az ő nénjei, hanem egy atyai barátnak leányai, gyürüket kap a szabadító, melyekben a szükséges erő rejlik, melyek segítségével mind a három sárkányt megöli, mikor nagy szolgálatára van egy bűvös kard, mely a hös által a földbe nyakig bevágott sárkány fejét leszedi; s a bűvös kard mellett, mikép Majláthnál, ott van a tátos is. Visszatetsző azon körülmény, hogy bár a megmentett kisasszonyok nem nénjei is a megszabadítónak, ez még sem veszi egyiket sem nőül, hanem elbizottságában, hogy a világ legerősebbjét győzze meg, a vas baráthoz megy s ennek kedvesét veszi el.

A harmadik sárkányviadal elöjön Schottnál *A császárné csudafiában* 1. sz. a. Itt is három sárkányt, növérei rablóját, öl meg az utószületett királyfi. Az ifju hös erejének kora kifejlödésére nézve, — mi valamint Heraklesnél, ugy az ifju Siegfriednél, Floriánunál (Schott 27. sz. a.) és más helyütt is előfordul, és ennek symbolicus jelentésére nézve, minél fogva ezen erő mindig a legifjabbnak jut, igen nevezetes az a mód, mikép tudja meg az ifju császárfi testvéreinek elraboltatását. Midön tudniillik egyszer anyja emlöjén függene, ez csak elkezd sírni; a fiú kérdi könyei okát, s midön nem mondaná meg anyja, megharapja emlöjét, de még akkor sem akarván megvallani, lehajt egy geren-

dát a padlásról anyja mellére, ki fájdalmában elbeszéli, mikép ragadtatott el három nénje a levegőbül egyszerre ott termett sárkányok által. Megölvén a sárkányokat a csudafi, egy nagybátyjához megy, kinek erejét a fekete tói hableányok rabolták, és egy odvas fában egy gombába rejték el A visszahozott erőért, nagybátyja hugát nyeri nőül, ki egy szobában van rejtve, melytől azon fenyegetéssel akarja visszaijeszteni az öreg, hogy abban a halál lakik.

Ezen mese alá tett jegyzetében megismeri Schott annak közel rokonságát a „Chronika der Schwestern"nel Musaeusnál, de nem világos előtte a nagybátya és leányával volt történetnek jelentése, miért a 322. lapon igy szól: „Itt a nénék megszabadítása másodszor is, csak hogy más alakban." Az itt elöhozottakból azonban könnyebben magyarázható az egész, és a nagybátya története, mint a mesének szükséges második, az elsőtül különböző része, megismerhető. Mily rokon egyébiránt mind a három mese egymással és Musaeuséval, annyira hogy kényszerüleg egy ős forrásbul kellett eredniök: azonnal nyilván van, mihelyt az egyforma sárkányok helyett, mint Musaeusnál, a leányokat és Rimauskinál, az elbüvölt királyfiaikat, teszszük, a három elem: föld, lég, viz képviselőiül: ekkor egyszersmind szükséges lesz, hogy a hős egy negyedik, azaz legerősebb ellenség után lásson, kinek hatalmából ki kell szabadítni a neki szánt menyasszonyt. Ha, mint a 322. lapon Schott véli, az eredeti forrás szláv-e azért, mert Musaeusnál a varázslónak Csernoboh vagy Cserniboh, azaz fekete isten neve van, mi egy jelentésü az emberrontó istennel, annál kevésbbé elhatározható, mert a varázsolónak emez elnevezése ujabbnak látszik, mint a mese ős idomának fenállta, de azért eme név is, a jelvi felől adott magyarázatunk részére bizonyítékul mehet a mérlegbe.— Tehát meséink mind első mind második részének magyarázata nem lehet nehéz, annyival kevésbbé, mert a felállított ős idomhoz képest teljesek, s meg van mind két szükséges részök. Igy veszett el a kényszerü összefüggés a két rész között, mert Majláth meséjében a kigyókirály a hős iránt ellenséges és legyőzendő hatalom helyett ugy áll, mint barátságos ahoz, kinek a sárkánynyal elvégre sincs semmi viszonya. Hogy a vas barát Rimauskinál telet jelent, világosan fölismerhető: de itt sem áll összeköttetésben a barát a meggyőzött sárkányokkal; azért igen sovány motivot kellett elővennie, ugymint a királyfi elbizottságát, csak hogy ezt a vas baráthoz lehessen küldeni. Hasonlóul nem lel összeköttetést Schott a nagybátya és sárkány közt a maga meséjében; mert az mind a háromban elve-

szett, és csak Vas Laczi elveszése, a vas barát és nagybátya erejének megnyerése mutatnak az ős idomra, még a sárkányra első részben csak homályos symbolicus jelentékönység esik, miért azok itt inkább csak pótlék mint valódi jelentékönységü jelvei a télnek. Ne mellőzzük azon körülményt, hogy Vas Laczinak a legerősebb sárkányt először meggyőznie nem adatik, hanem meg kell töle vásárlani nénjét; itt félreismerhetlen a vakvégzeti (fatalistisch) elem, és mivel ez a valódi magyarnál, ki a calvinismust magyar vallásnak nevezi, tulnyomó, hajlandók lehetünk ezt eredeti magyar jelvonásul nézni, épen tartatván az eredetiség, mely hasonló vakvégzeti vonásokban másutt is előjön Eredeti és valódilag magyar a tündérló, *Tátos*, mely annyiszor előfordul meséinkben. Van ugyan tündérló egyebütt is, az Ezer egy éjszakában, Grimmnél „Gänsenmagd" 89., Rabe 93. Fernandgetru 126, sz. alatt és több helyütt, név szerint elsőben és utolsóban beszélnek a lovak, másodikban üveghegyre viszi hősét a ló; mire megjegyzendő, hogy a 126. mesében a beszélő ló, átbüvölt királyfi, tehát mint ilyen beszél, 89-ben pedig a levágott lófej beszélvén, inkább kisértetiesen van felfogva: ellenkezőleg a magyar tátos mindenestül bölcs ló, mely tud emberséget és urát bölcs tanácsaival minden veszélyből kisegíti. Futása sebes, repüléstől (a tátos levegőben is repül) a villám és gondolat sebességeig. A tátos szivesen ölti fel gebe alakját, mintegy incognito; de tüz által, melyet eszik és bor által, melyet iszik, megifjulhat, sőt még a tüz enyhíti is öt erőtetett futás vagy röpülés után. Ki a tátost szegényes külsejében fölismeri, megnyerte a koczkát. A XVI. században Erdélyben Tátos nevü helyen igen híres ménes volt, de hogy a tündérló neve nem innen származik, hanem sokkal régibb, megtetszik e névnek a magyaroknál sokkal régibb mesékben előfordultáról egyfelül, másfelül azon körülményből, hogy a régi magyaroknál Tátos vagy Táltos neve volt a (pogány) papnak, mely kettő között kapocsul tekinthető a jósolás, mit mind a kettő osztogat.

ÉRTESÍTŐ.

A föstészet Angliában. — Nem rég volt szó egy német lapban az angol nyelvről, mint melyben igen sok a zenei elem; sőt ujabbi angol nyelvmesterektől nem is hall az idegen gyakrabban semmit, ha nyelvöket beszéli, mint a „musical" kiejtésnek szükségét. Tán több joggal lehet szólni angol föstészetről, mint az angol nyelv zenei hajlandóságáról, azért ide iktatunk egy rövid ismertetést azon igyekezetek körül, melyeket tanúsít a világ legnagyobb nemzete a föstészet iránt. Eddig még nem volt

szó angol föstészetről, s a világ az anyaginak hitt angolt hidegséggel vádolá a müvészetek iránt, pedig talán egy országban sincs több remek föstmény, mint az angol aristocratia gyüjteményeiben. A vád csak annyiban alapos, hogy nemzetileg kevés gond volt fordítva a müvészetre, s az angol „National gallery“ nem is igen régi.

Történetére nézve jegyezzük meg a következendőket: Londonban a Westminster felé eső uton egy falu állott hajdan: *Charing* nevezetü. Azon helyen, hol Eleonora királyné, hadszeretö I. Edvárd feleségének, testével a halottvivők, mielőtt az apátságot elérték volna, először megpihentek, egy kereszt állíttatott fel, minőt sokat lehete látni Angliában, de melyeknek csak a neve van fen: goth gula, fülkékkel, alakok- és czímerekkel; 1643-ban a képtörö düh lerombolá a három száz esztendeig állott emléket; de a hely mai napig Charing Cross (charingi kereszt) nevet visel, és középpontjaul szolgál a City, Westminster és Westend közti közlekedésnek, hol találkozik a legtöbb kocsi, jön és megy tovább a fővárosi nagy járás kelés pályáján. London egy része sem ment át több változáson; az utczák minden felé kiszélesíttettek, egyenes irányra vétettek, most itt áll a Trafalgar Square (négyszögü piacz), s itt adatott hely a nemzeti képtárnak.

Ha meggondoljuk, mennyi tömérdek kép ment Angliába első Károly óta, csodálkozunk, hogy az 1768-ban felállított academia mellett is, melyben először Reynold, aztán mások is tartának felolvasásokat, oly későn jutott gond egy nemzeti műcsarnok felállítására. Csak egyesek valának, s köztök első helyen Sir *George Beaumont*, az 1827-ben öreg korban meghalt műbarát, kiktől a lelkesítés először megindult. A nemzeti képtár történetét igy adja elő *Cauningham Allan* „Lives of the most eminent british painters, sculptors and architects“ (a legkitünőbb angol képirók, szobrászok és épitő mesterek élete) czimü könyvében, mely elég anyagot szolgáltat az angol müvészethez, főleg Hogarth idejétől, kivel kezdődik az angol képiró iskola: „Azon tárgyak közül, melyek Sir G. Beaumontnak szivén feküdtek, egy volt a nyilvános műgyüjtemény alapítása. 1818-tól 1824-ig többször beszélt ő a felől izlés embereivel s befolyást gyakorlókkal, minő a már meghalt G. Agar Ellis (lord Dover) kik nézeteiben osztoztak és azokat az alsó házban, szóbeszéd közben a ministereknél, leginkább Liverpool lordnál, előhozták. Beaumont erre oda igéré a nemzetnek saját becses gyüjteményét, mihelyt alkalmas hely fog kimutattatni felállítására. Liverpool lord kegyesen fogadá az ajánlatot és kimondá, hogy nép és állodalomhoz méltó volna a müvészetek előmozdítására egy nemzeti műcsarnok, de a költségtől visszaijedt. Aberdeen gróf és Farnborough lord pártolák ez ügyet: s csak szó maradt az egész. Angerstein halála és azon aggalom, hogy gyüjteménye Sz. Pétervárra vagy Münchenbe kerülhet, magánosnál pedig hozzájuthatlan, sieteté az elhatározást. *(Folytatjuk.)*

— *Henszlmann Imre*, kinek köszönhetni a hazai régiségek s műkincsek iránt legujabban föléledt figyelmet, mert ő indítványozá azok ápolását, megörzését taval a természetvizsgálók kassa-eperjesi gyülésén, ő sürgette, midön innen megküldetett az academiához, ennek kebelében ő tett legtöbbet körülte azóta, — dunántul Fehérvárott, Veszprémben, Zirczen, Pannonhalmán nevezetes műereklyéket fedeze föl legujabbi ki-

rándulása alatt, melyek általa ekkép a tudomány figyelmébe jutván, talán több kegyelettel fognak ezentul tekintetni.

— *Vahot Imre* egyik számunkat, melyben ő volt irodalmilag arczképezve, szennyesnek nevezi, pedig — és ezt jól megjegyezzük — nem is olvasá azt, mint maga megvallja ugyanott. A mit ir, nincs minden harag nélkül, de annál roszabb, mert felejti, hogy saját olvasóit is figyelmezteti rá s igy haragjában magát üti. Tehát ő nem olvasva itél, boszuállást, személye ellen intézett piszkolódást emleget, a nélkül hogy maga olvasta volna, mit irtunk. Kérdjük, hol tanulta V. Imre e nemét az irodalmi fegyverforgatásnak? Igy kell járni a pályán „hivatásának emberül megfelelni akaró indulattal"? Azonban ezek mind azt mutatják, hogy ő még ma is a régi polemizáló Vahot Imre, ki megrovást semmi áron el nem tür, s magával ví szélmalomharczot.

— Hugó Károlytul „Báró és bankár" czimü szomorujáték 3 felvonásban a biráló választmány által elfogadtatott.

— Népirodalmunk ügyében örvendetes mozgalmat veszünk észre a tudományos férfiak köréből. *Szvorényi J.* t. társasági uj levelező tag: „*A közmondások és példabeszédek szelleméről s vegyes elemeiről*" szóló értekezéssel foglalta el székét mult hétfőn az akademiában.

NEMZETI SZINHÁZ.

Jul. 30. *Operai és tánczegyveleg* 2 szakaszban. 31. *Férjem kószál.* Vigjáték 2 fv. Irta *Corman* és *Grangé*, ford. *Csepreghi*, Felvonások közt nagy uj ötös táncz. — A juliusi játékrend igy áll; *drama* adatott *tizszer*, közülök négy eredeti, de nem uj. A többi, egy hián, franczia, köztök uj a Saint-Tropezi urnő. *Opera* adatott *hétszer*, köztök semmi ujdonság, kivéve tán az operai egyveleget; *Vigjáték tizenkétszer*, és pedig hatszor hangversenynyel, vagy tánczczal. *Szomorújáték* adatott *kétszer; népszinmű* e holnapban nem fordult elő, igy nem csuda, ha hazai ujdonság nem jött szinpadra. Tehát leguralkodóbb volt a vigjátékok rende, de melyekből csak egy sem volt eredeti, igy annál nagyobb jele a szegénységnek reánk nézve. — Aug. 1. *A jegygyürű.* Eredeti népszinmü 3 szakaszban. Irta *Szigeti József.* — 2. *Férjem kószál*, volt hirdetve, de helyette jött *Megházasodtam.* Vj. 3. fv. *Csató Páltól.* — 3. *Kean* Szinjáték 5. fv, Irta *Dumas*, ford. *Fáncsy.* — 4. *Egy pohár viz.* — 5. *Csikós.* — 6. *Négy Haymonfi.* Vig opera 3 fv. — 7. *St-Tropezi urnő.* — 8 *A rab.* Népszinmü 2 szakaszban. — 9. *Lázár pásztor.* Drama 4. fv. elöjátékkal 1 fv. — 10. *A bácsi.* Vj. 3 fv. Irta *Benedix*, ford. *Remellay.* — 11. *Rohan Mária.* Szomorú opera 3 fv. *Donizetti Cajetántól*; szövegét irta *Camarano Salvatore*, ford. *Szerdahelyi.* — 12. *IV. Henrik király.* Első rész. Irta *Shakspeare.* — 13. *Rohan Mária.* — 14. Egressy G. jutalomjátékaul először: *A párisi rongyszedő.* Drama 5 fv. egy fv. elöjátékkal 12 ábrázolatban. Irta *Pyt Bódog*, francziából ford. *Egressy B.* — *Egressy G.*, mióta Szebeklébit a levegőbe állitá, egészen más szinész, mint volt ezelőtt hat hét esztendővel, midőn még Shakspearenek szinpadunkra hozásában gyönyörködött. Ő akkor műértő, bölcselő, criticai szigoru szinész volt; majd egykor mere daczolni a drama nevében az opera mi-

att (ha igaz!) pályatársaival, igazgatósággal, s mintegy ifjui erv és kitartással buzgókodva megbántott szent tárgyának, a valódi színészetnek, megmentése körül, akkor méltán viselé a közönség kegyét érdemjelül nevén, s az egyszer reá illesztett nimbusnak ma is van még egy két diszrongya fején. Egressy G. akkor még nem volt lángész, hanem csak jó és — mondhatni — nagy igyekezetü színész. Örültünk ilyet látni a müveltség hiányában szenvedő színészeti osztálynál; mert azelőtt még csak annyit sem láttunk. Egressy Gábornak kedvencz eszméje volt Shakspeare; azonban ő látta Parist, és talán Lemaitret, de elfeledé megnézni Londont és Macready-t, és visszajövén a csábitó franczia fővárosból félszeretettel, szivének s müvészi érzelmei jobb felének elvesztésével, egy czikket irt a Honderűben, ha jól emlékezünk, ily czim alatt: Szigligeti és a magyar szinház. Azóta Egressy G. nem jó igyekezetü színész többé, hanem lángész, mi abból tetszik meg, hogy azelőtt *Leare*-t s más nagy nemü darabokat választa jutalomjátékul, most pedig „a párisi rongyszedőt". Mennyire jellemzetes vonás ez fordulására egy oly egyéniségnek, mint Egressy G! Leare és Rongyszedő! Egressy G. eltépte jobb magát, jobb tehetségeit, s most rongyot szed, igen is, dicsőségének utcza porába taposott foszlányait. — Nem mondjuk el az általa választott drama tervét, meséjét, nem belőle semmit; csak azt a maniát, vészes kórságot, sürgető viszketeget jegyezzük fel: minő hévvel rohan színészetünk mind annak, mi Párisban tetszettnek mondatik. Ha maga Lemaitre jőne is Párisból Pestre a rongyszedő szerepének játszására, még akkor sem fogna az tetszhetni, mert magával kellene hozni nem csak Páris levegőjét, hagyományát, hanem egész közönségét is, hogy a darab élvezhető legyen. Félre ily localpossékkal! ha kiűztük szinpadunkról a németet, ne honosítsuk meg a francziát, vagy legalább ne igyekezzék azon első rangu színész. — 15. A szinház zárva. — 16. *Vicomte Letorières.* Vigj. 3 fv. *Bayard* és *Dumanoir* után *Somolky.* — 17. *Brutus és Lucretia.* Drama 4 fv. Irta és ford. *Hugo Károly.* — 18. *Nabucodonozor.* Nagy opera. — 19. *A parisi rongyszedő.* Most Szentpétey a czimszerepben. — 20. Szent-István napján a szinház zárva. — 21. *Nőtelen férj.* Pályadijazott eredeti vigj. 3 fv. Irta *Obernyik K.* — *Hlatky* ur Gusztáv szerepében először lépett fel; róla megjegyezzük, hogy első föllépésétől többet kivánni sem lehet. — 22. *Csikós.* — 23. Először: *Egy nő, ki az ablakon kiugrik.* Vigj. népdalokkal és tánczczal 2 fv. *Scribe* után magyar szinpadra alkalmazta *Somolky F.* zenéjét *Egressy B.* — Szentpétery maga nemében és nálunk, páratlan színész; róla megjegyzendő, hogy jutalomjátékai választásában őt bizonyos fekete daemon üldözi. Neki abban nincs szerencséje. Előadás után már elmondhatni, hogy ily rosz választás Szentpéterytől annyi rosz választás után is váratlan, s annál inkább meglepő volt. — 24. *Saint-Tropezi* urnő. — 25. *Négy Haymonfi.* — 26. *Gemma di Vergy.* Nagy opera 2 fv. Zenéjét irta *Donizetti*, szövegét *Bidera J.* olaszból ford. *Jakab I.* Mai estvén Bognár, mint vendég, lépett föl Tamás szerepében. Hangja elég terjedelmes, de érczességét vesztett hang. Torka, mint mondani szokták, nem vált, vagy divatosan s külföldiesen szólva: nincs svadája.

Szerkeszti **Erdélyi.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast.**

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten sept. 5. 1847. 10. sz.

LYRAI KÖLTÉSZET.

Huszárdalok. Szerzőjük : (a kettős pont deleatur) *Döbrentei Gábor.* Budán, a magy. k. egyet. nyomdájában. 1847. 16r. 160 l. vel. félkeménybe kötve, boritékban 30 kr. pp.

Huszárdalokat, s mint a boríték hozzá teszi „átaljában katonadalokat" adni nem rosz gondolat, akár irodalmi, akár gyakorlati tekintetből. Irodalmunk ilyesekben szegény : talán mert katonai rendünk eddig aránylag legkevesebb költőket adott, talán mert a katonai szellem fogyatkozott meg bennünk, s maga a a katonai hivatás nem népszerű többé : mit csak fájlalhatni, mert hadi erő nélkül ma sem reménylheti egy nemzet is önállását és fényét soká fentarthatni, s mert a katonai élet, békében is, s a katonai rendeltetés költői indokokban gazdag és termékeny. De fájlalhatni e költészeti faj elhanyagoltatását az életre hatás tekintetében is : t. i. a hadi költészet, hivatással mívelve, a hadi lélek edzésére ugy, mint a hadi karban felsőbb emberi és nemzeti érzések táplálására hatályosan befolyhatna. Ki tehát e mezőn jelest adna, kettősen tenné magát érdemessé. A jelen dalok szerzője a hézagot, ugy látszik, mindkét tekintetben akará pótlani, s azért szándékát köszönettel üdvözölhetnők, ha tehetsége a jó akaratnak megfelelne. Nem mintha szerző előtt akár a mező, melyen forgolódik, habár maga nem hadi ember, ismeretlen volna; s nem is mintha gondolatokban volna meddő : sőt e gyüjtemény hadi-költői themákban elég gazdag : de e gondolatok az erölködő észnek arczverítékes vajudással kiköltött szüleményei, melyeken a képzelem frisesége, a bő ér, a természetes könnyű folyamat hiányzanak. T. i. épen az a különbség a való és csinált költői gondolat közt, hogy amaz a szív által megíhletett képzelem méhében fogantatva, a kifejezéssel együtt készen szökik elő, mint Zeüsz fejéből a fegyveres Pallas; míg az elme szülészke-

dése mellett világra hozva, öltöztetése későbbségét a szabói szabdalás és férczelés nyomonként elárulja. Azért a belső egység eszme és kép közt *ott*, s a kifejezés fáradalmas keresése s a választott rámába beszorongatása, a tartalom és forma küszködése *itt*: hogy ez alatt rhythmus és harmonia, a költészet lényeges tulajdonai, nyilatkozásra nem jöhetnek, magában értetik. S bevalósodik ez a jelen Huszárdalokon is, melyek, míg gondolatokban nem fogyatkoznak, sokszor fogyatkoznak az egésznek minden tagocskáin uralkodó *egy* gondolatban, az egy öntésben; s szinte állandóan nélkülözik a gondolat s kifejezés harmoniáját ugy, mint a technicai harmoniát, mely helyett itt többnyire mesterséges, nehézkes, doczögő versekre akadunk, mik a dal lényegét megsemmisítik: s ezt annál inkább, mert a katonadal, mint a pásztor-, halász, vadász stb. dal, *a népdalnak egyik l- faját teszi*, melynek az őszinte természetesség s a kifejezésnek a naivságig keresetlensége, lényegéhez tartozik.

A mi a könyvben valahogy éldelhető, azt alkalmasint általírhatnók ide, a nélkül, hogy czikkelyünket egy számban meg kelljen szakasztanunk. Az első két dal: „*Csatára l gény*“ és „*Derék huszár*“, 1825ből, még mindig a legjobb, de ezek is első formájokban. A tisztábbak: „*Székely gyalog végőr, szemléjén*“ 18.l., melyben a csendes panasz s igazságos önérzet igen valóan van kifejezve (mutatis mutandis, mit Döbrenteinél mindig hozzá kell érteni); „*Katona huga*“ 111. l., kedélyes apostrophe a kis lányhoz, hogy emlegesse a távol katonáskodó legényt, míg ez haza térvén őt elveheti — ha ezt a tökéletesen érthetetlen végszak el nem rontaná; a „*Vidám sérvitéz*“ 57. l. melyben a jó kedv és naivság vonzó; de mindenek felett a „*Lovai ató huszár s a kis barna jány a budai parton*“ 20. l., melyet egyszerüség a compositióban s őszinte kedélyesség ajánlanak.

Huszár. Jó a Duna vize, jó itató lenne,
Lovam, barna jányka, itatnád meg benne.
Meglásd, úgy felüdül,
Mint az ág kizödül,
Ha van eseje.

Jány Jánynak csak báránya és fejős tehene
Körül járhat gondos víz-itató keze.
Lovat nem itatok,
Ahoz kicsiny vagyok,
Félek is tőle.

Huszár. Ne félj, szép kis kincsem, lovamtól, nem hamis,
Tüzes mint a huszár, de ha kell szelid is.

Ha firiset iszik,
Hozzád hajlakozik,
Szeret téged is.

Jány. Úgy de kend lovának éles a patkója,
Meg találnék halni, hogyha mellbe rugna.
Vagy nyomoró lennék,
Férjhez nem mehetnék :
Mit tennék búmba'!

Huszár. H'á való vagy hugom? él-e anyád s hol van?
Mert te nem termettél mint látom Budában.
Tetszik szavad hangja,
Amugy jól kimondja,
S tűz ég arczodban.

Jány. Emitt Szentpálon *) túl én Pátyon születtem,
S hogy szegény szülémet ott föld alá tettem,
Német gyerek mellé
Magyart rakni belé
Ide kerültem.

Huszár. Csak egy év még, hugom, s haza szabadulok
Rám ismersz-e hogyha erre elfordulok ?
Vagy ha Pátyon lennél,
S engem szerethetnél,
Biz oda ballagok.

Jany. Akkor Pátyon leszek, mert fél telek néz rám,
A mig férjhez mennék, szántja veti bátyám.
De "katonamondás
Csupa jánycsábítás"
Mondta volt anyám.

Huszár. Van bizony katona, ki nem állja szavát,
Buza is van a mely meg nem hozza magvát.
Hidd el, én megtartom,
Huszárhitre mondom :
Csak várj rám tehát.

Ez tehát sikerült. S különben is, nem tagadhatni, hogy katonai szellem e dalokban nem hiányzanék, bizonyos délczegség, a közéleti bajok föl nem vevése, a gondtalan szegénység vidámsága, a tábori társas örömek szeretete, az élet csekély becslése, hol a hadi kötelesség annak megvetését kivánja, dicsvágy, testületi szellem; s hogy néhol kellemesen volna érezhető az a kedélyes ragaszkodás a szülőföldhez, szülékhez, kedveshez, mely épen katona embernél nyilatkozik, mikor az el-

*) Szerző szerint a budai Hárshegy a pátyi népnél folyvást Szent Pál, a tövében volt szentpáli klastrom után.

válás vagy valamely veszedelem percze közelít : de e belső előnyök hatását, s majd minden műéleményt megsemmisít s e dalok életbe átmenetelét lehetetleníti nem csak az említett darabosság, mely a helyett hogy e dalok olvasása virágszedéshez hasonlítana, azt valódi favágó munkává teszi; hanem az is, hogy szerző nem tud a nép s különösen a katona nyelvén beszélni, bár mennyire negélyzi is azt : t. i. azon egyes szófüzetek, kifejezések, képek is, melyek a nép ajkairól véve elég gyakran előfordulnak, idegen rongyokként vannak egy egészen más szövetű kelmére bigyesztve. Mert szerző itt is azon az erőtetett, a könnyüvel, mindennapival, természetessel homlokegyenest ellenkező, nyelven ír, mely neki immár annyira második természete, hogy a legegyszerűbb dolgot egyszerűen, mindennapiasan, mondanók, érthetően ki nem tudja többé fejezni, hanem izzadó fővel keres módot azt másképp ejteni mint minden más ember fia. Igy péld. a jelen dalok borítékján olvassuk : „Áruk 30 kr. Vitézlőrend számára azonban ha huszával vétetnék példányuk, tisztur ellennyugtatványára, kötete 20 pkr.“ Nem fogja-e a vitézlő rend ezek olvasására felkiáltani : és szabadíts meg uram a gonosztól? A czímen más ember tenné : irta vagy szerzé D. G., ő pedig „szerzőjük :“ (e két pont is ott van). A könyv végéhez adott jegyzések, neki nem jegyzések vagy észrevételek, hanem „eszreadások“; s mi bölcsen tudjuk mint különböztetné szerző a kettőt, de ily különböztetéseket semmi nemzet és nyelv nem tartott szükségeseknek, mikor a szokás immár mást parancsolt; — s ha a sajtóhibák sora nem hiányzanék, azok is oly mulatságosan pöffeszkedő pretiosus praeambulumokkal közöltettek volna, mint szerző rendes szokása : mert ő semmit sem tart nagyobb hibának mint valamit ugy ejteni mint más, holott ő alkalmasint szeretné, ha mindenki ugy szólna mint ő; de mely fesz és pöftől bennünket nemzetünk józansága reménylhetőleg megó. S most lássunk példákat a könyv velejéből.

Szerző igy gondolkoztatja, igy beszélteti katonáit:

A győzelmet fő mozgatja. 3. l.
Meg van irva *sas tollával*
Hogy a gyáva elkárhozik U. ott.

Ujoncz énekeli;

Kit sziv és ész hát megválaszt
Mézes békét rám az áraszt. 14. l.

S azonfelül ezt meg sem érthetni. — Szinte ujoncz mondja:

Ingyenebben nép nem kapott
Mint e mienk szép országot;

Pénzelődik fa papucsban,
Mi még vérzünk locsban pocsban. 16. l.

Itt is — csak a commentár hibázik. — Az 52. 53. ll. egy kiszolgált palócz katona igy danol:

Be boldogul szolgáltam én,
Nemzetönknek *serge élén . . .*
Mert szemöm nyilt javitani,
Nem mindent csak ösént hagyni,
Kezük kezdte, miénk mozgassa,
A világot ész forgassa.

Egy más közlegény:

Reá illik *az a dallam,*
Mit keríte költérhajlam 68. l.

Egy más közlegény:

Lássátok, ...
Rosz vezér mit tett Mohácsnál,
Egy ész gyakran egész ország,
S az általa por vagy nagyság. 77. l.

Egy huszár:

Törvénynél jobb a balerő,
Törvényt feldönt a vakmerő.
Kölcsönbecslést végy közödbe. 90. 91.

Egy „kis pörge bajszu zömök“ gyalog legény igy órál:

S hála, hogy ily könnyü vére (a magyarnak t. i.),
Sok bajának feledtére,
Ujjá ezért születhető.
Ezért el nem enyészthető,
Az örege vesztést sirat,
Ifja meg új győzést forgat,
Látod csikok ficzkandását,
Eszmék örök buzongását.
De ily vérnek egy nagy baja,
Hamar igér, hamar bánja,
Mit ér pedig, puskapor lob,
S ágyu is kell ha perg a dob. 92. l.
Egyek (értsd: egyesek) teszik a világot,
Selejtje szül csak aggságot,
Ha meggyúl az egész erdő,
Csalitja is együtt égő. 93. l.
Szilvafákat az azt kezdett ültessen,
Daliának magát szánt felsiessen,
Szerepcsere veszedelem s csélcsapság,
A sarat de jól megállni szívnagyság. 105. l.
Ha szerelem nyilat lött bár baljába. 106. l.
Kérdezd ki csak főbbvezéred, fényében,
Mennyi ármányt vert le győző beljében,
Nem vigabban néz-e mezős csatára,
Mint érdemlett felhágta belharczára. 106. l.

Igaz, ezeket örnagy énekli! — Halljuk a pattantyúst!

Okos császár minden áron megvesz észt,
Országtól mely messzeterel bontó vészt. 132. l.

Látjuk: Döbrentei ur katonáiban a Budapesti Híradó, sőt néha a Hetilap is ujonczozhatna. Főhadnagy úrnál kevesbbé lep meg a bölcselkedés, de töle azt is követelhetnők, hogy kissé jobban tisztázza s fejezze ki gondolatait. 148. l. így dalla főhadnagy:

Reménynek az édesanyja víg erő,
Erőnek meg rugólelke vészverő. 148. l.
Elődöknek, kikre szép hír babért font,
Szakadt neve bizony lélekcsendet bont. U. ott.

Általában ha *világosság, könnyen érthetőség* bölcsészeti munkában is követelhető, mennyivel inkább a szellem e röpke gyermekeiben! Mi az a *langfedő* setét felleg a 65. l.? A 68. l. egy „győzöszemü" daliáról mondatik:

E csak félrab délczeg egy fő.

80 l. azt mondja egy huszár ezredes: tőlem függ vezérlése, Ezer s több száz *jeliemzése*?! S ismét:

Ha szivem nincs ezredemen,
S dir dur pattog csak nyelvemen,
Nem érdemlem polczomat.
Nézzem hát csak átvivőnek?
Bár mondjanak kegytelennek,
Undokitsam nyomomat? 80. l.

Ki fogja ezt commentár nélkül érteni? Ilyenek ezek is:

Éljen a szép huszársereg . . . .
Hogy szent legyen gondolata,
Védje hon új sarjadzata. 94. l.

Örnagy dalában:

Alább kelet lobjaival, véreim!
Záruljanak fékezve, mint sérveim. 105. l.

Az „újoncz katona, legelső hév szerelmében" igy énekel csapodár szeretője feletti töprenkedésében:

Ilyet tűrjön a katona!
Ki fegyverét büszkén hordja.
Csak egy kis újj billenése,
Megvan estem vagy esése.

„Soha világ!" csattan egy szó,
Ily lobban hős nem puskázó;
Hagyd az időt mulva multon,
Kaczagni fogsz kaczérodon.

Csak görény az, a mi búkál,
Róka, mely itt ott harapdál.
Mindent vérez, és nem érez,
Játszi mókus, mely ledérez. 109. l.

Jámbor név, *jó s jány* szóból lett,
Keress *jánbort* csélcsap helyett. 110.

Ime az ujoncz etymologizálni is tud. — Egy más legény egy elég csinos dalban biztatja kis hugát (szeretőjét), hogy várja be öt híven, míg becsülettel visszatér, s így végzi:

Szál így huz vért, nem látható,
Még is összekapcsolgató
Minden kis ház egyegy bokor,
Kápláralj is ily pajtássor. 112. l.

Pedig mi nem ugy idézünk, hogy ez által az értelem csonkúljon. Kérdezitek, hazánkfiai, chínai nyelv-e ez? Itéljetek magatok:

„Lóduljon is a csüggedő,
Ki *lengíti* csak a sort . . . .
Imígy *szózalt* egy kapitán,
Felporozva sodramát. 1 5. l.

S még czifrábban:

Dalia meg már maga rend,
Jó nevelés, = illemes csend; (sic!).
Szabad az, de sehol nem árt,
Annak elég látni huszárt. 123. l.

Vagy:

Ló is van itt, bakancs is van, ha tetszik;
Ember itt nem földön deszkán mi fekszik. 133. l.

Szabad-e így beszélni, írni, énekelni, mai nap? sőt szabad volt-e valaha? Mutat-e egy kora irodalmunknak ily nyelvet elö? Valóban ily vergődés és pöffeszkedés a Kazinczyak és Berzsenyiek, Kisfaludyak és Vörösmartyak után, midön Petöfi megmutatta, mennyire ment lyrai nyelvünk, gazdagságban, tarkaságban, könnyüségben: e korban D. nyelve nevetséges volna, ha kevesbbé volna vétkes, és boszantó, és szánatra méltó!

Folytassuk!

Szent az eskü, gaz törője.
Tiszta lélek teljitője. 26 l.
Félelem közt, lehem,
Szaggat, gyötör, bujt, hajt ehem. 42 l.
Vagy csalj, rászedéssel?
Tudja, minek öltözéssel,
Hol van a pénz igaz uton?
Átok sulyzik a furfangon. U. ott.
S mivel osztrák új császára
A magyarnak meg királya,
S azt ha bántják, ez jobb keze,
Ezt ha sértik, az, *reteze.* 70. l.
Majd halottin jött már nekünk,
Halottinkon mi rádöltünk. 74. l.
Tömeg bajár leagylása
Zökken földre s ver fel port. 116. l.
S kör-övedzett új sürüvel
Nehányát leteríté U. ott
A kapitány *sorbasitá*
Sodramának maradát. 118. l.

De elég. Egérméreg, melytöl még az elefánt is megg ebedne.

Hát még az a sok zengelem, éledelem, szivély, győzély (erre megjegyeztetik, hogy ez az *asz vesz* hasonlatára készült! tehát *aszik*, *vesz*, *gyűz* egy sorba téve!), idvület, hajlakozik, sérzett, zömökül, készlel, szomjul, szivül, szózal, sohajz, bajár, díszt(eni) . . . Szabad-e a nyelvet így csürni csavarni, csakhogy nyomoruságunkon segítsünk?

S a régi magyar nyelvemlékek kiadója s commentátora igy hajlít: gerjedezem, *díszle*: gerjed és gerjedez, és díszlik-ből; és így ir: *éjel*, *töb*, *eléb* . . . és így füz: *megadná ha ki magát*; Három szinü szalag közte, Honé, *szavát mely* nem szegte; *Selymednek sőt* terjedtében; *H za várná mert* bácsikát; *elébb de nem* simíták; *egy pajtás de* bele holt stb. stb. Ilyek mellett még szépen veszik ki magokat *dal*ban az ilyek: *torl*, *melyt*, *dorbélyzás* . . . „Iszonyodom s futok!“ kiáltaná Kazinczy.

Ti pedig, ó huszárdalok, térjetek vissza a semmiség éjjelébe, melyből titeket előzaklattanak, s nyugalmatok enyhe legyen a maculaturák nagy sírjában, nehogy csörömpöléstek e sértett megszégyenített nyelv nemtőjét reményei szép álmából fölijeszsze.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

A következő mesék, melyek első része hasonlókép érinti a sárkányölést, olykor első, olykor második részökben vannak kivetköztetve az eredeti jelentőségből.

A szalonna vár, Gaalnál 5. Egy épiteni szerető király már minden építési anyagból kimerülvén, azon kalandos gondolatra jő, hogy szalonnából rakjon várat. Az ételnemü dolgok mint építési anyag nem általán szokatlanok a magyar mesékben, mert Schottnál 40. sz. alatt szinte akadunk egy szalonnából épült templomra, s a német mesélők, kik Schlautafindenland-ról beszélnek el, semmit nem szólnak igy ipítési anyag ellen. Szlávban hasonlóul igy épit egy erdei banya (Ježibaba), hogy magához gyermekeket, kiket felfal, csalogasson, kunyhót kolbász és káposztás kalácsból. Mikép a magyar népnek izlik a szalonna, a három kilenczfejü sárkány is ezenkép kedveli azt, mert a vár elömunkálatait elhordják. A király két idősb fia ört áll ugyan, de a rablóktul ugy megijed, hogy azonnal elfutnak; és csak a legifjabb megy a tolvajok után, s megleli bejárásukat egy nagy bar-

langba, hová maga is bemegy bátyjaival, s lébocsáttatva általok a mélységbe, mind a három sárkányt megöli, s őket vas, ezüst és arany váraiktól megfosztja, a nálok foglyul volt királykisasszonyokat megszabadítja az általok nyujtott segítséggel, mert neki 100 és 1000 emberre való erősítő italt és gyürűt adtak, mely meghódítlanná, kedvessé, szeretetre méltóvá teszi birtokosát, mi az eredetitől minden esetre eltér, mert az ép népi érzék nem bocsát meg főleg ily hamar változó ingékonyságot a szerelemben. A szépekkel együtt egy vesszőt is nyer a hős, mi, ha csak megérinti a várakat, almára változnak azonnal, melyek felvilágra kerülvén, várakká lesznek ismét. A hős a barlang bejárásához vezeti most szépeit, s testvérei által felhuzatja, kik mihelyt felhuzták őket, a legujabb torzításnál fogva mind a háromba egymás után belé szeretnek, végre a legkisebbnél megállapodván, az igazi mentőt csupa féltékenységbül fel nem huzzák, hanem buzogányát, melyet az gyanuból köte a kötélre, mintha maga menne föl, visszaejtik; mikép ez Grimmnél is megtörténik a legkisebb királyfin „Erdmänniken" 91. sz. alatti mesében. Ez tehát kényszerül alant maradni; de találkozik egy banyával, ki neki tanácsolja megvédeni egy keselyü tojásait fészkében a jégesőtül, mely azokat minden évben elveri. Ő megteszi azt és a keselyü (félreismerhetlenül Roch madár a keleti mesékben) puszta hálábul fölviszi őt a szalonna várba, hol testvérei versenygését a legifjabb leány birása miatt hirül veszi. Azon közben ez hű marad hozzá és kiván először díszruhát, majd disztermet az arany várból, mit a szabadítón kivül más nem teljesíthet. Ő megteszi azt és feleségül veszi a legifjabbat, oda hagyván bátyjainak, kiknek megbocsát, a két idősebbet. *

Ezen mese legrégibb elemeit a sárkányviadal mellett megismerhetni a győzőnek három napi mulatásárul a föld alatt (a nap az alsó félkörön télben); azonban a három nap egyszersmind három földi év; aztán a jégesőrül, mely mint rontó téli vihar és általa meggyőzendő rosz, évenként összetöri a keselyü tojásait.

Mese az erdőkerülőrül, Gaalnál 2. sz. Ezen mese kezdete valami mondailag határozottal bir a tizenkét fiú születésében, min az öreg kerülő megtébolyodik. A mese csak a legifjabbal foglalkozik. Ez jártában keltében egy királyhoz ér, ki nyájához egy általában nem lel pásztort. Hősünk elvállalja e szolgálatot s a vele járó veszedelmet, és kanának jó tanácsával elhozza a vas, réz és ezüst sárkányt, melyek előbb megették a királyi nyáj pásztorát. Erre ő a sárkányoktól nyert várban lovaggá lesz és leszur, mint Bechstein „Goldhänchenében" az ifju, három almát,

melynek elnyerése biztosítja öt a legkisebb királyleány kezéről.

Wilisch Witiasu, Hös Wilisch, Schottnál 11 sz. Egy császár leánya sárkányok által elragadtatik és a szomszéd királynak vele egy éjtszaka született fia által fölkeresetik, kihez társul áll Wilisch hös. Jártokban, keltökben egy forráshoz jutnak, melyben Wilisch a királyfit, midön innék, betaszítja, mire *haja megaranyozódik*; ezután elérnek a vágyak rétjére, hol csaknam ellenállhatlan honepedés — a gyászéra, hol busongás lepi öket és a virágrétre (az első hármas kaland), hol a királyfi kalapjára szökik egy virág A virágkirályné meg akarja büntetni lopásaért öt, de kitudván ártatlanságát, elküldi öt, mivel kérdésére, hol lakik a sárkány, nem tud felelni, a szent szerda anyához, ez tovább péntek anyához, ez a vasárnap anyához, kinél végre egy, a sárkánytól megsebesített, keselyü megmondja annak tartózkodása helyét (a három anya itt segítő hatalom gyanánt tekintendö). Most elragadják a kisasszonyt, de az utánok sietö sárkány mélységbe zuhantja le Wilischt, a királyfit pedig a föllegekbe hajítja. Mikor ismét összejönek, Wilisch kitudakoztatja a kisasszonynyal a sárkány erejét és megsemmisíti ezt a tejtó keselyében, egy kö karddal, melyet ö négy kö oszlopból (vajjon a négy évszak vagy négy világtáj értendök-e, nem bizonyos) vön. Még védi Wilisch a menyasszonyt a veszélytöl, melyet reá az ipa és napa egy varázsingben és tündérlóban küldenek, de kö oszloppá változik, mely állapotjából csak ugy szabadulhat meg, ha az a királyfival rokon figyermekek vérével bekenetik. A hös egy rokon, ujonnan született, gyermeknek ujját elvágatja, és a sebböl kifolyó vér által hív utitársát visszabüvöli.

Jelen mesében föleg a második rész hoszadalmasan van kifonva, mire sokat tön az a körülmény, hogy itt a napisten kétszeresen gondoltatik, mint Schott a 340 lapon megjegyzi. De nem csak a napisten, hanem a kisasszony is két alakban jelenik meg, elöször mint virág- vagy tavaszkirályné, másodszor mint a sárkány menyasszonya, és mindkét alakjában a viszonyos hatás törvényénél fogva segíti önszabadulását; mert első esetben a hösnek meg kellett volna hódolni elötte, ha nincs iránta jó szívvel, ha mindjárt a virágok erösítik is, hogy a kalapján levő virágot nem maga szakítá, hanem az önként szökött oda. A három vas abroncsot, mely Wilisch testéről, mihelyt ö a királyfival összejötte után egy pohár bort kiiszik, lepattan, megmagyarázza Schott a 342. lapon: „a halál vagy tél kötelékei, melyektöl a napisten tavaszszal megszabadul“ (v. ö. Grimmnél: „Froschkönig,“ 1. sz.,

Majláthnál 3. sz., Schottnál 23. sz.), holott hasonlókép előjönek ily vas abroncsok, ki nem magyarázva bár, de mindenesetre symbolicus jelentéssel. Igen rokon, sőt közös forrásból származott a mi mesénk Grimmével: „Treuer Johannes," ki ott épen oly szerepet játszik mint a miénkben Wilisch; csak hogy amaz inkább ildom felé hajlik. De mégis hogy Grimmé, eredetiségét tisztábban megtartva jött hozzánk, azon körülmény erősíti, minél fogva hű János csak a király saját gyermekének halála vagy vére által, oldódzhatik fel kövi állapotából, mit neki a királynó erőszakos elrablásaért kelle kiállani. Az oláh mesében nincs szükség ily engesztésre (Sühne), mivel a sárkányölők jó hitben járnak; de annál inkább nincs megmagyarázva a kövé változás. Az első részben csak egy a sárkány, tehát másunnan kell a hármas csata hiányát kipótolni; miért a három rét és a három nap anyához való járat itt a más alkalommal *névszerint előhozott elemek* helyett állnak, miket Schott egynek hisz az éjszaki monda Norneneivel, vagy sorsistennőivel. Mi az elemekkel hiszszük azt egynek.

Florianu Schottnál 27. sz.; kivonatban igy hangzik: Egy király, hogy csábítástól megóvja leányát, egy pompás jól őrzött várba rejté vala el a világ elől, de ő egy italtól, melyet gyermeki játék közben a csuda vörös virágból készített, fiat szül. A megharagudott atya hordóban a tengerre teszi ki őt, hol megszületik a fiu, ki fogantatásáról (virág, flos) Florianu nevét kap, s mindjárt születése után óriási erejü, a csónakot parthoz hajtja, és anyjával együtt a tündérvárba megy, annak urát, egy borzasztó sárkányt meggyőzve, lánczra tevén. Itt éldegélnek ketten; a fiú vadászni megy naponként; a mit hoz, elkészíti anyja. Ez egy nap betekint az ajtón, mely mögött lánczon ült a sárkány, s helyette szép ifjat lát, csaló alakot, melyet azért vön fel a sárkány, hogy őt megindítsa. Tehát szerelmes lesz belé, s a fiú ellen közösen halálos tervet forralnak. Kétszer szabadul ez meg a veszedelemtől: mert a bölönbikát, melynek velőjétől akart meggyógyulni anyja, elevenen hozza el; a medvét, melynek czombját kivánta meg, sziklákon hurczolja s onnan leveti halálra. De a harmadik próbán oda vesz: a mint a fekete hegyen a halál őrizete alatt levő életvizből vinne szinleg beteg anyjának, egy vihar kapja meg őt, s izekre töri. De a hableányok (Nixen), kik a fekete hegy lábánál a fehér tóban laknak, fölelevenítik őt, és tudatják vele a szövött cselt. Meggyőződvén felőle, megfojtja a sárkányt Florianu, anyját elhagyja s megy a világba nagy tettek véghez vitelére.

Mi éleselmüleg s alaposan mutatja meg Schott ezen mese azonságát Perseus mythosával, a csudahösök gyakori, más mint emberi atyától születését, a kedvesnek, azaz a tavaszistennönek, és a hös anyjának (ki itt félig rosz szellemet is képvisel) együvé kerültét, az magánál legyen olvasandó a 371. lapon: minket jobban érdekel a mese részeinek összefüggése egymás között; és itt leljük a hármas csatát a sárkánynyal, a bölönbikával, és medvével; és végre a második rész fö csatáját, melyben a hös elvesz A csaták viszonya itt meg van zavarva, mert az elsö és két következö csata közé egy közbülsö cselekvény tétetik, és a föcsata ezekhez soroztatik, melynek tulajdonkép a sárkánynyal való csata elött kellett volna lennie, mi által a második rész kereken volna bevégezve, s teljességében annál inkább meghatna. A mesetárgynál pedig sokkal érdekesb a fölötte költöi bánás azzal, mely azon esetben, ha, mint Schott elöadja, oláh népböl ered, becsületére szolgál e nép aestheticai érzékének. A hösnek virágból születésére, mivel ez más mesékkel közös, csak egyszerüleg utalunk: de igen eredeti az anyának kettös viszonya fiához és a megszeretett sárkányhoz, s ö hogy ennek kedveért saját fiát is feláldozza a szabadon választott szeretö és természettöl adott gyermek iránti szerelemnek fokozatából nem menthetö, s igy felfogva, nem igen szólna a népnek, mely a mesét feltalálta, erkölcsi érzéke mellett. Ezért ezen anyának nem kedvelt férfitól, hanem csak ugy történetesen kelle szülni fiat, nem, pedig mint Perseust Danae a kedvelt Jupitertöl, miért az oláh mese költészi tekintetben föntebb áll, ha itt is, mint a görög mythosban, tulajdon fia élte után lesködni látjuk az anyát. Becsületére válik az oláh feltaláló erkölcsi érzetének az összekötés v. inkább az anya fia elleni tettének motivatiója (a történetes születés), mire bizonynyal a törvényes és tiltott házasságból született gyermekek közti különbség keresztyéni nézete tön legtöbbet. De hogy a mese feltalálója magas költöi érzékkel birt, arról kezeskedik föleg azon körülmény, hogy az életviz öreül a halált állitja, habár e tételt ugy nézzük mint sovány erösitését azon diák mondatnak: „emit morte immortalitatem,“ vagy ama, néphez közel fekvö, költöi megérzékitéseül azon gondolatnak, hogy az életvíz vagy halhatlanság nem foly halandók számára. Az életviz magában itt nem eredeti, más mesékben is fel fogjuk még azt találni; de fölöttébb költöi és eredeti eszme a halálnak az életvize öreül odaállitása. *(Folytatjuk.)*

ÉRTESITŐ.

— **Magyar műemlékek.** A t. társaság ülésében sept. 2dikán mindnyájunk figyelmét érdekesen foglalá el *Luczenbacher János*, ki miután egy más ülésben előadta volna, mint vön az archaeologia nemzeti irányt, azaz mikép igyekszik néhány nemzet ma inkább a maga régiségei, hagyományai után és körül buvárkodni, mint örökké csak a régi nemzetek ereklyéit bálványozni, rá ment a legkedvesbb specificumra, a magyar nemzet emlékeire az érdi kunhalmokból vett tapasztalatok után. Hogy annál érdekesbbé tegye tárgyát, először is történeti adatokat monda el régi kronikák szerint azon csatáról, mely a vérünkkel egy kun nemzet és rómaik között véresen folyt le 377. esztendőben Kr. után akkori Potentiana római város mellett, Tárnok völgyében. 120 különböző nagyságu sírokat, a kunok temetkező helyét, fedezett ő fel, melyeket eddig törökhalmoknak nevezett a nép, s közülök felásott négyet (L. lapunk jelen félévi 3. számát, 46. lap.). A halmok, a mint földszinen összehordattak, több földrétegből állanak, melyek tetejéről függőleges irányban három durva, azaz nem faragott, természetes kő vagyon egymás fölött. A földrétegben cserép darabok, alább rendes földszinen, de a halomnak alján, hamvak, még talán használható fa-szén, kövek, fegyverek, ékszerek, edények (ezek különösen csinos alakuak, a hol színezés van, ez erős, tartós). Ezen ereklyéket a gondos őr nemzeti museumunkba takaríttatá, hol azok megláthatók. Egyébiránt történetet, maga eljárását, ásatási módját és bajait, hol a földtulajdonosokkal, hol a vakhitű néppel, s mindenek felett a vállalat költséges voltát egy külön, önálló kötetben fogjuk venni, megemlítvén addig is, hogy Kubinyi Ágoston és Ferencz, Szabó János orvos tudor, Tasner Antal voltak segítői pénzzel, kikhez Károlyi István gr. a régiségek ásatásának hirére igen szépen s egész hazafias buzgósággal járult. — Eddig csak négy halom van felásva, s már is oly műadatokkal birunk, minőkről ezelőtt alig volt képzeletünk s majdnem megnyugvánk azon hitben, hogy őseink régi kora nem volt egyéb vad szelidítlen kornál, melyben nem ismertek egyebet a természet vad ösztönénél, s mesterségről más efféle csínosodásról fogalmuk sem volt: azonban még ránk nézve sok adat fekszik a földben, s volna-e hazafi, ki megvonná fillérét, ha a vállalat kivitelének fölsegítésére felszólíttatnék?

A föstészet Angliában. *(folyt.)* A képtár megalapítása körül legtöbb érdeme volt valamennyi mozgató között Sir G. Beaumontnak. A gazdálkodni akarók lármája megijeszté a ministereket s nem mertek javaslatot tenni; Dover félt egy részt a hidegségtől, más részt a tulbuzgóságtól és csak Beaumont ajánlata és támogatása bátoritá öt fel annak előhozására az alsóházban. Mr. Stuart Wortley és Mr. Baring Sándor (most Lord Ashburton) melegséggel pártolák az ajánlatot, és az angersteini gyüjtemény megvétele s nemzeti képcsarnok felállítása elhatároztatott. Ez történt 1824-ben. Az angersteini 38 képért 57,000 fontot adtak, mi roppant összeg, meggondolva, hogy az eredetiekül nézett Claude-ok (Claude művei, nevezetesen a doria-malom), II. Gyula pápa, és Corregiók másolat valának. 1824-től 1845-ig 114,804 font st. 16 shil-

ling ment ki képekért. Láthatók a nemzeti Galleryben Perugino, Correggio, Titian, Rafael, Guido Reni, Carracci, Salvator Rosa; Murillo, Velasquez; Van Eyck, Rembrand, Rubens stb. A képek száma öszvesen 200; mellyekből csak 69 van véve, a többi ajándék. Az angolok eme bőkezüsége annál dicséretesb, hogy az ajándékok közt első rangu müvek is vannak, mint *Beaumontéi*, öszvesen 16, között Claude Lorraiin, Poussin, Rubens. Legnevezetesebb ajándék *Holwell Carr* papé : 35 kép; leginkább 16. századbeli olasz mesterektől, köztök Luinié: „Krisztus az irástudókkal," kit Angliában Lionardónak *) hínak és Tiziantól a „pásztorok imádása." A *British Institution* igazgatósága, mely évenként régi és uj képekből kiállítást rendez **), ajándékozott hat képet, egyet Parmeggianotul; *Southerland* herczeg egy pompás Rubenst „a béke áldásait." *Harvey* felhadnagy 16 képet leginkább alföldi mesterektől. A többi ajándékozók vagy hagyományozók *Lord Farnborough*, *Northhumberland* herczeg, lord *Blesington*, lord *Ellismere*, lord *Liverpool*, lord *Bernon*, lady W. *Gordon*, lady *Beaumont*, stb. stb. aztán némely társulatok. IV. *György* király egy, IV. *Vilmos* hat, képet ajándékozott egykoru mesterektől. Látszik ebből, hogy az angol, mihelyt a nemzetért kell tenni, azonnal kész mindenre, miért a National Gallery jelenleg kevés, de jó képeivel ugy van rendezve, hogy gyönyörüség látni. A nézőt nem rohanja meg a tömeg tekintete; a mi középszerü az ajándék; de a jók, s remekek száma tulnyomó, s a vételek mai nap a legügyesebben kezelvék, mert ha sokat adnak is ki, csak jóért adják azt.

Az *angol föstész iskola* nincs ugyan teljesen képviselve, de lehető jól mégis. *Barry, Opie, Fuseli, Romney, Northcote* jeles mestereiktől nincs ugyan semmi, de vannak másoktól. *Hogarth* (1697—1764.), kivel kezdődik a mütörténet Angliában, az angersteini gyüjteménynyel jutott ide. Itt van *Wilson Richard* (1713—1782), kit joggal nevezhetni angol Poussinnak; *Gainsborough Tamás* (1727—1788), az igazi angol tájképiró; *Reynold Joshua*, némely szakban legnagyobb angol föstész. *West Benjamin* (1738—1820), ki annyi éven át mindig szerencsével működött, kinek „Krisztus a templomban" czimü mive eredetileg a philadelphiai quacker korháznak volt szánva, de kiállíttatván, noha nem oly nagy becscsel biró, nem volt vége a dicséretnek, s adtak érte 3000 fontot. West oda adá müvét, de másolatot köte ki rendeltetése helyének számára; s mikor Philadelphiába ért, annyira nézték, hogy a bemeneti árból a kórház megnagyobbíttatott és sok betegre jutott belőle alapítvány. *Singleton Copley János* (1737—1815.) képe, Chatam lord halála (elájulása a parlimentben) az elrendezési szempontból sok előnynyel bir. Legközelebb korbeli angol mesterek közül *Lawrence* († 1830.) szerencsétlenül föste Kemblet mint Hamletet, de gyönyörü *Sir Wilkie Dávid* († 1841.) „vak hegedüse" és „falusi ünnepe," amaz Beaumont, emez Angerstein gyüjteményéből, teli nedélylyel, eleven szinzettel és erős vonásu jellemzettel. *John Hoppner* († 1810.), *John Jackson* († 1831.), Sir *W. Beechey* arczkép-föstésben erősek. *John Constable* († 1837.)

*) Hihetőleg, mivel Leonardo da Vinci iskolájából való, mesteréről. *Szerk.*
**) Minő a pesti müegyesület is. *Szerk.*

jeles tájképet adott „gabna földjében," *Beaumont* az ajándékozó, hasonlóul tájképeket. Megemlítendő még az 1839-ben meghalt *Hilton Vilmos*, szellemmel ugyan, de tarkán dolgozott képeiért. — És ennyi volna az angol National Gallery! minő kevés az angol nemzethez képest! Azonban meg van a kezdet, s Angliában, tudjuk, ez a legnehezebb; mert a mit egyszer az angol nemzet pártfogása alá *vesz*, az el nem *vesz*. Mind másképen van a képgyüjtemények sorsa Münchenben, Berlinben és Párisban, de ha meggondoljuk, hogy mai nap nem oly nehéz egész tárakat megszerezni, ez sem marad el, mert a mükincsek is oda vándorolnak, hol pénz van. Az angolnak előbb egygyé kellett olvadni szellemben, s nemzetté lenni, azaz elhatározott egységbe jöni minden fajtája, népségeiből, s ha elveszett is rá nézve a föstészet aranykora, de a mai művészetben ő is versenyt fog futni más nemzetekkel, egyébiránt benne itt is, mint másutt, eleven organicus fejlődését fogjuk látni a szellemi életnek. —

Laval műemlékei. *(folyt.)* Nevezetes ereklyéi még az említett franczia tudós utjának, melyek leginkább az akkori keleti szokásokra és viseletre, derítnek világot: 5. nyolcz alak, perzsa és méd, tiarával és szögletes koronával. Ezen fél emerek (emelt művek, basrelief), melyek a palota aljából vétettek ki, csudálatosan hü adatokkal szolgálnak a keleti öltözék (costume) tanulására. 6. Két alak, szájokat ruhájokba takarva; egyiknél két pohár és egy füstölő csésze. 7. Két doriphor (a király testőrei közül) melyek világos fogalmat nyujtanak a perzsa katonái öltözékről. 8. Fél alak meztelen felső testtel, szakállal. Haja keskeny szalaggal kötve. 9. Két külföldi mellszobor, az egyik ugy látszik *szittya*, a másik kurd. 10. Elökelő perzsa mellszobra; fején bal oldalra hajló tiara.

Schapourból Laval ur hozott legelőször sassanida emreket. Nevezetes 11. második Sapor király mellszobra; fejét sugár korona övezi, melyen egy golyó (globus), hasonlító a pénzein levő képéhez. 12. Nagy alak, kardra támaszkodva. 13. Egy mongolnak tartott felirat.

Kosrabád emlékek: 14. Egy királyi fej. 15. Egész alak, rojtozott öltözetben, három virágu növényt tartva. 16. Egy katona feje szalaggal körítve, válla állatbőrrel födve. 17. Nagyidomu (colossal) fej; sapkája kelméje hasonlít bizonyos olaszországi 15. századbeli fejtakaróéhoz. 18. Pánczélos hadfi. — Mind ezeket azért közlök, hogy figyelmet gerjesszünk általok a franczia kormánynak eszközlése által kiadandó, ezek magyarázatára vonatkozó, munkákra. Ha más intézet nem is, de a nemzeti szinház effele uj világot derítő munkákat megszerezni haladása érdekében tartandja kötelességének, mert már eddig is, hogy a keleti, kevésbbé ismert építészetről, minő Nabucodonozorban is előjön, ne szóljunk, csak a rómait említjük Brutus és Lucretiában, hol tapasztaltuk, minő botrányos volt a XII. századot látni a régi római falakon, a góth csucsívekben. Az archaeologia, mint ilyen, nélkülözhetlen a szinészetnél, mely mint tudjuk, minden lehető művészeteket egyesít; de nevetségessé lesz, ha benne hazugságot vesz észre a müértő, mert légszeszvilágitás nélkül is hamarább ellehetni, mint ily lényeges dolgok nélkül. Reméljük hogy szinházunk, mint nemzeti intézet, de ugy is, mint művészeti intézet, a régiségekre, hol ezek jellemzőleg megkivántatók, ezentul több gondot fog fordítani, annyival inkább, mert tudomány embere álland igazgatása élére,

ki történetek irásával foglalkozván, minden korok műemlékeit figyelembe fogja venni a szinháznál, mely minden korból ad elénk mutatványokat.

— Szombathelyről vettünk ily czimü munkát: *A költészetnek rövid elméleti s gyakorlati rendszere és történeti vázlata.* Irta *Laky Ev. J. Demeter.* E könyvben sok nyomai látszanak legujabb irodalmi történetünk ismeretének, s a legujabb források felhasználásának. A nélkül, hogy itt birálatot mondanánk felőle, megjegyezzük miszerint a Kisfaludy-Társaság szépmütani törekvései majdnem tulnyomó befolyással voltak reá, mi egyfelül dicséretére válik szerzőnek, de másfelül ugy látszik, hogy félre is értette azt némileg. Ugyanis ha mailag irunk költészeti könyvet, akkor mélyebb forrásokhoz kell folyamodni, mint Horácz és Boileau, mely mindkét munkát a Társaság nem azért fordított le, hogy reá tegye lelkét s általok mondja ki szépmütani nézeteit: hanem lefordíttatá azokat, mert ezen irók nagy befolyással voltak irodalmuk és korukra, sőt a latin és franczia irodalom roppant kiterjedése által más nemzetekéire is; tehát tudománytörténeti szempontbul, mit szerző nem láta be s vevé azt a tudomány szelleme szempontjábul, a mennyire az mai napig fejlődött. — Sajnáljuk másodszor, hogy azon nézetek, melyeket Fogarasi kezdett fejtegetni a *magyar versmértékről*, s mi pártolánk, legkisebb viszhangra sem talált szerzővel, hanem folyvást csak a trochaicus és jambicus lábak magyaráztatnak, mig a szép choriambicus mellőztetik. Ilyet ha másképen nem, legalább czáfolólag kellene felhozni uj költészeti könyvben, mivel az nem önkényes valami, hanem zenének szelleméből kilesett alak, saját magyar alak.

NEMZETI SZINHÁZ.

Aug. 27. másodszor *Férjem kószál.* Vigjáték 2 fv. Irta *Corman* és *Grangé*, ford. *Csepreghi.* Felvonások közt nagy ötös füzértáncz. — 28. *Mátyás fia.* Eredeti drama 5 fv. Irta *Szigligeti.* — 29. *A párisi rongyszedő.* — 30. *Csikós.* — 31. *A hűség próbája.* Eredeti vj. 1 fv. *Kisfaludy Károly*tól népdalokkal. A volt népdalokat a rendezőség rendezte belé, csak az a különös, hogy miért választák épen a „*Ne menj rózsám*“ot is oda, mikor ennek utórésze ugy is előfordul az utóbb következett „Szózat“ zenéjében. Jó zenei érzékü idegen azt hiheté, hogy dalaink mindnyájan oly egyformán végződnek, mint a divatos operák finaléi. A vigjátékot megelőzé *Kölcsey* „Hymnusa“ *Erkel* zenéjével; s követé *Vörösmarty* „Szózata.“ — Szinházunknak magas vendége volt: István, cs. kir. főherczeg, s magyar királyi helytartó. — Augustus folytán volt összesen 29 előadás; kétszer 15-dikén és 20-dikán zárva levén a szinház. *Opera* adatott *hatszor* (legkevesebb szám ez évben), *dráma tizszer*, *vigjáték nyolczszor*, *népszinmű ötször.* Ujdonságok: *Rohan Mária*, aztán *A párisi rongyszedő* és *Egy nő, ki az ablakon kiugrik;* eredetiség semmi.

Szerkeszti **Erdélyi.** — Nyomatja **Landerer** és **Heckenast.**

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten sept. 12. 1847. 11. sz.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

IV. Schiller leginkább ily czimü iratában tette le széptani nézeteit: „Ueber die ästhetische Erziehung des Menschen.“ A második levélben, (1230. l. *) — mert a levélformát használá Schiller — határozottan nyilatkozik, hogy „a művészetnek el kell hagyni a valóságot, s felül kell emelkedni a szegénységen, mert a művészet a szabadság leánya, s a *szellem* kényszerüségétől, nem pedig az *anyag* hiányos voltától fogad el szabályokat.“ Mi, egyéniség vallói, nem tartjuk az anyagot oly szegénynek, fogyatkozottnak s hiányosnak, mint Schiller, s ekképen gondolkozunk: Az anyag vagy az, mi a művészetnek tárgyul szolgál, nem magától van, s igy a benne rejlő tulajdon vagy sajátság sem magától szállott abba, hanem magasb erönek, a teremtő szellemnek, szükebb vagy bőkezübb ajándékából, s ezen magához méltólag adományzott állapotában művészeti tárgyul fogadjuk el az anyagot, minden tulajdonaival, melyek aztán a vele bánó szellemtől vesznek uj alakulást, uj teremtést a művészetben, mikép vették első teremtetésöket az alkotó erőtül a természetben. Tehát az anyag, mint tárgy, semmi befolyással sincs a maga sorsára, mert ugyanazon egy tárgynak, ha művészetté feldolgoztatik, különböző becse lesz, a szerint, a mint át és meg van hatva a feldolgozó szellemtől, vagy egyszerüen szólva: mert jó tárgyat is lehet roszul feldolgozni. Ellenben uralkodik a tárgy vagy inkább a teremtő szellem rajtunk a tárgyba rejtett tulajdonok vagy sajátságok által, miért ezeket eltagadni, vagy épen föl sem venni, mikép Schiller tön, alapjában hibás, egyoldalu nézetnek hiszszük, s nem látjuk benne, mint ö, a materialismus zsarnoki jármat, melybe görbedt volna le a sülyedett emberiség. E szerint meghagyván

*) *Friedrich's* von *Schiller* sämmtliche Werke. Haag, 1830.

az anyagnak azt a mi őt illeti, mindent a felfogástól függesztünk fel s igy hatalmat engedünk a szellemnek az anyag felett s azért nem is hiszszük egyébnek a müvészetet, mint az anyag szellem általi eleven meghatásának, hol amaz mint feldolgozandó, ez mint feldolgozó jelenik meg. A kettőnek ily egymásba olvadott élete szükségessé teszi már, hogy egyik a másikat ne zsarnokolja, s egyik a másikért (idealistáknál az anyag a szellemért, naturalistáknál a szellem az anyagért) el ne tagadtassék.

Schiller idealista levén, ezen hibába esett, midőn „nemmé emelte föl az egyént," és igy kitagadá belőle az élet igényeit, holott maga is tanítja negyedik levelében, hogy az embert ugy nézvén mint embert, alak mellett a tartalmat sem kell felejteni, mert az élő érzésnek is megvan a maga szavazata Ily értelemben nyilatkozik Schiller huszonkettedik levelének is egy helye, de a mit eredményül mond, azzal nem vagyunk egy értelemben. — „Igazi mestermüben," igy tanít ő, „a tartalomnak semmit sem kell tenni, hanem a formának mindent; mert csak a forma által lehet hatás az egész emberre, a tartalom által ellenben csak egyes erőkre. A tartalom tehát bármi fenséges és széles legyen is, csak korlátozólag hat a szellemre, és csak a formától várhatni ästheticai szabadságot. Abban áll tehát a mester mütitka, *hogy forma által semmivé tegye a tartalmat.*" Hogy leszen pedig az megtörténhető, megmondja alább, mi egy szóval oda megy ki, hogy emberben megsemmisíttessék a személyi és megmaradjon csak a fogalmi rész; tehát egészen bölcsészeti elvember adassék müvészetben, s ne a személy, mely tétellel mi ellenkezőt állítunk, s a tartalmat nem öljük meg, hanem épen ästheticai czélból hagyjuk a szellem szolgálatára

Mennyire küzd Schiller a philosophi és aestheticai fogalmakkal, s mint akarja ezeket amazokkal azonítani, világosan látható a tizedik levélből, hol igy ir: A szépség tiszta észbeli fogalmát (reiner Vernunftbegriff der Schönheit), ha ez lehető volna az elvonás utján kellene keresni az érzék-észi természet lehetségéből lehozni; egy szóval a szépségnek ugy kellene megjelenni, mint az emberiség kényszerü föltétele. Tehát föl kell emelkednünk az emberiség tiszta fogalmához és mivel a tapasztalás nekünk csak egyes ember egyes állapotait mutatja és soha sem az emberiséget, tehát annak egyéni és változékony tüneményeiből föl kell fedezni az általánost, a megmaradót (változatlant), és minden eseti korlátok elhárításával lételének szükséges föltételeit megragadni. Eme tapasztalat feletti (transcendentalis) ut elfog ugyan bennünket egy időre távolítani a tünemények bizalmas kö-

rétől, és a dolgok élő jelenétől és elvont fogalmak puszta mezőjén mulattatni, de mi az ismeret szilárd alapja után igyekszünk, és ki nem mer *tulmenni a valóságon, soha sem hódítanja meg az igazságot.* Eme tételek, mikép megjegyzők, teljesen bölcsészetiek, de azért hogy bölcsészetiek, lesznek-e széptaniak is egy uttal?

Nem tarthatunk együtt Schillerrel, föleg tizenötödik levelének igy hangzó mondatára nézve: az érzéki ösztön tárgya, általános fogalomban kifejezve, *életnek* neveztetik a legszélesb értelemben: az alakösztön (Formtrieb) tárgya általános fogalomban kifejezve, *formának* neveztetik." Mi ezen bonczoló eljárási módnak alá nem irhatjuk magunkat, mert akármeddig okoskodunk is körüle, mindig egyoldalra kell billennünk s azt hiszszük: épen azért van valaminek formája, mert él s megfordítva, mert élet nincs forma nélkül; s maga a költő és képző művészet is egyedül csak azért birja elölegesen minden más művelődési faj fölött az élő s elevenítő tudomány nevét, mivel a forma által uralkodik, vagy mivel lételének minden föltételei egyesítvék önmagában, s maga magának elegendő.

„Az eszmebeli szépség," mond Schiller a tizenhatodik levélben, „örökleg csak egy eloszthatlanul," mire mi megjegyezzük következőleg, hogy épen azért áll elő utána a mintamüvészet, mikép Luini föstményeiben, kinek ha egy nőalakját láttad, azontul mindegyiket megismered. Az ideál adhat elő formai fenséget, azaz gondolhat ki magának a művész bármi teljes és nemes alakokat, de ha ezt aztán, mint idealt, folytonosan utánozza, ha minden életet a fölállított eszme rámájára feszit, az nem lesz élet, hanem modor és typus. Mi nem ideált hiszünk, hanem ideát, nem eszményit, hanem eszmeit, azaz végire ohajtunk járni minden eszmének, mely valamely tárgyat éltet, legyen az virág vagy ember, s igy ohajtjuk kiösmerni a tárgy lételének alapját, és ezen felfogás után alakítani át s emelni azt művészeti körbe. Hogy példákkal se maradjunk el, csak magát Schillert említjük, nem azért mintha nem különbözött volna másoktól, hanem mivel soha nem különbözött magától (Wallenstein táborát kivéve) dramai személyeinek felfogásában. A felfogásnak eme mintaszerü modorához sorozható, hogy mennél ismertebb térről adjunk példát — az összes uj franczia dramaturgia (a classicait nem is említve), mert mióta Hugo Victor felállitá müveiben a katonai öt láb mértéket, egy franczia darab sem mert vagy birt, nagyobb vagy magosabb lenni annál; azért nincs is oly tünemény az összes világirodalomban, mint ez, mivel örökké ugyazon arczokkal ta-

lálkozunk ,annyira, hogy a mi Hugónál sajátság és ujdonság volt, ma már modor és ficzamított torzkép.

Az tehát mindegy, akármi nemes legyen erkölcsi vagy aestheticai tekintetben az ideál, merthogy mindig elkorcsul az, mint Venus is, ki előbb a tiszta szerelemnek volt istenasszonya, később pedig förtelmivé aljasult. Ellenben a művészet életfriseségét csak uj tárgyak uj szeretete adhatja meg.

Ama halvány ideáli tanokat pedig semmi egyéb nem szülé, mint az elvontságok elöszeretete, mert az aestheticát is, a maga szempontján kivül, hol bölcsészeti, hol erkölcsi szigorral akarák némelyek müvelni, az ideálban jót szépet, *igazat* egyesíteni. De a természet nem hagyja magát soha is boszulatlanul. Az élet valósága, vagy *az élet a mint van*, épen ugy megáll aestheticai igazságul, mint erkölcstanban az idvezítő ezen tanítása: valamit akartok, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, ti is azt cselekedjétek azokkal, vagy a cartesi: cogito, ergo sum *) philosophiában, mint a „kétszer kettő négy" mathematicában.

Ha tehát a bölcsész ugy vélekedik, hogy a nem magasabb fogalom, mint a faj, és ezt átültetendönek véli az aestheticába is, akkor lealacsonítja ezt amannak szolgálójává, mert kiöli belőle a tartalom sürvét (das Kernhafte), az élet mozzanatait, mert mennél magosabb a fogalom, annál kevesebb benne a tartalom, mikép a földünket ölelő légkör, mennél feljebb szállasz, annál ritkább, s végre érzékeinknek ki nem állható finom. Lám a mennyiségtudományban legtöbb érvénye van az egyesnek, mert azon felül minden mennyiség csak az egynek összetétele, halmozása, azon alul pedig minden csak töredék: ugy van az *egyén* nekünk az aestheticában. Itt az élet minden föltételeit nem csak kifejtve, hanem önálló egészszé is kikerekítve, tehát magához méltó teljességben látjuk, vele és általa a legtöbb joggal és dicsőséggel maradunk meg az *egyszerűség* mellett is, nem kivánván szépségekből alkotni szépségeket, hanem eszme után teremteni életet, mikép a legnagyobb költők, kiknek példáikkal tartozunk, mert erősítői lesznek azok eddigi tételeinknek.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

Az előhozott hét sárkányviadalos mesén kivül olyan még Gaalnál az *aranyfarku madár* 9. sz., Schottnál *Firitschehell* 10.

*) Sőt mint akármelyik, ennél elvontabb, tiszta *Ich*. *Szerk.*

sz. *Királyleány és Csikó* 16. sz. mely utolsó, mint más rendbe tartozó, későbben fog elöjöni, hol a hösnek különbözö feladatokat kell megoldani, mielött a neki szánt menyaszszonynyal összekelhetne. Az ily mesék az elöbbeni sárkányviadaloktól első pillanatra elütnek abban, hogy feladataik különbözök, s azoknak megfejtése nem annyira testi csudaerőből, mint józan értelem ildomától és kitartástól függ. Már e mozzanat, valamint az is, hogy a feladatok jelvi értelme inkább inkább vesz, oda mutatnak, hogy ezek jelen állapotjukban sokkal ujabbak; de fontos bennök az általános uralkodásu eredeti szám, mely által az elöbbeni rendhez csatoltatnak, valamint az is, hogy két, legalább sejdíthető, részre oszlanak.

A császárleány és a csikó. Schottnál 16. sz. A császár leánya idegenkedik egy házasságtól, de anyja mindenkép sürgeti öt, egy dobot tetübörrel behuzat és kihirdeti, hogy annak adja nöül leányát, ki kitalálja, mivel van behuzva a dob. A titkot kitalálja egy gonosz büvész fia, de a kisasszony elfut az atyai házból elöle egy tátoson. A büvész fia utána ered, de be nem érheti, mivel a tátos először, mint a szél, később midön ez kevés volna, mint a *gondolat*, repül. A kisasszony most férfinak öltözve egy császárhoz, atyja barátjához jut, de tanácsosai megismerik, hogy némber, és próbára teszik, melyek között egyikben fegyvert kell választania mikép Achillesnek. Kiszabadul ugyan ö a hállóbul tátosa tanácsa által, de a császár, kinek udvaronczai békét nem hagynak, elküldi öt a szomszéd császárnak, ki varázsló volt és üvegpalotában lakott, leányát elhoznia. Az átadott kincsek segitségével leédesgeti ö az üveg palotai herczegkisasszonyt a kerti kuthoz (v. ö. Grimmnél 6. Rimauskinál 3. Schottnál 26. számokat); és feleségül nyeri azt szépsége által. A két kisasszony most a másik császár palotájába jö, hol kivilágosodván nemök, az üveg palotai kisasszony a császárhoz, a mi hösnénk pedig a fiához megy nöül. Idö multával ez háborúba megy, s neje két *arany gyermeket* szül, de a követ, ki férjének örvendetes hirt vitt volna, akaratján kivül ama sárkány- és varázslóhoz kerül, kinek fia eltalálá a dob titkát, hol a levél kicseréltetik hamissal, melyben az iratik, hogy a herczegasszonyt meg kell égetni; a haláltól azonban megmenti öt tátosa, mely a máglya tüzét mind magába szívta, s egyszersmind a csikó által elvitetik, mely, midön vége közelgetne, magát vele megöleti, mondván: ime az én idöm betelt, nekem meg kell halni. De azért ne félj, és végy, ha meghalok, egy kést, vágd ki bélemet testemből, rakd széjjel azt négy szögletre oly messze egymástól,

mint tetszik; de szívemet tedd a középre; te magad két gyermekeddel együtt válaszd testemet egy éjszakára alvó helyül. Követvén tátosa tanácsát a herczegasszony, más nap reggel pompás várban ébred fel, melynek bejárásánál két oroszlán áll őrt; itt később megleli őt férje, vadászaton eltévedvén, és újra elviszi udvarába.

Meséinkben kevés részlet van, mi másutt is meg nem volna; igy megvan a házasság két herczegasszony között Kamaralzaman herczeg és Badura herczegkisasszony történetében az „Ezer egy éjszaká"ban; igy a lóbőrben hálás nomad népek, talán kalmukok, meséjéhez csatlakoznék, mig a holt tátosnak palotára változása, de még inkább az összetalálkozás vadászaton (emlékezzünk Genovefa legendájára) nincs mellék esemény nélkül más mesékben, hasonlóul a tátos belrészének négy felé rakása azon lóbör szijra emlékeztet, melylyel Didó ildomos hamis észszel Karthagó nagy vidékét megnyerte, a mennyiben itt is a négy pont közti tér, hol a tátos maradványai feküdtek, mint a vár környéke, tekintendő. Mind a mellett mesénk szerkezetileg igazán eredeti, és a költői egyszersmind erkölcsi igazságnak (mely kettő többnyire együtt van a népi költeményekben) igen józan felfogását mutatja. Ha Schott 348. lapon azt hiszi, hogy a mese össze van rakva többekből, nézpontunkból vele nem érthetünk egyet; mert hogy itt az első részben négyes csata van: első a talány megfejtése, második a kisasszony futása, harmadik egy hármas az elvált próbákban, hogy el ne árulja nemét, negyedik az üveg palotai kisasszony megnyerésében, onnan ered, hogy a kisasszonynak bünhödni kell az első szótörésért, és mi többször látandjuk még, mint nem vesz soha is könnyen szótörést a nép józan erkölcsi érzéke, s már jelenleg látjuk, mint kell a herczegasszonynak az üveg palotai ara elleni szótörését férjétöli hosszas távolléttel bünhödni. A tátos halálát is bünhödés, söt magának a napistennek időközi halála gyanánt kell nézni, mint ezt már előbbeni példákból tudjuk; valamint a fáradalom és csatáknak a herczegkisasszonyra nehezültében itt hölgyi napistent hiszünk, mire elég példa lesz később. Az ellenséges elv inkább erkölcsi szempontbul van fölvéve, és inkább keresendő a szótörésben, mint a büvös sárkányban.

A csuda tehén. Schottnál 14. sz. a. Egy szegény fiunak keresztapja az isten, ki neki egy tehenet ajándékoz, mely többet ell, melyek közül a legszebb párt a barnát és tarkát el akarja venni az ördög, mert hogy a tulajdonos Petrunak, midőn szomjazott, engedett a maga forrásából inni. Petru alkuszik, de rászedi

az ördögöt az oda igért tehenekkel. Később egy császár kérésére szánt ő azokon egy nap egy hold rezet, és megkapja érte a jutalmat, a császár leányát feleségül, de elveszti egy fogadásban, melyben egy idegen király, megtudván Petru nejétől a titkot, kitalálja, miből van a Petru asztalának lába, tudniilik a két tehén szarvából. Petru nem csak erejét, hanem minden vagyonát is elveszti, de koldusnak öltözve fölkészül, és ujlagos kitalálás által mindenét visszanyeri, mert mikép tehenei mondják: az isten keresztfiának rosz dolga nem lehet.

Mesénk egyes részeit, valamint annak rokonságát Grimm „Fernand getru-jával" 126. sz. megmagyarázza Schott 345. lapon, de mellőzi az erkölcsi viszonyt, mi által Petru az ördög ellen vétett szótörést országa és neje vesztésével bünhödi. A népérzék nem oly szigorú mindenütt mint itt és az előbbi mesékben, mert az ördög, vén banya és varázslók iránti hütlenséget gyakran büntetlenül hagy. Hogy a bünhödés is meglegyen, itt a második részben a herczegasszony, ki tulajdon férjét maga árulja el, ki van vetköztetve eredeti jelvi jelentőségéből, és puszta eszközzé vagy dologgá lealacsonítva.

A láthatlan juhászfiu, Erdélyinél 6. sz. Ezen mese ugyan egy Grimmével: *Fertanzte Shu e* 133. sz. alatt. Egy szegény pásztorfiú, mit sokan nem tehettek s életökkel fizettek, fölfedezi, hogy tizenkét királykisasszony tündéri módon összejő minden éjjel tizenkét gonosz királyfival, és czipőiket széjjeltánczolják. A fölfedező jutalmul nyeri a legkisebb királyleány kezét (Grimmné a legidősbikét, mi mint torzítás megemlítendő), Erdélyinél al többi tizenegy megégettetik. A mese meg van csonkítva, s benne semmi nyoma a második résznek, mig elsőben a három feladat, ugymint háromszori ellenállás a kinált álomital ellen, és a szökevények után futás, teljesnek látszik.

A két legkisebb királygyermek. Erdélyinél 5. sz. Egy királynak van hét fia, hét leánya, kik közül tizenkettő összekel egymással, a két legkisebb pedig vonakszik, és atyjok által elűzetnek. A leány egy fából folyó nedv segítségével meggyógyít egy királyt és neje lesz; a fiú pedig kitalál három rejtvényt, és királykisasszonyt kap nőül. A rejtvények pedig: megmondani minő jegyek vannak a királykisasszony testén, miket még nem látott férfi. A királyfi egy aranymíves tanácsára egy ezüst lovat csináltat, bele buvik, azt megveszi a királykisasszony és hálószobájába helyzi. Éjjel kijö a királyfi, és lát az alvónak homlokán egy *napot*, jobb mellén egy *holdat*, a balon *három csillagot*. De midőn vissza akarna búni rejtekébe, a királykisasszony fel-

ébred a zajra, s ugy megkedveli őt, hogy szabadulását s egybekelésöket kieszközli.

Minő kevés sajátság van a felhozott mesében, megtetszik onnan, hogy ily vérfertező házasság gyakran jön elő (v. ö. Schottnál 3. sz.); gyakoribb még a gyógyítás bizonyos, csak a gyógyító előtt ismeretes, szerrel; a csalás pedig, melylyel a királyfi él, hogy a kisasszoy alvó szobájába jusson, fel van használva Boccaccionál, és Shakspearenél Cymbelinében. Hasonlókép nem látszik régi eredetünek a mese, mire mutat már a testvérek ellenszegülése egymás közti házasság ellen, mi keresztyéni befolyás; de régi lehet a hét fiú hét leány száma, mik a hétnek hét napjára és éjjére vonatkozók.

Az üveg balta. Gaalnál 3. sz. a. E mese kezdete közel rokon a Dornröschennel, Grimmnél 50. Bechsteinnál 62. sz. alatt. — Egy sokáig magtalan házasságból született gróf ifju után lesködik egy ellenségos boszorkány (tündér, az ok, mely a Dornröschenben oly költőileg van előadva, innen kimaradt), mig egy másik barátságos tündér meg akarja őt védeni. De a *sors* erősebb, mint a jó tündér, és az ifju gróf, ki, hihetőleg tizenöt éves koraig, nem léphetett a földre (v. ö. Grimmnél „Verlorner Knabe“ 9. sz.) tizenhatodik születés napján leesik a lórul, és a gonosz tündér által elragadtatik. Ez az első nap megparancsolja neki, hogy üveg baltával (ólom, fa kapa és más ily feladatok hasonló körülmények közt jönek elő Grimmnél 193. Bechsteinnál 48-dik szám alatt) vágjon ki egy erdőt, másnap vágja fel a kivágott fát hasábokra, harmad nap pedig egész várat épitsen arany, ezüst és gyémánt butorokkal, mely feladatokat a boszorkány leánya mind véghez viszen, mig hősünk alszik. Hálaul azért az ifju elviszi a boszorkány leányát; az öreg utánok ered, s ő nekik tóvá és a tóban kácsává kell változniok. A banya a tavat felszivatja egy homokhegy által, a kacsát arany dióval édesgeti magához, de nem sikerül. Idő közben a szökevények ujra emberekké válnak és tovább sietnek, de midőn ujra utoléretnének a banya által, templommá és köszoborrá válnak, aztán vad erdőt növesztenek magok után (hihetőleg ez a harmadik átalakulás) s végre a határfolyóhoz érnek, melyen túl a banyának semmi ereje. De az üdv órája még sem jött el a leánynak, s a gróf ifjunak előbb még egy vadkant, aztán egy nyulat, mely a megölt vadkanból kiugrik, egy galambot, mely a nyulból jő ki, kell megölnie, aztán a galamb tojását egy bárányhordó sasnak kell adni, mire ez az ő kedvesévé változik és mindketten tul mennek a vizen, melybe az utánok sietö banya beful.

A kétszeri hármas harcz az ellen hatalommal megvan itt a három feladat megfejtésében és a futás közbeni három elváltozásban, hol mégis az utolsó szembe nem tünő. Semmi gyakoribb, mint a futás közbeni elváltozás, minden népek meséiben; maga az átalakulás tóvá, kacsává, templommá, kápolnává, pásztorrá vagy szentképpé megvan Grimmnél „Fuudevogel“ 50. „Liebster Roland“ 50. „Beide Künigskinner“ 113. Bechsteinnál „Alter Zauberer u. seine Kinder“ 18. és másutt, a sürü erdöre is van vonatkozás például Bürstenberg, Kammberg (kefe, fésü, erdö) Grimmnél „Wassernixében“ 89. Eredetiségéből kimosottnak látszik a bevégzés, melynek minden eddig adott példák után egész máskép kellene állani; a mennyiben nem a lányt kell megóvni, hanem a banya által megölt hösnek kell ujra életbe hozatnia, egyszersmind a titkot, mikép keríthesse magához az anya erejét, megtudnia, mire ö megölvén a vadkant, nyulat s a maga tojását megiván, a banyát ártalmatlanná teszi, mi által lesz meg aztán a második résznek igazi kerekdedsége és helyes symbolicus jelentése.

Három becses dolog. Erdélyinél 9. sz. Egy király három fia közül gyámleányát, kit mind a három szeret, annak igéri nöül, melyik egy év alatt legbecsesb ajándékot fog hozni a külföldrül. A fiúk elindulnak és szereznek: egyik egy távcsövet, melyen akármely meszire láthatni, a másik köpenyt, mely öt pillanatban oda viszi, hová tetszik, a harmadik egy narancsot, mely minden betegséget meggyógyít. Ezen dolgokkal most, esztendö vége felé, összejönek egy fánál, hol elöbb elváltak volt még messze hazájoktól, s a mint jószágaikat egymásnak mutogatják, meglátják a távcsöven, hogy a mindhármok által szeretett királykisasszony haló félben van; segítniök rajta a büköpeny által ágya elött teremnek, s a narancs pedig meggyógyítja öt. Most vita keletkezik az iránt, melyiknek büeszköze tett vala legbecsesb szolgálatot. Hogy a nagyok egybegyült tanácsa a legkisebb királyfinak, ki a narancsot hozta, itéli a dijt, a mese szelleme szerint van, mert ö a legifjabb: de azon körülmény, hogy a legidösb távcsövén a legszebb arát nézi ki, a második büköpenyével hozzá megy, mindkettö pedig oly hamar felejti az annyira kedveltet, nem oldja meg a mesét, hanem csak elharapja és második rész nélkül hagyja. Szerencsére megleljük e mesét azon egy különbséggel, hogy országos szokásnál fogva nem varázsköpeny, hanem varázsszönyeg játszik benne „Ahmed királyfi és Pazi Banu tündérleány“ történetében az „Ezer egy éjszakában,“ hol a második rész is teljesen megvan, mert miután a három fiú meg nem

egyezhetett, egy második feladatot tüz eléjök atyjok, és annak igéri a leányt, melyik legtovább lő, mikor legtovább megy a közepső nyila, a legifjabbé pedig egészen elvesz. A legidősebb most magányba vonul, siratni veszteségét, a középső elveszi a kedvest, a legifjabb pedig elmegy nyila után, melyet egy tündér magával vitt, hogy Ahmedet férjeül nyerhesse. Itt még nincs vége a mesének; sőt az egész udvar összeesküszik, megtudván Ahmed házasságát, élete ellen, mi alkalmul szolgál arra, hogy a tündérleány kegyetlen bátyja, a másfél arasznyi Schaibar, kinek harmincz arasznyi szakálla van, oda megy, vas buzgányával megöli sógora elleneit, s őt az apai trónra teszi, és ez a mese második része.

Hámupipőke. Erdélyinél 11. sz. — Ezen mesének eleje igen közel rokon Bechstein „Hirsedieb"jének 13. sz. kezdetével, folytatása és vége Gaal „Erdőkerülőjeével, mint másfelül a pipőke jellem az egészen végig vonúl. Egy paraszt hiába küldi két idősb fiát megőrzeni a szőlőt egy kártevő ellen; most tehát kimegy a legkisebb, és csupa jószivüségből megosztja kenyerét egy varangygyal, melyet bátyjai visszautasítottak. A béka ad neki hálából egy vas, ezüst és arany vesszőt, mely által ő a vas, ezüst és arany ló tulajdonosa lesz, melyek előbb a szőlőt elpusztíták. Most az ország királya egy rozmarinszálat egy magas rudra kitüz, és leányát annak igéri, ki lóháton ugratva azt lekapja; pipőke megteszi ezt vas lován, és szinlelve elbeszéli bátyjainak, hogy jobban látta nálok a kerítésről ama vas vitézt, azok pedig kidöntik a sövényt. Más vasárnap a király egy arany almát még magasabbra tüz ki, de melyet szinte elhoz a hamupipőke egy ezüst lovon és bátyjai hasonlókép ledöntik az istállót, melyről a fiú látni mondá az esetet; végre harmad vasárnap arany lován még az eddigieknél is magasabbra tüzött selyem kendőt hozza el, és társai lerontják a háztetőt, honnan ő nálok jobban kiveheté a történetet. Pipőkénk, kinek tettei a bajor herczeg, Miksa, ugrására emlékeztetnek, haza viszi arája t, király lesz, és bátyjainak megbocsátva ujra felállít sövényt, falat és tetőt. A kettős hármas csata világos; második részből csak a menyasszony birása van meg, testvérei gyülöletében s az ebből következő romboló dühökben a fő erőveli küzdés, épen azért, mert a vérek közti gyülölködés leggonoszabb, látszik példázottnak

A vörös és a fehér császár. Schottnál 9. sz. Egy fiú álmodja hogy ő császár lesz, épen ugy mint Bechsteinnál 44. a kis pásztor Spanyolország királyának álmodja magát. Amaz mint ez is, utnak indul és elér a fehér császár várába, hol ennek leánya

vakvégzetileg minden ok nélkül belé szeret, miért egy toronyba vettetik éhen halnia; de szeretője megtartja öt titkon adogatott étel által. A fehér császár ellensége, a vörös császár, annak megrontására jár, parancsolván neki kitalálnia először, melyik legyen egy teljesen egyenlő vastag botnak az alsó vége; aztán melyik legyen csikó három egy forma ló közt, a nélkül hogy fogaikat nézné; végre mely órában kel föl husvét vasárnapján a vörös császár, mikor megy templomba és mikor üríti az első poharat asztalánál. Ezen zavarában segíti öt a kis Petru. A botot felhajítják és a mely végével földre esik, az a nagy vége; a lovak elé széna és tej tétetik, és a csikó ehez megy; aztán a kis Petrunak a határnál egy magas csőszfát állítanak, honnan ő távcsővel kiveheti a császár dolgait. Emez utolsó megfejtés igen sovány, és megjegyzi Schott alaposan 337. l, hogy itt a távcső a régibb varázstükör helyett áll, azonban Schottal nem érthetni egyet, ha e mesét ujnak állítja, mert benne távcső fordul elő; mivel már régibb időben, valamint az előhozott arab mesében ugyanazon varázstükör, vagy hasonló egyéb, minő az Abdalla kenöcse, állhatott, mi által mindent meglátott a ki birta. A távcsőnek minden esetre késő odatételénél többet bizonyít a mese ujdon eredetére annak egész, bohózathoz közelítő, felfogása, miben a következővel is megegyezik; jóllehet a második részneк megléte, a vörös császár meggyőzése akkor sem engedné, hogy mesénket igen közel mult korba helyezzük.

Az ördög a hordócsapban. Schottnál 7. sz. Egy császárleány kiköti jövendő férjének, hogy öt a tánczban győzze meg, de a mit senki nem tehet az ördögön kivül, mivel ez az egész országot és minden benne levőt kövé változtatott. Egy vig vándor jő a várba, és enyhíteni akarja éhét, de a konyhában megkövülve leli a sülteket. Hasztalan igyekezvén tüzet gerjeszteni, az ördög darabonként hull le a kéményből, épen ugy mint a halott vázak Grimm meséjében „arról, ki félni tanulni kijár“ 4. sz., mint Bechsteinnál „Nonne Bergmann und Schmiedt“ 79. sz. De a vándor épen ugy nem ijed meg, mint Grimmnél nem a királyfi, nem, söt még harczolni is akar az ördöggel; azért az egy pinczébe viszi öt, hogy igyék ki egy hordó bort Kis idő mulva jelenti a vándor hogy a feladatot végrehajtá, és midön az ördög be megy a csapon, hogy az igazság felöl meggyőződjék, amaz ugy fordítja rá a csapot, hogy az ördög benn marad a hordóban, mire az elbüvölés megszünik, és a szenvedélyes tánczosnöt feleségül veszi a szabadító. Egész országnak hasonló megkövülése jön elő az Ezer egy éjszaka „Három egyszemü kalendáriomában,“ mikép

azt Lochr épen ugy beszéli et, mikép itt előjön. — Itt a feladatok egyszerüsitvék, de azért kétszer fordulnak elő, míg a rontó elem az elbüvölt ördögben mutatkozik, miből Schott mértékét veszi mesénk nem régi eredetének. Hogy a régi télisten ördög formát és nevet vön magára, összefügg a későbbi keresztyéni felfogással, mi sok mesébe becsúszott. Ez nincs minden igaz ok nélkül, mert a nyár és tél közti csata, mihelyt nem eredeti értelemben, hanem erkölcsileg van felfogva, csak ugy nézethető mint jó és rosz közti harcz.

Mese a kocsisról. Gaalnál 17. sz. Egy árva fiú megy ország világ és szolgául áll be egy öreg asszonyhoz és fiához, itt csuda dolgokat mível (v. ö. Grimmnél „Der junge Riese“ 90. sz.), de fáradságaihoz mért mennyiségü ételt emészt föl. 18 nap elfolyása után, mi itt 6 esztendő (v. ö. Gaalnál a „Szalonna várat,“ hol egy nap egy esztendő), tovább megy, és szolgálatba áll egy királynál kocsisnak, hol a lovakat aranynyá teszi, mint az történik Gaalnál a „Vörös kutya“ meséjében 17. sz. Ő viszi egyszer a királyi párt és ennek leányát, ez belé szeret, és ostorának három pattanása által teherbe esik (mint Florianu anyja Schottnál 27. sz. vörös virágoktul); de nem meri bevallani a gyermek atyját. Ekkor a király egy öreg varázsoló asszony tanácsára a gyermeket, kezében ki nem virított tulipánnal kitéteti egy terembe, s eljáratja előtte egész udvarát, és a mint a kocsis közelít felé, a tulipán kivirít és felé hajlik. Haláltól menekülnie elfut a kocsis és egy öreg asszonyhoz jö egy szénégető kunyhójába, ez ad neki egy kalapácsot, melylyel mindent szétronthat, innen tovább megy, és az első öreg anyó növéréhez jut, s kap tőle egy vesszőt, mely földbe szurva folyóvizzé lesz, mindent ragadóvá; végre a harmadik testvérhez jut, ki neki egy kardot ad, mely mindent megöl. Most kalapácsát kiküldi a királyi vár ellen, azt szétrontatja vele, egyszersmind a királyleányt és fiát elhozatja. A gyermek, mint az oláh mesei, virágból származott Florianu is, csudagyermek, és megmutatja apjának, mikép jö a nagyapa egész táborral ellene; most folyóvizét, kalapácsát és kardját küldi ki ellene a kocsis, mik az egész tábort semmivé teszik s az öreg királyt is megölik; mire a hajdani kocsis nőjével együtt a megüresült trónra lép. A menyasszony elnyerése, elvesztése, újra megnyerése könnyen kimagyarázható, valamint a nap és tavaszisten halálának jelentése is abban, hogy az öreg király mindkettőt meg akarja ölni, mibe öt csak azok elszökése s elvitetése akadályozza. *(Folytatjuk.)*

ÉRTESÍTŐ.

— **Magyar Cato.** Cato erkölcsi verspárjait Kis János fordításában a Kisfaludy-Társaság Évlapjai (VI-d. köt. 334. s köv. ll.) közölték. Az eleikbe tett rövid bevezetésben felhoztam a régibb magyar fordításokat. Ezeknek sorát most kettővel bővíthetem, melyeknek birtokába azóta jutottam. Az első egy névtelené, Budán, Nottensteinné nyomdájában, 1750. jelent meg, a hét görög bölcs velősmondásaival együtt ily czímmel: Heptalogus, azaz görögországi hét bölcsek jó erkölcsre oktató rövid mondási, és Cato közönséges erkölcsre tanító bölcs parancsolati stb. A Rózsakoszorú verseinek formájára. 8r. 72 l. Paraphrasis, Gyöngyösi István Rózsakoszorujának versalakjában. A másik Molnár Ferencz, kiskúnok kapitányaé: Magyar Kátó czímmel, Bécs és Pozsony, 1789. 8r. 94 l. Készült e szinte körülíró, s az eredetinek tömött egyszerüségétől az elébbinél is inkább eltérő fordítás 1764—5-ben, a Liszti Mohácsi veszedelme s az öreg Beniczky Péter kilencz sorú strophàiban. Mellesleg érintjük e könyv második részét, „melyben a magyar közpéldabeszédek hármas rövid versekkel előadnak"; s mely azoknak nagy mértékben érdemli figyelmöket, kik a példabeszédekből kezdik s kitudják a nép bölcsészetét olvasni. *Toldy F.*

— „Hazánk" 101. számában Petőfi levelet ir Kerényi Frigyeshez s „legősvilágibb ostobaságnak, malitiának, szemtelenségnek" mondja, hogy mi Kerényi költőiségét categorice eltagadtuk. És ha eltagadtuk is, mit csináltunk egyebet, mint eltagadtuk? Sőt most is tagadjuk, mert Kerényit bizon de bizon nem hiszszük egyébnek ügyes verselőnél. Mi örülnénk rajta, ha K. jobb költő volna, már csak azon tekintetből hogy Petőfinek ne kellene oly beszédre fakadni, miből még a jámbor olvasó azt veheti ki, hogy e gyönyörü mód neki szavajárása. Mi e gyönyörü módot ismerjük még az agteleki mester baradlai kalandja óta, de ha oly szépen tiszteli meg P. a mi eljárásunkat, csak legyen aztán szives a maga itéleteinek is nevet adni, mert ez a dolog rende. Mi azt hiszszük: itéletet mondani szabad, mig észtehetség van szóban, de malitiát emlegetni Kerényiért, ellenünkben, Petőfinek, már ez olyan, hogy ha más mondaná is, nem Petőfi, könnyen meg tudnók bocsátani, mert hiszen mi baráti vagyunk a szabad szónak s ezt tőle nem veszszük rosz neven, mert mindenki ugy szól, a mint tud. De hát miért enged meg Petőfi annyit magának, hogy nem másról hanem magáról, nem egyszer hanem többször, nem magán körben hanem világ előtt, nem csak merész hanem vakmerő tételeket mond, mind a mellett hire sincs a szemtelenségnek s nekünk meg annyit sem, hogy Kerényiről szabadon, őszintén kimondjuk a magunkét? Mi ezt megteszszük, tegyen Petőfi is, a mit akar, tűrje, ne tűrje, nekünk mindegy, mert haragjától senki se fél, tartván a példabeszéddel: majd megbékül ő a maga kenyerén.

— *Bajza*, mint jövő hónaptól kezdve szinházi igazgató, kilépvén a dramabiráló választmányból, helyére a tagok egyenlő szavazatával *Obernyik Károly*, ismert szinköltőnk, választatott, ki is e részbeni meghivását elfogadni szíveskedett.

— Mióta őszre kezd hajlani az idő, a drámairók is sürübben jelennek meg müveikkel a választmány előtt, csak aztán, mit adjon a jó sors, azokon is megtessék az ősz jelleme, a férfias érettség, mert bizon az irók magán tanulása és törekvése nélkül a választmány, vagy a szinház vagy a közönség soha nem teremt dramai költészetet.

— *Kuthy Lajos Hazai Rejtelmeiből* megjelent a X. XI. XII. XIII. XIV. füzet, melyekben a regény erősen közelít végéhez, mi még egy nem sokára következő füzetben fog megiratni.

NEMZETI SZINHÁZ.

September 1. *Egy nő, ki az ablakon kiugrik.* Vigj. 2 fv. *Scribe* után szinpadunkra alkalmazá *Somolky.* — 2. *Rohan Mária.* Szomoru opera 3 fv. *Donizetti Cajetántól* szövege *Camarano Salvatortól*, ford. *Szerdahelyi.* — 3. *Don Cesar de Bazan.* Drama 5 fv. Irta *Dumanoir* és *Dennery.* Franczióból ford. *Diósy. Török Benjamin* a czimszerepben, mint vendég. Már a szerep, melyben föllépett oly mozgó, hogy T. B. ur mozgékonyságával épen csak eltorzíttatott. Egyébiránt beszéde a szájpadláshoz verődő nyelvnek maga elég, hogy kétessé tegye T. ur szerencséjét a szinpadon. — 4. *Laborfalvi R.* jutalomjátékaul *Egy Színésznő.* Eredeti drama 5. fv. Irta *Szigligeti.* Gróf Zombor fia, Gyula, noha immár 20 éves, csak gyülöletet vesz atyjától szülei hajlandóság helyett. Ez öt mélyen sülyeszti magába és fájdalomba. Világtól s embertől való idegenségét még inkább növeli, hogy egy dramája megbukott a szinpadon. Topainé és leánya, Agnes, a kezdő színésznő megkeresik az ifju grófot oly gyanuból, mintha Zöldesi név alatt ő irná azon kegyetlen szini birálatokat, melyek Agnest üldözik. Gyula esküszik, s becsületére fogadja, hogy ebben semmit nem tud: és arra is megesküszik, hogy Agnes szép, sőt arra is, hogy ki fogja tudni az alávaló criticus nevét. Gyula belé szeret Ágnesbe, ez azonban Sérvei Bélát szereti. A gróf utána jár az ál névnek; a szerkesztőt sürgeti, párviadallal ijeszti, s végre megkapja tőle az igazi szerző nevét s kéziratát, s vele egyenesen Ágneshez megy, hol épen jelen van Sérvei Béla is. A titok kiviláglik, Ágnes boszuból Gyulának kezet ad. A két ifju párbajba keveredik, hol Bélát halálos vágás éri, Gyula nagy sebet kap, s éltének azon pontján, mikor gyülölő atyja, felvilágosíttatván Topainé által, hogy a fiú csakugyan saját gyermeke legyen, öt már kegyeibe fogadta volna, leginkább azon való bánatjában, hogy Ágnes jobban szerette az elesett Bélát, sebe kötését föltépi, igy elvérzik, meghal. — Mi tartózkodás nélkül, habár meglehet itt is, mint oly sok más izben a *közhittel* ellenkezőleg merjük állítani, hogy ellapítottabb szinművet, mint Szigligetinek ezen legutóbbi darabja, alig ismerünk. Csudálatunkat még sem tagadhatjuk meg azon ügyességtől, hogyan lehet oly kevés tartalmat öt felvonásra ugy elnyujtani, — mert a darab érdemét illetőleg, minden joggal méltán nevezhetjük üresnek azt. Jellemekről szólni bajos dolog, mivel e darabban ezekre volt legkevesebb gond, pedig várni lehetett már, hogy szerző, mint gyakorlatilag is szinpad embere, ismert körből, meglakott világból merítvén tárgyát, lelké-

nek lelkeig penetrálta azt, s oly mélységeig jutott a felfogásnak, miből a jellemek előállítása mintegy önként foly. Tehát bebizonyodik ujra, hogy Szigligeti az előállításban, a szinpadi készségben ügyes, mindig ügyes, de a felfogásban, mi fő dolog, itt gyönge. Igy legtermészetesebben következett hogy a darab ismét helyzeti darab legyenjellemfestő helyett, azért is minden körülmények külső vak szövevényre s bónyolodásra játszanak össze, minő már az öreg Zombornak fia miatti aggodalma, s az a fatalisticus nyolcz hónap; ifju Zombor grófnak a szerkesztőveli bánása, s az a feddésre méltó eljárása, mely leginkább Szigligeti büne, hogy a titkoknak efféle kikutatását nem csak boszus de egyszersmind becsületes emberhez is méltónak tetsző szinben állítja elő, s ifju gróf Zombor mellé hajtja a kedvezőbb véleményt, Gyulát minden nemessége mellett is szivének, jellemének igen háttérbe szorítván. Nagyot billen az erkölcsi egyensuly ez által is, hogy kis okból hal meg az utolsó, mivel a szigorú birálatok irása, mely volt minden büne, ennyit nem érdemel, azért nem pedig, mert Topainé maga is tudá szándékát, s ezt ki is mondja egy helyen — mi szerint Gyula nem akar egyebet elérni az által, mint Ágnesnek a szinpadtóli elidegenülését. És Topainé ezen elismerése által fölötte nagyot rendül a színésznő (Ágnes) egész állása. Mert azon fordulat, midőn látszólagos boszuból Gyulának ad kezet, bár mennyire következik is a szenvedélylyel élő szinészeti életből, nem azért hibás, mivel igen váratlanul jött, hanem következésében, hol Gyula mértéken felül bünhödik. Ha a mélyebb felfogást sürgető észrevételeket kimondtuk, azon tul nincs mit vádolnunk, s megengedjük, hogy a darab nem lesz érdek nélkül egy ideig tán igen köz embernek, és talán mulattató is némely szini criticák, bukott dramairó criticusok emlegetésével imitt, amott; aztán ama fenhangu leczkézéssel, melyet Ágnes tart a még sötétkedő ifju Zombor grófnak, hol csak az hibázik, hogy meg nem tanítja őt a felső tábla és főnemesség minden jogaira. Kedélyes alkotásu hölgynek, minőül Ágnest akarja feltüntetni szerző, ha jól állana is ez, nem áll jól a maga helyén, azért eme paradészavak, mint a mű organismusához ily formában nem tartozók, teljesen kirínak onnan.

— *Kisfaludy Sándor* minden munkái új és teljes kiadása. — Heckenast Gusztáv pesti kiadó-könyvárusnál megjelennek *Kisfaludy Sándor minden munkái.* Kiadja *Toldy Ferencz.* Nemzeti kiadásban, magas negyedrét. Egy kötet, 10 szállitványban a „Nemzeti könyvtár"hoz. Kézi kiadásban, kis nyolczadrét. Hat kötet, 12 szállitványban Kisfaludy Károly és Vörösmarty munkáik kisebb kiadásaihoz csatlakozik.

Kisfaludy Sándor költészetünknek nemzeti szellemben megujítója volt. A magyar Musa mármár a klastrom és iskola falai közé vonult: a tüzzel felkapott classicai formákkal együtt idegen szellem is hatott abba, s több egyes, a saját nemzetihez visszatérő kisérletek daczára, a mult század végén tovább állt a nemzettől, mint valaha. Ekkor tünt fel váratlanul, valóságos meteorként, Kisfaludy Sándor *Himfy Szerelmeivel*, nem egyedül az éledező irodalom fejlesztésében munkálkodott kisded hü seregnek, hanem az egész nemzetnek víva ki figyelmét, s a növilágot, mely akkor magyar irodalomról alig tudott valamit, villany-erővel rezegtetve által. Ez első meglepő jelenetet majd *A boldog szerelem* követte, általa

megalapított hirét, *Regék a magyar előidőből* még nagyobbították, hatása és népszerüsége az előtt ismeretlen elterjedést vett : Kisfaludy nem többé felekezet, vagy körök, hanem az egész nemzet költője lön. Következtek *Szinjátékai*, melyek a nemzeti érzésnek nem csak hizelkedtek, hanem azt emelni s nemesb irányok felé fordítani is törekedtek. *Újabb Regéi* fentartották a hatást, és *Gyula Szerelmében* a nem agguló költő új diadalmakat ünnepelt. Munkái ismételt kiadásokban ezrenként terjedtek el, de magas áruk miatt, mégsem annyira, mint azt a költő köz kedvessége ohajthatóvá tette. Örömmel jelentem tehát, hogy *Heckenast Gusztáv* pesti könyvnyomtató és kiadó, mint Kisfaludy Sándor munkái tulajdonosa, magát *egy új, csinos és olcsó kiadásra* határozta el, s azt a fen kijegyzett kétféle alakban adja. A külön szakbeli munkák sorozásában a készülés időrende vétetett fel; s kiegészítendi azokat a költőnek, saját jegyzései, valamint levelezései nyomán készült életrajza. A szakok és munkasor ezek:

I. Kötet (a kézi kiadásban). I. „Himfy szerelmei" : 1. A kesergő szerelem. 2. A boldog szerelem. — II. Kötet. II. „Regék a magyar előidőből." 1. könyv (a Himfy-korból) : Csobáncz. Tátika két ének. Somló három énekben. 2. könyv (az Aurora-korból : Dobozi Mihály és hitvese. A szentmihályhegyi remete. A megboszult hitszegő. Gyula szerelme tiz énekben — III. kötet. 3. könyv (az academiai korból) : Kemend tiz énekben. Döbrönte öt énekben. Szigliget három énekben. A somlai vérszüret két énekben. Eseghvár négy énekben. Miczbán három énekben. Frangyepán Erzsébet. Balassa Bálint három énekben. — IV. kötet. III. „Eredeti Magyar Játékszin : 1. Hunyady János, historiai drama öt felvonásban. — V. kötet. 2. Az emberszivnek örvényei, szomorujáték öt felvonásban. 3. A Dárday-ház, magyar nemesházi rajzolat öt felvonásban. — VI. kötet. 4. Kún László, historiai drama öt felvonásban. 5. A lelkes magyar leány, magyar nemesházi rajzolat öt felvonásban. — Ezekhez még az elhunytnak apróbb költeményei, némely érdekes töredékei, prósai irásai és levelei járulnak majd, mikről újabb jelentés szóland.

Toldy Ferencz.

Ezekhez alulirt a maga részéről csak a következőket adja. Kisfaludy Sándornak fen irt Munkái a *Nemzeti Kiadás*ban legalább 80 ivet tesznek, s igy a tíz szállítvány mindenike legalább nyolcz ivet. A *Kézi Kiadás*, mintegy 150—160 íven, hat jókora kötetben adandja ugyanazt, s abból hónaponként két szállítvány, tehát öszvesen tizenkettő, jöend ki. Mind a két kiadás a költőnek jól talált arczképével s lakháza rajzával, lesz díszesítve. *Rendkivül jutányos* ára ezen, régebben 16—20 pengő ftba került munkáknak nem több, mint a *nemzeti kiadás*ban mindenik füzetért 40 kr., a kézi kiadás egyegy füzeteért 30 kr. p. Minden füzet, átvételekor váltatik meg; csak az utolsó füzet fizettetik meg előre az elsővel együtt. *Ki az egészre egyszerre fizet elő*, „csak öt pengő ftot teszen le." Az első füzet, a *Nemzeti* ugy, mint a *Kézi* kiadásban, immár megjelent. Minden hónap 15 és 30-dikán adatik ki egyegy új füzet, mire a tisztelt közönség annál inkább tarthat számot, mert a nyomtatás már tetemesen előhaladt. — *Heckenast Gusztáv*, kiadó-könyvárus.

Szerkeszti **Erdélyi**. — Nyomtatja **Landerer** és **Heckenast**.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten sept. 19. 1847. 12. sz.

MAGYAR SOPHOCLES.

A Kisfaludy-Társaság hivatalos jelentéseiből tudva van a classica literatura barátjai előtt, hogy a társaság készül Sophoclest, a hellen tragoedia fő hősét, közönségünk elébe vezetni. A nyomtatás annyira előhaladt, hogy a „Hellen könyvtár" III. és IV. kötete, melyekben Sophocles Antigonéja és Electrája foglaltatik, rövid nap múlva immár kapható leszen. Fordítójok *Szücs Dániel* egy lépéssel ott áll Sophoclesével, hol a német legujabb csodált fordítók, még Boeckhöt sem véve ki, a német Sophoclessel, holott ezek számos elődök által tört uton jártak, Szücs pedig nálunk első a nehéz pályán. Nem mintha helyenként kemény, darabos nem volna, nem mintha sehol homály vagy nehezebben érthető helyek ne maradtak volna: de ez részint költői nyelvünk jelen állapotjában meggyőzhetetlen akadályoknak tulajdonítandó, részint az eredeti szövegnek, mely itt ott a legtudósabb magyarázók s fordítók által különbözőleg értetik, részint végre, a karokban kivált, annak, hogy a görög vallás és élet részletei a közönséges olvasó előtt kevesbbé ismeretesek mint hogy ugy haladhasson Sophocles olvasásában, mint valamely előtte tökéletesen ismeretes mezön mozgó mai drámában. De a jártas irodalombarát lelki örömmel kisérendi Szücs Dániel szerencsés megmérközését a tömérdek nehézségekkel; más pedig, ha a karok lyrai részein néha kénytelen lesz is elsiklani a nélkül hogy azokat teljesen felfogta, figyelmeztetjük, hogy ez által a cselekvény összefüggése meg nem szakadván, e müvek nem avulható szépségeit még is tisztán élvezheti. Ugy hiszszük tehát, valóságos szolgálatot teszünk olvasóinknak, ha mutatványt közlünk *An igoné*ból, mely Németországban nem rég szinpadra is hozatott. Mi itt azon jelenetet választjuk, melyben Hajmon, Kreon thebaei király fia s Antigone jegyese, atyját reá akarja

birni, hogy Antigonéra mondott halálos ítéletét, a miért ez, a király nyilvánságos tilalma ellen, testvére Polüneikesz holttetemét titkon eltemette, vissza vegye.

Kreon. Oh gyermekem! meghallván már menyasszonyod
Sorsát, apádhoz nem haragva jösz ugy-e?
Bár mit cselekve, nem vagyunk-e kedvesid?

Hajmon. Apám, tied vagyok, te kormányzod szivem
Legjobb tanácsiddal, melyeknek engedek:
Nekem méltán nem főbb bármely szerelmi frígy
Vezérletednél, mely engem bölcsen vezet.

Kreon. Ilyen szivérzettel kell lenned, jó fiam,
Mely aptanácsot mindennél fölebb becsül.
Apák azért ohajtják, hogy serdüljenek
Házukban engedelmes gyermekmagzatok,
Kik dúlva ellenségen álljanak boszút,
És a barátot tiszteljék, mint apjukat.
Ki sok hálátlan gyermekekkel fölmagoz,
Mit tenget ő inkább, mint aggodalmakat,
Az ellenség ajkára meg csak gúnykaczajt?
Érzelmidet ne számüzd hát, fiam, soha
Hölgyérti kéjből, jól tudván, hogy csak hideg
Szerelmi tetszelgmény leend egy ily konok
Nő karjaid közt házadban; mi is lehet
Ugyan nagyobb fekély, mint egy galád barát?
Utálva hagyd e lányt, mint ellenségedet
Hajdesznek, ott legyen menynője máskinek.
Mivel csupán magát találtam mindenek
Közöl, ki megszegé nyilván parancsomat,
A nép elé pedig nem állok, mint hazug,
Azért ölöm meg öt. Zengjen bár fel szava
A véristenhez. Mert ha a törvényszegést
Fajom közt ápolom, jobban mások között.
Minthogy ki ön családjában szigort követ,
A nép között is ugy tün föl, mint jogszerü.
Mind az, ki a törvényt áthágni vakmerő,
S hatalmasoknak rendet szabni ötledez,
Tölem dicséretet nem nyerhetend soha.
Kit a nép megválasztott, azt hallgatni kell,
Csekély ügyben, jogban s ellenkezőleg is.
Én egy ily férfiúról bizvást fölteszem,
Hogy jó kormányzó s jó jobbágy leendene.
A dárdavész közé állíttatván, marad
Igaz, jó és barátit megvédelmező.
Fejetlenségnél nincs sehol nagyobb gonosz,
Miatta városok pusztulnak és lakók
Kietlenülnek, a lándzsák tusáiban
Megfordulván kitör; de a hol rend vagyon,

Az engedelmesség sok testeket megó.
Így kell ört állni a rend és törvény fölött,
Asszonytól meggyőzetni nem kellvén soha;
Mert jobb, ha már kell, férfi által esni el,
S ne mondassék, hogy nőktől meggyőzetteténk.

Kar. Öreg korunk ha nem csal, úgy tetszik nekünk,
Hogy a mit mondasz, az bölcsen van mondva mind.

Hajmon. Apám, mit emberszivbe isten ültetett,
Minden kincsek között legfönségesb az ész.
Helyes beszéd-e az mind, a mit most beszélsz?
Azt megbirálni nem birom, sem nem tudom:
De még is eltalálja más is a helyest.
Te sem teremtetél mindent belátni jól,
Mit máski mond, cselekszik, vagy pedig gyaláz.
Orczád ijeszt a népből minden férfiút
Olyan beszédtől, melyet hallva nem vigadsz.
Nekem van alkalmam hallhatni titkosan,
Miként egész város sajnálja e leányt,
Ki mint minden hölgyek közt legmagasztosabb,
E legdicsőbb tettért, leggyászosban vesz el;
Ki öntestvérét, gyilkos fegyverrel veszőt,
És sírtalant a nyers evő kutyáknak és
Madaraknak szörnyü martalékul nem hagyá.
Ezért aranydíjt ő nem érdemelne-e?
Sötét éjcsöndben íme ily beszéd kereng.
Apám, részemről drágább kincscsel nem birok,
Mint látni arczodon lengő örömderűt.
Mi is nagyobb disz egy finak, mint boldog ap
Dicső nagysága, és az apnak, mint fié?
Ne tartsd magadban azt a véleményt csupán,
Hogy az helyes csak, mit te szólsz, más semmi sem.
Mert a ki bölcsnek csak magának láttatik,
S hogy nyelvvel, szívvel minden mást halad, hiszi:
Átlátszólag magát üresnek tünteti.
Egy embernek sem szégyen, bár mely bölcs legyen,
Többet tanulni s büszkén nem feszengeni.
Látod, miként az áradó vizek között
A mely fa meghajlik, megvédi ágait;
De a mely megfeszül, tövestől tépetik.
És a hajó, melynek lábát a tengerész
Ha megvetvén, nem enged semmit is, hanyatt
Fordulva a kormányüléssel elmerül.
Hagyj hát alább te is, fordítsd meg szivedet.
Ha bennem ifjuban honol mi ismeret,
Elég öregnek tartok minden férfiút,
Kiben az észnek telje megteremtve van:
Ha nincs, mert a mérleg gyakorta félre ing,
Illik tanulni mástól, a ki jól beszél.

*

Kar. Ha mit jól szól, tanulhatsz tőle, oh király!
Ettől te is; mert mind a két beszéd helyes.
Kreon. Hát agg-korunkban kell tanulnunk, olykitől
Okulni, a ki még csak éretlen koru?
Hajmon. Semmit, mi helytelen, s habár ifjú vagyok,
Inkább kell a dolgot, mint kort tekintened.
Kreon. Tehát az a dolog, hogy rendetlent becsülsz?
Hajmon. Becsülni roszat én senkit fel nem hivok.
Kreon. A lányt nem ilyen ábrándkór lepé-e meg?
Hajmon. Nem igy szól e felől Thebának városa.
Kreon. Mit kell határoznunk, a város szabja ki?
Hajmon. Lásd csak, beszéded oly igen gyermekszerü.
Kreon. Ki az, ki e földön parancsol kivülem?
Hajmon. Az a város nem város, mely egy emberé.
Kreon. Uralkodónak a nép nem sajátja-e?
Hajmon. Uralkodjál dicsön, vad pusztákon magad.
Kreon. Ez, a mint látom, a hölgygyel szövetkezik.
Hajmon. Te hogyha hölgy vagy, mert én csak rád gondolok.
Kreon. Oh leggaládabb! pert apáddal kezdesz-e?
Hajmon. Mert látom, hogy bolyongsz a törvény útain.
Kreon. Bolyongok, tisztelvén uralkodó-jogom?
Hajmon. Nem tiszteled, tapodván istenek jogát.
Kreon. Oh szeplős lelkület, mely törpül hölgy előtt!
Hajmon. Nem éred, hogy gyalázat nyerje bókomat.
Kreon Csak őfelé irányzódik minden szavad.
Hajmon. Feléd, s felém, s alanti istenek felé.
Kreon. Ugyan mig él, öt nem jegyzended el soha.
Hajmon Ha meghal, még mást is veszít halála el.
Kreon. Hah vakmerő! még vész-jósolva állsz elém!
Hajmon Mi vészjóslás üres szavakra szólani?
Kreon. Magad vesztére törsz, miként egy odvas ész.
Hajmon. Apám levén, nem mondom, hogy nem jól itélsz.
Kreon. Ne csácsogj itt előttem, asszony rabja vagy!
Hajmon. Akarsz beszélni, s semmi szóra nem figyelsz?
Kreon. Való! Olümpra esküszöm, jól tudd meg azt,
Hogy búdra káromolsz szitkokkal engemet.
Hozzátok a czudart elő, hogy itt szeme
Előtt mátkájának haljon meg hirtelen!
Hajmon. Valóban, ő nem, azt ne is gondold soha.
Hozzám közel nem hal meg ő, s többé sehol
Nem látod e szemekkel nézve, már fejem;
Dühöngj aztán barátid közt, ha ezt tevéd. *(El.)*

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

Ha a két utóbbi mesesorozatban a másik résznek az első rovására esett elhanyagolását szembeötlőleg kitüntettük: a következő sorozatban a felöltöztetési mód vagy a forma megkivánja, hogy minden figyelmünket a második részre fordítsuk, és erre nézve az e rendbeli példák eredetibbek, mint előbb; mert a fő dolog nem a vőlegény vagy menyasszony első kiküzdésében áll, hanem azok feltalálásában, miután a birt házastárs elveszett. Ezért eme sorozat meséi, melyekben az elveszett társ ujra feltaláltatik, ugy nézhetők, mint a symbolicus ősidom második részének egyoldalubb kidolgozása és kivitele, s e miatt van a három feladat megoldása, mi a mesékben szükséges, ide azaz a második részbe áttéve; de hogy a feladatok közel rokonok amazokkal, melyek az ősidomnál az első részben állanak, Gaalnak felhozandó „Halász meséjéből" 7. sz. alatt világos, midőn itt a hős, ki feleségét elvesztette, utána tett utjában a négy elemhez: föld, tüz, víz és levegőhöz ér, és az utolsónak fia, az esti szél, által az igazi nyomra vezettetik.

A három ajándék. Majláthnál 6. sz. Mesénk igen rokon Grimmével: „Drei Männlein im Walde" 13., csakhogy hiányos formában, hibázván az ajándék motivuma az elején, hol tudniillik egy mostohájától sanyargatott leány egy erdőben három emberkéhez jut és jószivűségeért tőlök ajándékot kap, melyektől mindig szebb lesz (Majláthnál gyöngyöket sir), szájából minden szó aranynyá válik (Majláthnál: minden léptén darab arany lesz sarka alatt), és hogy királyt kap férjeül (Majláthnál valahányszor mosolyog, rózsa esik le ajkairól.) A folytatás Majláthnál különböző, és csak abban egyez Grimmével, hogy az igaz királyi ara helyét egy ideig a nem igazi ara (Grimmnél jobban a mostoha néne, Majláthnál még inkább elrontva a főudvarmester leánya) foglalja el, kinek anyja, ki a rózsamosolygásu királyki sasszonyt tartozott volna elhozni, ezt a kocsiról lelöki, szemét ki vájja. A szegény leányt a szekeresek meglelik, kik vérzésig járatják, hogy annál több aranyat szedjenek nyomán; ekkor egy kertészhez jön, ki neki egy tündértől macskaszemet vásárol, miért ő mindig egérlyukra les, épen mint Grimmében: „Die drei Feldscheeren" 118. sz. és egy ind mondában egy fölötte tiszta braminnő rosz gondolatokra vetemedik, midőn elvágott feje helyett rimafejet kap. Midőn észreveszi tévedését a kertész,

kicseréli a macskaszemeket az igaziakért, melyeket a tündér talált volt meg, és az ál menyasszonyhoz viszi az igazit, hol a király megismervén őt, elveszi, ellenségei pedig lakolnak.

Rózsa Anikó (Ružová Aňička) Rimauskinál 8. sz., az előbbenihez igen hasonló mese a Grimmé „Brüderchen und Schwesterchen“ 11. sz. A 13. szám alatt előhozott „a fejér és vörös ara“ 135. sz. még hasonlóbb, leghasonlóbb pedig Bechsteiné „Zitterinchen“ 67. Két mostohagyermek közöl a fiú egy gazdag urhoz megy szolgálatba, az ur meglátja nála Anikó arczképét, és kivánja hogy menyasszonyul hozza el neki hugát; a mostoha anya pedig, ki megegyezett benne, saját leányát tolja helyére, miután az igazi arát vizbe lökte volna; az ur álnoknak hivén a szolgát, a kéménybe akasztatja (v. ö. Majláthnál 5. sz.), de megtartja magánál a hamis arát, az igazi madárrá válik, és mindaddig panaszkodik az ur ablakánál, mig ez beereszti és először önmagára, aztán a vőlegénytől megfogatva különböző alakokra változik, épen mint Thetis Peleus karjaiban; végre az ur kényszeríti őt, és feleségül veszi, s megbünteti ellenségeit, kéménybe akasztott bátyja pedig az ő gyöngykönyei által (v. ö. Majláthnál 6. sz., Grimmnél 179. számot, és „A beszélő madár történetét“ az Ezer egy éjszakában, hol mindenütt van gyöngykönyü) melyeket érte sirt, és hajdani játéktársnéi: 12 kacsa, hihetőleg a 12 hónap jelvei által, meggyógyul.

Különös ugy az előttünk levő, mint más hasonló tartalmú mesékben azon körülmény, hogy a vőlegény az ál menyasszonynyal megelégszik. Az ép és egészséges népi érzékről nem gyanithatni, hogy az ily semmit valami helyett megengedjen, ha a külső alatt több rejlik mint puszta betüértelem, miért föltétlenül el kell fogadnunk, hogy itt elrejtett jelentőségre van czélzás, és igy ezt a magában kellemetlen téli fagy természeti kényszerüségében, mi itt az ál menyasszony alakjában jelveztetik, kell keresnünk. A két előbbeni mesében az igazi menyasszony nem kerestetik, a következőkben ellenkezőleg az igazi férj már birva volt, azután veszett el és csak nagy fáradság mulva találtatik föl, s azért ezek mélyebb symbolicus jelentésüek az előbbenieknél. A keresendő pedig most a vőlegény, majd a menyasszony.

Halászleány. Gaalnál 7. sz. Egy halász, ki hállóját soha sem huzta ki üresen, rosz kedében az ördögöt hivja segítségül, és ez azon esetre, ha odaadja neki azt, mi házában nem tudva rejlik, megigéri a segítséget; azalatt pedig míg amaz halászni járt, felesége otthon fiat szült. De mielőtt a fiú odaadatnék az ördögnek, egy barátságos öreg (hihetőkép isten vagy Péter apostol)

óvószert (amulet) akaszt nyakába, hogy ne legyen rajta semmi hatalma az ördögnek! mind a mellett az ifjut egy szélvész túl a tavon egy erdőbe viszi, hol az egy varangyot megment a rajta fekvő kő terhétől, mire kő és varangy szép leánynyá és gazdag palotává lesznek; most mindkettő az övé, de idő jártával eped látni szüléit, és e végett kap feleségétül egy tündértől egy gyürüt, mely őt kivánságához képest szüléihez vigye, intetvén általa, hogy azokat ne hívja magához. Nem gondolva ez intéssel, a halászfiú dicséri a király előtt a tündérrel kötött házasságát, s rá vétetik, hogy hivja öt ide, mire ugyan megjelenik ő, de a gyürüt elveszi tőle, és eltünik. A szerencsétlen férj most utána megy az eltüntnek és a *négy elemhez* jő, először a földhöz, aztán ennek fiaihoz: a tüz, víz- és levegőhöz, kik eltépett gyapjuból felhőket csinálnak; de közölök egy sem tudja megmondani felesege hollétét; hanem megmondja végre a levegő fia, az esti szél, kinyilvánítván előtte, hogy Aranka holnap már máshoz megy férjhez, száz mérföldnyire, és ő, mint könnyü szél nem birja öt a szerencsétlent, szárnyain oda vinni. Kétségbesve jár most a halász fiú az erdőben éjszakának idején, s szerencsére három törpére akad, kik azon versenyeznek, ki melyik csudadolgot kapja atyjok örökségéből, mi egy köpenyből, mely látatlanná tesz, egy büvös czipőbül, és mindig aranynyal telt erszényéből állott. A halászfiu biróul ajánlkozik, és bizonyos czélig fogadásra küldi a törpéket, azalatt pedig csuda dolgaikkal elszökik, melyek öt az esti szél kalauzolása mellett nejéhez viszik.

Ez sok tekintetben fontos mese; erkölcsileg az apa vétke és a fiú dicsekvése miatti kemény lakolás felhozandó; de fontosabb jelvi tekintetben a négy elemekhez való járás, melyek az első részből, hol szoktak állani az ősidomban, a másodikba tétettek át; ezen és más ily tartalmu mesékben a télisten eredeti személyítése kevésbbé feltünő, mivel itt csak nem nézhető annak a visszavonuló hitestárs; miért az értelem inkább allegoriai, és az ellenséges elem a nap és tavaszisten közti természetes összeköttetésnek időközi egymástól elválásában fekszik. A jelen mesével rokonok a németeknél Grimmé: „König vom goldnen Berge“ 92. sz. „Nixe im Teich“ 181. és ugyanaz Bechsteinnál, csakhogy másképen elbeszélve 49. sz. alatt.

Az elűzött fiú Schottnál 19. sz. A gonosz mostohaanya, ki állandó alak a mesékben, rávesz egy atyát, hogy mostoha fiát kergesse el. Ezt egy óriás fogadja fel, kinek tanácsára egy hableányt (Nixe) nyer nőül, midőn fátyolát ellopja (v. ö. „Der geraubte Schleier“ Musaeusnál), ők sokáig boldogul élnek együtt;

a nő hizeleg neki, mondván, hogy bármily híres tánczosné is ő, mégis szebben tánczolna, ha fátyola rajta volna, s ezt töle elkéri, s elszalad töle hattyualakban. Az elhagyott fiú soká keresi öt hiába, végre talál három ördögöt, kik három örökségi részökön vitáznak, melyek: egy mindent köszoborrá változtató buzogány, egy látatlanná tevő kalap, és egy bűköpeny; ő, épen ugy mint Gaalnál, biróvá ajánlja magát, a vetélkedőket buzgányával szobrokká változtatja, és a varázsköpenyben nejéhez és gyermekeihez megyen.

Hogy sem itt sem az előbbeni mesékben nem jut dijához a becses dolgokért a tulajdonos, sőt hogy a lopó egyszersmind még a szent birói tisztet is bitorolja, hogy azokat elnyerje, nem látszik erkölcsi értelemben gondoltnak, és más hason tartalmu mesékben nem is történik meg; Bechsteinnál pedig ily czimü mesében „Glückstraum des kleinen Hirten“ 44. sz. az ellopó, ki itt nem bitorol birói hivatalt, hanem csak mint egyszerü tolvaj fordul elő, az ellopott dolgokat a rablóknak, kik szinte lopták azokat, visszaadja; ez ugyan nincs a jelvi mesék szelleme szerint, hol a hősnek meg kell azokat tartani, de azért az előbbeni tulajdonosnak kárpótlásul fontos szolgálatot kell tennie, igy azokat visszabüvöli, mint ezt példaul a neki segítségül volt sógorokkal teszi az ősidomban. *Igen nevezetes, hogy a föld, mint elem és a többi három elemnek anyja adatik elő.*

Az arany tengerleány Schottnál 26. sz. Egy császár csudafájának arany almáit rejtélyes módon minden évben elorozzák. Ő kiküldi három fiát a titok kinyomozására, s a legkisebbet, a bárgyut, egy rosz gebén. De épen ez viszi üdvre öt, mivel éhes farkasnak adja oda, ezt pedig ugy csatolja magához, hogy bölcs tanácsa és csudaereje által legnagyobb javakhoz jut. Az almatolvaj egy arany madár, a szomszéd császár tulajdona; amint a királyfi ezt el akarja lopni, rajta kapatik s csak oly föltét alatt szabadul meg, hogy lopja el a szomszéd császár arany lovát. De itt megint ugy jár, s meg kell igérnie, hogy elfogja az arany tengerleányt. Ezt megteszi ő, amiért farkasa drága árukkal rakott ladikká változik, mely által a csuda szépségü tengerleányt szárazra édesgeti a királyfi. Szerencséjének meghódol az arany ló és arany madár birtokosa, s igy hármas zsákmánynyal vigan megy az atyai ház felé. Azonban bátyjai már mindent meghallottak, irigyen lesködnek reá s megölik öt. Lovat és madárt atyjokhoz visznek, de a szűz nem akar elválni a halottul. Mikor ez már régen szétmállott, jön a farkas, parancsolja a leánynak virággal koszorúzni meg a csontokat és egy lehettel visszaadja ba-

rátjának az életet. A gonosz bátyák az atya itélete szerint felakasztatnak.

Ugyan e mesét „Arany madár“ (57. sz.) czim alatt beszéli el Grimm, kevés de fontos eltérésekkel; az egyik Schott észrevétele szerint 370. l. abban áll, hogy az itt mondott feladatokon kivül még egy van, tudniillik egy hegyet kell elhordania, minek alapja az, hogy a szüz csak három hösi tettnek lehet jutalma, mit azokkal le nem ró meg.“ Másik szerint a jó tanácsot osztó állat, Schottnál farkas, Grimmnél jellemzöbben róka vagy tulajdonkép elbüvölt királyfi, a hösnek adott segítség által magának nyit utat ön maga visszabüvölésére, itt tehát minden jobban vagyon indokolva, mint Schottnál, hol a farkas minden jól kimagyarázható ok nélkül áll segítségére; hasonlókép merészebb és jelzöbb a vég fejlödés is Grimmnél, ugy hogy Schottal nem lehet egyet érteni, mondván „egészben ugy látszik nekem, ez egyszer nagy elsösége van az oláh mesének a német felett, de az arany tengerleányróli mese leg is szebb ezen gyüjteményben.“ — Költöi felfogásra nézve sem egyezhetünk meg Schott ezen itéletével: „az oláh mese ritka teljességét jelvi tekintetben félre nem ismerhetjük;“ mert elsö részében megtaláljuk ugyan a hármas harczot (ide számítva a leányértit is), de a második részben a hös a végfordulat elött elvész és csak azután jön elö gyöztesen. Figyelemre méltó azon körülmény, miszerint e mese közös az elébbivel abban, hogy a menyasszony a vizből jö ki, mint ellenkezöleg Florianu hös (Schott, 27. sz.) vizen vagy vízből születik, mi a tavaszi éltetö nedvességre látszik mutatni, melyet a nyári nap a földre csal a tengerből, hogy a növényeket táplálja; mire kevés czélzást a Gaal halászleányából is vehetni ki, a mint a halászfiú a vizen túl leli föl aráját, mint más részrül nincs alap nélkül azon felelet sem, melyet származásukról kérdezösködö gyermekeknek adunk, hogy t. i. ök a kutból hozattak.

Kosechan Juliana. Schottnál 17. sz. Egy császár fiainak igen sebesen atyjok régi szeretöjéhez kell menni (v. ö. Rimauski 1. számát, hol a kedves helyett régi barát áll). A két idösebbnek az nem sikerül, s csak a legkisebb jár el a feladatban, mivel a legroszabb lovat választja ki apja ólából (v. ö. Rimauski 1. Erdélyi 10. Majláth 20. számait), mely tátos vala. Atyja kedvese megölendé öt, ha tetv alakjában foga közé nem rejtette volna a tátos. Ellenkezöleg a vén kedves öcscse *) belé

*) Németben *Schwester*, de magyarban köz szokás szerint *a nö mindig öcscsének mondja az ifjabb nöt*: „öcsém asszony,“ mig a „hugom asszony“ mindig azt föltételezi, hogy férfi mondja ezt. *Szerk.*

szeret az ifju királyfiba, ki a feladatot: ugy elbujnia, hogy a leányok atyja meg ne találhassa öt varázstükrével, kétszer nem oldja ugyan meg, de harmadszor igen is; midön a tátos öt, mint tetvet, a keresönek hajába rejti (v. ö „A királykisasszony és kondás" Schottnál 13. sz). Most feleségül nyeri ugyan Juliánát a császárfi, de mindaddig engedni kell egy idegen császár elött, mig ö czt egy, Juliána kivánságára vad ménes tejéből készített fürdöben meg nem égeti, mikor menyasszonyát további baj nélkül haza viszi (v. ö. Majláthnál „Tündér Ilona," 3. sz. és Arany meséjét „Rózsa és Ibolyáról,") mely mindkettö elö fog még jöni.

Jellemzö a visszásra nem tekintés az oláhoknál, a tetünek kétszeri elöfordulása, mikor ugyanazon népnél „a császárleány és kondásban" tetv helyett rózsa áll; jellemzö hasonlóan a nép képzelödése azon mód iránt, a mint a császárfi tátosa segélyével fürdöt készit a másik császárnak, ugymint a tátost három (Majláthnál 1. sz. hét) bivalbörbe öltözteti, s vadászni megy vele oda, hol a vad ménes van, mikor a tátos viaskodik a ménest vezetö csödörrel, ez a három börtleszaggatja, de ugyan akkorra meg is gyözetik, s oldalához kötve kénytelen vele menni, a ménes pedig utána megy magától a palota udvarába, hol a tátos egyik orralyukából hasig érö ganéjt fúj, másikból pedig azt megfagylaló hideg levegöt, mikor a se té se tova nem mehetö ménest a herczeg fürdönek könnyen megfejheti. — Ha Schott 352. lapon nem fejezheté ki magát derekasan, miért gyülöli egy ideig férjét Juliána, s igy mintegy kétféle : barátságos és ellenséges alakra oszlani látszik, csak arra emlékezzünk, hogy ennek elegendö alapja az erkölcsinek a jelvi fölötti tulnyomóságában található, mert elöször Juliána semmit sem tud arról, hogy kedvese csak kényszerüségböl viszi öt a császárhoz, másodszor mivel annak ki kell bünhödni ön atyja halálát, melyet ö a feladat megoldásával okozott. Sokkal helyesebben magyarázza ki Schott a Koseschana melléknevet, származtatván ezt az illir „Kosiczától," mi oldalfoncsikot (Zopf) jelent, minöt az oláh leányok szokása hordani haláltékaikon; de azért e név nem pusztán csak a szüzek hajfonadékát jelenti, mikép Schott vélekszik, hanem ez inkább mutatna jelvi értelemben az egyptusi Harpocrates részleti Lokéjára, mi a tavaszi nap gyönge sugárait jelenti.

A vörös kutya. Gaalnál 14. sz. Egy öreg paraszt házaspárnak reménytelenül ikrei születnek; egy kereskedö, ki koma volt, magával viszi a fiút és leányt, s kis üzletet biz reájok. A két gyermek játszodván egy nap, a fiú megharagszik, és megátkozza testvérét: akkor ezt, majd öt is elnyeli egy vörös kutya. Gyuri,

a fiú, a kutya hasában a fekete király udvarába megy, és lovásznak befogadtatik. A vörös tenger partján, hová vitte lovait, egy csudaszépségü leányt talál, ki szerelemmel közeledik feléje, s az ő és lovai haját fátyolával hol megaranyozza, hol megezüstözi. De áthágja a leány parancsát (v. ö. Gaal „Halászleányát" 7. sz.) mivel társai előtt a tengerleány szépségét elibe teszi a belé szerelmes fekete királykisasszonyénak és ezt meggyalázza. E miatt ő akasztófára itéltetik, azonban a vörös kutya elnyeli öt másodszor. Eszéhez jövе fölébred a vörös tenger partján, hol elé jön a tengerleány és megvallja, hogy egyedül akkor lesz övé, ha öt mostanitól különböző alakban messze földön ujra megismeri. Vigasz nélkül jár kel az ifjú; s kitér mentében egy hangyabolynak és sasfiunak, miért neki a hangyakirálynő meg sasanya ajándékul adják, hogy kivánsága szerint ökké változhassék át. Ezután egy sziklán egy öreghez jut, ki aranyat eszik, s ha elpukkad, hasát bevarrja s ujra kezdi az evést; az öreg megeszi az éhezőt, de a tengerleány hollétéről neki semmit sem tud mondani. Gyuri tehát odább megy és egy nagy juhnyájhoz ér, hol száz kutya tépné szét, ha sassá nem változnék, s igy a juhászhoz nem röpülne. Itt marad ő egy ideig, és készíti, mikép urnéja több cselédei, a fürdőt, melytől az megegészségesedik; a hölgy csudamódon megérzi fürdő után, hogy neki új erőt készít Gyuri, mert ő volt a bú-fogyasztotta tengerleány, ki csak kedvese ápolása alatt épülhet föl. A szeretők sejtik de nem ismerik föl egymást; ekkor egyet álmodik György, s ennek következtében megy a kocsmába, melyről álmodott Itt rosz emberek s korcsok (Lumpengesindel) közé jut, kik pénzét elszedik, s verekedésbe vegyül, mely addig tart, míg öt harmadszor nyeli el a vörös eb. Fölébredve egy dombon veszi észre magát, melyen gyémánt vár áll; hova hangya képében bemegy az arany kapu alatt és szinte kedvese szobájaig hatol, s midőn testére másznék, mint féreg egy vizzel teli edénybe dobatik, hol, csak hogy bele ne fuljon, *emberi* alakját kell felölteni. Különös módon, a mesék szokása ellenére, megijeszti kedvesét megjelenése, s ő sas képében tova repül, hogy mint ujra ember a sors kimenetét bevárja. A szép magához inti öt, s a vörös eb negyedszer is elnyeli, és Gyuri egy pompás teremben ébred föl, hol ikertestvérét kedvese bátyjával, mikor a kedves megleli tulajdon szüléit és mostoháit, s mindnyájokat visszabüvöli, kik egy öregapa udvarában száraz eperfává és ebbé voltak varázsolva.

Ezen mese sokképen van össze czikornyázva, annyi mégis kitünik, hogy fő dolog benne egy ön vétke miatt elveszett férj

utáni járás, mi eredetileg alkalmasint mindjárt az elején megkezdetik, mert hajlandók vagyunk hősünk testvérét e helyett inkább feleségeül hinni. Az eb általi négyszeres elnyeletés valódi keletkalmuki jellemzet, de a nap és télisten változékos győzelmére mutat, s a mesében, mikor még eredetileg tiszta volt, hihetőkép csak háromszor jött elő, midőn a kocsmai jelenet már magában is jelenték nélküli és bántó, következéskép később csuszhatott be. Fontos a hangyává és sassá változás, melyek földi és légi állatok (v. ö. „Mese a fillérről" Gaalnál 6. sz.), de alkalmasint jött elő hallá változás is az eredetiben, melynek helyére midőn a jelvi jelentőség később megszünt, mintegy emlékeztetőül a régi helyett, beállott hősünk viszonya a *tengeri lénynyel*. Gyöngéd költői vonás, hogy a kedvesétől elválasztott, s bánatjában elbetegesült ara egyedül a kedves ápolása alatt gyógyulhat meg. Az aranyevő öreg a segítő bölcs helyett áll, mely Majláth „Pengőjében" is előjön, ki sok más magyar mesében a tanácsot adó tátos által pótoltatik. Hogy ő itt tanácsadás nélkül, s következéskép mint fölös lógós (figurans) jelenik meg, a mese összeczikornyázásának tulajdoni ható. Nevezetes vonás az, mely gyakran előfordul, hogy a szeretők egymást meg nem ismerik, miután egymástól elszakadtak: ez a meg nem ismerés a szeretőnél még most is gyakori mély álom helyett áll, midőn a kedves közeledik hozzá, hogy vele magát megismertesse.

(Folytattatik.)

A REGÉNY, KÖLTÉSZET ÉS CRITICA FRANCZIAORSZÁGBAN.

Nem kell megrettenni, ha munkába kerül a visszatérés ama komoly, nehéz és szerencsétlenségre meglevő tárgyhoz, az irodalmi szellem meggyöngültéhez Francziaországban. Látvány, mi szomorúság nélkül nem kisérhető. Tizenöt év folyt el, s ezen időköz elegendő volt egy nagy költészeti mozgalmat dicsében és megromlottságában felmutatni; söt leghatékonyabb előmozdítói lőnek épen önkénytes eszközei hanyatlásának. Tizenöt év! és igazán szólva, ez talán sok is: sok, ember és munkára nézve, kik és melyek csak hogy épen meglátták a világot, s nem voltak egyéb reménységnél, addig sem tartott az. Valóban ember és munka, nagyobbodás helyett, alá szállnak fokonként, s oda érünk a kimerült szabadosság erőködésihez. Mondjuk-e hogy szükséges

a jelen irodalmat más századokéval szembesíteni, és csak azért mondjuk-e alászállottnak azt, mivel különbözik a multnak halhatlan képeitől? Nem! a szempontok változnak, s azt megjegyezni sem szükség; de vannak lényeges tulajdonok minden idők szerint, melyek minden rendszerhez oda tartoznak, mivel hiányuk csalhatlan jele a silányulásnak. A leleményi (inventio) választás, igazság és íz, az eszme és iromás körüli gond, a fenséges dolgok szeretete, s egy szóval mind az mi valódi magasban tart irodalmi szellemet, mind inkább oda lesz a mai kor azon termékeinek tömegéből, melyek korán reggel még mestermüvek, s délután már feledésbe jutnak. A mai irók titka lelemény nélküli kalandok gyüjtése: kevésbbé uj titok talán; de csak ez terjeszteték folyvást, s igazat szólva, általánosan elfogadtatott. A semmiség kétségbeejtő szine az egész láthatáron. Eme könnyü Musa, ki bátran az illemi szépségek megcsúfolásán kezdé, ma vissza esik és uszik a köznapiságban.

Kétségkivül az értelmi belátás ezen különös ingadozását ki lehetne magyarázni a társas élet állapotának okaiból; mert a lángoló gócz az, hol az általános eszme táplálkozik, honnan páratlan ervben szökkent az elő félszázad óta, miért könnyü volna ott lepni meg az igaz hatalmat és külön okokat. Erkölcsi, bölcsészeti s egyszersmind irodalmi rajz is volna az; de mostan csak ezen utolsónak irjuk le vonásait; a képzelődés gyöngéinek története az melyet leghirhedtebb, azaz legfanyarabb, erőszakolt tobzódás és silányság által jelelt termékeikben kutatunk. Szerintünk elmélet és tény csudálatosan felvilágosítják a helyzetet, melyből nem volna menekülés, ha hiányzanék a franczia szellemben az a ritka kiszemelés, s természeti készség: elkülöníteni hamistól az igazat forradalmaiban, melyek zaklatják. Ezen elmélet a müvészet korlátlan szabadsága, nem egyéb más szavakkal, mint a képzelődés kicsapongásaira bizott teljes szélesség. Jó értelemben e fölszabadító szó nekünk azt jelenteni látszott, hogy uj század uj irodalmi nyilatkozást követel, hogy a mélyeig kimerített költészeten kivül tágabb, mélyebb, s lényegesb törvényei voltak a müvészetnek, melyeket tanulni, megismerni, és szemmel tartani kelleték. Mostani értelemben az hiánya minden iránynak, tagadása minden elvnek, bolondjába, egyedi hóbortra oda hagyása a költői lelkesülésnek. Ekként magára bizva, nem levén más ind (motivum) benne, mint a telhetlen ösztön, nem ismerve zablát ön szeszélyén kivül a képzelődés, átbarangolt minden mezőt; megérinté a történetet, mi, két vagy három föl-idézésén a multnak, csak erőszaktétel azon, hogy tervezgeté-

seibe igázzon neveket, alakokat, szent eseményeket, s a külső oldalt fogja fel csupán. Az volt aztán a mai kor föstése, hová a sziv való mozgalmai helyett becsusztattattak a szenvedélyek és csinált érzemények, az igaz és mostani erkölcsök helyett a bizarrok és ismeretlenek. A helyt, hogy az ember tanulása, a társadalom és világ szemlélete által nyert benyomások növekedtek s termékenyíttettek volna, a képzelödés alkota embert, világot és társadalmat. És mi történt? Észrevehetlen elpártolás az igazságtól minden dologban; a képzelödés ki hagyá csusszanni hatalmát, elvesztvén megujitási eszközeit és rendhagyó és hitvány szerepet ölte magára. Most mintegy mámorban emelkedvén a hamisig, meg kellett lepnie az elbeszélés vadonságával, miután a tiszta és nemes hevület titkát nem birta már; majd büszkélkedvén gyönge fogamzásaiban, a részletek pulyaságaig jutott, s hasznavehetlen morzsalékká semmisült, és megteremté *Páris rejtelmeit* *), vagy a nap eme száz kis regényét, melyeknek valóban semmi közük a müvészettel.

Nehéz volna mailag tagadni mily nagy részben okozá a mostani rendetlenséget a mindennapi nyilvánosság roppant kifejlödése irodalomra alkalmazottan; ez azon tény, mely az elmélet gyámolitásaul jött, mintegy tulzásig üzni következéseiben azt. Ne mondjuk-e hát, hogy egyik nem járhat a másik nélkül? Az ő rendeltetésök közös, melynek voltanak győzelmi napjai; de valóban, e roszul választott egyesülésnek csak egészségtelen gyümölcsöket kellett hoznia, már elölegesen halálnak igérteket. De azonközben, fogják mondani, mikép függhet valamely irodalmi elmélet megromlása egy különben derekas ténytől? Az ok igen egyszerü: a napi nyilvánosság lényege s élete a sebesség; hivatkozva szünetlenül minden indokra, kandiságra, szenvedélyre, és a mi még legszenvedhetöbb, annak parancsoló szükségeire, mikor felhagy minden töprengéssel s a képzelödést agylázai és csélcsapságainak csaló varázsára hagyva, túltömi vagy áthigítja a jeleneteket, az érzést, a jellemet inkább, mint hogy megkötttesse magát a müvészet szigorának komoly kelleme által. Ezen egyetemes kapkodás közepett, hol van már hely az öngondolkodásra, mely összegyüjtse a dolgok, a szenvedő és részrehajlatlan ábránd bölcseletét, ki azokból kikeresse a költészetet eredeti és tartós formában szilárditnia meg azt? A mai képzelödésnek eme hamis eröködéseit, ugy szólván, hadonázásait tevékenység gyanánt vegyük-e vaktában? Ez nagy tévedés volna. Oly ember-

*) Azóta mindenféle országi és városi rejtelmeket. *Szerk.*

nek tetszö lassuságában, ki tiszteli az ihletest, ki sokáig ringatja ábrándiban a képet, melyet lerajzoland, és megvárja míg maga is teljes erői bájban és fényben lássa azt, hogy más szemeknek is megmutathassa, tettleg több valódi, komoly és teremtö erő van, mint olyannak tevékenységében, ki, mielött gondolkoznék, már kényszerül irni, miképen mondatott. Az ilyen, mint ma szokás, hogy meg sem áll folyamában a toll, szerencsétlenségül sok utat megnyer a gondolathoz, de sebeit vonczolva mikép Jupiter sánta leányai, a nélkül hogy oda érhetne. Ez máskép meggondolandó: annyi idö szükséges, hogy megérjék a gondolat, de nem csak idö, hanem gond, csinosítás, söt virasztási sanyar is, mig az értelmiség küzd maga magával. Ez a legtermékenyebb lángeszek története. Kérdezzük ama halhatlan költöket, kik egész lételöket tették egy munkára, de fölnépesíték ezt ezer külön alakokkal, melyek mindegyike emléket hagy azok nagysága, bájoló szépsége, büszke erve, vagy édes gyöngesége felöl! Kérdezzük a Misanthrope szerzöjének komoly és elmélkedö arczán mi a nagy elmék igazi tevékenysége, s mily makacs küzdést rejt a búskomoly tekintet! Mit olykor az élet mozzanatainak hiszünk, leggyakrabban csak meddö hánykódás az, hol kiváncsiság és a hiuság egyesülvék sokra, s a talentum ösztöne kevés dologra.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Emlékezetbe hozatnak a Kisfaludy-Társaságnak jelen évre kitüzött pályakérdései, ugymint:

I. **Szépmüi.** Kivántatik Zrínyi Miklós a költönek *életrajza*, melyben annak mind polgári és hadi, mind irodalmi és házi élete lélektani felfogással festetik, különös figyelemmel a müvészeti elöadásra. — Jutalma *tizenöt darab arany.*

II. **Rendkivüli költöi feladás.** Készíttessék *költöi beszély*, melynek tárgya Szécsi Mária. — Jutalma *tizenkét darab arany* Marczibányi-Motesiczky Vinczenczia assz. alapításából.

III. **Rendkivüli szépmütani feladás.** Elöre bocsáttatván az elbeszélö költészet fogalma, tárgyai, s fö nemeinek vázlata: határoztassanak meg közelebbröl a szükebb értelemben vett *költöi beszély*, úgy a *monda*, *rege* és *mese*, a *legenda* és *hitrege* (mythos), s a *ballada* és *románczn*ak tárgy, jellem és forma szerint közös vagy eltérö sajátságaik, s a legszerencsésebb költök müveitöl elvont fö törvényeik; folytonos hivatkozással a kül- és belföldi legjobb példányokra. — Jutalma *tizenkét darab arany* Császár Ferencz társ. tag' gyüjtéséböl.

Mult évröl függöben maradt

IV. **Költöi-történeti.** A *vallás* egyik leglényegesb tüneménye levén a nép életének, s annak ismerete minden nemzeti költészetnek igen elökelö tényezöje; ohajtható lenne, bár mind azt, mit a régi magyarok vallására vonatkozólag kifürkészni lehet, philosophiai szellemmel megvizsgálva, összeállítva, együtt birjuk: azért a Kisfaludy-Társaság hazánk történetbuvárainak figyelmébe ajánlja e kérdést:

Mit lehet a régi bel- s külföldi krónikákból s egyéb emlékekböl, valamint a hagyományokból, némely fenmaradt babonás erkölcsökböl, s

végre a nyelvben találtató nyomokból, a pogány magyarok vallási hitéről és szertartásairól bizonyosat vagy hihetőt kivonni? A legfőbb lény neve „Isten“ mely régi népek mythologiáival mutat érintkezéseket, mi annak eredete, jelentése? honnan származhatott maiglan a néphitben fenlevő „Magyarok istene“ kitétel? Voltak-e elődeinknek több isteneik, vagy egyéb felsőbb lényeik, név szerint mikori s mely eredetü és jelentésü fogalmak az Úr (Οὐρ-ος, Uranos? Dankovszky), Ör, Ördöng (Ἀρης, ἄορ; — Eor az ónémet mythologiában? — örök?), Ármány (Ahriman?), Manó (Manes?) Óriás, Boszorkány, Fene, Garabonczás, Lidérez stb., s mily viszonyban gondoltattak ezek a legfőbb lénynyel? Milyen volt a vallás viszonya a természethez, annak úgy nevezett elemeihez, s bizonyos tüneményeihez? Az „Ég“ szó nem vonatkozik-e a nap' tiszteletére? Voltak-e, s mily szent vagy csodás állataik? Mi vala hitök a világ eredetéről és leendő végéről, a lélekről, különösen a lélek szabadságáról, s a halálon tuli állapotjáról? Volt-e s miféle összeköttetésben a vallás a fejedelemséggel vagy vezérséggel? Kik voltak a tátosok, jósok, bübájosok; képeztek-e kasztot, s ha igen, mily hatalommal? Voltak-e s mely vallási szertartásaik, szent helyeik, áldozataik, imáik, énekeik, ünnepeik, szent jeleik vagy bálványaik, irásuk (rovás; rúnák?), s a vallással összefüggőleg némi csirái a művészetnek? Mit tudhatni az esküvés, áldomás, házasság, lakomák, harczok és temetkezés körüli vallásos szokásaikról? Mit különösen a tor, ravatal, kúnhalmok és halottak tisztelete (gyász) körül? Mit jelent hihetően a „Lapides“ szó szent Lászlónak a régi magyar vallás elnyomását tárgyazó törvényében? Van-e nyoma a régi magyar vallásban egy isteni kardnak, milyennek nem csak más idegen harczos népeknél, péld. a kvádok, alánoknál, hanem a szittyák és húnoknál is van nyoma? s van-e ezzel némi összeköttetésben a harczra szólító kard körülhordatásának magyar szokása? Maradtak-e fen s mely nyomai a régi hitnek népünk babonás nézetei és szokásaiban? Végre állt-e eleink régi vallása valamely, és mily viszonyban a hellen mythologiával, a parsismussal, manicheismussal, úgy a scythák és húnok vallásával, s másfelül mit lehet annak felderítésére a tatár, finn, sőt a szláv, talán a német népek mythologiájából is előhozni? — Minden állítások védokok s a források részletes idézetével kisérendők. — Jutalma *ötven darab arany* és b. Jósika Miklós Elnök Ur ajánlatából egy *ezüst emlékbillikom.*

Mind a négy rendü pályairat f. évi nov. 20-kára, mint kitett határnapra, melyen tul semmi munka el nem fogadható, váratik, midőn azt irója nevét rejtő pecsétes levélre hivatkozó jeligével a titoknok veszi által. A beküldött másolat, mely ki nem adatás esetében is a társaság levéltárában marad, a nélkül hogy a szerző a munka sajátsági jogát elvesztené, idegen kézzel és tisztán irva, lapozva, kötve küldessék. Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját keze' irása a szerzőnek, ez a jutalomtól elesik, Másod sőt harmad rangúnak is, és egyszersmind jónak találtatandó mű szerzője dicsérettel kihirdettetik, munkája pedig a társaság költségén kiadatván, húsz tiszteletpéldányt nyer. Pest sept. 18. 1847. *Erdélyi János*, s. k. titoknok.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten sept. 26. 1847. 13. sz.

LYRAI KÖLTÉSZET.

Tompa Mihály versei. (Első kötet). Pesten Emich G. bizománya. 1847. n. 8drét. 174. lap. Ára ?

Lyrai költészetünket a legközelebb mult két tized önálló s nemzeti szinezeten kivül formai tisztasággal, egyszerüséggel ajándékozá meg. A szabályok pontos (legalább a mainál pontosabb) megtartása szükké tevé ugyan a költői kört, de erössé is egyszersmind, azért rajta állandó nyomát vehetni észre a mélységnek. Az ujabb kor folyama ennél nem maradt, és mi hajlandók vagyunk a vele feltünt pongyolaságot, a forma körüli kevesb figyelmet haladásnak venni, a mennyiben uj tárgyak is kerítettek a költészet birodalmába : érljük a népiest, a vigat és a nedélyest. Nem lehet ugyan mondani, hogy ez minden idegen példák nélkül, tisztán magunkból forrott volna ki, mert mikép Schiller és Uhland és Byron az előbbi tizedekben, ugy folyt be reánk Heine és Beranger költészete legujabban egyfelül, mig más oldalon saját magunkból is többet vettünk, mint azelőtt, fölelevenittetvén bennünk a népköltészeti hajlam. Tompa azon kevesek egyike, a kiknek lyráján az említett idegenek közül egynek sem látszik befolyása, habár hazai költőkre való visszaemlékezést rajta észre nem venni lehetlen ; azonban ez annál több érdeme, mivelhogy költészete összes irodalmunk költészetének organicus fejlődésébe még inkább betestesithető. Igy ő, mint daliró, nem lesz annyira uj, hogy bennünket meglepjen, de azért annál inkább kedves, mert ő egyike azon választottaknak, kik Kazinczy szerint : szokott uton járnak szokatlanul. Mondani sem kell pedig, hogy itt nem Tompa, a népmondák irója, értetik, hanem Tompa, a dalköltő, mert elsőbbi szakja után, ő annyira jeles a regékben, mint Garay a balladákban, mint Petőfi a népdalokban, mint Vachott S. a gyöngéd mélységben, mint Vörösmarty igen sokban.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Ha a romanticus költészetet, mikép Heine hibásan állítja, előkelőleg az allegoriák tennék, akkor talán legromanticusabb költönk épen Tompa volna, mivel ehez neki fölötte nagy hajlandósága van. Ezen tehetségéből folyt ki már az ő népregei költészete, hol a nép szemlélődése alá eső képek, romok, természeti tárgyak (sziklák, folyók sat.) jelvekül fogadtatván el, róluk mondás, mesés hagyományok keletkeztek s alapját tevék symbolicájokkal az allegoriáknak. — Ide is hol Tompa, mint daliró, vizsgáltatik, sok áradt ki amaz érből, mely a regéket fris életre hozá; s ilyenekül ismerjük már a *Regét a fénybogárról* 38. l., a *Temetői hangokat* 62—74., *A hír lantjá* 103. l., valamint a virágok symbolicáját s mythosát veszszük észre a *Levélben Pogány Karolinához*, ugy szinte a képek tiszteletét némely characteristicus vonatkozásokban; azért is ő nem őszi dalokat ir, hanem „Őszi képek"et 106—111., s az „Éji violák"nak is csak nevök az, de tulajdonlag éji képek azok, sőt egy kis versnek, mely hihetőleg előre kigondolt czím nélkül iratott, tartalmánál fogva pedig a leggúnyosabb mesék közé való, s az ismert kakukmesét tárgyázza, hirtelenében más czímet adni nem tudván, hasonlóan „Kép" czímet adott 143. l.

És biráló ugy hiszi, hogy eme fő tehetségből kell már a legjobb versezetnek is erednie *Tompaéi* közt; e végett mint állítása erősítőit az „Őszi képeket" ajánlja, melyekben a költői ihlet az ősz minden szépségeinek testesül meg ruhájában, s noha nem újak is némely eszmék, minő az őszi pir, midőn azt „haldoklási pirnak" nevezi a természeten : de a hét őszi képnek összeállítása egészet ad elénk, melynek részletei egyenként is vonzók, s bevégzettek.

Minthogy pedig az érzések symbolicája a természet, Tompának egész tanulmányul kellett választani ezt; azért ha versenyre kel Kerényi és Petőfivel oly nemü tárgyban, minő az „Erdei lak" 87. l., már előre is oda dolgozik a valószinűség, hogy versenyben Tompa lesz a győző; s biráló utólagosan is igy hiszen.

„A népdalok," 11—22 lapon, összesen XV. számmal, ismeretét mutatják nem csak a népnek, hanem nótáinak is. Ily uton azt is meg fogja tudni az ismerő, s a népdalokban jártas olvasó, hogy melyik nótára gondolá szerző a magaét, példaul a IV. V. és XIV-et :

Nagy kerek tó közepén
Liliom nőtt az idén
Liliom, liliom,
A vagy édes galamlom.. 22 l.

A is megtörténik szerzőn, hogy népi kész mondatokat vesz föl dalaiba; mi azonban semmit nem árt, mennyiben ilyet a németeknél Goethe és Uhland, nálunk Döbrentei, Erdélyi, Kisfaludy K. és Petőfi hasonlóul mertek, sőt épen az a dal, melyet a Szépirodalmi Szemle Döbrentei „Huszárdalai" közt megdicsért, talán épen azért sikerült, mivelhogy népi elemmel van fölerestve. — Tompánál legszebb az első; ez gyönyörü egy dal!

És most az egészen ellenkező oldalra látjuk átszökkenni Tompa lyráját, az „Énekekben" 80. 81. lapon és a „Harangszóban" 94. l., mely istenes vagy szent énekeknek áll czímeül. A vallásos költészet nálunk teljesen müveletlenül hever, s *Berzsenyi* „Fohászán" kivül alig jut eszünkbe valami, ha szent érzelmek poesisáról van szó. Nem hatotta-e meg soha is lelkünket vérünket ugy a keresztyénség, hogy kivetközve avagy csak némely áldottabb pillanatokban a jelenkor pessimismusából, oda engedjük magunkat az égnek s minden sugallatainak? Költöink, főleg az olyan, minőt szerző kicsúfol e czimü versében: „Egy magyar poétához," mivelhogy mindig említi az eget, valósággal többé kevésbbé emez árva poéta díjára jutnak. Oda teszik a lányka szemét az égbe, vagy az eget a lányka szemébe, igy gazdálkodnak nap, hold- és csillagokkal is, a nélkül, hogy megemlékeznének olykor a nem földire, a szentre, s a kegyes érzetek és megadás énekét hallatnák egyszer másszor, legalább eltévedve; avagy tán a vallásért kifolyt vérben azon tehetség is kifolyt volna örökre belőlünk? Ujabb idő szerint a Protestans Egyházi Lap, a Religio és Nevelés is hoz istenes verseket, de azok csak eltérések a szokott világi költészettől épen ugy, mint ezelőtt néhány évvel, sőt még ma is nagy részben, a népdalköltészet egy két „babám" s „rózsám" odaszurtából állott: szent dalnokaink pedig megemlítvén a fölényt, fagyos ajtat hangját hírlik, mert az igazit nem érzik, s mí positiv, s a kedély busongási alól kiszabadult ujn emzedék alig veszszük észre, hogy e nemét a költészetnek teljesen nélkülözzük; mert a mi és a ki van e nemben, nem méltó, hogy említtessék. Egerből Tárkányi Béla nyújt olykor éldelhetőt és szentet, s fordítja Dávid zsoltárait meglehetősen, de már a Protestans Lapi fordítások Szenczi Molnár Albert szerint nem csak az eredeti francziától, miket Molnár fordított, hanem ezétől is messze eltévedők, s kiveszik öket a már Szenczinél sem tisztán őrzött egyszerüségből, mit Baksai a sok csicsomával egészen mailag divatossá tesz, elczikornyáz, felsallangoz. Ezen jelenségek közepett Tompa is megjelent a szentköltői pályán, de ő sem birja e han-

got. A szent énekek ugy sietnek föl égre a sziv mélyéből egymás mellett, mikép a goth tornyok. Itt csak két pont van: zenith és nadir, legmagasb, legmélyebb; forrás a szív, czél az isten. Itt nem lehet sokféle a hang, de szükség, hogy mély legyen és magas, mint a két pont, melyek között szárnyalnia kell. Már a III. dalban megszakad a költői hang, utóbb pedig egészen eltünik. Ö idegen dolgokat vegyít be, holott a szentköltészetbe semmi egyéb nem tartozik, mint isten és én magam. Mikép mindenki saját módon számol istenével, ugy saját módon tiszteli is azt. Könyörögjön, esengjen minden lélek magaért, mert csak ez az épületes; én értem senki nem szenvedhet, nem is örülhet; magam vagyok legközelebb magamhoz, igy az istenséghez szálló fölreménykedés legsubjectivebb valami a költészetben; s emez alanyiságát csak az teheti másoknál is kelendővé, ha az mély és tartalmas, mikép Dávid zsoltárai, Luther énekei.

Mind a közt, min vallásos vagy szent szín uralkodik, a „Jézus és a nép" czimü legendának 119. l. van legtöbb érdeme, azért pedig, mivel nem tartozik ama mély subjectiv poesis körébe, hol, mint hiszszük, Tompa nem erős eléggé. A reggeli és estvei énekek azon tisztább minták szerint dolgozvák, melyek ily czímek alatt fordulnak elő a ref. egyház dicséretei között.

„Szuhay Mátyást," mely a Kisfaludy-Társaságnál kitüntetést nyert, mint teljes kerek elbeszélést már megdicsértük, midőn a pályairatokról szólottunk. — Tompa satyricus verseiben, minők a „Csalánok" 75—79., „Nánihoz", „Egy magyar poetához", valami száraz fulánk van, categoricus, kereken kimondásai keserves igazságoknak, miket, a ki érintetik s egyszersmind érdekeltetik is bennök, megérez. — E kötet még csak az első; talán nem sokára következik a második. Ennyit tartánk szükségesnek megjegyzésül, bizván szerzönkben, hogy jó szelleme ezentul is, mikép eddig, meg fogja örzeni öt az igaz uton, melyen lehetséges csak időkre szóló müveknek alkotása: az öngondolkodás és önszigor utján.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

V. Első e czím alatti czikkünkben az egyénit mint ama tulajdonok, részletek, vagy módok összegét értelmeztük, mely által a személy vagy dolog akkép van meghatározva, körülirva és előadva, hogy minden más hozzá hasonlótól különválik. A tárgy tovább fejlesztésében szükséges megérintenünk, mikép a

tulajdonok, részletek és módok, miknek öszvege az egyénit alkotja, mihelyest egymással érintkezésbe és azért surlódásba is helyeztetnek, nem maradhatnak meg azon általános fogalomszerüségben, minöt azoknak a bölcsész rendel ki és körülhatároz, hanem összeütközésökben egymásra hatást és viszhatást gyakorolnak, miszerint módosítván egymást és módosíttatván egymás által, mint körülirt fogalmak eltünnek, s az összeségben csak oly alárendelt helyet nyernek, mikép ez öszveg nélkül nem is gondolhatók többé, s ez az életmüi egybeolvadás, a viszonlagos áthatás, ellenében a csak egymás melletti létezésnek : az utóbbi az eszményiséggel a bölcsészetbe való, mely csak elvont életet tárgyal, az első a müvészet fő alapja, mert a müvészet feladata az élet.

A természettanban hasonló folyam fordul elő az összetételben, mert a vegyítés vagy mechanicai elegyítés (Mengung), vagy vegytani (Mischung); amabban, mint a vízzel elegyített borban a bor és a viz nem váltak új testté, nem hatották át egymást; mint p. minden sóban valamint a sav, ugy a basis is megszünt sav és basis lenni, s új test jött létre, mely alkatrészeitől egészen különváló új tulajdonokkal bir, és melyet csak annyiban lehet életére nézve összetett testnek tekinteni, mennyiben más testek müködései által az összetett testet megint alkatrészeire feloszlathatni. Hasonló feloszlatás az életben és müvészetben is fordul elő, midön t. i a bölcsészet maga útján az élet tárgyaitól elvont fogalmakat képez, és midön az analyticai itészet a müvészet tárgyában alkatrészeit keresi fel. De mivel a feloszlatás egyedül értelmi úton történhetik, és e müködés mellett alig lehet a képzelő tehetséget használni, sem a bölcsészet, sem az analyticai itészet nem teremthetnek, azaz nem müvészi erök, azok a valódi életet senem ismerhetik, senem ismertethetik, hanem csak általános üres és holt schemáját adhatják és adják ; nevezzük ezt azután bár eszményinek vagy typicainak. Érezvén e meddőséget, az újabb kor itészete más mint analyticai úton meg akarta közelítni a hozzá oly közel álló müvészetet, s így a syntheticai, az alkotó és a dialecticai ösvényt követve maga is birálatai közben alkotni és teremteni iparkodott; s így mondhatjuk, mikép a valódi critica születése napja csak a legújabb korba esik.

Az egyes elemek és a müvészetben a tulajdonok, részletek és módok, mik itt az elemek, összeolvadásokban és egymás általi áthatottságokban mindig új és új, és hozzá hasonlóitól egyénileg elváló személyességet vagy egyéniséget képezvén, a müvészetnek roppant kiterjedésü tere nyílik, a nélkül hogy kény-

telen legyen már mások által használt egyéniséget újra felhasználni és elkoptatni; s azért joggal minden valódi művésztől fő helyen megkívánjuk az eredetiséget, még pedig föképen jellemei vagyis egyénei alkotásában vagy teremtésében. A vegytani vegyítések, a mennyire azokat eddig ismerjük, szinte roppant kiterjedésüek; de eddig ismert törvényei a vegytannak mégis némi korlátokat foglalnak magukban legalább az úgynevezett életműtelen vegyítékekben vagyis az ásványországban; mert itt az elemek csak bizonyos meghatározott arányban vagy mennyiségi számokban vegyülnek egymással, különben pedig csak mechanicailag. E mennyiségi arány kiterjeszkedik, és mindig szélesebb alapot nyer, minél inkább haladunk a lények fokozatán a növényországon keresztül az állatiban fölfelé; és ez utóbbiban odáig, míg nem sikerült minden arányt és minden mennyiséget meghatározni, vagyis azon határvonalt kijelölni, melyen túl az elemek életműi anyagokká többé nem vegyülnek. És a mi még csodálatosabb, ezen a növényi és állati élet által eszközlött vegyítékek nagyobb részt igen kevés elemekből állanak, a növényeknél éleny, köneny és szénenyből, mihez az állatoknál még a légeny járul. A vegytani vegyítésben és új testek alkotásiban tehát anyival eredménydúsabb és gazdagabb a különbségre nézve, minél magasabbra érünk a lények fokozatán.

Ugyan ezen eset áll be az életben a jellemekre nézve is, mert már a közmondás szerint is a jellemek leginkább változnak és elütnek egymástól, minél miveltebbek a jellemek viselői.

Ezzel korántsem akarjuk állítani, mikép a kevésbbé míveltek közt határzott egyeniség nem volna; csak hogy alanyilag nem vagyunk képesek arra szint oly könnyen ráismerni, mint mikor ez a megszokott míveltségi idomokban, vagy azoktól csak külsőleg eltéröleg, lép elénkbe. Igy p. erősen hiszszük, hogy valamint legtöbb gyermek százakra menő iskolatársait rendre ismeri, szintúgy a méhkirályné egyénileg képes megkülönböztetni egymástól kasának ezreket meghaladó méheit, vagy legalább dongóit. Hasonlókép a juhász ismeri nyájának minden tagját, valamint voltak hadvezérek, kik ezrekre menő seregök egyes tagjait ismerték. De mit mondjuk ahoz, mikép nem csak léteznek emberek, kik képesek meglehetős sok kézirat tulajdonosaira a kéziratból ráismerni, mások kik nem csak a különféle helyekről származó borokat, de még ugyanazon helységi bornak külön-külön éveit is meglepőleg meg tudják különböztetni egymástól; vagy azon állításhoz, mikép az anya lehetőleg kevéssé

határozott különböztető jelekkel ellátott csecsemőjét egy egész sereg hozzá hasonlókból rögtön kiösmeri.

Ezekből látható, mikép a természet nem csak tárgyilagos roppant változékonyságban működik, hanem egyszersmind képesekké tette illető lényeit e változékonyságot, ha ugyan nem mindenütt is, határozottan kiösmerni, legalább sejteni; mert ki e változékonyságot nem csak homályosan érzi, hanem a különböztető életmód öntudatához is jut, és az egyéni létet másnak is képes megfejteni, ez valódi itész, és attól az alkotási képességet sem lehet megtagadni, midőn így nem csak egyedül analyticai, hanem syntheticai uton is jár.

Juttassuk most eszünkbe, mikép [közelítő számítás szerint földünkön körül belül ezer millió ember él, és mikép egy ivadékra 30 esztendő számíttatván az elhúnyt emberi nem tagjai e számítás szerint, mióta történetünk létezik, talán billiókra is mehetett; és gondoljuk meg azután mikép ezen embertömeg mindenik tagjának saját egyénisége vala, s igy e roppant mennyiség mindannyi változékony tárgya vagy substratuma lehet a müvészeti feldolgozásnak annál, ki az egyéniség elméletét vallja.

Ellenben hogy vannak az eszményiség harczosai? Ők nem tekintik müvészi substratumnak az élő való embert, hanem az egész embertömegnél észrevett tulajdonokat és életnyilatkozati módokat vonnak el a valóságtól, s azt kevés fogalmakra szorítván, ezekből akarnak mindig újat meg újat előállítani; holott a fogalmak képző tehetségének amúgy is sajátja az alsóbb fogalmakat mindig felsőbbeknek alárendelni, és a fogalmak sorozatát kevesíteni. És valóban az eszmény leghívebb harczolói úgy valának gyakorlatukkal, hogy Winkelmann kitünő tehetségei mellett sem átallotta nyilván kimondani, mikép Urbinoi Rafaelnek II. Gyula pápát képező olajfestvénye oly szép, mintha ezt Mengs Rafael festette volna: Urbinoi Rafael és Mengs Rafael közt pedig oly nagy a különbség, mint Shakspeare és Szigligeti, Czakó, Vachott Imre, vagy Obernyik közt. Winkelmann egyoldalulag nem is a görög, hanem az ennek mintáján inkább s inkább elkorcsosodó romai szobrászathoz ragaszkodván, elhanyagolta az arczképezés, az egyéniség tanulmányát, és csak igy eshetett oly roppant tévedésbe. Az eszményiség másik fő bajnokáról Schillerről pedig már említve vala I. és IV. czikkeinkben, mikép hasonnemü alakjai mintegy ugyanazon mintából költek ki: természetesen, mert ő elvei szerint nem ismerhetett más szerelmest, mint a szerelem ideálját, nem pedig szerelmes Piccolominit, Don Carlost, Mortimert, kiben a szerelem többi tulajdonaival új

egyéni egészet képezhetett volna. Mennyire értette félre Schiller az egyéniség roppant elönyeit a müvészetben, azon nyilatkozata is tanusítja, mely Goethéhez irt leveleiben fordul elö, mikép neki Wallensteinnál épen az nem tetszett, mi e jellemet oly drámaivá teszi, t. i. astrologiai elfogultsága

Az egyéniség vallóinak nyitva áll a müvészeti tér a véghetlenig, míg az eszményinek harczosai ott kénytelenek megállapodni, hol azon német szinigazgatók állanak, kik személyzetöket és szerepeiket osztályozva és fogalmazva, csak elsö és második szerelmeseket, elsö és második hösöket, cselszövöket, illemszerepeket, marczona véneket st.eff. ismernek, nem pedig Hamletet, Othellót, Leart vagy más szerzök egyéneit, kiket csak a legkárhozatosabb erőszakkal lehetne, p. Hamletet, a hösök vagy szerelmesek, Leart a marczona vének szereposztályába beszorongatni.

Igaz ugyan, hogy az egyéniségi rendszer minél tágasabb tért vesz igénybe, annyival inkább nehezíti a müködést; mert nem csak a választás nehezebb ott, hol több közt kell választani; de főleg a kényszerü alkotás, vagy az elemek új egészszé életmüi olvasztása az, mi a valódi müvészetet elkülönözi minden íhletlen csinálmánytól: de ép ez nem csak elkülönözi müvét, hanem egyszersmind halhatlanítja is; más részröl pedig épen nincs szükség arra, hogy valaki, kinek nincs talentoma, a müvészetbe bele kontárkodjék; mert bizony a ki csak kontár, vagy nem valódi müvész, az keresse inkább kenyerét a kézmüvesek oly osztályában, melynek készítményeire közvetlen szükségünk van.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

Most három még pedig magyar, szláv és oláh mesét kell megvizsgálnunk, melyek eredete ugyanegy, és csak kevés apróságban térnek el egymástól: ezek *A három pomarancs* (Erdélyinél, 3. sz.), *A három czitrom* (Rimauskinál 4. sz.), *A nem született, soha nem látott* (Schottnál 25. sz. a.). Mi csak a szlávot beszéljük el, mert legteljesebb és kidolgozásban sokkal elöbb áll amazoknál. Egy öreg asszony tanácsára egy királyfi, atyjától házasságra sürgettetvén, de hazájában nem találván menyasszonyt, elmegy az üveg hegyre, hol a kedvest meglelendi. Utjában legelöször is az óriás anyához (Ježibaba) jön, ki egy ólom várban

lakott, kinek haza jövő fia, ki meg akart enni egy, a seprű megé bujt idegent, elküldi öt testvéréhez az ezüst várba, s ad enni ólom gombóczot, mibe a királyfinak két foga kitörik. A mint neki az utat tizenkét holló mutatja, három napi vándorlás után huszonnégyet talál, kiknek röptét követvén, az ezüst várba, és innen ezüst gombóczokkal ellátva, a harmadik testvérhez küldetik, hova öt ismeti bolyongás után negyvennyolcz holló vezeti. Itt arany gombóczokat kap és a kivánt értesítést. Igy eléri az üveg hegyet, de föl nem hatolhat, mig a gombóczokból lépcsöket csinálni nem próbál. Ez sikerül, és feljutva önkényt leesik a három czitrom egy fárul kebelébe. De a legnehezebb még mind hátra van, mert haza felé tértében éhség és szomjuság veszi öt elő, melyek elűzésére más módot nem lelvén, fölmetsz egy czitromot. Ekkor egy meztelen csudaszép leány ugrik ki belőle s kérdi ha vajjon ételt, italt, ruházatot is készíte-e neki? Midőn ő erre csak nem-et válaszolhat, a leány meghajtja magát, háromszor csattant kezével és eltünik; e baleset után minden vigasztalása annyi, hogy éhségét és szomját egy időre elütheti, és mégis kettő marad; de ez nem tart sokáig, s ő kényszerül felvágni a második czitromot is, melyből még szebb leány ugrik elő; és még csak a harmadikban levő leg és legszebb lesz az övé, midőn végső nélkülözésig türve, csak oda haza metszi föl azt. Midőn a királyfi atyja meghalt és ő helyette trónra ült, el kell hagyni kedvesét és háborúba mennie, meghagyja neki, hogy a kertben egy fán (czélzás a sas menyasszonyra) várat építsen, melybe csak az mehet, kit ő selyem szálon felhuzhat oda (v. ö. Grimmnél „Rapunzel“ 12. sz.). De mint a „Dornröschen“ben, a göthös banya, ki a tanácsos, s kit a lakodalomra meghívni elfelejtettek, most ellenségévé lesz, kiküldi szolgálóját, egy czigányleányt, hogy vizet merítvén a fa alatti kutból, beszélje reá a királynét lejönie, mintha meg akarná öt fésülni, de a helyett szurjon fejébe egy tüt (az éjszaki mese álomtövise vagy a tövisrózsa orsója), mi által ez fehér galambbá változik. A visszatérő király most a rút czigány leányt leli szép nője helyett a fán, de meghagyja magát vakíttatni azon állítása által, hogy ő az utána való fájdalom miatt változott meg ugy. Nem sok idő mulva oda repül a fehér galamb, és gyöngéden felé közeledik, s midőn körülte hizelg, észreveszi feje pelyhei közt a tü gombját, ezt kihuzván, előáll a régi szép feleség, mire a vén banya és ál nő megbüntetésével a mese bevégződik.

Mesénk e sorozatban egyike a teljesen bevégzetteknek; mert megvan itt a három segítő hatalom, melyet a fő fordulat

előtt föl kell keresni, melyek a hős részire állanak, és a sas, medve és hal sógoroknak „a három elbüvölt királyfiban“ megfelelnek, és pedig annyival inkább, mivel nem egyenként állanak ott, hanem feleségeik helyett anyjukkal együtt. A fő csata nem annyira az üveg hegyre jutásban áll, mint inkább a kitartásban haza felé menet; mert a mese igy inkább költőileg van felfogva, mint jelvi értelemben; de mivel a hős kétszer hódol meg a próbának, vigyázatlanságáért nőjének hosszas nélkülözésében kell meglakolnia, miben nem az a fő, hogy a nő megbüntettetik, és emberi formáját veszti, mert mind a kettő egyesítve lön házasság által; de mivel a rosz elv a második részben még egyszer győz, a mese végén az teljesen meghódol. A czitrom hármasságára nézve, nem szükség hogy mind a három egyhez kerüljön, mert a magyar mesében három királyfi van egy helyett, kiknek mindegyike kap egy egy pomarancsot, de csak a legkisebb őrzi a magáét; de mivel nincs aztán miért bünhödni, és feleségét egy időre még is elveszti, már ez egy vonás elsőséget ad a szlávnak a magyar felett; mely viszony áll az oláh mesére nézve is.

Eddig a férj keresi nőjét, a következő mesékben megfordítva, nő keresendi a miatta elveszett férjet.

Trandafiru. Schottnál 23. sz. Egy szép ifju ember, ki nappal tök, éjszaka ember, elküldi szüléit a császárhoz, megkérniök leányát feleségül. Tehát a menyasszonyért vivandott csata itt egészen kimaradt, holott hasonló német mesékben, mint Grimmnél „Hans mein Igel“ 108. sz. alatt, előbb meg kell érdemelni a feleséget s azután átölelni. Legalább is felényi fáradság és érdem nélkül kapja meg az „Ezer egy éjszaka“ Büvös Lámpa mesejében a kalifa leányát az ifju láthatlan Aladdin. Egy idő mulva rá veszi leányát a kevély napa, hogy égesse meg a tököt, és midőn az fütött kemenczébe vettetik, megátkozza nőjét, hogy addig ne szülhessen, míg öt át nem öleli. Most jó szellemek kiveszik a tökből a lelket, és egy országba viszik, hol Trandafiru császárrá kiáltatik. Neje, minthogy nem szülhet és mind folyvást szélesebb, vas abroncsot körít testére (v. ö. Grimm 1., Majláth 3., Schott 13. számait), és bolyong keresni öt, s utjában a szerda, péntek és vasárnap szent anyákhoz ér (v. ö. Schott 11. és 24. számait), kik neki guzsalyat, motólát és kotlós tyukot ajándékoznak (v. ö. Grimmnél „Nixe im Teich“ 181., Bechsteinnál „Müller u. die Nixe“ és másokat); melyekkel férje lakába megy, de ki már megházasodott, hol nem tudván más módot közelébe juthatnia, mind a három ajándékot oda kell adni feleségének, s

miért ez megengedi három éjet a császár alvószobájában tölteni: kétszer vett a császár álomitalt a császárnétól és nem hallá előbbeni nője panaszait, de harmadszor nem fogadja el, hallja őt és megenged neki, mire az oly rég maradt arany gyermeket megszüli.

Elmés a Schott magyarázata 364. lapon. „Az első feleségre szállt átok ugy értessék, hogy napisten felesége a föld, csak akkor teremhet virágot és növényeket, melyek méhében vannak, ha tavaszszal vele ujra összeköttetik.“ Jelvi tekintetben föld helyett igazán helyén állhat a tavaszistennő, ki éltető férjének távollétében nem szülhet; de majd az egyesülés után jönek elő a legszebb arany gyermekek. Ha Schott e helyen ama nagy tökasszonyra emlékezik, kinek Urstier lehellete általi terhességéből született az emberi nemzet egy japáni monda szerint, csak figyelmessé tétetünk a legtávolabbi népek meséinek egymás közti rokonságára.

A kigyó királyfi, Gaalnál 15. szám alatt épen az előbbeni mese, de annyival jobb, hogy a királyfi az első arai éjen, azaz összeköttetési időpontban, tehát tavaszkor, bőrét levetheti; értelmetlenebb Schotténál abban, hogy ott az egész tök, itt csak a kigyóbőr égettetik el. Az elátkozott asszony vándorlása holdhoz, naphoz, szélhez és ezek anyjához; melyek itt közelebb állnak az elemekhez, mint Schottnál a szerda, péntek és vasárnap anyák mint eszközök és egyesítő részek teljes jelentőséggel birnak, és pedig nem, Schott megjegyzése szerint 364. lapon, mint oly idő, melynek az ujonti egyesülésig elfolyni kell, hanem mint elemek, mint ezt Gaalnak, a mi mind két mesénkkel ugyan egy forrásból merített „Halászleányában“ 7. sz. alatt is találtuk. Jellemző jelvileg a láthatlan boríték, melyet a nap győzelmének teljességeig, azaz télben, hord, a mig harczol és ellenségét meggyőzni törekszik. Ezen boríték alatt pedig örökké a pompásan fénylő arany vagy drágakő van elrejtve, mely a pipökemesékben az elégett pipőke ruha, a téli hó, alatt lappang. Igy fénylik az arany napisten is az őt fedő medvebőr alatt Grimmnél 85. 101. és 161., vagy a csudaszépségü férfi a levetett piócza bőr alatt 105. igy vetik le rongyaikat az arany gyermekek Schottnál 11. sz. Gaalnál 15. számban és más helyeken.

A csudaszép erdei szűz, Schottnál 24. sz. alatt. Egy császárfi vadászat közben bűvös várat lel. Az előtte álló fán egy ágy van, melyből csudaszép szűz jő le. Az elviszi őt a pompáskertbe, hol keblén elszunyad. A mint a szüz fölébred, a királyfi már eltünt, s most már a fára sem mehet föl. Ekkor kicseréli

ruháját egy barátéval, a császári udvarba siet és kedvese társaságában mulat, habár ennek másat kell is nőül venni. Az öreg császár fölfedezi nemét s öt felakasztja, mire a császárfiu is felakasztja magát.

Schott e mese végét Sophocles Antigonéjához, Piramus és Thisbe mythosához, Shakspeare Romeo és Juliájához és Uhland Abendgang-jához hasonlítja. Nekünk a kimenetel mégis zavarosnak látszik, mivel az által, hogy völegény és ara egyesülés nélkül meghalnak, elveszti a jelvi értelmet, melynek az előhozott költeményekben, mivelhogy pusztán csak költői oldalról tekintendők, nem szükséges meglenni. Ezen szempontból véve ezen mesének is megvan főkép aestheticai erkölcsi becse, midön a szüz, elvesztvén ártatlanságát, nem mehet föl a fára.

Az elveszett gyermek (Straťení chlapec) Rimauskinál 9. sz. — Egy gazdag ember fia, mikép Gaalnál az „Arany baltában" (v. ö. a német Dornröschennel) a gróffiú, bizonyos életkorig nem léphet a földre; de minthogy ez mégis megtörténik atyjától ellopatik, azonban ez háza egyik részében nyöszörgést hall folyvást, mit fiaénak ismer. Három szegény molnárleány igerközik ezen nyöszörgés okát kitalálni; mi a két idősebbnek nem sikerül, mivel ők a megjelenő gyermeket nem hivják enni magokhoz; a legkisebb pedig meghívja, és midön a padló nyilásán eltünik, utána megy és a föld alól, hol tartózkodott, ismertető jel gyanánt, hogy ott volt, egy ezüst és arany ágat hoz (v. ö. Grimmnél „Zertanzte Schuhe" 133., Erdélyinél „A láthatlan juhászfiú 5. sz. a.), a gyermeket, ki vele visszajött, magához ágyba fekteti, és ezen hármas feláldozás által, minthogy ez a bűvölést megsemmisíti, méltóvá teszi magát, hogy a gazdag ember fiával örökre egyesíttessék.

A kedves pár elvesztése s megtalálása oly gyakori mesetárgy, hogy eddigi összeállításunkban az még nincs kimerítve, habár az utóbb előadott tizenegyben csak arról van is szó; tehát azt oly mesékben, ujra megleljük, melyeket fő tervök szerint más szempontból tekintünk. Közel rokon tárgy ezzel a következő sorozati meséké, melyekben az egy időre felbomlott, vagy második házasságból született gyermekek üldöztetnek, kik ez üldöztetésből diadalmasan lépnek elő, mint tavaszszal az aranynap a tél gőzei felett.

Az aranyhaju hármonczok (Drillinge), Gaalnál 16. sz. a latt. Egy király kihallgatja három leány beszélgetését, melyben a legifjabb kijelenti epedését a király ágya után, s ugy hiszi, hogy a király öleléséből ő aranyhaju hármonczokat szülne, homloku-

kon csillaggal. Miután a király öt elvevé, igéretét megtartja, mint a királyi menyasszony Bechsteinnak „Knaben mit dem goldnen Sternlein“ czimü meséjében; de a gonosz napa, minthogy a király háboruban volt, meg akarja ölni a kicsineket anyjukkal együtt. Az ezzel megbizott bába mégis a hármonczokat szánalomból kosárba teszi, és viz mentiben elereszti (v. ö. a szóló madár történetét az „Ezer egy éjszakában“). A király tudósíttatik, hogy felesége három kutyát szült, kit azért tömlöczbe tesz, míg gyermekeit kifogja egy halász, de felesége ujra vizre bocsátja, mikor egy molnárhoz kerülnek, kinek felesége annál szivesebben neveli öket, mivel arany hajuk majd megfizeti azt. A gyermekek arany hajukat féltve, elszökvén egy erdöbe jutnak, és lakot épitnek, hová eltévedvén a király vadászatkor, öket felismeri, de még most sem jutnak az udvarba, mig nagyanyjuk kimérgezésl próbájától meg nem szöknek.

Figyelemre méltólag jö itt elö mint más mesékben is az a körülmény, miszerint a nép az al rangúnak egybekelését föbb rangbelivel késöbbi sokszoros baj által, melybe az al rangu hitves jut, bünhöszti, mintegy kiegyenlíteni azon gögöt, melyet ilyenkor a szegényebb ranguban föltesz. E körülmény az elöbbi mesében feltünö; mert csak ezen erkölcsi uton magyarázható meg a gonosz napa gyülölete, s az ártatlan királyné szenvedése itt és hasonló esetekben.

A gyermekek győzelmében, kiken most arany jel: a napé, majd csillag, vagy arany haj, vagy kik egészen aranyok, olyan vonatkozás van, minö az egyipti Harpocratesében; igy az efféle tartalmú meséket Schott a 332. lapon a napisten születésére viszi vissza, név szerint pedig a következöt:

Az arany gyermekek, Schottnál 8. sz. Mint az elöbbi mesében, dicsekszik egy leány, hogy férjének arany gyermekeket fog szülni; a midön szült, magzata helyett kutyakölköt tesz oda a szolgáló, mely a két arany gyermeket megöli. Az ur elkergeti most feleségét s elveszi szolgálóját. Azon közben a megölt gyermekek szivéböl almafa nö, melyen arany ág és arany alma terem, az uj nö meg akarja semmisíteni az áruló fát, azért kivágatja és belöle ágyakat csináltat; de a midön hallja éjtszaka, hogy az ö ágya (a leány) panaszkodik, mint kell neki rosz aszszonyt emelni, reggel az ágyakat fölégeti; azonban egy juh, mely a fa almáiból evett, két arany bárányt ell: ezek is áldozatul esnek az asszony dühének, de két darab elszökik a bárány béliböl, mikor a vizben mosatnának, arany gyermekekké válván, anyjukat meglelik, vele az atyához mennek és elkergetik a go-

nosz szolgálót a háztól, miután arany termetöket a rajtok levő rongyok alól kitüntetik.

A megölt gyermekek vagy akár felnőttek — leginkább hős és hősné — közbejövő elváltozásai tömérdekszer jönek elő, mikép Majlát „Vas Lacziában“ láttuk; összehasonlítandók e részben a három czitrom meséje, hol az időközi elváltozások részletesen jönek elő Erdélyénél 4. sz. alatt, aztán Rimauskié 8., Grimm 9. 25. 26., de leginkább a Machandelboom 47. 49. 93., Bechstein 24. száma és mások, mert ide tartoznak az ellenség átka miatti elváltozások is, ide tartozik a kigyóbőr elvetése s megégetése Gaalnál, a tökalak Schottnál, a medvebőr Grimmnél 85. 101. és 161., a nadálybőr 108., a szamárbőr 144., az utálatos bőr, mely az igazira húzatik 179., a szamárbőr Bechsteinnál 77. sz., mely mese hasonlít Apuléjuséhoz az arany szamárról. Ha most eme visszás tokok vagy bőrözetek értelmét kérdezzük, melyek alatt gyönyörü szép arany alak rejlik, mely igen sokszor a menyasszonynyali összeköttetés pillanatában fejlődik ki, előttünk áll a megerősödött, aranyfényében ragyogó nap, mint épen megjegyeztük; de még közelebbről van kimagyarázva az erő és a nap fogyása a külön évszakokban, a gyakran változó alakulásokban az eredeti fény végső kitünéseig, mikép a napnak is végig kell futni esztendőn át a különböző állatjegyeket.

A bölcs Péter, Gaalnál 13. sz. Egy királyfi mostohája meg akarja öt rontani, hogy saját fiát tehesse helyére; de szándéka s tervei, hogy a királyfit bizonyos kenőcs által elgyöngítse, sőt a vacsoránál megmérgezze, hü szolgája, Péter, által semmivé lesznek, midőn urának máson bebizonyítja a kenőcs hatását, és a tündér fejét, ki darázs képében akará megmérgezgni a királyfi poharát, ugy vágja le késével, hogy a mostoha poharába esik s ezt megöli.

Isten áldjon (Pánboh daj štesťja) Rimauskinál 10. sz. Eme kegyes szóval köszönte egy mostohája által kinozott leány mindent szolgálatkereső utjában: egy pallót, melyet a köszöntés áttesz a vizen, egy kutyát, melyet az megtisztít, egy körtéfát, mely arra lerázza gyümölcsét, egy bikát, melyet az jobb legelőre visz, egy kályhát, melynek tüzét az felszítja. Ekkor egy banyához jut az erdőben, ki öt szolgálatba veszi. A leánynak tizenkét szobát kell tisztogatni, a tizenharmadikba pedig nem szabad belépnie (v. ö. „Geschichte vom Blaubart“ Bechsteinnál 78. 82. 89., Grimmnél „Fitchers Vogel“ 46. sz. aztán „Marienkind,“ Grimmnél 3. sz., Schottnál 2., Rimauskinál 7. sz.). Sokáig figyelmez ő a banya parancsára, mégis végre elcsábítja öt az ujságvágy, mi a nőket úgy éri mesében mint az életben, és a tizenharmadik szobában egy arany porral telt bödönt talál, melyben megfürdik, akkor elszökik, s midőn a banya üldözné öt, megvédik a kályha, bika, körtefa, kutya és palló, mivel utját akadályozzák. A haza ért leány aranyfénye mostoha testvérében irigységet támaszt, ki hasonlókép meg akarja magát aranyozni, de minthogy utjában a banyához, épen ellenkezőt mívelt mint a másik testvér, szöktében elfogatik, az arany pedig vas fésüvel vakartatik le testéről, s teljesen fölvérezve jut haza, és tulajdon anyját is haragra boszantja maga ellen, mig az aranyos testvér királyhoz megy feleségül.

Mesénkhez igen hasonló a Grimmé 13. sz. a. „Die drei Männlein im Walde“, de még hasonlóbb Bechsteinnál „Goldmaria és Pechmaria 12.

sz., távolabbi rokonságu Grimmnél „Frau Holle“ 24. sz., Bechsteinnál „Fippchen Fäppchen“ 50. sz. és „Der Garten im Brunnen“ 65. sz. Legtisztábban kitünik az arany boriték, mi Goldmariában is feltalálható, mig a mostohatestvérben az ellentét inkább erkölcsileg tanitó és későbbi eredetü.

(Folytattatik.)

ÉRTESITŐ.

— A József-emléktársaság tehát választott müvészt: Schwanthaler Münchenben fogja nádorunk szobrát készíteni. *Első rangu müvész kell!* ez hangzott egynél több ajakról az egyesület gyüléseinek második vagy harmadikában; s íme a müértő egyesület kimondotta a világnak, hogy Schwanthaler első rangú müvész. Láttátok-e müveit? München teli van velök; de van-e köztök csak egy, mely eredetiséggel, valósággal, jellemmel meglepő? Első kézből tanulja-e a természetet, közvetlenül fogja-e fel egyedeit, s általjában, egyedeket fog-e fel? vagy tán nem egyéb ő gyakorlott academiai mesternél, ki antikok, és gipszöntvények, s legfelebb még szorosan academiai felállított élő szobrok (modelek) után a formák vonalait és arányait jól megtanulta, még jobban begyakorlotta, s ki soha sem jő zavarba, ha bármely szobrot vagy akár grouppe-ot is improvisálni kell: rajzolni s mintázni *correcte* tud, képzelme antik képekkel a bőségig meg van tömve: mi kell tehát több, ő nektek Venust és Bavériát, Hippocratest és Goethét, duna-majnai allegoriai grouppeot és négy austriai folyót oly simán, oly hibátlanul, s a mi több, oly nemesített (?) s eszményileg sublimált alakban készít, hogy a classicitást tőle meg nem tagadhatjátok: s ő még az allegoriához is tud. S lelkesedése oly fogékony, hogy egy bajor zugköltő, s egy cseh király, s egy magyar nádor: mindez azonnal megihli, mihelyt — nála megrendeltetnek. De hát mi kell nekünk? egy oly nádor-e, milyet ő antik eszménymintáiból önt ki, szép, sima, nemes, sőt még magyar is, mert a bajuszt, és szíjas nadrágot s atilát sem utasítja vissza képzelme, mihelyt kívántatik? vagy olyan, kinek eredetie nem Görögországban termett, kinek academiai formái nem egy szolgai s asszonyos képzelem mintázó kezei által létesültek; vagy olyan, ki köztünk lett, és élt, és lehelt, és működött? Igen, egy Schillert és Goethét szerencsés lángelmü művész készíthet, a nélkül, hogy valaha látta s ismerte: ő munkáikból fogja megszeretni s velök rokonúlni, s ez úton szellemi képöket felfogni, a külső vonásokat pedig egy egész schilleri és goethei irodalom beszéli ki: sőt szükség esetén e minden kifogáson felüli rajzolt képek is gyámolítani fogják A nádort csak e hazában lehet tanulni és ismerni, nem irott könyvekből, még nem is a történetből, hanem az életből, ez élő ivadék ész- és szivtábláiról; őt meg kell érteni: ezt pedig csak magyar birja; őt érezni kell: s ezt ismét csak magyar birja; az ő teljes belső és külső egyedisége reproductiójára, melyben semmi idegenszerü, semmi nemzetitlen ne legyen, szükség hogy őt láttuk, ismertük, hogy vele szót váltottunk, hogy e komolyságot és megilletődést, e mosolyt és gúnyt arczain magunk szerető ragaszkodással észleltük legyen, hogy azokból

gondolatait s értéseit kiolvastuk, melyeket szavaiból, tetteiből, s azon valamiből és mindenből megértettünk, mit viszonyok szövevényinek nevezünk, s mit Scwanthaler úrnak, de még nála sokkal derekabb művésznek is, milyet a német föld nem egyet felmutat, felfogni, felérezni, szívbeli szeretettel egy concret képben megtestesíteni, lehetetlen. Csinálhat ő Wredét vagy Max Józsefet; azt senki vagy igen kevesen ellenőrzik: de nekünk csak ez a József nádor kell, miképen ő köztünk élt és munkált, szeretett és szerettetett, kit mi minduntalan láttunk hallottunk, ki a gyülésekben velünk tanácskozott, s vasárnapokon velünk beszélgetett, nagygyal kicsínynyel, s mindenikkel szeretet s részvétben: és ha ez görög-német szobor lesz, bár mely sujtásos atilában, mi öt a mí Józsefünknek nem fogjuk elismerni. Ötven év multán készítheti öt bátran akárki; mí nem fogjuk akkor immár megbirálhatni. És épen ebben fekszik a kérdés súlya: mely idegennek lehetlenné teszi a felfogást, hazai művésznek nehezzé!

De hol e hazai müvész? Ferenczy ellen nyilatkoztatok: s ő már le is lépett a müvészi pályáról. De hát rajta kivül nincs-e szobrászunk? Nevezzünk-e néhányat? Czélkutit, Marsalkót, Alexit .... de minek nevezzük meg? Ti nem hisztek bennök, mint Markóban nem hittetek, míg nagy nevét a külföld híre nem hozta meg. E haza hideg és mostoha a maga fiai iránt: nem dajkálja, nem buzdítja, nem emeli: de ha idegen segedelemmel felvergődtek, bezzeg nem szünik velök dicsekedni. Olcsó hazafiság, s vajmi rövidlátás egyszersmind! Ha Schwanthaler soha nagyobb megbizást nem veszen, mint ti adtok fejlödő müvészeiteknek, öt választjátok-e József szobrához? Alexinek két remek öntött szobrát láttuk a tavali mükiállításban: egy Mátyás királyt s egy Mária Teréziát: jellemben, költői felfogásban, gazdagságban, kivitelben jeleset: a müegyesület, melynek számára készültek, meg sem vette; de külföldre sok pénzt küldött oly képekért, mik bennünket csak úgy érdekeltek, mint az amerikait; hogy e drágalátos művészek meg ne szünjenek máskor is azon képeiket, miket Triestben, Bécsben s másutt már kitettek s meg nem vásárolt senki, híven hozzánk küldeni. Egy ily kép árán néha hat annyi hazai müvet lehet vala megvenni, s ezzel a hazai készülő művészt megbecsülni, buzdítani, segíteni .... De akkor nektek nem csak képkedvelöknek, hanem művészet- és honszeretöknek is kellene lennetek.

Állíttassatok tehát a József terén szobort, s mondjátok meg, hogy azt Schwanthaler készítette, s hogy ti érette ennyi meg ennyi ezret fizettetek, teljes mértékü magyar ezüstben. Talán nem fog viszhang nélkül elenyészni azon megye szándéka, mely nem pestvárosi, hanem nemzeti emléket indítványoz a nemzet férfiának; s ha ez nem csak hazai ezüsttel, de hazai érzéssel és hazai müerővel is lesz kivíve, a külföldi utazó ennek fogja adni az elsőséget, s maga az elhúnytnak árnyéka, ki mindenben a hazát ohajtotta dicsőítve látni, ebben fogja lelni nemes megnyugvását.

— A nemzeti szinháznak jövő octoberben kedves vendége leend: *Alboni*. Sehol nem fogadták öt szivesebben, mint nálunk, nem is várják inkább sehol mint fővárosunkban, hol annyi élvgazdag órát szerze a dalkedvelő közönségnek.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten oct. 3. 1847. 14. sz.

MAGYAR EURIPIDES.

Hivatalos jelentéseinkben a *Szabó Károly* név, mint Euripides fordítójaé, immár elöfordult. Töle elöször egy sophoclesi tragoedia került fel a Kisfaludy-Társaság szönyegén, mely elevenen éreztette, hogy e fiatal hellenistánknak irodalmunkban szép jövője készül. Egy pár euripidesi darab nem csak megerösített bennünket a jó reményben, hanem ez valósággá is lett legújabb áttételével, mely *Iphigeniát Auliszban* adja, tört uton ugyan, melyen t. i. Guzmics jeleskedett immár, de önálló igyekezettel, s jobban megközelítve az eredetit. Addig is, míg a társaságnak módja lenne azt Hellen Könyvtárában közzé tenni, hadd álljon itt egy jelenet megizeltetésül, és pedig az, melyben Iphigenia, eltökélve magát Artemisz istennönek feláldoztatni, hogy a görög hadak jó szelet nyerjenek Trója felé, tökéletét anyjának Clytemnestrának tudtára adja, s öt sorsa iránt meg igyekszik nyugtatni.

Iphig. Hallgasd meg, óh anyám!
A mit mondok. Férjed ellen hasztalannak látom én
Bosszuságod. Hisz lehetlen ellen gyözni nem birunk.
S méltányos dicsérni bár jó lelkeért e bajnokot:
Ám de nézned arra is kell, hogy ne zúgjon rád a had,
S többet még se eszközöljünk és veszélybe jusson ő.
Halld anyám! mí szándokom kelt, míg magamba mélyedék.
Halni el vagyok tökélve, és szeretném azt dicsön
Végbevinni, félre téve messze minden bánatot.
Ám tekintsük által együtt, mily dicsön beszélek én.
Rajtam függ egészen mostan a dicsö Hellász szeme,
A hajók elindulása s Trója veszte rajtam áll,
S a leendö nöket a dús Hellászból elrablani
Meg nem engednem, ha mit mernének még a barbarok,
Kik lakoltak Párisz által elrabolt Heléneért.

Mind ezek csupán halálom műve lesznek, és nevem
Minthogy én tettem szabaddá Hellászt, boldoggá leszen.
És nem is kell szerfölött szeretnem ezt az életet,
Nem magadnak, minden helleneknek szültél engemet.
És midőn megszámlálhatlan férfi pajzsot öltve föl,
S számtalan, ladikra kelve, Hellászért meghalni kész:
Egy magamnak élte lesz-e mind ezekben gát csupán?
Ez jogos mikép lehetne? s ellenmondni volna szónk?
Most tekintsük ezt: e hősnek nem kell harczra szállani
Minden Argivokkal egy leányért sem meghalnia.
Érdemesb egy férfiú életre mint ezer leány.
És ha éltem elhatárzá venni tőlem Artemisz,
Én halandó istenasszony ellenébe álljak-e?
Hasztalanság volna. Éltem én Hellásznak átadom,
Öljetek meg, s döntsétek le Tróját; ez lesz sirkövem
A jövőre, ez lesz gyermekim, nászom, s dicső hirem.
Helleneknek kell uraknak lenni barbarok fölött,
Barbaroknak Hellenen nem; szolga nép az, ez szabad.

Kar. Részedről lányka! lelkesen áll a dolog,
A sors s az istennő részéről kínosan.

Achill. Agamemnon leánya! boldoggá teendene
Egy isten engemet, ha megnyerném kezed.
Irígylem is Hellászt neked s téged neki,
Mert jól beszélted ezt s a honra díszesen.
Fölhagyva küzdni istennel, ki rajtad úr,
Megnyugszol a jóban, mi múlhatatlan is.
Szerelmedért nagyobb vágy szállt azóta meg,
Hogy beláttam szívedbe. Mert nagylelkű vagy.
De lásd, szándékozom téged megmenteni,
S lakomba vinni, s fájlalnám, Thetisz tanúm,
Ha hellenekkel küzdve meg nem mentelek.
Gondold meg hát magad. Szörnyű rosz a halál.

Iphigen. Semmit se nézve bár kí másra mondom ezt:
Elég ha Tyndarisz lány bája harczokat
S halált hoz férfiakra. Értem meg ne halj,
Oh bajnok! sem ne ölj meg értem senkit is,
De hagyj megtartanom Hellászt, ha meg tudom.

Achill. Dicső nagylelkűség! nincs erre több szavam,
Ha igy tetszik neked. Hisz érzelmed nemes,
S az ember mért ne mondaná ki a valót?
Azonban, mert lehet szintezt megbánnod is,
Hogy meglássad mind azt, a mit mondottam én,
Megyek s dárdám az oltárhoz közel teszem,
Mint a ki halni nem hagylak, de gátlom azt.
Tanácsomat használhatod te még talán
Midőn a pallost meglátod nyakad körül,
Most hát Artemisz templomába elmegyek,
E fegyverekkel, s jöttöd ottan várom el.

Iphig. Anyám! hallgatva mért ontod könyűidet?
Klüt. Kesergni lelkemben szegénynek van miért.
Iphig. Hagyd azt. Ne lágyíts el. S ebben engedj nekem.
Klüt. Szólj lányom! semmiben nem lészek ellened.
Iphig. Hajfürteid kontját tehát ne messd ki majd,
S ne ölts anyám! magadra gyászos lepleket.
Klüt. Hogy mondod ezt lányom! midőn elvesztelek.?
Iphig. De sőt nem. Élek én s dicső léssz általam.
Klüt. Mit mondasz? nem kell-e siratnom lelkedet?
Iphig. Épen nem. Sírhalom fölöttem nem leszen.
Klüt. Hogyan? meghalni s sírba jutni hát nem egy?
Iphig. Az istennő oltára lesz emlékkövem.
Klüt. Oh gyermekem! hát engedek, hisz jól beszélsz.
Iphig. Mint boldognak s ki a hazával jól teszek.
Klüt. És húgaidnak tőled én mi hírt vigyek?
Iphig. Velök se öltess óh anyám gyászlepleket.
Klüt. S körhölgyeidnek jó szót tőled mondjak-e?
Iphig. Áldás velök! Oreszteszt férfinak neveld.
Klüt. Öleld magadhoz, most utószor látod őt.
Iphig. Oh kedves! kedvesid segítéd mint tudád.
Klüt. S van-é mit Argoszban szeretnél hogy tegyek?
Iphig. Férjed s atyám iránt gyülölséggel ne légy.
Klüt. Érted nehéz harczot kell küzdni majd neki.
Iphig. Önkénytelen veszt ő Hellászért engem el.
Klüt. De csellel, aljason, nem illőn Atrevszhez.
Iphig. S ki lesz velem, míg nem metszik le fürteim.?
Klüt. Veled leszek. —
Iphig. Te nem, hiszen nem jól beszélsz.
Klüt. Belé ragadva lepleidbe.
Iphig. Óh anyám!
Engedj s maradj, legszebb lesz igy nekem s neked.
Atyám szolgáiból kövessen engem egy
A szent berekbe, hol megáldozandanak.
Klüt. Elmegy-e gyermekem?
Iphig. El s vissza nem jövök.
Klüt. Maradj, ne hagyj el.
Iphig. Nem hagyom, hogy könnyet onts.
Ti zengedezzetek lánykák! üdv-éneket
Sorsomra, zengjétek Zevsz lányát Artemiszt,
S a hellenek közé menjen szerencse-hír,
Emelje egy ki a tálczát, s gyuladjon a
Megtisztitó darának a láng, és atyám

Ölelje át az oltárt, mert győzelmeket
És üdvöt adva hellèneknek ím megyek!
Vezessetek engem Ilion
S Trója megdöntöjét!
Körfüzéreket adjatok, hozzatok, megkoszorúzni fürteimet,
S a tálcza vizével kerengjetek Artemisz
Temploma és oltára körül,
A fejedelmi s dicsőnek, mert, ha kell,
Vérem s áldozatommal törlöm el a jós szózatot.

Kar. Fönséges, fönséges anya!
Könnyeinkkel majdan megsiratunk,
Mert hisz az áldozaton nem illik az.

Iphig. Óh lánykák! dicsőítsétek Artemiszt,
A Kalkhiszszal szembelakót,
Hol a dúló fegyverek én értem veszteglenek Avlisz
Szük járatu réveiben
Hajh szülő földem! Pelaszgia!
S mükénai csarnokaim!

Kar. Perszevsz várát mondod-e, a küklopszi karok művét?

Iphig. Hellásznak nagy fényt neveltetek. Kész vagyok halni!

Kar. El nem hagy téged a hír.

Iphig. Üdv! üdv! óh fénylövelő nap!
Zevsz ragyogása! más más életet
S más sorsban fogok élni!
Isten veled szelid fény!

Kar. Üdv! üdv! nézzétek Ilion
S Phrygia megdöntöjét!
Mint megy koszorút téve fejére,
S a tálcza vizével az
Istennő oltárát
S vére kiomló cseppjeivel elvágandó
Szépen nött nyakszirtját béfecskendeni.
Harmati vízzel s tálczával vár téged atyád s az Argoszi had,
Elmenni esengve Ilion vára alá.
Zengjük azért Zevsz lányát,
Istennők fejedelmét, Artemszt!
Jó végzetü sorsra bocsásd el
Óh fölség! ki emberi áldozatoknak örülsz,
A hellen hadat a Phrygek földjére,
S Trója csalárd telepéhez,
És Agamemnont a hellen dárdákkal
Engedd diadalm-koszorút
Tűzni fejére,
S örök maradandó hírt! —

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás.)

A tanító erkölcsi ösztönnek és az előbbeni korból maradt, most már csak véknyan értett jelvi felfogásnak összeköttetésébül azon mesék származnak, melyek az állatok hálját beszélik, melyek különben oly gyakoriak, de itt csak néhány fog említtetni, ugymint Schottnál: Firitschell, Gaalnál és Erdélyinél a 8. számiak. Ezek közül az első egészen megvan és megegyez Grimm „Zwei Brüder"ének 6. sz. a. későbbi felével, Bechsteinéval „Drei Hunde" 66. sz. a. ugy hogy Grimm 6. számu meséjét csaknem egészen birjuk, ha az oláh mesének kezdete helyett oda teszszük Gaal 9. sz. alatti meséjének kezdetét.

Petru Firitschell. Schottnál 10. sz. a. A gonosz mostoha anya által az atyai háztól elkergetett Petru két erős társat vesz magához, kik munkáiktól fagörbítő vagy fenyüforgató és kömorzsoló vagy szirthasgató nevet kaptak, de a kiket egy fél nyúlon lovagló törpe meggyőz, a törpét pedig Petru győzi meg, de tovább megy 'és meggyőz egy csoport sárkányt, mely egy banyát szeme világától fosztott meg. Itt sem elégülve meg Petru, elhagyja az öreget és midőn erdőben utaznék, meg akar lőni egy farkast, rókát és medvét: de mivel az állatok kiméletet kérnek tőle, felhagy szándékával és kap tőlök hálaul egy egy kölyköt. Most a kölykökkel egy nagy városba jut, hol egy királyleány egy tizenkét fejü sárkány prédájaul van kitéve. Petru megöli a sárkányt és tizenkét nyelvét magához veszi; de midőn a munka miatt fáradtan a királykisasszony keblén elalszik, oda lopózkodik egy czigány s megöli a hőst és haza viszi a kisasszonyt, hogy a sárkány megöléseért jutalmul vegye kezét. Azonközben Petru a hü állatok által, melyek egy kigyó csudafüvét megszedik, életre hozatik, és midőn a tizenkét nyelv elömutatása által mint a sárkány igazi ölője magát igazolja, érdeméhez képest megnyeri a királykisasszonyt, a czigány pedig halált nyer.

A háladatos állatok. Gaalnál 8. sz a. Három testvér elindul a világba; a két idősb, kitolja irigységből a legkisebbnek szemét, megtörik lábszárait (v. ö. Grimmnél „Die beiden Wanderer" 107., Majláthnál 2. sz alattiakat). Ily állapotban nagy nehezen csuszik ő tova, és egy akasztófa alá ér, melyen az egymáshoz szóló hollókat kihallgatja: hogy a halom harmatja, melyen ő van, a vakot meggyógyítja, és a halom alatti tó minden sebet megorvosol. A vak Ferkó használja ez utasítást, ujra

lát és ép lesz, és jó szívből meggyógyít egy farkast, egeret és méhet is, melyek mind sebben jöttek elébe. Ezután egy távol király udvarába és szolgálatába jut, hol vannak testvérei is, kik hogy öt megrontsák, rábeszélik a királyt, három föltételt adnia neki. Az első abban áll, hogy várat építsen egy nap alatt; helyette megépíti azt a hálás méh és társai viaszból; második, hogy aratáskor szedje ki a szemet a kalászokból, mit véghez viszen a hálás egér és társai; harmadik, hogy a királyság minden farkasát egy nap összegyüjtse, mit a hálás farkas megtesz, s egyszersmind a király egész udvarát, Ferkó bátyjaival együtt szétépi, a királykisasszonyon kivül, kit Ferkó nőül vesz. Ugyane mesét beszéli el Erdélyi is ily czim alatt:

A három testvér, 8. sz. a. Egyetlen eltérés benne az elején van, hol a testvérek a vakot egy kútba vetik, melynek sara öt meggyógyítja; s hasonlókép mint Gaalnál a vizzel gyógyít, aztán a sárral ő méhet, egeret és farkast, melyek neki oly szolgálatot tesznek, mint Gaalnál, csak hogy a méhek viasz palota helyett viasz hidat építenek.

Hasonló módon egy, habár nem hála által kötelezett, állatnak segítségével nyer egy gróffiú koronát és feleséget Gaalnál *Az aranyfarku madár*-ban 9. sz., mely mese ugyan egy Grimm 60. meséjének kezdetével. Tudniillik az arany farku madárból való evés királyul jegyzi ki az evő tes vérek egyikét (v. ö. Bechsteinnál „Goldhänchen" 77. sz a), a másiknak pedig azt teszi, hogy felkelése után minden reggel bizonyos számu aranydarabokat lel párnája alatt. Azonban Grimm és Gaal eltérnek egymástól, mivel amannál az előre elhatározott sors egy sárkánynyali veszélyes viadal által teljesül és ezen viadalt, mint másod rész, a hős halála és ujra föléledése követi, Gaalnál pedig egy szeszélyes herczegkisasszonynak a maga jövendőbeli férjét az ifjabb testvér alakjában kell megálmodni, és öt néhány ezer ifju közül keresni aztán ki magának. De mivel a folytatás Grimmnél hasonlíthatlanul jobb, mint Gaalnál, ennek arany farku madarában a német eredetinek megcsonkítását kell tekintenünk.

Következő sorozatban azon mesénkre jövünk, melyekben a a rosz, az ellenséges elv határozottabban és élesebben van kijelentve és nagyobb erőnek kell ellene fordulni, mig végre meggyőzetik, miből a mese másod részének az első feletti tulnyomósága áll elő, a nélkül, hogy a másod rész jelvi tekintetben teljes jelentőséggel tartatnék, mint az előbbi sorozatban látók, mivel ott a hősnek időközi meghódolása s föléledése nyilván volt rajzolva, mi a következőkben nem történik, melyek, mint monda-

tott, legtöbb erejöket az ártó elem megölésére központosítják, mi nála gonosz bűvész, néha törpe, majd ez majd az, leggyakrabban pedig gonosz boszorkány.

Az ördög növendéke, Schottnál 18. sz. a. ismétlése Grimm „Gaudief un sien Meester"ének 68. sz. A tanítvány a kitanult mesterséget tanítója ellen fordítja oly szerencsésen, hogy a legutolsó elváltozó csatákban neki, mint kakasnak ő, mint róka, elharapja fejét; hol a tanítvány hálátlansága mestere iránt nem igen vétetik számba, mivel ez, itt mint ördög, Grimmnél pedig előre föltehetőleg ártó varázsló, többé kiméletet nem érdemel.

Pengő, Majláthnál 4. sz. Ez jelvi tekintetben igen fontos, és a hősnek időközi halálaig fölöttébb teljes egy mese. Három királyfi megyen el kalandokra. Az idősebb ellövi nyilát, mely legközelebbi éji szállásokat meghatározza; és egy nap egy éjtszaka kell még menniök, hol a nyilat elérjék. Kettő lenyugszik, a harmadik őrt áll, mikor egy *vadkan* (ösidomban medve) jö reá, melyet ő megöl s agyarait elteszi; a középső három nap és éjszakai járó földre lövi el nyilát, és midőn viraszt, megöl egy *héját* (az ösidomban sast); a legifjabb végre hét napi és éjszakai távolságra lövi el nyilát, s virasztása közben egy *arany halat* lel, melyet könyörületből a szárazról, hova kivettetett, egy patakba visz, miért tőle egy pikkelyt kap. De mig Pengő a patakhoz járt, tüze kialudt, azért, hogy ujra tüzet kaphasson, elindul, és találkozik utjában az *éjféllel* és *szürkülettel*, melyeket ő, mivel kivánságát nem teljesíthetik, s visszajöttét nem akarják bevárni, megkötöz. Most eléri Pengő a tüzet, a messziről látottat, melyet tizenkét óriás ül körül; ő nyilával egy üszköt ellő abból, de midőn az óriások észreveszik, fölkérik öt, hogy csatlakozzék hozzájok, és segítse öket egy szomszéd várbeli királykisasszonynak az urok, egy arasznyi ember, számára megszerzésében. Pengő rá áll, s legelőbb is a kakast lövi le, mely el szokta árulni az óriások jöttét, ekkor az óriásokkal fölmegy a hegyre, de midőn hallaná suttogásaikat, hogy öt a kész tett után el akarják veszteni, a megmutatott lyukon a várba becsúszik, mondván nekik, hogy öket is behúzza maga után, s fejöket, a mint benyujtják, elvagdalja, a holt testeket behuzogatja. Most megnézi a három királykisasszonyt a várban s elveszi a gyertyát, mely előtte égett, egyik elől, másiktól egy nyakkendőt, harmadiknak ujjáról a gyürüt; ezután a király szobájába megy, hol az arasznyi ember nagynénjét, egy nagy kigyót lel, mely másik oldalról támadta meg a várat, és csak a kakas vesztével csuszhatott fel észrevétlenül. Pengő egy villával falhoz szegezvén azt megöli, nyelvét kivágja s

elveszi, ekkor üszköt vesz az óriások tüzéből, fölmenti az éjfélt és szürkületet, tüzét ujra megrakja és felkölti alvó testvéreit. Ezentul odább mennek, s egy fogadóba jutván, elbeszéli kalandját mindegyik, de a gazda épen azon király, kinek leányait Pengö megszabadította, kik a három fivér nöivé lesznek. Nöjével együtt haza felé utaztában Pengö kiszabadítja sárból az arasznyi embert, miért ez hálaul feleségét ellopja. Most föl kell Pengönek keresni feleségét, és öt az aranyhal egy bölcshöz küldi, ki sziklához van növe, de hárman kivül mindent tud; az első, mit nem tud az, hol van az ő menyasszonya, a kit föl kell fedezni Pengönek, hogy igy megtudhassa hol legyen az övé is; erről azonban nyujt neki utasítást az arany hal, vezetvén Pengöt a gyémánt palotához, s oly utasítást adván neki, hogy addig ne egyék, mig elébe fehér étel nem adatik. Ezért első nap az elébe tett fekete ételhez nem is nyul; s meg hagyja veretni magát fekete alkatoktól; ez történik rajta a vörös étel és alkatok miatt más nap, és csak a harmadikon ehetik ő a fehér ételből, mikor az aranyhal tanácsából a boszorkány és várurnö ólába megy és miután ezt egy darázs képében, melyet magára a lovakat gyilkolnia fölvett, megöli, megszabadít négy, lóra változott, arát, ugymint a bölcs, a farkas-, sas- és hollókirály aráikat. Pengö elviszi a bölcshöz feleségét, de ennek sokja nincs meg, midön föl akar állani, nem tudja, hová lett gyürüje, de azt megszerzi az aranyhal, mire a bölcs megmondja Pengönek, hogy menyasszonya a tenger kilenczvenkilenczedik szigetén van, de már hogyan mentse meg, az a harmadik dolog, a mit nem tud. Egy czet, az aranyhal kérelmére át viszi hösünket ama lakhelyre és arája által, hizelgéssel kiveszi az arasznyi emberből erejének titkát, s megöli Pengö a farkas, sas- és hollókirály segedelmével a szarvast, bárányt, kacsát és bogarat, melyekben az arasznyi ember ereje lappangott és haza viszi feleségét, hol négyszeres ünnep tartatik.

Nehéz feladat a sok meséből vett és Pengöben egymásba szött fonalakat kibontani s a mesét eredetiségében adni elö, mind a mellett nem kár a faradság körülte. Első részben megvan a hösnek kétszeres hármas csatája; mert az alig szenvedhet kétséget, hogy az eredeti mesében nem a Pengö testvérei ölték meg a medvét és héját, hanem ö; valamint az sem, hogy a két testvér később idöbeli toldalék, mivel inkább csak a hármas szám külső formáját, mint annak mysticus jelvi jelentöségét értették, melynek csaknem minden mesében állandó, s minden igaz ok nélküli ismétlése erösitendi ugy hivésünket. Harmadik csatául

fölvehető első részben a hallali, csakhogy megfordítva, Pengő az aranyhalat élve hagyja; vagy ha ez az olvasásmód Majláthnál helyes, akkor Pengő ugy tartozik megjelenni mint a vadkannak és héjának is jóltevője, mikor a mese a németeknél oly gyakran előforduló, s hálás állatokrul szóló mesékkel volna rokon. Ezen utolsó eset azért volna elfogadhatóbb, mivel épen a föld, lég és víz képviselői hasonló esetekben előfordulnak, mint medve, sas és hal, a hős sógorai, Rimauski elbüvölt királyfiaiban és Musaeusnál a Chronica der drei Schwesterben. Igy a három elem a negyedikkel: a hőssel hála által köttetnék össze. A mesénkben előjövő második hármas csatát, melyből a harmadik kimaradt, azaz az éjfél és szürkület megkötözését, mint allegoriai és nem jelvi pótlékot kell tekintenünk; nekünk tehát a második hármas csata lesz a kakas, a tizenkét óriás és kigyó megölése; hol a kakas mint időjelentő, az óriások mint az év hónapjai, melyeket a napisten halva hagy el maga után, a kigyó mint tél jelve (miért az a törpe vagy a valódi télistenség nagynénjének neveztetik), épen ugy mint a görögöknél is a nedvesség és hideg jelve volt, nézendők. Most a hős megnyeri arájat, ki itt részenként gondolandó, s az első rész bevégzettnek tetszik. A második rész a megnyert arának az arasznyi ember általi elrablásával kezdődik. Az előre bocsátott magyarázathoz képest nem épen szükséges, de nem is általában fölösleges, hogy a hős az arák megszabadításával az elemeket, azaz a farkast, medvét vagy kankirályt, a héja vagy saskirályt, és a hal- (nem mint itt a héja-) királyt még egyszer összeköti az által, hogy menyasszonyaikat visszabüvöli, mert azok az előbb nekik mutatott szolgálat által eléggé lekötelezvék öt az ártó hatalom, azaz az arasznyi ember, erejének meggyőzése végett segíteni; nem fölösleges pedig mind e mellett ezen utólagos hármas csata azért, mivel a symbolicus értelem a termékenység lehetőségét különböző nemek összeköttetésébe helyezi, azért a királyoknak birni kell feleségeiket, kiket az első részből nem ismerünk. Fontos ránk nézve, hogy a mesehősöknek ártalmas erő oly gyakran lép föl törpe alakban; igy Bechsteinnál 47. 49., Grimmnél Erdmänchen-ben 91., Gaalnál 5., Schottnál 10. számok alatt és sok más helyütt: ennek oka épen az, miért Tithon is a görögöknél, mint nejének a fényistenségnek ellentéte, az idő által kicsinyülni és összetöpörödni gondoltatott, hasonlóul törpe alakban képezék az egyiptusiak a gonosz Typhont és más ártó istenségeket; mert a természeti ember egyszerü észlelése előtt föl kelle tünni annak, hogy a tél hidege összehuzza a testeket, és épen ezért nő apródonként a kis Harpocra-

tes is, a mint a nap ereje növekszik és nyár közepén férfias erős Amun-Ra lesz belőle. Más oldalról az éjszaki népeknél a hó korai leesése, és ennek az öregkor ősz hajávali rokonsága feltünő; ezért kell a symbolicus mesékben a télistenségnek, ha már a teljesen megnőtt napistenségnek ellentétele nem lehet, legalább az ifju és virágzó istenhez képest öregnek s élemedettnek lenni, innen az ő vén büvészeik s boszorkányaik mint a tél jelvei. Mint ilyen fordul elő egy a következő mesében.

Tündér Ilona, Majláthnál 3. sz. Egy ifju királyfi feleségül adja három növérét a nap- hold- és szélkirályhoz és azzal megy a neki szánt Ilonát felkeresni, s utjában a leány vára előtt három tábort megölve lát, de állhatatossága megszerzi neki Ilona tündéri kardját, ki neki aztán meghódol, de minthogy el kell mennie, inti öt nem lépnie a palota legvégső szobájába; ő az intésre nem hallgat, és ott leli a három tábor királyát hármas aczél abroncscsal a falhoz kapcsolva. Három pohár ital (v. ö. Grimmnél 1. Schottnál 11. és 23 számokat) felpattantja az abroncsokat és a megszabadult király elsiet onnan és a haza felé indulni szándéklott Ilonát magával viszi. A vétkes völegény most elmegy sógoraihoz, kik közül csak a szélkirály mondhatja meg Ilona hollétét, azért öt el is vezeti oda. A szerető pár elszökik ugyan de utoléretvén, Ilona visszavitetik. Van azonban egy ló a világon, mely gyorsabb mint a menyasszony rablójaé. Ehez a vasorru bábánál három napi szolgálat által kell jutni a hősnek; a napi feladat az, hogy tizenkét fekete lovat (a vas orru bába leányait) kell naponként legelőre és haza hajtani estvére teljes számmal. Ezen bajos ügyben segítségeül vannak neki sógorai, mert első nap a napkirály együtt tartja őket égető sugárai által, másod nap a szélkirály összefujja az elszéledteket, harmad nap a holdkirály megmutatja sógorának az elrejtett zablát, melynek minden ló szükségkép enged, s igy a tizenkét ló nyugton megfejhető, fürdőül a boszorkánynak. A királyfi most kéri az elszolgált lovat, de a banya úgy akarja hogy ő fürödjék meg előbb a forró tejben, de a *Tátost* oda állitja mellé. Ez a fürdőbül minden tüzet kiszí orrával, s igy a királyfi hétszerte szebben jö ki belőle, de midőn a boszorkány belép a fürdőbe, a Tátos minden tüzet visszafú belé, annyira hogy a banya összeforróztatik. Birván a hős e világ leggyorsabb lovát, könnyü neki feleségét megszabadítni, kinek rablója nyakát töri, midőn az üzés közben a Tátos kiáltása és tanácsára tulajdon lova leveti.

E mesében a magyar mesének mind a három eredeti alakja megvan: *Tündér Ilona*, *Tátos és a Vas orru bába*, de azért az

első és utolsó jellemét ezen egyetlen példából nem lehet közelebbrül meghatározni. Egy más mesében, melyet a Pesti Divatlap 1847. 12. számában *Arany János* beszél el

Rózsa és Ibolya mesé e czim alatt, szinte előjön a vas orru bába, de alig különbözik más vén banyáktól. Ennek mostoha leánya van, kire ő haragszik, azért jövendő férjének feladásokat tesz, melyek megfejtését senki által nem reményli; de van egy királyfi mégis, ki mindent a mit kivána, a leány segitségével, ki eltanulá anyjától a boszorkányságot, véghez viszen. Tulajdonkép a leány oldja meg a feladásokat, mig a szerető, mikép másutt, aludni vitetik (v. ö. Gaal „Üveg baltáját“ 3. sz. és más meséket), s igy csak a mérénylet és bátorság hire marad neki. Midőn a mostoha anya mindennek véghezvitele után is vonakodék szavát tartani, elszöknek a szeretők, de hogy előre illanhassanak, a leány három vércsepet hagy a kamrában, melyek a gonosz mostoha kérdéseire felelnek (mint Grimmnél 56. sz., Bechsteinnál 33. a nyál és egy köszobor Grimmnél 113. sz. alatt). Végre a három vércsep fölszárad és nem felel; s ekkor veszi észre szökésöket a banya, utánok küldi férjét, kik először gabnaföldde és aratóvá, másodszor malommá és molnárrá változnak és mindkétszer megcsalják az atyát; most a vas orru bába maga indul el a piszkafán és tóra és kacsára változva leli a szeretőket. Mig a banya fogdosná a kacsát, emez az elhagyott piszkafára ül és kiröppen a banya hatásköréből. A fejlödés itt el van vágva, mert a nép szelleme szigorú igazságszolgáltatást követel, s azért a banyának itt is el kellene veszni mint másutt, példaul Gaalnál 3. sz. alatt; ellenkezőleg a banya itt jégeső képében távozik megátkozva mostoha leányát, hogy soha rá ne ismerjen kedvese, s igy ez egy mással kel egybe és csak a szerető hálószobájában háromszori szokott mulatás után ismeri meg öt az igazi vőlegény. E pont sincs hasznosan változtatva Arany meséjében, mivel nála a hős egy czigányfiu szaván igazodik el. Hogy az ál menyasszony Aranynál szinte más vőlegényt kap az elvesztettért, halvány fordúlat, hiszen ő vétkes és megérdemli hogy férjét elveszítse, mivel önzőleg meg hagyá vesztegettetni magát ajándékokkal, és más hölgynek engedi a maga helyét férje mellett; miért az eredeti erőteljes mesében, költői igazságos módon, pótolhatlan veszteséggel söt éltével lakol.

Még egyszer fordul elő a vas orru bába, ily czimüben: *A kis Tátos* Erdélyinél 19. sz. alatt. Tizenkét testvér el megy otthonrul, és szolgálatba lépnek egy királynál. Midőn esztendőjök kivan, mindegyik választhat lovat magának. A legifjabb egy

szembe sem tünő gebét választ, de a mely Tátos volt, — és sebesebben vitte őt haza mint a többi a maga urát. Innen ujra kiindulnak feleséget keresni, és a vas orru bábához jutnak, ki tizenkét lovon szánt. E lovak azonban a banya leányai, ki azokat a testvéreknek nőül ajánlja, czélja pedig az volt, hogy megölje éjtszaka a nőjeik mellett fekvő ifjakat (v. ö. Bechsteinnál „Kleiner Däumling 38. sz a.). Eme szándékát azonban a legkisebb leány elárulja a legkisebb fiúnak (mint tesz hasonló alkalommal a Danaidák közt a legkisebb), miről értesülve, fölcserélik bátyjai éjtszaka helyeiket és feleségeik helyére feküsznek ugy, hogy a vas orru bába helyettök saját gyermekeit öli meg; a következő szökéskor és üldözés közben pedig a legkisebb fiú Tátosa segít rajtok, elvetvén először egymás után kefét, lóvakarót és pokróczot, melyekből erdő és hegy keletközik, mint Grimmnél 79. sz. alatt és megtartatnak.

Az elöhozott három példából mint gonosz, embernek ártó lényt ismerjük meg a vas orru bábát, kinek vad kemény érzésmódja külsőleg is látható a vas orrban. Valamivel közelebbi jellemzés van az első és harmadik mesében, mert ugy látjuk őt, mint tizenkét leány anyját, kik tetszés szerint lóvá és ujra szép leányokká változnak, kik által embereket csalogat magához ő, hogy megölje azokat; annyiban hasonlít a szlávok Ježibabájához, hogy ez kolbász és pogácsával édesgeti magához a kis gyermekeket, hogy meghizlalja, leölje s ehesse. A vas orrban fekvő jellemvonás, valamint közel viszonya is lóval, a magyarok kedvencz állatával, oly kizárólag magyar alkattá bélyegzik ezt, mint a Tátost is, a vas orru bábának ellentételét.

(Vége következik.)

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

— A társaság, miután a kir. Helytartó october közepén Budán a testületeket elfogadni méltóztatik, september 25. tartott ülésében ő fensége megtisztelésére küldöttséget nevezett.

A *titoknok* a következő népköltési újabb küldeményeket mutatá be: 164. Népdalok, összegyüjté *Galambos István* Jász-Kis-Éren. 165. *Henczy József* gyüjteménye Sümegről. 166. *Kelecsényi Pál* 4-dik számu gyüjt. 167. *Szvorényi Józsefé* Székesfejérvárról. 168. *Irinyi Józsefé* Sopron megyéből. 169. *Bartók Gábor* tanító mondákat két füzetben Maramaros-Szigetről. 170. *Pesty Frigyestől* 2-d számu népdalcsomót. 171. *Machik József* zágrábi kir. tanár népdalokat 172. Rumy Ágost, néhai édesatyja *Dr. Rumy Károly György* gyüjteményét: mely hazafiúi szíves közleményekért a társaság ezennel nyilvános hálát mond.

Az *igazgató* bemutatta a társaság költségén legközelebb elkészült e két rendbeli nyomtatványt: *Tacitus Agricolája*, Szenczy Imre társ. tag által fordítva; s a Hellen Könyvtár III. és IV. kötetét, melyben *Sophocles Antigonéja* és *Electrája* foglaltatik görögből attéve Szücs Dániel által.

A *titoknok* a szépirodalmi-szemlei bizottmány nevében jelentvén, hogy ez e lapot feszített szorgalma daczára is mind e napig csak anyagi áldozattal s így egyszersmind azon erkölcsi nagyobb hatás nélkül viszi, melyet egyedül nagyobb olvasóság biztosít: kérte a társaságot, hogy ez a bizottmányt kötelezettsége alól felmentené. Az ülés méltányolva a bizottmány önzetlen fáradozásait, ez iránt teljes elismerését fejezte ki; s kérését teljesítvén: miután jelenleg egy ily külön szakbeli tudományos lap a közönség által eléggé nem pártoltatik, ujévre az megszüntettetett; a további rendelkezést a társaság netán kedvezőbb időszakra tartván magának fen.

Szontagh Gusztáv megbízott társ. tag hivatalos jelentésére *Greguss Auguszt* szarvasi professornak „A *szépészet alapvonalai*“ czímű kézirati munkája elfogadtatott, s annak tiszteletdíj határoztatván, az legott sajtó alá adatni rendeltetett. Az említett tudósítás, érdekes tájékozó tartalma miatt, egész terjedelmében ime közöltetik.

A tekintetes társaság Greguss Auguszt, szarvasi prof. széptana birálatát reám bízván, komoly figyelemmel olvastam a kéziratot végig, mert eddig fordításokon kivül e tudományt eredeti dolgozatban csak Purgstaller vázolatos összeállításában, mint philosophiai kézikönyv egyik részét birtuk, önálló munkában még nem. Figyelmemet pedig azon körülmény éleszté még, miszerint arról meg vagyok győződve, hogy a széptan és a metaphysica, a bölcsészetnek legnehezebben felvilágosítható tanai közé tartoznak. Az ember gondolkodva emberi egyediségéből ki nem léphet; a meddig tehát gondolkodása alanyi körét túl nem hágja, világos előtte minden. A logica gondolkodásunk, az erkölcs és jogtan akaratunk törvényeivel foglalkodik. Ezeket belsőnkben eszmélhetjük, miért is e tanokat legujabb fejleményeikben positiv tudomámyoknak lehetne nevezni. A szép- és ismerettannal ez ellenben másképen áll. Ha meg akarnók határozni mi a szép és igaz, tárgyilagos lényegében, akkor alanyi egyediségünkből ki kellene lépnünk, hogy megvizsgálhassuk, vajjon megegyeznek-e fogalmaink tárgyaikkal, s igy van-e az mind a természetben is, mint mi azt fejünkben képzeljük? ezen próba lehetetlen levén, az által a metaphysica állításainak tárgyilagos bizonyossága ingadozóvá válik, s a széptannak azon oldalai is, melyek a tárgyilagos szépre vonatkoznak. A német szemlélődő philosophia e hiányon ugyan az által akart segíteni, hogy a fogalmat és tárgyát azonosítá, mi önkényes feltétel, de minek hamissága ellen nem szándékom itt kikelni, szivesen elismervén még azon e philosophia által eszközlött előmenetelt is, miszerint általa az ellentételes fogalmak a philosophiában komolyabb tekintetbe vétettek mint annak előtte. E philosophiának dialectieai processusa tudniillik, hogy a gondolat és élet fejleménye ugyanaz lehessen, utánozza a természet fejleményi működését, s mivel ez minden változásait ellenkező erők egymásra hatása által eszközli, a szemlélődő philosophia is előhaladását a fogalmak ellentétele s közvetítése által létesíti. Ezen feltétel magában

helyes és igaz levén, lehetetlen hogy az újabb philosophiában s különösen a széptanban több jót ne eszközlött volna; mert tagadhatatlanúl minden ítélet és következtetés, tételből s ellentételből fejlödik ki, s legyen a fogalom tárgya akármi, világosan ezen fogalmat csak akkor gondolhatjuk, s tárgya csak akkor válik ismeretté, ha egyszersmind annak ellentétét gondoljuk s megismérjük. De midön a szemlélödö philosophia ezen helyes eljárást, az azonság hamis elvéből indúlván ki, önkényesen s erőszakosan alkalmazá, ártott a philosophiának, s különösen a széptannak is. Azonsági elve tudniillik következetesen keresztülvíve a philosophiában általános pantheismusra vezetett, a széptanban a természet megvetésére. Hegel szerint a pantheisticai mindenisten csak az emberben fejlödik ki öntudatra, munkássága itt jelenik meg legmagasabb fokán, a természetben igen alárendelten, s azért a természet szépsége hozzá sem hasonlítható a művészeti széphez. Nem szándékom itt ez állítás helyességét vagy helytelenségét fejtegetni, de azon észrevételt nem tagadhatom el, miszerint a józan ész, ha nem csalódom, a természet szépségében egy mindenható lény műveit csodálja, az emberi művekben ellenben korlátolt lények működését szemléli, miknek előállításait, oktatást s gyakorlatot nyerve saját csekélységünk is, csak kisebb nagyobb tökélyben létesítheti. Állítások, melyek a józan észszel ellenkeznek, rendesen az *opinionum commenta delet dies* sorsára jutnak, s idővel a philosophia históriájának mausoleumában tisztelettel tétetnek le. Ez lehet a szemlélödö philosophia ebbeli széptani nézeteinek is sorsa.

A mondottakat Greguss úrnak kéziratban benyujtott széptanára alkalmazva, ezt következőleg jellemezhetem: e széptan a német aestheticának szülöttje, s azért ennek fény s árnyékoldalai ezen is észrevehetök. A tekintetes társaság nem fog félreérteni. A széptan német földön született, s ki vele közelebbről akar megismerkedni, a németek aestheticai irodalmával kell megbarátkoznia. Ez kétséget nem szenvedhet. Greguss is tehát helyesen tevé, hogy főleg e kútfőből merített. Hogy munkája nem gépi compilatio, hanem tanulmányiból öngondolkodólag eredeti, mutatja minden lapja. Üssük azt fel akár hol, a szerzőt mindenütt teljesen kimüvelt, tárgyával biró, körében tájékozott irónak fogjuk találni, s a német szemlélödö philosophiára csak az által leszünk emlékeztetve, hogy az aestheticai eszméket ö is ellentételesen világosítgatja, a művészeti szépet (mint a szemlélödö philosophia az emberi ismeretet) absolutnak tartja, s fájdalom a természet szépségeit a művészettel szemközt, kelletén túl szerény szerepre kárhoztatja.

Minden széptannak legnehezebb része a tiszta széptan, hol a szépnek eszméjét kell magyarázni. Kant ismervén szellemünk korlátait, alanyi magyarázatot adott: *szép az, mi önző érdek nélkül tetszik.* Ha meggondolom, hogy Kant német professor volt, csudálnom kell mérsékletét, mert német professor mindent tud, kivált ha szemlélödö philosophus, s igy történt, hogy az utóbbi német aestheticusok a szépet tárgyilagosan is megkisérték magyarázni, kiki másképp, saját fogalmai szerint, ezen magyarázatok azonban ez ideig meg nem állapodtak s a pálya a vállalkozóknak még mindig nyitva áll.

Greguss ur nem német professor ugyan, de fiatal professor, s az ilyen mindent mer; ő is tehát a szépet tárgyilagosan értelmezi, s ezen

értelmezése érthetőbb és világosabb sok német professor értelmezésénél, ámbár itéletem szerint, mi a dolog természetében fekszik, a szépnek értelmezési pályája, magyarázata után sem fog még berekesztetni.

A munka elrendezése logicai s helyes; előadása világos és nyelvtekintetben correct. Biráló a szerző minden ítéleteit alá nem irná, de ezen kifogást minden saját gondolkodásu embernél tehetné. Az bizonyos, Greguss urat széptanában egy bizonyos fiatal professori, merész, elméleti gondolatmenet jellemzi, melyet azonban nem akarok gáncsolni; mert a kor s újabb megfontolás azt mérsékelni s útba fogják igazítani, hol a korlátokon átugrik.

Érintetlenül nem hagyhatom, hogy szerző e széptanában nem csak új műszavakat teremt, hanem a magyar helyesirásban is ujításokat tesz, mik mivel a szabályokkal nem ellenkeznek, nem gáncsolhatók ugyan, és minden iró jogköréhez tartoznak; de mindenesetre oly természetüek, hogy felettek csak a közönség s az irók többsége határozhat. Czélja a magyar irás egyszerüsítése.

Mindent egybefoglalva, én e széptanban a német aestheticát magyar nyelven reproducálva találom, a német aestheticát a mint most létezik, fény s árnyékoldalaival. Magyar tudományos irótól többet nem lehet kívánni annál, mint hogy tudományát azon fokra állítsa, melyben az a világ irodalmában áll. E mellett a szerző tudományos és nyelvbeli előadása érthető, világos, helyes. A fiatal iró merészségeit leghelyesebben ömaga igazíthatja meg idővel.

Én tehát e kéziratot nyomtatásra érdemesnek találom, és ajánlom.

Szontágh Gusztáv.

NEMZETI SZINHÁZ.

September 5. *Két pisztoly.* Eredeti szinmű 3 szakaszban, népdalokkal és tánczczal. Irta *Szigligeti.* Zenéjét szerkeszté *Erkel F.* Az előadást megelőzé *Doppler F.* magyar nyitánya. — 6. *Lammermoori Lucia.* Nagy opera 3 felvonásban. Irta *Commarano Salvator*, Zenéjét *Donizetti.* Ford. *Egressy B.* — 7. *Egy színésznő.* Drama 5. fv. Irta *Szigligeti.* — A szinház zárva. — 9. *Paul Jones.* — 10. *Ernani.* Nagy opera. — 11. *Matild.* — 12. *Farsangi iskola.* — 13. Lendvayné javára először: *A képmutató.* Vigj. 5 fv. *Molière* Tartuffe-je után Both kiadása szerintford. *Fekete Soma.* — E műnek szinpadunkra jutása, de még inkább tetszése valóságos nyereség, sőt több: hódítás a művészet birodalmában. Mi nem akarjuk a franczia vig szinköltészetet, mely Molièretől vevé megalapítását, Beaumarchais-n keresztül Scribe-ig nyomozni, mert mig ama kettőn divat alól ment, s korszakot jegyző lélek árad el, mert jellemekre épiték műveiket, Scribe a helyzetekre támaszkodik s körülbelől ezekben áll a lényeges különbség ő és ama kettő között: de mivel *Obernyik K.* némi oly dolgokat mond el Molière felől, mik eddig jó formán hallatlanok, s mivel illendő hangon irvák, figyelemre méltók is, mi Obernyik saját mondatait fogjuk fel a nélkül, hogy tekintélyeket hoznánk ellene, mit *Zerffi* ugy is megtön már a Honderüben. — *(folyt. következik.)*

JELENTÉS.

A Kisfaludy-Társaság költségein megjelentek, s a két haza minden hiteles könyvárusai által kaphatók : 1) **Tacitus Agricolája**, fordítá s vele a Kisfaludy-Társaságban junius 26. 1847. beköszöntött *Szenczy Imre*, prémontréi szerz. kanonok, m. acad. s Kisf.-társ. tag, Budán, a m. kir. egyetem bet. N8r. 63 l. finom velínen, borítékba kötve 20 kr.

2) A Hellen könyvtár III. és IV. kötete *) ily külön czímmel : **Sophocles Szomorujátékai,** a Kisfaludy-Társaság megbizásából fordítá *Szűcs Dániel.* Első és második darab : *Antigone*, *Electra.* Budapesten, n12r. XII és 148 lap, d:szes kiadás velínen, csínos boritékba fűzve csak 48 kr. pp.

☞ Iskolai előljárók és tanítók figyelmessé tétetnek, hogy ha ezen, kivált a középtanodai felsőbb osztályok növendékeinek szív s lélek képző olvasmányul, valamint buzdító jutalomajándékul is szolgálható classicai művekből nagyobb számmal kivánnának példányokat hordatni, a társaság igen olcsó summás árt hajlandó szabni; s az iránt bővebben alulirttal értekezhetni.

Toldy Ferencz.

— Pozsonybúl vettük e következő ujdonságokat : *Nők könyve.* Irta *Kolmár J.* Pozsony 1848. *Kaliwoda J.* tulajdona k8dr. 199 lap. Ára 1 ft. p.p.

— *Alkalmazott magyar nyelvtan.* Irta *Matics Imre*, elemi tanítókat képző kir. tanár és a k. m. természettudományi társulat rendes tagja. Pozsonyban 1847. *Kaliwoda J.* tulajdona. 8drét 137. lap. Ára ?

Der Zerfallene (A meghasonlott kedély). Roman v. Lad. Kelmenffy. Aus dem ungarischen übersetzt von *Adolf Dux.* Pozsony 1847. k8dr. Kaliwoda J. tulajdona. 2 köt. 208. és 198. l.

— Most jelentek meg Pesten : *Dalok az alföldről.* Irta *Samarjai Károly.* Pesten, nyomatott Beimel Józsefnél 1847. 8drét. 126 lap. Ára 40 k. pp.

Kelet gyöngyei. Irta *Samarjai Károly.* Pesten Beimelnél 1847. 160 l. Ára 1 frt p.p.

Ugyan e szerzőtül régebben : *Magyar nyelvtan*, kezdők számára egy német, gyakorlati olvasó könyvvel együtt. k8drét. Mindkettő Beimelnél. Az elsőnek ára 8 kr. p.p. A második ára nincs kitéve.

— Hugó K. Nem sokára uj dramával fogja megörvendeztetni a nemzeti szinházat.

---

*) Az első kötet, mely *Aesop Meséit* Szabó Istvántól tartalmazza, s a II-dik, melyben *Pythagoras Arany Mondatai* Kis Jánostól és *Isocrates négy beszéde* Szabó Istvántól, foglaltatnak, Hartleben K. Adolfnál s minden más hiteles könyvárusnál kaphatók, amaz 36, ez 30 kron p.

Szerkeszti **Erdélyi.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast.**

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten oct. 10. 1847. 15. sz.

BESZÉLYIRODALOM.

Kedélyrajzok. Irta *Degré Alajos.* Pesten, nyom. Beimel Józsefnél 1847. 8dr. 147 lap. Ára?

Tartalma ezen igen költői czimzetű könyvecskének nyolcz beszély, melyeket tartalmuk szerint mondunk el röviden előbb, aztán közöljük nézetinket felölök.

Egy kaczér nő. Eléz, ifju költő, szerelmes Csilynébe, kinek keresztneve Gabriela. Ő minden szépet tesz fel a nő felől, de a hölgy kaczér volt s örvendő maga körül látni bármely férfit, csak hogy több legyen imádói száma. Eléz mindezt nem hiszi Őrfynek, ki fel volt világosodva már Csilyné felöl. Utóbb meggyőződik, mert uj udvarlót vesz észre Gabriela körül, kinek hasonlóul kegyeket osztogat. Az ifjut e miatt nagy bú fogja el s megbetegül. Füredre megy tehát, s ott egy séta alkalmával, a mint barátja karjain lépeget, porfelleg tünik föl, melyet egy lovagló sereg vert az uton; s a feléjök közelgőből Eléz Gabrielát veszi észre, kinek oldalánál egy fiatal tisztecske enyeleg telivér ménjén. Eléz, kimondva a szép nevet, meghal; Gabriela megkérdi: mi történt legyen, s hir vételével azonnal tovább lovagol minden megilletődés nélkül.

Két "Robin de Bois." Győző, ifju legény, egy bécsi utjában belé szeret egy fiatal leánykába, Adélba. Együtt járják a szinházat, ott látják Devrient Emilt az „Ördög naplójában." Győző azt mondja, hogy szeretne Robin de Bois lenni, a leányka meg viszonozza, hogy ő akkor szinte ohajtaná Mária szerepét. Két évig leveleznek, de az utolsó öt levél válasz nélkül marad. Adél férjhez megy. Ekkor Pesten a szinházban, szinte az Ördög naplója adatásakor látja Győző Adélt, mint asszonyt. Később Győző és barátja, az elbeszélő, álarczos bálba mennek A . . . n,

s mindketten ugy öltözködnek, mint Robin de Bois. Szerepeiket jól viszik, különösen Adéllal, ki jelen volt, s megtudá beszédeikből, hogy öt és viszonyát ők ismerik. Végre Adél az egésznek végére akarván járni, találkozásra hivja meg az álarczosok egyikét; Győző elmegy, az asszonyt megismeri közelebbről, hogy kaczér nő lett, s örül és kigyógyul utána való ébrengéseiből, mert ha elveszi, könnyen ugy járhat vele, mint most a férj.

Nászéj. Pesten egy nagy házban tánczünnepély tartatik. A házra bámuló nép közül egy idegen egész dühvel rohan be az ünneplő házba, mivel feleségét látja más karján, mint menyasszonyt, honnan homlokán sebet kapva tér vissza, s egy orvos által szükséges gyógyítás végett annak szállására vitetik, hol élettörténetét elbeszélvén, kisül, miszerint ő már nős, de nejét az esküvő után mindjárt elragadák tőle a meg nem egyező szülék, mikor idegen országba ment szabadságért küzdve halni meg, s czélját nem érve, most visszatért visszakövetelni feleségét, ki épen ujra menyasszony jelenleg. Tanáry orvos tehát levelet irat Belánszky Edével, mert igy hitták a visszatértet, Herminének, ki épen Ridekyvel mondanda örök esküt. Hermine a levelet vevén roszul lesz, s hozzá orvos — Tanáry — hivatik, de helyette Belánszky megy el, s mint olyan, módot szerez négy szem közt szólni Herminével, s magát vele megismertetni, kit már holtnak hitt az egész világ. A nő még betegebbé lesz, s ő mint orvos, elviszi magával Ridekyt, mivel, ugymond, jobb lesz neki távol lenni a betegtől. Most Tanáry orvosnál magokra hagyatva Belánszky és Rideky, amaz megmondja kilétét, s becsületes embernek ismervén egymást, főleg miután Ridekyt szereti a hölgy, sorsot vetnek egy pohárkoczintással, hogy az haljon meg, a kinek a pohara eltörik. Eltört pedig a Belánszky pohara. Azonban Hermine meghal, s most nincs miért meghalni Belánszkynak, főkép mikor saját atyjától megtudja, hogy azért nem veheté el Herminét, mivel nővére volt. Mind a kettő — Belánszky és Rideky — egyszerre lesz özvegy s látogatják a halott sirját.

Uram bátyám és az arszlán. Egy fiatal ember, kit Eleknek hittak, de tulajdonkép arszlán volt, házasodni ment Pestről egy közösen ismert öreg urral, kinek neve általánosan „Uram bátyám“ volt. Vidéken Málnay birtokost látogatták meg, hol czímet akarván keresni betolokodásoknak, Elek magát föstészül adja ki. Uram bátyám a borzasztó szemtelenséget látván, az uri házból, nehogy ebrúdon vettessék ki, a falu mesteréhez ment át. Eleket azonban nem ejti kétséghe hazudsága, mert megkéretvén, hogy vegye le a házi kisasszony — Elvira — arczképét, arra is rá

állt, de föstés helyett szerelmi vallomásokat tön elötte a térdeplésig, s a jelenetre álmából fölébredő atya ellen azzal védé magát, hogy ő nem föstész, hanem színész, s egy szerepet szavalt el Schiller Hamletjéből. Most Málnay is szivesen akarván hallgatni szavalását, alig ha bele nem sül az arszlán, de az utczai zajongás jó alkalom és segít rajta, mert kifuthat a házból, ott azonban Uram bátyámat vas villa közt kisérik a szolgabiróhoz, mert egy boglya alatt ittas fővel rá akarván pipájára gyujtani, mint gyujtogató elfogatott. Elek az öreget védeni a szolgabiróhoz megy, mi neki sikerül, de megjárja, mert az alispán is oda jön, ki benne elszökött tolvaj inasára ismer, az öreg urban pedig egykori társára. Az arszlán elcsipetik, Uram bátyám pedig egész uri módon négy lovas kocsin tér vissza Pestre.

Leküzdött szenvedés. Báró Garády, Sára asszonynyal, leánycsábító terveket sző az utczán, de egy férfi által kihallgattatik. Nem sokára megtér a kocsin Sára asszony, egy leánykával, kit azon ürügy alatt hoza ki a nevelő házból, hogy anyja megérkezett. A leány leszállván a kocsiból, Garádyval maradt nagy ijedten, de megmenti öt keze közül Áldányi, az említett kihallgató férfi, s visszaküldi biztosan a nevelő házba. Még az estve ifjak jönek össze egy fogadóban, kik között b. Garády később pedig Áldányi is, ki egy éles észrevétel által az egész társaságot megsérti egyért — Garadyért — s Bögözy, a csábítandott leány bátyja, vállalja magára, hogy elégtételt vesz. Épen e miatt találkozik tehát az ifju Bögözy Áldányival egy hangversenyen, hol Janka is jelen van, ki aztán megkérdi öt az idegen kiléte felöl. Janka ismerte a szabadítót, s vágyat érzett iránta, de Áldányi nős volt, nejével azonban nem élt, mivel hütlenségben tapasztalá öt Bögözy legidösb fiával, ki e miatt halállal fizetett. Janka menyasszony lett, de Garádyé. Áldányi e történeten felborzadva, fölfedezi Bögözyék előtt az utczai gaztett emberét benne, annyival inkább, mivel egy véletlenül elejtett iratból uj kalandját tudta meg; hová ő is elmegy, s ott leli ujra Sárát, ki a törvény kezébe kerül, értesül neje felöl, ki nyomorban sinylödik, s Garádytól sebet kap a meglepetésen. Nejét meglátva még utolszor, kibékül annak halálával; Garády tette nyilvánossá lesz, s ő Jankával mint férj és nő sétálgatván a Dunaparton, alamizsnát vet egy szegény utczaseprő rabnőnek, ki Sára volt.

Szerelem és Dictatura. Vánkay Feri, országgyülési juratus, szerelmes Juliába; Szuszurka vagy másképen Bánay, azt akarja vele elhitetni, hogy a hölgyek csak udvarlóik számában lelik kedvöket, s ma egy, holnap más iránt kegyesek, mit hogy

annál inkább bebizonyíthasson, maga is kezd udvarolni Juliának. Már térden állt elötte, mikor léptek közeledtek, s Julia e szóval: „jegyesem!“ fölrezzenti Bánayt s a kályha mellett egy spanyol fal mögé bujtatja A helyzet valóságos két tüz közötti volt, mert melegen fütöttek a kályhába, neki ott kelle izzadni, s a jegyesek suttogását hallgatni. Végre négyet ütött az óra, mikor neki ott kell lenni a dictaturán, azért tehát kiront, s csudálatára Ferit találja a kedvelt Juliával, és csudálatában észre sem veszi, hogy frakja rókát fogott, azaz égett. Igy megszégyenülve és kárt is vallva, meglakol, a miért oly könnyen gondolkozott Julia felöl.

(Vége következik.)

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Vége.)

A varázstükör. Schottnál 5. sz. alatt. Ez a mese költöi tekintetben elrontása ily czimünek: „Schneewittchen“ Grimmnél 53. és „Schneeweischen“ Bechsteinnál 59. sz. alatt. Az elrontás mindjárt ott kezdödik, hogy a szépségére féltékeny asszony vagy királyné igazi anyja, és nem mint a németben, mostohája a leánynak, s ezzel féltekezik. Midön az anya varázstükre azt mondja neki, hogy leánya szebb, ez megvakíttatik s elüzetik (a megvakítás elmarad a németben, hol a leánynak meg kell öletni). Szüz Mária megvédi a leányt, mikor ez tizenkét rablóhoz jut (németben a rablók helyett hét törpe van; a tizenkét rabló azonban inkább megfelel a hónapoknak). De az anya megtudja tükre által hollétét, s mérgezett gyürüt küld neki (németben mérgezett nyakkötöt), mely öt megragályozván, megöli; de midön a rablók levonják ujjáról a gyürüt, ismét föléled Másodszor mérgezett fülönfüggöt ad neki a gonosz anya (németben fésüt), de ettöl is megszabadítják a rablók, harmadszor pedig egy mérges virágot szur hajába, melyet a rablók nem vesznek észre (németben egyik oldalon mérgezett almát kap a leány és hogy egészségben maradjon, a másik ép felébe is beharap). De mivel rajta semmi nyoma sem látszik a rohadásnak, söt a halott arcza mindig virágzó, a rablók egy üveg koporsóban két fa közé függesztik öt; hol egy vadászó királyfi reá talál, és haza viteti öt; mikor egy rabló az öt ékesítö virágot el akarná lopni (németben mig vitetik, az alma kiesik szájából), ö fölébred, a királyfi nöje lesz, az oda menö anya pedig érdeme szerint lakol. Ugyane mese még roszabb végzettel megvan Majláthnál:

Két testvér, 2. sz. alatt. Két vándorló és elváló testvér kö-

zül az idősebb azt javasolja öcscsének, hogy ha ujra találkoznak, a melyik távollétök alatt magasabbra ment, szurja ki szemét a másiknak. Midőn az idősebb azután mint egy gazdag ur szolgája szekeren menve, találkozik gyalog menő öcscsével, ennek valósággal kitolja szemét (v ö. Gaalnál 8., Grimmnél „Wanderer“ 107 szám alatt). A szegény világtalan erre, egy keresztfa alatt kivánván meghalni, akasztófa alá vitetik gyilkolója által, hol kihallgatja, mit beszél három holló, minek következtében megmossa szemeit a fü harmatával, és szeme világát visszanyeri, sőt egy királyfi vakságát is meggyógyítja Az udvarnál üveg koporsóban leli ő az ismeretes „hófehér“ halottat és a király kivánságára megy a grif madárhoz, melynek tollai okozzák a tetszhalált és adnak eszközöket fölmentésére. Utjában egy királyt talál, ki a miatt epekedik, hogy almafája nem akar, mint ezelőtt, arany almát teremni, az utazó pedig a fatermékenységét azzal állítja helyre, hogy a fa tövén élődő mérges békát megöli. További utjában két egymással czivódó hegyet talál, és egy révészt, ki öt átteszi a holttengeren (v. ö. Rimauskinál 2. Grimmnél „Teufel mit den drei goldnen Haaren“ 29. sz. alatt). Mind a kettő meg szeretné tudni sorsát a grif madártól, azért elősegítik utját. Végre oda ér ő a grif madárhoz, mely hálából azért, hogy ellenségét, a varangyokot megölte, megengedi kihuzni szárnyából a kivánt tollat, adván feleletet a hegyeknek és révésznek is. Midőn a tengeren áttetik a vándor, azt mondja a révésznek, hogy a ki leghamarább jő, adja kezébe a lapátot, akkor ő mentve lesz; hasonlókép a hegyeknek is, midőn már átment köztök, megmondja, hogy a ki leghamarább jő köztök, zuzzák széjjel s akkor nyugalmok lesz. A királyhoz érvén, kinek fiát meggyógyítá, a tollal megiratja a hófehér halottnak történetét, mire ez megszabadúl a haláltól, s neki feleségül adatik. A gonosz bátya pedig, ki meghallván, hogy öcscse a hollók beszéde által minő tisztességre jutott, az akasztófa alá megy, de a hollók neki szemeit vájják ki örökre.

Fontos ránk nézve mindkét mesénkben a hármas halál, melybe a hófehér leány esik, melyből mind a háromszor föléled, mennyiben ez a tél és nyár változásait, a mint a természetben előjönek, érzékíti, egyébiránt világosan látszik, hogy az ujabbi elbeszélő a hófehér leány történetét más, különben teljes, mesévé nem igen szerencsésen csak összeenyvezte.

A csudálatos pipa, Gaalnál 1. sz alatt. Ez igen közel rokon Grimmnél „Blaues Licht“ 116. sz. alatt. Egy kiszolgált katona banyához jő egy erdőben, kinek némi szolgálatokat tesz,

kinek végre egy gyertyát, erszényt és egy pipát kell hoznia egy földalatti szobából, melyet neki az megmutat és felnyitja előtte a csapóajtót, de inti, hogy óránál tovább ne maradjon oda, mert férje az ércz király fölébresztetve az ércz kakas által, fejét veszi; de hogy ez ne történjék, legelőbb is az ércz kakas fejét vágja le a katona, ekkor lemegy és talál az első szobában réz pénzt, a másodikban ezüstöt, a harmadikban aranyat és az alvó ércz király mellett a kivánt dolgokat, melyekkel visszatér, de mivel közte és a banya közt vita kél, ennek is levágja fejét, s azzal tovább siet; de a mint jószágait használná, lopás gyanujából, tömlöczbe vettetvén, a föld alól hozott gyertyát meggyujtja, az ércz király előtte terem és mint szolgáló szellem kérdezé: mi legyen kivánsága. A katona megszabadítja magát, s ekkor királya városába megy s leányát magához meghívatja éjszakára. De midőn az élvet többször is akarná, az atya által oda erőszakolt leány szentelt krétával megkeresztezi kedvese ajtaját. Másnap a kereszt ott találtatik, a katona halálos ítéletet kap; majd midőn épen a bitó alatt kegyelmet nyer még egyszer reá gyujtani, fölidézi általa a szolgáló szellemet, ki minden ő ellenségeit megrontja ugy hogy a megmentett nyugton birhatja a királyleányt és a vele kapott királyságot.

A pipa elöfordulása épen nem tevé ujjá mesénket; mert helyette állhatott más valami hajdan, mint van is egy lámpa „Aladin varázslámpájában“ az Ezer egy éjszaka meséi közt. Az ujdonság bélyegét azonban mesénkre azon könnyed hang üti, mely ez egészen uralkodik, aztán a kakas és banya nem okadatolt s világosan megmagyarázott fejek, még kevésbbé pedig a királyleánynyali enyelgés Minden symbolicus jelentését elveszti végre az által, hogy a boszorkány a mese elején mindjárt elvesz, holott mint világos télistenségnek utóbb kellene megbuknia.

A magyarországi jelvi mesék utolsó sorozatát azok alkotják, melyekben hölgyi napistenség viszi a fő szerepet, melyekhez átmenetelül van nekünk Schott varázstükre, hol a hófehér leány oly alakban jelenik meg.

A hollóvá lett három testvérfi (Traja zhavraňeni bratja) Rimauskinál 6. sz. a. Ezen mese igen közel rokon Grimmével „Zwölf Brüder“ 9. sz. „Sieben Raben“ 25. „Die Rabe“ 93. és Bechsteinéval „Sieben Raben“ 24. sz. alatt, melyek mindnyájának tárgya fivéreknek átok miatt hollóra változása, és visszabüvölése növéreik szerelme és kitartása által vagy megfordítva: leánynak férfi általi elbüvölése, igen rokon formában. A szláv mese mindegyik közt legteljesebb, s mint ilyen csak két egy-

máshoz csatlott német mése által kipótolható, például Grimm 25. sz. alatti meséjének kezdetével, s a 9. számunak végével. — Egy öreg özvegy hollókká átkozza engedetlen három fiát; sok idő mulva, midőn a legkisebb leány, ki akkor még kicsiny volt, megnő, elindul bátyjait megváltani, és először is a *hold* anyjához jő, ki őt, mikor a hold haza jő, teknő alá rejti; a hold pedig emberhust érez, de az elébe tett étel által enyhíti éhét, s mikor elalszik, felkölti őt az anya, hogy nem tud-e három, hollóvá lett, testvérről valamit; ő semmit sem tud, de tán többet tud a *nap*. Ehez is elmegy a leány, s ez sem adhatván feleletet, a *szelekhez* kell mennie, melyek közül az egyik elküldi őt az üveg hegyre (üveg hegyek jönek elő gyakran a mesékben, Grimmnél 25. 93. 127. 193., Bechsteinnál 13. 24., Majláthnál 1. Schottnál 16. és 17. számok alatt). A szélanya egy sült tyukot ad a leánynak, melynek lábszáraiból a leány lépcsőket csinál az üveg hegyre (v. ö. Grimmnél az elveszett leány sánta lábát mi helyett kisujját vágja el az). Fölérve, ugy jár ő mint a hófehér leány a hét törpével az erdőben, majd kitudja a visszabüvölés föltételét, tudniillik hét évig kell hallgatnia; midőn erre magát elhatározza, testvéreí egy odvas fába rekesztik őt, hol évek mulva megleli őt egy eltévedt király, kinek lovai sehogy sem akarnak tovább menni a fánál. A király belé szeret a leányba, magával viszi és feleségül veszi. De a királynak egy időre távoznia kell háborúba, és egy gonosz banyát hagy nője mellett őrül. Azalatt a nő *aranyhaju* fiat szül, kit a banya e szavakkal: vidd el holló! az ablakon kivet. Egy arra menő holló elkapja ezt, és elviszi; aztán igy történik a másod és harmad szülöttel is, miért a király rábeszéltetve a banya által, halálra itéli nejét. Már a vérpadnál van, s csak egy szót sem mond védelmül, már suhint pallosával a bakó, mikor megjelenik az első holló a legidősebb gyermekkel, átadván ezt a bakónak, hogy játszék vele; utána jő a második holló a második fiúval, végre a harmadik holló a leánynyal, és mig a bakó csudálkozik az aranyhaju gyermekeken, a visszabüvölésig szükséges órát meghallja a legkisebbik, a királyné most magát igazolhatja, bátyjai megmenekülnek az átok alól, és a banya lenyakaztatik az ártatlan helyett.

Minő teljes e mese symbolicus tekintetben, megtetszik, ha összehasonlítjuk ezt a „három elbüvölt királyfival.“ Itt, mint ott a nap közel rokonai vannak elbüvölve, mielőtt első lépés tétetnék a megváltásra; ők ugy vannak elbüvölve mindkét részről, hogy tizenkét óraig emberi és tizenkét óraig állati alakjok van, és pedig a természetes nappali idővel megfordított viszonyban, éjtsza-

ka birnak emberi alakot. A napisten az „elbűvölt királyfiakban“ az elemek képviselőjéhez jön utjában, Gaalnál 7. szám alatt az elemekhez egyenest, itt a nap, hold- és szélhez, és mind a há rom esetben kap segítséget az elemek vagy ezek képviselöinek megtermékenyített rokonaitól Az üveg hegyre jutva, megérti a visszaváltás föltételeit és hallgat a számszerint sok, rejtelmes jelvi éveken át; idő közben pedig megtalálja kedves tárgyát az összeköttetésre, és szül férjének három gyermeket, melyek három napévvel egyenlők, a mint ezt a gyermekek arany haja jegyzi. De még nincs kiállva minden, mert ellensége, a tél, győz felette háromszor gyermekei elrablásával, kiket a sir széleig visz, épen ugy mint a királyfi a vas barát által valósággal megöletik vagy átalakíttatik Rimauski pipökéjében; de most megjelenik a három rokon holló, a hallgatás rejtelmes ideje kitelik és minden jóvá lesz. — A nép aestheticai érzése nem engedheté meg, hogy a nő napistenség munkái körét ugy fussa keresztül, mint a férfi; és a mint ez utolsónál bátorságot, erőt, elszántságot követel, a nöben önuralkodást, a nönek legnehezebbet, hallgatást követel, melyet a beszédre leginkább kényszerítő alkalom sem tör meg. Az előbbeni és a két következő mesében is a megváltás föltétele a hallgatás nehézségéhez vagyon köttetve, a legutolsó négyben pedig olyanhoz, mi hasonlóul alig könnyebb a nönek, tudniillik a csicsomás ruházat és ékszerek használatáról való lemondáshoz.

Arany haju (Zlatovlaska) Rimauskinál 4. sz. alatt. Közel rokon e mese Grimmével „Marienkind“ 3. sz. alatt, ez pedig az elején Blaubart lovag meséjének különböző kezdetével, valamint a legközelebbi oláh mesével is. Grimmnél egy leányt fogad fel Mária szegény szüléi kezéből; Rimauskinál a felfogadó nő pusztán elökelő hölgy. A gyermeket elutazó jóltevőnéje inti, hogy ne menjen be egy kijegyzett szobába, de ő áthágja a parancsot, és találja Grimmnél a szent háromegységet a megtiltott szobában, melyet megilletvén, egy arany ujja lesz, Rimauskinál tizenkét férfit lát egy asztal körül, a tizenharmadik az ajtó megett kéri öt, hogy föl ne fedezze, a mit látott. Minden esetre a háromegység látásának mint kimagyarázhatlan titoknak, igen jó értelme van, minöt a szláv mese tizenhárom férfia nehezen fog jelenteni. A visszatérő védasszony elüzi a leányt, mert nyakasan tagad, s elveszi tőle a beszédet; mi után erdőben lakik, hol egy király meglátja, megszereti és elveszi. Midön az uj asszony első gyermeket szül, megjelenik a védasszonya s kérdi: vajjon akar-e vallani; melyre midön tagadólag felel, elveszi tőle kis

gyermekét, és igy cselekszik másod- és harmadszor is. A férj ezen dühbe jövén, mert nőjét gyermekevőül állíták elé, máglyára itéli öt. Már lángol ez, midőn megjelen Grimmnél Mária és kérdi az elitéltet: megvallja-e bűnét, mit ő igen is megtesz és az elvett gyermekek visszaadatnak, s a lángot eloltja az eső; Rimauskinál még most sem vall ő, de épen azért szabadul meg, mivel hallgatása által, szintugy mint a nővér az előbbeni mesében holló bátyjait, akkép szabadítja meg itt a tizenhárom elbüvöltet. Az állhatatos tagadás oldaláról mesénkkel közel rokon Bechsteinnál. „Vom Schwaben der das Lämmerlein gegessen“ 3. sz. alatt.

A befalazott anya, Schottnál 2. sz. Az előbbeniektől ez kevéssé különböző. Egy favágó inség miatti kétségbeesésből fel akarja magát akasztani. Az ördög ott terem s megtartja öt azon igéretére, hogy a mivel haza menet először találkozik, azt neki adja. Ez pedig a favágó leánya, ki Mária által elvétetvén az ördögtől, azon változásokon megy keresztül mint az arany haju, csakhogy második gyermeke vesztése után mindjárt befalaztatik és a beszéd nem vétetik el töle, hanem csak arra kötelezi magát, hogy nem fog beszélni. A falrejtekben táplálja fogadott gyermekét Mária és midőn a megbánó férj a falat kinyitja, két év multán élve találja gyermekével együtt az anyát.

Mindkét mesében, mit Rimauski „három holló“jára is megjegyeztünk, a gyakori megszabadulás, Rimauskinál a 6. számban az anyáé az odvas fából s a három, napistenséget jelentő gyermekeké, végre az anya és gyermekei utolsó menekülése, figyelemre méltó Az anyának saját és gyermekeinek, végre a tizenhárom elbüvöltnek, megszabadulásához járul még az oláh mesében a Mária általi megszabadulás az ördög kezeiből.

A császárleány sertésólban Schottnál 3. sz. a. Egy császár feleségül akarja venni saját leányát Háromszor fut el ez a bűntől, s Penelopeként nem előbb határozza el magát egybekelésre, mint hogy neki ezüst, arany és gyémánt ruha legyen készen. Az atya teljesíti kivánságát és most ujat kér tetübörből, bolhabőrrel bélelve (v. ö. Grimmnél „Allerleirauh“ 65. sz. alatt és a pipökéről való sok meséket, mint Musaeusnál ily czimüt „die Nymphe des Brunnens“, melyek mesénkkel igen közel rokonok, de legrokonabb mégis a Grimmé: Allerleirauh). Végre ezen költséges ruha is elkészül s most nincs egyéb hátra, mint elszöknie, a kisasszonynak, miért egyik ruhát a másik fölibe ölti, legfelülre pedig a legruttabbat és elillan, hagyván a menyasszonyi ágyban feküvő atyának egy fekete kecskebakot. Egy császárfi megleli

öt az erdőben, s mint különös állatot, sertésólába záratja, de honnan, mint hamupipőke háromszor megy az udvari ünnepélyekre pompás ruháiban, s a belé szeretett császárfitól egy gyürüt kap ajándékul, miről később az reá ismer s ő császárné lesz. Nevezetes, hogy a császárleány vagy napistenség itt a legdrágább ruhát legalul veszi, a többit pedig ugy a felett, hogy legfelül a rut vagyon; nem mint Musaeusnál, hol a ruhák minden összefüggés nélkül jönek ki egy muskotályalmából. A rut öltözék jelenti a telet, a többiek az év szakait a mint a nap erősebb vagy erőtlenebb, miért pompájok különböző. Mi itten a tetübör bunda, az a következő mesében a fa köpenyeg.

A ludőrző császárleány, Schottnál 4. sz. alatt. A császárleány a gonosz mostoha izgatására elüzetik és pompás ruhái fölibe fa köpenyt ölt. Az elüzésre okot ad a kisasszony ráfogott terhessége egy kígyótul, melyet italban adott neki a gonosz mostoha. Igy jut el egy más császár udvarába, holott is ludőrző lesz. Fürdés közben a herczegfi által meglepetve, szépségével meghódítja azt, ugy hogy a szájából kimászó kigyót megöli, s öt a gonosztól megmenti, s vele titkon megesküszik. Most háromszor megy el a templomba mindig szebben öltözve, s megnyeri az öreg császár kedvét, mely akkor is megmarad, mikor a titkos viszony és az ő magas születése kiviláglik.

A három királykisasszony, Erdélyinél 7. szám alatt. Mint Bechsteinnál 10. és 38., Grimmnél 15. sz. alatt, gyermekek (itt három leány) az erdőbe kivitetnek s ott hagyatnak. A legkisebb mint legokosabb, kétszer eszközöl menekülést, mert az utat először fonallal, másodszor elhintett hamuval jegyzi meg, de harmadszorra nem tud eszközt. Igy remény nélkül maradván találnak egy makkot, ezt a földbe ássák és vizet hordanak reá szájokban, melyből három nap alatt három torony magasságu fa nő. Harmad nap a felcsuszó leány igen messze lát egy kunyhót, hová elmenvén, ott egy gyermekevő boszorkányra lelnek, kitől megint a legkisebb menti meg öket, mert a kemenczefütéskor oly ügyetlennek szinli magát, hogy a banya kénytelen megmutatni mikép cselekedjék; ekkor tehát a lapátra ül, s ezen pillanatban belöketik a kályhába. Most a három leány a ház urnői. Ettől kezdve mesénk rokonná lesz a pipőkével, mert a legkisebb leány, nénjei sanyargatása után háromszor tünik ki a királyi ünnnpélyen, és királyfit nyer férjeül.

A királyleány, Majláthnál 1. sz. Három leánytestvérnek egy barátságos tündértől vas, ezüst és arany haja van, s ezekben háromszáz esztendei élet s ugyanaddig tartó szépség, ha nem vág-

ják el azokat. Egyszer megtevék azt ifjuságukban, hogy séta közben eltévedve éhöket enyhítsék (mert az elvágott haj minden kivánságot betölt), másodszor az ellentündér által elrablott bátyjok visszaváltásáért metszik el, kinek hajukból arany paizst, ezüst pánczélt és vas kardot csinálnak, mely mindegyik csak neki és általa használható. Ezen ajándékok most a királykisasszonyok ablaka előtt az üveghegyen kiállíttatnak, fegyverjáték hirdettetik minden országban azoknak elhozásával együtt. E végett jö három : vas, ezüst és arany királyfi, kikkel utközben az elveszett fiu csatlakozik tátosán. A királyfiak az ajándékokat lehozzák az üveg hegyről, a királykisasszonyok szerelmét megnyerik, végre azon ajándékokba öltözötten a fiú meggyözi föl felé lovaglásban a gonosz tündért, mely öt elrabolta. A királyfiakkal egybekelve, a királykisasszonyok harmadszor vágják el hajaikat, hogy ne éljenek tovább mint kedveseik s velök vénüljenek s egyszersmind békét, üdvöt kérnek országaikra, s igy beteljesedik a száz esztendös büvös naptár jövendölése, hogy lemondás teendi legboldogabbá az országot.

Ezen utolsó mesében is épen azon elemek jönek elö, melyek az eredetiekben, csak a helyzet és összeköttetés másféle; megjelenik ugyan az elveszett fiú, mint napisten, kinek a gonosz tündért meg kell gyözni; de ön faja által inkább segíttetik, mint bárhol, tudniillik növérei által, kik segítésében nemesen versenyeznek egymással; de jövendöbeli sógorai segítsége sem tagadható, melyek itt az elemeket (vagy a mi ezek helyett oly gyakran áll a napot és a holdat) mint érczeket (az arany királyfi hasonlítván Rimauskinál 6. sz. a. a naphoz, az ezüst a holdhoz ugyanott; s csak a vas nem levén ily könyen magyarázható) képviselik, és már az, hogy mint amazok arany, ezüst és vas által jellemeztetnek a mesében, visszautasíthatlan igényt ad nekik a királykisasszonyokhoz. A tündérreli utolsó harcz a höst legalább pillanatnyi életveszélybe helyhezteti.

Igy meg volna mutatva a magyarországi jelvi meséknek belső közeges (organicus) összefüggése, a viszonyok kölcsönössége, czáfolhatlan közel rokonsága, s egymásból való fokozatos fejlödése, és bebizonyítva, hogy mind a 62 felhozott mese tartalmilag egy ösidomra visszavezethető, mint eleinte mondottuk, habár körülmények, viszonyok és különböző népségek, nemzeti különböző jellemök szerint sokat változtattak is azon, zavarván az ös forrást, s az érczet, melyből meséink állanak, változó formákba öntögetvén. Egy következő czikkben, mint a jelvieket most, ugy fogjuk át nézni a többi magyarországi meséket is,

sajnálatunkat jelentvén ki előre, hogy más rendbeliek, melyekben leginkább tükrözik a népek költőisége, mert a költői szellem itt szabadabban mozoghat, nálunk igen szegényen találtatnak még eddig, vagy legalább, ha e szegénység nem való, igen véknyan gyüjtettek, s talán még hosszu idő kell, mig, ha igazán léteznek, eme kincsek élvezetre s méltánylásra juthatnak.

NEMZETI SZINHÁZ.

(Folytatás.)

A Moliére „személyei, — mond Obernyik — természetesen főszemélyei, nagyobb részint csak egy kiváló oldalról ismertetnek; azok lelki arczulatuknak csak egy bizonyos részét mutatják fel, mi egyenest ellenkezik a psychologiával; mert az ember nem mutat fel semminemü *jellemet* egyéb ingredientiái, egyéb sajátságok árnyéklatai nélkül.“ De szükség-e, hogy a pont végire feleljünk legelőbb is, szükség-e, kérdjük, ennél fogva minden ingredientiákat elősorolni, bevegyíteni? Ezt O. nehezen fogja állítani, mert ez legföljebb is regényben lehet fontos körülmény, de dramai költészetben alig. Nálunk még keveset irtak Molière felől, s a közönség talán csak a Kazinczy által fordított „Botcsinálta doktort“ (Médecin malgré lui) ismeri tőle, ha ugyan ismeri, mely neki a „Fösvény, Embergyülölő, Képmutató“ mellett csak másod vagy harmad rendü míve. O. roszul magyarázta ki magát, midőn egy oldalt emleget, s igen anyagilag vette a dolgot a jellemre nézve, mert a jellem épen az, mi annyira középponttá válik a dramában, hogy az ingredientiákat, már előlegesen magában foglalja, szükségkép föltételezi, miket a nagy irók rendesen el szoktak mellőzni, a kis irók pedig oly hűségesen oda mázolni, mint Lisznyai Kálmán nálunk a lyrában még a füvek, madarak minden apró tulajdonait s genealogiáját is oda irja egy tavaszi dalba, az ujabb franczia irók módjára, kik jellemmel keveset gondolva, az embert fölmetélik s darabonként hányják el, mint Medea Absyrtus tetemeit, melyekből az olvasó maga tartozik aztán egészet kerekíteni. Azon fő vonásokat foglalni már egybe, mik a személy characteristicumát teszik, s az apróságokat mellőzni, épen nem dramai bün, nem, sőt legnagyobb erény, kivált ha oda gondolkozik az iró, hogy közönség elé is fog lépni műve. Egyébiránt hogy Molière a jellemeket aztán egyenes vonalként merevítené ki, mint Czakó a *Könnyelműekben* három felvonáson át mindig egy hangulatban festi hősét, nem mondható, hanem ő felfogá a jellemet oly ponton, mikor egyszerre indulhat belőle a cselekvény, sőt néha e pontra nagy figyelemfeszítéssel készít előre bennünket, mikép Tartuffe-jében is, hol megjelentekor már helyén van ez mindenkép a dramai folyamatban, egész jellemével. És ez a neme a felfogásnak, ha kárhoztatható volna is általános költészeti szempontból, dramaiból csak dicséretes, azért O. ellenében mi ekkép fejezzük ki magunkat: Molière-nél a dramai gazdálkodás előkelő tulajdon, ő cselekvésre készen lépteti föl személyeit, legfensőbb fokozatig élesíti ki jellemeit s oly magasra viszi, mint gúla vég-

követ a mester, melyen fölül már más kő nem állhat, mivel ott teljesen be van végezve az alkotmány. E részben fogá fel O. anyagilag Molièret, nem gondolván meg, hogy organicus müben mindig tudja a bal kéz, mit csinál a jobb : azaz az egyik oldal nem hozható ugy fel, hogy a másik is ne gondoltassék. Sőt ha egy pontra 'rányozvák az egésznek minden részei, akkor ezen egy pont érintése az egészre visszahat, épen ugy mint ha megütődik a hajó orra, megrendül az egész hajó. És ilyen egy fő pont vagy él mindig látható Molière főszemélyeiben, azért is voltak oly metszők az ő vigjátékai, hogy mind e mai napig sem tompultak el, holott elég régen irattak, mit szinte föl kell venni, mint szükséges körülményt, ha Molière felől itélni akarunk.

Igy O. a jellemföstés oldaláról támadta meg Molièret, miben ő eddig még folyvást példányul állott, s reméljük ezt O. is át fogja látni, mihelyt egy ötletkeért, mely még nem gondolat, nem fogja magát azon törni, hogy rendszert alkosson a szeszélyből. Molière-nek általa fölfedezett hibái a „jellemek fölettébbi következetességéből" folyván szerinte, megenged O. ha kételkedünk benne : vajjon érti-e ő a jellem fogalmát. Maga mondá, hogy jellem nincs egyéb tulajdonok ingredientiái, egyéb sajátságok árnyéklatai nélkül. Igen is, mert a jellem nem egy tulajdon magában, hanem tulajdonok összesége, ő pedig amazt érti alatta, azért hajtja örökleg az egyszer felmutatott alakot, azért emlegeti az egy oldalt, a száraz fát, az orvosi studium végett elkészített emberi tagokat; holott a jellem már kirekeszt egyoldaluságot, a következetesség psychologia elleni vétséget. — Ki nagyon sokat akar megmutatni, épen azért semmit sem mutat meg; s O. ez uttal valóban cumulata petitióval járult a critica törvényszéke elé.

Obernyik egy alaptételből : a következetesség következetlenségéből, huzván le vádjait : mind a hármat, mi pedig az alaptételt roszalván, természetesen roszaljuk a másik két állítást is. Ő t. i. merev megkövüléssel, melyben Molière legtöbb személye első fellépésétől a darab végeig *előttünk* áll, vádolja költönket. Igen is, előttünk nézők előtt. Oly vád, mely alól bizonyos tekintetben egy nagy iró sem menekülhet. Kár hogy O. feledé lehető világossággal magyarázni ki magát, s mit ért különösen a status quo és változatlanság alatt. Azt-e, hogy nem mozdul a cselekvény általok; vagy hogy a képmutató és fösvény mindig csak képmutató és fösvény. Ha amazt érti, azt be kellett volna bizonyítnia, ámbár annyi előlegesen is igaz, miszerint Molièrenél a cselekvény nem oly vásárilag jövő menő zsibongás, mint az ujabb francziáknál, de ez jellemfestő költöknél soha sem volt ily mozgékony; ha emezt, akkor feledé a dramai személyek viszonyát egymáshoz, a mienket, mint nézőkét, azokhoz. Előttünk, nézők előtt, az első szó, melyet a dramai személy kimond, olyan mint az egész testen a fej. Mint a fejjel jön világra az ember, ugy ama fontos, jellemképviselő szóval lép föl a dramai személy. A minő ez a szó, olyan marad előttünk a dramai személy mind végig, de azok előtt, kik a cselekvénybe befolynak, tehát a dramai személyek előtt, változnak és különös módosulásokon mennek át; és épen abból származik dramai érdek, hogy mi örökleg a jellem képviselőjét, például képmutatót, látunk a személyben, a cselekvény emberei pedig nem. Obernyik tehát abban tévedett, hogy a nézővel összezavará a dramai személyt,

mintha ezek előtt is ugy állna, mint mi előttünk a jellem. Hiszen Tartuffeöt magát elöször mindjárt különböző szempontokbul nézi Orgon és az anyja, különbözőbül sőt ellenkezőbül Dorine és Elmire, de mi ugyan egyből „első föllépésétől a darab végeig“, és Tartuffe-öt még sem hozá fel példaul Obernyik Molière nem csökönyösült személyei között. Ha előttünk is ugy tünnék föl a drámai jellem, mint a vele működö személyek előtt, jaj volna azon darabnak, hol ilyen alak fordul elő, mert majd lenne szó a „következetesség következetlenségéről.“

A harmadik ellenvetésre nézve, minthogy ez is „a jellemek következetességben tartásából“ származik, már előbb kimondók: hogy a személyeket első fölléptökkel olyanoknak ohajtjuk látni, a minök valósággal, O. pedig épen ezt kárhoztatja. Hogy ő leplezgetni akar előbb, hogy a gazember is becsületesnek akar láttatni először, ez csak a dramai személyekre nézve szükséges, de minket, nézőket egy perczig se csaljon, mert akkor két darabba törik a jellem, mit semmi kovács össze nem forraszt. — Ennyit Obernyik ellen, ki maga is dramairó. — 14. *Gritti.* Szomorujáték 5 f. Irta *Szigligeti.* — 15. *Bájital.* — 16. *Férjem kószál.* Vigj. 2 f. Irta *Corman és Grangé*, ford. *Csepreghi.* — 17. *Végrendelet.* Drama 5 fv. Irta *Czakó Zs.* — 18. *Az árva fiu és londoni koldusok.* — 19. *Két Barcsay.* Drama 4 fv. Irta *Jósika M.* — 20. *A képmutató.* — 21. *Bűvös vadász.* Opera 4 fv. Irta *Kind*, zenéjét szerzette *Weber M. K.* Fordította *Szerdahelyi.* — 22. *Lignerolles Luiz.* Drama 5 fv. *Dinaux* és *Legouvé* után francziából ford. *Tompa I.* — 23. *Három király, három dáma*, vj. 3 fv. *Gozlan Leo* után ford. *Fekete Soma.* — 24. *Zách unokái.* Drama *Szigligetitől.* — 25, *Linda.* Nagy opera 3 szakaszban, *Benza* javára. — 26. *Csikós.* Irta *Szigligeti.* — 27. *Báró és Bankár.* Eredeti szomorujáték 3 fv. Irta *Hugo Károly.* Nagy zajt ütöttek egykor a lapok, mikor Czakó Leonája négy személylyel megjelenendő volt a szinpadon. Hugo Károlynak még kevesebbre volt szüksége, mert neki elég három személy és egy szoba egy sok életváltozaton, kül és belső viszonyok és állapotokon keresztül dramaivá sőt dramavá tenni valamely tárgyat, mint fentebb czimzett szomorujátéka mutatja. Ha erény volt valaha kevés eszközzel sokat eszközleni, ugy H. K. ebben példányul állhat, mivel talán a lehető legtöbbet eszközlé Báró és Bankárában a legkevesebbel. Erre azonban keveset adunk, mivel ez nem a művészet követeléséből folyó szükség, hanem jótetszési ugyakarás, s oda épen nem magyarázható, hogy sok személy és helyváltozás a dramában tilos vagy czélirányatlan volna.

Egy marseillei kereskedő Granville feleségül veszi Adélt, szegény gyámleányát, ki azon hitben, hogy első kedvese ő hozzá hütlen lön, egész női, sőt több: gyermeki és egyuttal női kegyelettel viseltetik idös férje s egyszersmind atyja iránt. A kereskedő sorsa kétes; Granville-t aggodalmak nyomják; őt bukás fenyegeti. Ir tehát minden felé, s végre egyik ifju barátjától vár igéretet s levelet, azonban sem ez, sem az nem jő. E házi rettegések közepett Adél a csaló ifjat, rosz szellemét, veszi észre házok körül, Granwillenek pedig azon örvendetes hir adatik, hogy őt egy idegen keresé. Az idegen senki más mint Mirmont Arthur, az öregnek segítője, Adélnak rosz szelleme. Granville nem gyanítva semmit, szabadon hagyja öket társalogni. Adél és Arthur felvilágosíttatván egymás sorsa felől, nevezetesen, hogy Arthur soha házas nem volt, hanem

rokonai koholtak afféle hireket, csakhogy elidegenitsék tőle Adélt, ujra egymáséi lesznek szánatból, de Adélt erösen őrzi női szent kötelessége, annyira, hogy Arthurnak szinte erőszak használásaig magasul szenvedélye, miért az öreg Granville benne oly bitangot lát, ki pénzt ad neki bukásból mentésére, hogy dijul feleségét csábítsa el. De Arthur oly nemesszivü, mint Adél igaz és hü, mint Granville becsületes és szerencsétlen. Azért tehát hogy megmutassa ki ő, Granvillet az ajánlott segélypénz elfogadására unszolja, mit az ujra visszautasit, végre az öreg megértve nője előbbi viszonyát, ki akar előlök térni egy golyó segítségével, de az sem sikerül, sőt Arthur által megtartatik, ki az ablakon ugorván be a széndéklott öngyilkos mentésére, egy régi sebének fölrepedtével kiszenved, követve Adél által is, kik között mindkettőnek szánója megmarad az öreg, miután Arthur beesületessége felöl is teljesen meggyőződött volna. —

A mese már magában különös. Mikor az ember le akarja irni, ugy látszik: benne semmi a cselekvény, mind a mellett olyan, mint a gombolyag, melynek egy, de igen hoszú szála van; azért egyik cselekvény a másiknak alapja és szakadatlan következése; igy szerzőben ez oldalról ügyesen, kereken, mesterileg szerkesztőre ismerünk. A három jellem közt megoszlik ugyan szeretetünk, mert erkölcsileg mind a három nemes, jó; de a mondott becshez még az aestheticai becs is legjobban kitünő az öreg Granville-ben, mert nélküle pityergővé lágyulna e drama. Ő kereskedő, ki a pénzt szereti, de nem tekinti czélul. Arról, mit az ifjuság és költészet szerelemnek nevez, alig tud, s helyette, az életnek eme sötéttiszta mysticismusa helyett, vakhit, fátum, baljóslatok foglalják el szivét, s ez által oly egyént látunk benne, kire, élvén örökké a sors változásai között mint kereskedő, miért ne ragadtak volna azok a legtermészetesebben? Ez a rejtélyesség azonban fénynek nyomait is hagyja lelkén, s mintha minden kereskedő hajó egyszersmind a kegyes Noé bárkája is volna, érdemei közé számítja a kereskedőnek, hogy műveltséget és vallást ő visz minden felé, s igy összeköti a kereskedőt a vallás szolgáival, a nélkül mégis, hogy azonitaná, mert ha vall is hitet, még sem szabadul meg a vakhittől, a sejtések félelmétől, s eme csudálatos vegyület az, melyet imént kiemelénk jellemében. Tehát nem antik fátum jelentkezik e műben, habár több lap állitá is ezt, sőt inkább oly hit az, mely önéletéből vett tények okainak vizsgálása után ragadt rá, a kereskedőre, miket ki nem magyarázhatván, fensőbb hatalmul ismert el, nem tartván elvetendőnek a józan ész azon törvényét, hogy a mi az emberi észnek fölötte van, nincs egyszersmind ellene is. Csak ezen erős mysterium lehete már básisa azon rendkivüli szigornak, melylyel ő Arthur iránt viseltetett, kit bár becsületesnek ismert is egyfelöl, de azonnal feketébbnek látott az ördögnél s oly gyanúval terhelve másfelöl, mintha ez pénzen akarná megvenni az ő kereskedői becsületét, hogy megrontsa házaét, családaét.

Sem Arthur sem Adél nem állnak ily magas aesthetícai fokon; ők mindketten jobban érdekelnek morális oldalról, s a mi velök történik az az élet különös viszontagságaihoz tartozik, s ebben lehetne talán fátumot látni, de ilyen fátumos emberek divatos frakban kelnek és járnak előttünk mindennap s igy nem szükség régi tanokhoz folyamodnunk igazolásukra.

Némelyek valami nehéz, nyomasztó fekete szinezetet is fognak e művön látni s elnevezendik azt sötét világnézetnek. Honnan és miért? Hiszen szomorujátéktól vigat nem várhatunk. Az a költői igazság kényszerűségében fekszik, hogy kegyelem ne osztogattassék, s a botló épen ugy bukjék, mint világi törvényszéken a bünös. Kik ugy vélekesznek, felejtik, hogy a költői igazság eljárása szerint soha sem erkölcsi mértéke vétetik a torlásnak, mikor aztán minden jó szomorujátékból sötét világnézetnek kellene kikandikálni, ezt pedig mind eddig sem mondák szinbirálóink például Shakspeare felöl, s nem mondhatják jelenleg Hugora nézve. Méltó-e Lear, Othello és Desdemona, Arthur és Adél arra, mi éri őket? Istenem! ha erkölcsi mértéket és arányt akarunk felállítni, akkor Lear és Othellónak legalább is ugy kellene felmutattatni, mint ezrek gyilkosának. Socrates mikor halálra vitetnék ártatlanul, tanítványi szánakozának fölötte, ő pedig kérdé: inkább akarnátok, hogy bünösen haljak meg? Igy kérdjük mi is a Hugo személyei felett pityergőket. Csak annyi szükséges, hogy mi engesztelödve legyünk, mint ellenkezőleg, hogy a bünös mindig meghaljon, nem szükség. Bizon Erzsébet nem hal meg Schillernél Stuart Máriában, de ki ohajtana élni amazzal inkább, mint meghalni ezzel? A költői nagyság és igazság ezekben feneklik; azért ne itéljünk halottasházi jelenetként a szomorujátékról; mert ha igy, akkor a szerepvivőnek is valósággal meg kellene halni, mint Chinában, hol rendesen a sugót is agyon ütik,

Az eddig mondottak már nagy előnyül szolgálnak, de még sem mind ennyi az egész. Hugo szomorujátékát azzá, a mi, nem csak a felfogás tette, hanem a kivitel és az ebben felmutatkozó költői erő, párosulva a dialogok lehető helyes alkotásával. Nem rég közlök Sophocles Antigonéjának egy jelenetét azért föleg, hogy mintát állítsunk dramairóink elé a párbeszédre, mert olyannak hiszszük Kreon és Hajmon scenáját. Ezt a folyamosságot, midön szó szót huz, s előbbviszi a cselekvényt, bőven találjuk a Báró és Bankárban, például, midön szemrehányásokat tesz Adélnak, s ez igy felel: mondja ezt ön nejének. E kijelentés egész uj fordulatot hoz be, s a hol ilyet hallunk, mindenütt a párbeszéd ügyes tartását ismerhetni föl, s az több helyütt történik, különben hogyan is tudott volna szerző a darab végeig folytonosan tartó érdeket adni művének. Erre pedig a párbeszéd mellett vagy talán fölött, legtöbbet tön az a ritka magas költői erő, mely nyomosabban fejlett ki e müben Hugonál, mint egy két kivétellel akármelyik magyar dramában. Hála istennek! hogy a franczia cselekvényszárazság költői eszmékkel kezd fölfrisíttetni! Mert Czakó nekünk eddig szörnyü bölcselkedő volt költőnek, Szigligeti fölötte költő bölcselkedőnek. Az eszmék gazdagságát mindkettőnél jobban birja Hugó és ez adja neki az elsőséget mindkettő fellett. Csak óh hazámfiai, tartsuk eszünkben, mit Anaxagoras mondott Periclesnek: kinek mécsre van szüksége, az olajat is önt belé.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten oct. 17. 1847. 16. sz.

A TÖRTÉNETI REGÉNY

Nálunk ugy tetszik azon minden fejletlen újabb irodalomban megfordult vita akar fölmerülni, miszerint a történeti regények viszonyát a valódi történethez majd határozottabb korláttal körülirni majd minden korlátot elrontani törekszik az itészet. Az utóbbi vélemény tanulmányhoz nem igen szító olvasó és iró közönségünknek alkalmasint jobban tetszendik, és azért is oly lapban ütötte föl fejét, melynek szerkesztője, mint a nemzeti hiuság és tunyaság hizelgő szószólója, már is nem átallotta nyiltan kivallani, miképen a költőnek általában tanulmányra alig van szüksége.

Az érintett vita két fő kérdést rejt magában: kikerülhetlen szükséges-e, hogy az, ki történeti regényt ir, mélyebb és behatóbb történeti tanulmánynyal készítse elő magát föladatára, és szabad-e neki előadott lényeges és fő történelmeiben (Begebenheiten) a jelentékeny és a historia által ránk szállott történelmektől eltérni? Lehetséges-e, hogy az iró az előadott kor szellemét hiven tüntethesse vissza?

E kérdésekre felelőleg, azt hiszszük, hogy a valódi történeti költeményhez elkerülhetlen szükséges a történeti tanulmány, és hogy a költőnek legalább a fő és jelentékeny történelmekre nézve nem szabad eltérnie a történettől; a második kérdésre eleve csak bizonyos korlátok tekintetével felelhetünk igennel.

Régi időben a történetirás a művészetek közé tartozott, és a helleneknél Clio ép oly musa volt, mint a költészet akármely nemének elüljáró musája. Naiv elbeszéléseiben Herodot közel áll azon költőkhez, kik a népmondát költék és igy Herodot az olympiai játékokban, midőn munkájának a musák nevével czímzett kilencz könyvét a görögöknek olvasta, mint művész állott elöt-

tök és hallgatóira művészi hatást gyakorlott. A rómaiakat, kikben mint nemzetben, kevés művészi ihlet vala, Clio egészen elhagyá, midőn száraz annálisaikat a pontifexek irák, később Liviusnál még inkább, mint másoknál, a szónoki elem kezet fogván az annáles modorával, a görögöktől kezdett művészi felfogás után a történet Romában nem fejlődhetett ki tovább. A középkor vagy a római annales vagy Herodot naiv előadási módjához tért vissza krónikáiban. Újabb idők szerint helyben nem hagyható hízelgésből a történet, nem mint az emberek, hanem mint azok főnökeinek története kezeltetett, és mi is leginkább csak az uralkodók hoszu sorát s azoknak születése, halála idejét s az általuk viselt háborukat kényszeríttettünk tanulni elég unalmas modorban. Ily száraz történeti irásmóddal költőileg föllépni akarni alig tetszhetik kivánatosnak, s ez úton történeti regény nem születendik, az ily meddő chronologia a történet nevét nem érdemli; mert a valódi történetnek feladata főleg az emberi nem, a tömegek szellemi fejlődésének tükre lenni, míg a költészet, ha a történettel karöltve jár, e tömegből az egyéneket kiszemeli és azoknak fejlődését és köreikre hatását tárgyalja. Mindkét fejlődésben valamint a benső élet, úgy annak eleven előadása is, a közös pont; ebben a művészileg felfogott történet és költészet rokonulnak, ezen ponton találkoznaka memoire-okkel és nagy emberek életleirásával, mikben részint befolyásaik az emberi nemre, részint egyéni fejlődésök nyujtja az előadási anyagot. Egyébiránt hitünk szerint a történethez ragaszkodó költészet még mai korunkban sem érte el fejlődésének lehető fokát; mert eddig a történetet használó költök többnyire a valódi történeti momentumokat nagyon is elhanyagolák, és hőseik életének inkább magános viszonyait tüntették fel, azon bal nézettől vezéreltetve, mintha a költészetnek tárgya s anyaga csak a szerelem és ahoz hasonló szenvedélyek vagy kisebb társaságra szorított viszonyok lehetnének, mig érintett határvonásunk szerint a költészet szövetkezvén a memoire-ok nemével, a hatást, mit kitünő egyének a tömegre gyakorolnak, legalább sejtetheti velünk, a nélkül, hogy ily módon vagy saját körét elhagyná vagy a történetébe bele lépni kénytelen volna.

Ezekből világos mily szellemi rokonságban állhat és áll a költészetnek tárgyalás alatti neme a történettel, és világos egyszersmind, hogy a költőt és nevezetesen a történeti regény iróját épen nem fosztja meg szabadságától a hűség vagy tisztelet, melylyel a történetnek tartozik. A művészet e két nemének, mint mondva volt, ugyanazon fő feladata van, t. i. az életmüi, a kény-

szerű fejlődésnek előadása, mely csak mennyiségére nézve lehet különböző a művészet e két nemében, de minőségében nem, ép azért mert kényszerű. És vajjon ellen mondhat-e nekünk, ki a legújabb történetirás módját ismeri, ki főleg Ranke „Geschichte der Deutschen im Zeitalter der Reformation“ czímű munkáját olvasta, és ki meggyőződött, mikép a valódi történeti irásmódnak csak legujabbau jöttünk útjába, mig a történettel rokon költészet nemei is csak legujabban, és talán még lassabban kezdenek fejlődni? Nem az-e Rankénál a föllépő személyeknek fő vonásokban adott jellemzete, az ez által jelentett fogékonyság a kor eszméire, az eszmék fejlődése és villanyos kihullámzása le a tömegbe, ott azoknak módosulása, s az ellenkező eszméknek folytatott csatája, nem az-e mind Rankénál, miből kitetszik, hogyan kell a történetirást művészet gyanánt üzni? És miért ne lehetne szükebb körre szorítkozva, de e körben annál részletesebben látva és előadva, ép oly művészileg bánni a történeti regénynyel? Miért ne lehetne vagy kellene a költőnek egyéneit, még részletesebb s egyénibb móddal felfogni, azokat a ránk maradt s jellemeiket nyilvánító okiratokból, levelekből s hasonlókból még határozottabban construálni, mint a történetiró, ki ezt csak inkább kiemelőleg teheti; miért ne lehetne a költőnek ezt tevén, ily kitünő egyéneknek kényszerű történeti fejlődését, és azok költői kifelé hatását költői anyagként felhasználni? Hisz ha, min talán alig fog valaki kételkedni, hogy a kényszerű, életmüi fejlődés valamint az életben és a történetben uralkodik, ugy annak a valódi költészetben is kell játszania, mondjuk, ha ez áll, a történeti kutatás nem csak hogy a költőt gátolná szabadságában, sőt inkább elősegíti, mivel elébe terjesztvén a fejlődés momentumait rendes sorokban, legjobban sejtetheti vele a fokozatot és az okokat, melyen és mik után e momentumok haladnak. A költői szabadság tehát épen nem szenved csorbát a történeti kutatás alatt, ha csak Horácznak „quidlibet audendi semper fuit aequa potestas“ mondását nem veszszük betü szerint, a mikor persze a költőnek egészen rosz munkát is volna szabad irni, ha csak az idealistákra hallgatván azt nem kivánjuk, hogy a költő emberek helyett csupa angyalt és ördögöt festeni törekedjék, a mikor szinte az erkölcsi negativ és positiv tökély mindig csak ugyanazonegy fokon állván, alig engedünk ily költőnek nagy szabadságot.

De halljuk, mint léphetnek elő elleneink logicai incidenssel, mivel megzavarhatni hisznek, hogy a költőnek, ki történeti tárgyat feldolgoz, nézetünk szerint nem volna szabad tapasztalatilag valótlan dolgokat felhozni, minők a csudák, boszorkányok,

szellemek stb. Ha ily jelenetek benső kényszerüséggel nem birnak, azaz ha a köz vagy egyéni hit azokat kizárja, vagy e hitnek a történelmek fejlödésére okozó hatása nincsen, akkor, de csak akkor, zárjuk ki mi is azokat; ha ellenben mint p. a középkorban a boszorkányokbani hit, közhitté válnak, akkor valamint a történetirónak szólni kell azon történelmekről, mik e hit következtében létre jöttek, ugy a költő is, kinek hathatósabb és több színekkel festeni áll szabadságában, a szellemet, a boszorkányt, a csudát valóként jelenítheti elöttünk, mivel az mint a müködö személyek és szerepek hitében szellemileg ugy anyagilag is létezik e hit körüli következményekben, és mihelyest valami a költészetben kényszerü, ugyanazon perczben nem csak valószínüvé, hanem egyszersmind valóvá is leend. És azért Shakspeare Julius Caesarának történetiessége épen semmit sem veszít az által, hogy a meggyilkolt Caesar szelleme Brutusnak megjelenik.

A dolog más oldalát nézve legújabban Eötvös „Magyarország 1514-ben“ czimü regénye elöbeszédében ezt irja: „A hir, melyet történeti személyiségek magoknak kivíttak, a tulajdon legszentebb nemét képezi, s a dicsöség vagy gyalázat, mely a hajdan korból ránk maradt egyes neveket környez, egy nemzet jutalma vagy büntetése; ha a költő az utókor itéletét hibásnak tartja, törekedjék elösegíteni annak kiigazítását: de az igazságot öntudattal elferdítnie megbocsáthatlan vétek.“

E sorokat szórul szóra aláirhatjuk, a nélkül, hogy még csak az egyes szavakban is kivánnánk módosítást; mert azok a szoros igazság ihletének eredményei, más részről pedig egészen és egyenesen amaz alapnézetekből következnek, miket fölebb fejtegettünk. Söt épen azon szent igazság, melylyel mint emberek társainknak tartozunk mindenütt, óvakodásra intvén, hol társa ink erkölcsisége jö kérdésbe, hangosan szól a történet iránti tisztelet mellett, valamint ilyféle de félre értett és tulvitt ovakodás azon, a történetet egészen megsemmisitö, közmondatot is szülé: „de mortuis nil nisi bene.“

Sokaknak szokása minden költeményt, hol történeti, söt olyat is, hol mysticus nevek fordulnak elö, történetinek nevezni. Ily úton még Shakspeare Hamletjét, Learjét és Machbethjét is történeti tragoediáknak czímezték, ambár nem hiszszük, hogy a nagy angol költö, ha öt magát megkérdezhetnök, még azon dramáit is egyaránt történetieknek ismerné a szó szoros értelmében, melyek a Lancaster és York házak közti harczot tárgyalják, legjelesebb ebbeli dramájának, IV. Henriknek, fö forgáspontja

nem a történeti fejlődés levén, hanem a királyfinak a vig Fallstaffali társalgása, mely ha valóban létezett volna is, alig nevezhető történetinek; ő a történethez inkább ragaszkodik a római, mint az angol történetből vett darabjaiban. Scott Walter is inkább a személyeket vevé a történetből mint a historiai történelmeket vagy legalább e költő és legtöbb más költők munkáiban nem a személyek történeti köz, hanem inkább magános viszonyai azok, mik szembe ötlő előszeretettel tárgyaltatnak. Egyébiránt e modort a fentebbiek nyomán kárhoztatni egy általában nem lehet: mert sem Shakspeare sem Scott sehol sem igényelték munkáikban a történetszerüséget, az utóbbi azzal elégedvén meg, ha festett korának jellemét megközelíté, s e tekintetből engedé és engedheté magának oly történeti neveket használni, miknek viselőit tulnyomólag más mint történeti viszonyokban hozta elönkbe. Történetieknek e regényeket csak annyiban nevezhetni, mennyiben a történeti regénynek két kellékével vannak ellátva, t. i. az illető kort festeni törekedéssel és a történeti nevekkel; a harmadik kellék pedig a történelmek, legalább tulnyomólag, nem találtatnak azokban. A szigort néha tágítani kell, még maga a történet számára is; igy például ez biztosabb források hiányában mythosra, és mondára is van tekintettel, a mennyiben ezekből is lehet a későbbi történet fejlesztését magyarázni; így kénytelennek érezte magát Niebuhr is az általa mythosoknak elismert elbeszéléseket használni, mikbe a római történet a decemvirek koraig be van burkolva. Természetes, hogy az ily mythosi kor mint költői tárgy, sokkal engedékenyebb a képzelő tehetség előtt; de midőn még ily kornak is megvan saját jelleme, abból sem szabad azt kivetköztetni a költőnek, mihelyest a történetszerüségre igényt tart; nevetséges levén p. ha Kolb az emberi fejlődést tárgyazó munkájában a magas míveltségü egyptomiakat csak azért veti meg, mivel az alkotmányos élet körül nem birtak mai fogalmainkkal *(Vége következik.)*

BESZÉLYIRODALOM.

Kedélyrajzok. Irta *Degré Alajos.* Pesten, nyom. Beimel Józsefnél 1847. 8dr. 147 lap. Ára? *(Vége.)*

Kitagadás. Tivary Endre el akarja sülyeszteni Nadályi uzsorás és Kálday segitségével Tivary Vilmost, Tivary Kálmán kedvencz öcscsét, hogy maga jusson az örökségbe. Kálday kártya asztalhoz vezeti az ifjut, Nadályi pedig pénzzel tartja, a mai kor szelleme szerint váltókra, söt még egy leányt, Lottit, is be-

vesznek tervökbe, ki az ifjunak szerelmet hazudjon vagy inkább áruljon, mibe már Endre is befoly, vágytársul lépvén föl, hogy annál inkább tüzelje s belé bolondítsa Vilmost. A sok rosz ember közt az egyetlen Szekfü ügyvéd mond igaz szót Vilmosnak, de öt is eltávolítják tőle a gaz czimborák. Tivary Kálmán, a nagybátya, megjelenvén bün és aljasságba merülve leli Vilmost, ki még Endre nevére is adott ki váltót; miatta Lotti megszökött vagy eltünt bánatjában. E csapás közepett Szekfünél találjuk Vilmost, hol biztatást nyer, föleg miután Szekfü átlátta, hogy itt gazság rejlik, s azon igyekvék, hogy megnyerje Tivary Kálmán és Endre kegyét, és csakugyan félév alatt a tivari uradalom ügyvivője is lön. — Szekfü, midön már Vilmos felöl semmit sem tudtak, kifürkészé a Tivary Kalmán végrendeletét, melyben Vilmosról nem volt még lemondva, ha megjavul négy év alatt. Csak az kellett volna Endrének. De Vilmos megjö az idö eltelte előtt, mint huszártiszt Olaszországból. A dolgokat oly állásponton leli, hogy még minden jóra fordul; a gaz embereket szégyen gyalázat éri, Endre epelázba esik, ő pedig Szekfü leányát Etelkát elveszi, s igy annál szorosabb viszonyba jut jóltevöjével, kivel egykor ő is jót tett 300 forintig.

Két lángész. Honthy Alfréd és Szalkay Gyula, amaz ügyvéd és szándéklott iró, eme szándéklott szinész együtt laknak csikorgó szegénységben, hideg szobában. Amaz dramát ir mely a biráló választmány által visszavettetik, emez nem engedtetik föllépni a szinpadon, igy el akarnak távozni Pestről, de sorsuk már egybeforrasztá öket, mivel amaz épen azon vidéki szinész társasággal ohajtá adatni müvét, melyben emez föllépni, mint szinész. Föllép tehát Alfréd darabjában; mely először tetszik, később nem, ugy hogy költö és szinész megszöknek az előadás elöl, mint egymásnak ellenségei. Később néhány évvel Alfréd egy szegényt lel Pesten, kiben Gyulára ismer. Ö már akkor boldog férj, s kiábrandult, jó karban levö életember, fölkeresi Gyulát, a folyvást gyanakvót, mintha Alfréd darabjának köszönhetné szerencsétlenségét a szinpadon, magához viszi nyomorult hajlékából, s jobb létre segíti, mig végre helyet csinál neki uradalmi tisztségben. —

Degré ugy mutatkozik minden novellájában, mint jól kigondoló, de hanyag kidolgozó. Ha amaz első elég volna beszélyköltészetre, akkor nem volna irodalmunk novellákban oly szegény, mint a minö. Mert cselekvényt, történetet alkalmasint nem mesterség többé összeállítani s az csak valami közrendü mechanismus, ha elrendelvén személyeink sorsát, egy két ka-

landon keresztülviszszük, egy két bonyodalomból kiszabadítjuk őket, a gonoszat bukásra szánjuk el, a jót pedig győzőként megjutalmazzuk. Tehát a költői igazság kiszolgáltatása is megvan Degrénél, ellenben hiányzani tapasztaljuk beszélyeiben a költői kifejezést, az indulatok föstését, a helyzeteknek költői érdekűvé tételét, mi annyival inkább vala várható, mivel szerző Kedélyrajzoknak nevezte novelláit. Alig lehet már valami sekélyesebbet csak gondolni is, mint a magyar novellistica épen azon utóbbi okból, mert minden van bennök, csak épen az nincs, minek minden költői műben meg kellene lenni: költészet. Kérdezzük meg az olvasó világot, hogyan ítélnek ujságlapi novelláinkról? Azokat már nem is olvassák, pedig nehezen van más hízelgőbb és mailag korszerűbb ága az irodalomnak, mint a novellák, s jelenleg annyira leszállt becsök, hogy kezdő irón kivül nem is lát hozzá más. Azon lökésen kivül, melyet ezelőtt nyolcz évvel Kuthy adott a novellisticának, ugy szólván, semmi előmenetelt nem tön az. Az ő hatalmas képzelődése valami oly érdekkel birta fölélénkíteni e nemet főleg ott, hol hazai körülményekbe mártakozott, hogy töle minden jót lehete várni, azonban az ő költészete sem tartá meg benső egyszerüségét, hanem ki kezde csapongani, mig nem egy nagy regényben kellett tágulást szerezni képekkel rakott lelkének, de a többiek vagy utána maradtak eredetiségökkel vagy épen utánzói lettek.

Legujabb időben a lapok, mint a szinház is a legközelebb multban, dicsőségöket lelék benne, ha semmit nem adtak idegen irodalomból, mely különös viszketegnek áldatlan termékenység lön következése, s mi legalább minde mai napig sem tudjuk felejteni az oly idegen novellákat, minő volt az Athenaeumban Colomba, a Grande-Chartreusi sirásó, a Regélőben Maison-Rouge és Gaetano Sferra stb, minőkért vajmi szivesen mondanánk le sok mindkét hazai eredetiségünkről, mert a mint novelláinkban szoktak festeni kort és embert, bizony meg nem köszönjük se művészi szempontokból, sem olvasási jó kedvünkből, s jobbnak tartunk valami jó idegent, mint rosz hazait.

Degrét minden bajok közül egy érte utól legjobban: a könnyedség, mely fél más lenni, nehogy nehézkes, untató legyen. Az ő jelszava hihetőleg: placere multis; mely igen kényelmes jelszó tömérdek aggodalomtól váltja ugyan meg az irót, de annál kevésbbé váltatik meg az irodalom becse. Azért ha ő kissé komoly vagy mély akar lenni, émelygésig részletezi gondolatait, p. a két „Robin de Bois“ kezdetén igy szól a szerelemről: „azon égi érzemény, hol ész, szív, akarat, látás, hallás, tapintat, iz-

lés (hát a szaglás?) egy magasztos lángba összerokonul.“ Humor akart ez lenni vagy csak szeszély? A hangból, melyen az elbeszélés kezdödik, sem ez sem az nem vehető ki. Az ott komolyság, és melegség. Már most képzelheti az érdemes olvasó, mint fognak az ember minden tehetségei és érzékei az egy szagláson kivül, magasztos lángban rokonulni, ha szeret! Azon előadás, hol ezeket mondja Győző, velőhasgatónak neveztetik. Kinek poesisa ennél megkapóbb eszmékre nem tud magasulni, az az meg fog elégedni e sok kevéssel, de vajjon mi érdem olyannak tetszeni? Ehez hasonló az oly kifejezés is, mint a következő: „szerettem végtelen lángjával a mindenségnek.“ Ebben sincs köszönet! Egy két „határtalan, végetlen“ epitheton nem poesis; különösen a nagy általánosságok poesisban nagy üresség s nincs könnyebb, mint ilyeket mondani: „ő egy ifju nőkebel minden szenvedélyével szerette Áldányit.“ — Az indulatfestés, melyre talán legjobb alkalom lett volna a Nászéjben, igy hangzik: „keblében vihar csatázott, minőrül még egy tengerésznek sem lehet fogalma.“ Ez nem nagy vihar lehetett, mivel olyan viharnak, minőrül a tengerész, mint tengerész, fogalommal bir, oczeán kell, nem egy arasznyi mellüreg.

A REGÉNY, KÖLTÉSZET ÉS CRITICA FRANCZIAORSZÁGBAN.

(Folytatás.)

Eddig csak egyik oldalát említők a rosznak, de van egy más is, szerencsétlenségre valódi és látható. Ha van oly változatlan és éltető törvény, melyhez feltartózhatlanul vissza kell menni minden költőnek, irónak, gondolkozónak, ez a központosítás. Nincs-e abban összefoglalva a művészet? Nem teljes, félvilágos igazságokkal, melyek neki nyilatkoznak, ő oda jut, hogy eszményi igazságokat szerkeszt; az emberi szenvedély, szeretet, gyülölet és büszkeség azon elemek, melyeket ő egybeilleszt, egymás közt arányosit, hogy magasabb és fensöbb uralkodásu érdek végett pályáztassa öket. Igy idomokat (types) teremt, és mindent meglepő egységre vonz. *) Ez különösen a franczia

*) E mondat, hol az általunk kárhoztatott typica dicsértetik, nem tartóztathata vissza bennünket e, többiben alapos, czikkely közlésétől, mely érdekes rajzát adja a mai franczia költészetnek. *Szerk.*

szellem dicsősége, hogy elismeré s gyakorlá e törvényt Corneille, Molière vagy Pascal óta ; a művészetnek emez ép tudomása teszi, hogy a franczia irodalom legtöbb egész, bevégzett, világos és felfogható munkákat bir egyszersmind. Ellenkezőleg nem kikerülhetlen kényszerüség-e a mai napi teremtésben töredékíteni az érdeket, hamisítani az arányokat, megtörni az irodalmi szemlepont minden törvényeit, a cselekvényt logicai következezesség megindító fejlődései helyett lármás zajjá tenni, és, toldjuk hozzá, a stilnek, mi az iró főjegye, laza, jellem és szin nélküli és javítlan nyelvet tolni helyére? Mi következik mind ebből? Ezen uton minden lépés kihívás a szabadosságra, kicsapongásra, a valódi és igazi önisméretek gyalázására, és, kereken szólva, e rendszernek legkézzelfoghatóbb eredménye lön az elélés, a rendetlenség üzése, organisatiója, hogy az irodalmi állapotok oly pontig aláztassanak le, hol a költőnek, az erkölcsök és szenvedélyek festőjének, fejdelmi tulajdonai oda vannak, és a hol közrendü képesség elegendő bizonyos szini és szói játékokra, s utat törni egyszersmind a középszerüség és nyerészkedéshez. Minő utat tevénk mi! Kilépve a művészet szabadságából, oda értünk a kereset szabadságához. Hol munkájába szerelmes művészt képzelénk, ki a keblét megmozdulni érző anya nyugtalan és termékeny gyöngédségével hordozná azt elméjében, napszámost lelünk, a mint válogatás nélkül összehányt rongyait kapkodva rendezi, a királyi termekben ugy mint a zsiványok és szajhák fertőzetes lakaiban. Ha tanulni akarjuk egy szellem átalakulásait, keresvén, minő látványok vonják őt, mi eszmék sürgölik, mily törvény igazgatja : puszta erőmüi mechanicus eljárást lelünk, melynek kerekei csak egy czélra mozognak, s a sietségnek minden czélja nyereség : uj isten a mívelődés országában! s a dicsőség — egy kevés arany!

Ki nincs meggyőződve, hogy ez magában hamis tan ? Az általa teremtett művek hasonlítnak ama beteg légben nött gyümölcsökhöz, melyeket ép erős levegő azonnal megfonyaszt; de a legjobb, a legbiztosabb eszköz méltatni érvényöket az leszen, ha meglátjuk mikké lettek azon tanok emberei. Számítsátok a tárcza hőseit, eme napi királyság minden részvényeseit! Latoljátok meg, mit vesztettek ők, vegyétek gondolóra, mint sokasodnak és terhesbülnek sebeik, mióta a hagyomány arany láncza elpattant kezeikben s darabokra töredezett. Balsac eme hálátlan, nem szükséglett munkában gyakorlá merészen vizsgálódó és beható tehetségét, mely gyakran feledteté ízlése bizonytalanságait, stilje tökéletlenségét és tehetlenségre jutott. Hogy a mind in-

kább megcsömörlött közönséget megtarthassa Sue, kényszerült minden munkájában valami uj lázt összehalmozni — visszaélését az erkölcsi, tartalmi és vallási eszméknek. Ez irodalmi szerencséjének titka *Mathilde*-tól az *Örök zsidóig*. Semmi nem következetesb: mert nehéz ezen uton megállni, ha egyszer reá léptünk; mámorba vásott inynek mindig csípősebb ital szükséges. Eme szokatlan süker ölén különben Sue talentoma meghódolt a hanyatlás törvényének, mikép Balzacé. A romanticai eszközök eme nagy készlete, mely egyedüli érdeme Paris rejtelmeinek, tulajdonkép valódi szegénység a leleményben; eme goromba kimázolás, eme bizarr szóhalmaz, melyben tetszik magának szerző, roszul takargatják a stil teljes hiányát.

Előre sokat igérni, és aztán ugy intézni a dolgot, hogy az igéret meghazudtoltassék, nem különben szokása egy más könynyü irónak. Dumas urnak ritka szerencse jutott, mert csinált néhány munkát, melyek irodalmi hadmezőkkel hasonlíthatók. Innen jö az ő minden dicsősége; geniejében majdnem hivénk egy perczig. És csak ugyan neki élénk dramai tehetsége, szabad és lelkes tüze volt és irá *III. Henrik* vagy *VII. Károlyt*. Ma ezen erő, ezen tüz a tárcza kölüjében az lett, a mi az Uralkodó leányában (la Fille du Regent) látható. Igazán e két korszak alatt Dumas ur oly igen üzé a mérséklést, hogy esztendönként nem irt többet harminczhat kötetnél, a haszonnak nem keresését annyira, hogy megelégednék egy nagy haszonbérlő jövedelmével, és elég szerény volt dicsekedni is azzal. Briareus, kinek van keze mindenre; ő teremté valóban ama nagy eltérest az irodalomtól, megjelenvén egyszerre minden pontokon, fölhozva egy féltuczat cselekvényt vagy szüksége szerint alkalmazván a *Három csatár* (Trois mousquetaires) végetlen elbeszéléseitől *Monte-Christo gróf* tulcsapongó kalandjaig, a *Asszonyok harczától* (la Guerre des Femmes) *Montsoreau asszonyságig* (la Dame de Montsoreau): összevissza bonyolított lim-lom, hol látunk történetet, minő *XIV. Lajos és százada*, erkölcsi könyveket, minök a *Filles*, *Lorettes* és *Courtisanes*, regényeket, minő *Lartigues*-i *Nanon* vagy *Conde asszo yság* v. *Cambes grófnő*. Ismeri a közönség mind e müveket? Alig jobban mint ő maga. Vagy, mi még roszabb némi erejü iróra nézve, hogy csak egy eszméje által sem képes többé megragadni a figyelmet, midön utóléri öt a közönyösség, mi első lépés az ál dicsnek feltartott teljes feledéshez. Dumas ur, ki előbb egyesité fején Shakspeare és Scott koronáit, csatlakozni kezd Scuderyvel; erős lélek, kinek valódi szenvedélye lön apró pénzre váltani fel magát és ki, ha lehet, feltaláland még uj alosztásokat, hogy még kiseb-

bekre váltassék föl! Tegyük hozzá, hogy eme fénylő dics tetejéről lecseppent uraknak utódaik is találkoznak, féltékenyek mestereik látszó győzelmére, kikkel fölérni törekszenek; de nem annál szomorúbb-e aztán az eredmény? Nem látjátok-e, hogy a kereset közel mulékonyságba dönti a magát arra szentelt irodalmi ifjuságot? Az ábránd, a csalódás, az első benyomások üdve, sőt a tapasztalatlanság ingere, és minden, mi teszi egy szóval az ifjuság geniejét, eltünt helyet adnia gyártási, goromba munkának: korai romlottság, s annál leverőbb, mert hogy kimagyarázhatlan, mert hogy önkényes és szabad és mivel már előlegesen elárulja a jövendőt! Igy több ponton jelentkezik az elgyöngülés. Időszakunk történetében különös episod lesz bizonyára emez, a képzelődéssel visszaélő, Argonauták utja, kik elmenvén, csak egy utast feledének fölvenni gályáikra: a bölcseséget, a jó tanácsot, a viselkezés szellemét; ők nem találák föl a csudás arany gyapjat, jóllehet a felénk jövő lárma el akarná is hihetni azt velünk. Már szinte a part alá vettetvék, nem tudják az utat, mely őket visszavezesse. Még egy percz, és eme pompás Argo, mi nem egyéb többé, mint vaksors hajója, el fog tünni nyom nélkül, kivéve tán a fenhéjazó elindulás emlékezetét.

Jelenleg nem bélyegzi-e minden uj munka e hanyatlást és neveli a zavart? Ne hagyjuk csalatni magunkat a süker által; mert ha utána járnánk, miből áll az, meglátnók, mennyi bizarr összeférhetlen, művészettől idegen elem vegyül együvé ily percznyi nevezetességek születésére, s minő agyagbul készült alapon állnak eme győzelmi oszlopok. Sokkal jobb felfogni a müveket önmagokban. Mennél árvább a valóságos ihlet, annál nagyobb az erőködés elfednünk eme szegénységet. A történeti vagy egykoru életnek egy szöglete nem elegendő többé a regényirónak; neki század kell: idő, tér, azon források, melyek a legszélsőbb szenvedélyekkel kinálkoznak, személyek tábora és tizennyolcz kötet! Ezek a történet költelmei, melyek vég nélkül kinyulnak egyik időbül a másikba, ezek az erkölcsi rajzok, melyek az emberi lét minden oldalát be akarják ölelni. Ily szempontból *Monte-Christo gróf* egynek sem áll utána. Ez talán nem legujabb műve Dumasnak, de ez az, mely leginkább okozá azon napi zajt, mi dicsül vétetik, mely leginkább megrohaná a figyelmet szokatlan és rejtelmes alkotásai által. És vajjon nem ugy érdemlé-e ezt, mint az *Örök zsidó*? *Monte-Christo gróf*-nak két külön része van: az első igaz, egyszerü, dramai; a második tulmegy mindenen mit, a legszeszélyesb képzelődés is álmodhatik, s valóságos fogadás a józan ész ellen. — A cselekvény 1815-

ben kezdödik, midön Napoleon még Elba szigetén van. Pharaon nevü hajó egy fiatal ember, Dantès Ödön, ügyelése alatt, ki az utazásban meghalt kapitány helyét elfoglalá, ér a marseillei kikötöbe. Dantès a partra lép, reményteljesen, reá minden mosolyog az életben. Ő már már kapitánynyá neveztetik a Pharaon hajó fölszerelője, Morrel ur által; mikor segíthet szegény atyján s elveheti jegyesét Mercedés-t, ki várja öt Catalani városnegyedi lakában. Dantès boldog lehetne, ha nem találkoznék három önzövel, kik frigyesültek ellene: ugymint a számvevő tiszt: Danglars, vagyonának irigye; Catalani Fernando, szerelme féltöje; és Caderousse, szabó, ki gyülölködő már durva természeti ösztönnél fogva. Eme gonosz szenvedélyek egyesültek ellene bevádolni öt, mint a ki Elba szigetén kikötve, leveleket vitt a császártól, s könnyen találnak czinkosra Villefortban, heves királypártiban, ki boldogulni remélt ez által. Dantès azon perczben, midön házasodni akar, Morrel minden védő igyekezete mellett is letartóztattatik, és If várában tömlöczre vettetik, hol mindenkitöl feledve tizennégy évig él, s minden vigasztalója egy szegény olasz pap, Faria apát fogoly társa, ki a falat keresztül furva jut hozzá. Villefort ur gondoskodott arról, hogy a börtön ajtai még a száz nap alatt se nyittassanak ki, a császár visszatértekor, kiért az ifju szenvedett.

Eddig semmi nem sért, hanem ellenkezőleg megindít Monte-Christoban. Dantès a maga öszinte, erőteljes, nemes természetében föstetik. A gonosz ingerek kellő korlátaik közé szorítvák. Az If várbeli fájdalmak, ha nem is ujdonsággal, de élénkséggel leirvák, vannak oly eredeti alakjai, minöket Dumas nem gyakran ir: s ez Faria apát, a türelem szelleme, ki a falakkal bánik, elszórt leveleket, félig égett papirosok darabjait összetoldja, ekkép összealkot szavakat, hogy fölfedezze bizonyos rejtelmes irat értelmét, melytöl ritka óriási vagyon birása függ. Faria apát jól tevé hogy meghalt, fölfedezvén eme valótlan szinü titkot, melyet ö Dantès-ra hagy. A szánalot birja mind ő mind társa, mert ha mindketten hisznek egyedülség által felmagasztalt fejök bolondságaiban, ök szenvednek és ez védi ábrándjaikat. De itt uj regény kezdödik, hol minden változtatja szempontját, hol az emberi igazság többé semmi, hol a helyzetek, jellemek meghódolnak a lehetlenség szüksége által kinozott szellem képzelgéseinek. Álom, melyben kimagyarázhatlan tünemények rajzanak. Olyak-e a személyek, kiket már ismertünk? Csak egy, a jószivü Morrel, talán, kit becületessége bukásra vitt, de megtartott isten tudja honnan jött segítség. Dantès atyja meghalt éhen.

Don Fernando nem az előbbeni szegény többé; hanem katona Waterloonál, honan a csata napján elszökött s rangot nyert. Születésre spanyol, 1823-ban hazája ellen visz fegyvert s a hadban uj érdemeket szerez. Miután Ali, janinai basa, szolgálatára fordítá kardját, elárulta urát, eladta nőjét s leányát. Igy árulásrul árulásba felhadnagyságig jut, Franczia-ország pair-je lesz Morcerf gróf név alatt. Mercedés néhány hónapig siratja Dantès-t eltünte után, később, kétségkivül azon hitben, hogy meghalt, férjhez megy Fernandhoz. Villefort mindegyik uralkodás alatt fentartá magát, arczán szigoruságot, ép ervet olvas mindenki; azonban bűnöktől mocskoltan házasságot tör, gyermekölő, gyilkos, ártatlanok üldözője, s ime a lépcsők, melyeken ő Parisban fő közügyvéddé lesz. A számvevő tiszt Danglars milliomos bankár lesz, ki feleségének a ministerium ifju elnökével való szeretközésére számít. Mindezekben, a mint látható, semmi helye a jónak; uralkodik a rosz, mely megmagyaráz minden nagyságot. A becsületesség romlásra visz csak, s őrizkednie balcsillagoktól, természetfölötti lény pártolására van szüksége, ki méltóztassék közbenjárulni e világi dolgokban perczekig. Dumas ugy tön mint Sue. A becsületesség tehetlen, az erkölcstelenségnek minden sikerül; és ez általánosan a mai regények végeredménye.

E sziveig megromlott világnak közepette jő vissza Dantès, átalakítva szerző képzelődése szerint, vagy nem is ugy többé, mint Dantès; mert ő egészen más ember, ismeretlen zordítva igaztalan fogság szenvedései által, nagy birtokkal, melyet Faria apát utasítása szerint a földközi tenger egyik kis szigetén, Monte-Christon talált. Fölvett neve, szokásai, eszméi, segédeszközei és multja mind, mind titok. Az arany bűvös hatalommá lesz kezében. Ő mindennap hazát cserél, felölt minden szokást, most Busoni apát majd Wilmore lord, uralkodik a római campagna haramjáin, a földközi tenger kalózain, a touloni gályarabokon s a párisi társas körök legmagasb személyein. Sőt mit mondok! emberféle gondviselés ez, elküldi magát, mult szenvedései nevében, megfegyíni győzelmökben a gonoszakat, dijazni nyomorukban a jókat, ki, hogy szerepe czélját elérje, biztosítja a maga töredékeny öröklétét, hozzá szokván a méreghez. Egy karral, mely látatlanul tud maradni, mozgat embereket, s irányoz eseményeket. Ő ragadá ki Morrelt a romlásból, visszaadván neki elveszett vagyonát; ő az is, ki titka feláldozása nélkül, megkoronázandja Morrel Maximilian, derék ifju ember, szerelmét. Ő az, ki mihelyt akarja, fölfedezi Morcerf gróf egykori árulásait, hogy érdemetlen magassága polczáról lebuktassa. Danglars gazdagsága épen ezen uton sikkad el. Hogy a Villefort-házra gyászt borítson, Monte-Christo a gonosz indulatu feleséget könnyeden méreghez juttatja; hogy a tiszti kar nyilvánosan meggyaláztassék, félelmes vádlót támaszt ellene egy gyilkosban, ki az esküdtek széke elé hozatott, s nem más, mint az ő fia, a házasságtörőnek, haláltól csudálatosan menekült, gyermeke. Szükség-e mondani, mennyi képtelenség van a gondviselés szerepének eme bitorlásában, mennyi agyafurtság ezen, egyetlen ember kezei közé tett, titkos hatalomban, ki minden titokkal rendelközik, terveit szokatlan fényüzés alá rejti, áldozatait láthatlan villámként üti, s a világot lábai alá gyurhatja a nélkül, hogy a világ kérdezné honnan jő, ki ő, hova megy ő? Ez óriási tacskóság egyiránt boszantó minden oldalról. Dumas ur sem a rejtély

nagyszerüségét nem érte el, sem az igazságét; s alávetvén Monte-Christot a gyakorlati élet kényszerüségének, a valódiságnak, a prosának, megfosztá Konrád és Lara költöiségétöl. Szemünk elött fejlesztvén ismert jellemet minden emberi arányon tulmenövé, oly embert alkotván Dantèsból, ki sérthetlenné tudja magát tenni, s adván neki félisteni magasságot: elfordítá tőle részvétünket, mely csak oly emberekhez simul, kik küzdenek az ő természeti eszközeik által, oly szenvedélyektől hányatnak, melyek értékét tudjuk és gyöngéikkel a legigazabb megtorlás üldözése között is könyörületet támasztanak. Dumas ur sem istent sem embert nem alkotott. Ez szörnyü párosítása csudásnak és valónak; s ki higyen eme fénymázos topánu gondviselés varázslataiban? ki fog valami emberi szint vehetni, ki eme foglyon az egyszerre mindenestől átváltozotton? — *(folyt. követk.)*

NEMZETI SZINHÁZ.

Sept. 28. *Eszter és Dávid.* Vigj. 2 felv. *Scribe* után *Somolky.* — 29. *Benyovszky* vagy *A kamcsatkai számüzöttek.* Eredeti nagy opera 3 fv. Kotzebue után irta *D. R. K.* Zenéjét szerzette *Doppler Ferencz*, a nemzeti szinház zenekari tagja. Az uj diszitményt festette *Montini.* Ezen opera lelkesedéssel fogadtatott, s azt megérdemlette minden lehető megrovások ellenére; mert, hogy sok benne a visszaemlékezés, tagadni nem lehet. Vegyületét látjuk itt a melancholicus magyar népzenének a franczia operai és lengyel nemzeti stilussal, mely vegyület nem látszik ugyan bensöleg összeforradottnak, egymásba átmentnek, de mind a mellett nagy tehetséget árul el, mi kezdönél igen megengedhető mindaddig, még tekintély, divat, operai rokonszenv után kell alkalmazkodnia, hogy meghallgattassék. Doppler ur jól tudá, hogy magyar közönségnek ir, azért bevegyíté operájába népdali elemünket, mi tetszett is a nagy résznek, de szigorú zenész előtt oda nem illő — bár drága kelmeü — folt gyanánt ütött ki. Hasonlókép nem felejté Doppler ur a franczia — különösen Auberféle — zene hatását s ezt is jónak látá némileg visszaadni, miről rokonszenve igen könnyen vitte által öt a lengyel nemzeti typusra. És D. ur operája mind ezen fölismert elemek daczára is tetszett, mivel rajtok hagyá alkotó elméjének éltető erejét, és sok részben, például Afanasia és Fedrovics szerepében, annyi eredetit, jellemzöt teremte, mennyi elegendő elnézetni a talán körülmények parancsából vett idegen különszerüséget. Ezekhez gondolva szerző fiatal korát, mikor még a legbátrabb lélek sem érzi magát uj dolgokra teljesen felhatalmazva, örömmel üdvözöljük e tehetséget, de kérjük öt, örizkedjék a Meyerbeere-féle kikeményített zenétől, mely ma holnap nem fér meg a szinházban lármáival. — Ha eddig mondhatók, Erkelt értve, hogy van eredeti operairónk, most elmondhatjuk, hogy kettő van, és mikor ezt kimondtuk, ma holnap mindenki meg fogja érteni, hogy Doppler a másik. — 30. *Báró és bankár.* Eredeti szomorujáték 3 fv. Irta *Hugo Károly.* — September folytán volt mindössze 29 előadás, egy nap — 8dikán zárva levén a szinház. — Adatott *drama tizszer*, *opera* és *vigjáték hétszer*, *szomoru-*

játék háromszor, népszinmű kétszer. A dramák között eredeti négy, u csak egy : „Egy szinésznő“ Szigligetitől, kevés sikerrel, a többi franczia, kivéve a „Londoni koldusok“at, mely két tál ételből — angol beefsteak és puddingból álló — vacsora, franczia konyhából. Az operák között eredeti és egyszersmind uj, „Benyovszky“, teli házzal, a többi olasz, egy németen kivül. A vigjátékok között nincs uj eredeti, de eredeti hiányában jobbat nem veheténk, mint Molière „Képmutatója“ (Tartuffe), melylyel még idegen ujdonságul jött fel szinpadunkra e hónap folytán : „Három király és három dáma,“ hogy annál jobban kitessék egymás mellett az uj és a régi franczia vigjáték. A szomorujátékok sorában uj és eredeti : „Báró és Bankár“, már is nagy hirü darab, mely „Egy magyar király, Brutus és Lucretia“ után is uj oldalról mutatja szerzőjét, s feszíti vágyainkat minél előbb ujat láthatni tőle. Az egész havi népszinműi előadás kettőre szorítkozott, s mindkettő Szigligeti régibb darabjaiból telt ki. Igy, oly eredetiségekhez, minők „Báró és Bankár“ és „Benyovszky“ : emez zenei, amaz tragoediai nemben, oly fordításnak jövetele után, minő „Tartuffe“ a jellemfestő vigban, bátran mondhatjuk Szent-Mihály havát ez év legtermékenyebb hónapjának.

A mult hónak ezen jó emlékezetével megyünk át az ujba, egyszersmind uj remények hónapjába is, a mennyiben a szinház igazgatása uj, de nem kevesbbé gyakorlott kézbe jut : Bajzaéba, rövid időre ugyan, bár nem minden bizonynyal, mert reméljük, hogy az előlegesen közhirré tett félév, melyre Bajza vállalkozott, nem múlik el a nélkül, hogy a következő uj év annak folytatása legyen. Bajza, midőn az igazgatás átvételére magát elhatározta, szabadkozott ugyan régen ismert vigyázatosságánál fogva, hogy tőle semmit ne várjunk, mert az ő igazgatásba lépése nem uj év, s csak folytatása olyannak, melyet nem maga indított meg stb., ezt tól tevé, mivel szertelen követeléseknek hágott mindjárt nyakára, pedig nálunk oly irodalmi egyéniség, mint ő, ki az általunk is gyakorlott criticai pályát futá, és mert nem hagyá magán száradni mindenkinek paczkázásait, szemmel tartatik minden órán, gyöngesége, és még, ne adj isten! hibája inkább fürkésztetik, mint erénye, s a mult évek „zöld szemű szörnyetegei“ azonnal feltámadhatnak, nem tudván felejteni, mikép Aischylos Erynnisei : hiszszük mind a mellett, hogy Bajza, már első lépéssel tehet reformot, mivelhogy az előbbeni igazgatástól teljesen független, s a körülményeknek sincs és nem is lesz ugy alá rendelve, hogy függetlenségét koczkáztassa, ennyi pedig elég a törvények és rend szigorú megtartására, melynek érezte leginkább szükségét az intézet. Elégnek mondjuk azt igen is a mai állapotokhoz képest, mert több nincs hatalmában, de nagyobbat nevekedett az intézet jövendőjének reménye az által, hogy teljesen irodalmi egyén kezére bizatott, mert, szó a mi szó, a szinház dolga elvégre is irodalmi dolog, minden más tekintek fölött. És nekünk irodalom embereinek, ez igen fontos körülmény! Szinházunk csak nem rég is közel volt már ahoz, hogy *puszta mulatsági* fészek legyen, s benne az irodalmi és művészi czélok csak nem föl valának áldozva a szinészinek, holott ez ama nélkül nem egyéb napi bohóczságnál. A kettő igen kevéssé volt latolgatva egymás ellenében, s ezért billent a mérleg féloldalra. Ha szükségesnek látszott is öt hat esztendő előtt a tömeghez alkalmazkodás, onnan történt, mivel az igazgató maga sem

volt magasb követelésü mint a nagy szám, de annyi szent igaz, hogy az intézetek vezérei a szerint, a minő hozzáértéssel s buzgalommal fogják az ügyet, szellemöket rendesen átviszik a tömegre, különben nem volna lehetséges az elömenetel semmiben. Nekünk a müvészet még igen uj dolog; de nem vagyunk annyira megromolva, hogy ne tudnók érezni, mi benne egészség, s mi nyavalygás. Fővárosunkat ugyan megvesztegeté az idegenszerüség most pityergó dramáival, majd bécsi bohózatokkal: azonban a Tisza mellett is laknak magyarok. Arad és Miskolcz igyekeznek állandó hajlék alá fogadni a dramai költészetet; mentsen isten, hogy olyan izlés menjen beléjök, minő talán a pestiben, csupán a fél magyar fél német közönség iránti alkalmazkodásból elharapózhatnék, azért fővárosinál magasabb szempont alá kell venni a magyar szinészetet azaz nemzeti alá A feladás nagy, de megoldása annál dicsöbb. Szinházunk rende soha nem volt jobb, mint mikor megnyittatott. A változó igazgatóságok alatt lepett meg bennünket azon nagy titok fölfedezése, hogy a szinház csak mulatságra való és elkezdettünk sülyedni, s alig menthetök meg az intézetet a speculatióba bukás szégyenétől, de hála istennek! ma már ezen is tul vagyunk és ujra megkivánjuk a szinpadtól, hogy a nyelvnek müvészeti dicsöítése legyen benne föczél, oda engedvén idegen ajku társaink kedvtöltésére az opera minden bájait, nem nézvén annak pártolását drama elleni törekvésekül többé, hanem hódolásul a sorsunkba avatott nem magyarok megnyerendő szeretetének.

Igy ki van engesztelve két egymással ellenkezni látszó irány, s mi szivből örülünk annak, hogy irodalmi kézbe ment át a szinház kormánya, s mai nap szinházunk ügyében szerencsés előjelek mintegy vigasztalást nyujtanak jövendőre. — De lássuk az octoberi előadásokat. —

Oct. 1. *Bánk Bán.* Eredeti drama 5 fv. Irta *Katona József.* 2. *Benyovszky* vagy *A kamcsatkai száműzöttek.* Eredeti nagy opera 3 fv. *Kotzebue* után irta *R. K.* Zenéjét szerzette Doppler Ferencz, a nemzeti szinház zenekari tagja. Ismét teli ház. Hollósy K. gyönyörüen énekelt. — 3. *Egy szekrény rejtelme.* Eredeti népszinmü 3 szakban, népdalokkal. Irta *Szigligeti.* Zenéjét szerkeszté *E.* — 4. *Othello.* Szomorujáték 5 fv. Irta *Shakspeare*, eredetiből ford. *Vajda Péter.* — 5. *Nabucodonozor.* Nagy opera 4 szakaszban. Irta *Solera*, zenéjét *Verdi* Ford. *Egressy B.* — 6. *Armány és szerelem.* Szomorujáték 5 fv. Irta *Schiller.* Ford. *Szenvey.* Az egész előadást szabályos, összevágó játék bélyegzé. — 7. Bérletszünettel *Fiatal nagy néne.* Eredeti vigjáték 3 fv. Irta *Obernyik Károly.* Szinészeink mindent elkövető játéka menté meg e darabot. A Pesti Hirlap ujdondásza a jellemfestési oldalt nem találta benne oly erősnek, mint a Szemle előre hirdeté. Csak az a kérdés: hol hirdeté? Mi, aprólékos hireink között, ennyit mondánk a mult félévi 23. számban róla: vele characterfestő vigjátékaink száma vön szaporodást." Ez-e az említett előre hirdetés? Ha valakiről azt mondjuk, hogy iró, annyit teszen-e az, hogy jó iró is egyszermind? Hasonlóul a „characterfestö" epitheton nem volt egyéb, mint a vigjáték *nemének* közelebbi meghatározása, tehát nem *becsének* előleges hirdetése. Mi ujra kérjük iró társainkat, hogy becsüljék a méltányosságot. —

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten oct. 24. 1847. 17. sz.

Párhuzamos életrajzok Plutarchból. Hellenből fordította *D. Székács József*, m. a. és Kisf.társ. t. N8dr. 395 l. Ára fűzve 1 f. 48 k. p.p.

Nincs könnyebb, mint fordítótul, nevezetesen régi classicus iró fordítójától, olyakat követelni, mik bár méltányosaknak látszanak is, még sem teljesíthetök. — Egy részt azt akarjuk, hogy a fordítás szorosan csatlakozzék eredetie szavaihoz, más részt nem engedjük, hogy nyelvünk sajátságain legkisebb csorba is ejtessék; egy szóval azt kivánjuk, hogy a fordítás hü képmása legyen az eredetinek és e mellett nyelvünkön eredetiképp legyen olvasható. — Mindez épen nem látszik lehetlennek — elméletben, de mennyire kivihetlen a gyakorlatban, azt csak az tudja, ki maga valaha bármi nyelvi remekmü fordítását megkisértette és eredetie sajátságos szépségeit fordításával elérni törekedett.

Vagy alább kell hagynunk követeléseinkben, vagy le kell végkép mondanunk az élvezetről a régi remekirókat anyanyelvünkön olvashatni. Mert ha semmi más különbség nem marad is az eredeti és fordítása közt, marad mindig legalább az, mely abból ered, hogy az átvitt értelmü kifejezések egyáltalában fordíthatlanok, a mennyiben egy és ugyanazon eszme különböző szempontokból fölfogatván, különböző mellékeszmék árnyéklata it adja ugy, hogy a beszéd értelme más világba helyeztetik.

E jelen fordítás egészben véve és magában olvasva, a nélkül, hogy az eredetivel összehasonlíttatnék, kedves olvasmányt nyújt. Mert a fordító ismeretes könnyü iridoma igen közel járván az ókor e kitünő csinosságu és könnyüségü irója modorához, eredetie szinét egészben oly szerencsésen visszatükrözi, hogy még a nyelvfoltok is csaknem egyfélék. Azért is mindenütt nem csak az eszmék értelmesen kifejezvék, de a mondatok csínosan

kikerekítvék, és ha itt ott némi idegenszerűség érzik is a kifejezésen, ez sehol annyira nem megy, hogy általa a gondolat kellemetlenné, homályossá válnék.

Ha azonban a fordítást az eredetivel összevetjük, fölebb tett észrevételünket itt is igazolva látjuk. Fordítónk majd szó szerinti hűség után törekedvén, nyelvünk csinját sértegeti, majd tiszta magyarságot keresvén, eredetiéhez lesz hütelen. Mind az első, mind a másik fogyatkozásra nem hiányzanak a példák e nagy kötetben, és ha azoknak néhányait kiemeljük, ezt oly szándékkal teszszük, hogy a fordító a munka folytatásában hasonlóktól ovakodjék, előre kijelentvén, miként sokkal hamarább és sokkal gyakrabban akadtunk ritka szerencsés tapintattal fordított nehéz helyekre, mint tetemes hibákra.

Theseus I. *ειη μεν ουν ἡμιν εκκαθαιρομενον λογω το μυθωδες υπακουσαι και λαβειν ἱστοριας ὀψιν.* „Vajha az előadás által kitisztítható *mesés engedelmeskedjék* s a história képét öltse fel.“ *Mesés* mint főnév igen rosz hangzásu, szint ugy az ige *engedelmeskedjék*. Jobban tette volna fordító, ha a görög *μυθωδες*-t csupán *mesé*vel adja és az egész mondatot szabadabban igy fordítja: vajha a mese kitisztulva engedne előadásomnak és a história képét öltené. Thes. III. *και μιαν δε τουτων εκεινην λεγουσι* „Melyeknek ezen egyike“ nehézkes e helyett: Ugyanezeknek egyike. Thes. VI. *του Ηρακλεους θαυμαξοντι την ἀρετην*, „Herkules erényét csudáltában“ hibás magyar szólás e helyett: erényét csudálva. Thes. VII. *τω δε ὀντι πατερα* „saját atyjához“ roszul van e helyett sajátképi vagy valóságos. Thes. IX. *Η δε Κρομμυωνια συς, ην Φαιαν προσωνομαξον ου φαυλον ἡν θηριον, αλλα μαχιμον και χαλεπον κρατηθηναι ταυτην. ὁδου παρεργον υποστας ἀνειλε.* „A krommyoni Phaca nevű disznó, nem valami *aljas*, hanem *csatás* és nehezen győzethető állat volt. Ezt csak mellékesen támadá és ölé meg *útain.*“ Jobb lett volna igy: A krommyoni Phaca nevü disznó nem valami hiábavaló, hanem harczias, nehezen győzethető állat volt. Ezt csak amúgy mellékesen támadá és ölé meg utjában. Thes. XI. *ἀπισουν*, „egyenlövé tenni magát“ nagyon betű szerint van e helyett: mérközni. *κολαξον*, „dorgálólag“ rosszul van e helyett: fenyítőleg. Thes. XII. *ελθων οὐν ὁ Θησευς επι το ἀριστον* stb. Theseus megjelenvén a vendégségen, nem vélé, hogy először maga mondja meg, ki legyen“, magyarán igy kellene lenni: Theseus megjelenvén a vendégségen, nem vélé jónak, magának mondani meg először, ki legyen. Thes. XV. *τραγικωτατος* nem „legmesésebb“ hanem legsiralmasabb. Thes. XVI. *οὐ ταυτα συγχωρειν Κρητας* „a krétaiak ez ellen kifogás.

tesznek“ nem hű, e helyett: A krétaiak ebben nem egyeznek. Thes. XVII. *ο δε Ξιμωνιδης ου λευκον φησιν ειναι το δοθεν υπο του Αιγεως, αλλα φοινικεον ιστιον*, „Simonides az átadott vitorlát nem fejérnek, hanem vörösnek mondja“ csonkítás, híven így hangzik: Simonides a vitorlát, mely Aegeustól átadatott, nem fehérnek, hanem vörösnek mondja Thes. XIX. *απεπλευσε*, „hajóra ülvén, megszökött“ körülírás és nem hű. A következő két mondat mind hűség, mind a kifejezés szabatossága tekintetéből hiányos. Az értelemben semmi hiba nincs ugyan, de fordítónak semmit nem szabad kihagyni vagy hozzáadni, habár ez által a kifejezés szépülne is *Φερεκυδης δε και τα εδαφη των κρητικων νεων φησιν εκκοψαι* etc. „Pherekydes szerint a krétai hajók fenekeit is kivágá, az üzőbevehetést megakadályozandó.“ Híven így: Pherekydes azt mondja, hogy Theseus az üzőbevehetést megakadályozandó, a krétai hajók fenekeit is kivágá. Továbbá *Δημον δε και τον Ταυρον αναιρεθηναι φησι* etc. „Demon ellenben (?) az állítja, hogy Tauros Minos hadvezére, tengeri csatában esett el, melylyel Theseust elevezése előtt a kikötőben támadá meg.“ Híven így: Demon meg azt beszéli, hogy Tauros Minos hadvezére, Theseussal épen midőn elvezendő vala, a kikötőben tengeri csatába ereszkedvén, megöletett. *Τροπος* nem „jellem,“ hanem *modor*, *διο και του Θησευς αξιουντος αγωνισασθαι, συνεχωρησεν ὁ Μινως*, „Honnan örömest engede Minos is Theseusnak.“ Teljesen így: Honnan is Minos örömest engede Theseus kérelmének. *Κατεστρεψε τον βιον*, nem tesz „életét vesztő,“ hanem *kimult*. *δορυφορος* nem „hajdu,“ hanem *lándzsás*. Thes. XXII. *θαψας δε τον πατερα, τω Απολλωνι την ευχην απεδιδου τη εβδομη του Πυανεψιωνος μηνος ισταμενου. ταυτη γαρ ανεβησαν εις ἀστυ σωθεντες*. „Atyjának eltakaríttatása után, Pyanepsion hónap hetedikén — melyen t. i. megmentve tarták bemenetelöket a városba, mit Apollónak fogadott teljesíté.“ Szó szerint és még is szebben így volna: Atyját eltemetvén, Pyanepsion hó hetedikén, mint a melyen megmenekülve a városba vissza jöttek, az Apollónak tett fogadását teljesíté.

Ez alkalommal a munkához ragasztott jegyzésekre nézve kell rövid megjegyzést tennem. Régi iró fordításához kétféle jegyzéseket szoktunk tenni: szaktudósoknak szólókat, melyekben a fordításbani különködéseink igazoltatnak, ritkább realék illettetnek stb., és nem-szakembereinek valókat, melyekben minden a régi világnak, a mieinktől eltérő házi, társadalmi, vallási vagy polgári szokásaira, viszonyaira vonatkozó czélzások, kifejezések magyaráztatnak és fejtegettetnek. E jelen munkához

ragasztott jegyzetek sem az egyik sem a másik czélnak nem felelnek meg. Szaktudós számára itt semmi sincs, laicusra nézve pedig épen az, mi értelmezést igényel, magyarázatlan marad, és nem tett volna-e kellemes szolgálatot a magyar olvasónak a fordító, ha p. a mi mondatunkban előfordult Pyanepsion hórul megjegyezte volna, micsoda hónapnak felel meg a juliusi naptár szerint. Vagy ha Thes. XXIV. *prytaneum*ról tétetik említés, nem szükséges-e a magyar olvasónak azt is tudnia, mi a prytaneum? De ez nem adatik, s e helyett mit kapunk? Olvassa el az ember mindjárt az első jegyzetet, — szép, gyönyörű észrevétel, de a szöveg ott épen fölvilágosítást nem igényel, holott a felhordottak értelmező jegyzések nélkül laicus embertől épen nem értetnek.

Nem folytatom észrevételimet, mert különben birálatom igen is hoszura terjedne. Hogy Thes. XXVIII. *και κτεινοντος αυτας Ηρακλεους* fordítása kimaradt, ez alkalmasint csak lapsu calami történt. Szintúgy Perikles I. elején *Ξενους τινας εν Ρωμη πλουσιους, κυνων τεκνα και πιθηκων εν τοις κολποις περιφεροντας και αγαπωντας ἰδων ο Καισαρ, ὡς ἐοικεν, ηρωτησεν*, „Caesar Rómában, *kebleikben* eb- és majom kölykeket hordozó s azokat kegyelő gazdag idegeneket látván, méltán kérdezé stb.“ e helyett: Caesar Rómában gazdag idegeneket eb- és majomkölykeket ölben hordozni és kegyelni látván, helyesen kérdezé stb., Székácstól elcsuszamlásnak kell néznünk, mert Székácsról fölteszszük, hogy tudja, mikép ebet és majmot nem *kebelben*, hanem *ölben* hordozunk és hogy más az, valakit *hordozni* látni, és más, *hordozót* látni. — Jobban ütköztünk meg az olyanokon, mint p. Romulus VII, hol e szavak *ομοια τοις βλεπομενοις*, rosz magyarsággal inkább a német fordítás (welche mit dem, was er vor Augen hatte, übereinstimmten), mint a görög eredeti szerint, ekép fordíttatnak „a szem elöttiekkel megegyezőket“ e helyett: a látottakhoz hasonlókat. Az egész következő mondat különben sznite szerencsétlenül van adva, így „s végre mi legnyomatosabb, mivel tán valamely istenség hatott, mely most jövendő nagy történetek kezdetét vala megindítandó,“ e helyett: s végre mi legfőbb, minthogy, úgy látszik, isten is ugy akarta és intézte, ki most jövendő nagy történetek kezdetét vala megindítandó.

Csak hibákat hordtam föl, a foltokra oda mutattam, mert — csak foltok; a mű szépségét ellenben töredék-mondatokban föl nem mutathatom; ezt az egészen elömlő szinezet teszi és a mondatoknak művészi szövedékén még inkább kitünik, mint az egyes kifejezések illő választásában.

Iskolai ifjuságunk nagyon szegény hasznos, a mellett mu-

attat olvasmányban, annak e könyvvel lényeges szolgálat tétetik; mert nem csak egészséges, kellemes lelki eledelt nyernek ifjaink e munkában, de miután a fáradsággal járó classicus niveltség az uj divatu, kényelem hajhászó nevelési rendszer mellett egészen háttérbe szoríttatni látszik, e munka által egyszer régi remekiróval is megismerkedhetnek oly játszi módon, mintha Jósika valamely regényét olvasnák és talán kedvet kapnak más hasonló munkák olvasására. Faxit deus! Dr. *Bloch Móricz.*

A REGÉNY, KÖLTÉSZET ÉS CRITICA FRANCZIAORSZÁGBAN.

(Folytatás.)

Van egy kegyetlen, de csalhatlan mód a regényes találmányok megitélésére, mely abban áll, hogy a helyzeteket ön magukban gondoljuk, utána nézzünk, mi okozza, mi vezérli, szóval a logica próbája alá vetjük azokat. Monte-Christo élt az igaz, de mi módon? Hagyjuk meg egyszerüen, hogy Dantès elfoglalhatá Faria helyét, ki If várában halt meg és hogy a tenger fenekeig leszállva, onnan csendesen víz szinére feljött, azután lelt bárkát a kincs összeszedésére, mindez igen természetes. Gazdaggá létének más könnyebb magyarázata is van: bármi kevéssé ismerjük is Italia történetét a középkorban, találhatni nyomokat Spada bibornok felöl, ki hogy eltegye tömérdek kincsét a Borgiák kapzsisága elöl, elrejti azokat Monte-Christo szigetén, és egykor meghivatván egy pápai ünnepélyre, honnan senki sem tért vissza, egy könnyü papiroskára jegyzi föl titkát; ezt a szegény papirost nem vették mind addig észre, mig a szegény Faria azt föl nem fedezé s le nem irá, miután félig el volt égve. Ha fejébe nem veszi, hogy néhány század előtt Borgia kimérgezé Spadát, Morcerf ur háborítás nélkül ehette volna árulói kenyerét, Villefort folytathatandá szigoru jóhittel takarni büneit, Danglars báró üzhetendé bizonyos nyerészkedéseit a tőzsérek palotájában Monte-Christo öket meg nem fegyíthetendé, mert honnan vette volna a megdöntésre szükséges pénzt, ha vele meg nem osztozik Faria? Akkor nem mehet vala Konstantinápolyba Ali basa leányát megvenni, ki egész a pairek kamrájaig jö Morcerf urat vádolnia; föl nem fedezheté vala a gályarabok közt Villefort korcs magzatát, ki a törvényszék szine előtt gyalázza meg atyját; ö nem koholna hamis ujdonságokat Spanyolország

felől, melyek Danglárst megcsalják. Ki merné mondani, hogy mindez nem függ össze a világban? Nem egy-e ez amaz ind embernek történetével, ki, hogy Voltaire-ral szóljunk, abban lelé IV. Henrik halála okát, mivel jobb lábával lépett ki a szobából, a helyett hogy ballal ment volna ki? Monte-Christo legdicsértebb helyein eme saját bélyege van a tiszta emberi igazságnak és tökéletes logicának. A regény utolja végre Monte-Christo szigetén egyesíti Morrel Maximiliant és Villefort leányát Valentinát, kit amaz szeret, kit holtnak hitt, ki az is valóban minden ismerősei előtt. Semmi nem dramaibb szinleg szerző elbeszélésében. A teljesült szerelem e dicsőséges mámorának oka megtalálható a rendkivüli kalandok folytonosságában: szükség ugyanis, hogy Villefortné asszony, halált hintve maga körül, azon méreg segítségével, melyet neki hálából ada Monte-Christo, ne kimélje Valentinát, az első házasságból származottat, hogy az ifju gyermek, letétetve családja sirjába, meneküljön az örök álomtol a gróf ellenmérge által és eltünjön egy szigetre várni a jó szerencsét, hol kedvesével találkozandik. Nincs jelenet, mi nem hasonló eszközök által volna előre készitve. Vagy igazán dramai jelenetek ezek? Mi értéke lehet oly cselekvénynek, mely nem a jellemek, szenvedélyek, érzelmek mozdulatiból foly ki, hanem csomósodik, bonyolul, aztán meglepetések, méreg s ellenméreg, átruházkodások, s mibenlétök változásain fejlődik keresztül kasul? Monte-Christo derék mü lenne valóban egy föltét alatt: hogy az ember feledné el magát, semmivé tenné a világot, melyben élünk és mielőtt olvasásához fognánk, megrészegülnénk ama hachich- (ital-) tól, mely a grófnak annyira csuda hatásu volt, hogy meg ne ijednénk az emberektől, midőn üres órájokban fejökön járnak.

Mikor ily lángoló hevességgel veti magát valaki a valószinütlenségnek mezejére, körülbelől ugy látszik, hogy a kevésbbé akályzott (genirt) képzelődésnek ujdonságokban termékenyebbnek kell mutatkoznia vagy legalább kötelessége változatos fordulatot adni szeszélyeinek, mert csak ez mentheti némileg e rendszert. De abból semmi sincs, mint Dumas regénye bizonyítja. Monte-Christo valósággal nem csillog leleményben; több emlékzetekből szerkesztett alak ez, vonásai jól ismert hősökéi. Ezek a pénz és uralkodási eszméjének szolgálatára kész milliomok, melyekkel minden, jó vagy gonosz czélt elér, nem Lugartó utánzásai-e Matildból? Monte-Christo földi gondviseléssé alakulva, ki az isteni gondviselésnek semmit sem hagy tennie, s ez életben torol és dijaz, más-e, mint Rudolf herczeg *Páris re-*

*telmei*ből? Ez a minden ember fölötti, soha nem csökkenő, fensőbbség, eme byroni hang, eme varázserő, eme keserű guny, eme szélsőségi izlés, utazói ösztön, nem *Sue* munkáinak elemei-e Arthur óta? Tehát minden lépten ily ismeretségeket lehet megköszönteni Monte-Christoban. Mindebből középszerü eszménk sem lehet szerzőnek találó tehetségéről; sőt általános következtetés belőlök az, mely ellenállhatlanul visszavisz a művészet örök törvényeihez. Nem látjuk-e, mily szük a valószinütlen találatok köre az emberi valódiság végetlen és változatos urodalmához képest, melyek minden oldalról kinálkoznak és sürgetik a szellemet; mily hamar kimerül a képzelődés és önmagának egyhangu utánzásába eshetik mindenha, mihelyt nem társakozik oly tapasztalatokkal, melyek nagyobbítják és sokasítják forrásaikat. Egyszerű bár régi igazság kétség kivül, de termékeny és mindig uj, melyre föképen mai nap szükség megemlékezni.

Az emberi természet, a mai erkölcsök czáfolhatlanul áttorzítvák Monte-Christoban. De történeti regényei sikerültebbek-e Dumasnak? E nem vajjon nem kiván-e több munkát, okos tanulmányt és lelkesedési érettséget, mint akármi más? Mielőtt fölélesztetnének oly személyek, kiknek neve dics vagy iszony eszméjét kelti föl, szükség, hogy velök bizodalmasan éltünk, hogy sorsuk minden titkaiba behatottunk és figyelmesen meglatoltuk legyen nagyságukat kicsinységökkel együtt; mielőtt a század mozgalmait föstettük volna körültök, föl kellett fogni saját jellemöket, legbensőbb érzelmeiket, és ugy szólván, megtermékenyülni minden nyilatkozásaikkal, hogy hamis viselkedéssel, hazúg szinekkel el ne áruljuk természeti arczulatjokat. Az kitünő érdeme Scottnak, hogy a mult tökéletes *) ismeretét egyesíté a részletekig, s elegendő hatalma volt e részleteket összeilleszteni, s kihozni belőlök az életet. Óságbuvár és költő, alakokat teremte, melyek örökké s mindig bevégzettek maradnak. Ő ugy megszoktatá szellemét föllelkesedni a régi Scotiától kibuvárlani legkisebb szokásait, fölmelegítni élénk szenvedélyeit, hogy a hüség neki semmi erőködésbe nem került. Igazság járdal nála mindenütt: régi hősein a homályos multnak, mely földerült, mihelyt a jellemző szót kimondá, és a költészet halhatlan fénye

*) A franczia itész, Mazade, kitől e czikket közöljük, eltér véleményében Scott történeti tanulmányára nézve, a magyar itésznek utóbbi „történeti regény“ czimü czikkében kimondott véleményétől, de mindkettő megegyezik a történetek tanulmányának szükségében.
Szerk.

ragyog az egészen, a szerencsétlen királynék, a rendületlen leánykák, a Stuartok derék katonái, a vakhitü puritánusok, czigányok és független hegylakók világán: kik Stuart Mária, Vernon Diana, Claverhouse, Burleighi Balfour, Fenella, Rob-Roy! Ha nem ez a történeti regény, akkor semmi sem az. Dumas főhibája, nem szünvén olyakat teremteni, az hogy csak neveket kölcsönöz a történetből, s bedob a legtündöklöbb korszakba egy szeszélyes könnyed ármányt, melyek csak érintik az eseményeket és embereket, a nélkül hogy egy volnának velök, s nagy eleven képpé köttetnének össze. A belsö élet hiányzik.

(Folytatjuk.)

A TÖRTÉNETI REGÉNY

(Vége.)

E kérdésnél: „kell-e a történettel rokon költészet nemének történeti tanulmányokon alapulni, és szabad-e annak a historia történelmeitől eltérni?“ nehezebb ezen kérdésnek feloldása: *Lehetséges-e általában, hogy a költő idegen kornak szellemét elötüntethesse?*

Ha itt tökéletes korfestés értetik, vagy csak olyan is, minöt genialis költöknek saját korukat jelesen festö munkáiban találunk, akkor kénytelenek vagyunk *nemmel* felelni: de *igennel* felelhetünk, midön fokozatot állítunk fel s egyszersmind föltesszük, hogy a költönek e lépcsözeten inkább s inkább haladni lehet, de a tetöpontot elérni soha.

A korszakok élete és szelleme jeleneteikben változván, e változást csak azon maradványokból ismerhetjük meg, miket ama korszakok ránk hagytak, még pedig annál inkább, minél elevenebb módon állítják korukat e maradványok képzelö tehetségünk elé; mert ez az, mivel, mint mondani szokták, áthatnunk kell müvészi anyagainkat: legelevenebben tüntetik fel, pedig az életet a müvészetek, mindkettejében azon egy pont levén a fö momentum, t. i. az életmüi kényszerüség. Innen következik, hogy a költö annál jobban leend képes festeni bizonyos kort, minél több müvek maradtak ránk e korból, és minél mélyebbre hatott ö e müvek értésében. Ezen értésnek lehetö mélysége megint annál könnyebb, minél közelebb állnak ama müvek idöben és hasonlatosságban a költö saját korához, más részröl minél világosabban, minél részletesebben tárgyalják korukat e müvek; miért is a rajzoló müvészetek és azok ismerete legkivánatosabb

leend előtte, mert tárgyukat azok legrészletesebben és legvilágosabban fogják fel és adják elő. A legnehezebb korok e szerint a föstésre a művésztelen korok; p. a keresztyéni korszakokból a a középkor a XII. századig, könnyebb ellenben a XIV. és XV. századot festeni, még könnyebb a XVII. és XVIII. századot, parókáival és zopfjaival, mert ránk maradott legszámosabb maradványain kivül, életmódjok is sokkal inkább hasonlított a miénkhez, mely közvetlenül amabból fejlödött. A keresztyéni korszakokon kivül legkönnyebben festhető a rómaiak császárkora; és valóban e kort sokáig inkább kedvelték festeni a költök, mint oly kort, minek föstéséhez bizonyosan jobban értettek volna.

Az eszményi védőinek, ha következetesek akarnak lenni, a korfestésre más eszközt sikeresbnek kell elismerniök, t. i. saját korunk általánosított életének átvitelét a festeni czélzott korra. Való ugyan, hogy az élet alaptörvényei ugyanazok minden korban, de ezen alaptörvények épen azért, mert azok, mert elvonás utján jutnak ismereteinkhez, a bölcsészetbe inkább valók, mint a költészetbe; nem lehet ugyan azok nélkül költői személyt alkotni; de valamint azok tisztaságukban tárgyai a bölcsészetnek, úgy a költészetben csak egyéni módosításukban jelenhetnek meg, mert itt az élet nem általános fogalom, hanem az egyénben megjelenő, és azzal összeolvadott, módosított jelenés. De honnan ismerhetjük azon módosítást, mely midön az bizonyos kornak egész életét keresztülhatja, nem maradhat befolyás nélkül az e korban élő egyénekre sem, honnan, mondjuk, ismerhetjük a korok sajátságos szellemét, ha csak azon, pedig művészi hagyományokból nem, mik e korokból ránk maradtak? Itt tehát saját korunknak vagy az életnek ismerete egészben inkább előkészítésként tekinthető mint közvetlen segéd eszköz gyanánt és mi azt azzá teheti, megint a művészi maradványok; az illető művészetek ismerete tehát ha nem egyedüli, mégis főfő eszköz mit a korfestésre használhatunk.

És mégis e fő eszköz használata is nevezetes veszélylyel jár. A valódi élet organicai kényszerüsége magában absolut és tárgyilagos, s azért szigorubb mint a költőé, mely az absolutot, a tárgyilagosságot inkább s inkább megközelítheti ugyan, de legsikeresebb igyekezete mellett is csak relativ marad, azaz a költészet, a művészet csak az ember előtt absolut és tárgyilagos, csak az ember előtt költészet és művészet tulajdonkép; csak színleg létezik, mig a valóban élő lény a világ minden érző lénye előtt való és absolut eleven. Ebből következik, mikép eszméit és művészi életét szüntelen és elkerülhetlen a valódi életből kénytelen

öregbíteni és táplálni a művész, és mikép a művészet soha oly változékonyságban, oly sokoldalúságban nem tünik föl, mint a valódi élet; a művészet tehát tárgyilagos annyi anyagot a felhasználásra, a tanulmányra, kutatásra és ellesésre nem nyujthat, mint a valódi élet: nem kerülhetjük tehát ki, midőn a művészet életét tanulmányozzuk egyedül, hogy az anyag substratuma előttünk mindig kevesedvén, és még inkább, mivel a művészet idomító inkább mint anyagító, nem kerülhetjük ki végre, hogy inkább a külidomhoz ragaszkodván, modorba ne essünk Nem lehet tehát folytatólag egyedül csak müből új művet készíteni a végtelenig, hanem újra s ujra a természethez, mint a művészet örök substratumához kell visszafordulnunk, valamint számos oly növények vannak, mik több éven át egy azon gyökből nőnek ugyan, de végre a gyökér elvesztvén erejét, a növény elhal, és ha azt elevenítni akarjuk, újra magvához kell folyamodnunk. Azonban hol van e mag, hol van azon régen elmult, sajátságos és a miénktől sokszor igen különböző élet, mely a történet évkönyveiben annyiszor változott, és minek leirását és festését a költő mégis feladatául tüzé ki?

A fő eszköznek kimutatott veszedelmes és nehéz kezeléséből világos, mily rémítő nagy feladat szigoruan történeti drama vagy regénynek irása, el annyira hogy alig foghatnók meg az ily tárgyat használónak merészségét, ha csak más részről a korfestésnek nehézsége nem állna mindig egy arányban annak megismerésével: vajjon az illető kor jól találtatott-e vagy nem; mert a mennyire a művész nem ismerkedhetik meg bizonyos korral, épen annyira az az itésznek és olvasónak sem tartozhatik ismerete alá. De ha az egyik p. az olvasó jobban ismeri az előadott kort, mint a költő maga, akkor az utóbbi csak megszégyenítve állhat amaz előtt. Hogy ne volna tehát szükséges a kutatás és a tanulás?

Érezték a rémítő nehézséget, mely a korfestéssel, mint idegenszerü élet leirásával jár, minden korszakok művészei; de érezték ezen idegenszerüség legyőzetési nehézségét kivált a rajzoló művészek; mert e művészetben a nehézség még sokkal inkább hat a legapróbbig, mint a költészetben, és azért is az elvétés, a tévedés ott sokkal inkább szembetünő.

Legóvatosban jártak el e tekintetben a hellen művészek, kik még a velök élő idegen népek népszerüségét is csak ritkább esetben fogták fel, és pár kisázsiai costumedarabokon kivül sem sajátos ruhákkal sem jellemző testidomokkal nem látták el müveiken az idegeneket, annyira tekinték idegenszerünek mindazt,

mi közvetlen életükbe belé nem folyt; és ez annál nevezetesebb, mivel már a hellenek mesterei az egyipitomiak idegen népszerüségét jelvi ugyan de még is annyira határozott módon adták elő, hogy egyedül ez előadásokból mai napon is sokan képesek voltak az eredeti mintákra ráismerni, még pedig annak előtte is, mikor a hieroglyphek feltalált olvasása e népek nevét megmondotta volna. A rómaiak, kik a művészetben utánoztak inkább, mint magokból teremtettek, a rómaiak előtt épen azért ily elijesztő hatással nem birt az idegenszerü, ők eleinte az etrusk módot, később a görög jelvit törekedtek maguknál meghonosítani; és csak a nagy Traján korában kezdték a művészetet jeles éberséggel üzni, s most minden idegent felfogának, sőt Hadrian alatt a művészetnek mind hellen (archaicus) mind egyiptomi régi korába visszamentek, de ámbár néha csudálatos tapintattal, még sem annyira, hogy még mai korban is meg nem ismernök a később készített müveket, az ezeknek előképül szolgáló eredeti régiektől.

A közép és újabb korban, egészen le a XVIII. századig, a művészek, kevés kivétellel, korukra nézve idegen tárgyaikat mindig mintegy abba helyezék, hogy ha p. üdvezítönk életéből valami jelenetet rajzoltak vagy festettek, a szent személyek a művészek korának papi, a többiek ugyane kornak világi ruháiban jelentek meg: olaszban, ha a művész olasz, németben ha a művész német volt, szinte oly formán a házak, épületek, butorzat és más a képben megjelenő dolgok, sőt maga a természet, a táj is az előadó művész nemzetisége szerint majd nem mindig (mert vannak ritkább kivételek is) olasz vagy német voltanak. Nem kevesen ez anachronismusokat rosz néven vették a legjelesebb művészeknek is: Rubensnek, Rafaelnek, Rembrandtnak, Dürernek stb.; és a theoriában a neheztelöknek igazok is van: de ha meggondolják, és e-mellett százados tapasztalás szól, mikép csak oly costumet adhatni elő elevenen minden mozgásában és redözetében, melynek redözetéhez és valóságos eleven nem pedig fabáb-féle mozgásához szemeink szokvák, mikép csak oly tájakat rajzolhatunk kellőleg, melyeknek részletei előttünk ismerősek, a jeles föstészek pedig ezelőtt p. a szentföldet nem útazták be, ha meggondoljuk végre, mikép a rajzoló művészetek minden tekintetben a leghatározottabb érzéktől, a szemtől függök, s azért bennök minden vétség sokkal inkább szembeötlő, mint akármely más művészetben: nem kételkedhetünk egy pillanatig sem köszönetet mondani a jeles művészeknek azért, hogy holt betü helyett azon eleven szóval szóltak hozzánk, mely vo

egyedül birtokukban. Ha egyébiránt ugyane módot mai napon már nem ajánlhatjuk, annak oka nem másban mint művésztelen életünkben áll; mert valóban az értő előtt alkalmasint nagyobb baj, ha p. Pilátus feszes udvaroncz módon a paróka korból, vagy mai salonképpel, mint ha parókában vagy frakban de római szellemmel jelennék meg; hisz az ugynevezett franczia classicai időben a sok Monsieur Caesart és Madame Cleopatrát vagy udvari naivsággal coquettirozó Cloékat és Philliseket abroncsszoknyákban hozták szinpadra a nélkül, hogy a franczia néző megbotránkozott volna; csak a régi figurák szelleme ne veszett volna bele a parókába; mert még mai nap sem gondolunk vele, ha jó énekes valami oratoriumban valami angyal vagy épen az ur isten szerepét fekete frakban énekli el A külsőség a szokás dolga; de a mi egy művészetben külsőség, az a másikban fontosabb dologgá válik, p. ha a zenei vagy színi előadásban a ruha külsőség, akkor az a rajzoló művekben lényeges dolog; mert a rajzoló művészeteknek itt is nyittatik pálya. Ezért nem szeretnők Caesart frakkal látni leföstve, ha nem bánnók is, hogy Caesar szerepe oratoriumban frakosan énekeltessék.

Tekintvén a költészi munkákat, mik történeti tárgyakat fognak föl, meg kell vallanunk, mikép alig ismerünk történeti regényt, mely követeléseinknek mindenben megfelelne. Scott Walter elég roppant történeti részletes ismerettel birt, mit számtalan leirásai világosan bizonyítanak; de ő is, mint mondók, a történetit inkább magán érdekü jelenetek előadására használta, ugy a híres király „orozlán szivü“ Richard, több regényeiben csak mint mellék személy lép föl; ép ugy mint burgund Károly és más a történetben elhiresedett jellemek. Hugo V. „Notre-Dáme“-ja egy magában véve történetileg nem igen érdekes történelmet tárgyal, hol XI. Lajos nagyon szegény szerepet játszik, és azt is csak Scott Walter jobban festett XI. Lajosát utánozva; de mint e regényből látszik, még a könnyelmü franczia iró is nevezetes történeti tanulmányokkal igyekezett regényének súlyt szerezni. A németeknél a történeti regény alig tünt fel még, mert Spindler képleteit csak nem sorozhatjuk ide; más részről legujabban Meinhold „Bernstein boszorkányával“ nagy lármát ütött, sőt a közönség addig hitte, hogy a munka régi, mig maga a szerző az ellenkezőt be nem vallotta. De ha a németek nem birnak is sok történeti regényekkel, a német Goethe a történeti dramában kétségkivül minden más e nembeli irót felülmúl, értjük itt Berlichingeni Goetzét és értjük Faustját, mert valamint Goetzben a lovagi kor haldoklása, ugy Faustban a közép-

kor alchimisticai és astrologiai mysticismusával küzdő tudásvágy legjelesebben festvék, nem is szólván a nagyszerű drama más jellemeiről, de tudva is van ám miként Goethe ugy ismerte előadott kora szellemét, mint kevés más, tudva van, hogy e költő roppant tanulmányokat tön a művészetek történetében, habár e tekintetben jobb tapintatát kisebb fejű emberek által tévutakra vezettetni engedé is nem ritkán.

Nálunk a történeti regény legújabban nagyon látszik divatozni. Jósika már több regényt irt, mit többen ismernek el történetieknek, miket azonban előadott nézeteink szerint alig sorozhatunk ez osztályba. Jósikán kivül Eötvös és Kemény regényei lépnek sajtó alól a közönség elé és mi tisztünknek ismerjük ezeket, mihelyest készen állandanak előttünk, az előbbeniekben vázolt theoriánkkal összehasonlítani.

ÉRTESÍTŐ.

Széptani irányok és tévedések. (*Czáfolat és felvilágosítás*). Nem kerülte ki a magyar olvasó közönség figyelmét az a sok mindenféle szózat, mely legujabban főleg a szépirodalmi vagy divatlapok hasábjain ment világ elé aestheticai dolgok körül. Igy régibb ohajtásunk, hogy a szépirodalmi lapok vállaljanak elvet, s jelenjenek meg széptani eszmék vezérlete alatt, előbb utóbb teljesedni látszik. A Honderű leginkább Zerffi befolyása által megelőzvén ezen ohajtásunkat, a másik két divatlapon volt a sor kilépni a szinetlenség félhomályából, s politicai kaczérkodások helyett aestheticai elemből adni többet, mivel az aesthetica elvégre is az, mely nekik vezércsillagul szolgálhat inkább, minthogy bellestriticai kiskoruságukban egyik vagy másik politicai ujságnak legyenek csatlósai. Ha e részben eleget tőnek, akkor nem bánjuk öltsenek szint, a minő tetszik: az az ő gondjok. — Az Életképek kiadója legkorábban hirdetvén a második félévi előfizetést: hogy „lapjai addigi szellemök és irányokban fognak folytattatni", kiváncsiak valánk az uj folyamra, mert a szerkesztő változott, s föl kellett tennünk előre, hogy az uj szerkesztő a régivel, a lap iránya- és szellemére nézve megalkudott, de másképen ütött ki a második félévi folyam, s meghazudtolá fő dolgokban az előleges hirdetést, mint látni fogjuk. A Divatlap szinte kimondá famosus szerkesztői vallomását: hogy a költőnek tanulmány nem kell, hanem élet. Ezóta járja mindkét lapban a critica, s mi azon tévedéseket és irányokat fogjuk itt felmutatni, melyek ez idő alatt jelentkeztek.

Mindenek előtt pedig magunkat kell megemlítenünk, mivel a két lap egyenesen ellenünk irott czikkében hozta elő széptani nézeteit, az Életképek ugyan „egyéniségi" elvünket ostromlólag, a Divatlap pedig tanulmányt sürgető birálatainkra válaszoltában, amott Sükei, itt a szerkesztő Vahot Imre által. Sükeire nézve előleges jó hitünket meg nem tagadhatók, mert ő azelőtt még egy betüt sem irt, be kelle tehát várni, mig az innen onnan hallatszott általános vádak helyett ő az igért „jóra való specialis okkal" álland elő. V. Imre iránt épen ellenkezőleg, mert sokat irt már, tisztábban valánk egyszerre, s mosolyogtunk állitásán.

Mi azon tanok helyett, melyek eddig keletben valának szépiróink között, másokat kezdénk terjeszteni, a magyar irodalomban minden esetre ujakat, mert elöttünk és mások által itt nem mondattak, s mindenkor a tudomány méltóságához illő nyugalommal szólottunk felölök. Szavaink nem maradtak figyelem nélkül; a régibb tanok emberei meglehet csak amugy lemosolygák nézeteinket: ellenben az oldalgó irók, kik semmi egyebet nem tudnak, mint ellenmondani, bökdöztek innen is onnan is, mondván czáf helyett velök született, vagy szajkó módra eltanult phrasisokat: a németség vádjával sulyosítva, ha ugyan e lapok szerkesztőjének nemzetiség dolgában volna oka pirulni az egyetemes magyar journalistica minden szerkesztői mellett is! Az idő vajudott és a nagy várakozásu körülmények között megszületék a specialis okok embere a második fél évvel, s ott van az Életképek hirlapi ellenőre Sükeitől szórul szóra ellenünk. Nincs mit szólnunk a modor és hang ellen, melylyel Sükei föllépett. Mintha exequens szolgabiró fogna aestheticához, ki előtt senki meg nem állhat. Ő „korunk istene által megszentelt lobogót" emel, ő megczáfolhatlan, ő és társai a jelenkor gyermekei, melyet bünében is szeretnek stb. beszédek, minőket ugy mond el a Sükei, mintha megette volna az időt s másnak semmi sem jutott volna belöle, s emlékeztetők amaz óriásra, ki

„Sziklákat eszik s felhőket iszik rá."

Ha kérdeznök már, hogyan maradt meg az Életképek addigi szelleme és iránya, nem tudjuk, mit felelne a szerkesztő. Mi ugy gondolkozván, hogy ezen szellem és irány főleg aestheticai lehetett, nem vagyunk képesek összekötni az Életképek multját jelenével. Multban ugyanis az Életképek aestheticai elve nem bizonyos, jelenéről annyi áll, hogy benne a Sükei aestheticájáról — mert övé az kizárólag — nem is álmodtak. Ellenkezőleg az „egyéniség" elve vitatva volt az „Irodalmi Őr" 15. számában a 154—156 hasábokon, mely melléklap később az Életképekbe olvadt át elveivel, irányával, szellemével, programmjának legkisebb változtatása nélkül s mai nap is ott lappanghat valahol, folytatásaul az előbbeni szellemnek és iránynak

Igy kiesvén a lap a régi kerekvágásból, jónak látta meglámadn azt, mit annakelőtte védett s különösen ellenünk igy fejezte ki magát ha az egyéni meggyőződés elve mellett következetesek akarunk maradni, ugy a lét egyéni szabadságának minden subjectiv irányban kell hódolnunk, s ez aztán teljes fejetlenséget szül" (6. sz. 183. l.). Ezen szavak nem czáf, hanem teljesen hamis felfogás badar beszéde. Mi, mint aestheticusok, az egyéni meggyőződés elvét soha sem tanítottuk, subjectiv irányok eszünkban sem voltak, fejletlenségről pedig csak oly ember beszélhet, mint S., ki, ugy látszik, elvesztette fejét. Sükei kettőben hibázott; *először* nem értette, mi az *egyéni*, összezavarván ezt az alanyival; *másodszor* kiesett magából, midőn a közhitet emelé az egyéniség fölé aestheticában, s a széptan kis teremeből kitánczolt a politica vagy teremébe.

Elsőre nézve mi többször ismételve kijelentettük, mit tartunk egyéninek, ha S. abból alanyiságot betűzött ki, jelét adá, hogy a széptudományt abc-éjében sem érti. Mi nem alanyiságot beszélünk, hogy ennek

minden irányban hódoljunk, hanem egyéniséget széles értelemben, mely nem a magunk (subjectiv), hanem általánosan a tárgyak, lételének alapja; és igy minden tárgyat nem a magunk alanyisága, hanem annak, t. i. a tárgynak minősége szerint ohajtunk felfogatni s művészetbe átvinni, mi a legtisztább tárgyilagosság és igy egészen ellenkező azzal, mit S. ránk fog. Egyéniségről irt czikkeink ujabban is adhattak volna felvilágositást Sükeinek, szavát visszahuznia, e helyett azonban suhanczos modor pendül ki olykor az Életképekből ellenünk, s minő joggal? Mondtatok-e okot, elv ellen uj elvet, vagy megelégedjünk a *közhit*, *közszellem* politicai köpenyével? Lássuk! Sükei a közszellemet nézi elvül s azt teszi, hogy tényt, lettdolgot tol fel az elv helyére, s a mit egyszer szavazat, vagy közhiti többség eldönt, az neki szent. Még igy senki nem káromolta meg az emberiség nagy szellemeit. Nevezetes, hogy czikkét, hol ezek mondatnak, a rendszeresség ellen irá S. ily kezdettel: a nép szava isten szava, azután neki állt az egyéni szellemnek, tulajdonkép az egyesek józan eszének, és megkezdé az idétlenek harczát a rendszeresség ellen. Neki a rendszer semmi; de meg is látszik rajta. Nála a sereg vezérli a tábornokot, a tömeg tesz fölfedezéseket, Galilei és Newton pedig csak abból tanulnak el aztán valamit. Szegény Newton! Nem hasonlít-e Sükei beszéde az egyszeri párok párbeszédéhez: Honnan tudják azok a kalendáristák, hogy mikor lesz napfogyatkozás? Kinézik a kalendáriomból, felelé a másik? — Ha politicai értelemben veszszük is az egyéniséget, tulajdonkép: ha egyeseket értünk is, — mit mi nem tevénk, mert aestheticárul volt szó — Sükei beszéde akkor sem áll. Egyesé a kezdet mindenben, a közhit, közszellem csak egyesek eszméinek viszhangja: messziről jött hullámok csapása gyakran idegen partokon. És ha S. igy bálványozza a közszellemet, hogyan mer szólani maga nevében, mikor lemond egyéniségéről; vagy ő belőle tömeg beszél? Ő ugy járt, mint báró de Manx embere, ki oly erősen szelé a kenyeret, hogy magát is ketté metszé derékban. Ő mai nap már fél ember! *(folyt. követk.)*

NEMZETI SZINHÁZ.

Oct. *Benyovszky* vagy *A kamcsatkai száműzöttek.* — 9. *Báró és Bankár.* — 10. *Bűvös vadász.* Opera 4 fv. Irta *Kind*, zenéjét szerzette *Weber M. K.* Fordította *Szerdahelyi.* — 11. *Charlotte kapitány.* Vigj. 2 fv. Irták *Bayard* és *Dumanoir.* Franczióból ford. *Egressy B.* és *Csepreghi L.* — *Fejér* ur, mint vendég, lépett föl Bambinelli Tancred szerepében. Beszéde a kis monacoi nemesember baraguinage-a volt-e vagy természetes, nem tudni; elég az hozzá, hogy érthetlen nagy részben. Egyébiránt mozgásai szinszerüek, otthonosak. — 12. *Rohan Mária.* Szomoru opera 3 fv. *Donizetti Cajetántól*, szövege *Camarano Salvatortól*, ford. *Szerdahelyi.* — 13. *Szív és trón.* Drama 4 fv. Irta *Hugo Victor*, ford. *Nagy Ignácz.* Egyike H. V. legsikerültebb dramáinak, mind a mellett ingerét elveszté, mert az ily rejtélyes cselekvényi dramák, hol egy ember mindent tud, mikép az ő, és utána igen sok franczia iró, dra-

máiban typussá keményült jellemek vagy inkább alakok, megmérköznek ugyan a jelen pillanattal, de már holnapra életök bizonytalan. Azokat, mert főelv bennök a szinszerüség, kimeríti egy két sikerült előadás. Azután a színész sem talál benne tanulmányozni valót, de a néző sem igazi éldeletet, mint a rejtettszóban, ha egyszer kitaláltuk. — 14. *Fiatal Nagyné*ne. Eredeti vigjáték 3 fv. Irta *Obernyik K.* Az Életképek a Pesti Hirlap után nyomakodván, ugyanazzal vádolja a Szemle szerkesztőjét, hogy e vigjátékot characterfestőnek dicsérte (?!), ki egyébiránt köszöni a róla való megemlékezést. — 15. *Bájital.* Nagy vig opera 2 fv. Irta *Romani*, zenéjét szerzette *Donizetti.* Fordította *Deáki F. S.* — Hollósy Kornélia Adina szerepében. — 16. *Kérek két pengőt kölcsön.* Vj. 1 fv. Irta *Xavier*, *Duvert és Lausanne*, francziából ford. *Egressy B.* Helyzetekben érdekes darab, eleven, mozgó, de characteristicum nélkül. A közönség jól mulatta magát. Ezt követé *Paquita* ballet második fvonása, *Guerra* szerzeménye után szinre alkalmazta *Campilli*, zenéje többektől. — 17. *Szökött katona.* — 18. *Ernani.* Nagy opera 4 fv. Irta *Piave*, zenéjét *Verdi.* Ford. *Egressy B.* — 19. *Macbeth.* Szomorujáték 5 fv. Irta *Shakspeare.* Fordította *Egressy G* Shakspeare darabjait az angol színészek sem ugy játszák ma, mint akármelyik kiadásban is olvashatók. Összeveténk többféle kiadásokat, és sehol nem találtuk, hogy Macbeth a szinpadon halna meg, és az angol színészek, jelesül Macready mégis ugy rendezék azt. Ezzel csak annyit akarunk mondani: nem ártana, ha nemzeti szinházuuk igazgatósága és criticusaink figyelemmel lennének arra, hogy ne adassék nálunk Shakspeare ugy mint egyik vagy másik német színész rendezé, hanem az angolok példájára válaszszunk belőle a magunk jó belátása, izlése szerint. Épen ezek nyomán ajánlanók mi, hogy Macbeth a szinpadon haljon meg, s egy uttal elmondjuk, mint exequálja e jelenetet Macready. Az igen egyszerü. Miután Macbeth elmondja, hogy nem akar meghódolni Macduff előtt, az utasítás igy hangzik: Exeunt fighting, kimennek viaskodva, de Macduff nem Macbeth fejével egy póznán tér meg mint az utasítás tartja, hanem üzve őt, ki előtte leesik. Már mindenki meghaltnak hiszi Macbethet, s Macduff királyul köszönti Malcolmot, mikor Macbeth még egyszer, minden erejének vég összeszedésével, térdre áll, szeme fölmered, s vágni akarna, de e perczben összerogy s vége.

— A Divatlap aggodalmai fölöslegesek, mintha a nemzeti szinház igazgatósága az operát akarná legelőbb is, a dramát mellőzve boldogítani, Alboni meghivásával. Alboni kisasszony, mint világhirü énekesnő, s a maga nemében mailag egyetlen, nem minden perczen jöhető vendég; most is mihelyest itteni szerepléseit végzendi, már a párisi operaház várja őt, s igy hozzánk csak épen rándulást tehet kevés időre, mit nem használni valóságos bűn lett volna igazgatóságunk részéről.

— Szigligetitől ily czimü eredeti drama adatott be a biráló választmányhoz: *Renegat.* Eredeti drama 4 felvonásban, és versekben. —

— Hugo Károly uj müve: *A világ szinjátéka*, drama négy felvonásba, Spanyolországban játszik, a 10. században.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten oct. 31. 1847. 18. sz.

ALMANACH-IRODALOM.

Unio, Zsebkönyv 1848-ra. Szerkeszté *Urházy*. Kolozsvárt Barráné és Steinnál. N8dr. 420 lap. Bolti ára 3 ft. p. p.

Talán az eszmék érésének idejét éljük, ezt sugallják legalább néhány év óta belső életünk történetei, s minden uj év, ugy szólván, uj eszmének reánk virradása. Nem régi dolog még, hogy az egyesületek, társulatok alapgondolatja életbe ment nálunk, s először casinók, olvasó, társalkodó egyletek állottak ösz-sze mindenfelé, később vallásfelekezetek, majd a két elszakadt nemzetség, a két testvér magyarhaza egyesülése jött napi rend-re, s vajjon nem annak tanubizonyságai-e minde jelenetek, hogy a külsőleg csavaraiból kiszáradt kapcsokat, melyek ingóvá, biztalan sorsuvá tevék a magyarság épületét, belső életerő, elevenítő, organismusunkat ujjá szülő tűz kezdi átmelegíteni, az egymástól teljes függetlenségig isolált alkatrészeket egymásba össze és átolvasztani, mikor kilépvén a szük vidékiség korlátozottságából, mi valóságos földhöz ragadt lelki szegénység, meghódoljunk mindnyájan és egy akarattal az egység, a nemzetegység, gondolatjának, és valamikép minden egyes érezni fogja, hogy része ő az egésznek, hasonlókép a nagy egész is észre vegye minden egyesét, mert ezek nélkül nincs egész.

És ezen erő nem lehet idegen ég alóli kölcsön, nem betanult vagy átsajátított áldása kül mívelődésnek, ez édes magunk életéből fejlett elő, mert ütvén a józan gondolkodás órái, összevetők jelenünket a multtal, össze a jövővel, s amonnan emlékezések szólítának meg, iminnen remények mosolyogtak elénk, és felfogtuk min életünket tágabb kebellel, nagyobb akarattal mint valaha, és kezdettünk cselekedni mint nemzet. Az egyesü-

lésnek eme, nálunk lehető legszélesb körig emelt eszméjét sem köszönhetjük más forrásnak, mint a nemzetiség combinatióinak. Először ugyan süketen hallgatá Erdély a hegyeken inneni hangokat, s élő létére sarcophagba akart bevonulni: védvén a miénknél látszólag jobb politicai előnyeit: de a senyvesztő időtül kapott baj, ha egyszer észrevettük, annál jobban fáj, s igy a betegség érzése kigyógyítá a gondolkozásbeli nyavalyát, miből következett, hogy iker hazánkfiai még inkább esengenek az eszme után, mint mi, s ezt, mikép rendesen minden nagy gondolatot, többször kijelenté költői által is, mert egyenesen ide vágtak az *Uniodalok* Mentovichtól, most pedig a kezünk alatt levő Zsebkönyv, mely nagyobb névre magát nem keresztelheté, megjegyezvén, hogy mindezek derék viszhangok ugyan, de szükséges válaszok a mi énekeinkre, melyek koronként megzendülének az egyesülés iránt, s jelenleg a fölhivásra kedvező válasz érkezvén, tisztében áll a költészetnek, mint maga helyén a nemzeti akaratnak, melegben tartani az eszmét, hogy kifejlődhessék belőle az élet valódisága.

Ismerjük Vörösmarty Délszigetének két gyermekét, kik alatt, midőn egymást megcsókolák,

„Megnyílt a sziget és egymástól válva levének."

Az egyiket nyugot felé üzé a hab, másikat keletre. Terjesztve maradt kezeik még csaknem érheték egymást; de a hasadott föld tévozék, s a becsapó folyamot tengerré tevé közöttök. Nem emlékezünk-e iker hazánk sorsára e két gyermekében? A tenger, mely közénk mosódott, az idő, a sziget a két ország, magunk a két gyermek, kik egymásra, legyen szabad remélenünk, ezentul nem hiába sohajtanak. Minket jó formán bevin *) az élet nyugot institutióiba, Erdély még inkább fogva tartatik középkori vagy ha tetszik, keleti országrendszere bilincseiben. Mi ránk onnan olyféle ájtattal tekintenek, mint mi a nyugoti országokra, s eddigi haladásainkban példányképeket látnak. Mi tudjuk mennyi hiányzik nálunk, de ha őket nem ismernők, már vágyaikból ítélhetnénk állásukra, midőn itt boldogság Eldoradóját képzelik. Tehát ott még roszabb az élet. Köszönet azért az eszme mozgatóinak innen és tul a Királyhágón. A mag melyet elvetnek, nem nem fog sziklára esni, s az igét, ha egyszer sziveinkben gyökeret vert, senki sem fogja kitéphetni.

*) Vörösmartynál van ez időforma *vire* helyett ugy, mint teve, leve h. *tön*, *lön*. Nincs miért el nem fogadnunk e szép formát a visz, hisz sat. igékben. *Szerk.*

Az ige pedig nem más mint *Unio*, egyesülés. Ennek van már annyi élete, mennyit rövid néhány év alatt az irodalom adhatott, azért hiszszük minél előbb teljes megtestesülését. — A zsebkönyv, mely e nagy névre lön keresztelve, szokott rendszerint prosai és verses részből áll. Amabban hét olyan dolgozat, melyek irói: Csiszár Amália, Nemes grófnő *), Dózsa D., Gyulai Pál, Jókay M., Mártonffy I., gr. Teleki D., Veress J.; a verses rész irói közt nevezetesebbek: b. Kemény Zs., Mentovich, Pap Endre, Petőfi, Riskó, Teleki Domokos, Urházy a szerkesztő. *(Vége következik).*

A REGÉNY, KÖLTÉSZET ÉS CRITICA FRANCZIAORSZÁGBAN.

(Folytatás.)

Dumas igen sok erőt vesztegetett a *Három csatárra* és *Husz évvel azután*-ra, hogy ne lehessen megismerni se Richelieut, se Mazarint. Nem kell több annak megmutatására: mennyiben különbözik e nem a valódi történeti regénytől, mint összehasonlítani e két képet szerző által rajzolva XI. Lajoshoz *Quentin Durward*- és *Notre-Dame de Paris*-ban Nem igy van-e *La Reine* Margot is? Eme nagy nevek: Medicis Katalin, IX. Károly, Valoisi Margit, Navarrai Himér (Henrik), ki később IV. Henrik lett — dicső vagy boldogtalan nevek — megtartják-e tulajdon jelentésöket, s nem emlékeztetnek-e akaratlanul *Egy kaland IX. Károly alatt* czimü regénynek darczos (derb) és jól szinezet előadására? *Montsoreau asszonyság*-ban nem járt Merimée nyomain Dumas ur, hanem követé maga magát. Az egész Montsoreau asszonyság nem egyéb mint jelenet III. Henrikből, egy regényes kaland, három férfinak — Anjoui herczeg, Montsoreau és Bussy-nak — szerelme egy asszonyba Meridor Dianába. Ott nincs meg az igaz történeti föstés, ott semmi a ligának mély, komoly, népszerü zajlakodásaiból. Dumas nevetségessé teszi a történetet költöi és több tekintetből, hü előadás helyett.

Hogyan magyarázható ily körülmények között Dumas ur müveinek sükere? Azokat olvassák, mert Monte-Christo szerzője hat némely indulatainkra, teremtvén olyat, mi meglep,

*) A tisztelt grófnő a neve alatt levő művet magaénak nem ismeri, s ellene tiltakozott az erdélyi lapokban. *Szerk.*

megvakít és mulattat. Ez csak részleti érdek ahoz képest, minőt Scott tuda kölcsönözni *Ivanhoenak* és *Puritanusok*nak. Ily esetben a kérdés megfejtése könnyü. Scudery asszony regényei is birtak érdekkel épen akkor, midőn *Cid*. Ez csak annyit mutat, hogy különbözők az érdekek, a mint természetünkben egynél több szükség van. Vannak a szép és jónak általános szükségei, nehezen kielégíthetők, mivel nehéz azokat felfogni, s melyek nem változnak lényegökben az idővel. Vannak divatos szeszélyek, körülményi szenvedelmek, állhatlan kandisági lázas mozgalmak, mulók, változók napon - óránként, melyeknek szünetlenül könynyü zsákmány s uj tünemény kell. A könyvek sorsa már olyan, a mint ezen szükségek közül egyik vagy másikra fordítandók; emezek birnak mai érdekkel, amazok bája mély, sükere lassu de tartós. A divat igen sok *Cléliát* fog teremteni, miket elfödend egyiránt az unalom temetője, mig valamit elvenne az idő *Cid* halhatlan i juságából.

Hogy Dumas ur eme zuhatagra bocsátkozott, nem fog senkit meglepni rövid elmélkedés után és szükség esetére azt jelenti, hogy azon erődus tehetségekben, melyek elöször megleptek, nem lehete más, mint forró velö hagymázai, csábító hagymázok, mig az ifjuság tüze által voltak táplálva, de végre nem tudtak megállapodni, komoly és erős akarattá szilárdulni, szóval megkapni ama tartósságot, mely teszi a lángészt. Dumas ur nem kisérté-e meg mindjárt kezdetben mindenik nemet, még a tragoediát is, a nélkül hogy valamelyikhez eljutott volna? Neki más ut kellett, melyen szabályozhatlan haragos érzéseit kalandokba kifujhassa minden magasb irodalmi szükségen kivül. Ő meglelé ez utat, s rajta maradt, mely egyedül való az ő ösztönének. Ezt mondhatnók más irókrul is; de Sand asszony nem birt már jobb szerepre vágyakozni? Azon irónak, ki oly szerencsésen hozá össze a müvészet és tehetségei mértékét, ki a következő mankákat irá: *Indiana*, *Valentine*, *André*, *Mauprat*, és még annyi termékeny lángalmat őrize meg, másutt kelletik-e hajhászni elemeit, mint a költészetben magában? Sand asszony két halálos ellenséggel találkozott utjában, kiket le nem birt győzni, söt inkább több sebet kapott tölök: a társalmiságot (socialisme) és a tárczát. Igy jött meghasonlás az ő tehetségei közé. Ama regények helyett, melyekrül szó volt, s melyek sikerültek az ihletés gyöngéinek s muló képeinek fölfedezése nélkül, ő hideg müveket, a rendszer ármánya miatt megbágyadtakat irt ama szenvedélyforró munkák mellett például *Isidorát*. Szóljunk csak *Teverinórul*. Teverino, igazat mondva, nem regény, hanem

esetleges társalgás, mely a váratlanul összekerült utazók közt foly indulási pont és kifejlődés nélkül. Olaszország szélén, melyiken, nincs meghatározva, G. Sabina lady unatkozik villájában; szüksége volna oly jelenetre, mi fölvillanyozná dermedt szivét. Épen ott terem Leonce érte, s kéri az ifju hölgyet: bizná reá magát a teendő séta alatt. Később kocsira ülnek s utaznak, s magokhoz veszik a Saint-Apollinaire-i öreg papot, ki azon tünödik, hogyan fogja magát viselni gazdasszonya, mig ő oda lesz. Ez pedig fiatalka, *madár* Magdolna, mert magához idézheti a lég madarait, czigány leány, elvesztett hon fájdalmaitól zaklatva, Mignoni emléke miatt halványan, ki a pap kétségbeejtésére ki meri vallani, hogy neki van egy *jó barátja*. Ez megint uj személy, könnyelmü, jövő menő, kit, megállván egy kissé, oldalvást észrevesz Leonce a rózsák közt: s ime *Teverino*, a madár leány jó barátja. És mennyire aggódik a leány, midőn Leonce őt szépen felöltöztetvén, Tiberino de Montefiori név alatt mutatja be a ladynek! Teverino szép, nagy képzelődésü, fen költ lelkületü. Mindent ismer, mindenről mint költő mint tudós beszél s még Rabelaist is idézi. Énekel mint Rubini, lovat hajt mint angol nemes, s viszi utasainkat isten tudja hová! G. lady szerelmes *Teverinoba* s azt is megengedi, hogy egy csókot vegyen ajkiról az, estve holdvilágnál a kis madár leány szenved; Leonce talán féltékeny, az öreg töprenkedik, hogy lesz az éjjeli szállás. Más nap Teverino visszaviszi őket St-Apollinairebe és hogy ne kellessék mutatni magát majd szegényes öltözetében a kevély lady előtt, egy kolostorban marad, hol megállottak volt, megleli a neki való rest életet, honnan nézheti a madár leány hajlékát, mig istene, a véletlen, más felé szólítja el. A tegnapi csóknak semmi emléke, hanem ő szemrehányásokat tesz Leonce és Sabinának. Az egész, mint látszik, terv, hol az erkölcsi világ négy szögletéről össze van hozva néhány személy egy percznyi érintkezésre. Mit akart fösteni Sand asszony? Egymás ellenébe akará-e állítani a madaras leány gyermekded vágyait és Sabina kitanult kaczérkodásait, a természeti ember őszinte költői hatalmátsa világ embere tompultságát? Ha van is valami szép hely Teverinoban, az egészen megtetszik ama szerencsétlen kapkodás, mely akadályozza a legköltöibb gondolatok megérését.

Eme gyönge regények közepett, melyek csak a napi kandiság táplálatára rendeltetvék, van egy, melynek tökéletlensége annyival inkább sajnálatos, mivel szerzője, több természetiességgel, élénk s lángoló bájt adhatott volna belé: ez *Nelida*. Egy förangu, szenvedélyes ifju hölgy lemondván azon könnyü

boldogságról, melyet neki szépsége, vagyona, neve ad, kalandos társnője lesz egy alacson születésü férfinak, kiben szép lelket hisz, de utoljára megtudván, hogy durva szerkezeti boszantó hibái vannak, megbánja hajlandóságát: ez a tárgy, melyet Stern Dániel csak felületesen érintett. Nelida emez ifju hölgy, a hamis bálvány pedig Guermann Regnier, föstész. Ök elmennek együtt Párisból Genfbe, Genfből Milanóba, még néhány német herczegségbe, mig végre Guermann lustaságban meghal s Nelida, társalmi eszmékhez fordulva, uj vallás papnéja lesz. Szerző, mint mondók, csak fölezé e tárgyat, mert először igen ritkán jöhetnek közbe a társalmi elméletek ugy hogy szerelmet gerjeszszenek; emez elmélet van ugyan oly hatással a lélekre, hogy azt megindítja, de általok két lény közt nem fejlődhetik hatalmas szenvedély; és ha ez történik is, a fej van elfoglalva, nem a sziv. Másodszor, hogy egy életnek feláldozása megtartsa nagyságát, ugy szükség volt, hogy Nelida csalódásban legyen Guermann iránt; de ez neki többé lehetlen, mert a hanyakodó müvész, mikor épen elborítja öt hizelgéseivel, egy közrendü leányt rejt magánál, mit Nelida észrevett. Igy neki lehetlen a föstészt becsülni, ez az alaphiba a regényben; egyébiránt az oly mü lehetett volna minő Adolf, ha szerzőjét Constant Benjaminnak hivják. A müvészet nem magasodott itt azon érzelmek és helyzetekig, melyeket elő kellett volna állítani, és Stern Daniel a benső igazságot torzítá el.

Azonban még sincs minden mai müvön eme formátlan elkopott bélyeg. De hol keressük az igaz irodalmi érdemet? Ott hol a lelkesedés segítségül veszi az időt és tud tartózkodni, hogy növekedjék, ott hol a szellem nem hagy magához nyulni szilárdsága és bájában. Ama szép elbeszélésekből ott van *Carmen*, melyeknek titkát ugy látszik, Merimée őrizte meg. Más nemben ott vannak Sandeau édes hevületü regényei, melyek közt nem utolsó *Catherina*. Sandeau egyike a kor legizletesb iróinak. Az ő természete, ha tán akarná, sem lehetne pazar, mikor tehetsége minden bizonnyal oda lenne mihamar. Született érzelmesség, a szenvedélynek finom ösztöne, olykor iróniával mérsékelt báj az ő tulajdonai, melyeken az értelmiség szemérme uralkodék, midön irá *Madame de Sommerville*-t *Marianná*-t, *le Docteur Herbau*-t. *Catherina* rangja ezen csínos müvek mellett van. Oly gyümölcs ez, melyet minden ajk megérinthet félelme nélkül annak, hogy belül égő hamuba harapjon. Nevezetes benne az, mi módon látszhatik ujnak az egyszerüség, s mennyi érdeke van a tisztának annyi szörnyeteges költelem után. És hol

van e könyv bája? Ott nincs rongyokra tépett intézet pora szélbe hányva, nincs társalmi erény gyalázva. Ez sokkal kevesb, s annál több együtt. Falusi élet, melynek szinte vannak viharai, oly drama, mely lárma nélkül bonyolodik és foly le egy falusi ekklézsiában. Személyei egy öreg pap, egy fiatal leány, egy tanító és fia, ki akaratlanul borít gyászt e békes világra. A jó pap, Paty Ferencz, pásztor a szó legpompásabb értelmében, atya és lelkész, falujának minden szegényével jóltevő; ellentéte ama torzított papnak, kit Teverinoból ismerünk. A regény hősnéje Katalin, ki az öreg papnak unokahuga, kibe szerelmes a tanító fia, a derék Claude Noirel, de őt a szomszéd várból inkább érdekli egy gazdag ifju *Roger*, a háznak gyermekkora óta ismerőse.

Roger igéretet tesz a leánynak, azonban ő gyönge, bár egyenes lelkü természet s nem bir ellenállni atyja parancsának, ki ő hozzá más menyasszonyt nézett ki. Katalin megvallván e kinos helyzetet nagybátyjának, ez oda viszi őt, hogy legdrágább vágyait áldozza fel egy régi, elhasznált dolognak, mi mai nap már igen mulandó: a kötelességnek! A lemondás ugy elbeszélve, mint szerzőnél, bizony szebb mint igen sok lázas elbeszélés. Mind e mellett *Catherina* nem tökéles mü minden pontban; Sandeau izletessége olykor mintegy modorba esik, más hibája meg az, hogy igen élesen mutatja magát olykor némely személyeiben. —

Mennyit kellett a költészetnek s főkép a tiszta költészetnek szenvedni az irodalmi eszmék emez általános eltévedése miatt! Van ugyan tudjuk, bizonyos neme az oknak, melyhez szivesen folyamodik sok szellem, ki nem hisz a mai divat hatalmában, s nem indul meg, ha gyöngeségünk mind jobban valósul. Ők eme jelentkező szükségben másféle nagyságokra utalják reményöket; s ezt ugy veszik mint tényt, melyet csak meg kell magyarázni, mi nagyon könnyü, t. i. korunk más irányba fordult és lön az anyaginak áldozó, tényleges, számító, magát jól ismerő. — De bár mennyire szenteljük is közrendü foglalkozásra, a tisztán anyagi javításokra magunkat, van bennünk valami, készen ellenállásra, s magunknak egy része nem éri be ily elégtéttel. A szellemnek másféle tápra is van szüksége, vannak más epedései, habár megkülönbözhetlenek, de valódiak. Eme vágyak és vonzalmaknak való a költészet, mely legmagasabb, legtisztább és finomabb formája az emberi gondolatnak. Ez magyarázza meg miért fogadták ugy mai nap a *Meditations*-okat, *a nép emléke* költőjének *dalait*, az *Őszi leveleket*, a *Messeniens*-t, *Eloát*, a *Vigasz-*

talásokat és *Rolát*. És mai nap nem hirtelen percznyi ébredés-e, ha *Vigny* nemes melancholiája megzendül, vagy *Musset* felcsillogtatja szép természeti szineit, vagy más ifjabb költöket méltó és komoly ihletés száll meg? Az általános hanyatlás oka sem a költői elem hiányának, sem a közönség rokonszenve hültének nem tulajdonítható, hanem a képzelődés szokatlan visszaélésének, s a művészet szabályai gyermekes megvetésének. Mert a középszerüség, mint pénzkereső, jelent meg, s a csalatott közönség türte fecsegő mulattatásit. S mi érdeke van már ily rendszernek, melyben nem kell a lelkesedés, mely elmés osztályait találta ki a költészetnek: *társadalmi*, *festői*, *belső*, *kézmüvesi* stb költészet, mintha volna más költészet is a költőkén kivül.

Jelenleg Beranger hallgat, Delavigne minap halt meg, hiven a musához, kit tisztele fogytig. Lamartine a társalom viszonyait tanulja minden oldalról, Hugo gyárakról beszél. Vigny és Musset csak ritkán hallatják éneköket. Mind a mellett ne higyük, hogy a költői termékenység félbeszakadt, nem, az foly lelkiismeretesen, s minden nap hoz valamit. Csak egy van a mi nem fogy, a fényes üresség, melyet e monoton folyamból merítnek. Banville például egy előbeszédében megköszöni a közönségnek iránta mutatott rokonszenvét, s csudálatát. De a csudálat, bár meglehet őszinte volt, igen tulzott is vala. Banville bizonyos ifju iskolához tartozik, mely Gautier-től vette anyagi ösztönét, de ha ez némi részben költőileg isteníté az aranyat, vagyont és külső szépséget, amannál nem egyéb az, mint az anyagiság apró pénze. — Valódi megnyugtatás a léleknek, ha olykor egy kis egyszerü tiszta költészetet lelünk, hol erv párosul bájjal. Colet asszony *A győzöttek énekeiben* (les Chants de Vaincus) amaz utat követé, melyet elég dicscsel nyitának előtte, s magokhoz méltó költeményekkel őrzének meg Tastu és Desbords-Valmore asszonyságok. Megénekelni a győzöttöket kettős érdekü szerző, ugy is mint költő, ugy is mint asszony, előtt. Ő jobban érzé a szerencsétlenség részvétét, s jobban fösthetè azt meleg szinekkel. Meggondolva e tárgyat, hol képzelhetni szebb költészetet, mint mai napból, mikor egyesülve látjuk benne a szenvedők panaszát, az elhanyatlott nagyságokat, a megbénult hösiséget, a járom alatti népeket, melyek föltámadnak olykor percznyire, s kétségbeesésig zaklatják életöket? Lengyel, Olaszország, Irföld, a vérpadra ment s számüzetésben meghalt királyok, halállal szemközt is bátor hölgyek: mindezt a politica félszázad óta ajándékozá a költészetnek. Colet asszony megköszönti a *két Bandiera testvér* buskomoly emlékezetét; jó gyermekek volta-

nak ők, kiket a szeretet jobban köte Olaszországhoz, mint a vér, kik ifjuságukat föláldozák nemes csalódásaiknak, kiket a [illegible] által kapott halál sem szakasztott el egymástól. Ő igazi költői lelkesedéssel szól ily czimü versében is: *Miklós czár, leánya halálakor.* A gondviselés veri szivén e hajthatlan önurat, ki annyi fiút ragadott el anyjaiktól. Ez a szép ifju leány ki *még a halál karjai közt is szép*, Lengyelország halavány képe, mely neki szemrehányásul jelent meg.

De Lacratelle szinte szerencsés az *Éji dalokban* (les Nocturnes), mivel uj lelkesedésnek hódol, s mindig tesz verseibe gondolatot, mely azt szinezi, eleveníti, mint beltüz. Mert ha tiszta adott gondolathoz, mely emelkedni akar, ragaszkodunk, nehezebb elszórakozni a képzelödésnek. Az ifju szerző már más mü által tette magát ismeretessé: *A harangok* (les Cloches), de ennél jobb az imént említett, hol legjobb müve *A könyv* (le Livre), melytől gyermekkorában irtózik az ember, de később a legdrágább vigasztalója lesz Ha Lacratelle eltér az ifjabb költöktül báj és finomságban, de velök tart azon böségben, mely müveiken elömlik. Ilyenek már *Egy vándor madár énekei* (les Chants d' un oiseau passager) Duchesne Alfonstól, *Költői enyhületek* (les Delassemens poetiques) Letaillander Virginia asszonytól, *Az első levelek* (les Premières Feuilles) de Bornier Henriktől, *Költemények* (les Poesies) de Fonds asszonytól, *Magányok* (les Solitudes) Chefdeville-től. Ezek mindegy huron pendülnek. *Megfoghatlan, szerelmi fájdalom, végzet, sors, álmak, szür ület* stb. *(Francziából Mozade után)*

LYRAI KÖLTÉSZET.

Hattyudalok. Irta *Hiador.* Pest 1848. Heckenast Gusztáv sajátja, 12r. XVI és 80. Ára?

E kis kötetkét megelözi azon birálat, mely a Budapesti Hiradóbul átvétetett a Honderübe, tehát nagyobb közönségü lapból kevesebbektöl olvasottba, s arra pontosítja törekvését, hogy Hiadort összehasonlítván Byronnal, ennek nagysága mellé oda állítsa, s igy mintegy szemlélhető költöi alakká tegye elöttünk öt. Mi nem vagyunk elfogulva Hiador iránt s érdemeit tudjuk tisztelni, de oly barátai, mint a birálat irója, még sem lehetünk, s véleményünk oda járul, hogy ez csak reactio azon monopolizált dicsöits után, melyet egy más irodalmi párt a maga ke-

gyeltére tul az elégen halmozott. Innen magyarázható azon ellenszenv, melylyel viseltetik néhány lap és hívei Hiador ellen egy felől, még a másik rész fehér égig magasztalja öt más oldalról.

Visszatekintve költészetünkre, mi megdöbbennénk, ha alá kellene irni az ott mondottakat. A biráló csalódik, ha e nemben olyakat nem ismer a magyar irodalomban. Egész Hiadorunk ugyan nem volt még, mert a sentimentalismus költői közt nálunk maga Kölcsey is irt más egyebet is mint csupa fájdalmat, azonban ily különállóságot még nem róhatni fel nagy erényül, mert ez inkább betegség, mint sajátság. Mi már elveinknél fogva inkább vagyunk barátai az erősen jelzett költészetnek, minthogy Hiador áthigított, sokszor igen fínom, de azért nem egyszersmind oly mély s oly meleg dalaiban legfőbb criticai örömet találnánk. Aztán valami egyhanguság az, mi e költeményekben uralkodik. Örökös kapkodás a szivhez, ugy vélt fölfedezései már régen ismerős fájdalomnak, majd győzelmes kilépés e zaklatottságból, de utoljára szándékos belé ölése a kebelnek a selyempuha kinokba, — s mind ez utoljára sem egyéb, mint a keskeny subjectivitas taütologiája. Ellenkezőleg nem vonunk le semmit a szüzies ifjuság szentségéből, tiszteljük e fedhetlenségében óvott magaviseletet, de mit tehetünk róla, ha férfiasabbnak szeretjük a költészetet, bárminő légi teremtés legyen is annak istennője, a musa.

Ez véleményünk általában Hiador Hattyudalairól; egyes szépségein magunk is örvendünk, de a módot és utat nem ohajtjuk nagy keletünek irodalmunkban: mi ennek erős, egészséges, spartai férfiasságu költészetet kivánunk: mert ez fog helyre hozni sok eltorzult és elgyöngült idegzetet. Az ő utja csak kivételkép jó, hogy olyanról is legyen ismeretünk.

AZ IRODALOM JELENTŐSÉGE S BEFOLYÁSA AZ ÉLETRE.

A szellemnek anyaggali küzdelme végnélküli és örökké tartó; e földön soha sem is fog az az egyik elemnek tökéletes diadalával, másiknak teljes meghódításával végződni; mert ha a szellem győzne tökéletesen, a suly vagy nehézség köteléke oldatnék föl, mely földhöz köti az embert s megszünnének a természeti földi lét föltétei; ha pedig az anyag győzne, akkor a zürzavar oktalan forradalma állna be; az anyag nem állhat fen sokáig a rendező szellem hozzájárulta nélkül, a szellemnek is-

mét mindig alzatra (Unterlage) van szüksége. Az irodalom a szellem terméke, miért azt mindig tisztán szellemi szempontból kell s lehet tekinteni; lényegét azonban, jelentőségét mégis csak akkor fogjuk fel tökéletesebben, ha figyelembe veszszük az anyagi és real elemeket és föltételeket is, melyeknek befolyásuk alatt részint keletköztök, részint hathatósságuk áll.

Az irodalom kétségtelenül tényezőjévé, lön az uj kori életnek, oly tényezőjévé, mely a középkor előtt ismeretlen volt, s mely csak a könyvnyomtatás technicai találmánya által szerze magának jelentőséget. Igy mindjárt értekezésünk kezdeténél találkozunk azon igazsággal, hogy a mechanicai kezelés megrövidítése szellemi eszményi hatalom föltételévé és emeltyüjévé lön! Sajtó nélkül csak kevesen ismerkedtek volna meg avval, mit most ezerek vagy épen milliomok olvasnak, sok pedig egészen veszendőbe is ment volna; ez a sajtó egyik érdeme; e találmánynak azonban második, még pedig oly következménye, melynek jótékonysága hamarább kérdésbe jöhet, az: hogy végtelen sokaságu könyvek productióját idézé elő, melyek nem irattak volna, ha szerzőiket hirnévre vagy nyereményre való kilátás vagy a sajtó utjáni sokasítás jótékony hatása nem édesgette s ingerelte volna. Az irodalom újkori alakultában az auctoroknak, kik *csupán* irnak, s a könyvkereskedőknek — befolyásos osztályai a társadalomnak — üzletét s életmódját idézé elő, s az irodalommal szorosan összefüggő kérdés: a *sajtószabadság*, egyik legfontosabbik pontja az ujkori politicának. A szellemi és anyagi, eszményi és gyakorlati ily szorosan van összeszőve e téren!

Ha imént állítók, hogy az irodalom jelentékeny tényezőjévé lön az ujabb kornak, evvel még korántsem tagadjuk, hogy, bár más értelemben, a görög s római, középkori irodalomról is, ne lehessen szólni. Mi a görögöktől ránk szállott, valóban kisded irodalmat képez ugyan, de jelest; az egyetlen Homer a helleneknek sok egymásután következő nemzedékét édes énekkel áltatá, az ő tragicusaik, történetiróik és szónokaik még most is legjelesebb remekek; a római irodalom is méltólag képviseltetett a hozzánk jutott nevek által, s az elmés német találmányával a régiek halhatlan művei két ezer és több év után is új életre serkentek az azok által elragadtatott és müvelt szellemekben; a régiek irodalmának *egészével* azonban csak az ujabb idők birnak, hol annak ismeretét s élvezetét nem csak a szerencse választott kegyencze, hanem minden művelt kebel is megszerezheti magának. Az ujkori fogalmak szerint lényeges ismertető jele az irodalomnak: a nyilvánosság, az elterjedés általánossága; — a

jeles emlékiratok szerzője, melyek archivumokba s titkos cabinétekbe zárva tartatnak, kivül áll az irodalmi respublicán!

Legszélesebb értelemben az irodalomhoz tartozik minden, mi iratik s nyomatik; e terjedelmes jelentés mellett azonban egy szoros jelentés is képződött s különösen az angolok- és franczióknál nyert érvet magának, mely szerint az irodalom fogalma — a belles-letres önkénytes, szorosan nem határozott kiterjesztése — azon irott munkákat tartalmazza, melyek semmi szaktudomány-, semmi positiv tanhoz nem tartoznak, melyek többé vagy kevésbbé müvelt világiaknak szánva, vagy mulatságul, vagy tanításul szolgálnak, nem tudományos és szoros formában. Az ezen értelembeni irodalom, mely egy jelentésü a *malattató ir dalom*-mal, a *szakirodalom*nak állna ellenébe, melyhez épen úgy oda tartozik az orthographiátlanul irt szakácskönyv mint a mélyelmü metaphysica s dogmatica. Alig lesz szükséges megjegyezni, hogy az által semmi szorosan választó határ nem vonatik, vagy hogy, ámbár magokat a könyveket összvesen e különböztetés szerint lehessen is osztályozni az olvasók egyedisége és olvasásmód szerint, valamely szakirodalmi munka szinte ne szolgálhasson épen ugy mulatságul. A határon p. o. történeti, ethnographiai, utazási munkák állanak, melyeket egyik *tanulmányoz* másik pedig csak *olvas*, s meglehet, hogy mindkettö hason megelégedéssel, ha a tartalom tömöttsége s alapossága épen ugy új ismereteket s eredményeket nyujt a vizsgálkodónak, nézeteket s véleményeket vitat vagy javít meg sat., mint az előadás, a forma élénksége és szépsége a nem épen tudós és criticus olvasónak örvendetes és szellemképző módon rövidíti meg idejét. A történetiró p. o. Benvenuto Cellini életét azért olvashatja, hogy ama kornak történetéből néhány vonást gyüjtsön magának, a mütörténetiró, hogy Cellininek más müvészekhezi viszonyáról s müvészete felöli nézeteiről szerezzen tudomást, a müvész, hogy a munka készítése, módszere sat. körül tett intéseket használja, a literariai történetiró, hogy stiljét megismerje, a psycholog, hogy nevezetes jellemet szemlélgessen — s végül a közönséges olvasó, hogy kalandos élet olvasása által gyönyörködtesse magát.

(Folytatjuk.)

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

— A társaságnak f. hó 20-d. volt szerencséje királyi helytartó Ő Fensége által Budán a kir. várkastélyban elfogadtatni. A küldöttséget az

igazgató vezérlé, ki rövideden érintvén az intézet rendeltetését, azt Ő Fensége oltalmába ajánlotta. A főherczeg nyájas leereszkedéssel méltóztatott kijelenteni, mi szerint a Szépirodalmi Intézetet, mint egyik tényezőjét a nemzeti miveltségnek, teljesen méltatja, s valamint eddig figyelmével kiséré, s örült a tagadhatatlan sikernek, mely oly kevés eszközökkel éretett el, úgy ezentúlra nem csak figyelmét, de szükség esetében pártfogását is szívesen igéré. Ezek után fejenként bemutattatván magának a küldöttség egyes tagjait, kik közt többen voltak szépirodulmunk élő nevezetességei közül, őket hódító nyájassággal bocsátá el. A társaság pedig valamint eddig az elhúnyt nádor mindenkori biztató és buzdító kegyeiből, úgy ezentul is fens. utódja részvevő figyelméből meríteni azon ösztönt, melyet a közönség tettleges részvételének mértéke nem mindenkor nyújt neki; s haladand pályáján azon állhatatossággal, melyet az ügy kiván és érdemel, hű e jeligéhez: *Munkálj és bízzál.*

— Újra ajánljuk a mívelt közönségnek, különösben az irók és tanárok figyelmébe a *Hellen Könyvtár* s *Széptani Remekirók* köteteit. Emezekből eddig két kötet jelent meg, melyekben Aristoteles és Horácz költészettanaik, Longin széptana, Anaximenes és Aristoteles szónoklataik foglaltatnak, az eredeti nyelvekből fordítva, jegyzetekkel (a két darab kemény kötésben 2 ft.). A Hellen könyvtár első kötete Aesopot, a második Pythagoras Arany Mondatait és Isocrates négy beszédét, a harmadik és negyedik Sophocles két darabját, Antigonét és Electrát hozza. A I. köt. ára 36 kr., a másodiké 30 kr., a III. és IV-diké egybe kötve 48 kr. pp. Ezek közül megjelent Aesop és Isocrates magyarúl és görögül egyszersmind, amaz 1 ft. 12 kr., ez 54 kr. pp.

— A *Nemzeti Könyvtár* szinte folyamatban van. A második folyamnak utolsó füzete a jövő hónapban jő ki, melyben *Kis János Poétai Munkái* fejeztetnek be. — A harmadik folyamatból mely *Vörösmarty Minden Munkáit* hozza, e hónapban a 11. és 12-d. füzet jelent meg; a hátralevő füzetek még ez idén jönek ki, mikben Czillei és a Hunyadiak, Vörösmarty Legujabb Költeményei, Beszélyei és Regéi, s most legelőször gyüjtött vegyes kötetlen Irásai (két osztályban: Nyelv és Irodalom; Dramaturgiai Lapok) foglaltatnak. S a vállaló könyvárus Kilián György mind ezeket ingyen adja előfizetőinek. Az előzetési ár (8 ft.) újévig áll csak fen. — A negyedik folyamból, mely *Kisfaludy Sándor Minden Munkáit* hozza, eddig hat füzet van künn, mindenik ára 40 k. E füzetekben foglaltatnak: A boldog és A kesergő Szerelem, Regék a magyar előidőből, három könyv (a költő mind a 15 regéje, köztök Gyula Szerelme is), és Hunyadi János historiai drama.

ÉRTESÍTŐ.

Széptani irányok és tévedések (*Czáfolat és felvilágosítás*). E czim alatt megjelent már első közlésünk, midőn tudtunkul esett, hogy Sükei megszünt irni az Életképekben, s igy ha ellene folytatnók észrevételeinket, ő magát nem védhetné. Ha Sükei lelépése egyszersmind balgaságainak megismerése, ám legyen; mi nem czáfolgatjuk őt. Egyetlen jó tanács, mivel Sükeinek szolgálhatunk az, hogy ha az

eget fogja is hasgatni eszével, ne feledje a szerénységet, hagyja ki beszédeiből a fenhéjazást, mivel arra nem hajt senki, ellenkezőleg gyakoroljon szigort a tudomány, de soha a maga és társai nevében, mint legelső fölléptével mindjárt, mikor még annyit se tudott róla senki, mint a bestereczi lápon, Kuthy szerint, mai nap alakuló bogárról. Ezen irodalmi theatre-coup nem oly erőnek való mint Sükei, hanem olyannak, mely tovább tudja magát tartani, mint harmadfél hónapig. Azonban ha Sükei elment, ott maradt a szerkesztő s neki el nem engedhetjük vigyázatlanságát, hogy lapja első számában az *észaristocratia* napjait jövendöli, mégis csaknem egy lélekzet alatt megengedi Sükeinek beszállítani a *közhit*, *közszellem* bocskorosait, rendszergázoló bunkocratáit, sőt annyira lippent meg Sükei előtt, hogy ez igy kezdé szavait: *Lapjaink* stb. melyből az tetszik meg, hogy ő volt minden mindenekben. Jókayról mi kegyetlenül nyilatkozánk azonnal, mihelyt hire támadt, hogy ő szerkesztő lesz. Bár hazudtolta volna meg állításunkat s véleményünket maga felől: azonban teljesedni látjuk jóslatunkat. Emlékezünk rá, mikép ez előtt hét évvel még nem volt egyéb szüksége szerkesztőnek, mint jól tudni a helyesirást, és még tán a német nyelvet, miért akármelyikünk elvállalta volna, belletrista létére, politicai lap szerkesztését. Ma több kell a szerkesztéshez. Az elv, a rendszer fő dolog. Mert ezek az eszme vezére és katonái. Az ezek által győz. És lehet valaki jó regényiró, költő s egyéb, mind a mellett gyarló szerkesztő, és a kettőt soha sem kellene összezavarni. Tehát tudományos, azaz elvekre alapított s rendszerbe foglalt, ismeretek nélkül szépirodalmi lapot sem szerkeszthetni, mivel ennek is van tudományos oldala, sőt épen ez vezeti azt s védi félrehajlásoktól. Ne vegye azért rosz neven se Jókay se barátai, ha megint őszinteknek kelletik lenni nyilatkozásunkban, hogy vele csakugyan el volt hamarkodva az Életképek sorsa, s egész szerkesztői állása valami erőltetett dolog, mit szándékosan sem titkolhatni többé. Az ujdondász modor politicai lapban vezérczikkek, gyakran szárazságok mellett megjárja, de egész lapot oly burlesque köntösbe öltöztetni még sem lehet. Az Életképekhez annyi jó remény csatlakozik, ne tartsa tehát szerkesztői méltósága elleni dolognak Jókay hallgatni jó embereire. Őt ifjusága s egyébiránt szép képzelődő tehetsége sok kifogás ellen védhetik, de minden ellen és mindig védhetni nehezen fogják. Egy szerkesztőnek mindig elvet kell képviselni.

Mellőzve sok dolgok czáfolását Sükei tágításával, egyenesen átmegyünk Egressy Gábornak ily czimü czikkére: *Hugo Károly és szinköltészete.* Itt ez áll: A költői virágok nem puszta czafrangok, melyek a dologra szorosan nem tartoznak, hanem egyszersmind *életmaximák*, s mint ilyenek *nem az értelem* hideg csillámai, hanem izzó szikrái az indulatnak s mint ilyenek ismét az egyén benső állapotának szükséges kifejezése. — *Dramában nincs eszme*, ott nem ismerünk egyebet, mint érzelmet indulatot. — A művészet teste a valóság, *lelke az eszme* s a kettőnek egysége a poesis.

Egressy G. itt némi habozásba jött s külön kezde beszélni észről és szivről, mint mások is előtte már nagy mértékben. Mi megfejtők egyszer, mik s minő becsüek az ugy nevezett sententiák és maximák a költészetben. Magukban oda vetve, mint erkölcsi, művészeti vagy poli-

ticai tartalmuak, valóságos czafrang : ellenben ha illenek a jellem helyzetére, s oly szorosan reá magyarázhatók, mintha belőle forrtak volna elő, akkor elvesztvén philosophiai általánosságukat, a körülményekbe szövetnek s egyénivé, jellemzővé lesznek. Ily magyarázat után nincs szükség egymás rovására dicsérni értelmet vagy érzelmet. Ez régi nóta, belőle soha sem fog kijőni az a criticai maxima „dramában nincs eszme.“ Philosophiai nyelvünk talán hiányos, vagy Egressy kifejezése ingatag, de a drama eszme nélkül semmi, különben nincs, a mi elevenítse. Ilyen eszmék már a hálátlanság Learben, királyság utáni vágyódás Macbethben, féltékenység Othelloban, Tell Vilmosban a szabadságszeretet, Goetzben a lovagkor végvonaglása, Bánk bánban az idegen befolyás, stb. Ezeket, a mik igy csillognak ki a dramából, s minden részben meghatják azt, nevezzük eszmének, mi nem egyéb mint valóságban, tárgyban megjelent fogalmak összege. Erre egyébiránt E. G. is rá megy, s ez uton állítja mindjárt : A művészet teste a valóság, *lelke az eszme*, mind a mellett szólanunk kelle róla, mert ugy jött volna ki avatlan előtt, hogy a drama nem mű, a dramai költés nem művészet.

— Az a javaslat, hogy Hugo Károly a nemzeti szinházzal, oly viszonyba és fizetésbe is tétessék, mint Czakó és Szigligeti, azért ferde és czélellenes, mivel a mi általa eléretni szándékoltatik, ily formalitások nélkül is megeshető, mihelyt az igazgatóságnak ugy fog tetszeni. Czakó és Szigligeti nem csak irók, hanem egyszersmind szinészek is, azért igen kár volt például hozni fel őket, s ilyen jó alkalmatlan tanácstól a költő barátai megkimélhetnék az igazgatóságot.

— Herczeg Eszterházy Pál a nemzeti museumnak két szobrot ajándékozott : egyik Tadolinitól ; *Venus*, és *Amor* ; másik Laboureur-től : *Metabus, a Volscusok számüzött királya nyilazni tanitja leányát Camillát*. A két szobormű értéke 20,000 pengő ftra becsültetik.

— *A magyar népzene barátinak* van szerencsém jelenteni, hogy a Kisfaludy-Társaságtól, mint a „Népdalok és Mondák“ kiadója, a magyar népnóták vagy dallamok kiadásával is megbizatván, immár két füzet került világ elé, mindegyik hat hat dallal, *Fogarasi* és *Travnyik* szerkesztése alatt, kik azokat énekre és zongorára *egyszersmind*, vagy *egyedül* zongorára a legszerencsésebbon alkalmazák, s alulirtnak reményt nyujtottak, hogy baráti és hazafias közremunkálásokkal rövid időn igen beses gyüjteményt fog kiállíthatni, mivelhogy a néptől vett dallamok száma eddig is *több százra* megy, melyek nem csekély fáradságot és költséget igénylenek, de, mint nemzetnépi szellemünknek legszólóbb nyilatkozásai, méltán megérdemlik azt. Énekelhetőség a hangok fokozatában, sajátság és izlés a kidolgozásban, hűség a népiességhez raszkodásban, a legszigorubb mübirót is kielégítendik. Ez a kidolgozás nem veszi ugyan ki a hegedűt czigányaink kezéből, de megóvja népdalainkat mindenesetre az eddigi német mesteres eltorzítástól, sőt tiszta redeti önségökben állítja fel azokat, a legkényesebb izlésnek is hizelőleg, mi népdallamaink felöl a Themse és Seine, a Spree és Duna partain egyiránt bebizonyult mind eddig.

A megjelent dalok a következők :

Első füzet.

1. Káka tövin költ a rucza *(Halk, Andante).*
2. Elmentem én a szőlőbe *(Frisded, Allegretto).*
3. Az alföldön halász legény vagyok én *(Halk).*
4. Deres a fü, édes lovam, ne egyél *(Halkdad, Andantino).*
5. Ugy ég a tüz, ha lobog *(Frisded).*
6. Nem szerettem az életben csak egyet *(Halk).*

Második füzet.

7. Hótul fehér a gyöngyösi hegytető *(Halk).*
8. Beszegődtem tarnóczára juhásznak *(Mérsékelt, Moderato).*
9. Sem eső nem esik, Sem . . . *(Fris ed).*
10. De mit töröm fejemet *(Lassu, Adagio).*
11. Szerettelek, szeretlek is, a mig élek *(Halkdad).*
12. A Tisza, a Duna zavarodik *(Fris, Allegro).*

A dalok első strophái szótagonként irvák mindenütt a reájok eső hangjegyek alá, a többi strophára nézve pedig utasításul fel van jegyezve a dalok száma, a mint a „Népdalok és Mondák" két kötetében eddig megjelentek. — Kaphatók a dallamok minden pesti műárosnál, továbbá alulirtnál (Zöldfa-utcza 279. sz. 2. emelet), Travnyik Jánosnál (Leopold-utcza Gyurkovics-ház), füzetenként 30 p. kron. Ki 10 példányt vagy ezen felül rendel meg, 50 percent mellett kaphat példányokat, mire nézve rendelkezhetni alulirtnál. Vállalatát, mint a népdalköltészet kiegészítőjét, a népzene barátainak figyelmébe s buzgóságába hazafias örömmel ajánlja Pest, oct. 30. 1847. *Erdélyi János.*

— Legujobban megjelentek: *Hattyudalok.* Irta *Hiador.* Pest, 1848. Heckenast Gusztáv sajáta. 12dr. XVI. és 80 l. Ára?

— *Magyar és német beszélgetések* és *Nyelvgyakorlások.* Szerkeszti *Királyföldy Endre.* Pest, 1847. Kiadja Heckenast G. k8dr. 156 l. Ára?

— Legujabb és legteljesebb magyar és német *Zsebszótár.* Összeirta Alsó-Viszti *Fogarasi János.* Második kiadás. Első füzet A—G. 1—240 l. megjelenendik 3 füzetben. Előfizetési ára a 3 füzetnek 2 f. pp.

— *Státusférfiak és Szónokok könyve. Szalay László* által. Uj folyamat. Második füzet. Tartalma Dupin. — Brougham. Pesten, kiadja Heckenast Gusztáv, 1847. n8dr. 176 l.

— Debreczenből vettünk ily czimü könyvet: *Egy szinész emléklapjai.* Irta Sepsy Károly. Debreczenben, nyomatott a város betüivel MDCCCXLVIII. Ily külön czim alatt is: *Sepsy Károly munkái.* Első kötet. k8dr. X. és 174 lap. Tartalma: Utazási emlékek, novellák, vegyesek és egy szinmü: *Ördög* és *Angyal*, 2 szakaszban. Poa Eugenia novellája után dolgozva.

— Sajtó alatt vannak *Novellák, Jókay és Pálffytól*, mind kettőt Heckenast adja ki.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten nov. 7. 1847. 19. sz.

MAGYAR CLASSICA LITERATURA,

Berzsenyi Dániel összes Munkái. Költelem és folyóbeszéd. Közre bocsátotta meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Harmadik kiadás. Kéziratban maradt még nem ismertekkel.

III *). Szóltunk Berzsenyi szépmütani irásairól. Ezeket *a magyarországi mezei szorgalom némely akadályairól* 1833-ban irt academiai értekezés követi. Itt költönk, a tapasztalati mezőn, új és figyelemre méltó oldalt fejt ki. Általános érdekü e dolgozat azon adatoknál fogva, mik falusi népünk erkölcseire és állapotjaira vetnek világosságot. De bennünket itt csak az előadás érdekelvén, ki kell emelnünk szellemdús tartalmassága mellett a világos, folyékony és tárgyhoz alkalmazott irásmódot, melyet itt ott csak a kiadó tarkázott el helyen kivüli archaismusaival.

Toldalékban találjuk Berzsenyi *leveleit*, egyet Kazinczyhoz, tizennégyet Döbrenteihez; s ezek mellett Kazinczy huszonnégy, Döbrentei huszonkét levelét Berzsenyihez. A költő levelei figyelmünket itt alakilag és tartalmilag vonhatják magokra. Elsőbb tekintetben azok a legjobbhoz tartoznak, mit irodalomunk e részben bír. Könnyüség, elevenség, csín, s ezek mellett törzsökös magyarság tüntetik ki. S azért sajnálnunk kell, hogy a Kazinczyhoz irottak közül csak egyet kapánk, valamint hogy kiadóhoz szólókat sem mind, mire a czímen az „előlegesen“ szó, s a levelek sorában észrevehető hézagok mutatnak. De reményljük, hogy az amazok birtokában levő kegyeletes kéz azokat közölni fogja s azon hűséggel, melylyel az ilyet szokta, s melyet Berzsenyi kiadójánál, fájdalom, nem találunk. Csak akkor leszünk képe-

*) Az I. czikket l. Szemlénk 1. féléve 17. s köv. ll. a II. a 86. s köv. ll.

sek e levelezésből teljesen megitélni a két férfiú — B. és K. — viszonyát, és azt, melyik állt tisztábban a másik irányában, melyik volt csak gyenge, és melyik — mert a halottakról csak igazat! — több mint csak gyenge. Nekünk ugyan egyelőre úgy látszik, hogy ha Berzsenyi leveleit teljesen ismerendjük, a vád nem Kazinczyra fog nehezedni. Berzsenyi, mint az életrajzból is értjük, sokáig rejtekben dolgozgatott, *előképe*, mint nem csak a kiadó vallja (84. l), hanem beszéli a költő Berzsenyi minden lapja, Kazinczy volt.

Plátói nyelved s lelked idézte le
Hozzánk az ép íz szebb geniuszszait;
Nyelved mosolygó grátiája
Önti belénk Helicon malasztját.
Te lelkesítéd szunnyadozó erőm,
. . . . . .
Nyomdokidon lebegő Camoenám.

Igy énekelt Berzsenyi 1808-ban. A kiadónak e vallomást gyanúsítani tetszett a 84. lapon. „Eddigi előkép írja : Ritka ragyogásu barátom . . örvendj érdemeidnek s támadó dicsőségednek : „kipattog ezen, szédült öröme, ajánlásában;“ holott Kaczinczynak azon évi oct. 31. költ e soraiból : „Te engem mesterednek nevezel“ világos, hogy e levelet az „Ajánlás“ megelőzte. Kazinczy egyébiránt, ellenkezőleg, mint azt a kiadó szivesen elhitetné velünk, koránsem puszta dicsérettel igyekezett a fiatal költő ragaszkodását megtartani, sőt nemes nyiltságával folytonos tiszteletét és hűségét méltán igényelhette. Jan. 1. 1810. Kazinczy igy ira Berzsenyihez : „Én csak arra kérlek, hogy ne tartsd áldozatnak némely darabjaidat kirekeszteni ezen gyüjteményedből. Inkább kevesebb legyen, de mind jó. A meglehetős poétai mivek irtóztatók. Ezen felyül azt cselekszik, hogy a legszebb darabokra is homály ugrik vissza a meglehetősekről, melyek épen az által hogy csak meglehetősek, már roszak, Mediocribus esse poetis non homines non dî etc.“ (242. l.). Azon évi maj. 16. szinte B—hez költ levelében (243. l.) ellenmond Szemerének, ki Berzsenyit Virág elébe tette; s habár e részben Szemerének vala igazsága, az nem kevesbbé Kazinczy őszinteségének tanujele. S mennyire nem kivánt bármit ifju barátjára erőszakolni, beszéli szinte e levél. Berzsenyi t. i. aggodalmát fejezé ki Szemere előtt az iránt, nehogy, ha a Kazinczy által ajánlott változtatásokat verseiben el nem fogadja, ezt megsértse : mire Kazinczy öt határozottan megnyugtatja : Mi volna, igy ir az imént emlitett levélben, a mi barátságunk, ha az ehetségesnek képzelthetné az efféle dölyföt. Én elmondtam a

mit jobbnak véltem. Mit végy te fel, az a *te* dolgod, nem az *enyim*. A barátságnak az a legszebb jusa, hogy kimondja vélekedését, s más reszről az, hogy bátran követi tulajdon érzéseit" (244. l.): egészen ugy, mint 1803. sept. 27.: „Nem kérlek, hogy a versek leirása alatt vett szabadságaimat rosz neven ne vedd, mert hogyan vehetnéd azt te nékem rosz neven? de arra kérlek, hogy az én érzéseim s ízlésem miatt a magadéit meg ne tagadd, s semmit ne hagyj úgy ahogy én javaslom, hanem ugy ahogyan magad leled jónak" (VII. l.). Ezek daczára a kiadó a mellett áll (a IX. és 258. l.), hogy az első kiadásba csúszott változtatások Kazinczy akaratával mentek belé. Berzsenyi maga Helmeczynek tulajdonítá, de nem feddé öt, mert azt hitte, hogy H. jobbítani akart, mig Döbrenteihez irt leveleiben keményen kél ki ellene s méltán annyiban, mert az ily túlbuzgóság az iró szellemi szabadságát sérti. De már ekkor kezd feltünni Berzsenyiben ingerültség is, mely, tüneménye egy, magányában önelégültség és baráti magasztalás által ápolt, s élet által nem mérsékelt, titkos dölyfnek, utóbb epe és méreggel borította el költönk lelkületét. Ö, édes gyermeke a neologiának, néhány új szó beszurásaért, mik azonfelül tökéletesen helyesek, s ma már ki sem ismerszenek a legtörvényesb ágybeliek közül, felekezetét, melyhez tartozott, s mely nélkül soha Berzsenyi nem leendett, indulatosan megtagadja. Azonban *nincs igazok*, ugy mond, *mert pártost keresnek. Ily alacsony a pártosságnak lelke! Ójd magadat neologusink dühétől! . . . Ily haszontalan a theoria izlés nélkül* stb. (258. l.). Azonban a sértett kebel, látszólag, ismét lecsillapult; s azon évi dec 15. Kazinczyhoz, kit kétség kivül szinte a dühösök közé értett, kiben a „plátói lélek és nyelv" helyett, már most *a pártosság alacsony lelkét* látta, s ki, miután „az ép íz szebb geniuszszait" idézte le, theoreticus lett *izlés nélkül*: ezeket irja: „Megbájoltatva követhetlen szépségü epistoláidtól, ismét epistolát próbáltam. Rostáld meg kérlek, s taníts meg nyomdokaidba hágni;" söt a drámában is kivánván próbálkozni: „Te kétség kivül e részben is tudsz engem vezetni" (252. l.) Helmeczyhez pedig 1816nak elején:

Ha én terólad gondolkodni kezdek,
Csak egyet érzek, egyet gondolok,
Csak azt, barátom, hogy téged szeretlek.
52. l.

Nem ily könnyen felede Berzsenyi egy más sérelmet, mely azonfelül csak az ő szemeiben volt az, minden máséban megtisztelö öszinteség leendett. T. i. megkészült Kölcsey hires birálata, s a Tud. Gyüjteményben 1817. meg is jelent. Kazinczynak ez évi

oct. 12. leveléből látjuk (248. l.), hogy Berzsenyi kérdezősködött nála, ki legyen ez a Kölcsey? Kazinczy nem csak a kérdésre felelt, hanem a bírálatról is egész őszinteséggel ugy nyilatkozott mint érzett, t. i. nem kárhoztatólag, mint Berzsenyi alkalmasint várta, s egész nyugalommal elbeszélé, mikép az felöle (a mennyire emlékezik, minthogy a levél irásakor a Tud. Gyüjtemény kezénél nem volt) sok jót és sok nem jót mond. „Nevezetesen téged azok közé számlál, a kiket nem az imitatio, hanem a természet teve poetává, és hogy verseidben ifjú arcz, öröm, könnyüség van elöntve mint Homérén, Goetheén. *Nem gondolok én azzal, hogy ő vagy akárki akár engem, akár mást megcsapkod*, higyd el, édes barátom, *mindenikünkben van csapkodni való;* attól sem félek, hogy az irástól, olvasástól elidegenít; lesz mind iró, mind olvasó, *s a korbács használ mind az irónak, mind az olvasónak.* És minthogy a bírálatot ellenbirálat követendé, igy folytatja: „Én téged arra kérlek, hogy feleletedből ki ne tessék a *magad* védelme, hanem csak az *ügyedé*. Személyünk nyer, ha az ügy nyer, s veszt, ha ez veszt s az utolsó esetben még hiuságunkat meg is kaczagja a világ.“ Néhány nappal utóbb, miután a bírálatot tartalmazó kötet visszakerült Kazinczy kezébe, újra ment levele Berzsenyihez (249. l.), részletesb amannál, s helyenként Kölcseynek ellent mondó, helyenként őt védő; s általában csillapító szándékkal. „Kölcsey, ugy mond, nem csak gorombán nem bán veled söt minden sorából személyednek szíves tisztelete szól, de sokben veled és velem nincs egyértelemben .... Én is tisztelem recensióit; nekem nagyon kedvesek; de nem ugy tisztelem mint Pest tiszteli, a mint hallom. A recensens is mondhat nem igazat, *mint a recenseált iró* ... És alább odáig folytatja egyenességét, hogy az „eredetiség“ kérdése körül igy nyilatkoznék: „Te legjobban tudod, ha lettél volna-e az, a mit benned velem együtt Kölcsey is csudál: de hogy Kisfaludy az olasz poeták által, nevezetesen a Petrarcha sonettjei által lett azzá a mi lett, még pedig nem csak a formában, hanem a dologban is, azt merném állítani. Nem csak Virgil leve Homér által, hanem Zrinyi is (a mint Kölcsey mondja) Tasso által, söt magát Homért is az elötte éltek csinálták, mint Goethét, és mindent, a ki még nagy volt .... Valamik leszünk, mind az imitatio által leszünk.“ S e vég intéssel rekeszti be sorait: *De élj szerencsésen, kedves barátom. Légy nagy és nemes még haragodban is. Nem vesztünk a haraggal, ha az nemes.* Kazinczy tehát pártatlan volt a két barát, a költő és birálója, közt, s miután Berzsenyi felindulását és felelő szándékát észrevette, nem ugyan erről le-

verni, de „haragját“ csendesíteni igyekezett. A következés olyan volt, milyet ő nem várt. Berzsenyi három évre elhallgatott, még Kazinczy leveleit is válasz nélkül hagyá, míg végre (1820. végén vagy 1821. elején) hímezetlenül megirá mestere iránti elhülését Söt az elhülés oka is ki lehetett mondva világosan, mert Kazinczy szükségesnek látá magát védelmezni e vád ellen : Annyi való, irá, hogy én a Kölcsey recensióit nagy gyönyörüséggel olvastam. Mit itéle verseid és a superint. Kis uréi felöl, arra épen nem volt gondom; egyedül azt a szinét tekintettem az érettségnek, nyugodalomnak, mely dolgozásán, az első soron kezdve az utolsóig, bájoló hatalommal ömlött el . . .“ Verseid neked elhalhatatlan fényt szerzettek; nevedet a maradék soha sem fogja tisztelet nélkül nevezni . . . Élj igen sokáig e szerencséd birtokában . . s hidd, hogy érdemeidet védelmezni, ha azt kivánná a szükség, nálamnál készebb senki sem volna. *De birtokaidat senki sem vette kétségbe.* Azonban mi láttuk már, hogy Berzsenyi nem volt az, ki az őszinte szót eltüri, s noha az említett levél a barátság legmelegebb érzéseivel iratott; s vég szavai ezek voltak : „Add ismét jelét hogy szeretsz, s vigasztald meg, nagyon kérlek erre, éretted gondokban levő barátodat;“ noha ezt azon évben még egy más levél követte, Berzsenyi ujra és végkép megszakasztá mesterével a levelezést; mert azon nyolcz évvel utóbb, t. i. 1829nek tavaszán költ válasz, melyre Kazinczy legutolsó levele (251. l) hivatkozik, aligha egyéb vala, mint az illem hideg parancsainak hódolás, mire annak themája : „barátok gondolkozásának, izlésének szabad ellenkezniek, de nem soha sziveiknek“ alkalmasint reá mutat. Ez t. i. csak az elhidegült Berzsenyitől telt ki, a ki csak ott szeretett, hol feltétlenül csudáltatott. Kazinczy már ekkor jó helyt keresé a hibát, midön újra biztosítá, hogy Kölcseyvel ellene soha sem fogott kezet, és a mit ez tett, az ő híre nélkül tette (251. l.). Ellenben bezzeg kezdett Berzsenyi ragaszkodni Döbrenteihez, a miért ez az Élet és Literatura egyik kötetében, bár csak néhány szóval, oltalomba vette Kölcsey ellen. Az a tan t. i., mely szerint „ily két szabad tüzü teremtő lelket mint Kisfaludy Sándor és Berzsenyi nem kell feszesen kiczirkalmazás határai közé szorítani“ *), öt minden észrevétel alól felszabadítá, akár Kölcsey birálataiban, akár Kazinczy leveleiben alkalmatlankodjék az; s míg Kazinczynak minden érdeme el lön felejtve, s félre ismerve baráti őszintesége, Döbrenteihez ily sorok menének : *Próbált barát-*

*) Élet és Lit. II. köt. 367. l.

tom vagy! De próbált barátja vagy a szent igazságnak is; mert kötelességednek tartád tévedésedet megvallani s arról nyilván lemondani (Itt, ha nem hibázunk, a sonett ügyében tett visszalépése értetik Döbrenteinek *). „Lelkednek ezen genialis szépsége az, a mi engem inkább von hozzád, mint az, hogy *a legdurvább fegyverek ellen fedeztél* (274. l.). E sorok félreismerhetlenül festik mértékét azon önszeretetnek és követelt nolime-tangerének, mely Berzsenyit eltöltötte. Ez iszony a criticától fejti meg azon gyülölségét, melylyel kezdett viseltetni a Kazinczy egész felekezete iránt, kik neki nem csak tudatlan pusztítók és puszta „Stylistiker"ek, hanem immoralis emberek is, a „plátói lélek" pedig „fülmuzsikás!" (274. l.) voltak; ez fejti meg kárörömét azon bolhacsípés, de az ő szemében csapás felett, melyet Dessewffy József a Tud. Gyüjteményben e „gladiatorokon oly nemes indignatióval" ejtett; ez fejti meg, miért gróf Dessewffy ezen indignatiója balzsam volt, ugy mond, az ő szívének (277. l.); és miért örült annyira Kazinczy „Rosz követője" **) gr. Dessewffy által készült igen mindennapias ellendarabjának (283. l.), mely szerinte nagyon genialis szellemü s megtalálta a dolog hetedik börét" (ugyanott). Mivé aljasulhat végre a legtisztább kedély is, ha önszeretete a monomaniáig csigázódik fel, költönknek 1831. sept. 5. költ sorai mutatják. Kazinczyt épen akkor ragadá el a keleti mirígy. Kazinczyt, kit minden jó siratott, kinek sírja felett az általa valóban megsértett Kölcsey engesztelő áldozatot hozott; Kazinczyról a soha nem sértett Berzsenyi igy ir: „Kazinczy halálát nagyon ellenkező érzelmekkel vettem. Sajnáltam (vajjon?) mint régi barátomat és sok talentummal biró embert (mely kegyes elismerés!): *de más részről azt gondolám: olyan ember dült ki közülünk, ki tekintetével sok hitvány embert védelmezett, s ki a maga hibáinak alacsony védelmezése mellett minden alacsonyságra kész vala vetemedeni. Azonban, nyugodjék* . . . (288. l.). S ezzel átadjuk az általunk mint költöt szinletlen tisztelettel tisztelt és szeretett Berzsenyit minden elfogulatlan biráló itéletének, commentár nélkül.

(Vége következik).

*) Már 1817-ben, mire ugy látszik Berzsenyi nem emlékezett, Boileau Költészettana fordításában utasitá Döbrentei illő korlátok közé a sonettet. 1823-ban maga irt olyat a Kenyérmezei Diadalban. 1827-ben az Élet és Lit. II. köt. kimondja, hogy az nem csak elseje, de utolsója is.

**) Ered. Munk. I. 160. l.

AZ IRODALOM JELENTŐSÉGE S BEFOLYÁSA AZ ÉLETRE.

(Folytatás.)

A szakirodalomról csak röviden szólunk. A sajtó közbenjárása által a tudalom positiv terén ismeretek, eredmények, nézetek s fölfedezések sokkal gyorsabban terjesztetnek, több oldalú vizsgálat alá vétetnek, az által új törekvések léptetnek életbe s hasznos ismeretek öregbíttetnek, bár meg kell vallani, hogy itt is hihetlenül sok nyomorú és fölületes könyv nyomatik, melyek azonban jobbára csak anyagi károkat szülnek inkább, minthogy azok rendszerint mellőztetnek, nem vétetnek s feledtetnek. Az is sajnálatos, hogy sokan, tehetségöket s talentumokat túlbecsülve, ily téren tolakodnak fel irókúl, hogy boszuságot s kárhoztatást, ócsárlást arassanak, mig hasznosabbat tehetnének, valamint: hogy a szakirodalmak mindinkább végtelen terjedelemmé áradnak és sekélyesednek, a helyett hogy központosulnának s mélyre feneklének; ezek azonban oly viszásságok, melyek a növekvő értelmiség s ismeretek terjesztésének megszámíthatlan hasznosságai mellett alig jönek tekintetbe s melyeknek a magának előbb-utóbb utat törendő jeles és jó, a soha el nem maradó critica mindig ellene fog törni. A szorosan demonstrativ tudományokra, mathematica-, mechanica-, természettanra az azoknak szentelt irodalomból csaknem kizárólagos haszon háramoltatik, de oly tanítmányokban, hol nem reménylhető ily bizonyosság, az orvosi tudományban p. o. a homeopathia és allopathia vitája, kiterjeszkedő irodalmával, végül csak eredménydús lehet a tudományra nézve. Másképen állhatna a dolog a vallási irodalommal, hol vallástalan és felületes munkák által nagy erkölcsi kár fog következhetni; ha azonban itt károk lehetségesek, azok főkép abból származhatnak, hogy az efféle veszedelmes könyvek vagy kilépnek a szakiratok jelleméből, vagy pedig hogy a laicusok kiváncsi kapzsiság által hajtva, oly munkák után nyulnak, melyek sajátkép szakemberek számára iratva, tudományos vizsgálatot és önálló ítélő tehetséget kivánnak, ő rájok nézve azonban hoszasabb vizsgálódás eredménye lehet.

Az egészen szilárd és teljesen felületes olvasásmód tulságai közt természetileg sok fokozat van közepett, és sok olvasónál, kik az olvasást nem épen nagy komolysággal s határozott czéllal gyakorolják, hogy az éldeleten kivül az által még képezzék is magukat, mind a mellett még mindig túlnyomó hasznokat idéz elő, minthogy bizonyos fogékonyságokra s figyelemre mégis csak ra-

gad valami, mi aztán eszközül szolgál a müvelésre, anyagul elmélkedésre, gerjesztésül mélyebb érzelmekre s a jeles elmemüvek magokkal ragadják a kevésbbé gerjedékeny szellemet is, felülemelve azt a pusztán szenvedő, ábrándozó s magában néman merengő éldeleten.

Tekintetbe vevén a sajtónak árnyékoldalait, a sajtó valódi hivatásával ellenkezőleg elkövetett visszaéléseket, az ember (kivált a szükkeblü és sötétség barátja) könnyen kisértetbe hozatik azt óhajtani: vajha Guttenberg a könyvnyomtatást fel ne találta, az igazság és felvilágosodás szellemének ezen organumot, melyet az emberiség rosz és sötét szelleme hason, bár nem hathatósabb, sikerrel fordít szolgálatára, ne nyujtotta volna.

Azonban, nem ereszkedve a sajtó jó és rosz oldalának terjedelmesb fejtegetésébe, csak annyit jegyzünk meg, hogy bár mily heterogen nemüek s megosztottak légyenek is a sajtó felöli vélemények s nézetek, annyi bizonyos és kétségbe vonhatlan örök igazság marad, hogy a sajtó hatalmas elömozdítója a civilisatiónak, humanitásnak, szabadságnak, a sajtó örök érdeme az, hogy a felvilágosodás századokkal mozdíttatott elő, az sietteti a szellem gyümölcseinek érlelését s a szellemvirágzatok tarmékeny magvait sokkal terjedelmesb téren hinti el — az egész civilisált világon — mint nélküle lehetséges volna; nevezetesen a politica és a népek joga felöli eszméknek és uj elveknek a sajtó vivott ki diadalt és elismerést; az tevé a szentirást népek sajátává, összekötve más találmányokkal, az vert szellemi hidakat a nemzetek közt s idézett elő közlekedést, forgalmat a legtávolabbi népek között; az teszi maradandóvá s ezerszerezi a különben hirtelen elhangzó szózatnak hangját, végtelenül sokszorozza a legnemesebb szellemi éldeleteket, emeli az élet becsét s magát az embert,

Rousseau azon elmélete, mely szerint minden találmány és müvészet elszakadás, elpártolás a természettöl, kilépés az értelmi ártatlan állapotból, alig talál hallgató fülekre korunkban; a történetileg vagy csak költötten eredeti természetállapotnak a természetszerü állapottali fölcserélése általában sophismának ismertetik; mert épen a tökélyesbedés, a culturában és értelemben előre törekvés teszi az emberi természetnek jellemző sajátságát; a maradás, megrekedés és veszteglés betegsége és halála az emberi szellemnek. Azon találmány, mely szerint a szárnyra kelt s röpkedő szó irás által állandósítandó, mintegy elkerülhetlenné tecndönek mutatkozik; azon mesterség pedig, mely az irásnak sajtó általi sokasításában áll, eseményesebb ugyan, azon-

ban még is bensö, bizonyos gondviselö összefüggésben látszik lenni az egyetemes, egyenlöségi törekvéssel, iránynyal, mely, ha nem csalódunk, az ujkori időt jellemzi. A szónok szava, szózata betölté az atheni agorát és a romai forumot; ezen közlekedési eszköz kielégítö lehete, valamig egy város csak egy népet foglala magában; könyvnyomtatás nélkül még késöbben a középkorban is lehetett *élni*, hol azonban a közlekedés az által is élénken feltartatott, hogy a társaságnak egyes osztályai, kalandok s vándorlások vágyától hajtva, mint a harczfiak, lovagok, részint a tudósok és szerzetesek is, egy országból s néptöl másba költözének; ujabb időben azonban a könyvnyomtatás ohajtva vártan érkezék a szükség kielégítésére, hogy nagy néptömegeket szellemi kötelek által füzzön egymáshoz, a közlekedés öntudatát közöttök föléleszsze s táplálja és az értelmiségnek szélcsebb utat nyisson. A sajtó már annyiban is despotaellenes, hogy egyesnek, kinek ezer szolga nem áll készen szavának híresztelésére, eszközül szolgál, hogy oly nagy körben tegye hallhatóvá magát, mint egy hatalmas uralkodónak szava, s igy kiegyenlíti a hatalom külsö különbségeit. Ne feledjük egyszersmind, hogy az iráson s nyomtatáson kivül még az élö szó, és szóbeli ékesszólás is megmarad számunkra; hogy a mesterségek vagy müvészetek nem hozzák magukkal szükségeskép az emlékezet és szólástehetség elhanyaglását.

Most menjünk át magára az irodalomra ennek tartalma, dolgozatai, rendeltetése szerint s vizsgálkodjunk, mily jelentöséggel, befolyással van a jelenkori életre semmi határozott szakokba vagy tanítmányokhoz nem tartozó részében?

Mindenek elött jelentsük ki, mit értünk mindent a szakmunkákat kizáró, mulattató irodalom vagy *irodalom* alatt általában. Ide számítunk elöször és föképen minden ugynevezett belletristicai munkát, mindenféle költészetet, románczokat és novellákat, zsebkönyveket és almanachokat; továbbá a mulatságnak és társalomnak szolgáló, részint eredetieket nyujtó, részint aesthetica-criticai napi lapoknak és folyóiratoknak nagy halmazát, az általánosan emberi érdekü tárgyak körüli értekezéseket és munkákat; aztán a könnyüded hangon irt utazási munkákat, utazási vázlatokat, ország- és néprajzokat minden határozott tudományos czél nélkül irottakat; a nem szorosan tudományos vizsgálatot, vagy tudományos politicát illetö történeti munkákat; a naplókat, többé vagy kevésbbé jelentékeny történeti személyeknek inkább szellemdus elmésség-, mint a történet musája sugallta characteristicáit, anthologiákat, anecdota-gyüjteményeket, s

végül a politicai lapokat is, mennyiben azok nem szorítkoznak szorosan a ténylegeshez, mennyiben okoskodásaikban társalomszerű és aestheticai szint öltenek magukra, vagy politicai elemen kivül az irodalmat, jeles személyiségeket, a napi történetből jellemző és concrét vonásokat is stb. fölvesznek magukba. Igy a franczia journálok alatt a tárcza (feuilleton) fészkelte meg magát művészeti, tudományi és irodalmi hirekkel. Az angol napi lapok nem zárják ki az irodalmat s Németországban a napi történet legtekintélyesb organumai czélszerűnek látták az által tökéletesbíteni dolgozataikat, hogy történeti anyagszerökhöz irodalmi nevezetességet s jelenségeket illető tudósitásokat és birálatokat is mellékelnek. Különös sajátsága az ujabb kornak, hogy az irodalom és politica szorosabb viszonyba léptek egymással, hogy az utóbbit nem tekintik többé, mint korábbi időben, a jogászok, diplomaták kirekesztő egyedáruságainak s nem kerülik mély tisztelettel minden más emberfiak. Ez is következése s bizonyíték annak, hogy az ujabb idő iránya, az újkori szellem törekvése oda megy ki, hogy a születés és rend előjogainak megszorításával a *talentum* emelkedjék és számára a legbefolyásosabb állomások jelöltessenek; mi lehet azonban kétségbe hozhatlanabb bizonyítványa a talentumnak, mint az irónak a közönség tömege által önszántából adózott javallat? Az uj kor szelleme mindenütt lerontá a választó falakat s a kölönbféle elszigetelések és castok erős határait és nagyobb vegyületet és amalgamatiót idézett elő. A többszöri franczia forradalom lényeges változásokat hozott elő, a szerepek fölcseréltettek, a viszonyok felforgattattak; közemberekből marechalok levének és kormányzók; tisztekből koronás fejdelmek váltak; finom nevelés és tudományos képzettség nélküli férfiak játszák a diplomaták szerepeit; egyszerü polgárok vettek részt a törvényhozásban és álltak a kormány élén; egy asszony (Rolandné) a hosszú ideig uralkodott gironde-nak vala lelke; egy irónö (Staelné) munkái által aggodalmat szerze Napoleonnak; Rousseau azonban a *vigjátékok* és *regények* irója híres Contrat social-ja által oly nevet szerzett magának még Francziaországon kivül is, kogy a lengyelek alkotmánytervezésért járulának hozzá országuk számára. Öt helyes oknál fogva, a belletristica és politica egyesülése prototypusának lehet tekinteni, melyet azóta annyi irónál, nem csak az angolok és franczia'k, hanem németek közt is elváltozva, észre lehetett venni. Francziaországban egy ügyes stilista, vagy épen fényes iró és költö nagy jövendöre számolhat, ha tolla segélyét politicai tanoknak s nézeteknek kölcsönzi. — Francziaországban, hol az

előadás csillogását, simaságát és patheticus tüzét annyira tudják becsülni, s oly országban, hol a politica annyira ütere az életnek, minden jeles tehetségü iró elhivottnak tartozik érzeni magát, hogy valamely politicai felekezet mellett nyilatkozzék, s a zászlót, melyhez szegődék, minden tőle kitelhető erővel s tehetséggel dicsőítse, s valamint Athen polgárának Solon alkotmánya szellemében ugy oly politicai életü népnél is, milyen a franczia, tilos a talentumnak semlegesnek lennie a pártok viadalában. Francziaország irodalmi nevezetességei közt nehezen van egyetlen férfi is, ki egyszer másszor szinte meg nem jelent volna a politica terén, ki könyveinek vagy versezeteinek alkalmilag legalább politicai színt nem adna, sőt költői és aestheticai kérdéseknek s fejteményeknek is örömest adatik politicai fordulat, és a regényiró, a vaudevilleköltő gyakran a napi kérdésekben emel szót. A statusférfiak Angliában és Francziaországban méltányolva az irodalomnak a közvéleményre való befolyását, az irodalmi talentumnak bizonyos hasonszülöttséget tulajdonítnak a magukéhoz; Francziaországban nem csak a politicus journalista, sőt a tárczairó, költő is jelesíttetik s körülmények szerint, út nyittatik neki a kormány élén álló férfiak által; az irodalmi érdem iránt tanusított kitüntetések, megtiszteltetések és segélyzések Angliában nem ritka tünemények; emlékezzünk csak vissza W. Scott és Bulwer rangra emeltetésére, Moore Tamás és lady Morgan nyugpénzére. A kormánytagoknak, Angliában s Francziaországban bizonyos szükségességgel tukmálva a trón körébe, nem szabad s nem lehet megtagadniok rokonszenvöket az irodalom és művészettől, mint a müveltségnek legfontosabb elemeitől — annál kevésbbé, minthogy gyakran maguk is kitünő irodalmi nevekkel birnak, — jusson csak eszünkbe Angliában Bolingbroke, Walpole, Burke, Canning, Brougham, s az olykori költői ministerek; Francziaországban Chateaubriand, Guizot, Thiers, Barante, Salvandy, mig más országokban, p. o. Németországban, hol az uralkodók minden külkényszerítés nélkül választják ministereiket, a legfelsőbb statusférfiak compromittáltatni hinnék magukat, ha valamely versezet, költemény vagy dramának ifjukori vétkeit kellene megbánniok. Azonban minden csekély kegymutatás daczára is, mely eddigelé Németországban az irodalom férfiai iránt tanusíttatott, az utóbbi itt szorosabban összerokonult; mit részint más országok példája, részint a korszellem mozdíthata elő. Az irodalom és politica ezen áthatásának és vegyületének különböző nemei is Schiller, Jean Paul és Börne által képviseltetnek. *(folyt. követk.)*

ALMANACH-IRODALOM.

Unio Zsebkönyv 1848-ra. Szerkeszté *Urházy* Kolozsvárt stb.
(Folytatás.)

A prósai dolgozatok között első helyen veszszük Jókay Mórtól az *Átkozott ház*-at. — Madocsay Bálinttal csak két lény volt e földön bizalmasan: legvénebbik cseléde, egy tébolyodott kertész s ennek unokája, egy nyolcz éves leányka, amaz Rába, ez Judit. Az őrült megjövendölé neki, hogy őrizkedjék olyan leánytól, kinek igen fehér a homloka és igen feketék a szemei, mert az fogja öt megrontani. Egy estve midőn üldögéltek ketten a kandalló előtt, megpillantá Bálint ez arczot az ablakon át holdvilágnál, s annyira megijedt, hogy másnap elutazott, s mikor hat év mulva visszatért, ujra látta a kertben ez arczot, egy szép leánykaét, ki nem más vala, mint Judit, Rába unokája. Madocsay a leányba belé szeret, s midőn már épen viszonzást remélene, igy szólíttatik meg általa: *Méltóságos uram*! sőt nem csak, hanem azt is nyilatkoztatja előtte, hogy ő már mást szeret: Ajky Bélát. Madocsay megnyugodott és menyekző helyett kézfogó tartaték nála. A jegyes pár, összekelésig az ő házánál lakott, akkorra pedig egy nagy palotát építtete számukra. Ide vitte át Bálint az összekelteket, de mikor visszatérne, lovai elragadák, összetörék öt, mely szerencsétlen hirt meg akarván vinni a cselédek az uj kastélyba, más nap ugy találják, hogy még minden alszik ott. — A ház lakói: uj pár, cseléd mind meghalának az első éjen. A dolog titka pedig az, hogy a ház fojtó légü források fölé volt épitve, melyek kigőzölgései megjárván a falakat, ha betétettek az ablakok, minden ott hálókat megfojtottak. Madocsay Bálint ismerte a physica subterráneát. — Csak a terrenummal kell megbarátkozni, melyen ezen elbeszélés játszik. s azonnal kibéküliink vele. Az a csudálatos ember, kihez bizalommal senki nem lehetett, ugy van bár leirva, hogy mesének is elég, de mind a mellett helyt áll magáért, helyt különösen a Jókay által reá föstett vonásokban. Erősek azok és mulhatlan szinüek. Egyébiránt Madocsay Bálint egyik alakja a nép által ismert rosz szellemnek, közelebb hozva az élethez, mely nem hogy symbolicus, vagy allegoriai jelentésü volna még, hanem épen polgártársi köntösben hozatik elénk, s költőiségének gyökerét népi hiedelemből frisíti s nem a közel valódiságból. Igy anyagilag ezen elbeszélés a mesevilágba tartozik, de formája kikapja az „egyszer hol volt hol nem volt“ modorból, mikor belép azon körbe, hová a való

életből vett minden novellák tartoznak. Ha e nézeteket elvetjük, akkor Madocsay Bálint olyanságának nem lelünk alapot, s belé kell esnünk az idealisták szük körébe, kik örökké csak a positivet emlegetik s ennek is kiszívják quintessentiát, hogy annál kevesebb számra olvaszszák le a költői tárgyakat, a roszra és kellemetlenre pedig rá fenik a költőitlenség mázát, mintha az a mi szerintök rosz, rút, vagy kellemetlen csak per abusum vagy per contrarium tartoznék a költő ecsete alá. — Ilyen Madocsay féle alakokról tud a nép, kiknek szemében látja leginkább a daemoni erőt, mely a kisdedeket megveri, a gyönge idegzetüeket betegekké igézi, s ha nem csalódunk Jókay vagy ezen eszmét, s bal hitet használta fel az „Átkozott ház"ban, vagy közvetlenül a néptől vevé annak meséjét. Annál könnyebben vihetjük pedig vissza a népre e mese származatát, mivel Madocsay valóban értett ahoz, mi ezen költői alakokat érvényre emelte a néphitben. Ő értette a természet titkaiból a physica subterraneát, s bizonyos, hogy a mesei csudás, bűvös lények mindig a természeti erők megtestesítései.

Tisztelet a szent helyeknek Dózsa Dánieltől. Rónay Ödönt az ébreszté föl szerelme mámorából, hogy neje csak hamar egy siró kis gyermeket szült, kinek első sirása keserves csalódását ordítá (!!) lelkére. Ő elnézte e kora jelenetet, de az ujonnan született Arthur iránt atyailag nem érzett, s a gyermek atyai közöny és anyai kényeztetés között növekedett. Rosz erkölcse elkergeté őt az atyai háztól a szerb és török tartományokba, végre Moldvába, hol halottrablásból élt. Rónay visszafogadta öt, s ajánlá a vidék jobb házainál, nevezetesen Uriánfalván, hol a dus Urián és szép leánya laktanak. Azonban az ifju megint belé sodortatott a roszba, s egy kolozsvári sokadalmon eladá Rónay lovait, elkártyázta árukat. Most ujra elmegy a háztól Arthur, kitagadtatva annak rendi szerint a szükséges tanúk előtt. Ekkor egyenesen Uriánfalvára veszi utját apródja kiséretében, s megnyeri kegyét a házi kisasszonynak, Berthának, ki Hullámfy Kázmérral volt előbb ismeretségben. Ott léte alatt jelenik meg Kázmér, s nem sokára levél jön utána Rónaytól, melyben azt irja Uriánnak, hogy tiltsa ki házából Arthurt. De Bertha szerelme már övé volt, s igy a következő éjjel találkára (rendez-vous) hivja meg öt a kerti kápolnába. Mielőtt azonban ez történnék Arthur még anyjához lopakodik, s kicsalja tőle ékszereit, miket pénzzé tehessen, és egy lovat, mert ugy gondolá, hogy elszökteti Berthát. Hasztalan volt pedig Hullámfy Kázmér intézkedése, ki e tervnek nyomára jött, mert midőn ellen akart állni, Arthur öt csaknem halálosan sebzé s a leánynyal tovább állott, s Kolozsvárt egy szegényes hajlékban huzá meg magát vele, remélve, hogy elvégre kegyelembe fogadtatnak szüléik által. Azonban mindez nem teljesedik, Arthur kicsapongó lesz ujra s gyermekágyban hagyja elveszni a szegény nőt, ki rövid időn meghal, maga pedig egy grófnővel utazni megy. Ily elhagyatottságában a nő levelet ir atyjának, fölfedi szomorú állapotját, mikor meglátja még „egyen egyen" kedveseit, Kázmér pedig utnak indul boszút állni Arthuron. Idő mulva Arthur ujra Kolozsvárt, ujra kártya mellett; s találkozik azon orvossal, ki Bertha körül járt, s ismerőse volt házuknak. A kalandor pénzt kér tőle kölcsön, de az orvos e helyett régi keresetére hallottrablásra utasítja őt, a minoriták sirboltjába. Arthur egy testet foga kifosztani, s lámpája mellett Berthára ismer a ki-

fosztandottban, mikor a rendörség tetten kapja, de ő menekülni akarván, magát agyon lövi. — Ha ezen elbeszélés folyamán semmi enyhitő, semmi kiengesztelő nem merül fel, hanem csak gonosznál gonoszabb tervek Arthurnak borzasztóvá tételére, jele, hogy a költő hatást vadász, igyekezvén részek s nem az egész által keresni befolyást kedélyünkre, s igy ő is azon párthoz tartozik, mely érzéseinknek csak némelyikét akarja boldogítni művészet által, s megfelel a könnyebben kielégithető aesthetikai szükségnek, mint a guta, mely hol bal, hol jobb oldalán keresi meg az embert. Mind a mellett nem kárhoztatjuk Dózsa D. tehetségét, hanem csak modorát, mert ez uton a jó tehetség is elfajul. Ő maga fogja tudni legjobban, mikép orvosolja magát, ha összeveti s elgondolja, minő irók után és művek szerint tön ő aestheticai tanulmányokat.

Egy kastély története, Mártonffy Ignácztól. A Nádory grófi család volt ur egy vár és falu felett. Zsarnok földes ur! Egyik szobában leljük őt komornyikjával Ambrussal beszélgetve, ki minden ő titkait tudá. Egy mindentudó! Fő dolognak látszik mindjárt egy tőr, egy napló, egy börtön. Három becses dolog! A sötét folyosóból csigalépcsőkre hág a magán maradt gróf, kulcsot zörget, ajtó nyilik, s alant egy beteg női hang zendül meg. A gróf és nő szerelmi viszonyban voltak, melyből egy leány született, kit a gróf nem akart el ismerni s a nőt mint megunott portékát tömlöczre veté s arra kényszeríté, hogy feledjen mindent, mikor neki is megkegyelmez, a leányt is pártolandja, de nem mint atya: azonban a nő megmaradt kivánata mellett. A gróf most Ambrust szólítja elő véghez vinni akaratát a börtönben, hogy vége szakadjon mindennek. Alig, hogy ezt rendeli, belép fia Emil, ki katona és házasodni akarván, haza jő s kijelenti atyja előtt, hogy jegyese egy szülétlen leány, Mari, ki fölött a csábítás tartott keresztelőt. Most a gróf halálra szánja el a lányt és anyját, minek kivitelét Ambrus oly föltét alatt vállalja el, hogy a fekete naplóba be irja a gróf, mikép a nőt és leányát ő maga gyilkolta meg.

Emil és Mari épen együtt vannak ezen utóbbinak lakában, midőn ott megjelen Ambrus, s egyenesen fölfedi, hogy ő Marit meggyilkolni jött. (Hohó!) Azonban nem gyilkolja meg (már ez más!), hanem megtiltja, hogy egymáséi leendjenek, s Emilt eltávolítja tőle, mikor megalkuszik a leánynyal, hogy anyját, ki a kastély börtönében szenved, visszaadja, ha lemond Emilről. Mari belé egyez.

Ambrus mint anya és leány és fiú gyilkosa állt a gróf előtt, ki a fél falu jutalom helyett Ambrusra gyilokkal rohan. De Ambrus erős legény, izmos karokkal fogja által őt és leviszi a csigalépcsőkön, ott elbeszél neki egy történetet, melyből kisül, hogy ő (Ambrus) szerette volt legény korában a pórleányt, kit a gróf elcsábított, s hogy boszút állhasson, szolgaul szegődött a grófhoz, stb. stb. és falhoz lánczolja őt, „nagy kegyetlenül“ örülve boszuállásának. Mari és anyja megörülnek egymásnak, Emil és Mari testvéri indulattal szeretik egymást, de Emilben kihal a család. E történetet pedig halála óráján beszélte el Ambrus az öreg lelkésznek, a lelkész Mártonffynak, Mártonffy pedig nekünk. — Megvalljuk, nem kezeskedhetünk róla, ha jól mondók-e el a mesét, mivel az meglehetősen zavart, különösen azon párbeszédek miatt, melyek a gróf és Ambrus közt, kik egymás titkát tudák, rövid szótagokban folynak. E novella szerzője valami élénk fris franczia művet akart adni s el is érte

szándékát, mert párolog itt a nyerseség, s az ember orrát szinte csavarja a hentesi bűz. *(Vége köv.)*

NEMZETI SZINHÁZ.

20. *Kérek két pengőt kölcsön.* Vigj. 1 fv. Irta *Xaver, Duvert* és *Lausanne.* Francziából ford. *Egressy B.* Ezt követé *Robin orvos.* Vj. 1 fv. Irta *Premeray Julius.* Francziából ford. *Egressy B.* — 21. *Borgia Lucrezia.* Nagy opera 3 fv. Irta *Bidera.* Zenéjét szerzette *Donizetti* ford. *Jakab István.* Középszerű előadás, leginkább Bognár miatt, ki Gennaro szerepét nem adhatá vissza ugy, mint Wolftól megszoktuk. — 22. *Ruy Blas.* Drama 5 fv. Irta *Hugo V.*, francziából ford. *Nagy Ignácz.* — 23. *Hazasság XV. Lajos alatt.* Vj. 5 fv. *Dumas Sándor* után francziából ford. *Egressy B.* a m. t. t. költségén. Már már feledők e vigjátékot, mert rég óta nem adatott, azonban nem szülé közönségünkben a viszonlátás érdemlett örömét. — 24. *A párisi rongyszedő.* Drama 5 fv. előjátékkal, 12 ábrázolatban: Irta *Pyat Bódog*, francziából ford. *Egressy B.* — *Leschetizky Tivadar*, zongora-virtuóz hangversenye. Adatott vele két vigjáték, ugymint *Humoristicai tanulmányok* 2 felv. Lebrun után németből ford. *Egressy B.* és *Gábor*, ez után *Esernyő és Bérkocsi* Vigj. 1 fv. Irta *Anicet-Bourgois és Brisebarre.* Francziából ford. *Egressy B.* Leschetizky ur az első és második vigjáték után jelent meg; és lelkesedéssel fogadtatott ugyan de nem zajjal, mert a nagy közönség hallgatag volt, holott gyönyörű férfias játéka nekünk szinte uj ismeretlen modort látszik reproducálni a mai zongora hősök között. Az ő érdemei nem voltak méltányolva. Egyébiránt ez sorsa még a genialitásnak is, ha oly bőven jö egymásután, miként a zongorahősök. — 26. *Férjem kószál.* Vj. 2 fv. Irta *Corman és Grangé*, ford. *Csepreghi. Latky* ur *Durosel Móricz* szerepében lépett föl. Hangja nem tiszta, s mig ez ki nem mivelödik, szinpadi szerencséje biztalan. Addig is pedig nem adhatunk neki jobb tanácsot, mint hogy őrizkedjék a modortól, söt inkább fejtsen ki magából saját módot s épitsen azon tehetségein, melyekre támaszkodva érzette magát hivatottnak szinházi közönség előtt föllépni. — 27. *Örökség.* Eredeti drama 5 fv. Irta *Obernyik K.* — 28. *Vallomások.* Vigj. 3 fv. Irta *Bauernfeld*, ford. *M. K.* — 29. *Lammermoori Lucia.* Nagy opera 3 fv. Irta *Cammarano Salvatore*, zenéjét *Donizetti*, ford. *Egressy B.* — 30. *Chivri Diána.* Drama 5 fv. Irta *Soulié.* Francziából ford. *Egressy B.* a m. t. t. költségén. — 31. *Két Pisztoly.* Eredeti szinmű 3 szakaszban, népdalokkal és tánczczal. Irta *Szigligeti*, zenéjét szerkeszté *Erkel.* — Octoberben volt 31 előadás, még pedig *dramai hat.* melyek közül kettő eredeti, a többi franczia. *Vigjáték* adatott *kilenczszer*, tizenegy darabbal, melyek közül csak *egy* volt eredeti és uj: *Fiatal nagy néne*; a többi egyen kivül mind franczia. *Szomorujáték* fordula meg *négy* a szinpadon, kettő angol, egy német és egy eredeti. Mind a három népszinmű Szigligetitől telt ki; mig a *kilencz opera* közül két olasz volt, magyar egy, német is egy. A játékrend nem maradt ugyan sértetlenül, mind a mellett szigorúbban tartatott meg, mint annak előtte. A mennyit pedig szállongó

hirből tudunk a diszitmények mögötti események felől, melyek belső dolgai az intézetnek, Bajza igazgatása már eddig is jóltevőleg hatott, s ugy vettük észre, hogy a szigor nem szorít, hanem kedvet ad, s ez megtetszik azon könnyü, derült előadásokból, melyekben csaknem életunt színészeti személyzetünk azóta egész örömmel forog a szinpadon. — Nov. 1. *Benyovszky*, vagy *a kamcsatkai számüzöttek*. Eredeti nagy opera 3 fv. *Kotzebue* után irta R. K. Zenéjét szerzette *Doppler*. — 2-kán a szinház zárva. — 3. *A debreczeni nép-zene-társaságnak* némethoni, hollandi, belgiumi, frankhoni, különösen párisi műutazásából haza érkezte után, igazgatója *Dobozy Károly* személyes karvezérlete alatt (ki szerencsés volt magát zenekarával ő felségök a porosz, szász és hollandi királyok előtt hallatni) adott *Zenészeti estélye* két szakaszban. Ezt megelőzé *Johanna és Jeanette*. Szinmű két felvonásban. Irta *Scribe*, ford. *Csepreghi Lajos*. — Berton aranymívesnek két leánya van, csak az egyik ugyan az övé, de melyik, bizonyosan nem tudja, mert neje várandós állapotban ment volt el dajkának egy tábornagy nejéhez, ki meghalván, a dajka visszatér Párisba a két gyermekkel, utközben azonban rablók megölik, s igy a két gyermek minden bizonyosság nélkül ér Bertonhoz, ki azokat egyiránt szereti és neveli. Az egyik leány Johanna (Komlóssy Ida) szerelmes Joubert (Udvarhelyi) ékárus fiába Armandba (Szigeti) s az öreg ékárus remélve, hogy Johanna lesz az uri születés, maga is sürgeti az előbb roszalt szerelmi viszonyt. A másik leány Jeanette (Lendvayné) szerelmes egy marquisba, ki mind a mellett mással jár jegyben. Auberville marquisné (Miskolczi J.) sürgetvén Bertont, hogy vallaná meg, ki melyik másik a két gyermek közül, szeget üt Joubert ékárus fejébe s ugyanazért ujra késlelteti fiának Johannával leendő összekelését. Végre egy levél minden kétséget eloszlat, a fő születésü gyermek Jeanette, ki, miután a marquisról lemondott jegyese, hozzá megy ugy pedig, hogy Johanna is kétszáz ezer frankot kap menyasszonyi ajándékul, s elégtétetik Joubert vágyának, ki mindig azt ohajtá, hogy menye annyival birjon. — E furcsán gondolt eseményből szerencsés helyzetek fejlődnek, melyek, mint sok más szinműben, egészen a mi ünnepelt Szentpéterynk számára irottakul tetszenek. Melyik az ő igazi gyermeke? ezen való kétségeit, a gyermekek iránti szeretetét magához méltólag adá ő, s a közönség igen jól mulatott. Ezután megnyilt a zenészeti estély, mely általában roszul ütött ki. Mi valósággal megvesztegetettnek hiszszük Dobozy modorát, mert előadása, igaz magyar zenei előadásokhoz képest, ugy szólván, Midás versenye volt Apolló ellen. Mi ha titkok összevágásából sejteni szabad, ugy sejtjük, hogy Dobozy hangestélye kezdete volt azon történeti éjnek, melyet Jób patriarcha mint fogantatása éjjelét megátkoz: Ne legyen örvendetes éneklés azon. Az a vérméből kifosztott magyar zene ugy hangzott épen, mintha hidegkuti németek játszottak volna. Gondolja meg D. ur mikor expiálja tettét, hogy annyi jóra való czigányt megfoszta becsületes kenyérkeresetétől.

— Hugo és Szigligeti említett dramái a biráló választmány által előadás végett elfogadtattak. Hugoé minél előbbb szinpadra kerül.

— Kuthy bevégzé *Rejtelmeit*, igy rövid nap készen lesz előttünk nyomtatásban is.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten nov. 14. 1847. 20. sz.

MAGYAR OVÍD.

Az ősz *Ígyed ntal*, ki folyvást ifjúi tűzzel s férfias kitartással működik a romai költők fordításában; Tibul s Ovíd keservei után, kik mindenikét kétszer dolgozta, hogy őket a lehető hűséggel és csínban szólaltassa meg; ime befejezte az *Átváltozások* második dolgozatát is. Mi ez ernyedetlen munkásságu férfiúnak szerencsét kivánunk a mindenkép figyelmet sőt hálát érdemlő munkához; s abban, mit velünk barátságánál fogva közlött, olvasóinkat is részeltetni kivánjuk előízletül. Talán lesz még vállaló a magyar irodalomban, ki azzal a hazát megajándékozni bátorsággal birand. Mutatványul Apollo és Daphne episodonát választjuk az I. könyvből (452—567 v.).

Első volt, kire Phoebus gyúlt, pénéusi Daphne;
Nem vak történet, boszuból ezt tette Cupídó.
Délius őt minap, a lelövött kígyóra kevély még,
Nézé, összehuzott hurral mint hajtja meg íját:
Bajnoki fegyverhez mi közöd, mondotta, kaczér fi?
Ily viselet sokkal jobban tud vállamon állni,
A ki vadat mélyen s ellent sebhetni tanúltam:
A ki imént poshadt hassal több holdra kinyúló
Rettenetes Pythont sok nyillal földre terítém.
Fáklyatüzed gyújtson, nem bánom, bármi szerelmet;
Díszünket ne merészeljed bitorolni magadnak.
Erre Venus fia így: Nyilad üssön mindenen át bár
Phoebus; enyim téged sebhet: s mint, a mi vagyon, te
Felhaladod; hiredet hirem úgy meg fogja előzni.
Szólott: s a levegőt kieresztett szárnyai vervén,
Gyorsan lombbal ölelt Parnassus bérczire ére:
S puzdrájából két, külön ösztönt kelteni képes,
Nyilt fog: az elfojt, ez termett gerjeszteni lángot;
A melyik gerjeszt, aranyos, s fényt éle lövel szét:
Tompa az, a mely fojt, és szúrva hegyére van ólom.

Ezzel Amor pénéi leányt veszi czélba, amazzal
Sérti velőig meg, csontját átverve, Apollót.
Ége egyik tüstént; másik szalad a szeretőtől;
Erdőben jár kel, s az elejtett vad lepelének
Örvend, és olyan valamint férj nélküli Phoebe,
Rendbeszedetlen hajfürtit pártába szorítva.
Kérték számtalanok; kéröit azonban utálta:
Férfi ölétől fut, bújkál csak rengetegekben:
Semmi Hymen, sem Amor nem kell neki, házasulás sem.
Atyja, leány, mondá többször; vőt adj nekem egyszer;
Atyja, leány, mondá többször! nekem adj unokákat.
Ő pedig a házas fáklyát, mint vétket, utálta,
Kellemes orczáját festé pírszinre szemérem:
S karjait atyjának fonván hízelgve nyakára,
Engedd, szóla, atyám, hogy szűz mindenha maradjak,
Atyjától nyer előbb ilyesmit szinte Diána.
Ő ugyan engede: ámde kecsed, mit kérsz te, tilozza:
És fogadalmiddal képed kegye össze nem illő.
Poebus látta, s belé szeretett Daphnéba; s reményié,
Megnyeri nőjének, de csalódott jóslata által.
Mint lobog a tarló, melyről learatva kalász van;
Mint a kertelet ég, ha utas fáklyával az éjben
Jára alatta, vagy azt reggel közelébe vetette;
Isten is akkép fült: s a tűz velejébe hatott le,
És gyötrötte szivét czélt vesztett vak szerelemmel.
Függeni ékítlen hajfürtit látja nyakára,
Hátha fonottak, mond, volnának? látja tüzelgő
Kék szemeit, mint csillagokat: majd látja mosolygó
Ajkát, mit nem elég csak látni: dicséri kezét, és
Ujjait, és karját, s félig lep nélküli vállát.
Még jobbnak, mit akart, vélé. Fut lenge lebelnél
Az gyorsabban: s e visszahivó hangokra sem áll meg:
Várj meg Daphne; nem úgy szaladok mint ellen utánad
Nympha ne fuss: bárány így farkast, szarvas orozlánt,
És tuba a sasnak vad körmét szokta kerülni;
Mindenik elleneit: szerelem hajt engem utánad.
Jaj! vígyázz, elesel: megsérted gyönge bokád a
Tüskék közt; oka nem kívánnék lenni bajodnak.
Zordon az a hely, hol futsz; lassítsd hát szaladásod;
És ne siess, kérlek: halkabban majd menek én is.
Nézzd meg jól, ki szeret. Sem bérczek közt lakozó, sem
Pásztor nem vagyok én: sem csordák s nyájak után itt
Nem járok. Botor, oh, nem látszol tudni, kitől futsz!
És oka ez, hogy futsz. Engem tart Delphos urának,
Tart Claros, és Tenedos, valamint pataraeai főhely.
Zevstől származom. A mi van, és volt, s lenni fog, arról
Szólok: s általam a hurral dal egyeztetik össze.
Czélra talál nyilam; egy volt biztosb eddig enyimnél,

Mely sebet a nyugtas szívnek mélyébe lukasztott.
Gyógyászat tőlem veszi létét : üdvet adónak
Mondatom : és erejét ismérem az orvosi fűnek.
Hajh! hogy semmi gyökér irt nem terem a szerelemre :
A mi segít sokon, a művész nem lel heget abban!
Többet szólni akart; pénéi leányka azonban
Elfuta; s ezzel együtt elvágta beszéde folyását.
Szép volt ekkor is ő : kifödé hó tagjait a szél :
Szemközt jött lebelek leplével játszadozának;
És lebegő hajfürteit a lég hátára legyezte:
Nőtt a távolban kecse. Már a zöldkoru isten
Czélt tévesztve tovább nem akart hizelegni : hanem mint
Hajtja Amor, ment annak gyors léptekkel utána.
Mint az agár, mikor a tág téren szökni nyulat lát,
Fut prédája után, fut ez is, hogy megmenekedjék,
Kapni az eb készül, mármár megfogta reményli,
A szaladó sarkát hosszú orrával elérvén.
A másik gondolja fogoly, de kirántja magát a
Fog közül, és a rá tárt szájat hagyja utána.
Igy van az isten, s lány; ezt félsz, azt hajtja reménye.
Mégis gyorsabb, mert Amor ad neki szárnyat, az üldő,
S nyugni időt nem hagy : hátán vagyon a szaladónak;
És vállára terült hajfürteit éri lehése.
A szüz veszte erőt, halvány lett; a sietéstől
Tikkadozó, szemeit pénéi habokra mereszti;
S ments meg, atyám! igy szól; folyamok, ha van istenetek. Föld
A melyen nagyon is tetszém, vagy nyelje le hasadba;
Vagy pedig arczom, mely e bajba taszíta, cseréld el.
Kérését csak alig végzé, már zsibbada teste:
Érzékeny kebelét vékony héj kezdte bevonni.
Fürtei lombokká, s ágakká tagjai lettek :
És gyors lábai rest gyökerekké váltanak által :
Képze tetőt feje : és egyedül szépsége maradt meg.
Phoebus kedveli e fát is : s ha tapintja kezével,
Új haj alatt dobogó mellét érezni gyanítja.
S karjai ágát, mint tagokat, gyögéden ölelvén,
A fán csókja czupog; csóktól is futva fut a fa.
Minthogy, az isten mond, benned nem ölelhetek én nőt,
Laure, maradsz mindig legkedvesb fája szívemnek :
Homlokom, és lantom, s puzdrám díszelgni veled fog,
Róma vezére visel, ha mikor győzelmet öröm zeng;
S a Capitolt fényes menetekben látja meg a nép.
Augustus teremének hű őrzője szünetlen
Állsz küszöbén; a közbe fogott tölgyfára vigyázó.
S mint fejem el nem nyirt hajjal minduntalan ifjú;
Akképen te is élj örökös lomb tiszteletével.
Paean szólani szünt : a most lett laurea lombbal
Inte; s mikép egykor feje, úgy hajlonga tetője.

AZ IRODALOM JELENTŐSÉGE S BEFOLYÁSA AZ ÉLETRE.

(Folytatás).

Schillernél az ethico-politicum, közelismerés szerint, költészi jellemének fő elemét teszi; költészetének tartalma és iránya épen annyi becsben volt épen oly nagyon philosophialag törekvő mint művészileg képző szelleme előtt, mikép maga a forma, s ez az, mi őt Goethétől lényegesen megkülönbözteti, s mi neki egy részről épen ugy érdemül tulajdoníttatik, mint más részről szemére hányatik, mig az utóbbi oldalról Goethe Schiller fölébe emeltetik, amattól pedig háttérbe tolatik. A franczia irodalomnak új *eszméi*, melynek *kicsapongásai* és *iszonyatai* ellen Schiller p. o. „A harang" czimü dalában a leghatározottabban s legerélyesebben nyilatkozik, költőiorganumot, lelkesedett és tisztakeblü papot találának benne, s mindezen eszméket legsikerültebben és legvilágosabban Don Carlos- és Tell-Vilmosban terjeszté elő. Goethe ellenben kirekesztőleg művész volt s azért is művészek, szemlélődő, kevésbbé practicus szellemek által magasztaltaték leginkább Schiller ellenében, ki legbuzgóbb, leglelkesebb bámulóit a törekvő, tettvágyas ifjuság közt találta s találja, mig Goethe musájának barátai inkább az érettebb életkorok osztályába esnek, kik valódi ámulatok hiányában túl vannak már az ifjukori enthusiasmus és az ideal mámorosságán s kik örömest helyzik át magukat Goethével bizonyos öneszméletes, de azért kevésbbé élvdus ámulatba. Ujabb időben csaknem átalánosan megegyeztek a természeti költészi tehetség legnagyobb gazdaságát Goethének tulajdonítani; ha azonban a német irodalom e két coriphaeusának összes becse egybehasonlíttatik, a viszonylatot tán igy lehetne megállapítani: Schiller az ifjabb, Goethe a korosabb kedélyek költője, s ezen itélethozással, hiszszük, egyik nagy szellemnek sem tulajdonítunk absolut elsőséget a másik fölött. Igen ugyan, hogy az érettebb kor tapasztalásban, ismeretben, belátásban és eszméletes józanságban *felül* áll az ifjuságon; de hát az ifjukor *természeti* előlépése s átmenete a meglettebb korba nem szükséges-e hasonlag s nem szellemi és erkölcsi haladás-e az minden tekintetben; s az ifjukor költőjének borostyána épen oly hervadhatlan mint az érettebb koruaknak költőjeé; mert ha jövendőben nem volna majd ifjuság, mely keblében a lelkesedésnek lobogó lángját táplálja, a későbbi korban el fogna hamvadni s kihalna azon érzék is, mely a szívnek

ifjukorából megszabadítva, egy goethei költészet lágyabb, szelídebb és tisztultabb hevében gyönyörködik.

A szépirodalom és politica egybeolvadása második képviselőjének Jean Pault nevezők; ilyennek bizonyítá ő magát több munkájában, melyek a véres szabadítási háboru korszakába s következő időkbe esnek. E helyen más lyricus költőket is nevezhetnénk ugyan, mint Arndtot, Körnert, Schenkendorf Maxot, vagy Fouquét; e lyricusok azonban épen a kor körülményei által lettek költőkké, Fouqué lelkesedésének pedig némely felforgató járulékai is vannak.

Harmadik férfinak Börnét jelöltük, nem mintha ama két férfiuval szándékoznánk párhuzamba tenni öt, hanem a ki az irodalom és politica egybeolvasztásának legujabb korszakát képviseli és lelkesedett, szerencsés tanítványa Jean Paulnak. Csak hogy nála s terményeiben, összehasonlítva Jean Paullal, a viszony annyiban változik, hogy Börne csaknem kirekesztőleg politicát tárgyaló s illető, de társalmi hangon írt munkái által gerjeszte legtöbb figyelmet s az olvasó közönség nagyobb része csak az által kezdé megismerni öt, mig irodalmi dolgozataira keveset adnak. És mégis apró politicai csatái s gyujtórakétái, melyeket Párisból szóra Németországba leveleiben, túlfeszített és szenvedelmes következetlenségökben, csaknem egészen nemleges keserüségök s kiméletlenségökben is tisztán csak irodalmi és stilisticai becsesel birnak; mindent kicsufolásának igazolását — vagy legalább némi elnézést s kiméletet annak ellenében — csak személyes jellemének szilárdsága által vásárlá meg magának; irásmódja azonban, a politicáról társalmi hang vagy levél formájában, aphoristicus szellemben, pillanati benyomások és hangulatuk szerint elmésen és humorral, eleven szinekkel s különösen epével szólni, azóta sokféle utánzást talált Németországban és több, különösen fiatal irókat lehetne megnevezni, kik, a nélkül hogy müveikben mint Börne, legalább személyes jellemök tekintélyére támaszkodhatnának, káprázták, vastagon mázolt szineikkel meglepheték s vakíthaták ugyan a közönséget egy ideig s mind több követőt édesgethetének pályájokra, kik azonban, kivált miután mindinkább elszaporodtak s modoruk mütitka nagyobb számú jósfiak közt elterjedett, törekvéseik korcsfajuságát nem rejtegethetik sokáig; kik, visszautasítva a komolyabb politica teréről, mely igazságot s valót kiván, valamint az irodalom mezejéről, mely tisztaságot s jó formát igényel, miután túlélték a pillanati, ideiglenes elégtételt s a közönség ínyét megcsiklandozták volna, legtöbbnyire elenyésznek s feledtetnek. El kell

azonban ismernünk, hogy az irodalomnak és politicának egy kézre dolgozásai, csak hogy kevésbbé önző és szenvedélytelenebb szempontból, mint Börne s más ujkori irók kezelék azt, kivánatosan s nagyon üdvösen hatnak, hathatós élesztöt (Ferment) vetnek az irodalomba, a politicát humanisálják, s öszhangzásba hozzák a szellemnek tisztább és magasabb törekvéseivel.

A nevezett három irónak átellenében áll Goethe, ki, bár későbben Schillerrel barátságos viszonyban s közlekedésben állva, mégis nagyon jól kiismeré természeteik különbségét, ki Jean Paul humora és érzelgössége által nem érzé megszállatni magát s Börnét a legellenségesebben megrohaná. Goethe sem a franczia forradatom eszméire, sem a német szabadságra, sem a juliusi napok utáni reményekre nem lelkesedett; — ő nyugodtan hagyá elvonúlni maga mellett az időket politicai változásokkal; s igy képviselője a politicai befolyásoktól magát félénken, gondosan s tisztán megtartó irodalomnak. Vajjon helyesen tett-e vagy nem? annak fejtegetésébe mélyebben itt nem bocsátkozunk; elég az hozzá, hogy az neki természeti sajátsága volt. Az irodalomnak ily hathatós befolyása következtében a politicai életre, most már azon kérdés lesz megfejtendő: vajjon az irodalom saját lényege, jelleme és rendeltetése szerint aristocratai vagy democratai-e? visszahatás, legalább maradás, vagy haladás mellett van-e az irodalom? vagy átalában helytelen-e összekötni az irodalmat ezen, a politicai életre vonatkozó, fogalmakkal?

Az életnek minden ösvénye és formái egymással összeköttvék s egymásra hatnak, mert hiszen összesen tesznek egyet a legmagasabb, mindent magában foglaló fogalomban és képzik az élet elemét. Igy teljes jogossággal fogadhatunk el viszonhatást a szépnek, nevezetesen a nyelvbeli és irodalmi szépnek, határára s a polgári és tisztes élet rendtartására irányzott törekvések közt; mert az mindig, magasabb szemlélgetési módban, egységül tekintendő szelleme a népnek, mely a valódiban és eszményiben nyilatkozik, noha megismert dolog, hogy a talentom vagy vonzalom, hajlandóság egyik vagy másikhoz különböző nemzeteknél különböző lehet, s kitanulhatlan okoknál fogva egyik vagy másik gazdagabb virágzásnak, szabadabb fejlödésnek indulhat egyes individuumokban. Még az is tekintetbe veendő, hogy egyik nép politicai virágzása vagy az összes egésznek míveltségén és szabadságán alapulhat inkább, vagy nagy országlók uralkodó talentumához lehet kötve szorosabban.

A kérdésre, vajjon az irodalomnak a maradás vagy haladás mellett kell-e lennie, kétségtelenül az a felelet, hogy a haladás

mellett — de csak bizonyos értelemben és megszorításokkal. Minden élet haladásban áll — a veszteglés halál. Igy tehát az irodalmi élet is haladás, új elemeknek áthasonítása, s elsajátítása, új formák képzése; azért is az irodalomra nézve csak kivánatos és üdvös lehet, ha az összes élet, melyben gyökzik, melyből tápját veszi, folytonos mozgásban van s mindig új oldalakat tár fel előtte; evvel azonban nem akarjuk állítani, hogy minden előre irányzott mozgás épen előlépés legyen egyszersmind a *jóhoz*, s pedig annál kevésbbé, hogy minél sebesebb a mozgalom és fejlödés valamely nép életében, annál hasznosabban s jótékonyabban kelljen hatnia az irodalomra A feltünölog sebes változások épen úgy gyöngeség, mint erőteljesség jelei lehetnek valamely organismusban, miként az öszi lombnak tarka színei a téli merevedés előpostái. A politicai életprocedurának rohanó menetele, a helyett hogy emelné, duzzasztaná s izmosítaná az irodalmat, a számára rendelt eröket nyelheti s nyomorithatja el nagyon könnyen. Leghasználatosb volna az irodalomnak, mennyiben virágzása átalában kül befolyásoktól függ, a politicai életnek folytonos, mérsékelt haladása, minek fokozatát nem lehet ugyan pontosan meghatározni, mi által az irodalmi terméyek belső egészsége és jelessége is biztosittatik. Az irodalom legjelentesb része, a költészet, legfontosabb fajaiban, az epos- és dramában, főkép a multtal foglalkodik ugyan, s annyiban tehát úgy látszhatnék, hogy a politicai előrehaladás épen nem lényeges föltétele virágzásának; valamely élénk múlt azonban kétségtelenül valamely élénk jelenben fogatik fel legjobban, s a költészi reproductiónak, mint Anteus föld anyjának érintése által erősité magát, erélyesb valóság földén kell állania. Valamely nép, korszak irodalma mindig a multban fog ugyan gyökzeni, hanem a törzs, az ágak, a virágok mindig a jelenkoréi s ennek befolyása alatt állnak; s a mely irodalom vagy költészet, mely bálványozást üz a multtal, megvetve s elhanyagolva a legközelebbi és jelen kort, abban némi beteges, silány fog rejleni. Épen ez áll az ujkori időnek azon classicismusáról is, mely rabszolgai függelemmel helyzé vissza magát az antik világ szemléletébe, az Olympot minden istenével elfogadá s a régi és ujkor közt eső századokat törekvék átugrani, valamint amaz egy oldalú romanticáról, mely csak a középkor érzelmeiben s eszméiben láta üdvöt s melynek legendáit, mysticáját, madonnatiszteletét, lovagi szellemét, némi újkori érzelgéssel vegyítve, akará ujra föléleszteni. Az irodalom olyan vagy olyannak kell lennie mint Janusfejnek, visszafelé, de előre is tekintve egyszersmind, e mel-

lett mégis előre kell haladnia a többi életfejleménynyel, és sohasem szabad a pangás elvének hódolnia.

A kérdésre : vajjon aristocratai vagy democratai-e az irodalom? azt viszonozhatjuk : hogy van aristocratai, van democratai irodalom; ez azonban nem felelet azon föladott kérdésre, melynek oda megy értelme : vajjon az irodalomnak magában, mivolta szerint ez vagy amaz iránya legyen-e?

Az irodalom kezdeményei mindenütt költészetek valának és pedig oly költészetek, melyek a népnek legbensőbb eszméletéből, életszokásaiból, gondolkodásmódjából, legjelentesebb érdekeiből keletkezve, néha némely egyesek, nagyobb tehetségüek által költészi formába foglalva, mégis tartalmokban bizonyos tekintetben összes terméknek, az egész nép közbirtokának tekinthetnek. E szerint tehát az irodalom eredetében népszerű vagy democratai, ha a kifejezést rövidség okáért használhatjuk. Valamely nép történetének még későbbi korszakaiban is, hol a hivatás, életmód, míveltség, maga a természeti tehetség különbségei élesebben tünnek föl, hol a költők és irók külön válnak a tömegtől s felül emelkednek rajta, természetileg mindenki, ki költészi vagy elbeszélési tehetséggel bír, azon buzog, hogy szava minél nagyobb kiterjedésben hangozzék szerte, nevének minél nagyobb közönséget nyerjen. A szívek száma, melyeket megilletni s lelkesíteni képes, legbizonyosab mértéke a költő hatalmának, talentumának, költészetének és nevének hullámtermészetű elterjedése neki legnagyobb büszkesége. Ez mindig természeti marad; a viszonyok azonban a népek történeti fejlésében ugy képződtek, hogy az irodalomnak ezen eredeti népiessége, mint költészet, itt ott ellenkezőre látszik átváltozottnak. Az ujkori állodalmakban a néptömegtől mindenütt külön vált majd a vérség, születés, majd a gazdagság, az értelmiség és müveltség aristocratiája; melyet, legalább a szellemi érdekeket és törekvéseket illetőleg, sajátkép a *nép* képviselés képez. Ha a középkorban a szabad nemesség ellenében álla a hübéresek és személyrabok tömegének s a papság mellett csaknem minden magasabb szellemi törekvés egyedüli birtokában megtartá magát; ugy az idő jártával a szabad városokban lakó polgári rend lassanként hason s még magasabb míveltségi polczra emelkedék, mint a harczban elvadabbuló, az udvari élet által elrontott s a falun elparasztosodó nemesség; s a míveltségi és értelmiségi aristocratia még ma is, hol annyi előitélet enyészett el a születés és vérség becse s érdeme felől, hol Német-, de különösen Franczia országban a rendeknek, osztályoknak semmi különbsége nem érvényes s nem

létezik többé a lényeges jogokban, sokkal élesebb választóvonallal különíttetik el az alsóbb néptömegtől, mint a nemesség a polgári rendtől. Azon korban, hol a nemesség tevé a nemzetet, hol, mint Franciaországban, a mindenható *udvar*, a királyi felség az egész nép jelentőségét elnyelé, az irodalom, költészet nem ismert magasabb törekvést, büszkébb diadalt, mint a nemesek tetszését, a monarchák kegymutatását és jutalmát; a lovagi troubadour nem méltányolta volna az egyenetlen születésü javalatát; sőt egy Racine is meghalt a miatti bánatában s keservében, hogy XIV. Lajos nem magasztalá dicsérettel müvei egyikét. Mióta azonban a középrend míveltségben és értelmiségben vetélkedik a magasabb s legmagasabb rendekkel, az irodalom ujra felölté népszerü, népies jellemét s költők és szerzők lehetőségig nagy számu javalat, helyeslés után törekszenek, terjedelmes közönség megnyerésén buzgolkodnak, termékeikkel a java a népbe óhajtanak behatni.

Az oly aristocratai irodalom, melynek munkálkodó tanítványai s pártfogói csak előkelők és nagyok, mint az irodalomtörténet tanítja, nagyon könnyen piperébe, erőtetett-, mesterkéltség-, és üresség̀be esik; az udvari irodalom férget hordoz magában s a gondolkozásmód szolgaisága, bár nem fojthatja is el a lángészt, legalább legmerészebb s legnemesebb röptét fogja gátolni és tisztaságát beszennyezni. Az ellentétes irányu irodalom más vészszel fenyeget ellenben; kisértetbe jö, valamint amaz az előkelők hiúságának és büszkeségének hódolni, hizelegni, úgy ez a nagy tömeg nemtelen hajlandóságainak, irígysége-, gyülölségének, önzése s roszlelküségének tömjénezni, s igy a szó teljes értelmében *pórnépi* irodalommá alacsonyulni. E két túlság közti kiengesztelö s közbenjáró a valódilag *nemzeti* irodalom volna, azonban nem olyan, mely kirekesztöleg s különösen a nép politicai eszméletét csiklandozná, hanem a mely sem az előkelők testi és szellemi kivánatainak, szükségeinek kielégítését, sem az olvasó pórnép durva és aljas izlésének tömjénzést kirekesztöleg ne tüzné ki czélúl; mely egyaránt eltávoznék a keresettől és raffinirozottól, valamint az utfélitől és aljastól; mely a föllépés igénytelenségével, a magatartás és előadás egyszerüségével nemes törekvést és gondolkodást kötne össze, s megtestesitvén különféle alakban a nemzet törekvésének, érzése s gondolkozásának quintessentiáját, a legkülönbözöbb szellemeket, föltéve, hogy jeles gondolkozásuak s ép egészséggel birjanak, összpontositaná. Mit századok a népek szétszaggatására tettek, hogy a néposztályok különbsége a míveltség, gondolkodásmód, szük-

ségek és érzéseknek szörnyü nyilásáig nyujtassék : annak ismét jóvátevését s kiegyenlítését épen nem várhatni az irodalomtól; azon millióknak, kik arczuk verítékével eszik kenyeröket, vagy kik reggel még nem tudják, mikép tartják jól magukat estére — kik a mindennapi kenyérért küzdenek : azoknak nincsenek füleik s fogékonyságuk a zenére s még oly drága, kellemes dal édességére sem érzenek, melynek dalnoka a legtisztább humanitást táplálja keblében; elméjök tompa volna a hazai epos, a legnépszerüebb regény felfogására is; pedig mily szörnyü viszhangra találtak mégis a valóban nemzeti költök, milyenek például Beranger, Walter Scott, Schiller és Uhland! Mily mélyen hatottak a nemzetbe, mivel mintegy maga a nemzet szelleme által lelkesíttettek és szenteltettek föl!

(Folytatjuk).

ALMANACH-IRODALOM.

Unio. Zsebkönyv 1848-ra. Szerkeszté *Urházy.* Kolozsvárt stb.

(Vége.)

Egy őrült naplójából. Levelek egy megholthoz, Veress Józseftől. Némi szellemmel irott töredék. *Teréz* Csiszár Amáliától. E müről, minthogy szerzője eltagadá, nem adunk véleményt, mert bizonytalan mi és mennyi, kinek és nem kinek essék beszámításul. *Töredék* gróf Teleki Domokos *Unio* czimü kéziratából. — Legjobban megkapott bennünket a Bevezetésben azon kijelentés, hogy az Unio eszméje nem a politica valamely egyes tételében nyeri alapját, hanem az emberi természet azon szellemi tulajdonában, mely szünet nélkül a rokonságok egyesítésén törekszik. Igen is! a természet törvényei előtt engedni kell a napok intézkedéseinek, melyeket eltöröl az idő. Nevezetes állítása az érdemes szerzőnek, „hogy ha Europa mivelt népei közt helyet akarunk foglalni, nagyobbaknak kell lennünk, mint valaha voltunk.“ A dolgozat többi része egyesülés iránti országos lépéseket sorol elő, vajha megértenék szavait azok, kiknél nem ment vérbe még az Unio hatalmas eszméje, mert mint a rokonság törvénye megkivánja, ennek kell történni mindenek előtt, hogy kezе ügyébe eshessék az a politicának. Azon közvéleményi megegyezés nélkül ez tehetlen.

Véget ér a prósai dolgozatok sora ily czimü elbeszéléssel: *Az aranycsináló* Gyulay Páltól. — Isabella fejedelemasszony

udvarából két apród utazik Székelyföldön 1550. évben. Tabán az egyik, ábrándozó, meleg kedélyü szép ifju, Gáspár a másik, kinek atyja nevelte Tabánt, a szülétlen gyermeket. Épen ezen való bánata foglalá el öt, s egy álom, egy álomban látott leány, midön vig zene röpkedö hangjai csaptak az utazók fülébe, „éljen a menyasszony és vőlegény“ felkiáltásokkal. Pető Mózes leánya Erzsók volt a menyasszony. A székely szives vendéglátás azonnal tagjaivá tevé öket a nászünnepélynek. Az asztalnál, hová Tabán ült, még négy férfi volt, kik között Tamás és Petur, régi jó barátok, sógorok. Ez utolsó darab idö óta nem volt már ismerőseivel, mert ő a csonka várban szolgál, Darvay Ábrahamnál, kit a vidék *fekete farkas*nak nevez, ki aranycsináló és ördögi hatalommal uralkodik Peturon. Ez a bűbáj hivá öt most is vissza, de társai nem ereszték, mikor beszélni kezdett titkokat, mikép lopott és gyilkolt ő ártatlan csecsemöket, kirablott templomokat stb. Ez előtt hét évvel egy török leányt raboltak, ki zsiványok előtt bujdosott atyjával. Az atyát megölék, a leány a csonka várban eped. Darvayval megöleté saját nejét, s kitette gyermekét az erdőben. Midön ezeket beszélné, ott terem a fekete farkas, és szólítja Peturt maga után. Ez ellent nem állhatva megy. Most Tabán is feltüzelve a török leány említése által, utnak indul a csonka várba, hová egy magas fenyő megmászásával bejut épen a leány szobáiba. Mi történik a várban, elmondani nem szükség, a meglepő találkozás szerelemmé fejlödik. Tabán vigan tér meg társaihoz, s elmondja boldogságát, utána nyomban ott terem Petur is a várból, ki látta, mikor ő Zuleychától elválván, lebocsátkozott a várablakból, s most szentül igéri, hogy segítendi öt Zuleycha megszöktetésében. Petur ezentul a várba tér, s ura parancsolatából olvasztó kemenczét hevít, s előrak minden, aranycsináláshoz szükséges, érczes köveket. — Ezután az iratik le, miképen környékezi Zuleychát szerelemmel Ábrahám, s egyszersmind a leány jellemzete, a fekete farkas tanításai, s elvei nyomán, föstetik. Abrahám t. i. bűvös szerekkel, melyekben hitt, akará örökre lekötni magához a leány hajlandóságát. Igy altatá öt el bűválmokra, igy számít kéjvágyva a legboldogabb éjfélre, és megteszi alchymiai mindenféle hókus pokuszát, mely közben Darvay egész babonás, középkori hite, gondolkozásmódja leiratik, az egész mystica philosophiával együtt, sőt képzelödő tehetségének megmozdultával az egész ember ugy hozatik elénk, mint éber alvó, mig végre álomra döl italtól kábultan, hogy még jobban felcsigázódjék phantasiája. Ez álomból féltesi kinok ébresztik öt, s Petur azon hírrel lép be, hogy

Zuleycha oda van, elraboltatott. Ábrahám e szóra törrel döfi le Peturt, ki végszavai közt kivallja neki, hogy Zuleychát az ő saját fia rabolta el. Ábrahám minderre keveset hallgat, hanem egy rejtélyes iratcsomóban kezd olvasni, hogy csak egy szer van a hütlen leányt visszahódítani, „vedd reá az elcsábult (csábított) leányt, hogy ölje meg csábítóját.“ — Ez neki uj reményt ada.

De hol van Zuleycha? Négy utas telepszik le, hosszu fáradság után nyugodni egy erdö közelében egy remeténél, ezek Tabán, Zuleycha, Gáspár és Tamás. A szomszéd falu tornya imára kondul, Tabánt vallásos érzelmei szállják meg, mit Zuleycha ámulattal néz s Tabán megrendülve látja, hogy Zuleycha nem keresztyén. Tabán istent emleget, Zuleycha Alláht! Emez esküt tön ösz atyjának, hogy hív marad vallásához, de mikor meggyilkolással fenyegeti öt Tabán, keresztyén lesz, mi az ifjunak végetlen boldogságot szerez. Midön ily boldogan élnének, egy zivataros téli este fáradt idegen kopogtatott a várkapun; kopott csuklya födte tagjait s remete kalap fejét. Ö, ugy mondá, hogy szentföldröl jött „Arabiában is voltál?“ kérdé Zuleycha, s érdekesebb lön előtte az idegen, kinek szavait a szép kelet, az ö hazája, felöl mohó vágygyal hallgatá. Tabánt mihamar álom lepé, Zuleycha nem volt álmos mellette. De az idegen sem alhatott. Ö olvasni kezde éjtszaka, és terveket szött, mert az idegen nem más vala, mint Ábrahám. Egy délután Tabán vadászni ment, Ábrahám belépett Zuleychához. A nö minden nyugalmából kiforgatva, s hazája emlékeitöl áthevülve bánni kezdé bünét, hogy elhagyá Alláht. Ekkor villan fel Ábrahám lelkében azon gondolat, miszerint magát musulmannak adja ki, s igy még közelebb férjen a leány szivéhez. Az alkalom meghozta gyümölcsét. Mikor Tabán haza jö a vadászatról, megváltozva leli Zuleychát, és sejtései gonoszszal ijesztik öt. Mert szemeire álom nehezedik, mintha tán mérget ivott volna; de az csak álomital volt. Most elölép Zuleycha atyjának törével Ábrahám, mit a haldokló azért külde Zuleychának, hogy ha keresztyén ifju elcsábítná öt, azzal ölje meg. A nö Tabán helyett magát öli meg. Ábrahám nem ezt várván, örülten kiáltá nevét, mire Tabán fölébred. Most erre rohan a törrel, de Tabán védi magát, ellökvén erőszakosan az öreget, kinek markába szakadt egy darab az ö ingéből, s a tör Tabán kezébe kerül, melylyel halált ad a megtámadónak. Egy gyürü függött Tabán nyakán, arról megismeré Ábrahám, hogy gyilkosa önnön fia. Tabán a kolostor közt keres enyhületet s kegyelmet. — Jónak tartók közölni emez elbeszélés folyamát, habár igen czenk vázlatban is, mert ilyen mü darab idö óta vagy csak tévedve jelent

meg a magyar Zsebkönyvekben. Hozzá fogunk tehát némi taglalásához, erőségeket hozunk fel állításunk helyes voltára. Szerző ama korba visz bennünket, mely a bűvösök, mysticusok kora s így tanít: „A bűbájos mesterséget nem csalás és rosz akarat szülte s ha később a leggyalázatosab*ban* használtatott is sok eset*ben*, épen oly tiszta érzés volt alapja, mint akármely erénynek, csak azon különbséggel, hogy az értelem világa mindinkább kialuván a tulhevült képzelődés erejétől, az érzés épen oly bűnössé lön később, mint következménye, bárha a tulajdonítás nem lehetett oly szigorú mint más bünöknél. De a lélekállapot még sem volt őrültség, csak némü(i)leg azzal, s tán csak egy pontban határos és sok kitünő elmeü és erkölcsü ember lett áldozatává, kiknek mind a mellett a tudomány sokat köszönhet" (359. lap). Ezen egész mysticismusi kornak képviselője már Darvay Ábrahám, kinek egész rendszere, tudománya előadatik isten, ember és természet felől, e háromnak egymás közti viszonyáról, az anyag és szellem küzdelmeiről. Átmegy az ifjuvá teremtő öseröre, mely mindent aranynyá tesz, minden betegséget elüz s a vérben rejtezik a szerelem által, még pedig női vérben, hol a szenvedély lángolóbb stb. És ilyenekből egész tudományt állít elénk iró, azon szertartásokkal együtt, melyek az aranycsinálás, megifjítás körül szükségesek. Hogy az ily tudománynak voltak szeretői, még jóval is azon idö után, melyben történetünk játszik, mindenki elhiendi, ha olvassa Cagliostro grófnak csudás alchymiáját, melylyel leginkább némely egyházi férfiakat nyert meg hiveiül, nevezetesen a strassburgi érseket, Rohan grófot, ki ugy gondolá, hogy megtanulta töle a titkot, mikép kell brilliantot csinálni és az emberi életkort 5557 esztendöre kinyujtani s legalább száz ötvenezer frankot ada neki kész pénzben és drágaságokban. Az ő materia primája a mult század derekán világhirüvé lett. Elbeszélésünknek ezen, ugy nevezhető, tudományos része fontos bár korfestési tekintetben, de sokkal fontosabb az elbeszélés tisztán költöi része, mit néhány példával szinte megpróbálunk kitüntetni. Ide valóknak hiszszük pedig az oly jelenetek megérintését, mikor Petur (324. l) kiönti a vörös bort, mert ő elég vért kiontott; s mikor ismét az arany szinü bornál görcsök kapják öt, mivel csak a szin arany; és minden bünét azzal védi, hogy „a fekete farkas mesterségéhez sok kell, s öt megbüvölé." Gyöngéden van elökészítve azon scena, mikor Tabán Zuleychát meglepi a várban, és az meg nem lepetik, hanem a legszeretöbb hangon kérdi töle: ki vagy te? tán anyám küldött? (335. l.). Nagyobbszerü az, mikor az estveli harang megkon-

dul, és Zuleycha nem érti Tabán ájtatát, s ez megidegenedik Zuleychától, mivel nem keresztyén (383. l.). „Ő bátor, nemes lovag; hitért, dicsőségért kész meghalni, kinokat szenvedni, de mozlem leányt venni nőül, több előtte mint halál“ (385. l.). Micsoda eszközöket, a rábeszélés mi nemét kelle most elővennie szerzőnek hogy elhitesse velünk, mikép Tabán ugy szereti és mégis képes hite miatt megölni Zuleychát, ezt pedig ugy tartani, hogy magát végzi ki inkább, mint Tabánját stb. És minő föstés az, mikor Zuleycha hona emlékeivel találkozik az idegen remete ajkain! S mint használja ez föl az általa megöletett török ruháját, törét a leánynak fanatizálására! — „Arábiában is voltál“? kérdé Zuleycha, ki eddig (mig t. i. nem honáról beszélt) figyelemre sem méltatá, „szólj, ragyogó-e most is az ég? Láttad-e a puszták hajóit? És a puszták fiai oly délczegen nyargalnak-e most is fényes szőrü lovaikon, még fényesebb fegyverzetben? Hát a tündöklő városok, karcsu minarettek? hát az óriás erdők, sárga tengerpartok? Szólj, beszélj . . . melegedj jó öreg, aztán beszélj!“ Itt megint fölötte szerencsés gondolat volt szerzőtül, hogy Musulmannak adatta ki magát Ábrahámmal; megrendítő pedig a vég előtti scena, melyben atya küzd fiúval, s ez meggyilkolja azt, és mégis megnyugtató elvégre, ha a fiú a feszületet választja oszlopul, melyhez annyi csapás után támaszkodjék. Ajánljuk ezen mű olvasását novellai vizibetegségben sinylődő sok irónak, s ez legyen birálatunk befejezése.

A verses részt Kemény, Mentovich, Pap Endre, Petőfi és Riskó költeményei emelik. Kemény *Kolostor és hárem* titkában a verselés nem folyékony ugyan, de az előadás egyszerü, s a régi románczokra emlékeztető. *Pető lovagban* ugyancsak Keménytől hiányzik a szükséges élcz (pointe), igy érdekéből veszt a költemény. Mentovich *Ohajtásában*, ha megengedjük is az *és* igét *esik* helyett, mint átkozott vidékiséget, de a gondolat:

„halkkal csöndes zápor és“

magában ellenmondás; zápor és csöndes egymást rontó fogalmak, igy össze nem hozhatók. Teljesebb, nagyobb mértékü ennél *Szamadása*, jó fordulatival s uj felfogásával. *Bu és öröm*, *Egy fiatal leánynak*, *Kiábrándulás*, Pap Endrétől az egész zsebkönyv legkerekebb versei. A nyelv szabott, szabatos, költőileg tömött, rhetori szóhabtól, mi költőink nagy részét öli, óvott mindenütt. Az utolsóban jó kedv, derü, szeszély, könnyen jelentkeznek egymás után, mindháromban pedig a költői sugallatok szinte életbölcseségi maximákká érlelvék. A *Tragoedia* Heyne (s nem Heine?) után oly takarosan adatott vissza, hogy eredetiül is el-

fogadható volna. Petőfi költeménye : *Sept. 27. 1846, Isten csudája, Erdélyben, Tüz, Rongyos vitézek*, mind előre nem készülő költői kiömlések. Rajtok megvan a szenvedély ujdonsága, sőt az *Erdélyben* czimü vers tulozza is ezt, mert declamátióba téved, mintha pillanatnyi hatásra volna irva, midőn a két testvér — Magyarország és Erdély — elszakadása pusztává tette lelkét,

„a bánat
Pusztájává, hol egy tigris lakik :
A vérszemü : a lángszemü harag.“ —

Riskót *Vörösmartyhoz* irott költeményeért említjük, tisztelve benne mind a költőt, mind a kegyelet emberét. Ő méltóbban senkit nem tisztelhete meg, mint Vörösmartyt.

Ha itt választó vonalt huzunk, ki merjük mondani, hogy az Unio költői közül kiemeltük az első ranguakat. A többiekről ezuttal nem szólunk, kivéve hogy a szerkesztőt üdvözöljük szép vállalataért, Teleki Domokost, a nemes gondolkozót szerény költői dics utáni versenyeért, s említjük Lőrincz Endrét, mint előttünk eddig ismeretlen nevet, tehát ugy mint kezdőt, s csak azért, mert kezdő. — Ékesíti a zsebkönyvet gr. Teleki Domokosnak jól és nem jól talált arczképe, mert ajkai duzzadtak, mint nem az életben, egyébiránt haladásunk minden baráta jobban ismeri őt, Erdély tiszta keblü bajnokát, mint hogy ki ne egészítené a rajz hiányait lelkében. Ezen arcz itt minden joggal helyén áll, sőt több joggal, mint más akárkié. — Végzetül legyen szabad remélenünk, hogy e Zsebkönyv ezután is megjelenik, mikorra szivesebb részvétbe ajánljuk főleg magyarországi költőinknek, mert egy Garay, Eötvös, Kuthy, Vörösmarty stb. nevei annál nagyobb rokonszenvet keltőleg állanának ott ama nevezetes gondolatok tolmácslatára, melyeket lelkeinkben az *Unio* eszméje feltámaszt.

NEMZETI SZINHÁZ.

Nov. 4. *Kalmár és tengerész.* Eredeti drama 4 fv. Irta *Czakó Zs.*— 5. *Falura kell mennie.* Vj. 3 fv. *Bayard* és *Bailly* után fordította *N. N.* — *Körösi Mária* vendégül lépett föl Paulina szerepében, s nem talált kedvező fogadtatásra. — 6. Bérletszünettel *Borgia Lucrezia.* Opera 3 fv. szerzette *Donizetti.* Olasz nyelven: Alboni Orsino szerepében először lépett föl. — Sokan visszatetszéssel fogadák az előadást, de most az kivételesen megengedhető, mert egy nagy operát s igy *műegészet* látánk a mai estvén, minőt nem fogunk egy hamar. Ez uton mi nem vallunk békétlen szót az igazgatóság ellen, sőt közönségünket is elnézőnek reméljük oly kedves vendég irányában mint Alboni, ki a Themse és Szajnaparti városokból csak alig jöhetett el hozzánk néhány napra, mert, mint ő vallja, kegyelettel van a nemzeti szinház iránt s ez intézet ő érte megtehet annyit, mint ő ezért, énekes személyzetünk különben sem levén járatlan az olasz nyelvnek egy előadáshoz szükséges ismeretében. Oly aprószerü vádak helyett emlékezzünk inkább, ha szabad igy szólani, ama *colossalis hangidomra*, melyet Albonin kivül senkitől sem hallunk a világon, s legyünk engedékenyek. Ki akarná megfagyasztani az ének, a

művészet ennyi báját az elv szigorában, mikor az ugy is csak kivétel? — 7. *Zsidó.* Eredeti szinmű 4 szakaszban, népdalokkal. Irta *Szigligeti.* — 8. *Nagy operai egyveleg.* Részt vettek benne *Alboni* mellett, ki a *Sevillai borbély*ból egy cavatinát, később Reinával egy pár dalt, a második szakaszban pedig Paccini *Niobe* és Donizetti *Betly* operájából énekelt, Hollósy Kornélia, *Montechi* és *Capulettiból* és *Lombardiak*ból egy ariával; Benza és Udvarhelyi egy párdallal *Négy Haymonfi*ból, Benza és Füredy *Don Pasquale*ból, végre *Ernani*ból Reina. Az első szakaszt megnyitá Halewy *Királyné csatárai*nak nyitánya, másodikat *Az ördög részeé* Aubertól. Csaknem minden egyes szám ujra énekelteték mégis alig tartott kilencz órán valamivel tul az előadás. — 9. *Pasquil.* Eredeti vigj. 3 fv. Irta *Szigligeti.* — 10. *Alboni* utolsó föllépteül: *Nagy operai egyveleg*: *Rohan Mária* operának első felvonása és a másodiknak egy része. A magándalok magyarul, Albonival olaszul. Ez kissé zavart! Részt vőnek még Hollósy Kornélia *Ernani*ból egy szép dallal, *Tihany ostromá*ból énekelt a férfi karszemélyzet, *Nabuco* bevezetését Reina és ugyancsak a karszemélyzet. Alboni maga énekelt *Niobé*ból, és *Cenerentolá*ból (hamupipőke s nem hamvpepelyke); s ez utolsó lőn koronája minden előadásának. Ilyet csak akkor fogunk hallani, ha ő ismét elfordul még hozzánk. Másnap Alboni azonnal elutazott. — 11. *Országgyülési szállás.* Eredeti vj. 4 fv. Irta *Vahot Imre.* — 12. *Mátyás fia.* Eredeti drama 5 fv. Irta *Szigligeti.*

— Épen most került kezünkbe ily czimü röpirat: *Mátyás fia mint Corvin és Törvénytelen vér.* Criticai adalék irodalmunk erkölcstörténetéhez. Irta Zerffi Gusztáv. Budán a magyar kir. egyetem nyomdájában, 1847. n8dr. 45 lap. E röpirat az ismeretes Hiador-Szigligetiféle pört tárgyalja. Szigligeti több évi munkálódás által bebizonyítá szerzői ügyességét — mi emlékezénk erre első felszólaltunkkor is — most azonban az előadottakból értesülve oda szavazunk, hogy ő többet tön ez uttal, mint a mennyit neki akár mint irónak, akár mint szinházi titkárnak tenni szabad lett volna.

— A dramabiráló választmány által visszautasított dramák szerzői nem foghatják meg, hogyan lehet egyetlen egy szóval „visszautasíttatott" küldeni vissza az ő müveiket, s miatta nyugtalankodnak. De gondolják meg hogy a választmány nem criticai egyesület, hanem csak segéde az igazgatónak, ki nem akarván még gyanuját sem adni a személyes hajlandóságnak, oly irókból szerkeszté azt, kikben a dramaköltőket birni remélé. A kinek nincs bizodalma, ne lépjen föl előtte. A választmány e szerint igen monosyllab határzattal mondja ki véleményét mind az elfogadott, mind a visszavetett dramákra; de hogy részletes criticát adjon, ezt már el nem fogadhatja, mert elég tőle azon időáldozat, melyet az olvasás fölemészt, s volna-e hálátlanabb fáradság, mint világra nem jöhető munkákat birálgatni?

Igazítás. *Az irodalom jelentősége* stb. czimü közlemény mult számi végső előtt való sorában e szó után: *„vegyületének"* tétessék oda: „különböző fokai s igy" stb.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten nov. 21. 1847. 21. sz.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

II. Erdélyinél, Gaalnál és Schottnál csak négy, azon költészi nemet megközelítő, mesét találok, melyet a rómaiak a szó szigorúbb értelmében *fabulá*nak neveztek, és mely a németeknél a *Fabel* vagy *Thierfabel* név alatt ma is ösmeretes. Megközelíti pedig az érintett négy mese e nemet azzal, hogy abban a szándék: erkölcsi tanítást nyujtani bár magában elég világos, még sincs oly egyenesen kimondva, mint a müvészi mesében; más oldalról pedig e nemtöl a mieinket a naiv és szádéktalan jellemzési czél távolítja el. Magyarország lakosainak e nembeli szegénysége még feltünöbb, midön e négy mesében sem találunk, az egyetlen oláh mesén kivül eredeti elemre, melyet már másutt nem láttunk volna; igy nevezetesen a négy közt a legsikerültebb, Gaal

Vitág hálája (der Weltlohn 11. sz.), elvitázhatlanul és tökéletesen keleti jellemü és eredetü; bár nem vagyok képes az eredetit idézni. Ki ez állításomon kételkednék, véleményem alaposságáról meggyözödnie hasonlítsa össze mesénket Bechstein „Das Maeuslein Sambar“ (70. sz.) „Der Mann u. die Schlange“ (71. sz.) „Der Haase u. der Fuchs“ (72. sz.) és „Die Lebensgeschichte der Maus Sambar“ (73. sz.) czimü meséivel, hol még az állatok nevei is keletiek; hasonlítsa továbbá össze Gaal meséjét az Ezer egy éjszakai „A halász és a genius“ czimü mesének kezdetivel, mely csak idomban más, de egyre megy a mienkkel. Esen mesében t. i. egy munkájából haza térö paraszt egy kigyót talál nehéz kö alatt, mely a kigyót majd nem agyon szorította. A kigyó a munkásnak esdekelszabadítsa fel öt a kö alól, és neki hála fejébe igéri azt, mit a világ nagy jótéteményért fizetni szokott. A kigyó megszabadíttatván, munkásunkat

fel akarja falni, de kérésére pöröket egy közel legelő lónak terjeszti elébe, mely lovat 30 évi hűszolgálat után ura a pöczérnek adott át; a ló természetesen a kigyót pártolja; ugyan így egy vén kutya is, melyet kiszolgált létére fához kötött ura, hogy agyon lőhesse. A harmadik biró a róka, ki itélete jutalmaul a paraszttól hat csirkéjét nyervén igéretül, a kigyót arra szólítja fel, hogy a helyzetek kellő constatirozása kedvéért ujra a kő alatti lyukba mászszék; mikor a paraszt a követ rá gördítvén, megszabadul. De miután a munkásnak zsémbes felesége, férjének veszélyét és igéretét megtudta, a kapott igéretben bizakodó, és jutalmaért jövő rókát agyonveri, ki is az e tettben árlatlan paraszt jelenlétekor e kérdés után: „Ez tehát a világ hálája?“ kiadja lelkét.

A grófkisasszony, Erdélyinél 2. sz. alatt, ugyanazon mese, mit németül Grimm „Raeuber Braeutigam“ (40. sz.) és Bechstein „Die hoffaertige Braut“ (83. sz.) czímek alatt elbeszélnek. A grófkisasszony itt ugyan azon német menyasszony levén, ki titokteljes völegényét sok unszolására meglátogatván, és palotájában elrejtezvén, benne rablóra ismer, mikor a veszélyből megszabadul, és a gonosztevőt megbünteti. Az erkölcsi tanítás szándéka világosabban van kifejezve a német mesében, kivált Bechstein Hoffaertige Brautjában; a magyarban mesésebb a palotának, és abban uralkodó halotti csendnek leirása, a madárnak óvakodásra intó szózata, végre a vas szüznek említése, minek létezését még ma is nem kevés ember hiszi nálunk, titkos büntető eszköz gyanánt.

Elbeszélés a római korból. E czímet Schottnál a 12. sz. alatti mese viseli, mely kétségkivül eredetibb a felhozott kettőnél. Ős időkben az oláhok tehetlen vén apáikat agyon szokták verni. Egy jó fiu irtózván e tettől, apját pinczéjébe rejti. A vidéket későbben iszonyú sárkány elpusztítván, a jó fiúnak a többiekkel ellenségök ellen kellett menni. Levitte tehát apjához a házban meglevő élelmet, s tőle köszönetül jó tanácsot vett, hogyan kellessék a sárkány labyrintféle barlangjából megszabadulni, miután sikerülend megölnie a szörnyet. A jó fiu tehát apja tanácsa szerint magával vitte fekete kanczáját és csikaját, a csikót a barlang előtt megölte s eltemette, a kanczát pedig magával levivés miután a sárkányt megölé, a kancza mint kalauz után, mely csikájához sietett, kimegy a barlangból A jó tanács nem csak adójának megmenti életét, hanem az oláhokat is arra birta, hogy jövőben kegyetlen szokásuktól elállottak, az öregeket mint bölcseket tisztelték. Schott még ez elbeszélést is jelképesnek tekinti, a sárkány-

ban jelvet látván, és a barlangbóli menekvülés módját összehasonlítván Theseus kalandjával. Még közelebb áll e menekvés ahoz, mit Herodot a nőstény tevékről beszél, mik otthon hagyott csikaik után vágyódván, oly gyorsan szaladnak, hogy e gyorsasággal az aranykeresőt megmentik a kincseket őrizö és a menekülö után szaladó vadaktól. Mind a mellett mesénkben tulnyomó levén az erkölcsi és józan felfogás, ama jelvieknek tetszö elemeket inkább a jelvi mesékből egyenként oda jutottaknak, sem hogy valami régibb tökéletes mese fenmaradt romjainak, tekinthetjük.

A fösvény parasztasszony. Gaalnál 12 sz alatt. E parasztasszony oly fösvény, hogy férjének és fiának koronként haját kitépi, s ezt a parókásnak eladja. Halálos ágyán férje öt arra kéri, hogy haját, mikor meghal, hagyja fején, ha különben tesz, haljon meg ötös halállal. A fösvény a haldokló kérésére sem hajt, hanem holta után haját leszedi. Most fia házasodni akarván, kivánja hogy felesége gazdag legyen, és naponként még se egyék egyebet darab kenyérnél E szigoru feltétel daczára kap feleséget a csínos ifju, ki természetesen a napával semmiben sem tud megegyezni, és az öreg fösvény által annyira gyülöltetik, hogy ez öt fel akarja akasztani, de a hurkot megpróbálván, maga maradt benne. A mezöről haza érkezö menyecske megijedt, s attól fél, hogy napája iránti roszviselete miatt a gyanu majd reá háramlik, mintha ö akasztotta volna fel az öreget; leveszi tehát öt és száját kásával tele tömi, mintha attól fult volna meg, a holtat a szobába helyezi; haza jön a paraszt és az ajtót zárva találván, ezt betöri; de az ajtó holt anyjára esik, s ezt székéről leveti, a fiu pedig megijed, gondolván hogy anyját az ajtóval ö verte agyon; felveszi tehát a holttestet, és elveszi szomszéda földére, hol a szomszéd a testet gabonatolvajnak nézi, s ezt meg akarván döngetni, a halott az elsö ütésre összerogy, mire a szomszéd magát gyilkosának tartván, a fösvényt az országutra czepeli, hol az estve haza térö molnár kocsijával rajta keresztülgázol. Ez jobbat tenni nem tud, mint a holttestet a pap lakára vinni, az ajtóhoz támasztani, és háromszori koczogtatás után tovább illanni. A pap, hogy nyugalmában háboríttatik, haragosan felmegy a lépcsön ajtajához, és azt felrántja; a holttest pedig az ajtón be és a lépcsön leesik. Már a pap is félvén, hogy majd öt tartják a fösvény asszony gyilkosának, azt hajnalban csendesen eltemeti: s igy beteljesedett férjének jóslata ötös haláláról. A mesének világosan két része van, elsejében a fösvénységnek jellemzése czéloztatik, másikában e bünért járó bün-

tetés. De az első részben a föv énységet jellemző fő jel nem új vagy eredeti a mi mesénnkben, mert majdnem annyiszor fordul elő, a hányszor aranyhaju gyerekek rosz mostohájuk vagy nagyanyjuk által elkergetitetnek, és idegenek kezére jutnak, kik hajukat levágják és eladják; különben is az aranyhaj eladatásának kellő értelme vagyon, mig a természetes hajnak csekély értéke arra mutat, hogy mesénk eleje, csak eltorzitása amaz eredetieknek, mikben arany hajak fordulnak elő. Ugy szintén a második rész is inkább elhorcsosodása az „Ezer egy éjszakában" ily czim alatt előforduló mesének „Elbeszélés a kis púposról Kasgarban," hol az ötszörös halál, vagy is a halottnak ötszöri vándoroltatása egy helyről a másikra, hogy a gyilkosság gyanuja senkin ne maradjon, sokkal szellemdusabban van keresztülvive.

(Folytatjuk).

MAGYAR CLASSICA LITERATURA.

Berzsenyi Dániel összes Munkái. Költelem és folyóbeszéd. Közre bocsátotta meghagyása szerint Döbrentei Gábor.
III. *(Folytatás)*

Hátra van azokról szólnunk, miket a kiadó Berzsenyi munkáival tett, s miket hozzájok adott. E hozzáadások közt a legbecsesbek Kazinczy levelei, habár azokból csak „némely kiszemelvény" nyújtatik, nem e levelek *mind* és *teljesen*. A mit Kazinczy Berzsenyinek irt, az ma már, mint e két férfi maga, rég a históriáé; s ha a szemelő kezelés általjában el volna fogadható, az hívebb, részrehajlatlanabb s több jóakarattal biró kézben lehetne csak megnyugtató. És itt a kiszemelés elve sem helyeselhető: „Kihagyom, szólék, az apró házi viszony illetéseit; ugyis mit gondol azokkal a csak nagyobbakon kapó világ:" mond előjegyzetében a kiadó. De kinek Kazinczy és Berzsenyi nem nagy, nem kap a két iró irodalmi viszonyán sem; ki pedig tudja, hogy a nemzet szellemi életének egyik alkrésze az irodalom műhelyeiből kerül, az kapni fog mindenen mi a nagy irót közel vezeti szemei elébe: s mi teszi ezt inkább mint a bizodalom és barátság aegise alatt folyó levelezés, még pedig akkor is, ha az nem többé az *iró* könyvtárában, hanem az *ember* családi szobájában mozog. E kény és kedv szerint nyesegető módtól az irói világ rég eltért immár; s nem csak történeti, hanem széptani felfogásból is: mert ha valamely levél nem csak érdekes ember

levele, hanem még szép levél is — Kazinczyéi pedig, ezt minden túlbecslés nélkül mondhatjuk, a legszebbhez tartoznak, mit az irás e neme a világirodalomban felmutatott — akkor minden levél egy kis mű, egy organicus mű, melynek nem elég meghagyni fejét és mellét, de kezét és lábát, sőt haja minden szálait, és épen úgy, mint azokat az adott percz, szeszély vagy szükség rendezte. Ellenben nélkülözhetők voltak Döbrentei levelei Berzsenyihez, melyek nem azok a mikül adatnak, hanem későbbi koholmányok, mit anachronisticus valójok, tartalomban, szellemben és alakban, minden nyomon kiált. Minden ebbeli ellenörködő tapogatódzás ellen paizsul e következő jegyzés áll ugyan mindjárt az első levél második szava mellett, hova meg nem állhatta szerző *költély* gyönyörü szavát becsempészni: *Vers* álla itt akkor (azaz 1812-ben), s más előkerülő mostani szók helyett is, akkoriak; de hatalmamban még, *szókra* nézve az *akkort maivá* tennem; valamint kényem tarthatá *az akkor csak megérintettet újra öntenem* (253. l.). Levelet vagy úgy közlünk mint documentumot, melyet valóságából ki nem vehetünk, a nélkül hogy az, mi lenni akar, lenni meg ne szünnék; vagy mint szabad szép müvet, és akkor más törvényeket mint a szépét nem ismer: s igy mig ott a történeti tekintet külső valóságot is, úgy itt a szépé a belsőt követeli, melynek hia a szépet is eltörli. Döbrentei itt nem mint müveket közli e leveleket: ez sem a helylyel és czéllal nem fogott egyezni, sem joga Berzsenyit saját szeszélye ballastjával megterhelni: ezek literariai documentumok akartak lenni. De itt mindenek előtt kérdés: szabad-e, és mennyiben, másnak vagy magának a levélirónak ily documentumokhoz változtató kézzel nyúlni? Szabad ugy hiszszük, a szerzőnek, ha a változtatás csak a külső kérget illeti, oly foltokat különösen, melyeket a sietés és véletlen hagyott, melyek kiegyengetése az értelmet, és hangot, és külső jellemet nem másítja meg; de minden egyéb javítás eltörli azt a hitelességet, mely nélkül az ily irodalmi levelek becse megszünik. Midön Döbrentei fogja magát, s teli rakja harmincz év előtti leveleit szókkal, miket tegnap előtt faragott: kérdezzük, mire való ez? nem gyermekes szenvedély-e, melyet sem a hely nem ment, hol az efféle üzetik, sem a széptani tekintet, melynek ily helyt a historiai hüség ellen nincsenek igényei, nem kivánhat. Midön e szerint 1812ből csak egy levélben ily és ennyi új szókra akadunk: *költély*, *költelem*, *regényes*, *illedelem*, *feszengő*, *visszafényülve*, *rom*, *hatály*, *költér*, *innepély*, *viszony*, *figyel*, *fenköltt*, *nagyszerű*, *tekintély*, *szellem*, *éldel*, *csillan*: ily praeoccupatióját az idő-

nek vajjon mi védheti? Sőt ily szóváltoztatások nem többek-e mint csak szóváltoztatások? ki ellenkezőt hisz, annak a fogalom és szó ősi viszonyáról fogalma ugyan nincs. És mi állítjuk: e levél nem csak szókban, hanem fűzésben is — mert csak vesse valaki össze e csürt csavart nyelvet Döbrentei akkori dolgozásaival az Erd. Museumban —, sőt gondolatban és érzésben nem az 1812ki, hanem az 1842ki Döbrenteié: holott itt nem ez érdekel, hanem érdekelne látnunk harmincz évvel elébb hogy gondolt és érzett Berzsenyi barátja, hogyan igyekezett ugyan ezt a nyelv akkori eszközeivel kifejezni; másfelül pedig nem is közönös tudnunk, mily levelek mentek Berzsenyihez, hogy azon hatásokat vehessük számba, melyeket ez kivülről vett fel. Ily jelentése van a jeles emberek levelezéseinek, ily érdekök; s midőn D. azokat teli pepecseli mostani nézetei és szavaival, kiveszi azokat nem csak színök és szellemökből, hanem érdekök nagy részéből is. Ezenfelül valami kellemetlen és bántó van e mystificatióban. Mintha középszerü tapintattal is nem lehetne első perczben kiérzenünk, mikép e levelek nem a pillanat szükségéből és hangulatában fakadoztak elé, hanem hogy e polemiák, excursiók, ez újabb studiumok visszadatált eredményei, e hajnál fogva bele kevert mindenféle tudomány fitogtatása és érzésaffectatio kései interpolatiók melyeknek itt semmi becsök, semmi értelmök nem lehet. Irjon, nem bánjuk, D. memoireokat, ott adhatja emlékezéseit, nézeteit mai kedves modorában, ott oszthatja ürömpoharait és töviskoszorúit a jóknak, s önfejére teheti a polgári s irói érdem kettős koronáját: mi megbocsátandunk mind ezekért, mert lesz a sok álgyöngy közt való is, mit criticai orrunkkal kiszaglálandunk; de ne koholjon leveleket, mik így nem irattak, nem irat*hattak*, mi nem csak moralis kész lehetetlenség, hanem bántó bizodalom az olvasó bárgyuságban. S ennyi untig elég ezen irodalmi csínyről a könyvnek oly szakaszában, mely nem is annak szükséges része; minél fogva nem vizsgáljuk tovább, mely roppant mértékben üzte D. e levelekben *az akkor csak megérintettnek újra öntését* (mint az idézett jegyzésben fejezi ki magát); nem vizsgáljuk, a követelt datum alatt költek-e azon anecdoták Kisfaludy Károlyról, Horvát Istvánról és Kazinczyról, mik a pasquillhoz állnak közelebb mint az igazhoz, s köpönyeg alatti figék; hanem csak azt jegyezzük meg, miszerint lovagibb viseletet ohajtánk Döbrenteinek elhúnyt barátjai iránt, több nemességet az iránt, ki élte legnevezetesb fordulatának alkotója volt, és hívebb emlékezetet azon leczkék számára, miket Berzsenyinek, sőt saját leveleiben is igen helyeseket lelünk. Ilyek

többi közt: „Éljünk új szavakkal, de okkal s móddal *és annak helyén, nem így affectálva és vadászva mint némelyek.*“ (Berzsenyi D-hez, jan. 5. 1814. a 257. lapon); — *A mi kényszerített, feszengő, czifrázott, homályos, mind untat:* (Döbr. B-hez, jun. 20. 1812. 253 l.); — *Nekünk most még elébb, szokottal kell a tétovázó népet saját kincséhez vissza szoktatnunk, édesítenünk* (D. B-hez, apr. 20. 1814. 260. l.): vagy talán azért feledé D. ezeket, mert *Már itt azon szépésznek, melyben az esze me czukrozottan kél, sem elig a mindennapi csiricsári beszéd szólama* (u. akkor, 259. l.). — Szent Adrastea! mérj boszszút ....

Más hozzáadása a kiadónak Berzsenyihez az *életrajz* (VI—XX. l.), melynek első lapjai, de csak is ezek, örvendetes kivételt tesznek szerzőjök újabbkori minden munkái között Nem mintha azok mentek volnának azon monstrosus nyelv rémeitől, melynek Döbrentei, másoknak rettentő példájára, non plus ultráját állította fel; de ezek itt ritkábbak; s ez első lapokon lélektani felfogás érezteti magát. Azonban csakhamar a Kazinczyval szövödött viszonyhoz ér, és itt ismét azzal a Döbrenteivel találkozunk, ki minden alkalmat megragad, igazságtalanul is, árnyékba állítani azt a férfiút, kinek gyengeségei e ritka tulajdonok és páratlan érdemek mellett elenyésznek. Egyébiránt ha ezen, publicus hálátlansággal fertezett pártosságot nem lehet is megrovatlanul hagyni; nem fogjuk Kazinczynak pártját ott, hol véleményében osztoznunk nem lehet. Tudjuk hogy ő az érzés embere nagyobb mértékben volt mint az itészeté, s ennek tulajdonítunk oly hibás nézetet, mely szerint ő az *Örömhöz* czímzett dalt, a *Fohászkodást*, s a *Barátimhoz* intézett apostrophét kitudandóknak vélte Berzsenyi munkáiból; de a dolog e titkos epéü előadást nem kivánta, nem érdemlette: és épen itt Kazinczynak ki tudja mily hűséggel kivont levele helyett ezt egészben vártuk volna *), kik talán egyebet olvasnánk belőle ki, mint a mit belőle a roszakarat olvas. De, Döbrentei saját szavaival élve, „rápillantani sem akarunk azon katlanra, melyből a maga tisztájában nem bízó, kénköves lángok közt főzi labdacsait gaz gyanúk

*) Döbrentei saját idézeteiből tűnik ki, hogy Kazinczynak nem kevesebb mint kilencz levelét vonta meg a közönségtől: t. i. az 1808. sept 27. — 1810. máj. 6. — 1811. mart. 8. — 1811. máj. 22. — 1812. apr. 2. — 1813. oct. 13. — 1814. febr. 6. — 1815. nov. 8. — 1821. jan. 23 költeket; a közlöttek nagyobb részét pedig önkényesen megherélte.

ébresztésére;“ s megvetéssel mellőzvén ez égbe kiáltó rágalmakat, mik különösen a XVI—XVII. lapokat s az „észrevételeket“ (62. köv. ll.) az emberi szív szégyenére mocskolják; Berzsenyihez térek itt kiemelendő, mikép szinte Kazinczynak egy elsikkasztott levele után (IX l.) tanuljuk, hogy a költő 1813ban egy bölcsészeti munka irásában fáradozott, mely fájdalom! eddig kézhez nem került. Abból talán Berzsenyi világnézetét prósában fogtuk volna kiismerni, s így a róla birjuk képet kiegészíthetni. Utóbb 1815-ben, színművet is próbált, melynek tárgya *Kupa támadasa* volt. Hogy B. e nemben szerencsés alig lehetett, azt szük életkörébül s a színköltői iskola nélkülözéséből bizvást feltehetjük: de azért méltán várhattuk, hogy kiadó a fenmaradt s kezeiben levő másfél felvonással, péld. saját levelei helyett, megajándékozzon. T. i. érdekes vala látnunk, mint mozoghatott ez alanyos szellem, négy falai közt, a történeti színpadon; s ha kiadó a Schillerből fordított Hector bucsújával nem hitt foltot ejteni költője fényképén, úgy a töredékkel sokkal kevesbbé fogott volna. *(Vége köv.)*

Marcus Tullius Cicero beszéde Manilius törvényjavaslata mellett a néphöz. Szónoklatilag taglalá s jegyzetité *Pintér Endre*, premontréi szerzetes kanonok, vecseszéki táblabiró. Bécsben, 1846. Mechitarista atyák betüivel.

Örvendetes jelenet, hogy e meddő politizálás korszakában mégis csak vannak, kik a komolyabb tudományoknak szentelik napjaikat, s élvet Hellas és Latium izlésfinomító műveiből merítenek, sőt az ily élvhez juthatás utját e műveknek nyelvünkre fordításával megkönnyíteni törekesznek. E tekintetben méltán figyelmet gerjeszt Pintér Endre vállalata, Cicero remek beszédeivel — mert ez egyetlen egynél talán csak nem marad — irodalmunkat gazdagítani. Az ékesszólás diszére válik minden nemzetnek, hol az virágzik, s kelete mérfokául szolgál a szabadságnak. Mennyivel inkább kell mi nekünk ápolnunk azt, kik alkotmányos országban születtünk. Tehát reája szert teendők, ragadjuk meg s használjuk a legczélszerűbb eszközöket: művészet segítségével járuljunk a természeti tehetség kimüveléséhez s az e pályán jeleskedett férfiak elmeműveinek tanulásával; különben alélt szószatyárok vagy vadon csapongó naturalisták igen, de valódi szónokok nem leszünk.

Már a legszabadabb köztársaságnak virágzó korabeli legjelesb szónokát ki ne ismerné? Sok hiányzik annál, ki szónoki pályán működik, és Demosthenes és Cicero beszédeit tanulmányai tárgyaul nem tette. A később századok fiai, bármely nemzet- és nyelvbeliek, kik az ékesszólásban nagyra vitték, önvallomások szerint itt kezdték. És egy magyar publicista is például angol vagy franczia szónokok olvasásából alig fog több hasznot meríteni, mint Ciceroéból; mert ha azok közelebb esnek is hozzá időben, idegenek szintugy mint emez, s csak a művészet elhasonlítható belőlök, a tárgy hazai körülmények szerint földolgozandó. Azért a forráshoz inkább mint a patakokhoz.

Ez mind arra szolgál, hogy Tulliusnak e beszédét Pintér által igy adva nyereségnek tartsuk. Ha nem oly tüzes és megkapó is magyarjában a nyelv; kimélettel még most oda lehet tudni azt, hogy a fordítás uttörő, s hogy e beszédet Cicero különös műgonddal dolgozta ki (statueremque, nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria, afferi oportere c. 1.), miért is a mély bájt és pompás szófüzetet, ha szóhoz akarunk tapadni, mint ezt a fordító tevé, igen bajos visszatükrözni. Dicséretére válik az igen szép kiállítás, a fáradságos elemzés, melylyel azt tanulóknak használhatóbbá tette, a műszavak magyarítása, melyek azonban néhutt csak az átellenben levő latinból érthetők, például: inkábbára a fortiori, hozzáértés dissolutio, öszvétel complexio, hasonlítás, hasonlítlanság behozása inductio similium et dissimilium, szendítés euphemismus, rutalomból a turpi, csoportított értély congeries definitionum. Azonban ezeket, bármilyenek, jobbak nemlétében használni szükség volt.

De különködésekre is akadunk, p. o. hasznoltatik, tanolatosság, mast stb., mik ha talán jók is, inkább valami folyóiratba valók, kinálásul a nemzetnek, mely azokat elfogadja vagy elveti. Kétes voltuk miatt ily műtől eltávolítandók. — Szép hangzást sértők az egyébiránt vas következetességgel irt effélék: életöktől, azoktol, tájékoktol stb. — Néhutt kerekdedebbnek ohajtanók a fordítást. Igy 46. l. Ita illum in persequendi studio moeror, hos laetitia retardavit. Igy amannak atyját üldözés hevében a keserv, mieinket pedig az öröm tartóztatta vissza. E helyett: Igy azt üldözési hevében a keserv, ezeket az öröm késleltette. Ugyanott: Erat etiam alia gravis atque vehemens opinio, quae per animos gentium barbararum pervaserat. De ama míveletlen vador nemzetek kedélyét *még* más veszélyes *meg* hatalmasan működő vélemény is foglalta el Talán így: Volt még egy más nyomós és izgató vélemény is, mely ama vad népek lelkeit meg-

szállta A *meg* szócskát *és* helyett használjuk olykor változatosságért, például, egy meg egy az kettő: de Pintér kelletin tul és nem csinján él vele, mint e példában is, hol a megelőző *még* szócska is javasolhatá annak nem használását. U. o.: nationes concitabantur, izgatvák föl a nemzetek, e h. izgattattak föl. 28. l. Quo tandem animo esse debetis? Ugyan mire tökélitek el magatokat? e h. ugyan mi léleknek kell megszállnia benneteket? vagy: ugyan mi lélekre vagy tökéletre kell gerjednetek? Csekély foltok az egésznek böcséhez képest. Átalán e művet iskolások is nagy haszonnal forgathatják, s az eredeti szöveg kiállitása miatt tudósok is szívesen vehetik.

AZ IRODALOM JELENTŐSÉGE S BEFOLYÁSA AZ ÉLETRE.

(Folytatás).

Most már az irodalom kezelő személyzetéről is kell szólanunk, azon egyénekről, kiknek munkálataik s termékeik a (fölebb előadott, szorosabb értelemben vett) irodalom egészletét képzik. Természetileg itt csak átalányban kell nyilatkoznunk, mert az úgynevezett „irodalmi köztársaság" a legtarkább elemekből áll és scálája végtelen fokozatokat és csemetéket számlál. Az irodalom a köztársaságnak csak árnyék oldalaival, pártszellemével s becsvágyó elemével bir leginkább; továbbá a patronatussal és védenczséggel és azon szabadsággal (a meddig t. i. az *állodalom* elnézi vagy nem avatkozik bele), hogy mindenki saját tetszése szerint tegyen, nem különben azon személyes önkénynyel és nemfelelőséggel, melynél fogvást mindenkinek avval szabad barátkozni, tartania, kivel akar, dicsőíteni s megénekelni, kisebbíteni, piszkolni, rágalmazni, kit akar, (mint a mindennapi szomorú tapasztalás eléggé bizonyítja), epéjét, haragját a legérdemesebb fejekre, élőkre s holtakra kiönteni, a nélkül, hogy e tetteért felségsértéssel vádoltathassék, számadásra vonathassék, vagy pedig az irodalmi társaságból számüzessék. Köztörekvésről, törvényességről, bizonyos czéloknak sokak és mindnyája fáradozása általi üzletéről az irodalmi köztársaságban szó sincs; s oly kevés közszellem uralkodik abban, hogy egyik iró a másiknak, ha történetesen a törekvés, gondolkodásmód rokonsága vagy barátság köteléke által nem áll közelebbi viszonyban vele, mint csupán ugyanazon czéh tagjának semmi különös figyelmességgel nem járul elébe. Az irók tarka sergét különböző

osztályzási elvek s momentumok szerint lehet osztályozni; osztályozhatni őket az irodalomnak szakai vagy anyagai szerint, melyekkel foglalkodnak, s ekkor, a szaktudományokban dolgozó tudósokon kivül, következő, még ki sem merített, osztályokat kapunk: dramai, epicus, lyricus költöket, regény- és novellairókat s költöket, elbeszélöket, a történet és politica terén dolgozókat, naplóirókat és anekdotagyüjtöket, ifjusági munkák iróit, a tarka tartalmú napilapok dolgozóit, utazási irókat, criticusokat, szószatyárokat, költészetek és prosák fordítóit, compilatorokat minden téren. Vagy pedig a talentum, ügyesség és ipar vétetik osztályzási elvül — s akkor mily különbségek vannak az elöbbi osztályzás szerint egy osztályba eső irók közt! a nemzetlelkesítő dalnok és a nyomoruságos versfaragó, úgy nevezett füzfa poeta. közt, az élet és szellem mélységeit feltáró regény vagy drama irója, s egy roszul irt, mindennapias és piszkos történet, — aljas útféli bohózat, vásári férczcomoedia készítője közt! valamely szellem- s eszmedús politicai értekezés szerzője s politicai ujdonságok és hazugságok szellemetlen koholói, a munkához komolyan látó criticusok s a tudatlan és lelkismeretlen kontár vagy rágalmazó sat. között. Vagy pedig osztályozhatni az irókat indító okok szerint is, melyek öket literátorkodásra ösztönzik, majd pedig legyözhetlen belső vágy, genieből vagy talentumból keletkezett producálási szükség érzete, majd izlés majd hajlandóság az, mi az irodalom terére von, egy némely hogy a literatorkodást tulajdonképi életmódúl, vagy hivatásból vagy mellék foglalkodásul üzi, majd a valódi szükség érzete az, mely némelynek ezen keresetmódot jelöli ki. Ez pénzbeli áldozatokhoz nyúl, hogy termékeit, nevét nyomtatva láthassa; amaz örvend, ha soha meg nem neveztetik is, csak valamit keressen tollával; egyik termékeivel valóban valami jót akar elöidézni, a nézeteket fölvilágítni, az érzelmeket fölmelegítni s nemesítni; másik annak örül, ha az által az elöitéleteket és szenvedelmeket táplálhatja. Ha felgondolja az ember, mikép vágnak keresztül egymáson s ágaznak el ezen osztályzási elvek és momentumok, azonnal felötlik elötte, mily tarka sokféleség uralkodik az irodalmi köztársaságban, s mi keves egyformaság s egyetértés, összetartás van ezen országban.

A könyvárusok vagy kereskedök harmadikát képzik az irodalomban részes hatalmasságnak az irók és közönség mellett. Világos és tagadhatlan, hogy e három tényező közt viszonhatás van, melynek kezdeménye föképen az irókban keresendő. Hogy a könyvkereskedöknek szinte nagy érdemeik vannak az irodalom

körül, azt senki sem hozza kétségbe, ki csak némileg jártas is az irodalmi ügyekben, noha ők csak eszközei s másod rendü anyagi tényezői az irodalomnak, s vállolataik sikeres eredménye szoros kapcsolatban levén a közönség részvétével, irodalmi üzleteiknél aztán legtöbbnyire a nyerészkedési szellem szokja a főszerepet játszani, minek legsajnálatosb következménye aztán, hogy az irodalom iparággá s kenyérkeresetté válik egészen.

A sajátképen rosz, t. i. az ártalmas, megvesztegető irodalom miatti, kétségtelenül igazságos, panaszok azon sérelmekre és megtámadásokra vezetnek bennünket, melyeket különbféle részről azon irodalom ellen, mely iparág s kézművesség gyanánt üzetik, emeltek általában. A kizárólagos realisták, buzgó pietisták és erkölcsi rigoristák kárhoztatják ezen egész irodalmat s ezt szükségtelennek, hasztalannak, mecsevészítőnek bélyegzik, s míg a pietistáknak nagyon is világinak látszik, azt a realisták mint agytúlit és impracticust végképen megvetik. Egyik felekezet azt mondja: elvonja az embert az ístentől; másik: a hasznos és nyereséges munkától, harmadik: hogy az erkölcsi cselekedettől vonja el. Mindnyájan megegyeznek abban: hogy az az embereket munkakerülőkké, hivalkodókká s használhatlanokká teszi, fejeiket hóbortos ábrándozásokkal s képekkel, üres dolgokkal tölti be, a kóros érzelmeket és szenvedélyeket táplálja s végül még förtelmekre, örültségre, öngyilkosságra is vezet. A pietista csak valamely, a szellemihez surlódó versezetet, a moralista moralis elbeszéléseket, s a realista csak utazási leirásokat engedne meg.

E vádak az irodalom ellenében, bár egyoldaluak s korlátozott szempontból emelvék, még sem jelentőség nélküliek és sok igazat foglalnak magukban. Az irodalom ellenei tiszteletgerjesztő tekintélyt is hozhatnának fel nézetök mellett, névszerint Platót, ki állodalmából száműzni kivánná a költőket, alkalmasint mindazon irókkal egyetemben, kiknek termékeik a mi értelmünkben vett irodalomnak fogalmába esnek. Plato ugyanis merő bátor, erős és jeles, az igazság megismerésére s az erények gyakorlására (az elméleti és gyakorlati philosophiára) képzendő s vezérlendő férfiak- és ifjakból álló, görög eszményi statusából ki akart küszöbölni minden csak látszatra, utánzásra számitottat, kizárni mindent, mi művészet-, költészet- és zenében létalaptalan vagy nem volt eléggé komoly, minthogy nézete szerint az utánzó semmi szóra méltót nem tud abból, mit utánoz, hanem az utánzás épen csak játék s abban a komolyságnak semmi nyoma; a hangnemekből csak a dóriait és phrygiait, mint a melyek vitézségre lelkesítik a harczosokat, a költők közül csak a szigoruabbakat s kevésbbé kellemeseket kiváná megszenvedni, kizárva mindazt, minek a polgárokat ernyedtségre, lomhaságra, puhaságra, kapkodásra kellene csábítnia. Plato egyik magyarázója erről azt jegyzi meg: „Hogy a költészet ámítja s rászedi a tudatlanokat, Plato szemrehányásúl teszi a költészetnek; és tagadhatlan, hogy az emberek nagyobb része sohase jő tisztába a költészetnek az igazsághoz való helyes viszonylatáról, valamint az is áll, hogy a költészet a megzavarodott tömeget még jobban megzavarja, s azért is a nemphilosophiai tömeget, a hölgyeket és az ifjuságot legtöbbnyire magával szokja ragadni," *) és ezt meg kell enged-

*) A. Ruge's platonische Aesthetik 180. l

nünk; bizonyossággal állíthatjuk, hogy mivel a mulattató irodalomban a sajátképi költészet teszi még a legjelesebb elemet, átellenben annyi olvasmányi takarmánynyal, a görök philosophus kárhoztató mondata, mely nem csak azon alapula, miszerint a költészet, mint utánzás, annyira távol esik az ideától, hanem azon is, hogy mindenhezlátást (Vieltheurei), puhaságot és ernyedést idéz elő: paedagogiai és ethicai okokból, igen könnyen mindent talált volna, mi az irodalom nevében foglaltatik. Mit mondjunk hát a fönemlített felekezeteknek az irodalom ellen tett, ily tekintélylyel támogatott, neheztelésökre és vádaikra?

Először kétkednünk lehet vajjon Platónak, ismeretes ironiai modoránál fogvást, komoly eltökélése volt-e ily kárhoztató ítéletet mondani a költészetre, valamint a betüirás mesterségének kártékonyságáról oly paradox nézetben nyilatkozni, mit ő avval akart bebizonyítani, mert az irásmesterség gyöngíti, ugy mond, az emlékezet erejét és gyakorlását s az embert áruba bocsátja? Hiszen épen azon túlságos gyülölet, melylyel a költök iránt viseltetett s különösen Homért üldözé s kigúnyolá, kit önmaga is valóban nem örömest áldozott fel s irtott volna ki a nemzet emlékéből, s azon prosai sophistica, melynek erejénél fogvást ő csak látszatot és utánzást akar találni a költészetben, azon sejtelem elfogadására vezet bennünket, hogy ily nyilatkozásokban még nem mondotta ki végső szavát. E szerint jól meggondoljuk, hogy az irodalom rovására hárított kártékony hatások igen nagy részint azon *visszaélés*nek tulajdonítandók, mely termékeinek használatával s élvezetével elkövettetik. Hogy az olvasás, a könyvek választását illetőleg oly czélszerütlen, módszerében oly könnyelmü és élvezetsovár, terjedelmében oly határtalanul farkasétes szok lenni — valóban sokkal nagyobb visszásság s baj, mint maga a könyvek mivolta. Hogy az irodalom, átalában minden nemzeté, azáltal csak nyerne, ha tömegének fele, vagy három negyedrésze, t. i. a sepreje elvétethetnék attól, örömest megengedjük; evvel azonban az irodalomnak amaz ellentörői még nem érnék be, hanem legörömestebb tövestől gyököstől szeretnék kiirtani végképen mint valamely kártékony élősdi növényt. Még azon, tán jószándéku s helyeslendőnek látszó kívánathoz, mely egyébiránt sohasem valósíttathatnék, sem járulhatnánk: hogy csak azon irodalmi termékek jőjenek forgalomba, melyek nem sajtó utjáni terjesztés kilátása által keletkeztek, melyek tehát bizonyos belső hajlandóságból és szükségességből származtak inkább s azért nagyobb mértékben igénylenek létezési jogot, a többiek pedig, mint mesterkélten növelt s fejlesztett üvegházi növények, épen ne láttak volna világot, s igazság szerint megsemmisülésre jutottak volna. Igaz ugyan, hogy első osztályba a legnemesebb s legszabadabb termékek, névszerint a költészet határabeliek, esnének, melyek mint legtehetségesb szellemek legérettebb gyümölcsei magoktól válnának ki, s azokban a szellem életereje folyton uralkodnék; egyrészint azonban mégis sok olyan megtartatnék az irodalomban, mi kevés becsületére s nyereségére válnék, mert a productiv ösztön nemcsak a legjelesebb, erejöket ismerő szellemekben uralkodik oly erősen, hogy az minden más czél és kiszámítás nélkül müvek előállításán munkálkodik, hanem középszerü, sőt gyöngé szellemek is ellenállhatlan hivatást s heves hajlandóságot hisznek érezni magukban költészi és prosai productiora, mi még mindig kisebb baj volna;

de más részről a sajtó utjáni terjesztés lehetősége s kilátása nélkül igen sok jó s jeles iratlanúl maradna az irodalomban. Hogy esetet hozzunk fel, mely nem tartozik ugyan a mi értelmünkben vett irodalom körébe: vajjon Luther eltökélte volna-e magát az egész szentirásnak németre fordítására, ha nem remélte volna sajtó utján a nép kezébe juttathatni azt? Mit e tekintetben a jámbor emberszeretet tön, arra másoknál nem ritkán kevésbbé nemes, de épen meg nem vetendő indító okok munkálnak. Schiller p. o. valahol azt mondja, hogy fentarthatására, élelmezésére évenként egy-egy dramát kell irnia. Az ember valóban fájlalhatja e szükségességet, ezen viszonyokból eredhető kényszerítést a költésre, sajnálhatja a nemes költőt, hogy így áldozá fel tehetségeit, életélvezetét: az irodalom érdekében azonban valóban nem kivánhatni, hogy müveinek valamelyike iratlanúl maradt volna. Sok más esetben nincs meg ugyan ezen oly sürgető külső szükség, de megvan a productiói vágyat emelő s kihivó külső inger, és hathatós, munkás a producáltnak sajtóra való kilátása által, s aztán kárhoztassuk vagy sajnálkozzunk-e azon, ha vagy a kilátás valamely nem dicstelen keresetre, vagy szerzendő névre, az emberek javalatára s jó indulatára, azon egyént, ki valami jelest és kedvest képes teremteni, de ama serkentés nélkül nem tett volna lépést azoknak végrehajtására, végül rábirja, hogy tehetségeit megfeszítse s megpontosítsa, vagy az egészen önkénytesen keletkezett töredéket kész, kivánatos és tetszö egészszé kerekítse? A productiót gátló, gyakran a jeles talentumra is rátapadó bizonyos lomhaság irányában a hírszeretet, dicsvágy vagy olykor a hiuság is nagyon üdvös sulyegyent képez, s a külső szükölet sokszor nagyon roszúl fogja ugyan képviselni a musát és Minervát, de olykor számüzendi a könnyelmüséget, hebehurgyaságot s kényszerítni fogja a jobb s magasabb sugallatok követésére.

(Vége köv.)

ÉRTESÍTŐ.

— *Fenséges ISTVÁN főherczegnek — már mint nádornak — neve' legelső aláirása a magyar irodalom ügyében történt!* — Zsoldos Ignácz academiai rendes tag Örökváltság czimü munkája egy példányát adván be az academia könyvtárába, egyszersmind bemutatá fenséges nádorunknak a magyar irodalom iránti figyelmét, s áldott jó szivét egykép tanusító következő levelét:

Nemes, Nemzetes és Vitézlő ur! Örökváltság czimü, nekem, mint már ország nádorának felajánlott munkája díszpéldányát, hozzám intézett soraival igen kedvesen vettem, nem csak azért, mivel ezen beadvány volt az, mely nádorrá választatásom után legelőször jutott kezemhez, hanem korszerü fontos kérdést tárgyazó e munkának nagy becsét is tekintve.

Midön tehát ezért tisztelt uraságodnak, ime ezen szinte *első nádori kiadványom* által, szíves köszönetet mondok, egyébiránt minden jót kivánva maradtam czimzett uraságodnak Pozson, Sz. András hó 12. 1847.

Jóakarója **István** m. k. nádor.

Sietek azt az olvasó közönséggel közölni, úgy is mint ő fensége első nádori levelét; de főkép, mint az irodalom jobb jövendőjének egyik örvendetes előjelét. Isten tartsa magyar szivű szeretett nádorunkat!

Toldy Ferencz.

— A Kisfaludy-Társaság november 12-dikén, és országos örömnapon, sajnos veszteséggel látogattatott meg. Hajnali 5 órakor húnyt el t. i. szeretett helytartó elnöke, kir. tanácsos idősb *Schedius Lajos* úr. Dec. 20. vala 79-dik évét betöltendő. Ritka példánya volt e férfi a tudományszeretetnek, szorgalomnak és részvétnek mindenben, mi szép és jó. Sokat tett mint tudós, de többet fogott volna, ha nem mindig a tökély felé tart. Mi gyarló emberek vagyunk, s nehogy elmaradjunk, hozzá kell látnunk a' dologhoz: ő előtte mindig az eszmény lebegett, s azért halmozta készületeit — de a sor utólérte, mielőtt magára a nagy útra el lenne készülve. Igy bölcsészeti rendszere töredék, vagy épen csak emlékezetképen marada. De magyar széptana kéziratai közt feltalálható. Áldás hamvaira! Ő ügyeinket híven és buzgón viselte szivén.

— A dramai választmánynál minden darab sorsa el van döntve egy kis vigjátékén kivül. E körülményt csak azért jegyezzük fel, mert ohajtunk mennél több ujdonságot a nemzeti szinháznak, s ha talán egy időre megszünt volna költőinkben a dramairási szenvedély, akkor idegen művek átültetését kell jónak ismernünk, mivel ujdonság nélkül a szinpad el nem lehet. Mi örülünk Csepreghi és Egressy B. fordítási ügyességének, de sajnáljuk, hogy szorosan irodalmi egyének fordítással nem foglalkoznak. Nem fordított-e Schiller, nem-e Eötvös, Kazinczy, Vörösmarty? Ugy látszik, e pálya dicsősége nem tetszik, s iróink megegyezni látszanak a közönség mohóságában, mely eped minden franczia gyártmánynak német fordítása után, sőt táplálják is azt hallgatólag.

— Vahot Imre *Országgyülési Almanachot* ad a jelen országgyülés alatt is, mely folytatása, illetőleg második kötete lesz az ezelőtt 3 évvel megjelentnek. Kik fognak benne irni, még nem tudatik, egyébiránt ohajtjuk, hogy V. Imre fogja fel vállalata fontosságát, s adjon némi emelkedést a nálunk igen alásülyedt almanach-irodalomnak. Nincs mező, melyen annyi serkentő és gyönyörködtetőt lehetne összearatni, mint az országgyülés terrenumán. — Itt pezseg politicánk a poesisban, poesisunk a politicában; innen lehet egyszer igazán elevenére tapintani a nemzetnek; innen kaphatni hevenyében az eszmét, a lelkesedést, sőt ama nemes fölhevülést, mely költők ajkain jóslásig magasul, és együttbeszél a jövendővel. Rajta tehát! országgyülési almanachot, de olyat, minő még nem volt!

— *Garay* mult nyári mulatását Balaton Füreden ily czimü költői gyüjteménynyel énekelte meg *Balatoni kagylók*. De Garay más költeményekkel is készen vagyon. Megirta *Sz. Lászlót*, eposban; nyomtatás alá elkészitvék ujabb versei egy jókora kötetre. Félbenhagyva vesztegel nála egy más epos, mely őseink kijöttét zengené hazánk határiig, tehát Almos vezért venné hőseül. Mindez oly termékeny és nyomos munkásság, mely érdemelné hogy ma s ne holnap jöne világra. Azonban ki legyen a kiadó? Pesten kiadó kevés van, habár annál több is a szabadalmazott és crypto-könyvárus. Azért igen ohajtanók, ha valóban ugy volna a dolog, mint a Budapesti Hiradó birharangja említi, hogy a könyvki-

adó egyesület alakulása meglevő félben van, hogy nem rég is ülést tarta. Mi tudunk valami lengő hírt, de ennyit nem a létesülendő társulatról; s bár megszületnék az, mikor jó nevü, még jobb tehetségü, és legjobb akaratu irók munkái könnyen szállíttatnának ki, minden könyvárusi lassuskodás nélkül, a közönségbe.

— **Irói óvástétel.** „A Népdalok és mondák" II. kötetéből hamis példányok keringvén az olvasó világ előtt, kénytelen vagyok kinyilatkoztatni minden jó szándéku és akaratu hazafi előtt, hogy csak azokat ismerhetem el igaz és valódi példányokul, melyeknek borítékain: az elsőn, kivül: „*Magyar Mihálynál*", belül, „Ivanics Zs. örökösei," a hátulsón pedig mind kivül mind belül „*Magyar Mihálynál*" czimü hirdetések állanak, mert ebben különbözik az általam szerkesztett és kiadott II. kötet, a tudtomon kivül utánnyomott vagy meghamisított példányoktól, melyeknek borítékain semmi hirdetés sincs, följegyezvén egyszersmind ezen esetet, mielőtt a hamisítókat világ előtt megnevezhetném, könyvkereskedésünk botrányai közé. Hazámfiai fogják tudni s érzeni, mivel tartoznak az irodalom ügyének, s mivel a nyerészkedők mohóságának addig is, mig efféle kihágások ellen törvény óvná az irói tulajdont. Kelt Pesten nov. 20. 1847. — *Erdélyi János*, a népdalok kiadó szerkesztője.

— *A* **vin** *régi forma.* A „Szépirodalmi Szemle" 18. számában s jelesen a 274. lapon az „Unio" birálatában igy irván az itész: „Minket jóformán *bevin* sat.; a t. szerkesztőség megjegyzi: „Vörösmartynál van ez időforma *vive* helyett ugy, mint *teve*, *leve* h. tön, lön. Nincs miért el nem fogadnunk e szép formát a *visz*, *hisz* igékben.

Igen is, fogadjuk el, mert szép, mert rég kifejlett az nyelvünk természetéből, s használtatott is századok előtt — legalább a jámbor *Tinody Sebestyéntől*, ki „A szalkai mezőn való viadalról" 1544-ben szerzett versezetében már élt e formával igy énekelvén:

„Az hirt hogy meghallá Surányi házában
Jámbor Nyári Ferencz, oly nagy gyorsaságba
Csak negyedfél százan l ő n elindulatba
Kocsit, terhöt, lovat nem v y n ő utába."

Köszönet Vörösmartynak, hogy e kellemes hangzatu formát új életre hozta. Én itt csak arra akarám a magyar irókat figyelmessé tenni, hogy, ha már tekintély után volnának hajlandók a *vin*, *hin* időformákat elfogadni, az is van, három százados! s igy három száz év előtt élt irótól használt e formát ujolag föléleszteni, s éltetni nyelvünkben, a neologismus legállhatatosb elleneitől sincs mit rettegniök.

Az idézett versszakban a *vyn* együtt fordul elő a *lön*-nel; mi szinte oda látszik mutatni, hogy e forma akkoridőben közönségesen használtatott. Uj életre hozása által ismét gazdagabb lesz nyelvünk, melynek kimüvelésében ugy sem jutánk még azon fokra, hogy hajlítási tekintetben is nem kellene örülnünk a szép és kellemes hangzásu, szabatos gyarapodásnak. — Ennyit figyelem-gerjesztésül a *vin* ügyében (Beküldetett).

Szerkeszti **Erdélyi.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast.**

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten nov. 28. 1847. 22. sz.

VALAMI A ROMANTICISMUSRÓL.

Egy lap azzal vádolván bennünket, hogy mi ellenségei vagyunk a romanticának, ide jegyzünk néhány sort a romanticismusról s állásunkról irányában, röviden. E szónak mailag kétféle értelme vagyon: szélesebb és szorosabb. Romanticismus általán a keresztyén költészet, ellentétben a régi classicismussal, mely nekünk leginkább a görög irodalomban maradt fel; de romanticusnak nevezi magát az ujabb franczia szépirodalom is, melynek kezdője Chateaubriand, ujabb megalapítója pedig Hugo Victor, szemközt ama franczia classicus költészettel, mely Corneille, Racine és Voltaire által képviseltetik főleg. E szerint a romanticus szónak van általános vagy európai értelme és van különös vagy franczia (nemzeti) jelentése, innen jö aztán, hogy némelyek nem hiszik romanticusnak Shakspeare-t és Scott Waltert Hugo és Sue mellett. Azonban a romanticismus a franczia irodalomban is két ágra oszlott, s az, mely a mai legnevesb irók által miveltetik, épen olyan messzi távozott a Chateaubriand, Beranger és Lamartine romanticismusától, mint ezeké az említett három dramaticusokétól, miért más neven is nevezik azt, t. i. „*Litterature moderne*“ kifejezéssel. A Litterature moderne fő jelleme az *irány*, mi a szépirodalmat szolgálóul veté sok minden czélokra a feuilletonokban, s függövé tevé más, mint aestheticai, törvényektől, s rányomá a divatosság bélyegét, honnét mi amaz elnevezést bátran fordíthatnók divatosnak.

Jó magyarföldünk a divatos magvat is felfogta és megtermette, s lehet mondani, hogy a Litterature moderne sehol nem talált oly pártolókra mint nálunk, kivált az elbeszélő költészetben, hol a régiebbeket nem említve, Eötvösön, Kelemenffyn, Keményen kivül, a többi eme franczia lidércz után megy, hová? isten tud-

ja, és novelláink oly hűségesen szabatnak franczia izlés szerint, mikép frakjaink párisi szabók után.

Mi a romanticismus elnevezést illeti, ez ugyan történetesen találtatott fel Staël asszony által, ki érté alatta Chateaubriand gondolatait a vallás és költészet körül, melyeket a „Genie du Christianisme“ czimü munka fejt elő bőven és mély alapossággal, főleg azon szakaszban, mely a költészetnek a keresztyén vallás befolyása után nyert lényeges megváltozását magyarázza, — mind a mellett e névadás egyike a legszerencsésebbeknek. Eredet szerint a *roman*, *romancz* ismert szavakkal esik egy családba, ezek pedig a régi deák nyelv *romanus* szavától jönek; s a *romanze*, *el romance* a középkorban annyit tett, mint lingva romana, római nyelv a birodalom felbomlása után azon népeknél, melyek annak töredékeiből állottak elő, mivel mindenik örvendett rómainak tartatni, mikép hozzánk legközelebb az oláh is, melynek nincs egyéb dicsősége mai nap, mint hogy római vérből szakad le, s magát folyvást ugy nevezi. És igy ez a kifejezés: „római nyelv“, hazai nyelvet jelente mindenütt, azaz midőn a franczia, spanyol, portugal és olasz római nyelvünek mondotta magát, értette alatta önnön (rómaiból) hazaivá lett nyelvét, a mint aztán később mindegyik töredékfaj elömenvén a mivelődésben, saját forma és idom alatt nemzetté alakult és lett az, a mi. Spanyoloknál, Herder szerint, nem csak hazai nyelvet jelente a romance szó, hanem arra is, ha más tudós nyelvből, minő volt az arab és deák azon időben, fordított valaki, a romance szó adott kifejezést. Igy „fordítani“ volt *romancear*, a „fordító“ neve pedig *romancero*. Romance szerint beszélni egy jelentésü volt az érthető, világos előadással, mi hazai nyelven képzelhető csak, mikép nyelvünkben a „magyaráz“ ige is azon értelmet fejezi ki.

Minthogy pedig hazai történeti dalok tevék nagy részét az akkori költészetnek, főleg a mór időszakban a spanyoloknál, a hazai nyelven mondott énekek neve romance lett s e szó alatt azóta könnyü, világos, történeti, rövidebb költeményt értünk, s hihetőleg ezen motivumok vihették Staël asszonyt a romanticismus név kitalálására legszerencsésebben. A romanticismushoz tehát megkivántatik a hazaiság, népiség, mint annak legelső alapja és anyagja, melyből ahoz képest kifejlődjék a nemzeti költészet a különböző népek jelleme és idoma szerint, s a kor lelkének ihletése után. Mi teszi még a romanticismust, annak elmondása nem tartozik mostani feladásunkhoz. Tehát nem szólva tovább e tárgyról, s csak annyiban érintvén ezt, mennyiben romanticis-

mus nincs hazaiság, nemzeti sajátságok nélkül, azon kérdésre kérünk feleletet: vajjon a Szépirodalmi Szemle irói, ha csak ugyan ellenségei a romanticának, mi okból? talán épen a classicai és idegen irodalom utáni esengésből követnek el annyit a magyar népköltészet körül, hogy annak mind verses, mind prósai *) részét kimerítő criticákkal magyarázák? Óh árvák ti! hogyan fogná-tok bennünket érteni, mikor magatokat sem értitek! Mi gyülöl-jük igen is, nem a valódi romanticát, hanem azt, melyet ti annak hisztek; gyülöljük azt a nehéznyavalyás modort, mely epilepticus görcsökben vonaglik végig sok vizenyös novellán, me-lyeknek minden jó oldala az, hogy magyar nyelven irattak, de belölök saját alkotó erönkre soha nem fog ismerni senki, mivel a lélek bennök fattyu szellem, a minta közvetlenül párisi, ekkép a szegény magyar irodalomnak nem marad más belöle csak a szó. Igen is: szó, szó, szó! mint Hamlet mondaná. Ezt a szó-romanticát gyülöljük mi, s ohajtunk irodalmunknak a leginkább eláradt franczia és minden idegen befolyástól minél előbbi fel-szabadulást.

MAGYAR CLASSICA LITERATURA.

Berzsenyi Dániel összes Munkái. Költelem és folyóbeszéd. Közre bocsátotta meghagyása szerint Döbrentei Gábor.

(Vége.)

Az életrajzot a versek tartalommutatója követi, és a XXII. — XXXVI. lapokon: *Rövid magyarázat némely névről, mely a költélyekben előfordul.* Egy, nagyobb részt mythologiai, szótár, melyben sok a felesleges, és viszont sok a hiány. Minek az értekezések *Arcadiáról*, *Hectorról*, *Magellanról* és *Molochról*; szükségesek-e ezek az illető helyek megértésére? És mily olvasója az Berzsenyinek, kinek innen kell megtanulnia mi az *ambrosia* és *nectar*, ki e *Bacchus* és *Psyche*, hol a *Helicon* és *Tarentum*? Nem hason joggal várhatnók-e *Aon* és *Calirhoe*, *Penthcu* és *Rhaecus*, a *Cordillerák* és *Juba* vadonjainak királya stb. stb. megmagyarázását, melyek pedig egyebekkel együtt el-mellöztettek. S midön péld. a XXIV. lapon *Bengala* magyarázta-tik, azt szükségesb-e kiadónak elmondania, hogy *angol* tarto-mány, vagy inkább, hogy az forró égöv alatt fekszik, miszerint ezzel e hely: *balzamomos kenet*, *melyet Bengala napja főz* vi-lágosíttassék fel; és hogy az az angolkeletindiai társaság keres-

*) Sőt zenei, és prosódiai részét is. Lásd lapunk mult félévi 13. sz. *Szerk*

kedési verőszive, miszerint megértessék egy más hely: *A kit Cypris ölel s delphusi láng hevít, Nem szállít ki hajót Bengala öblein.* De kinek szükségesek ezek, ki oskoláit, fél figyelemmel bár, megfutotta? Ha jegyzések kellettek, inkább kivántak magyarázatot *Orczy* és *Takács* mint *Goethe* és *Schiller*, *Széphalom s angyala* inkább mint *Vaucluse* és *Laura*. Nem menti e választási tétovázást, s ez aránytalanságot a szükségtelen felesleges s szükséges hiányzó közt szerző utóirata: „Itt abban kell hagynom a többi fenmaradottakról szólást, különben e többnyire hellen istenvilág még egyszer ennyire nyúlik, s majd a jó vevő feletteb is drágálja (XXXVI. l.). T. i. terv szerint kell dolgozni, nem áradozni szabad kény szerint, pöffeszkedni és csevegni hol nem kell, s ezt a sokkal szükségesbek rovására. Ily türhetetlen csevegés árad el a 62—102. lapokon, mikor *Irásnem szerinti sorzata* áll a verseknek *néhány észrevétellel.* Ez a néhány észrevétel valóságos olla potridája mindennek, mi a kiadónak, történetesen inkább mint helyes eszmetársulat utján, Berzsenyivel foglalkodtában, eszébe ötlött. *A Lilihez* írt dal olvasásakor megemlékezik, hogy az a 18 éves ifju irta azt, ki felett az oskola eltörte a remény pálczáját, s ím a commentator tanrendszerünk roszvoltáról okoskodik és arról mikép ismerhetni meg a rosz, mikép a jó tanárt? *Víg Chloe* alkalmat ad neki 1. a caesuráról, 2. az e fogalomra ajánlt *piheny* szóról, hosszasan, naivsággal, és kissé nevetségesen is értekezni, mint nem rég az élczről az academiában (mely előadás az irodalom rendkivüli hasznára nem rég az Értesitőben viszhangzott). Az Eszterházy Mihlóshoz írt óda szinte igen tartalmas commentárra lelkesíté a kiadót; ír arról mit a herczeg tett és nem tett, annak *urodalomságai*ról (sic) Berzsenyi *ohajtozatai*ról (etiam sic) s a nemzeti miveltség *szövendéké*ről (itidem sic). A Virág Benedekhez irottat is hogy érthetnők meg, ha, mit a világért sem tudtunk, még el nem mondaná kiadó, mikép Nitsch a maga horatiusi magyarázatait Gesner, Heinsius Dániel, Baxter, Bentley, Mitscherlich s mások „kiigazításaiból szedé világosra", csak locus et annusa iránt a négy kötetnek hagya bennünket tudatlanságban, mi az oda teljes tökéletes megértésre még némi kétségeket hágy *nebelegni*; de e helyett csuda világosságot terjeszt el a Berzsenyi müvén azon jegyzet, hogy Virág munkáit 1823ban a Döbrentei serkentésére vette meg Tamás barátja (értsd: Trattner J. T.) 300 váltó forinton: hol ismét csak azon kisded körülmény marad némi félhomályban, vajjon Kulcsár István serkentésének hány percent része volt Tamás elhatározásában; de fájdalom e pont a magyar irodalomtörténetben örökké locus despe-

ratus maradand, mert szerencsétlenségünkre mind Trattner, mind Kulcsár, mind Virág közülünk rég elköltözének. Igy a *Horácz* czimü odára elmondatik, milyen Forró Pál Curtiusának magyarsága, a *Remete* költői beszélyre, milyek Kisfaludy Károly románczai és Vörösmarty dala a kis giliről; a *Szerelem* czimü elegiára, hogy gr. Széchenyi István Pest vármegye gyülésén a „Romlásnak indult"ból pár verset idézett . . . olvasóink pedig meg lesznek győződve ezekből is, hogy Berzsenyiben nincs többé homályos hely, mert :

Az úr mond : légy Newton! s világosság tenyészett.

Bocsánat, ha a commentator itészi komolyságunkból kivett. Nem lehet e komolyságnak vissza nem térni; sőt boszankodássá nem emelkednie, midőn *Berzsenyi szövege vizsgálatához* átmenve azt kell tapasztalnunk, mily lelkismeretlen merészséggel forgolódik e nagy irónk s nyelvünk e remeklő mestere körül nyelvrontóinknak, kik valaha voltak, s — adja a magyarok istene! — kik még lesznek, legnagyobbika.

Ki ada neki jogot Berzsenyi textusán változtatgatni, Berzsenyién, ki az első kiadás változtatásaiért oly tartós haragra gyúlt? Nem tagadjuk hogy e változtatások közt *egy* (!) valóságos javítás van (daj*ka kézzel*, *kar*ral helyett, a 48. lapon) hogy néhány helyt a névelő nélkülözhető, de itt a kérdés az Berzsenyi hogyan akarta? s írt volna-e Berzsenyi ily tótosan Örömhez, Musához (7. l.) Csermelyhez (10. l.), Vig Chloe (58. l.); nem tagadjuk hogy az *és* kapocsnak ősi hangzótlan formája (s) sziszegők előtt és után roszul hangzik, sőt majdnem kiejthetlen, de szabad-e azért kiadónak egy classicus irót javítgatni s e kapcsokat ki-kilökni, mint D. a 10. 17. 22. lapokon tett? vagy épen a szórendet feloldani, mint a 28. lapon, ha bátor ez szebbítés volna is? De kiadó még a költő szavait, sőt *gondolatait* is változtatja, nyesi, toldja. „Légyen áldásom veled, és *vezéreljen*" (10. l.), „Akármerre *vezérlsz*, megyek" (12 l.): itt kiadó a keménység távoztatására a festőibbség számba nem vételével tészi : *vezessen*, *vezess*. Ily bölcs B. is lehete, ha akar. A virtusnak és erkölcsnek D. különösen esküt ellensége, azért e két szónak, hol csak lehetett, pusztúlni kellett. Igy 16. l. *a dicső virtusz* helyett tette : *Szent erény s nagyság*! a 31. l *az erkölcsnek* helyett teszi : *Szívjóságnak*: a 42. l. „ha virtuszom nem hiúság" helyett : *Erényem ha*, (igen is, commával a *ha* után) nem hiúság; a 48. l. e helyett : „A lélek is csak úgy emelkedik *A virtuszokhoz* égi szárnyakon" teszi: *Erényekig fel* (s itt az *ekig* azonfelül még szépen hangzik is !). „A rútból *folyhat-e szép s*

jó? helyett teszi: *felhat-e a szép? Lárma* helyett *zajgást* tesz (31), *bájos* helyett *bájlót* (20. l.), poeta helyett, a hol csak lehet, a maga kedves *költérjét* lopja be stb. Sőt egész sorokat megváltoztat: „A mit század nem tehet, *az ezredek majd megteendik azt*“ helyett teszi: *Ezred meg ezred majd meg fogja tenni* (!) 46. l. Igy Lollinak (a 28. l.) első két versszakát egészen újra gyúrta, holott a második kiadás olvasása mindenkép helybenhagyható volt stb. Vagy tán ezek B. változtatásai? De azok egy részt nem *lehetnek* Berzsenyiéi, mert ennek izlése volt, s tudta hogy az erőtetett nem lehet szép; általában pedig nem Berzsenyiéi, különben a kiadó nem mulasztá el forrására hivatkozni. Hát még a prósai írások mint vannak befertezve, egyszerü keresetlen szépségökből a kiadó keze szennye által kivéve! Ez a sok *tahát, árnyok, ajándok* stb. ha helyes is, de mint régies nem az értekező nyelvbe valók, és sehová sem a szerző akarata ellen. Hát még e csodás *költér, költérleni, költérlét, költely, költélyzet, költelem* stb! Szabad volt-e ezekkel a szerző józan és közönségesen elfogadott *költő, költeni, költői, költemény, költész, költészet* szavait széltiben kilökni, azon ürügy alatt, hogy B. a D. által ajánlott *költért* nem roszalá? És ha is igy; és ha B. maga is *elfogadta* volna a szót, vajjon teli rakgatta volna-e régibb irásait vele? B. férfiasabb volt. Ha D. oly nagy boldogságot érez e szóknak, melyek egyébiránt mind eddig még senkinek sem kellettek, terjesztésében; terjeszsze saját irásai, s nem egy classicus iró betarkázása által. De ezek nem egyedüli szeszei. Ott olvassuk B. 1825. 1826-ki irásaiban a *ellemet* is egész családjával (mely pedig jóval B. *halála után* született!), az *ismétlenit, fokozatot, egyszerüt, elvet* (még toldással is, igy a 128. lapon „legszebb elvek“ állanak, holott B-nél csak „*principiumok*“) s egyéb anachronismusokat, mik B. nyelvezetét kora sajátságaiból kiveszik. S boszantó: egy oly iró újait mint B. oly kiadó által mint D. minduntalan megkoppantva látni. Amaz irja: dámáknak, ez teszi helyébe hölgyeknek; amaz contradictiót ir, ez visszásságot; amaz koránvalót, ez koránérőt; amaz legmesszehatóbbat, ez legmesszebbhatót; amaz irja: „*ezeket* követvén“, ez „*lessinges német criticát* követvén“ stb. Említsük-e a versek rendét, mely sem a régi, sem *egy* elv szerint szerkesztve nincsen [1]);

[1]) A 15. lapon maga mondja a kiadó, hogy ő többeket másképp sorolt „némikép évrend megtartásával.“ Miért nem mindnyáját, mennyire az évrend tudva van?

említsük-e az értelemzavaró hibákat, mik ki nem jegyeztettek [2]); említsük-e a kétféle helyesirást [3]) stb. stb.?

Elég! — A közönség fertály századig nélkülözte egyik legnagyobb költőjét; a kiadó oly buzgósággal viseltetett barátjához, hogy halála után hét évvel tett csak eleget megbizatásának (az első szenyczím hátán elöhordott okok nem okok); s ekkor ismit veszünk tőle? Berzsenyi textusát elváltoztatva, valóságából kivéve; elül, hátul, alul és közbül számos, neves és névtelen előszavakkal, észrevételekkel, jegyzetekkel, magyarázatokkal, értekezésekkel, excursiókkal, megspékelve, terhelve *), zavarva, elrutitva, miknek kilencz tizedrésze semmi szoros viszonyban a textussal nem áll; és még ezekhez Kazinczy csonkított és a kiadónak később csinált v. átöntött leveleit stb. stb., vagyis Berzsenyitől 187 lapot, nem Berzsenyitől 145 lapot. És Berzsenyi lapjai, a versesek t. i., nagy hézagok és egy, kalendáriumainkban már elkoptatott fametszetű czifraság és vignettsereg által megszakasztva, sok helyt nevetségessé téve! Az alak, a 4. és 8rétü, egyformán esetlen; a papiros porhanyu, nagy réthez nem illő, s melyen a vastag cicerobetü kedve szerint átlátszik — s mind ezen belső hiba és külső csínhiány mellett ára *öt pengő forint*! Igy adni ki Berzsenyit annyit teszen: a közönséget költőjétől, a költő örököseit a legigazságosabb haszontól megfosztani: mert szerkezet, kiállítás és ár vámvonallal zárják el a szépségek e gazdag vásárját.

Berzsenyi örököseihez tehát, atyjok, erszényök s az irodalom érdekében e kérést! Adják vagy adassák ki atyjok minden munkáit újra, de *híven*, minden változtatás nélkül, az utolsó kiadások vagy kétségbe nem vehető kéziratok segedelmével; a variánsok, egy elfogulatlanul irandó életrajz s a *szükséges* magyarázatok egészitsék ki azt. És Berzsenyi újra, szebb fényben, támadand fel; s fáradozásai utódaiban meg fognak jutalmaztatni.

---

[2]) Ezek közt jellemző a kiadóra nézve az a pont (.), melyet ő a Balatoni Nympha után vetett (nem csak a 25. hanem a 85. és XXI. lapon is; a 64-ken vesszö áll).

[3]) Más található az első czímlapon; az 1—61. s a 133—148. lapokon; más I.—XXXI. t. és 139től végig, mit a 139. lap jegyzése nem ment.

*) Mindezek helyett bár az Erráták sora volna teljesebb, azoké t. i., melyek az értelmet zavarják!

AZ IRODALOM JELENTŐSÉGE S BEFOLYÁSA AZ ÉLETRE.

(Vége.)

Mostan felelnünk kell még közelebbről az irodalom ellen buzgólkodó realisták, pietisták és némely szigorúbb moralistáknak, mert nézeteik ellenében az irodalomnak méltóságát s jelentőségét, sőt létezését kötelezetünk védelmezni. E szükkeblüek követőikkel egyetemben az *egész* irodalmat csak élősdi növénynek tekintik, mivel nem szolgál haszonra, épületességre, istenességre és erkölcsi cselekedetre. Itt ugyanis az egész világ- s életszemlélet körül forog a vita, s alig reménylhetjük, hogy ily különbséget kiegyenlítsünk. Mert mindenek előtt annak fejtegetésébe kellene bocsátkoznunk: Mi az élet legmagasabb feladata? mi az ember rendeltetése? s ezt csak úgy könnyedén s röviden nem intézhetjük el. Egyébiránt is e három szinü felekezet csak az irodalom elleni *gyülölségben* egyez meg egymással; a következetes realista, ki a testi kéjelmet, egyesek anyagi jólétét, s ha némi philanthropia van benne, az emberiségét tartja legfőbbnek, mit sem akar tudni az istenségről, kegyességről, a vallást ábrándnak tekinti mint a költészetet is, s a moralnak, főkép a társadalom jólétére, a rendtartásra háramló politicai haszna miatt, van előtte némi becse. Ő kevésbbé gyülöli az irodalmat, mint inkább kevesre becsüli.

A moralista gyanusítja az irodalmat, költészetet; abban mindenütt csábítást szagol az erkölcstelenségre, legalább erkölcsi lomhaságra, s közönyösséget az erény és kötelesség iránt; a szépben örömest a vétek szépítését látja, s a költészet és irodalom szerinte a látszatnak és csalódásnak országa.

A pietistának a költészet tisztelete bálványimádás, mihelyt a költő nem ir lelki, egyházi énekeket vagy messiádokat; a világi költészetet és irodalmat öszvesen azon haszontalan szavakhoz számítja, melyekről egykor számot kell adni; a szépet érzékiségre és a bünre viszi át.

A realistának, saját szempontjából indulva, azt felelhetni: neki legkisebb oka sincs neheztelni s fenekedni az irodalomra, ha az egy részről emberét táplálja s más részről a közönség éldeletének öszvegét gyarapítja, miről azonban neki magának kell itélnie saját izlése szerint; a realista törekvésének nem a munka, hanem a munka által elérni czélzott jóllét, az éldelet a czélja; az ő ideálja nem egyéb, mint a munka minimumánál az éldelet maximuma; s mi kifogása volna az ellen, ha az egész emberiség

jól öltözködve és drágán s pompásan lakomázva az olvasásban, az irodalomban is találna örömet s éldeletet?

A két más felekezet ismét a szellemi tényezőknek: név szerint a szépnek jóval s erkölcsivel, és istenivel való kérkedő ellenkezését vitatja (Plato szinte vitatja a költészetnek, mint csak látszatosnak ellenkezését az igazsággal). Mily nagy szükkeblüségre mutat azonban, ha valaki azt, mi nem ugyanazonos s biztosságot nem szerez magának, azonnal absolute egymással ellenkezőnek nyilatkoztatni, ha egyátalában s kereken tagadja a szépnek és jónak, a szépnek és isteninek, a szépnek és igaznak közvetítését, mivel a közvetlen jelenségi formák különbözők, s ki nem nevezné izetlen bárgyunak s eszelősnek azt, ki p. o. Jézust hazugsággal vádolná, mivel paraboláiban némely eseményekről, melyek valóságban nem léteztek, mint megtörténtekről beszél, hogy igy az igazságot szemlélhetővé tegye? Igaz ugyan, hogy nincs kitüzve minden költészetnél, miként valamely parabolánál vagy mesénél azon czél: miszerint valamely bizonyos igazság vagy tanítmány, morál tétessék szemlélhetővé vagy a fejbe tölcséren töltessék; de hiszen az emberi természet sincs ugy alkotva, hogy mindig csak tiszta megismerések után kivánkozzék, hogy mindig csak a tisztán erkölcsi akarat határozása által kellene cselekvésre buzdíttatnia, v. rendeltetését csak a földöntúlinak s isteninek folytonos feszült szemmel tartásában teljesítené. Mit képzeletnek s kedélynek nevezünk, az izlés és szépségérzék szinte egy kiegészítő elemét képzik az emberi lénynek, azok végetlenül művelésre, nemesítésre, bevégzettségökben s tisztaságukban az igazság érzékkel, az erkölcsi, sőt vallásos érzelemmel elválhatlan egységgé olvadnak át, s az aestheticai míveltség tetőpontját el sem érhetni az igazság és jóság élénk érzéke nélkül. Mi nem vitatnók, hogy az igazságnak az által, miszerint a szépség köntösében jelenik meg, kelljen tetszetes és jó indulatú elfogadtatást kihizelgnie, s az erénynek, a helyett hogy az akaratokhoz alkalmazkodnék s a férfiasság vágyait feszítné, megnyerendő gratiakép kellene ajánlnia magát; mi veszélyes merénynek tartanók, az aestheticai míveltséget és világszemléletet *minden* erkölcsi és érzelmi míveltség alapjává tenni, az irodalmat a bölcseség és erkölcsiség egyetlen iskolájának nyilvánítni, s a szinházra p o. mint a világtörténet törvényeinek szemlélhetőségére mutatni; az ember nem csak képekből és költelmekből (fictio), volnának bár a leggenialisabbak, tanulja az igazságot, az élet fogalmát és feladatait, s az irodalom sohasem pótolhatja ki a hathatós, ép és nagy valóság hiányát, de igenis az aestheticai míveltség adhatja meg a

végső tökélyt, bizonyos fölszentelést, az ismertethet meg az irodalomnak és költészetnek tudományos és erkölcsi míveltségével, az teheti élénkebbekké az ismereteket és értelmet, kötheti össze kellemesen és öszhangzólag a míveltség különböző elemeit és hatásköreit, ébresztheti fel hathatósabban az érzelmet és szemlélgetést, az terjesztheti ki az átalánosan emberi eszméletet, az élet egyhanguságában az táplálhat bátor és fris, az aljas által el nem nyomandó érzéket, némely nélkülözésekért szellemi kárpótlást nyujthat s a lelket a szépség- és lelkesedésnek fájdalomenyhítő hullámaiba merítheti. Ezt mind teheti az irodalom, ha vannak hősei — s mégis bizonyos felekezetek elég szemtelenek fenn hangon hirdetni, hogy az irodalom haszontalan, elcsigázó, erkölcsiségre mint vallásosságra kártékonyan ható!

S végül egy szempont van hátra még, melyből tekintve az irodalmat, ez új jelentőséget, végtelen fontosságot nyer. Egy nép irodalma, a fogalmat a szó legmagasabb értelmében véve, ugy hogy az alatt szellemének legnemesebb, leghatósabb, fökép pedig költői termékei értessenek, drága kincs a nemzetre nézve, még pedig élő és termékeny, mindig s mindenki által használható forrása az egyéni éldeletnek, táplálva a nemzet magasztos öntudatát, eszméletét, helyes, jogszerű és nemes büszkeségét azon szellemekben, melyek keblében támadván, teremtményeikben nyelvét dicsőíték és gazdagíták. A nyelv az, mely a nemzeteket összeköti s organicus egységöket képviseli, s e közös birtok becse végtelenül emelkedik a nagy költöknek ez anyagi szerből épített szellemi emlékjelei által; igy az irodalom oly összekötő erőt gyakorol, mely a századokkal erősödik, s az angol, kinek más különben is van oka büszkélkedni honára s ahoz híven ragaszkodni, szivét még azért is érzi bensőbben összenőve népének összeségével és szellemével, mivel az új s tán minden kornak két század előtt meghalt legnagyobb költője, kinek viszhangja még ma is egész Anglia s Európa, britt volt, s Anglia irodalmának kincsét épen úgy leggazdagabbá tevé drága nemeskövekben, mint a mily gazdag koronája és kincstára drága ékszerekben és aranyban. — *Németből* G. P. után.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás).

III. A mesék felállított harmadik osztályát eddig csak a német *Schwank* szóval birtuk kifejezni, mely kitételt magyarban

talán *dévajka* adhatna vissza. Ezen osztályba forrásainkból Gaalnál két mese, Erdélyinél szinte kettő, Schottnál két rövidebb mese és egész mesefüzér „Bakala“ tartozik (a 15dik számu mese Schottnál, melyről eddig említést nem tevénk nem mese, hanem valóságos legenda).

A csuda ajándék (Schottnál 20. sz.) és *A koldus ajándéka* (Erdélyinél 12. sz.) ugyanazon mese, és ugyanegy a német Grimm 36. számu meséjével: „Tischlein deck dich, Esel streck dich, Knüppel aus dem Sack“ és Bechstein 40. számával. Egy szegény paraszt Schottnál magától az ur istentől, Erdélyinél egy koldustól, kivel utolsó falat kenyerét megosztá, aranyakat tojó szamarat vagy bárányt, ettől megfosztatván, asztalt vagy abroszt kap, mely ura kivánata szerint étkekkel és itallal megrakodik, de ezt is ellopja töle a korcsmáros, kihez betér. A harmadik ajándék oly futykös, melynek, ha ura felszólítja, segedelmével egész sereget képes leverni a szegény ember, s igy a tolvajtól visszaszerzi abroszát és szamarát, s itt Schottnál végződik a mese; Erdélyinél a paraszt abrosza segedelmével megvendégli a királyt, de ez zsarnok létére öt abroszától és bárányától meg akarja fosztani; azonban a paraszt használván bunkóját, nem csak a zsarnok egész seregét, hanem öt magát is agyonvereti, és helyébe mint jószivü és igazságos fejedelem uralkodik. Schott még e mesében is jelvi elemekre akar ismerni, de magyarázata kissé erőtetett, inkább közeledik mesénk a második osztály meséihez; mert Schottnál a paraszt, ki szegénységét megboszulni akarván, az ur istent felkeresi, hogy megverhesse, a harmadik ajándék által a bunkótól maga megveretik, s csak akkor, midön t i. már bünhödött és bünhödése után okult, kapja vissza gondatlanul elfecsérelt kincsét; Erdélyinél pedig a jószívüség jutalmaztatik, s azért a mesének itt inkább érzelgös szinezete van, mig az oláh közelebb áll a dévajka színéhez.

Az ördög és a három tót fiu. Erdélyinél I. sz. alatt. Három tót fiu Magyarországra jön, s mindenek előtt magyarul kezd tanulni — az ördögtől, de mindenikök csak pár szót tanult, ugy hogy midön tovább mennek, és az ördög tettetett holt testére találnak, a csendbiztos öket a helyszinen meglepvén, tölök kérdi, ki gyilkolá meg az embert?“ Az egyik nem tudván egyebet, megszólalt: „mi hárman.“ „Miért?“ egy sajtért, felelt a második, „Kötözzétek meg öket;“ mire rá mondá a harmadik: „az az igazság?“ A fiukat elhurczolták, az ördög pedig felugrott és tovább állott. A mesének egész szelleme újabb keletkezésre mutat; egy igen hasonló meséjök van a németeknek, hol a pápához

küldött, de latinul nem tudó követeket három latin feleletre tanítják, ugy hivén, hogy a pápa csak a feltett három kérdést épen a feltett sorban fogja kérdezni; azonban a dolog máskép ütvén ki, igen furcsa quid pro quo szülemlik, midőn p. o. ő szentsége kérdi „fors diabolum habetis?“ és a követek azt felelik „hic in sacco,“ mert e helyett a pápának kellett volna kérdezni „habetis-ne litteras?“

Mangiferu (Vasevő, Schottnál 21. sz.). Schott e mesét mint jelvit magyarázza, és valóban nagy része jelvi is; azonban mivel a hős jellemeztetése egészen elüt a jelvi mesék hőseiétől, az egész inkább ezen, mint az első osztályba tartozónak tekinthetik. Egy kiszolgált katonát a császár további szolgálatra rábeszél, de midőn ez fölpénzét kétszer eliszsza, a császár őt elűzi. A katona elhagyván az udvart, útjában elbűvölt palotát talál, és abból a kisérteteket kiveri; a palota a császáré, de ez emlékezetében tartván Mangiferu előbbi magaviseletét, e szolgálatát nem jutalmazza. Mangiferu ezek után egy bűvös korcsmárosnéhoz vetődik, ki őt leányának férjül megszerezni ohajtván, a katonát varázstü segedelmével, melyet fejébe szúr, álomba meríti; álmában a hőst háromszor látogatja a belé szerelmes császárleány. Harmad napon a korcsmárosné kihuzza a hős fejéből a varázstüt, de mihelyest Mangiferu eszméletre jö, az egész népet kiveri a házból, és mindent összerongálván maga is távozik. Uj kalandja után egy fehér agárt talál, melynek visszaadatásához a császár leányának kezét kötötte; de hősünktől még most más által elvétetik az agár, és csak akkor, mikor kisül, hogy az agárnak valóságos találója Mangiferu, ez megnyeri a sors által neki szánt császárleányt. — A katonás szellem, mely vagdalkozó és verekedő hősünket jellemzi, eltér a régibb mesék hőseinek magok viseletétől, és mesénk eredetét ujabb időkbe helyezi, valamint azt is gyaníttathatja velünk, mintha hetyke katona volna szerzője; azért nem gondolom mint Schott vélekedik, hogy az elbűvölt palota kitisztítása, az álmot okozó varázstü, és a fejér agár a régibb eredeti meséből maradott fen, hanem inkább e három dolog más régibb meséből szakadott ide, mely körülmény az alapeszmék maradandóságát a népnél tanusítaná. Az oláh népnek az undorítót is elszenvedő természetét mesénk több helye bizonyítja, jelesen midőn a 216. lapon mondatik, hogy a márvány padolat az elbűvölt palotában inkább s inkább görnyedtté lett a levagdalt kisértetek genyétől eláztatva. Ugyanott vér és genytó említtetik, és 218. lapon, hol egy a palota mellett elmenő vadász az összekonczolt testek rosz büzét szagolja s tb e.

„Ebül gyült szerzéknek ebül kell elveszni.“ Gaalnál a 10. sz. alatt dévajka ugyan, de nem a nép szellemében tartott dévajka, nem is mese, azért itt arról nem szólunk. De annál jobb mesés dévajka a következő két utólsó, t. i.

Az Ördög rémülése, Gaalnál a 3. sz. alatt. Az ördög pokoli lakát elhagyja, hogy a földön házasodjék, de itt oly feleségre talál, kinek közelében az ördög még a poklot is paradicsomnak tartja; az ördög tehát az elszaladt szegény emberrel oly frigyre lép, hogy a pokol lakosa az embereket kínozza, frigyese pedig öt szereivel kiüzhesse, és a gyógyításért járó jutalom közöttük feleztessék. Azonban a gyógyító, mint fösvény ember, az ördögöt megcsalja, s igy ez magát megbicsakolván, szereinek engedni nem akar. Azonban emberünk nem csak fösvény, de okos is, és az ördögöt azon ijesztéssel, hogy feleségét elhozza, nem csak a betegből, hanem az egész földről elkergeti. E mesét sokkal jobban előadva mint itt, találhatni a mult század elején Nürnbergben megjelent „Tugendschule“ czimü mesegyüjtemény „Yuxarhalas szellemében,“ valamint a lengyelek Twardowszkyról szóló meséiben. E Twardowszky a lengyelek Faustja, de másfelül rokon a mi Garbonczás diákunkkal is.

(Folytatjuk).

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Novemb. 20-káig, mint határnapig, következő pályamunkák érkeztek a Kisfaludy-Társasághoz, u. m.

I. A szépmüi feladásra, mely Zrinyi a költőnek *életrajza*, érkezett három, ily jelmondatokkal;

1. Zrinyi az éneklő s a diadalmi vezér. *Vörösmarty.*
2. Zrinyi, dicsőségünk, végső daliája nevünknek. *Vörösmarty.*
3. Sors bona, nil aliud. *Gróf Zrinyi Miklós.*

Birálókul választattak: Bajza, Bártfay, Czuczor.

II. A rendkivüli költői jutalomra, melynek tárgya *Szécsi Mária*, érkezett ugyancsak három, következő jeligék alatt:

1. Igy jutott Veselén nagy Murány várához. *Gyöngyösi I.*
2. Volt Magyarország!
   Lesz Magyarország!
3. Ki vagyok én? *Népdal.*

Birálók: Eötvös, Garay, Szemere, Székács, Vörösmarty.

III. A rendkivüli szépmütani kérdésre, mely az elbeszélő költészet apróbb fajainak elméletét kivánta, jött egy pályairat ilyen igével: Nihil neque desit, neque superfluat. *Quintilian.* — Birálói: Császár, Erdélyi, Szontágh.

IV. Az ezelőtt két évvel kitüzött *Költői-történeti* feladás legtöbb pályázóra talált, érkezvén nyolcz jutalomirat, melyeknek jeligéi:

1. Simplex duntaxat et unum. *Horácz.*
2. A lelkes eljár ősei sirlakához,
   S gyujt régi fénynél uj szövétneket. *Garay.*
3. Latiatuc feleym zumtuchel mic vogmuc. *Sermo sup. sepulcro.*

4. Sine veritate antiquitas induratum mendacium.
5. Milyen az ember, olyan az istene.
6. Animula vagula, blandula
Quae nunc abibis in loca?
7 Az ember isteneiben nyomja ki saját characterét. *Kölcsey.*
8. Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem,
Horat. de Arte poet. v. 143.

Birálókul választattak : Péczely, Pulszky, Toldy.

Mind a négy rendbeli pályairatok jeligés levelkéi, és pedig a költői történeti munkáké külön, a Társaság és Császár Ferencz pecséteivel lezárva, a titoknok által a levéltárban őriztetnek. Melyik lesz nyertes az I. II. III. rendbeli pályairatok közül, a jövő februari közülésen fog közzé tétetni. A IV. rendbeliek sorsa, azoknak száma és terjedelmes volta miatt lehetlen levén elitéltetésök a szokott közülésig, későbbre halasztatott. Kelt Pesten nov. 21. 1847. *Erdélyi János*, titoknok.

NEMZETI SZINHÁZ.

Nov. 13. bérletszünetben *Hunyadi László.* Eredeti nagy opera 4 szakaszban. Irta *Egressy Benjámin.* Zenéjét *Erkel Ferencz.* — Nov. 14. bérletszünetben *Csikós.* Eredeti népszinmű 3 szakaszban. *Szigligetitől.* — 15. *Benyovszky* vagy *a kamcsatkai száműzöttek.* Eredeti nagy opera 3 fv *Kotzebue* után irta *K. R* Zenéjét szerzette *Doppler Ferencz.* — 16. *Báró és Bankár.* Eredeti szomorújáték 3 fv. Irta *Hugó Károly.* — 17. *Johanna és Jeanette.* Szinmű két fv. Irta *Scribe*, fordította *Csepreghi Lajos.* — 18. *Vicomte Letorières.* Vigjáték 3 fv. Bayard és Dumanoir után *Somolky.* — 19. *Saint-Georges* lovag. Szinjáték 3 fv. *Maleville* és *Roger de Beauvoir* után francziából ford. *Csepreghi Lajos.* — 20. Lendvay Márton jutalomjátékaul elöször : *Világ szinjátéka.* Eredeti drama 4 fv. Irta *Hugó Károly.* Dramai költészetünkben, bár mily keveset producáltunk is, teremtettünk czímeket, mert van bohózatunk, népszinművünk, dramánk, vigjátékunk, szomorujátékunk, melyek mellé ha még oda teszszük a „ritka csudás, rémletes és borzasztó" jelzők valamelyikét, több nemeit fogjuk felállíthatni a dramai költészetnek mint Polonius Hamletben : mind a mellett sem tudjuk melyiket viselhetné czimül a *Világ szinjátéka.* Érezzük azonban, hogy e művet szokottnál nagyobb szabása után kell megitélnünk erényeivel fogyatkozásaival együtt, s nem aggódunk miatta, ha eme czimek alá épen ugy nem fér be az, mint harmincz éves fő a gyermekkori sapkába. Érezzük, hogy e mű, azok előtt, kik a franczia kert amputált modorának barátai, kik valami szabályos örömet éreznek abban, ha egy pár ezer katona szoros rendben egyenlően, vagy Boz Dickens szerint „órákig merevenen áll két lábon," — meg fognak ütközni eme laza és rendetlen szanaságon, s kivevén zsebökből a szinpadi mértéket, sehogy sem fogják belátni, mikép lehet nagyobb valami az ő mértéköknél. Ellenben kik a szellem szabadjai, kik modor és mintától elütő műben is képesek föltalálni a belső szabályt, örülni fognak, ha önröptü lélek tünik föl előttök, s nem irígylendik ama szükelmü felvonásirókat csudálóikkal együtt, kik ugy járnak a szabály csiptettyüjében, mint macska a dióhéjban. Minket untig nyaggattak már ilyféle ki-

czirkalmazott darabokkal, melyek a szinpadot és szini hatást tűzvén elvül, mentek, folytak nagy egyenesen és keskeny szüken, mint a székely ember szántó földe, s volt ki erővel reánk akará tukmálni a szinszerüség megkövítő tanítmányát s fattyuságait. A szinszerüség elve után irott darabokban mindennek a fenekére látánk mi hamar, s kimerültünk az élvezetből, mielőtt merítettünk volna valamit, azonban a minta vagy jobban: kapda megvolt már egy két irónknál, s nekik semmi ördögség nem volt ujat (?) teremteni utána, épen ugy mint a kézmüvesnek egy mintát ezerszer használni egymás után. Ez a kézmüvészet vitte dramai költészetünket fölületességbe, melyhez a közönség kevésbbé önálló itéletü része is, csupa megszokottságból, ragaszkodván, az irók elvül nézték a ferdét, a kicsinyest, a közizlést, és lőnek magoknál kisebbek, mig nem a mintaköltészet hamis utján liliputokká törpülvén, mailag mint Thumb Pouce, épen kicsinységökért bámultatnak, mert ha lehetnek titkai a nagyságnak, méltán kérdezhetni némely magyar dramairó felől: hogyan lehetnek ők oly kicsinyek?

Hugó Károlyt négy dramai müből ismeri a magyar közönség. Tudja, mit tartson mindegyik felől. Annyi áll, hogy emlékezetünkben Hugó másképen áll minden darabja után. Brutus és Lucretia, Egy magyar király, Báró és Bankár, és Világ szinjátéka egy elme művei bár, de még is igen különbözők egymástól, mert ha első művében római szellem fúval, a másodikban min történetink jóforma tanulmánya ömlik el; s mig a Báró és Bankár oly kerek és szinszerü, belbecscsel együtt, minő kevés legjobb franczia mü, hol kevesebb a belbecs: addig a Világ szinjátéka mintegy szándékosan ugy irottnak látszik, hogy a szinpadnak parancsoljon, s bővítse határait. Igy némileg rá illik a Világ szinjátékára, mit Goethe mondott Shakspeareről, hogy jobban szereti behunyt szemmel hallgatni, mint nézni: értjük azt a sententiosus beszédet, mely a mint megkülönbözteti Hugót dramairóinktól, egyszersmind akkép hozza egységbe magával külön müveiben; míre nézve mondandói legfontosbját bolondra bizza, s e bolondot mély egyértésbe hozza főszemélyeivel. Azt már mint igen jellemző vonást említők Hugó Egy magyar királyában, hogy bátyja kivégeztetését a bolondtól és nem mástól hiszi el Mátyás: most azt jegyezzük meg, hogy Világ szinjátékában is a természeti vad fiú (Sancho) azonnal megismeri a bolondot s barátságra lép vele. Ily fontos ő nála Brutus bolondsága, mikép előpéldánya Shakspeare bölcs thebainak nevezi az őrültházit.

Ezekben csak azon küzdést akartuk érinteni, mely meglátszik itt minden nyomon a költői valódiság után, szép egyezségben a szabadság eszméjével. Mennyire használta pedig H. e szabadságot, az leszen mértéke igyekezetének, s az fogja eldönteni a darab illető helyét költészetben. Tagadhatlanul itt két tulság akar összeengeszteltetni: a mivelődésben tulment, elfinomult statusélet a természetivel szemközt. A mi ebből a szélsőségek electricus szikrázata közt előáll, az mindig érdekes, meglepő, s ellentételeiben vegyületét adja mélynek és könnyelmünek, szomorú és vignak, minő a világ maga, melynek meg kellett irni philosophiáját. És a világ oly nagy, oly messziségbe vesznek a láthatár végpontjai rajta, hogy a ki fel akarja fogni az egészet, kényszerül mesével, képzeletivel, sejtelmekkel toldani meg tapasztalatait, s azért nincs

miért csudálnunk, ha etiquette és szabály korlátain tulment Hugo, ha sok hasznát vette phantasiájának, valamint könnyű megfogni azok véleményét is, kiknek szeme nem ér odáig, hol e münek határai vannak, s mint szárnyaszegett madár, meglankadnak, mielött elérnék tengereken tul a boldogság szigetét. Ezekért nevezzük mi e dramai költeményt tragicomoediának, a nélkül, hogy elmondanók cselekvényét, mely ha nagy szabása mellett nem fér is be némelyek dramai fogalmazatába, de a mű a költészet országába minden joggal oda tartozik, még pedig annak is a közepébe. — 21. *Világ szinjátéka.* — 22. *Veszedelmes nagynéne.* Vigj. 4 felvonásban. Irta *Albini*, ford. *Szigligeti.* — 23. *Az ördög naplója.* Vaudeville 2 fv. Irta *Arago* és *Vermonn.* Francziából ford *Egressy B.* — 24. *Dom Sebastian.* — 25. *Világ szinjátéka.*

VEGYESEK.

— A Nemzeti Ujság 580d. száma, sajnálkozva nélkülözi *Tacitus Agricolájának* magyar fordításában a könnyüséget és természetes folyást.“ De legyen szabad kérdeznünk: az eredetinek könnyűség-e a bélyege? s hiba-e, ha egész alakzatára törekszik hasonlítani eredetiéhez a fordítás? Erős, velős, de, mindenki megvallandja, sötét is a szófüzet Tacitusban; azért írja Blair Hugo (Rhet. és Aesth. Leczkéi II. köt. 134. l.): „Stilusában igen rövid, néha mesterkélt és erőtetett, sokszor félben szakadt és homályos.“ Mikor tehát a classica literatura philosophiai ösmerője, Szenczy Imre, nem regényi könnyüséggel adta Tacitust, tudta mit cselekszik; valamint tudta Kazinczy, miért adta Sallustot nehézkesen s nem oly könnyüséggel mint Cicero leveleit: noha amazt is lehetett volna, ha a történetiróért a szeszélyes művészt elmellőzi.

— Szinházuuk dramai és operai személyzete jövő januárra Pozsonyba fog felvitetni, helyette addig vidéki szinészekből alakítandó társulat iránt, mely a fővárosi közönség élvét pótolja, már van gondoskodva. A helybeli bérlők egy hónapi járandóságukat visszakapják a pénztárból. Pozsonyban 12 dramai és nyolcz operai előadás leszen, azután visszatér minden a régi kerekvágásba. —

— Hugó Károlynak uj müvéről hallottunk ily czím alatt: *Bölcsek köve.* Czakótól is várhatni ujdonságot, mint már volt róla említés lapi uton.

— A Honderű által rovogatott czikkünkben a dramabiráló választmány felöl, egy nyomtatási hiba maradt, mely szinte félreérthető; e helyett *birni*, olvastassék: *bízni*, az egész mondat igy: kikben a dramaköltőket bízni remélte stb.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten dec. 5. 1847. 23. sz.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

VI. Irodalmunkban az eszményiségnek szépítés- vagy szebbítésre vonatkozó magyarázatát Kazinczy kezdé s terjeszté sok külön helyen prósai és nem prósai irataiban, s ő, ki a neologismus harczából győztesen lépett ki, tekintélyül ismertetett az aestheticában is, mely nála nem tanulmánynak volt eredménye, hanem viszhangja külföldi s különösen német aestheticáknak. Ez azonban nem csuda, mert oly költők és mübirák is, mint Lessing és Goethe meg voltak hasonlva elmélet és gyakorlatra nézve magokban, s mindkettő máskép irt, mint tanított. Goethe bár menynyire dicséri is a színésznő Philinét Meister Vilmosban, mint a ki teljesen *képviseli az egész színésznői nemet*, egyéneket alkotott mind a mellett, kik magokat képviselék inkább, mint nemöket, melyhez philosophi osztályozás szerint tartozhatnak; egyébiránt Goethe elégszer mondá ki széptani nézeteit, s az, mit ő „költői valódiságnak“ nevezett, nem egyéb, mint hajlandóság a szorosan jelzett és meghatározott egyéniség felé. Kazinczy, mint tudjuk, ezek árnyékában müködött, s nagy barátja lön a szépnek azaz szépítettnek, azért p. o. mikor ő ilyen itéletet monda Csokonai mellszobráról: „nem Csokonai, s az nem is szükség. A plastica nem a hasonlóságot tette czéljává, hanem a *szépítést*“ (lásd Eredeti munkái II. k. 39. l), vagy Ferencz szobráról: „a Ferencz arcza idealizált, szépített, de hü, a hogyan plasticusnak kell“ (II. k. 61. l.), mikor ő ily itéleteket monda, csak elve szerint szólott; azonban ki fogja megérteni azt a müvészetet, mely Csokonai helyett Nem-csokonait ad, s megegyeztetni az idealizálást a hüséggel, mikor e kettő ellenmondás? Kazinczy, mint aestheticus, igen kényes, söt gyakran elkényeztetett vala, s többet hitt szemének mint kellett volna, igy külsőnél

maradt. — Kölcsey hasonlókép nagy barátja volt az idealizálásnak, s ezt, hogy több helyet ne hozzunk fel, kijelenté mi hamar Berzsenyi birálatának elején, mind a mellett kárhoztatja Schillert „Komikumról“ irt értekezésében, a miért a nem idealizált természetet a poesis köréből kirekeszti, s Bürgert hozá fel példaul arra, „mennyi szép fény legyen a meg nem magasított (szépített, nemesített) természet pályáján is elöntve.“ Igy Kölcsey elhajlása a merev ideáltól kétségkívüli, s ez dicséretére válik önuton járó gondolkozásának, de az meg nem engedhető, hogy elv alól, ha ilyenül ismerjük az idealizálást, kifogásnak legyen helye. Kölcsey ha többet ismer a képző művészetekből, bizonyosan kitisztuland az ideál ábrándjaiból, s csak egy fokkal szállva is leebb, alapítója leendett nálunk az ujabb criticának, holott igy félig az ó félig az ujabb tanok vallóihoz tartozik. — Erősebben folyt be az eszményítés elve Berzsenyire, kinek nézeteit alapjokban megczáfoltaknak hiszszük ugyan róla adott birálatunk által; de adunk mégis kevés pótlékot azon micrologiákból, melyekre öt azon elv sülyesztette. Ő szavakig üzte az idealizálást. Anticriticájában, melyet Kölcsey ellen irt, védvén a nem magyar, az igen uj szavakat, igy tanít: Mit nyer az enyim (az én költeményem), ha az *aetheri* helyett *mennyeit*, s a *virány* helyett *mezőt* teszek? veszt minden bizonynyal, mert az *idealis* szavak helyett *mindennapiakat* nyer, melyek legfeljebb is azt a hasznot tehetnék, hogy nem lennének oly szembetünők mint amazok, mely szerint nyerne ugyan valamit az egész gyüjtemény a hideg vizsgálóra nézve, de az idealis szemek előtt vesztenének a legidealisabb kifejezések, *a dolog valója pedig csak az maradna, a mi volt.* E szavak elárulják költőnk iskolás nézeteit, gyermekességig üzött negélyzését az idealizálásnak. Mi a dolog valóját kimeríti, annyi elég szerintünk, s ez a határvonal, mely minket elválaszt a szépítő s nemesítő aestheticusoktól. Még tovább megy Berzsenyi, mikor birálván Vörösmarty „Két szomszéd várát“, itéletünk szerint legtökéletesebb éposát, megrója benne a hősöket mint kannibálokat, s a mi keresztyén bölcseletünk iránylatát veszi elvül, mely szerint csak „idylli idealt“ szabad költenünk! mikor igy itél: „nagyon természetlen valami, hogy a hős sírva eszik iszik,“ és „hogy a költélyzet lelki világában az evés ivás általában helytelen“!! majd utóbb „megvallom, hogy szemeim előtt – – költéri rajzolatokban a boros pohár oly *prósai* kép, valamint a büszke vitéz hátán a pálinkás kobak“ !! Ez sok! Berzsenyi ma talán kétségbe esnék, ha Garay Nagyidai czigányait, Hári Jánosát olvasná; ha látná Vörösmartyban sok helyütt

a nemidealist, p. o. „Borod sötét, mint a czigány leány.“ Petőfinél a „kecskerágót, az ugy jóllaktam hogy még“ eket és számtalan sok hazai jellemzetest, miért némelyek rosz költőnek hiszik, de — ezen már tulvagyunk. Az „Olymp, aetheri, myrtusz“ stb. idealis dolgok, hála istennek, kiküszöbölvék költészetünkből s annak örül minden jobb érzés, a mi magán viseli a nem-idealis valódiságot, a jellemzetest, az igazságot. Chateaubriand egyhelyt azt mondja: csak az szép, a mi igaz; s ezt valljuk mi is.

Bajza elhatározottabban, mint Kölcsey s nem oly részletes magyarázattal mint Berzsenyi, ekkép ir az ideálról (Tud. Gyüjt. 1828. XII. 35. l.): A költőnek, a mint tudva van, egyik fő kötelessége a tárgyak idealizálása; mely nem egyéb, mint a természetben levő kép, cselekedet és érzeménynek a lehető tökéletig emelt *megnemesítése*. A valódi költő ezen postulatumnak akként szokott megfelelni, hogy tárgyaiból minden aljasat, mindennapit elhagy s csupán a tökélet elszórt sugárait gyüjtvén egybe, azokat olvasztja egy bizonyos pontban harmóniai vegyülettel öszve“ Eme határozottság némi részletesebb magyarázattal eleveníttetik föl később, mikor nevezett iró ekkép szól (Kritikai lapok. VII. Füzet 1836. 70—71 lap): Minden művésznek . . . egyedüli tárgya az aestheticai szép, s ezen aestheticai szép a természetből van ugyan általvéve a művészi világba, de a művészi világnak levegőjében el kell változnia s el is változik és idealitást nyer, s ez az idealitás az, mely megkülönbözteti az anyagi világ szépségeit a művészi széptől; ennek közbenjövetele nélkül művészség és mindennapi természet tökéletesen egyet tenne s egy volna, igy pedig nem tudom, minek vesződnénk tovább az egész művészettel, miután mindazt, a mit a művészet előállíthatna, magában az anyagi világban, a prósai természetben fellelhetnők. A szép a természetben van ugyan még akkor is, miután ideallá változott, mert *az ideal maga is megnemesített természet*, de pusztán vagy mint az anyagi természet alkotta, a művész világba nem lehet átteni.“ Mondottakból kitetszik, hogy Bajza ecclecticus, választgató, ki a természetben elszórt tökélyeket akarja egyesíteni. Ezen eljárásra nézve azonban meg kell jegyeznünk, hogy ily uton életmüi, organicus egységhez soha nem fog jutni a művészet; s maga az, mikép hozassék harmoniai vegyülettel össze a külön aggregatum, oly nehéz, hogy lehetlen. Az ecclecticismus utján nagygyá senki nem lön, sőt inkább elöidéztetik a modor, a czifra, mikor gyakran kimarad a lélek a külsőleg tetszőből. A nagyobb szellemek egy öntetü, ön

magok által ujra és nem összealkotott müveket adának, sőt épen ilyeneken perdül át egyik korszak a másikba, mig az eclecticusok rendszerint a müvészkirályok nem léte alatti interregnumban üzik az izlés dolgait mesterség és müvészet határpontjain középszerüleg. Egyébiránt Bajza is látván szépet a természetben, kilépni látszik az ideal merev tanterméből, tévedése azonban ott feneklik, hogy a természetet *pusztán* csak anyaginak veszi, holott abban, mint lélek munkájában, minden nyomon észrevehető a szellem, a teremtő lélek, vagy lelkiség felszólalása, mit ha egyéb nem, bizonyít azon tetszés, melyet annál inkább érez a természet tárgyain a vizsgáló, mennél inkább ismeri azokat. Minden, a minek törvénye van, szellemtől él: állandó törvényei vannak pedig a természetnek. —

Az idealt tanító szózatok közt legutóbbi az, melyet Szontágh Gusztáv mondott ki a Kisfaludy-Társaság hatodik kötetének második felében. Ő a „szépnek alaki világát" leginkább a hallás és látás által nyert ismeretekre alapitván, nagy részben külsőségnél maradott E két organum bár minő nagy befolyásu az ismeretek szerzésében, még sem minden, mit az állatok példája, melyek hallása és látása jobb a miénknél, bizonyít, mind a mellett sem tudnak a müvészetről. Egyébiránt Sz. ismereteket s nem puszta képzelődést vetvén alapul, csak hajszálnyira tévedett az általunk igaznak hitt elvtől, s e részben, hiszszük, nem birta feláldozni tekintélyeit. Igy ragadák öt tekintélyei a szépnek és rutnak ellentételes magyarázatára, az idealis „felső foknak" említésére, noha igy nyilatkozik „mi a müvészetet megkülönböztetjük a philosophiától: az életszépitést egyedül a *müvészet* életczéljaul tekinthetjük, a philosophiának a felvilágositást s *nemesitést* tulajdonitván." Ekkép Sz. egy részt ellenmondásba jött magával, mert a felsőbb fok épen philosophiai, s ezt ajánlja, holott a philosophiát megkülönbözteti a müvészettől; más részt engede az ideal tanának szigorából, mivel nemesitést nem az aestheticától kiván, hanem a philosophiától. Azonban mindaz, mit Sz. tanit, világosabb lesz a felhozott példák után, melyek egyike Zschocke, ki egykori szép feleségét még most is, mikor már elhervadt, ideál szépségben látja; és Szontágh e helyütt igy szól: Zschocke nem tágit, s legjobb, adjuk meg magunkat (az ideal tanának). E példa azért nem illő ide, mivel teljesen subjectiv; mi szinte hiszünk ideálokat, példaul az erkölcsi világban; ilyen a Zschocke ideálja is, nem pedig aestheticai. Mi elhihetjük Zschockénak, hogy felesége még mindig ideál előtte: de hogy milyen előttünk, az egészen más kérdés. A tudománynak, ha már elvül veszszük a nőt, oly nőre van

szüksége, kit a férjen kivül más is olyannak ismerjen, a minő valósággal, nem csak ő maga.

MUTATVÁNY QUINTILIANNAK KÉSZÜLŐBEN LEVŐ FORDÍTÁSÁBÓL SZENCZY IMRÉTŐL.

(I. könyv 3. rész.)

Okos tanító, ha gyermek bizatik kezére, legelőször is annak elmetehetségét s természetét puhatolja ki. Kisdedekben az elmetehetség legfőbb jele az emlékezet. Ennek kettős jó tulajdona van: valamit könnyen felfogni, s azt híven megtartani. Következik mindjárt az utánzás; mert az is jó fejre mutat, ha fiatal ember azt a mit elsajátított, utánozva igyekszik előadni, de nem ám olyast, mi talán valakinek külső tartására vagy akármi roszra vonatkozik. Nem jó jellemre nyujt nekem reményt az, ki utánzási ösztönével oda törekszik, hogy nevetést gerjeszszen. Mert a valóban elmés, szerény is leend mindenek előtt; egyébként jobb nekem a nehézfejü mint a roszravetemült. Azonban szerény épen nem annyi, mint renyhe és szunyátoló. Az én növendékem könnyen fölfogandja, mi eléje adatik, némelyek iránt kérdéseket is teend, általán azonban inkább követni fog mint előre futni. Ama, hogy ugy mondjam, igen korai elmefaj nem könnyen jut érettségre. A kik ilyenek, csekélységeket könnyen fölfognak; de csakhamar tulbátrak lesznek, s mindjárt kimutatják, mit tehetnek. Azt rendszerint már tudják, mi nekik csak ezután fogna mondatni; szavakat füznek szavakhoz, s ezeket gyermeki félénkségtől vissza nem tartóztatva rettenthetlen arczczal elszavalják. Sokat nem visznek véghez, de mindent hamarkodva. Nincs erő e szellem mozgékonyságában, nincs mély gyökereket vert alap, hasonlólag a vetemény-magvakhoz, melyek csak a föld szinén elhintetvén, hamarább kicsiráznak s apró fühajtásokba fölnyulnak, de aratás előtt léha kalászaikkal elhervadnak. E sebes növekedés igaz, tetszik, ha a gyermekkor éveivel egybevettetik; de csakhamar megállapodik az, s vele mások csudálkozása fogyni kezd.

Ha a tanító növendéke tehetségeit kitudta, lássa azután, minő bánásmódot kiván annak lelke. Vannak kiket rá kell hajtani, máskép hanyagok, némelyeket féken tart a félelem, némelyeket pedig elcsüggeszt; másoknál folytonos rászorítás sajtolja ki a jót, másoknál a ráriasztás többet használ. Én tanitvá-

nyul olyant ohajtok, kit dicséret tüzbe hoz, kit böcsület lelkesít, ki, ha meghaladják, könyezik. Ilyennek ápolni kell dicsvágyát, ilyent meghat a roszaló szó, éleszt a tisztelet; ilyennél soha sem tartok a restségtől.

De mindnyájoknál némi engedékenységgel kell lenni; nem csak azért, mivel semmi sem türhet el folytonos terheltetést és élet s érzet nélküli gépeknek is, hogy haszonvehetőségöket megtartsák, fölváltva mintegy nyugalomra van szükségök: hanem mivel a tanulási kedv a kényszerítés alá nem eshető akaraton alapszik. Tehát a kipihentek s mintegy megujultak képességgel is többel birnak a tanulásra, fürgébb lelkületüek is, mi erőszakolással nem igen eszközölhető. Azért ha játszik is a gyermek, nem bánom, mert ez is élénkségre mutat. De attól, ki szomorú s mindig fejét lóggatja, nem remélhetem, hogy majd a tanulásban éber lélekkel birjon, mikor most sincs benne a vidámság, mely e kornak oly annyira sajátja. Azonban az engedékenységnek is legyen határa. Ennek megtagadása tudomány-gyülöletet szül, tulhajtása henyeségre szoktat. Sőt a gyermekész élesítésére alkalmasok némely játékok is; például ha akármiféle apró kérdéseket föltevén egymással vetekednek. A jellem is egyszerüebben kitünteti magát a játéknál, ha ugyan hiszszük, hogy nincs oly gyönge kor, mely iziben föl ne fogná: mi jó, mi nem; igen, hogy akkor kell a fiatalságot leginkább képezni, mikor tettetést még nem ismer s fölügyelőinek legkönnyebben enged. Mi egyszer roszra szilárdult, az előbb törik mint javul. Mihelyest tehát a gyermek pajkosságból, méregből, akaratosságból visz véghez valamit, utbaigazítást érdemel. Mindig szem előt kell tartani Virgilnek e mondását:

Oly nagy erő vagyon a kisded korbéli szokásban.

(I. könyv 10 és 11. rész).

A leendő szónoknak már ifjanta az ismeretek minden ágában oktatást kell vennie, hogy sajátjává tegye a tudományoknak egész tankörét (encyclopaediáját).. Azonban kérdezni szokták: föltéve bár, hogy mindent kell tanulni, lehet-e mindezeket egy időben előadni s valakinek magáévá tenni? Némelyek tagadják; szerintök ugyanis annyi s oly különféle czélu tanulmányok által zavarba jö s elfárad a lélek. Sem a szellemi sem a testi erő, sem maga az idő nem elégséges annyiakra; s ha elbírná is azokat a haladottabb kor, a gyermekéveket nem kell megterhelni.

De kik igy beszélnek, aligha tudják, mennyit bir el az emberi ész. Ez oly tevékeny és fürge; oly annyira, hogy ugy szól-

jak, köröskörül tekintgető: hogy nem is lehetséges neki csupán egy valamit cselekedni; tárgyakra pedig nem csak egy nap hanem egy pillanat alatt is többekre kiterjeszti erejét. Vajjon a cziterán játszók s a mellett egyszersmind éneklők is nem egyszerre ügyelnek-e az énekszövegre, a szó hangjára s különféle hajlításokra? azalatt hogy jobbjokkal némely hurokat pengetnek, baljokkal másokat megvonnak, tapintnak, rezgetnek, még a láb is időt merő folytonos mozgásban van. Ha hirtelenül meglep bennünket a szükség valamely gyülekezet előtt föllépni, nemde beszélünk, de figyelmünkkel ugyanakkor a mondandókra is kiterjeszkedünk? mihez egyszerre kigondolás, tárgyak és szavak megválasztása, illő taglejtés, kimondás, modor és mozgékonyság kivántatnak. Ha tehát ily különféléket ugyanegy időben fölvállalhat a lélek: miért ne oszthatná meg munkálatait óránként az ifju? kivált mikor maga a változatosság felüdíti s megujítja a lelket, holott az egyformaság azt jóval hamarább kifárasztja. Ha egy ideig irtunk, pihenésül esik olvasni; s az olvasás unalmán uj munkával könnyítünk. Dolgoztunk légyen bármennyit, mégis mintegy fölfrisülünk, ha mi ujba kapunk. De ki ne kábulna el, ha egész napon egy tudomány előadóját kellene hallgatnia? A változatosság fölvidámít; mikép a gyomornak is jól esnek, s a nélkül hogy megunná, táplálékul szolgálnak a különféle ételek.

Vagy mondják meg nekem ezen jó emberek: melyik hát ama helyesebb módja a tanulásnak? egy ideig a nyelvészettel foglalkozzunk-e csupán? majd ugyanannyiig a földméréssel? azután ismét félben hagyjuk az itt tanultakat, s átmenjünk a hangászatra? nem feledjük-e eddig el az előbbieket? s ha a latin nyelvet tanuljuk, ne fordítsunk-e figyelmet egyszersmind a görögre? szóval, ne tegyünk-e mást, mint a mihez legutoljára fogtunk? ugyan miért nem adunk a földmívelőknek is ilyes tanácsot: ne míveljék ám egyszerre földeiket, szőlő- s olajhegyeiket és fáskertjeiket; ne fordítsák összes gondjaikat rétjeikre, barmaikra, kertjeikre, méheseikre? s mi is naponként miért szenteljük időnknek egy részét hivatalos ügyeinknek, egy másikát a barátság követeléseinek, egy másikát házi foglalkozásainknak, ismét egy másikát testünk ápolásának s valamicskét gyönyöreinknek is? mindezekből ha szüntelenül csak egyet tennénk, ellankadnánk. Annyira igaz, hogy könnyebb némi változtatással sokat véghez vinni, mint huzamosan egyfélét.

Attól legkevesebbet sem kell tartani, hogy ifjonczoknak nagyon nehezökre esik a tanulási munka. Egyik életkor sem fá-

rad el kevesebbé mint az ifjui. Állításom talán különösnek látszik, de tapasztalásból meggyőződhetel róla. Mert fogékonyabbak is az elmék, mielőtt megszilárdultak. Ez onnan is kitetszik, kogy gyermekek két év lefolyta alatt, midőn a szavakat jól kiejteni tudták volna, sürgölő oktatás nélkül csaknem mindent folyvást beszélnek. Ellenben külföldről került ujonczaink hány évig nem veszödnek a latin nyelvvel? Jobban meggyözödhetni erről, ha ha már felnött személyt próbálunk valamire oktatni. Nem ok nélkül neveztetnek tehát korántanultaknak (παιδομαθεῖς) azok, kik legügyesebben müködnek a magok szakában. És a gyermekek már természetöknél fogva is többet el birnak türni mint az ifjak. Ugyanis valamint nem fárasztják el a kisdedeket sem az oly gyakori földreesés, sem a négy kézláboni mászkálás, sem a szakadatlan játék, sem a napestig tartó futkozás (mert sulyosak nem lévén, nem esnek magoknak terhekül): szintugy, véleményem szerint. lelkeik sem fáradnak el; mert csekélyebb izgatással hozatnak mozgásba, s nem saját eröködéssel fekszenek neki a tanulmányoknak, hanem inkább csak képeztetni hagyják magokat. Azonkivül van e kornak egy más jó tulajdona is, a simulékonyság, melynél fogva bócsületes együgyüségben átengedik magokat a tanítóknak, s nem latolgatják: az nap már mit s mennyit végeztek. Söt isten igazában azt sem tudják még: mi az, mit fáradságosnak nevezünk. Elvégre hosszu tapasztalás tanítja hogy koránsem oly kimerítö az érzékek fáradása mint az elgondolkodás.

De ideje sem lesz soha több a tanítványnak; mert e korbeli egész tökélyesülése csak mesterének hallgatásában áll. Ha egyszer magát irásban gyakorlandó elvonul, ha valaminek föltevéséhez és kidolgozásához fog: akkor ezen tanulmányokba kapni már v. nem érkezendik, v. kedve nem leszen. Tehát mivel a rendes oktató az egész napot el nem foglalhatja, s elfoglalnia nem is kell, hogy növendékével a tanulást meg ne unassa: mi egyéb tanulmányokra fordíthatnók czélszerübben az életnek ugy szólván e segédóráit? mert én sem kivánom, hogy remekeljen a müvészetben; ne ugy üzze a hangászatot, hogy mesterséges énekléssel tüntesse ki magát, se ne bocsátkozzék a mértan legparányibb fejtegetéseibe; nem akarom, hogy szavalásban szinész, taglejtésben tánczos legyen; s ha mindezt követelném is, elég idö volna hozzá; mert hosszuk a tanulás évei, s én itt nem nehézfejüekről szólok. Végre miért jeleskedett mindenben, mihez egy szónoknak érteni kell, Plato? Ez nem elégedvén meg a tanulmányokkal, melyeket Athenben sajátjává tehetett volna, nem a pythagoreusokéival,

kikhez Italiába vitorlázott, Egyiptus papjait is meglátogatta, s titkos ismereteiket tőlök eltanulta.

Nehézség örvével leplezzük a restséget; mert nem szeretjük a munkát. Ékesszólásra nem azért törekszünk, mivel az magában nemes és legszebbike a művészeteknek, hanem alávaló haszon s mocskos nyereség ösztönöznek arra bennünket. Miattam beszélnek sokan segédtudományok nélkül nagy gyülekezet előtt, s legyen osztályrészök taps és jutalom; hisz leszen náloknál dúsabb is valamely piszkos árukkal tőzsérkedő kalmár vagy jótorkú hirdető. Ki előre számítgatja, mit jövedelmeznek a szépművészetek: az jobb, ne is olvassa munkámat. De ki az ékesszólás képét magasztosan lelke előtt lebegteti; ki egy jeles tragicus költő (Euripides) elnevezése szerint azt, mint mindenek fölötti királynét szemei elé tükrözi, s annak hasznát nem ügyvédi díjazás szerint mérlegezi, hanem a lélek, megfontolás és belátás erejével az örökös és a sorsnak alája nem vetett hasznot tekinti: az könnyen oda fog hajlani, hogy a szinjátékokra, vigságokra, koczkákra, üres tereferékre, vagy még heverésre s hosszas lakozásokra is közönségesen elfecséreltetni szokott időt inkább valamely hasznos mellék foglalkozásnak, teszem a mértannak vagy zenészetnek, szentelje. Mennyivel több öröm fog innét reá háramlani, mint ama köznépi gyönyörökből? Mert javunkra ugy rendelte bölcsen a gondviselés, hogy legtöbb élvet a nemes foglalkozások nyujtsanak.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Folytatás).

Bakala (Vétkező, oláhoknál az, mi a németeknél Eulenspiegel). 1. Bakalának két fitestvére van. Atyjok nem hagy nekik mást mint egy tehenet, most az a kérdés, melyiké legyen ez. Megegyegyeznek, hogy azé, melyiknek ólába megy. Bakala testvérei köből épitnek ólakat, ő pedig fris ágakból. Természetesen a tehén Bakala ólába megy. 2. Bakala tehenével elmegy s jegenye alá települ; melynek ágain suhog a szél, mire ugy hiszen, hogy a fa beszél és tizenhat forintot igér a tehenért. O megalkuszik és a fához köti tehenét. Másnap jő a pénzért, és mivel nem kapja, levágja mérgében a fát; alatta lel egy réz üstöt pénzzel, miből kiszámolja tizenhat forintját s azzal haza

megy. 3. Most megtudják testvérei a pénz hollétét, s haza viszik azt, hogy vele megosztozzanak, Bakala vékát kér a pópától; ki kandiságból meglesi az osztozkodást, a testvérek pedig észrevevén, ráveszik Bakalát hogy üsse föbe. Ő ezt szórul szóra megteszi 4 Ekkor futniok kell. Midőn hallják az erdőben, hogy közel járnak utánok, egy fára másznak, mely alatt szekeresek ütnek tanyát. Bakala leejti kézi malmát, azok elszélednek, akkor ő leszáll és felszed abból, a mit ott hagytak, egy zsák tömjént. Ezt 5. egyszerre meggyújtja és ezen áldozattal meggyógyítja a beteg ur istent, kitől jutalmul egy dudát kiván. 6. Erre egy fösvény pópához megy mint juhász, kivel megalkuszik, hogy ha egyik a másikat megharagítja, szabad legyen szíjat hántani a hátából. 7. Bakala megfujja az ajándékozott dudát és a juhok elkezdenek tánczolni, tánczol a pópa is, ki meglesi a juhászt egy bokorban, és ruháját eltépi. Tánczol a pópa neje is a padon és leesvén meghal. 8. Bakalának tort kell rendezni, és ehez háromféle, kapor, zeller, és majorán gyökeret kell vennie és főzni. Oly nevüek azonban a pap kutyái is, és coda oláhul gyökeret és farkat is jelent, igy megfözi Bakala a kutyák farkát a levesben; egyszersmind megbizatik a pópától, hogy mossa ki gyermekét, mire ő hasát fölmetszi és belét kiszedi és kimossa. Midőn a pópa haza jövén szórul szóra látja teljesítve parancsát, meg akar szökni nagyobbik fiával. Bakala kihallgatja beszélgetésöket és 9. a zsákba bujik, melyet könyvvel töltött meg a pópa, hogy elvigye. 10. Bakala estve kijö a zsákból és még egyszer hallgatja ki az apát és fiút, kik, ha elalszik, a folyóba akarják vetni öt. Erre ő megváltoztatja fekvését, mikor a pópa fia esvén legközelebb a vízhez, ezt Bakala helyett betaszítják. 11 Másnap haragját nem mérsékelheti a pópa, miért kötésök szerint megnyúzatik. 12. Bakala elviszi a pópa könyves zsákját, és egy nászéphez közeledvén, midőn kérdik: mi van a zsákban, ő igy felel: tojás a hegyen tulról, hol még igen sok van. A társaság kiváncsian, hogy ily olcsón jut tojáshoz, a mutatott vidékre siet, s maga marad a menyasszony, ki elpanaszolja Bakalának, hogy ő kényszerítve megy férjhez. Bakala ruhát cserél vele, a menyasszony elszökik. Estve Bakala időt kér magának, hogy imádságát, mint menyasszony, végezhesse, és zsinórt köt a lábára, melyen, ha soká kimaradna, visszahuzathassék. Bakala künn fekete bakot köt a zsinegre, maga elmegy. 13. Kóborlásai végén Bakala megtölti zsákját fürészporral, találkozik egy emberrel, ki szinte zsákot hoz. Mindkettő, nem tudva mi van benne, elcserélik a zsá-

kot, Bakala a eseréltben követ lel, és felkiált: megcsaltuk egymást, mire barátságot kötnek. Ezóta nem látták Bakalát.

Egyes, Bakala történetében előforduló vonások, megvannak több német, svéd s más mesékben. Igy a rendes szokás szerint mindig a legkisebb fiu lesz győztes okossága és ravaszsága, vagy szíve együgyüsége által. Itt az első volna elfogadható és nem mikép Schott hiszi, mintha Bakala öntudatlanul választotta volna a legczélszerübbet az ól építésénél. Sőt inkább bebizonyúl a példabeszéd: korán megtetszik, melyik tejből lesz jó turó. Az ijedés, melybe ejti a fáról leeső malom a szekereseket, megfelel szinte a fáról leeső ajtónak Grimm Frieder és Katerlischen meséjében 59. sz. a A duda, melynek hangjaira mindennek tánczolni kell, egy a hegedüvel Grimm meséjében „Der Jude im Dorn" 110. sz. a. A pópávali egyezkedés, Schottot a megnyúzott Marsyasra emlékezteti, de jobban összehasonlítható Grimm „Junger Riese" (90. sz. a.) meséjével és egy svéd mesével Oberleitner szerint. Fölcserélése a baknak a menyasszonynyal előjö Schottnál a 3. sz. alatt és egyebütt. Mindezen és másutt elszórt rokonsági daczára, és melyek közül csak néhányat hoztunk fel, ennek összeállítása teljesen sajátos. És ezen sajátosságában különbözik legközelebbi rokonától, magától a német Eulenspiegeltől, melyből vette egyik vagy másik vonását, névszerint a kutyafarkak főzését, mi helyett az Eulenspiegel az egész komlónak nevezett kutyát a katlanba veti; midőn azt mondják neki, hogy komlót tegyen a serfözőbe. Közös a Bakala és Eulenspiegel tervezetében ama belső nyugtalan ösztön, mely mint nem hagy nyugodni urának: külsőleg is zavart okozni sürgeti azt; innen a czél nélküli kalandok és ellökése a megnyert birtok nyugalmas élvének. Eulenspiegel többször érhetné el e czélt, ugy Bakala is, midőn a jegenye alatt meglelé a kincset és később, mikor isten igéri neki betölteni kivánságát. Ezen nyugtalan ösztönből magyarázható ki mindkettőnek hóbortos szeszélye, mely más oldalról tekintve szinleges bárgyuságnak tetszik előttünk, mi ha valóságos, a jellemet hozná ellenmondásba; nem is magyarázhatnók különben, hogy a ravasz Bakala, mit szinte ravaszsággal nyert, fának adja el tehenét, vagy Eulenspiegel hivén a német példabeszédben: kinek kenyere van, annak kenyeret adnak: utolsó falatját kutya és disznó elé hajítja stb. A puszta kópét, ki a más kárán gyönyörködik, jellemezni nem kell egyéb, mint betűhöz való ragaszkodása, mi által ő mindig a parancs ellenére cselekszik. E vonásnak, mivel oly közel fekszik a nép felfogásához, közösnek kellett lenni Bakalában és Eulenspiegelben, ha-

bár amaz nincs is ennek mintájára készítve. Ebben tehát mindkettő megegyez; de minthogy a német nép szelídebb természetű, az ő Eulenspiegele sehol sem lett gonoszszá vagy gyilkossá, mig a zordabb oláh jellem szinte tartós ördögi tervekre készteti Bakaláját, hogy a pópát egész családjával kiirtsa, miután már egy más pópát vert volna agyon. E felfogás mindenesetre tulmegy a népnek az igazságról és megengedhetőről való fogalmán, de mentséget talál a főbbek nyomásában, kik közül az oláh gyakran csak a pópát ismeri. Érdekes volna kipuhatolni, ha ugyane Bakalájok van-e az oláhországiaknak, minő a magyar oláh Bakala, vagy ez csak töredékes mása amannak? mert Bakala sehogy sem látszik bevégzettnek, és Schottnál 43. sz. alatt töredéket találunk Bakaláról. Épen nem látszik elégségesnek előttem a lakolás az elkövetett vétkekért. Ha már a Bakala feltalálója maga is érzette ezt, talán mindjárt az első ölés után öntudatosan tette őt összeköttetésbe az ur istennel, s vele ezt meggyógyíttatta; érdem, mi némely rosztetlnek elveszi fulánkját. Ide mutat az a körülmény, hogy Bakala a második hármas ölés után, ujra egy jótettet mivel megszabadítván a menyasszonyt (A német Eulenspiegel soha sem tesz jót). Továbbá a Bakala név is vétekre mutat, jelentvén oláhul vétkezőt. Végre nem kell feledni mimódon szedetik rá Bakala, midön magát megkettőzteti, mivel értelme az lehet, hogy a rosz maga magát megsemmisíti. Derék bevégzés, minő nincs a német Eulenspiegelben. Magyarban nincs olyan mint Bakala; legközelebb van hozzá Ludas Matyi, kiről később szólunk.

IV. Azon különbséget, mely a régibb és ujabb keletkezetű népmesék közt létezik, irodalmuukban is két mese tanusítja; t. i. Petőfi *János vitéze* és Fazekas *Ludas Matyia*; elsőt a katonaság, másikat a parasztság sorsának gondolata költvén, miért azokban e két néposztály szelleme nyilvánul.

János Vitéz v. i. Kukoricza Jancsi, juhászbojtár, szerelmes a szép Iluskába. A szerelmeskedő párra rárohan a leány gonosz mostohája, és Jancsi csak most veszi észre, hogy a szerelmeskedés alatt vigyázat nélküli nyája elszéledt, és abból több darab elveszett. E miatt elkergeti őt gazdája; mikor a vándorló Jancsi zsiványtanyára jut, hol kénytelen magát ugy tettetni mintha a bandába beállani akarna, de mihelyest elalszanak, a tanyát felgyújtja, s odább megy; most katonának áll, és társaival a töröktől megvert franczia király segítségére megy, keresztül Tatár-, Olasz-, Lengyel- és India országokon. A magyar huszár a törököt, sőt Jancsink a török vezért levágván,

és fiát üldözőbe vevén, megszabadítja az általa elrabolt franczia királyleányt. Igérete szerint az apa neki, mint szabadítónak, akarja adni leányát, de ő vonakszik elfogadni s elbeszélvén életét és szerelmét a szép Iluskához, a király hősünket sok kincscsel megajándékozva, hajóra ülteti s régi szeretőjéhez küldi, de a tengeren hajótörést szenvedt János vitéz máskép nem tud menekülni, mint hogy egy felhőbe kapaszkodván, magát magas szikla tetejére viteti, hol újra a grif madárba fogódzik, melyen szerencsésen falujába nyargal; itt azonban Iluskája meghalt, azért vitézünk elbucsúzik, szeretője sirjáról egy rózsaszálat szakasztván magának. Utjában egy fazekasnak sárban fenakadt szekerét abból kirántja és tőle megtudja, hogy az óriások országához közel jár, ehez elérvén, határán az őt letapodni akaró óriás csősz lábát kardjával úgy megvágja, hogy ez elesik, a határárkon keresztül a roppant testet János hidnak használja, melyen tulhaladván feltalálja az óriás király palotáját, hol ez egész udvarával épen sziklákat ebédel; a király a jövevényt a sziklákhoz meghíja, de ez nem tréfálván a ködarabbal, melylyel őt megkinálják, a királyt agyonüti. Ily merészségtől megijedvén az óriások, rémültségükben Jánosunkat kiáltják ki királyuknak. Hősünk elfogadja a királyságot, de tovább menni szándékozván, helyettest választat az óriásokkal, és magával csak sípot visz, minek hallatára jobbágyai segítségére jönni tartoznak. Igy jut ő most a sötétség országába, hol a boszorkányok országgyülését meglepi, s tagjait, sípja megfuvására oda jött óriásaival agyon veretí; minden boszorkány halálával az ég mind inkább kiderül, s világosságát akkor kapja meg, midőn Iluska mostohája egy óriás által falujába vitetvén, senkitől sem szánva, meghal, Hősünk e tette után sem nyugszik, hanem tovább haladván, egy temetőn elalszik, és épen már a kisértetek áldozataul kellene elesnie, midőn a kakas megszólalása őt megmenti. Innen János az operencziás tenger partjára jut, egy ott előtalált halász őt nem birja keresztül vinni a tengeren: megfujja tehát a sípot vitézünk, s magát óriásai egyikével átviteti a tündérek szigetébe!; itt miután agyonvágta az első kapu őreit: három medvét, a másikéit: három orozlánt, a harmadik kapu őréhez, egy iszonyu sárkánykigyóhoz jut, melylyel máskép nem tud boldogulni, mint hogy tátott szájába ugorván leereszkedik belsejébe, s ott szivét felkeresi és keresztülszúrja, azután pedig magának kaput vág a szörnyeteg hasán. Eljutván igy a tündérek országába, ott egy tavat talál, melybe az Iluskája sirjáról hozott rózsát bedobja: e tó az élet tava s igy a rózsát magává Iluskáva átváltoztatja. A tündérek a két halandót fejedelmeikké választják, s igy végződik a mese.

Mesénk kezdete idyllihangu, és egyszerű előadási modorában a nép elbeszélő dalai sorába tartozik. A zsiványokkali kaland nincsen a nép modorában, mert e kaland a történet mozgalmán épen semmit sem segít, más részt pedig a nép meséinek régibb hőse sohasem vonakodik, mint hősünk, zsiványoktól, vagy bűvészektől vagy más gonoszoktól kincseiket elszedni. A mi most következik, t. i. a franczia országbani út elbeszélése, az egészen katonás, ebben tökéletesen feltaláljuk közkatonáink naiv és jószivü modorbani fillentését. — Voltak, kik Petőfit ez útnak leirása miatt kárhoztatták, és mondák, hogy népünk amúgy is csekély földleirásismeretét nem szabad még inkább tévedésbe hozni, előadván mikép

India határos Franczia országgal, hogy e két ország határán a hegy eléri az eget, a nap tüzesen megsüti hátát, és a felhökből kézzel szedhetni a csillagot, mint almát s t. e. mi Petőfi előadásában előfordul. Vegyétek el a dévajkodólag mulattató és éles elmüen feltalált fillentést e leirásból, és elvettétek nem csak költői zamatját, hanem kivetkeztetétek nem csak katonás, hanem magyaros szelleméből is; mert hiszitek-e, hogy p. o. a sweiczi, ki magas hegyeinek havát és hidegeit ismeri, képes költeni mint a pusztát megszokott magyar, t. i. hogy minél inkább közelitjük meg hegyen a napot, annál jobban melegit ez. Azoknak, kik ezt roszalják, ajánljuk Tieck ifjab kori munkáit, megtudniok belölök: milyen a nép szelleme, és mikép nem lehet a költészetet földleirás perceptorává tenni.

Ugyan azon katonás szellemben látjuk Jánosunkat a felhön menekülni, söt az „Ezer egy éjszakai" modoru grif madárféle menekvés is, az által huszárosra van módositva, hogy vitézünk a madarat sarkantyuzza, mert a keleti mesékben, nevezetesen „Sindbad hajós tengeri utazásaiban" a roch madár a mesehöst mindig viszi, nem hogy az rajta lovagoljon.

Valamint a zsiványokkali kaland, úgy czéltalanul szuratott ide a találkozás a fazekassal; mert hogy ez hösünknek tudtára adja az óriás ország létezését, nem elegendö az ö létezésére a költészetben. Az óriási furcsa ebédet már ismerjük a „Három czitrom" czimü tót meséből, hol szinte három óriás ólom, ezüst és arany gombóczon élösködik, csak hogy itt a gombóczoknak jelvi czélja is vagyon, mig János vitézben e czél inkább esetleges, mert a vitéz a királyt ép úgy vagy talán jobban mint az étellel, kardjával is agyon sujthatta volna. Jobb jelvi és nép mesés dologként maradott fen a régibb idök és mesékből a segitséget hozó szép, mely az ős typusu mese medve szörének, sas tollának, és hal pikelyének felel meg az östypusú. *(Vége köv.)*

NEMZETI SZINHÁZ.

A nemzeti szinház dramai és operai személyzete, mint a lapokból tudatik, Pozsonyba fog felvitetni jövö januárra. Mennyiben lesz ez kivihető, ám lássa, ki tervezé, de mi Tamások vagyunk benne. Nem szólva tehát a szállitás iszonyú nehézségeiről, a három négy napi utról tél közepén s azon bekövetkezhető szerencsétlenségről, mely az intézet gyöngébb és gyöngédebb, föleg női tagjait hurut és csuz képében meglátogathatja, mikor teljesen alkalmatlanokká lehetnek a szóló és éneklö müvészet szolgálatára, csak azt akarjuk megvitatni, fog-e ez által elömenni a nemzeti szinház ügye, s emelkedni tekintete, és a mi szinte nem utolsó: hogyan veszi ezt majd a fövárosi állandó közönség?

Elsöre nézve ajánlólag mondhatni: ha szinészetünk jól fogja magát producalni az ország egybegyült rendei és Pozsony városa elött, megnyeri amazoknak pártfogását és valamivel több segédpénzecskét fenállásának biztositásaul, a városban pedig részvétet vivand ki a magyarság ügyének az idegen zamatu philisterek között. Azonban, tisztelet becsület! ha sok oly tagja van az országgyülésnek, kiket ily uton kell capacitálni, az nagy dolog; ellenkezöleg mi nem vélünk csalódni, ha állitjuk, miszerint abban, hogy a nemzeti szinészetet megismerjék, volt elég módja föleg a dunai megyék követeinek, a tiszai követek pedig rendesen utba ejtik Pestet, s itt szerezhetnek közvetlen tudomást.

Ilyen iskolai specimenre tehát semmi szükség. A pozsonyi otthoni közönséget számba vennünk nincs miért, vagy akkor Sopron és Kassa városok is meglátogatandók volnának személyzetünk által, miről szó sem lehet. Maradna ekkép okul a magánosak kedvtelése, minél fogva örömmel hallgatnának meg olykor olykor egy kis operát, mert a dramának Pozsonyban még oly keletet sem remélhetni, minő van Pesten már jelenleg. Ezen jó szeszély minden esetre helyeselhető, mert részvét van benne az iránt, mit a müvelt világ szellemi élvek alatt ért, s méltó hogy kielégíttessék. Az országos fő igazgató, ismert lovagiasságánál fogva el lön ragadtatva e szép tűz által, s meg akarván mutatni erélyességét, kimondá határzottan, hogy a személyzetet felviszi. Halljuk ugyan, miszerint a szükséges költségek aláirás utján fognak fedeztetni és igy bejő a személyzet utazási költsége, havi fizetése, s a német bérlőnek adandó járulék. De bejön-e az is, mit Pesten vissza kell fizetni egy hónapért a bérlőknek, mely nem az által hat rontólag, az intézetre, hogy visszafizettetik, hanem az által, hogy *egyszerre* s utólagosan fizettetik vissza, mikor már meglehet, el is van költve, mert az országos segédpénzt a nyári hónapok fölemésztették egy fillérig? Igy még a visszafizetendő összegnek is a pozsonyi aláirott pénzekből kellene kitelni, holott ha színészeink honn maradnának, egy kis igazgatói fogással kiegyenlítné költségeit a havi előadások száma, s az intézet megszakadatlanul müködvén, uj dolgokat is hozna elő, mig Pozsonyban léte alatt legfeljebb annyit tesz, hogy legalább nem felejt.

Mit mondunk még ahoz, ha, uj társaságot hiván meg nemzeti szinházunkba azon időközre, mig a mieink odalesznek, nem talál bejöni annyi költség, mennyi az ideiglenesek szükségeit fedezze, mert bolondjában senkit sem hivhatni meg, minden biztosíték nélkül puszta kétes szerencsére, hogy akár keres, akár nem eleget, egy hónapig játszhatik, azután pedig, noha mi bolygattuk ki téli reményeik fészkéből, ezt mondani nekik: alá is ut fel is ut, menniök oda, honnan meglehet szó nélkül jöttek el, mi rosz, vagy csábításaink által erőszakolva, s nehezen bocsáttatva, mi még roszabb, mert a pesti közönség némely tagjának is lehet annyi szeszélye, hogy megbikacsolja magát, és ha kedves énekesnéit, s játszóit elviszik, a szinháztól visszakapott pénzt inkább egy kis farsangi fánkra, házi mulatságra költi, mint sem azon deszkai személyzet előadásaira menjen, mely neki csak azt juttatja eszébe, hogy máskor jobban látta vagy hallotta mindazt, mig más felől az ide csábított szinészeket, habár javultak volna is pesti előadásaik alatt, egy két hónapra melyik város fogadandja szivesen? Tehát nem csak itteni fizetésöket kellene pótolni a pozsonyi pénznek, hanem még egy kis utravalónak is ki kellene abból telni, mert uraink kedvteléseért az intézet semmi terhet el nem vállalhat; az ide hivottakat pedig erkölcsi kötelessége nem bocsátni el vigasz nélkül,

De tegyük fel van pénz, van jó idő, — roppant fontosságu két pont — kérdés mi lesz az intézet nyeresége, ugy erkölcsileg mint anyagilag? Erkölcsi nyereség semmi, mert az csak némely szinész hiuságának lehet hizelgő, ha uj városba menvén, visszaizli magának, hogy soha el ne feledje, a vándorlás szomoruan gyönyörködtető — elmult — eseményeit. Ebben semmi erkölcsi becs, sőt inkább lealázó mind az

intézetre, mind azokra nézve, kik nem hagyják megállapodni, meggyökeresedni fővárosunkban azt. Ha szinjáték kell Pozsonyba, szereztessék oda azon társaság, melyet Pestre akarunk felcsábítani. Ez sokkal rövidebb ut, mert csak egy társaság leszen kibolygatva. Azért mi ugy gondolkozunk, hogy nem vagy csak igen kevesen lesznek szinészeink közül, kik a pesti nemzeti szinháznak szerződvén tagjaiul, vágyódnának ama régi olcsó dicsőségre, s örömmel válnának meg szerződésök helyétől s övéiktől, bármi deferentiából is, miután biztos keresetök után nem csak polgárai lettek a fővárosnak, hanem egyszersmind tagjai minden fővárosi társas köröknek. — Télre minden madár dél felé huzódik, s csak a mi csalogányaink volnának-e arra kárhoztatva, hogy éjszak felé költözködjenek, mintha török ostrom alatt volna fővárosunk? — Anyagi haszon azzal éretnék el, ha országos rendeink uj segédpénzt nyujtanának az intézetnek. Ez nagy dolog, de ezzel csak akkor jutunk czélhoz, ha pillanatig sem hagyjuk alább szállni fővárosunk részvétét a szinészet iránt. És mivel Pest követelései e részben is akkép növekednek, a mint az inkább ölti fel egy nemzeti főváros jellemvonásait, s érvényessé igyekszik lenni a végre, hogy képviselje nemzetünket az europai mivelödésben: az országos figyelemnek nem szabad leesni az intézetről. A mi az országos pártolást jövendöre illeti: minden a mi történni fog, csak annak leszen következése, a mi már megtörtént akkor, midőn nemzetivé tette intézetünket az ország. Ujra kell-e hát elöszobázni művészetünknek a segélyezésért? elmenni Pozsonyba hogy meghallgattassék? Ezen igen alázatos szolgai jellem van, s büszkének nem lenni lehetlen. Mi tehát sehogy sem látunk nyereséget ezen uj expeditióban.

Elvégre ki kell mondanunk röviden és egyenest, mily kevéssé van becsülve ily lépésekkel a fővárosi közönség, mely ugy látszik, számba sem vétetik, midőn meg akarják fosztani egy hónapra — szinészetétől Ez nincs a maga rendén. Mert nem az meggondolandó, hogy csak egy hónapig kell nélkülöznie, hanem az, hogy a szinészet fővárosi, hogy az egyedül csak ugy lehet nemzetileg is jelentékeny ha Pesten az, a minek lennie kell. Szinészet tekintetében Pest teljes képviselője még eddig az országnak, és mivel az sehol sem teremthet annyi jót, mint épen itt: idevaló közönsége nem tartozik megelégedni azon méltányossággal, — melyet nem igényelvén, méltányosságul sem vehet, hogy máskor szívesen fogadott pénze visszaadatik, mert irányában már előre kötelezettséget fogadott el az intézet, mikor az előfizetést felszedte, s mikép a bérlő nem szólhat igy az intézethez: én mától kezdve nem megyek szinházba: add vissza, mit még le nem ültem, le nem hallgattam fizetésemből: hasonlókép a szinház sem mondhatja: nesze pénzed, nekem ma nem tetszik játszani előtted. — Itt ugy látszik, meg kellett volna kérdezni a közönséget, de minthogy ezzel nem lehet négy szem közt beszélni, a lapok hirét kell ugy venni, mint felszólítást a közönséghez, melynek vagy legalább töredékének képében szólaltunk mi föl az intézet, annak személyzete és a közönség tekintetbe vételével. Érjenek okaink, a mennyit érhetnek.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten dec. 14. 1847. 24. sz.

MUTATÓ A KÜLFÖLD NÉPDALAIBÓL.

(Fordításokban)

GREGUSS AUGUSZTTÓL.

Lapunk egyik megjegyzése szerint, melyet Greguss urnak a Divatlapban közlött idegen népdalaira tevénk, kedves kötelességül tartjuk egyfelöl méltánylatunkat vallani be ujobban Greguss ur igyekezetei iránt, másfelöl élénk figyelemben tartani a népköltészet érdekét közönségünk, föleg iróink elött, minthogy csak emez ép olvasmányok lehetnek irúl sok elbetegült képzelödésre, kikkel eléggé megverte idönk az irodalmakat, s viszont, kimerült életunottságig alázván le sok jobb sorsra méltó kedélyt. A jelen fordításoknak azonban épen nem akarunk birái lenni, hanem egyszerüen közlöi. Népdalokat fordítni tán legnehezebb. Itt ez nem is fő, hanem fő az aestheticai becs, a költöi é letelem vizsgálata, mire kivánjuk irányzani olvasóink figyelmét s egyszersmind alkalmat nyítni összevetésekre: összevetésére külföldi népdaloknak magunkéival. —

Nálunk a népköltészet méltatása nem régi, de mennyire haladtak elö más nemzetek, söt egyes népek is, minök legközelebb a magyarországi szláv, oláh népségek, hogy a szomszéd szerb és német fajokat ne is említsük. A külföldieknek mívelése nincs ugyan elhanyagolva, mert Székács könyvet adott, Bajza s e lapok szerkesztöje egyes darabokat, de még mindez kevés, s alig több mint megérintése a legtisztább élvnek, s igy Greguss ur fáradozásai még az uttörök dicsöségére számolhatnak. A német irodalom már itt is végtelenül sokat tett Herder óta és Wolff tanár gyüjtései, fordításai ma roppant kincs gyanánt nézhetök, mely minden házi könyvtárba igényel bejuthat ást, miért ö „Hausschatz der Volkspoesie“ czimmel adta ki gyüjteményét legujob-

ban, s közöttük nehányat a magyar népdalokból, Greguss ur fordításai szerint Nekünk, kik saját népiséget alkotunk Európában, nem lehet elhagyni magunkat, söt épen fő kötelességünk minden kis eret megnyitni, melyből min szellemünk életjelei forrhatnak elő, kivált mai korban, midőn az europai civilisatiónak elárasztó befolyása ellen csak magunk erejének kifejtésével alkothatunk bástya falat, nemzetiségünk kivirultára. Ohajtanók: bár Wolff dicsőségének nemes ambitiója lelkestül testestül meghatotta volna Greguss urat, hogy lenne az nekünk, mi Wolff a németeknek, mire némi törekvést lehet észrevenni a jelen közlemény után, mely római, german, szláv és keleti népek dalaiból, melyek a Kisfaludy-Társaság nov. 21diki ülésében olvastattak hoz mutatványt, mint következik:

I. SPANYOL DALOK.

1. Lelkem fáj: oly nagy viszálya!
Ó a küzdést ki nem állja
A szemérem s vágy között:
A szemérmet arczpirulva,
S vágyó szivem lángra gyulva!

Hogy kivalljam — hajt szerelmem,
S a szemérem tilt felelnem;
Merni — hajt a szerelem,
S tűrni némán — a szemérem:
Úgy, hogy veszni kell nekem,
Ha a békét el nem érem,
S még soká küzd ellenem
A szemérmes arcz pirulta
S vágyó szivem lángra gyúlta.

2. Szived és szivem bezeg
Két kemény kösziklaszál:
Ez, hogy annyi kínt kiáll;
Az, hogy ezt nem szánja meg.

Hisz ha köből — feltevén —
Nem lennének szíveink,
Rég meghaltunk volna mink:
Te könyörtül, kíntul én.

Ámde vernek e szivek,
Ámde nem jön a halál —
Szivem annyi kínt kiáll,
S szived azt nem szánja meg!

3. Mindig sirok! mindig égek!
Jól tudom, hogy veszni kellend:
Mert egymásnak állnak ellent

Láng és köny, mint ellenségek;
És a könyet láng nem fojtja
És a lángot köny nem oltja ....
Mindig sirok! mindig égek!

4. Lopva vigy el engemet,
Óh halál! Mert az öröm,
Hogy ez éltet széttöröm,
Viszaadnă éltemet.

Mint a dörgés nélküli
Villám, jer s egyszerre sujts!
Mint a villám, gyúlva gyujts! —
Keblem úgy is bűteli.

Rögtön add meg végemet,
Óh halál! Mert az öröm,
Hogy ez éltet széttöröm,
Viszaadná éltemet.

5. Jaj, de boszús a leányka!
Hej, hozzá ki szólna már?

Fürge nyájat hajt a lányka,
A hegyek közt arra jár;
Szép miként a rét virága,
Boszus mint a tengerár.

Jaj, de boszús a leányka!
Hej, hozzá ki szólna már?

6. Takarj be
Virággal!
Meghalok,
Szeretek.

Hogy a lég, a gyönge szellő
El ne kapja illatát —
Takarj be!

Mint sohaj jár szerelemmel,
Ugy az illat jár együtt
Virággal.

Sirt csináljatok nekem
Lil iomból, nefelejtsből —
Meghalok.

Válaszom rövid leend,
Hogyha kérded, mért halok meg? —
Szeretek.

II. PORTUGÁLI DAL.

E babérfák árnyokában,
Hol a lomb sűrűen ing,
Gyakran voltak, drága kincsem,
Gazdag, boldog perczeink.

Hajh! hoszabb a percz a percznél,
Hogyha bút és kint fakaszt;
Rövidebb a percz a percznél,
Hogyha kéjben éljük azt.

III. OLASZ DALOK.

1. Aludj, ha szűd aludni hagy!
Szűm szende lángja vagy te,
Lelkem, szivem te vagy!
Szivem kulcsára nézve ....

Aludj, ha szűd aludni hagy!
Szivem kulcsára nézve
A birtokos te vagy!
Egész szivemre nézve ....

Aludj, ha szűd aludni hagy!
Egész szivemre nézve
A birtokos te vagy!
Ha kell, meghalni látandsz ....

Aludj, ha szűd aludni hagy!
Ha kell, meghalni látandsz,
Mert életem te vagy!
Aludj, szerelmem — éltem, —

2. A csillagok csak éjtszaka ragyognak,
Ha kedvesem behúnyta már szemét,
Melyhez hasonló fényök nincs azoknak.

Szemedtől ök szégyenlik magokat;
Alig nyitod meg hajnalpiruláskor —
S ök szöknek, elvesztvén világukat.

3. A pokol mélyére szálljon
Minden bú és busúló!
A ki bút szeret, busúljon;
Ez nekem hej nem való.

Vig szívet segít az isten —
Igaz régi példaszó!
A ki ezt kétségbe vonja,
Nem egyéb az mint bohó.

Vigan a világba elni!
Czimeremben ez ragyog; —
Nem szorulván a világra,
A világ ura vagyok.

LYRAI KÖLTÉSZET.

1. *Dalok az Alföldről.* Irta *Samarjai Károly.* Pesten, nyomatott Beimel Józsefnél 1847. 8dr. 125 lap. Ára 40 kr. — *Kelet gyöngyei.* Irta *Samarjay Károly.* Pesten, nyom. Beimel Józsefnél, 1847. 8dr. 160 lap. Ára 1 fr.

Nem szóltunk volna e költeményekről, ha egy szomszéd lap föl nem dicséri azokat idegen ajku közönsége előtt, mely a meglehet, jó szándéku, de bizonyosan ferde izlésü s itéletü ajánlás után némi vágyat fog érzeni megvételökre, s azonnal megvetni bennünket — mert, szó a mi szó, e költeményekből igen hamis fogalma lesz mind rólunk mind szerzőrül — mihelyt megértett valamit belőlök. Az idegen lap jobban tenné, ha teljesen hallgatna, mikor nincs módjában igazat mondani, felőlünk.

Az első munka vagyis *Dalok az alföldről* meghazudtolása nem az alföldnek, hanem a költő igazi eljárásának, ki csupa siétségből, vagy tehetlenségből egy elhibázott kötet verssel ajándékozá meg irodalmunkat, mire bátran elmondhatni: timeo dona ferentes. Hogy a Pesther Zeitunggal nem vagyunk egy véleményen, nem reactionalis szellem bennünk: hanem előbbi tapasztalokból vett meggyőződés, melyet csak kényszerüségből mondunk ki, nehogy elnézni láttassunk ily vásári forma dicséreteket. — Egy kis mutatvány mindjárt a verselésről.

Az első vers tizenkét sorbul áll, és benne ugyanannyi unodalmas, fülszaggató *tok*, *tek* többes másod személyi képző fordul elő és pedig rim helyén; a második dal nyolcz sor és benne kilencz *tok*, *tek* van, megint rim helyén; s a harmadik dal nyolcz elsejében ujra *tok*, *tek* s ujból rim helyén, mi ritkulni kezd ugyan, de ujra előkoppan itt és ott a 7 első ajánló dalon, miből megtetszik, hogy szerző a legkönnyebben megszerezhető külső mesterségét is elhanyaglá a magyar költészetnek, mivel a leggyarlóbb igeformától sem irtózott és borzadott vissza füle. És ó csuda! vagy nem csuda! a kötet legeslegutolsó verse pro coronide megint neki kerül az irgalmatlan *tok* és *tek*-nek és husz sorában ujra fölveszi azt tizenki .... — még egyszer olvassuk és számítsuk meg — csak ugyan tizenkilenczszer rim és nem rim he-

lyén, név és igéknél ugy hogy meg sem válhatni becsületesen e költeményektől, holott mind az első, mind az utolsó vers a legatyaibb ajánlást foglalja magában, t. i. verseihez beszél ugy költő, biztatván azokat a nyilvánosság útja felé.

Mi a belsőt illeti, való, hogy itt van sok szép pusztai és alföldi jelenség, de szerzőt elborítá a tárgyak özöne, s erőt vön rajta az anyag, s igy történt, hogy a feldolgozás sükeretlen, mi folyvást megesik azon szép lelkeken, kik elhagyják csábíttatni magukat tehetségeik tulbecslése által, s erőül veszik a kedvet. Ez minden lapon bebizonyul szerzőrül. Példaul ily sorok:

Neki feszíti a villám szántóvasát,
Piros barázdákat barnás felhőbe szánt. —

A felleg ugy röpül, mint barna csattogány,
Mint zengő nagy madár, magasságok honán. —

Károgva zengnek hamvas dalnokok,
S az őszi szél őket kifütyöli.

Ily sorok mind kezdődő fogamzásai ugyan a költői kedélynek, s van bennök szin, rajzvonás, de mind a mellett tökéletlenek. Szántóvasat látni a villámban nem lehetlenség, mivel mindkettő hasít, de a barázdák még csak rá sem fogható képei a villám czikázásának. Ha továbbá, repülhet is a felleg ugy mint csattogány, de a barna epitheton, és annak gondolása, hogy mindkettő hangzik, de különböző hangokon, levágja az elkezdett képet, melyek után minek meg az a zengő nagy madár? Az őszi komoly gondolatokhoz nagyon gyermekesen van oda vetve, hogy a hamvas dalnokokat kifütyöli az őszi szél!

Itéletünk szerint, ha ez alföldi dalok felét tűzre veti szerző, aztán ujra felét, talán megállhat belőlök valami, s ezt annál bátrabban merjük állítani, mert szerzőn csakugyan megtetszik a sokat akarás törekvése, az annyit akarásé, mennyivel nem bir versenyt futni tehetsége. Igy a sok nem való neki. A szerelem álmai közt akadni kevés jó apróságra, minő a II. „Van-e a kis virágnak szelleme," a VIII. „Mit érezek, ha néha rám—" a XIII. „Hajnalszellőben inganak"; ezekben van lyrai gyöngédség, érzelem és ennek tisztasága, de mint elvesz ily kevés jó annyi sok választatlan között! — Nem sokat, de jót; ez a költő aranyszabálya és szerző annál szigorubban megrovandó, mennél inkább elbizza magát. Egy dal kétszer van közölve variansokkal, a 61. és 123. lapon.

A folyó évi éhhalál is megkapta szerzőnk érzelmeit és ira verseket róla, s egy igen furcsa incidensre akadtunk, melyet csak vérünk könnyüségéből jegyzünk ide, mint összeférhetlen

vegyítését mindennek a mi nem tartozik együvé, példaul a IV. vers (50. lap) azt énekli, hogy az éhség miatt nincs dal, nincs czigányzene, éjben nem bolyong szerető lányka stb. és mégis, mond szerző csaknem komolyan :

„A népdalokat összegyüjtitek,
Hogy dalljon a nép nappal, éjen át . .
Majd dallnak ők mély hangon, csendesen . . .
Hogy eldalolják a halál dalát . . ."

Tréfa ez vagy komolyság? Bizony kár volt szerzőnek is összegyüjteni a magaéit. Az V. és VI. éhenhaló dal ezelőtt tizenhat évre megy vissza, mikor egy, embereket tanitó, professor jött a földre (Halljuk, halljuk!) : a *cholera* (parbleu!); tizenhat év után annak testvére : az *éhhalál* (Sapperment!). — Ugye-e hogy fele sem bolondság? — Megyerit Jupiter vitette föl az égbe. Ez már oly régi mythologia, hogy jelenleg ismét uj kezd lenni.

Mit szerző *Kelet gyöngyeinek* nevezett hös-, vagy regényszerü költemény akart lenni, szabály és igény nélkül arra, hogy valódi epos legyen. — Vilár, Lehelnek fogadott fia, szerelmes Álmos leányába Eltébe, azonban Ingul, a khazárok fejedelme keresi Elte kezét s meg is nyeri Álmostól, ki nem tudá leánya szerelmét Vilárhoz, azonban ezt megtudván is, ragaszkodik föltételéhez : Eltét Ingulhoz adnia, leginkább polgárzati okbul, hogy békeség legyen a két nép között. De Elte meghal bánatjában; később kiviláglik, hogy Ingul és Vilár testvérek, s amaz gyermekkorában tette ki ezt, hogy magára szálljon az atyai ország, mikor Lehel fogta pártját a kitettnek. Ez a mese alapeszméje, melyből, kár hogy nincs kifonva nyomos cselekvény, hanem csak egyes töredékek, balladaféle rövidséggel; most, a mi szabadságot költő enged magának e részben, az által lenne pótolva, ha mennél több gondot és müvészetet fordít vala a részek kidolgozására. E költeményben tiszta nyelv és verselés uralkodik, még pedig külön formákban, mint van irva legujabb efféle költemények között *Frithiof regéje* svédben. De a tiszta verselés még nem elég hösköltemenyhez : ide valami uj kell, azaz nem megszokott beszéd, mint a hogy mindenki tud. Ez adá nálunk két hösköltönek az elhatározott becset, és Czuczornál az ó zamat Vörösmartynál az uj és merész fogások a nyelvben, legkiemelendőbb tulajdonok. Amannál a költészet nyelve Hedvig szép királyleányé, ki régi nyelven mond uj csudát, ennél

„Régi lámpa uj olajjal!"

„Hüve regéje és Kelet istenei" episódokként volnának tekinthetők, mint az elbeszélés szövedékébe szorosan nem tartozók, azonban ezek allegoriák, megállhatók a mese közepén a fölvett sza-

badságnál fogva. Hihetlen, bár motiváltatni látszik, az, mikor Álmos elbeszéli Eltének, mint áldozá fel magát Iphigenia a görög népért. Hogy erről tudott Álmos, igy magyaráztatik meg:

A görög Heracliussal egyszer
Őseink persákra törtenek,
S a hellen népek történetével
E harczban megismerkedtenek (84. l.).

Az ilyet bajos megverselni. Ha épen tetszik költőnek efféle példázódás, ám tegye a maga helyén: szép az, mikor iskolai gyermek tud példát hozni mindenre, de tös gyökeres népet akarván rajzolni erényeiben, ha más népekből mutatunk neki mintát s azután cselekedtetjük öt, kétségbe vonjuk geniusát. Itt még hihetőség sincs, a mellett, hogy höseink ismerték volna e görög mesét. Költő maga személyét és tudomásait tolta Álmosra.

EGYÉNI ÉS ESZMÉNYI.

VII. Ha mondtunk is egy két specialitást az egyéni és eszményi körül, mind a mellett sem tevénk egyebet, mint megérintők a tárgyat, melynek méltósága értő s gondolkozó előtt már eddig feltünhetett, de egész becsét csak rendszeres összeállítás, criticai összevetések mutathatnák fel. Nálunk az aesthetica mindeddig nagy parlagság, mert alig birunk négy öt, elv szerint gondolkozó, széptanárt felmutatni; azok is csak töredékesen irtak, s megértésökhöz szükség másutt keresni kulcsot: elolvasni egy két idegen aestheticai könyvet, hogy be tudjuk czövekelni valamely rendszerbe elszórt nézeteiket. Ily elhagyatottságban, ily készítetlen mezőn lépni föl nálunk egészen uj tudománynyal, igaz, nem kis vakmerőség. E részben a mi tanítmányaink, meglehet, oly sorsuak, mint az Ezer egy éjszakai mesében „Ahmed királyfi" története, ki testvéreivel messzenyilazásban versenyezvén, oly messze lötte nyilát, hogy elveszett. Igen, de azt egy tündér leány vitte el, hogy maga után édesgethesse a nyilát kereső királyfit, s elnyeresse vele, a veszteni látszóval, a legszebb jutalmat, az ő tündéri szerelmét. Igy e tudománynak van jövendője, ha tán nincs is jelene, minek oka egyedül abban fekszik, mert az egész aestheticának *) nincs. Mi hogy állításaink mellé példákat is hozzunk fel, legelső helyen említjük mindjárt *a népköltészetet* mindenütt, a hol ez csak kevéssé van is fejlödve, vagy megőrizve. Szeretnök látni ugyanis

*) Általában a tudománynak. *Szerk.*

miképen fogják besorolhatni aestheticájok és a költészet körébe a nép költészetét azok, kik az idealismus vallói, ha egyszer felállítják az általánosítás elvét, ha rutnak, aljasnak nevezik azt, mi csak tulfinomult, etiquette szabályiba vert izlésnek lehet olyan. Ezek igen sok rutat, nem illőt, mosdatlant és mindennapit fognak találni a világ legnagyobb költőiben, mint talált például Berzsenyi, ki oly szükre voná a szép határait, mint csak lehet, jobb és bal kéz felé állitván a szépet és rutat. A költészetnek eme vasárnapivá tétele az uj idők fejlődtével többé meg nem állhat, mert közös jóvá kell lennie, s alkalmazkodni népek és idők izléséhez; azért ha Shakspeareben, Goethében például néhol nyerset vagy lepletlent veszünk észre, ne állítsuk még föl mindjárt a rut theoriáját, hanem gondoljuk meg, hogy a mi mondva tán nem látszik művészetba tartozónak, rajz vagy föstés után joggal oda tartozhatik, s viszont, mert ha van is — közszólás szerint — rut tárgy, de az előadás minden, ez teszi a művészetet, s igy az anyagilag rutból szintugy állhat elő művészeti, mint a szemnek tetszőből. Ha igaza volt Heinének valaha, igaza volt akkor, midőn azt mondá: könnyebb angyalt fösteni, mint foghuzó borbélyt, mert ennek fogyatkozásaira közember is ráismerhet.

Hasonlókép meggyül bajok az idealismus vallóinak a nemzetiséggel, mivel ez is épen ugy elüt az általános széptől, mint a szorosan ugy nevezett népi költészet. Tanúi ennek irodalmunkban leginkább azon pályairatok, melyek népi és nemzeti költészetről iratván, sehogy sem tudtak hidat verni az idealis szépségü és nemzeti költészet között, s kénytelenek valának ürességet hagyó szökéssel bukfenczezni át az általányból a vérrel és hussal jelzett költészeti valódiságba, minő a nemzeti költészet. — Az igazság igazságnak marad mindenütt, különbséget csak az tesz, a mint előadatik, mire legjobb tanuság a példabeszédeké, melyek mindegyike a szerint kap öltözetet, a minő a nemzet. Igy van nemzeti külön szinezete a költészetnek is.

Meggondolva ezek után saját magunkat, kik a mivelődésnek még ugy szólván paradicsomi stadiumában vagyunk, meggondolva az élet és természet sajátságait, melyek másutt sehol nem találhatók, s az ideal elvéből egészen kizárvák, mint például síki népünk képzelődése a világról, mint hitei, balitéletei, szokásai: kihagyjuk-e mindezt a költészetből, s letöröljük-e a rajzón vonásait, melyekkel magyar ember és természet szándékoltatik festetni? Nálunk a legfényesebb zászlós urtól a rongyok szegényeig minden árnyéklatokban van képviselve az élet, s

mi csak zászlós urat fessünk örökké s ne tartsuk figyelemmel a rangok külön fokozatait? igy hazai poesisünk soha nem lesz, hanem beigázva egy két conventionalis typusba, leszünk oly szükkeblüek a költészetben, mint voltak a francziák classicusai, kiktől meg kellvén válni már, a maiak egészen ellenkezőre : a mesterkélt élet tárgyaira szökkentek át, s nem lelvén az egy kalap alá vont, egy divatnak hódoló népben elég jellemzetes, önszinü változatos életet, képzeletökből akarák mindazt kipótolni.

A szé ptudósok, mint igen gyakorlatit fogadák el ezen elvet a költészetben, „az élet a mint van," s ennél fogva sem angyalt, sem ördögöt nem kivánunk a szinpadtól, hanem életből vett, jóra való embereket. Már most kérdés : melyik elv utján érthetni ezt el legkönyebben : az egyéni vagy eszményi utján-e? Erre, ugy hiszszük, felelni sem kell, mert itt önként kinálkozik az igazság minden gondolkozónak.

Gyakorlatai szempontból tekintve már a két elvet, támaszkodva egyfelől okainkra, másfelől néhány nagy iró példájára, mi egyedül az egyéniség és jellemzet tanai után remélünk boldogulhatni szépirodalmunkkal. Schiller és Shakspeare között meg fogja ismerni a különbséget mindenki, ha ugyan itélkedve olvas. Meg fogja ismerni, hogy ők külön uton járván, mind a kettő nagy, de egy aestheticai elv alá be nem szorítható; mind a mellett a választás nem lehet nehéz. Most tehát csak azon életerőnek kell nyomába jutnunk, mely őket vezérlé. Schiller idealista volt minden áron, és melyik angol vagy franczia vagy magyar fogja irígyleni az ő dicsöségét Shakspeare birhatása mellett, mig Shakspearet minden nemzet irigyli az angolnak. Imé az aestheticai elvek s meggyőződések gyümölcse! s ajánlhatunk-e jobbat, gyakorlatibbat fellegparipán szárnyaló költészetünknek, mint az élet és ember tanulmányozását, a hideg ideálok helyett? És itt eszünkbe jut egyuttal, mit hagyományilag tudunk Kazinczyról, ki olvasván Kölcseynek egy versét (*Lány ült a hold fényében*), ily megjegyzéssel tette le : bizony Kölcseynek sem ártana, ha jobban ölelgetné a leányokat, mit mi oda módosítunk : bizony nem ártana költőinknek, ha jobban ismernék az életet, a lelket, a hazait, mert csak isméret után hozhatni elő jellemzetes, életrevaló lelkes müveket, örök időre szólókat.

Ha szükségesnek hinnők tovább fonni ez értekezések szálát, megkisértenők az aesthetica hazájának, Németországnak, legujabb iróit idézni, kik leszállva a régi eszményiség magasságáról, közelebb jöttek az élethez, mi azért nyomna valamit mellettünk, mert épen onnan hoznánk ellenkező tanuságot, hol az

idealismus a legmagasabb fokig volt felcsigázva már, honnan tovább nem mehetvén, le kellett csapni a gyakorlatibb térre, a valódi költészet mezejére. Mi azzal rekesztjük be elmélkedéseinket, hogy megmutatván a nekünk való utat, egyszersmind fejlődésök mai pontján leptük meg az aestheticai tudományokat, s ezzel irodalmunknak tartozánk.

A NÉPMESE MAGYARORSZÁGON.

(Vége).

János vitézben a boszorkányokkali kaland feltalálása és előadása nem czélnélküli ugyan, mert itt a mostoha bünhödik, de minden esetre inkább művészi mint népies hangon van tartva, mert az égnek a boszorkányok halála általi kiderülése éles eszű de egyszersmind bölcsészi eszme, minőt a népnél nehezen találunk, mert a boszorkány létezését folyvást hiszi, s azért semmi szükséget arra nem érezhet, hogy a felvilágosodást, mint már bekövetkezett állapotot, képben magasztalja.

A hálásnak a temetőn semmi összeköttetése az egészszel, miért azt méltán azon categoriába útasítjuk, mibe a zsiványokkali és fazekassali kaland tartozik.

Az operenczias tenger kedvencz tárgya a magyar mesének, más névvel ugyan ily jelentésü tengert más népek meséjében is találunk, p. o. az előadott „Út a naphoz“ czímü tót mesében; a mint itt hal viszi keresztül a hőst, János vitézben ugyanazt teszi óriása, mind kettő csak egyet jelent: t i. a segítségét a nehéz elérésü czél megközelítésében. A tündér szigeten előforduló hármas viaskodás, ép azért mert hármas, a jelvi mesékből szakadott ide annál inkább, mivel az ifjuság vagy az életforrással vagy tóval is számtalanszor találkozunk a valóban jelvi keleti és nyugoti népmesékben, nevezetesen „Ezer egy éjszaka“ meséiben, az oláh Floríanu, a svéd „Az ifjuság hona *) czimü és t. más mesékben. Petőfi a tündérországot pár igen költői, ámbár nem egészen népi vonásokban irja le, s így a jeles egészet jeles kerekdedséggel fejezi be. De nem ily egyes leirások, hanem az egészen átömlő nemzeti hangulat az, mi e költeménynek fő érdemét teszi. Öntudattal-e vagy inkább költői sejtésben ruházza fel hősét magyaros phlegmájával, nem tudjuk; de tudjuk, hogy ezen imperturbabilis phlegma, melylyel legcsudásb tetteket tesz, azon inertia, melylyel egyszer mozgásba hozatva minden új inger nélkül (Iluska halálát kivéve) mozog végig a mesében, mondjuk e phlegma s inertia az, mi a költeménynek leginkább megadja a magyar savat egészben, nem is szólván egyes helyekről: ilyenek levén, és ép

*) V. ö. „Schwedisehe Volkssagen u. Märchen nach mündlicher Ueberlieferung gesammelt u. herausgegeben von Gunnar Olof Hyltén Cavallius u. George Stephens, deutsch v. Carl Oberleitner. Wien, 1848.

azért a mese gyönyei közé tartozván ugyanazon dévajkás helyek, miket mint antigeographiaiakat kárhoztattak némelyek.

E mese meggyőzhet bennünket, hogy bár a jelvi mesék költésének ideje a népekben letünt, mégis az azokból fenmaradt romok vagy foszlányok egybesítése által nálunk is lehető talán még a meseköltészet a dévajkában; meggyőz a felől, hogy ha az álmíveltséget kerüljük, talán épen ez úton tovább mehetünk, mint más népek, melyeknél az álmívelési formák már inkább megrögzöttek.

Az imént említett lehetőséget még jobban bizonyítja, és ép azért itt áll értekezésem végén az ismert dévajka *Ludas Matyi*"ról, melyet legjobban feldolgozott Fazekas Mihály. E költeményben a jelvinek még nyoma sincsen; sőt, ha Tieck szerint, a novellát elbeszélésnek tartjuk, oly sarkeseménynyel, mi körül az egész megfordul, ily sarkpontnak itt a verést tekinthetjük, s így Ludas Matyit még a novellák közé is számíthatnók. Nevezetesebb az igy eredhető osztályozás körüli vitánál azon körülmény, mikép Ludas Matyi talán az egyetlen politicai irányu magyar nép elbeszélés; ezen irány pedig annyira szembetünő, hogy Fazekas e miatt még elöszót is tartott szükségesnek, miben azt fejtegeté. De mind a mellett, hogy a politicai irány költeményünkben oly igen feltünő, más részről a népies kandiság abban annyira kitünik, hogy a művet méltán annak példájaul állíthatni fel, mikép kellessék az irányt a tisztán költészetivel egybesíteni úgy, hogy a költemény költemény maradjon, és ne váljék száraz politicai irattá, és e tekintetben Fazekas feldolgozása elvitázhatlan érdemű. Hiszem, hogy vázlatban alig jellemezhetni jobban a spectabilis dölyfét és önkényességét, mint az csak valamivel simítottabb idomban és kevesebb példányokban még mailag is létezik nálunk, a hogy azt Fazekas tette Döbrögiében. Más részről azon imperturbabilis phlegma, mely a szalmatüz fellobanását kivéve, a' magyarnak oly igen sajátja, és minek felfogását Petőfi is János vitézében kiemelé, nagy szerepet játszik Fazekas Matyiában is; de midőn ily idomzathoz járul a nép, ön keblében keletkezett elemeivel, és midőn ujabb időkben is, mikor másutt az elbeszélő népköltészet majdnem kialudt már a rá tukmált álmíveltség formái alatt, mondom, midőn újabb időkben 's járulhat ily elemekkel a nép, nincs miért kétségbe esni költői tehetsége felől; és azért kettős köszönettel kell fogadnunk a Kisfaludy-Társaságnak e lapokban is közlött felszólitását, mert ha nem ismerkedendünk is meg, hihetőleg eredeti jelvi magyar mesékkel, joggal remélhetjük, hogy még találkozandunk nem ismert jó magyar dévajkákkal.

KISFALUDY-TÁRSASÁG

Folyó dec. 7kén tartott ülésében a társaságnak, a titoknok következő rövid gyászbeszéddel tisztelte meg *Schedius Lajos* volt másod elnökének emlékezetét:

Tekintetes Társaság! Üléseink egyik hűséges látogatóját, tanácskozásaink nyugodt részvevőjét nélkülözzük mult nov. 12dike óta, midőn

Schedius Lajos lenni megszünt. Néhány vonással ohajtom megtisztelni lelkünkben maradt arczképét, mi végre kevés ideig tartó figyelemért esedezek. — Ha egy hosszu élet változásairól akarnék szólani, többet tennék, mint a mennyit hivatásom igényel, mert Schedius Lajos munkásságának kezdete jóval megelőzi e társulatot, s egy időre esik nemzeti művelődésünk ujjászületésével : azért csak arról mondom el gondolatimat s az ő érdemeit, a mi bennünket egy társulatban kötött vele össze. A Kisfaludy-Társaság ugyanis magát Szépirodalmi intézetnek nevezi, Schedius Lajos pedig épen azon tudományt mivelé, mint egyetemi tanár és iró is már évek előtt, melynek terjesztésére s mivelésére alakult e társaság, igy ő mi velünk vagy is inkább mi ő vele ugyanazon pályának lettünk vándorai, s belső szövetségbe, barátságba jöttünk egymással, sőt ha végig nézve olykor egyébként is kevés számu tagjaink során, az öreg tag és nesztor iró ugy tünt fel, mint nagyatyja e társulatnak. Meglehet, azon öröm, hogy tudománya terjesztésére alakult társaságnak fenállását is megérheté, tartotta öt folytonos vidámságban közöttünk, mert ifjabb lelkü öreget mai korban csak gyéren láthatni; azon öröm hivhatta el öt gyakran e társaság szolgálatára, midőn mint a régi classicus nyelvek és széptudomány fölkent ismerője ernyedetlenül vön részt munkálódásaiban.

Schedius önálló munkát is irt ezelőtt 20 évvel már, ily czim alatt : Principia Philocaliae seu doctrinam pulcri ad scientiae formam exigere conatus est Ludovicus Schedius, hogy magyarországi államtani és földrajzi munkáiról s folyóiratáról ne szóljak. Említett munkáját magyarul is kidolgozta legujabban, s irodalmunknak vala épen szentelendő, ha ki nem ragadtatik közülünk, azonban igy is remélhetni, hogy találkozik majd kegyeletes kéz, mely e munkát világ elé hozza minél előbb. — Ő a szép elveit bárkitől tanulta is, de önuton tett vizsgálatok nyomán igyekezett földeríteni, s belé vágott oly dolgok feszegetésébe, melyek utódok nélkül be nem végezhetők, és ha felmulták is talán erejét, de tanusítják merni tudását. E könyvben az elven kivül, mely az anyag és erő összeengesztelése, nagy figyelemre méltó a régi iróknak pontos ismerete, idézete, kiknek önszemlélődés utján jöhetett csak oly alapos megértésébe, kötelességeül ismervén uj elveknek támogatásához uj példákkal járulnia. Igen! Schedius Lajos mint gondolkozó merész volt, de merészsége soha sem vitte öt ki ugy a nagy nyilvánosság mezejére, hogy népszerü is lehetett volna, s valójában szerénységeül kell vennünk éltének egész irányát, minél fogva benn maradt az iskolai tudományosság, vagy kisebb társulatok körében, maga helyett csak tanitványokat küldvén a polgári világba. Szabad legyen halottunk eme patriarchalis erényéről csak annyit megjegyezni, hogy már a mult század végén, mint erőteljes ifju még, egy kis irói körnek lön tagja, mit a nagy közönség azon része, mely irodalmi dolgokban igen rövid emlékezetü, szinte meséknek tarthatand, főleg a Kármán, Csokonai és Pajor nevek említésénél, kik régen a történetei már, azon rész mondom csudálkozni fog, hogy az alig néhány nap óta elhunyt Schedius már nekik is társuk vala.

A társalmiság eszméje, a szerénységének megfelelő kisebb körök elegendők voltak az ő vágyainak. Tehát abban is örömének kellett telnie, midőn az ujabb idő sok és minden irányban kezde egyesülni hazai, emberszereteti, tudományos és művészeti czélokra, mit, mint lelkével

összehangzót, részvétele tanusít mindenütt, meg levén győződve az egyesületek jótékony befolyásáról. Tisztes elhunytunk e részben fáradhatlan vala, miért midőn ezelőtt néhány évvel minden pesti egyesület közös ülést tarta, arról levén szó, ki vigye mint elnök a tanácskozások fonalát: senki nem kételkedett benne, hogy a legtöbb egyesületek egyik legrégibb tagját Schedius Lajost illetheti csak e tisztelet.

Ezekben ugy hiszem, ki van magyarázva azon részvét, melylyel irántunk ugy is mint társulat, ugy is mint szépirodalmi társulat iránt viseltetett.

Ifju volt ő lélekben ősz fürtök alatt is, talán hogy legyen példája és erősítője ma is azon hitnek, miszerint a régi világban Apollót mint a művészetek istenét, örök ifjuságban képzelék; mi ha igaz, akkor ő azok példájára, kik oltár körül forogván az oltárral veszik részöket, szinte megnyerni látszik tudománya jutalmát, arczának, öreg napjaiban is, vidám és derült tekintetét, mi az égnek legnemesebb ajándéka.

Jegyezzük meg T. társaság s ne feledjük Schediusnak uj dolgokban gyönyörködő szellemét, fiatal buzgóságát s legyen áldott közöttünk emlékezete!

— Még egy pályairat érkezvén a költői-történeti feladatra a határidő után, nov. 23dikán, ily jeligével: „Et documenta damus qua simus origine nati“ *Ovid*, ez mint élkésett pályamű, a szabályok szoros értelme szerint a versenyzéstől elmozdíttatott, s irója által a Társaság titoknokától minden órán visszavehető. Egyébiránt midőn a szabályok ily szigorú megtartását minden lehető visszaélések, gyanusítgatások kikerüléséért gyakorolja a Társaság, figyelmezteti jövendőre a netalán pályazandókat, hogy a legbiztosabb alkalmakat válaszszák e czélra, nehogy a fővárosi posta s egyéb tisztek hanyagsága vagy tudatlansága ilyek körül, hátráltatást okozhasson, azért jegyezzék föl pontosan a lapokban hirdetni szokott titoknoki lakást, mert fájdalmas de igaz, hogy a posta hivatalok kezelői névről is alig ismervén a magyar intézetek hivatalnokait vagy hivatalszobáit, leginkább az utczák és házak számát szokták csak tekinteni. Kelt Pesten, dec. 7. 1847. *Erdélyi János*, titoknok.

NEMZETI SZINHÁZ.

Nov. 26. *Lázár pásztor.* Drama 4 fv. előjátékkal 1 fv. *Bouchardy M. J.* után franczióból *Sarlay Ferencz.* — 27. *Hunyadi László.* Eredeti nagy opera 4 szak. Irta *Egressy B.* zenéjét szerzette *Erkel F.* — 28. *Mari, egy anya a népből.* Drama 5 fv. előjátékkal 1 felv. Irta *Dennery* és *Maillan.* Ford. *Czakó Zsigmond.* — 29. *A szép molnárnő.* Vj. 1 fv. Irta *Mellesville* és *Duverier.* Ford. *Somolky. Limburgi vár*, vagy *A két fogoly*, vj. 2 fv. *Marsolier* után ford. *Komlóssy Ida.* — 30. *Lammermoori Lucia.* Nagy opera 3 fv. Irta *Cammarano Salvatore.* Zenéjét *Donizetti.* Ford. *Egressy B.* — November folytán volt mindössze 29 előadás, 2dikán zárva levén a szinház. A játékrend változatos volt, s a mennyire lehetett, pontos is. Opera adatott *kitenczszer*, köztök eredeti volt négyszer; a

dramai előadások *nagyobb* részét szinte hazai termék állitá ki, mert ötször adatott eredeti darab *nyolcz* dramai előadásban; uj volt pedig a *Világ szinjátéka*. *Kilencz* vigjátéki előadáson megfordult tiz darab, adatván egyszer kettő. Szomorujáték volt *egy*, népszinmű *kettő* s e két utolsó rovat teljesen hazai művekből.

Dec. 1. *Bánk bán*. Eredeti történeti drama 5 fv. Irta *Katona József*. — 2. *Donna Dianna*, vj. 5 fv. Irta *D. Moretto*. Ford. *Somolky*. — 3. *Harmincz év egy játékos életéből*. Drama 3 szakaszban. Irta *Ducange*, francziából ford. *Jakab István*. — 4. A pesti jótékony nőegylet részére bérletszünettel *Álvajáró*. Nagy opera 3 fv. Irta *Romani*, zenéjét *Bellini*, ford. *Deáki Fülöp Sámuel*. Szembetünőleg kevés közönség, mit a jótékony czél csak ugyan nem érdemelt. 5. *Világ szinjátéka*. Eredeti drama 4 fv. Irta *Hugó Károly*. — Minapi szavaink nagy általánosságban ejtve e mű felől, két okért valának, először: megismerkedtetni az olvasót a darab fekvésével, mint mikor a földiró legelőbb is határain kezdi az országot; másodszor figyelmeztetni költőinket arra, mi dramákban egészen más valahonnan megszerzendő, mint a szinpad isméretéből: tehát a bölcseleti elemre. Amaz kimutatá e mű nagyobb szerű szabását, emez belső becsét, vagyis azon részét, mely tartalomdussá tevé a dramai formát, szini hatás elvei, azaz külsőségek, szerint alkotott szinműveink ellenében.— Kiknek a párbeszédek folyamossága, a cselekvény egymásba lánczolódó menete, gyorsasága, a szinpadnak kevéssé változó jelenetei fő dolog, több ellenvetéssel állhatnak fel a Világ szinjátéka ellen. Mi e részben nem vagyunk oly szigorúak, s pedig nem azért, mintha elnéznők a forma lázaságát mindenütt, hanem mivel, hitünk szerint, semmi nem árthat jobban a költészeti erő kifejlődésének, mint a forma szolgai tisztelése, mely esetben igen hamar válhatik keménynyé, megcsontosulttá a költészeti élet, s korlátokba igázottá a képzelődés. A mely nemzet irói korán elfogadják a forma uraságát, csak azért építenek, hogy nem sokára ujítsanak, uj rendszert alkossanak ismét, mi több erőszakkal jár, mintha egyszer vetett tág és szilárd alapra, mely akárminő nagy alkotmányt is megbir, folytonosan építhetünk. És ne feledjük, hogy mi kezdő nemzet vagyunk még, kezdő irodalomnak épen ugy árt a formaszigor, mint gyönge testnek, ha korán vállszorítók közé füzetik.

De bár sokat elnézünk is e darabnak, nem bocsáthatunk meg mind a mellett oly tulzásokat, minő Dulze ábrándozása Sancho körül, midőn ez előtt letérdel, s istennek mondja őt. E jelenet a nevetségesig van feszítve, ugy szinte azon nagyság is, melyben hősét mind lelki, mind testi erőre nézve, elénk állítja szerző. Ugyanis minden elfogulás nélkül hozza be őt a királyi terembe, hol mindjárt elkezd okoskodni az erdők és a paloták külön természetű levegője felől. Igy nem beszélhet, ki ma lép társalomba, hanem beszélhet az, ki ebből egyszer már kilöketett, s mind a kettőt megtapasztalva került vissza belé. Nézetei egyébiránt fekete vért árulnak el. Ez és Sancho szavaiból igen sok még, mutatja, mikép szerző vétett a lélektan ellen Sancho jellemének felfogásában, kit vadon mivelt ifjunak akarván fösteni, csak néhutt bira következetesen tartani, mint példaul ott, hol a király nem tünik föl egyszerre neki, mig több helyen a társalmi és vadon élet adataiból összevetve okult s átéle-

sült elméü bölcs gyanánt lépteti föl. Megengedjük azonban, hogy midőn e két oldal akármelyikére megy át költő, derekasan lepi meg tárgyát, s fölkeres benne minden életrevalót. Hát még az, mikor a bolond és Sancho szinjátékot játszanak, s főleg midőn köpenyébe burkolva amaz ijeszti Ordognot, mint sírból feljáró szellem. E helyeket élvzavarodás nélkül hallgatni lehetlen, s nem is marad egyéb megjegyzendő e részben mint azon merészség, melynél fogva szerző oly szemszuró ellentéteket állíta össze. És mikép e hibák, szerintünk ugyancsak hibák : ugy a drama szebb helyei valódi gyöngyök. Annyi becs, annyi belgazdagság ritka egy helyen, mint a Világ szinjátékában. — 6. *Kétalaku*, vj. 4 fv. *Holbein* munkája. Ford. *Jakab István*, a m. t. t. k. — 7. *Báró és Bankár.* Eredeti szomorujáték 3 fv. Irta *Hugó Károly.* — 8. *Tisztujitás.* Eredeti vigj. 4 fv. Irta *Nagy Ignácz.* A második felvonás után *Enyelgő* magyar táncz. *Mikola* és *Perron* szerzeménye adaték. Benne semmi egyéb külső peczkes feszességnél. — 9. Erkel F. jutalmára, uj szereposztással : *Fra Diavolo* vagy *A terracinai fogadó.* Nagy vig opera 3 fv. Irta *Scribe*, ford. *Szerdahelyi*, zenéjét szerzette *Auber.* — 10. *Végrendelet.* Eredeti dramó 5 fv. Irta *Czakó Zsigmond.*

— P. Horváth Lázár jövő uj évvel németül is ki fogja adni a Honderűt. Mi lehet ennek oka? Az-e, hogy lapja magyarúl már igen elterjedt s nagy közönséggel bir, vagy az ellenkező, mikor a német ajkuaktól vár kellő pártolást? Akár ennek, akar annak bebizonyítása fölösleges, mert egyik sem védheti a főszerkesztőt tantalusi szomjaért, hogy minden áron törekszik szerkesztö és kiadó lenni, még pedig magát felezve, ketté szakítva. Ő lássa, lelke rajta, ha német irodalom mellett övedzi fel derekát, s neveli az idegen sajtó erejét csupa jó szándékból. Az ilyen jó szándék bárgyu szándék, s felejteti azt, ki lovagiasnak dicsérte magát éveken át, s most egyszerre kimutatja foga fehérét, s bilingvis szerkesztő lesz. Ha nem bir a lap felállani, szünjék meg — mire ugy is elég oka volna a Honderűnek — igy legalább nem lesz idegen elem csatlósa,— és megbukni is lehet becsülettel. A Honderű elkövetett eddig minden módot felállásaért : ragyogott, vigyorgott, haragudott és birált „sine studio", s mind hiába, s most nem tudván hová lenni, németté lesz, és „soha meg nem adom" fejébe kamatra veti azt a dicsöséget is, hogy kezdetekor csakugyan volt némi hatással a felsőbb körökre, minél fogva bátran, de későn kiáltjuk a Honderűnek : becsüld meg magadat. —

— Zalában — a Nemzeti ujság szerint — három fő rangu urnő fog megkéretni aláirási ivek köröztetésére, hogy Kisfaludy Sándor jegyteln sirját egy emlékkel diszesitsék. Ohajtanók bár krajczáros adakozásokból telnék ki az emlék, mert az mutatná leginkább a tisztelők számát, egyébiránt kétkedünk az eszme létrehozásán, mert megyei uton indult.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten dec. 19. 1847. 25. sz.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

ISTVÁN NÁDOR Ő CS. K. FENSÉGE, Pozsonyban dec. 5. költ s a társaság igazgatójához intézett, kegyes leirata szerint e Szépirodalmi Intézet Pártfogóságát elvállalni méltoztatott. Ő Főherczegsége k. sorai így hangzanak:

„Nemes és Vitézlő Úr!

„Azon kérelem folytán, melyet czímzett Uraságod „a Kisfaludy-Társaság nevében hozzám intézett, ugyan„ezen Társaságnak Pártfogóságát igen szivesen elfoga„dom, s örvendeni fogok, ha e Szépirodalmi Intézet „hasznos működését, melynek eddig is a magyar iroda„lom mezején oly szép érdeme s annak emelése körül „annyi befolyása volt, pártfogói állásomnál fogva is „elömozdítanom lehetend.

„Egyébiránt minden jót kivánván maradok

„Czímzett Uraságodnak

„Pozsony, Karácsonhó 5. 1847.

„Jóakarója

„**István** m. k.

„nádor."

A Mindenható éltesse a Nádort hazánk, nemzetiségünk, szellemi fejlödésünk, s e szerény intézet javára is, minél tovább! Kelt Pesten, dec. 14. 1847.

Er'élyi Jáno', titoknok.

CLASSICA LITERATURA.

Hellenkönyvtár. Kiadta a Kisfaludy-Társaság. III. és IV. kötet: *Sophokles színművei.* Fordítá *Szücs Dániel.* Első és második kötet. — Antigone. — Elektra. Budapesten, 1847. n12r. IX. és 148 l. Ára 48. kr. p. p.

Irodalmunk, mind kül terjedelmi, mind belgazdagsági tekintetben Szücs Dániel jelen fordításaival, melyek a legnagyobb hellen drámaköltő örökbecsü müvei közöl épen e két méltán, legkitünöbbnek mondhatót, s a mai kor közönségére nézve legérdekesb- és élvezhetöbbet adják, jelesen gyarapodott. Valóban ki e müveket figyelemmel átolvassa, s visszatekint a még oly közel múltra, midön a derék Guzmics, mint úttörö lépett elö, irodalmunkba a hellen drámaköltöket fölvezetni, mely nehéz pályán öt most Szücs tulnyomó ifjui erövel, s jövöre még többet igérö sikerrel követi, lehetetlen hogy fordítót, mint irodalmunk ez ágában meglepö elöhaladás emberét, örömmel ne üdvözölje, s köszönetre ne tartsa érdemesnek a Kisfaludy-Társaságot, mely szépirodalmunk ügyében szerzett érdemeit a Hellen könyvtár áldozatot igénylö kiadásával is növeli. Bár nemzetünk, melynek, ha szellemi míveltségét biztos és való alapra akarja fektetni, kítüzött magas czélja felé törekvésében a hajdankor szellemileg nagy nemzeteinek tanulságos pályájára visszatekinteni, irodalmaik örökbecsü kincseit sajátjáva tenni, s e tekintetben régi mulasztását, a nyelv s irodalom elöhaladásának örömzaja közt is, lelkiismeretesen után pótolni fö teendöje, jelesei közé minél többeket nyerne, kik mint Szücs nem csak idöt s munkát nem kímélve, s jutalmat nem, méltánylást alig várhatva, készek s egyszersmind erösek legyenek, a régi remek irodalomnak nálunk a legújabb ideig oly igen parlagon hagyott mezejét mivelni, s annak hervadatlan bájú virágait hazai irodalmunk fölvirulandó kertjébe átültetni.

Annyival ohajtandóbb pedig ez, különösen a hellen irodalmat illetöleg, mennyiben iskoláink tanrendszereinél fogva, melyek szerint a hellen nyelv s irodalom néhol teljesen mellöztetik, másutt csak félig meddig, s többnyire a nyelvtani elemezgetésre már nem igen fogékony s hajlandó fejlettebb korban adatik elö a már ekkor a latin nyelv sikeretlen modorú tanulásában lelkileg kifáradt ifjúnak, közelben reményünk sem lehet, hogy ifjuságunk, az elötte annyira magasztalt s képzeletében valóban varázsfényben lebegö, de korántsem ismert Hellász Tempéjének

eredeti forrásaiból meríthesse a szép ízlés bájitalát. S ha ez igy áll és hihetöen még sokáig igy álland köztünk, a tudományosság s szép izlés gyarapítására nézve nem fontos dolog-e, az azok forrásaihoz vezetö csatornává, mely eddig csak a miveltebb nyelvek ismerete lehetett, nemzeti nyelvünket változtatni, annak sulyát, tekintélyét, belbecsét ezzel is emelni? Ezt tette Szücs, s ezért újolag legyen üdvözölve.

Biráló azonban, midön jelen fordításokat a fentebbi tekintetekből dicsérettel üdvözli, s azokat általában nem csak hü, hanem hüven szép, s több helyen nem csak értelem és szellemre nézve, hanem szóról szóra is hüven-szépnek, — a fordítás nem továbbjának — nyilvánítja, úgy hiszi, hogy e mellett mind a fordító mind a közönség irányában haszonra vezetö tisztét teljesíti, ha a nem sok tanulságot adó általánosság teréröl részletes vizsgálatba bocsátkozva, fordítót több helyre figyelmezteti, melyek ha az egész jelességét homályba nem boríthatják is, azon mindenesetre árnyékfoltokúl tekintendök. Teszi pedig ezt bir. annál szigorúbban, mennyiben e müvek kimélö elnézésre nem szorultak, s mennyiben reményli, hogy jegyzetei tekintetbevétele után, — melyek nagyobb részint a külföldi fordítók által is, kik százak vállain állanak, gyakran tisztán föl nem fogott kardalokra vonatkoznak, — fordítótól közönségünk Szofoklesz többi müveit még kevesb gyöngével s árnyékkal vehetendi. Most lássuk a részteteket. A. *Antigone.*

1. lap 9. vers. Vagy tán nem is tudod, minö veszély közelg
Kedves barátokhoz, vad ellenség közül?
ἢ σε λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά; miután eredetiben itt a προς τουυς φιλους alatt nem barátok, hanem Polüneikesz értendö, e sorokat, kihagyván az eredetiben nem találtató *kedves* és *vad* jelzöket, igy vélem helyesben fordíthatóknak:
Vagy tán nem is tudod, mily bántalom közelg
Szerelmesünkre, ellenünknek általa?
4. l. 23, 24. v. Oh én boldogtalan! ha igy van a dolog,
Mit volnék képes oldni, inkább kötni még.?
τι δ' ὦ ταλαῖφρον, εἰ τὰδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ
λύουσ' αν ἢ 'φάπτουσα προσθεἰμην πλεον;
érthetöbben igy:
Boldogtalan! ha igy van a dolog, mi ér
Többet, ha a törvényt megtartom vagy szegem?
5. l. 7. v. ὦ σχετλία, Κρέοντος 'αντειρηκότος;
nem jól van igy fordítva:
Oh vakmerö! Kreon szavára hogy felelsz?

e helyett:

Óh vakmerő! Kreon parancsa ellen is? (eltemeted t. i. Polüneikeszt)

7. l. 10. v. A gyenge kezdet nem bir meg terhes művet
ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τἀμήχανα.
nem jól van értve, e helyett:

Nem illik mindjárt a lehetlent küzdeni. (vadászni).

7. l. 13. τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν nem lehet *szivem rosz szándoká*-nak, hanem csak balgatag szándékomnak fordítni, miután itt Antigone azon szándékát érti, mely szerint testvérét eltemetni készül.

8. l. 7—17. A kardal e sorai, melyek az eredetiben a leggyönyörübb hasonlatot adják, összefüggetlenül, s igen homályosan vannak ekként visszaadva:

A fénypajzsu hőst, a ki jött
Argószból fegyversuly alatt,
Elkergetted mint egy szökő futárt
Metélő zabolával:
Kit földünkre vezérlett Polüneikesz
Villongó gyülölet harczaiért,
Éles-üvöltve csattoga messze
Bérczi sasokként:
Mint tél hava csilloga, mik fedezék,
Sok fegyverekkel
S lófürt lobogós sisakokkal.

Biráló, ki hellen drámában a kardalokat lényeges résznek, s Szofokleszéit a bölcselet költészetének, s a régi remek irodalom legszebb virágainak ismeri, csupán, azon tekintetből, mert a cselekvényt nélkülök is tisztán meg lehet érteni, nem tartja közönbös dolognak azokat hün-szép, vagy lazúl-érthetetlen fordításban bírni; s e helyet szépségeivel igy kísérti meg visszatükrözni:

A fényes pajzsú hadat, mely Argoszból fegyverzetten jöve,
Erösebbre fogott kantárral vágtatva rohanni kénytetéd,
Mely földünkre Polüneikesz által
Villongó viszálya miatt vezettetve,
Mint éles-üvöltve földre csapó sas,
Szállott beborítva hófehér
Szárnyával, a sok fegyverrel
S lófürt-lobogójú sisakkal.

8. l. 18. γεννσίν „pofaöbleit“ helyett, egyszerübben „torkát“

9. l. 16, 17. τὰ δ' ἄλλοις ἐπενώμα στυφελίζων μέγας Ἄρης δεξιόσειρος.
tulságos szabadon adja fordító igy:

A kockadobást másnak adá Hadúr,
Kit karjára emelt a hadzavaró.

e helyett:

Másnak adá segélyét a dühödő nagy Aresz
A szörnyű hatalmú.

9. l. 19. v. ταχθέντες ἴσοι πρὸς ἴσους. Szembe vezér vezérrel, nem pedig „szétosztva rokon rokon ellen.“ a hét ellenvezér a hét thébeivel rokonnak nem mondathatván.

9. l. 21. πλὴν τοῖν στυγερῶιν fordításában a πλὴν nincs kifejezve, mi az összefüggést némileg gyengíti.

10. l. 5—7. θεῶν δὲ ναούς χοροῖς
παννυχίοις πάντας ἐπελθωμεν. ὁ Θήβας δ' ἐλελίχθων
Βάκχιος ἄρχοι.
Az istennek minden hajlékiba
Menjünk éji tánczokkal és Thébát
Földrázva Bakhósz legyen a vezér!

pontosabban így:

Az istenek minden hajlékiba
Menjünk egész éjt lejtve, s a thébei földrázó
Bakkhosz legyen vezérünk.

14. l. 23. ὄλωλε — πάντ' ἀριστεύσας δορί

igen szabadon, s az eredetinél ugyan ékesebben van így fordítva; *A hir dicső füzérét szedve húnya el*; de a hellen dráma költészetben avatott előtt ez ékítés mint idegen toll tünik ki.

14. l. 7. γενῆδος nem *bárd*nak, hanem csáklyának fordítandó.

19. l. 18—20. ὑψίπολις ἄπολις δ'
ὅτῳ το μὴ καλὸν ξύνεστι
τόλμας χάριν.

balúl van fölfogva fordító által így:

Várason él; (t. i. az ember) de ha él ridegen,
Diszetlen társasága
Erőszakos kegyű,

e helyett:

Nagy polgár, de hontagadó is,
Ki a nem szépre veteműl
Bőszültségében.

26. l. 2. πῶς δῆτ' ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμᾶς χάριν;

nincs egészen kifejezve így:

Miként veszed kegyedre azt a becstelent?

e helyett:

Hogy ezt tiszteld, az ellen hogy vétkezhetel?

29. l. 1. ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ helyesebben lelkem, mint *szivem*.

29. l. 12. οὐχ ὡς γ' ἐκείνῳ τῇδέ τ' ἦν ἡρμοσμένα.

Neked tehát nem tetszik úgy, mint annak ő.

hibásan, e helyett:

De ő s ez egymás köztt nem úgy egyeztenek.

30. l. 15. ὅμοιον ὥστε — ὅταν nem az egyetlen *miként* szóval, hanem *akként*, *mint mikor*-nak fordítandó; e változtatással az

összefüggés, mely amúgy hiányos, tisztán állana, s a mondat füzésbeni zavar elenyésznék.

31. l. 7—11. Most a végső gyökérre
Dicsfény ragyogott Oidipusz csarnokin,
Ezt is learatják a sírok istenei
Véres sarlói:
Észdőreség és szü - Erinnüsz.

az eredeti így:

νῦν — ἐσχάτας ὑπὲρ
῾ρίζας ὃ τέτατο φάος ἐν Οἰδίπου δόμοις,
κατ' αὖ νιν φοινία Θεῶν τῶν
νερτέρων ἀμᾷ κόνις,
λογου τ' ἄνοια, καί φρενῶν Ἐρινύς

mely sorokat igy vélném hün s érthetőn fordíthatóknak:

Most még Oidipusz házának
Legutolsó sarjaira sütött a nap,
S öket is im az alanti istenek
Véres sirhalma elnyeli,
Az oktalan beszéd, s örjöngő ész miatt.

amaz Izménére, ez Antigonéra értetvén. —

31. l. 15. *Az istenek őrholdjai* helyett, *istenek örök évei*nek kellene állani θεῶν ἀκάματοι μῆνες. Őrholdak alatt mit érthetnénk, nem tudom.

31. l. 21, 22. Nem helyesen van fordítva:

Semmi sem jő
Baj nélkül a halandók életére.

e helyett:

Semmi túlság
Emberek éltében vész nélkül nem esik.

οὐδεν ἕρπει
Θνατῶν βιότῳ πάμπολυ ἐκτὸς ἄτας.

czélozván itt a kar a multra nézve Oidipusz és Eteokleszre, s a jövőre nézve intvén a túlságtól Kreont.

31. l. 23. s köv. Még a remény is, mely mindenfelé csapong,
S mely annyi embert megv gaszt,
Sokaknak csábkép játszi szerelmeiken,
Nem látva hozzájuk simul,
Lábuk még meg sem illeté a hő tüzet.

homályos és érthetetlen, e helyett:

A szertecsapongó remény is sokakat megvigasztal ugyan,
De sokakat megcsal balgatag
Tudva pedig mi se jő, mig az ember lába vészbe nem ötlött.

Ugyancsak a következő sorok az eredeti értelmével épen ellenkezőleg, s a két utóbbi sor maga magának is ellentmondva, igy állanak:

A bölcseség im egy
Dicső szót monda ki:
A roszat jónak látja az,
Kinek szivét az Isten
Bú- s fájdalomra hajtja,
Hogy bútalan élne parányi időt.

e helyett:

Bölcsen van mondva e dicső vers:
A rosszat jónak látja az, a kinek Isten
Vesztére vezérli eszét: (φρὴν ész, nem szív).
De kevés ideig élhet vész nélkül.

czélzás van t. i. itt e versre:

ὅταν δ' ὁ δαίμον ανδρί πορύνῃ κακά,
τὸν νοῦν ἔβλαψε πρῶτον ᾧ βουλεύεται.

melynek teljesen megfelel a magyar példa beszéd: „A kit az Isten meg akar verni, elébb az eszét veszi el.“ E hely eredetije:

ἀ γάρ δή πολύπλαγκτος ἐλτίς πολλοῖς μὲν ὄνασις ὑνδρῶν.
πολλοῖς δ' ἀπάτα κουφονόων ἐρώτων.
εἰδότι δ' οὐδέν ἔρπει, πρὶν πυρὶ θερμῷ πόδα τις προσαύξῃ.
σοφία γάρ ἔκ τον κλεινόν ἔπος πέφανται,
τό κακόν δοκεῖν ποτ' εσθλόν τῷδ' ἔμμεν, ὅτῳ φρένας
Θεός ἄγει πρός ἄταν.
πράσσει δ' ὀλιγος χρόνον ἐκτός ἄτας.

34. l. 15: Apám! mit ember szívbe isten ültetett,
Minden kincsek között legfönségesb az ész.

minthogy szivben honolni ész nem mondathatik, helytelen.

35. l. 22. És a hajó, melynek lábát a tengerész
Ha megvetvén, nem enged semmit is, hanyatt
Fordulva a kormányüléssel elmerül.

itt fordító tengerészről szól, holott az eredetiben csak hajóról van szó;

αὐτως δέ ναος ὅστις ἐγκρατής πόδα
τείνας ὑπείκει μηδεν, sat.

értelme ez: szintígy a hajó, mely erösen kifeszítve vitorla köteleit (πὸδα alatt ezek értendök) semmit nem enged, sat, elmerül.

38. l. 5. Magad vesztére törsz, miként egy odvas ész.

e sor értelmét fordító téveszté, az eredeti ugyanis

κλαίων φρενώστεις, ὧν φρενῶν ἄυτος κενος.

ezt teszi: Majd sírva fogsz elménczkedni, észtől üres létedre; imit versben legmegközelítöbben így vélnék visszaadhatni:

Eszeskedjél, lakol majd balgatag fejed. —

38. l. 16. Dühöngj aztán barátid közt, ha ezt tevéd.
ὡς τοῖς θέλουσι τῶν φίλων μαίνῃ ξυνών.

ezt teszi:

Dühöngj, barátid közt, kik azt elszívelik.

39. l. 2. Az ilyen elme elbusúl s elzordonul.

νοῦς δ' ἔστι τηλικοῦτος ἀλγήσας βαρύς·

e helyett: „Az ilyen elme, hogy ha búsúl, vakmerő“ értetvén a fiatalság heves természete.

40. l. 11—16. A szende menynönek tekintetén
Győz a féltékenység,
Mely mint egy ülnök megjelen
A nagy törvénytanácsban is,
S harcz nélkül is pajzánkodik
Diadalt Afrodita.

Mi itt az értelem, mi az eszmelánczokat? Az eredetiben a szerelemről mondatnak e sorok:

νικᾷ δ' ἐναργὴς βλεφάρων ἵμερος εὐλέκτρου
νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς
Θεσμῶν ἄμαχος γὰρ ἐμπαίζει θεὸς Ἀφροδίτα.

Győz a gyönyörű ara pillanatában tündöklő szerelem,
Mellőzve a fejdelm sulyos parancsait,
Mert leküzdhetetlen üzi játékát Afrodité istennő.

43. l. 8. *Megharczolád apád tásáit*! igy fordítandó helyesben: Atyád valamely vétke miatt lakolsz. πατρῷαν δ' ἐκτίνεις τιν' ἄθλον.

43. l. 11—14. Apám harmas veszélyeit,
Saját sorsunknak
Ismert viharjait,
Dicső Labdakidákkal

e helyett:

Apám s egész sorsunk
Háromszoros balvégzetét
Fölöttünk hires Labdakidák fölött.

eredetiben:

πατρὸς τριπόλιστον ἶκτον,
τοὺς τε πρόπαντος ἁματέρου πότμους
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.

47. l. 11. Ἄρης ismét *hadúr*ral fordíttatik, had helyett.

50. l. 3. és 12. μηρίον czombnak, czimernek fordítandó inkább mint *ágyék*nak.

50. l. utolsó s 51. l. két első sorában érthetetlenek Kreon e szavai:
nem kisérletlen pedig
Előttem jóstantok! de e fajzattól én
Regén más árutérre szálltam alkura.

e helyett:

Azonban ismerem
Én jóslatod csinját, hiszen rég el vagyok
Fijamtól adva és árulva néked én.

κούδὲ μαντικῆς
ἄπρακτος ὑμῖν εἰμί : τῶν δ' ὑπαὶ γένους
ἐξημπάλημαι κακπεφόρτισμαι πύλαι.

52. l. 7—11. v. Az egymással versengő Teiréziász jós és Kreon fejdelem vitájának néhány sorait, ford. nem fogta föl tisztán, s így nem adhatta vissza helyesen. Ez áll ugyan is ott;

Teir. Fölrázod e szívben, mi mozdulatlan áll.
Kreon. Mozgasd föl, csak ne a haszonvágyról beszélj.
Teir. Úgy látszik ez téged fölötte érdekel?
Kreon. Tudd meg, hogy el nem vásárlandod lelkemet.

Mi legyen itt az eszmelánczolat s összefüggés rendje, eltalálni teljes lehetetlen. Az eredeti, melyről megjegyzendő, hogy az itt harmadik sor az újabb s minden jobb kiadásokban kérdőjel nélkül iratik, szerintem minél hívebben fordítva így hangzik:

Teir. Fölzaklatod, mi elmémben titkoltan áll.
Kreon. Ám mondd ki, csak ne a hasznot tekintve szólj. *(czélzás a jós megvesztegettetésére).*
Teir. Abban úgy látom én részed neked lehet.
Kreon. Tudd meg, miként eszem sehogy meg nem veszed.

55. l. 9. v. A kardalban *Itálhon* iratik, mi se nem helyesebb se nem szebb hangzásu az eredeti Italiánál. Ugyan azon kardalba n e szavak: „Ki — Izménosz híg árjain lakol," helyesebben lennének így fordítva: Ki — Izménosz folyam habjai mellett lakol. (παρ' ὑγρῶν Ἰσμηνοῦ ῥεέθρων).

61. l. 10. v. ἁμαρτήματα nem ármányoknak, hanem botlásoknak, tévedéseknek fordítandó. Hogy mondhatná Kreon, kinek jellemében ármány épen nincs, magáról „Oh oh elmétlen elme gyilkos s kemény ármányai." ?

(Vége köv.)

LYRAI KÖLTÉSZET.

Balatoni kagylók .Költemény füzér. Irta *Garay János.* Budapesten 1848. Szerző sajátja. N8dr. 60 lap. Ara 40 kr.

Kellemes képe föstetik e versekben három külön, de egy vászonra vehető tárgynak, melyek a Balaton, Füred és Tihany. Egyik költőibb tárgy mint a másik; egyiknek története van, másiknak lesz, igy lehetlen volt nem lelkesíttetni költőnek általok. És ugy látszik e lelkesedés nézendő e kis költemény füzér fő mo-

numentumaul, mely a helyszerű érdekeket országosokká igyekszik tenni, s miként Tihany a hangot, visszazengetni mindenfelé a gyönyörü táj költöiségét. Akadunk e versekben ügyes találatokra, allegoriák- mesékre vig és komoly és csipös dalokra, de a kidolgozás, mely fő, itt is, mint másutt igen gyakran, nem kielégitő, s Garayt a correct költök közé mind e mai napig sem számíthatjuk. Ha megengedhető is ily kitétel *ugarul állott a Balaton*, mi csak szántóföldekről szokott mondatni, noha Kuthy ugarnak nevezi egy helyütt a szót is *(ugar szavak)* : de az ily kifejezés : mint alvó óriás *nyujtja magát* a Balaton (11. l.) az idő mo*hája* (60. l.) mi egyre üt ki ezekkel : okája, fokája : oka, foka helyett, több mint nagy szabadság, és pedig az első szórul szóra német, az utolsó pedig visszaélés a dunántuli ferde szójárással, mert habár használtatik is itt moha, méhe, moh és méh helyett, de azért moháját, méhéjét senki sem mond és ebben áll a tajbeszédi következetlenség, mit Garaynak nem szabad terjeszteni.

Garayról általánosan megjegyezhetni, hogy senkinek sem mozdul meg könnyebben keble költői gondolatokra mint neki, azonban e hamar foganzás elsietkezik nem egyszer, s világra lép a minek érni kellene még. Ez a sietés ujabb időbeli találmány, s nem rég jött divatba, minek a journalisticai mozgékonyság szülője, mer ez sürgeti az elméket heti dicsőségre, kurta boldogságra. Mi apró lyrai dolgozatoknál nem tartjuk ugyan a horáczi „Nonum prematur in annum“ot, de sietésben is csak a lassan sietést ajánljuk. Irodalmunk kapkodó időszaka ez; azért mindjárt kötet kell versből és prósából.

Ha e vádak általánosan értetnek, nem fog senki általok sértetni, mert nem Garayt akarjuk egyenesen sujtani, söt inkább, alkalminak, helyszerünek nézvén jelen költeményfüzérét, arra intetünk, hogy e szempontból mérlegeljük azt, mire nézve megjegyzők már mit tartunk felöle. de intést adni volt szándékunk egy oly költönek, kitöl megszoktunk vala jobbakat venni.

DRAMAI LITTERATURA.

Cid. Corneille Pétertöl. Magyarítva *Greguss Ákos* által. Szarvas, Réthy Lipót sajátja (és nyomtatása). 1847. Ára 30 kr. p. p.

Kettösen kedves adomány. Elöször úgy mint classicai mü fordítása általan, és másodszor mint Cidé, a franczia színköltő-

szet egyik első rangu müveé, melylyel azonfelül nem csak a XIV. Lajos, hanem általában a franczia dráma fénykora kezdődik. Ha Corneille Péter e nyomon marad, a regényes költészet alkotója lesz Francziaországban és Európában, mielőtt az ugynevezett classicai oskola képződött, mely nem csak keleti és déli szomszédait, hanem utóbb még Shakspeare hazáját is meghóditotta.

Cidet a magyar közönség hetvenöt év előtt vette gróf Teleki Ádám kezeiből, a Bessenyei György által hozzánk átültetett alexandrinekben, a költői nyelv akkori fejlettségéhez képest valóságos virtuositással. Azóta nyelv és technica roppant haladást tőnek, a széptan és müfordítás elvei jóformán tisztába hozattak: követelésünk tehát méltán más és szigorúbb. És csakugyan fordító egészben hathatósan megközelítette feladását, ha egyes helyeken kivánni valót hagya is. Ő az ötös jambust választá, s ez minden esetre elsőséget érdemelt a magyar alexandrinus felett, melynek a francziától lényeges különbsége az, hogy trochaeusi lejtéssel bir, míg ez jambusi lépteken jár: minél fogva amaz inkább csak a pedestris Musa játékaihoz illik, midőn ez a komoly és magasb nemü költeményeket is jól ruházza, mint azt nálunk Erdélyi első és szerencsés kisérlete is tanusítja [1]). A szorosan alakhü fordítás pártolóinak tehát jogok van Cidet is az eredetinek alakjában követelni; de mi a magyar academiával fogva kezet — mely magasb tekintetekből, a szomorjátékban már rég az ötös jambust sanctionálta az olasz sciolti s a franczia alexandrínek helyében, nem a czél nélkül nevelt nehezségek legyőzése, hanem a münek a művészet felsőbb kivánal maihoz mért átteremtése által látjuk a müfordítás feladatát megoldva. S e szabadabb alakban fordítót az eredeti körül szellemben, hangban, sőt kifejezésben is csakugyan híven találjuk forgolódni. Mert az ily szabadság, péld. midőn e verspárt:

Il semble toute fois que mon ame troublée
Refuse cette joie, *et s'en trouve accablée.*

így adja:

Zavart kedélyem
Ugy látszik, e gyönyört eltávolítja,
S bús sejteteknek tengerén evez. 9. l.

ritkán fordul elő, s azon felül oly híven festi a szóló szem ély lelke állapotját, hogy ha szó szerint nem is, de szellemileg ki-

[1]) Boileau tanköltemenyének a költészetről jeles fordításában.

elégítő s költőileg szép. Vannak ellenben oly helyek is, mik hamisul adattak. Igy péld. a IV. felvonásban, hol a Cid a mórokkali éjjeli harczot beszéli el, e sorok:

Le Maure voit sa parte . . .
En voyant un renfort qui nous vient soucourir,
L'ardeur de vaincre cède à la peur de mourir.

egyenesen félre értve adatnak így:

Mi így, segédet nyerve, *győzhevünkkel*
Elnyomjuk a halálfélelmet is. 70, 71. l.

e helyett: s látván (a mór) hogy segédsereg jő oltalmunkra, *győzelemvágya hátrált a halálfélelem előtt*, vagy, mint Teleki Ádám adja, nem elég teljesen, de hibátlanúl:

A maur meglankad, látván veszedelmét,
S mieinknek jöni újabb segedelmét.
A halál félelme csüggeszti szíveket . . .

Az V. felv. első jelenésében Rodrigo e gyönyörü sorait:

Cet immuable amour qui sous vos lois m'engage
N'ose accepter ma mort *sans vous en faire homumage*

nem tészik ki ezek:

Változatlan
Parancsaidhoz csatló hű szerelmem
Halnom nem enged, *míg végül neked*
Nem hódolok 78. l.

Így ezzel:

Rodrigue peut mourir . . . .
Sans souffre un vainqueur.

szó szerint igen, de az érzelem árnyéklatában nem egészen egy a fordító szövege:

Én most bátran halhatok;
. . . . . .
nem türve győztest. 80. l.

A 74. lapon e hely: Én Rodrigót fölmentem e *dologtól* kimondhatatlan halavány másolata az *abus* szónak az eredetiben, melyre a: *J'en* dispense vonatkozik; itt *alóla* hivebb és helyesebb leendett, vagy ha nem, úgy *baj*, *párbaj*, *tusa* stb. színesebben fejezék ki a dolgot. De ezek s efélék világosan csak hamarkodás jelei. Hogy fordító eredetiét értelme minden redőiben felfogta, mutatja minden lap; hogy azzal meg bir víni, ha nem sajnálja a fáradságot, bizonyítják számos részletek, melyek közöl kikapva inkább, mint választva, mutatjuk be az V. felv. első elenését, mely összehasonlítva az eredetivel, mint az egész daab, egyfelül sokat veszt a franczia alexandrin szabályos bájá-

nak elmaradtával; de a szabadabb forma által szabadabb, valóbb leszen, sőt néha a tömött Corneille textusánál is tömöttebb. A híres színmü nálunk is jóformán ismeretes levén, felesleges mondanunk, hogy miután Chimene atyja kedvesének Rodrigónak atyját poffal gyalázta meg, s ez, éltes apja becsületének helyreállitására, a spanyol nézet szerint, párbajra kelvén amazt meggyőzte; Chimene, el nem hült szerelme daczára megtagadta atyja gyilkosától kezét, sőt ezt Don Sancheznek igérte, ha atyján boszút állva Rodrigót párbajban elejti. Ekkor jelenik meg Rodrigo, kedvesénél, ki igy kiált fel:

Te! fényes nappal! Honnan e merészség?
Távozz! becsületemnek ártasz igy.
Kérlek, vonulj el!

Rodrigó. Halni készülök,
S hozád jövék, a vég csapás előtt
Utolszor elbucsúzni. Változatlan
Parancsaidhoz csatló hü szerelmem
Halnom nem enged, mig végül neked
Nem hódolok.

Chimén. Meghalni mégy!

Rodrigó. A boldog
Perczhez közelgek most, mely éltemet
Kivánatidnak adja.

Chimén. Halni mégy! . . .
És Sancho oly félelmes-é? ijelmet
Önthetne ő legyőzhetlen szivedbe?
Mi gyöngitett el igy? vagy, ily erőssé
Mi tette öt? A Cid harczolni megy
S már halni gondol! Ő, ki sem atyámtól
Sem mór hadaktol nem félt, Sanchoval
Megy vívni — és kétségbesik! Tehát
Igy vész, ha szükség van rá, bátorságod?

Rodrigó. Nem harczba készülök, — vesztőhelyemre.
Hozádi lángom megfosztott a kedvtől,
Hogy védjem éltemet; hisz jól tudom,
Halálomat kivánod. Az maradt
Szivem, mi mindig volt; de nincs karom,
Midőn megőrzenem kell — mi neked
Nem tetszik — éltemet. Számomra már
Ez éj halálhozó lett volna, ha
Csupán önérdekemben harczolandék!
De védve a királyt, népét, hazámat,
Rosz védelemmel őket megcsalandám . . . .
És a nemes nem olykép gyülöli éltét,
Hogy tőle mint egy hitszegő bucsuzzék.

Most önügyem forog fel; s ha halálom
Szükséges, én hajlom parancsaidnak.
Másnak kezére biztad a boszut,
Nem érdemeltem halni a tiedtöl.
Csapásait viszonzni nem fogom ....
Nagy tisztelet kell annak, a ki érted
Küzd. — Büvleteknek — mert töled jövének —
Fogom tekintni kardcsapásait,
Mert fegyverétöl éled fel dicsed;
Nyilt mellemet feltárom ö elötte,
Ölö kezében kezedet imádva.

Chimén. Ha bus kötélybül eredö erőszak,
Mely — kedvem ellen — üldöztetni kénytet,
Ily durva törvényt szab szerelmi szüdnek
S megtámadód elött védetlenít:
Megemlekezz vakságodban, hogy igy
Élettel a dicsöség is veszend,
Hogy — bármi fényben élt is Rodrigó —
Hallván halálát, győzöttnek hívendik.
Becsületed drágább, mint én, neked:
Az kezedet szülöm vérébe mártá,
És eltapodta — szenvelmed daczára —
A szép reményt, hogy engem birni fogsz;
S most oly kevésre becsülöd becsed,
Hogy, vivtalan, csak meggyözetni vágysz!
Mily változóság rág erényeden?
Mért nincs erényed? vagy, mért volt erényed? —
Hát csak gyalázatomul lehetsz nemes?
Ha sértni nem kell, nincsen bátorságod?
S atyám iránt csupán azért mutattál
Oly nagy szigort, hogy öt legyözve, most
Magad fölött türd a győzelmi kart? —
Menj! halni ne kivánj! engedj tovább is
Üldöznöm; és bár nem vágysz élni többé,
De dicsedet jól védd!

Rodrigó. *) Atyád halála
S a mór elüzetése elegendök;

---

*) Hogy az első fordítóra mellesleg visszapillantván, láthassuk, mikép küzdött ő meg, szükebb rámájában, az eredetivel, kiirjuk belöle e szakaszt;

Rodr. A grófon s maurokon vett diadalmaim
Szép dicsöségemre nagy bizonyságaim.
Nem szükség hát azért magam védelmezni,
Tudják mit ér szivem, s miként tud érezni
Tudják mindent merő nagy vitézségemet.
S hogy fő kincsnek tartsam ily becsületemet.
Rodrig meghalhat hát mégis dicsősége
Szennyet nem kap, s homályt bátor vitézsége.
Azt fogják mondani: „Mivelhogy szeretett,

Több harczi tettre nem szorul dicsem!
A védelem gondját megvethetem.
Tudják: vitézségem mindenre képes,
Erőm akármit megbir és e földön
Nincs önbecsemnél drágább birtokom.
Nem, nem! habár veszélyesnek hiszed
Dicsemre, — én most bátran halhatok;
Bátortalansággal nem vádolandnak, —
Legyőzve nem leszek, nem türve győztest.
Csak ezt fogod hallhatni: „Ő Chimént
„Imádta; átalt élni és gyülelmét
„Megérdemelni; a sors szigorának
„Magától engedett, mely kedvesét
„Kénytette, hogy halálig üldje őt.
„Fejét akarta ez; s ő vétni gondolt,
„Ha megtagadta volna nagy szivével.
„Hogy a dicset boszulja meg, szerelmét
„Áldozta fel; hogy kedvesét boszúlja,
„Odadta életét; mert (bár remény
„Ápolta lelkét) a dicset Chiménnél,
„Chimént az életnél becsülte többre."
Látod tehát, hogy most halálom inkább
Fényíti, mint homályosítja dicsemet,
S önkényü vesztemet követni fogja

„Megholt, de nem azért hogy meggyőzettetett.
„Megholt, mert élete volt csak Chiménében,
„S halálnál nagyobb kin volt gyülölségében.
„És a mely sors őtet véle üldöztette,
„Magát annak önkényt alája vetette.
„Szeretője néki vérét óhajtotta,
„S ő azt kiméllení véteknek tartotta.
„Becsületének ő forró szeretetét,
„És szeretőjének áldozta életét.
„Mert sekkal drágábbnak vélte becsületét
„Chiménének, s nála olcsóbbnak életét."
Meglásd hát hogy midőn történik halálom,
Abban dicsőségem szennyét nem találom.
Legalább halálom dicsőséges lészen,
Azért hogy Chimene rajtam boszút vészen.

Chim. Minthogy tehát élted s híred kedvessége
Nem elég ok néked, hogy lenne mentsége
Éltednek - - édesem! nézzed szerelmemet:
Szeress te is, ments meg Sancheztől engemet.
Harczolj! és bonts fel egy oly kötelességem
Mely annak ád, kihez vagyon gyülölségem.
S mondjak-e még többet? Eredj, nyerj, s szájamat
Dugd bé, s szabd magadra tett fogadásomat.
Ha szived értem ég, tudd meg hogy jutalma
Chimene a kinek lészen diadalma.
De már so at mondék, szégyenlem s elmégyek (*El.*)

Ime Teleki Ádám erejében és gyengéiben. De az antithesisek játékin szerencsésen átvergődött.

Azon becsület, hogy neked — kivülem —
Egy férfi sem tett volna eleget.

Chimén. Ha gyönge csáb hát élet és becsület,
S vesztedben egy sem gátol; szüm szerelmét
Jutasd eszedbe, drága Rodrigóm!
És védj azon dijért, hogy Sanchoé
Ne légyek! — Oh vivj, ments föl a parancstól,
Mely ellenérzetüvel kötne össze! . . .
Még többet is mondjak? — Menj! védd magad.
Hogy tisztemet betöltvén, — viszalépjek . . . .
S ha még szeretsz, mint győztes jöj a harczbul:
Dijad Chimén leend. — Isten veled. —
Pirulnom is kell már e gyáva szóért. *(El).*

Rodr. Hol most az ellen, melyet meg ne győzzek?
(egyedül) Navarra, Afrika, Kasztilia,
Egész Spanyolhon hösei — jöjetek!
Együljetek, képezzetek hadat
S támadjatok rám, a fellelkesültre!
Küzködjetek most szép reményem ellen;
Czélt érni mégsem vagytok elegen. *(El.)*

(Vége köv.)

Elegy. Mulatságos az a sok áldatlan izü s emlékezetü álnév, mely alá néhány év óta bujni szeret a zugfirkész, s lehetlen meg nem róni egyszer valahára ez izetlenségeket. Már kérdjük, minek tarthatja, mire becsülheti magát és az álnevüséget oly irósereg, mely efféle neveket fogad el: Bökfy, Bikficz, Vas Gereben, Paprika, Magyarbors, Mézes madzag, Méztelen madzag, Torma, Tüske, Darázs, Árvalányhaj, Csók, Halka, Hajnalcsillag, Csak én, Kürt, Dorong, Czinczaparti, Sajóparti Messzelátó, Borstörö, Árva Csalán, Tüzes Laczi, Irtó, Kékülö Sándor, Klarinétos sat. Gondolhatni, minö öröme lehet eme sok firkásznak, midön találgatják a falusi kisasszonykák: ugyan ki lehet az a Bikficz, az a Vas Gereben? s mint kaczérkodnak ök „arcanum mysticumot" csinálni ebböl, s mint kérdezösködnek legjobban magok utána, söt meg is dicsérik magokat ez elött, fölfedezik az elött, mig nem a titok kiderül s elöáll igaz nevén Messzelátó a Sajó partján, Vas Gereben Sopronban. — A szerkesztö urak leginkább tehetnének erröl, s kiirtásukkal nyerne lapjok annyit, hogy megszabadulna sok izetlenségtöl.

— Hazánkban egy levelezö igy ir: A Szépirodalmi Szemle D. urat megczibálja nyelvrongálásaiért — végóráiban rendesen igazat szól az embe." Ezen jó ur nem lát tovább az oránál, s elméncz akar lenni minden áron. Ha még ö is bánt bennünket végóránkban, eszünkbe jut az aesopi egyik mese: hol egy jó együgyü állat ily feleletet kap: „bis videor mori."

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MAGYAR

SZÉPIRODALMI SZEMLE.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Pesten dec. 28. 1847. 26. sz.

CZAKÓ ZSIGMOND EMLÉKEZETE.

Folyó dec. 16kán temettük el Czakó Zsigmondot. Halála köz fájdalommal tölté a fővárost, de hiszszük az egész országot is azóta, hogy a hirlapok megvitték e gyász hirt a legvégső szélekig. Töle még nem követelte adóját a természet, mert ifju volt, s egyuttal remények ifja, s kétségkivül, ha le tudta volna győzni szenvedéseit, küzdelmek hőse egykor az irodalom mezején, melyre mint dramai költő lépett: azonban lelke megtört, hite megingott, reménye csalódott, s a végső catastrophenak kimaradni nem lehetvén: ő öngyilkossá lön. Borzadva álltunk terítője előtt, utószor nézve még vonásait hideg arczának, melyen az erőszak meggyőzte az erőt, a kinlódás a fájdalmat, s neki kövülésben hagyta ott nyomait a feloszlató küzdelemnek.

Vajha messze ne mennénk a kérdezősködésben: mi okozá e szerencsétlen halált, vajha mikép sirjának mindkét oldaláról a föld, koporsójára, együtt borulnánk mindnyájan, baráti s nem baráti, az ő emléke fölé, s felednök egy két óráig az irót, midőn meghalt az ember! De alig temetők el e szerencsétlen áldozatot, némelyek már halála jelentését is azzal keserítik föl, hogy a veszett kiméletlenségü critica nem kis mértékben nevelte kedélyének folytonos elkeserülését, hogy „e szellemi megmérgezők elégedetten verhetik ki tollaikat: munkájok befejeztetett.“ — Legyen kinek-kinek a maga érdeme szerint, ez minden válaszunk amaz epés modorra, mely az emlékezet fájdalmát sem hagyhatja megháborítás nélkül. Mi ez általános vádak egy részét bátrak vagyunk elvállalni s most, miután mindennek vége, csak az igazságnak nem, merjük kérdeni: előre nem látható események felfüggeszthetik-e a critica kérlelhetlenségét? Mi fájlaltuk azt az egész fekete légkört, melyből dramai dolgozatait merité Czakó, s megmondók azt neki és a közönségnek tizenegy hónappal ezelőtt, min-

den kimélés nélkül. Ha hibáztunk, isten bocsássa meg nekünk. Megmondók igen is, hogy „megelégedetlenségből és nem eléggé tisztán ismert dolgok utáni vágyakodásból eredt epésségét vegyíti műveibe s igy az olvasóra is leverőleg hat“ (Szépirodalmi Szemle első félév, 5. szám); sőt azt is mondók: „térjen az egyszerűséghez, ha nem akarja megölni magát és közönségét, veszedelmes utra tért drámáival (Sz. Szemle első félév 148. lap): és mi elvállaljuk, mert tagadnunk sem lehetne, hogy mind ezeket mondottuk. Mihelyt a szerencsétlen öngyilkolást meghallók, eszünkbe jutott ama szigorú itélet, amaz elhatározott intés, melyet igaznak vallott akkor belátásunk, legujobban pedig a halál catastropheja és barátai vallomása: s akaratlanul is eszünkbe jutott: ha vajjon mi voltunk-e bünösök, midön igy itéltünk, vagy épen jó emberei, kik bizalmas tanácsadás, felvilágosítás helyett oda állottak a critica ócsárlói közé, a sértett költő mellé s tévedéseiben csak egy jó szót sem mertek mondani barátjoknak csupa barátságból? Mi láttuk a veszedelmet, utat, melyen Czakó járt s figyelmeztetők az irodalmat és nyerők vele, hogy majd minden lap kigyót, békát kiálta ránk, s vajjon megelégedjünk-e most, ennyi megtámadás után, ama keserü tudattal, hogy igazmondásunkat, néhol szórul szóra halállal pecsételte a szerencsétlen költő? Azért ne jöjetek sírjához vinyogni, mint Hamlet mondja, hanem legyetek férfiasak és igazak a fájdalomban. Czakó nagy példa marad előttünk még igen soká, s hihetőleg nem egyet megrendíte már is halála azok közül, kik téveszmék után, ismert nem ismert ábrándokat kergetve üzik az irodalmat, s költői talizmánul vállalák el a világfájdalom, s divatos életunottság kórságát. Jaj a kinek ilyenkor egy jó barátja sincs, hanem csak pártolója, s pártosa és mi ez okból mondhatjuk és mondjuk is Czakót szerencsétlennek; — neki csak hizelegtek barátai. De legyünk csendesen. Az áldozat elég. Vajha megváltatnék vele irodalmunk bűne, s nézetnék engesztelő áldozatul az ő halála irodalmi tévedéseinkért.

DRÁMAI LITTERATURA.

Cid, *Corneille* Pétertől. Magyarítva *Greguss Ákos* által. sat.
(Vége).

Szépmüről van szó, s iróról ki pályája kezdetén áll: azért helyén lesz a forma és nyelvezet hiányaira részletenként figyel-

meztetnünk. Először a verselés gondosabb lehetne. Ily versek ugyan, mint ez:

Mert a szerelem, melyért bűnhödnöm kell (82. l.)

mely, akárhogy scandáljuk, a mértéket meg nem üti, nem sok van; s fordító kevéssel több figyelem mellett e részben kielégíthetne; de a puszta correctio még nem szüli azt a rhytmusi hathatóságot és muzsikai öszhangot, melyet a kötetlen beszédben *numerus*nak nevezünk, s melyet formulázni s letáblázni nem, csak érezni lehet és kell. A nyelv szerkezete és mozgása egészben helyes és a tárgy neméhez képest elég könnyű, de korántsem foltatlan. Ugyanis a szórend helyenként — csak megszorultságból ugyan, de az a hibát nem teszi nem-hibává — a logicai súly fokozatossága ellen való, mely mégis fő kormányzó elve a magyar szórendnek. Tanulság okáért álljon itt e hibák nagyobb része: Nagy tetteimnek fénye *pártfogóm volt* (17. l.) e helyett: volt pártfogóm; *Azért csak* öszültem meg annyi harczban (19. l.) e helyett: *Csak azért* öszültem *e* meg . . . *Még* a király *jó* (24. l.) A király *még jó* helyett; Szerencsémnek hajója a kikötőben *elmerül* (30. l.) e helyett: *merül el*; Boszuló karom szerelmem ellen *fegyvert ragadott* (59. l.) e helyett *ragadott fegyvert*. Mind ezeknek van amúgy is helyes értelmök, de más mint a melyet fordító kifejezni akart. A szóvonzat szabályai ellen csak egypár botlást vettünk észre. A *daczol* ige segítő s nem tulajdonító névragot vonz; s így nem: Daczolj a sorscsapásnak (30. l.), Karj*ának* daczolok (78. l.); az *elvesz* ige sem tulajdonító, hanem távolító névragot kiván, s így helytelen: Mért akarsz *nekem* minden reményt *elvenni* (23. l.) *tőlem* helyett. A „*Ki bátorsága van* (72. l.) merész, de nem alap nélküli. A *leszel* (48. 49, l.) *elvesztsük* (56. l. elveszszük), *változod* (változtatod helyett, 81. l.) hibás ragozások. A *félt* igét kétszer találjuk *fél* helyett használva; így áll a 31. l. Mit féltsz? e helyett: mit v. mitől félsz? s az 58. l. Kiséretét kell méltán féltenem, ismét félnem helyett. A *föltartja* a bűnöst: sem jelenti azt, mit az eredeti akar: *soutient* le conpable (74. l.): inkább *fen*tartja, vagy még helyesben: *megmenti*. — Az ily keménységek mint *növekszenek* (31. l.), sok *könyt* facsarhat (46. l.) ma már versben is türhetlenek, s hogy fordító tudja kerülni, mutatja azok ritkasága. Az ujítás is, ha egyedül ‚szükségben segítő', mint fordítónál a *rendlekezzék* (24. l.) a rendelkezzék helyett, gyülelem (többször) gyülölség helyett, zavarja a tiszta hatást. A *kötély* (devoir) és *erv* (valeur) ellenben valóságos nyereség. Merész *nyelvtani* ujításra is buktunk: Ily büntetést *megérdemlettni* lát-

szik (39. l.), *elveszítnelek* (53. l.): de nem *valódi* gazdagításai-e ezek a formáknak? az ilyek nem zavarnak, mert azt fejezik ki, mit különben ily élességgel nem lehetne. — Nem vitázunk végre fordítóval irásmódi különködéseiért. A gondolkodni szerető gyakran lát holmit máskép mint minden más, és hiba-e, ha azt jobbnak is tartja minden másénál? De aztán jobb is legyen ám. Az *ily*, *oly* st. mellett sok tekintet, sőt fontos *elvek* szólnak, az *anyi*, *eben*, *ere*, az *ál*, *visza* ellen szólnak ugyanazon elvek; a *kijátza* (19. l. kijátsz-sza helyett, hol a második sziszegő a *j*-t pótolja), a *látára* (75. l. lát-*tára* helyett, hol a második *t* a múlt idő jellemzője) szinte világos hibák. A bátorság szép tulajdon a szellem országában is, de csak ha körültekintéssel párosúl. Greguss úr rövid idő alatt több rendbeli dolgozatokkal vonta a figyelmes irodalombarátok részvételét magára, különösen a Kisfaludy-Társaság kebelében, mely egy nagyobb tudományos munkáját kiadás végett is elfogadta; s ő mindenében ön lábain jár. De ön lábain járni és jól járni nem mindig synonymon: s ez mindig dicsőség, míg amaz nem mindig az. Az önállásra törekvés igen jól áll az ifjunak, de épen ez kerülje nagyobb erőlködéssel mint bárkimás a veszélyt, mit az gyakran rejt magában: a különczködés kórját t. i., mely végre a legbiztosabb út a tévedések tömkelegeibe.

A szarvasi új nyomdának ez első fellépése a nagyobb közönség előtt szíves üdvezlést érdemel. Jó munkát adott, csinos köntösben. Sajtóhibát tán hármat vevénk észre (63. l. becsület *és* kötély kell; 67. *mint* a te érdemed kell *mind* helyett; a 90. l. hogy rogy h.): ezentul maradjon el e kevés is. A hibátlanság első *szépsége* minden nyomtatványnak. S a falusi könyvkötő szörnyen megnyirbálta e költői sas szárnyait. A 12rétből késével 16rétet csinált.

CLASSICA LITERATURA.

Hellenkönyvtár. Kiadta a Kisfaludy-Társaság. III. és IV. kötet: *Sophokles színművei.* Fordítá *Szűcs Dániel.* Első és második kötet. — Antigone. — Elektra. Budapesten, 1847. n12r. IX. és 148 l. Ára 48. kr. p. p.

(Vége.)

B. Electra.

70. l. 8. v. ἐν τοῖσι δεινοῖς igy fordíttatik *„oly rettentő tusák között“* e helyett: veszélyekben. Ugyan itt a következő sorban a *lüszkén* igehatározó az eredetiben nincs.

72. l. 18—20.. Nincs az eredeti értelme e sorokban kifejezve:

Komor éjeken át vész-ülte szobák
Iszonyú ágyai társim;
Szerencsétlen apámat ezért siratom.

e helyett:

Tanúi egész éjeken át
E mogorva lak komor falai,
Szerencsétlen atyám mennyire siratom.

ξυνισασ' εὐναι μογερῶν οἰκῶν,
ὅσα τὸν δύστηνον ἐμὸν θρηνῶ
πατέρ'.

74. l. 9—11. v. Gyengén van visszaadva az eredeti igy:

De felejthetlen tudom, érezem a bút.
Még sem ohajtja felejtni kesergni
Nem ohajtja apám veszeit szívem.

e helyett:

Látom és értem, jól tudom én azt:
Még se kivánok fölhagyni
Szerencsétlen atyám siratásával.

eredetiben:

οἶδά τε καὶ ξυνίημι τάδ' οὔ τί με
φυγγάνει. οὐ δ' ἐθέλω προλιπεῖν τόδε
μὴ οὐ τὸν ἐμὸν στοναχεῖν πατέρ' ἄθλιον.

75, l. 10. v. *Kikkel nővéri viszony csatol össze*, nem mondathatik helyesen, minthogy a következő sorokban Elektra növérein, Khrüzothemiszen és Ifianasszán kivül, Oresztesz a fitestvér is megemlittetik; s igy a *nővéri* szó helyett „testvéri" teendő. Az eredeti csak születési vérronkonságról szól: ὅις ὁμόθεν εἶ καὶ γονᾷ ξίναιμος.

75. l. 13. v. *Elrejtve siralmaikat zsengenek ők fel;*
És boldog Oresztes. stb.

az eredeti értelmét tévesztve, s összefüggés nélkül áll. E hely, melyet ford. bizonyosan hibás szövegü kiadás után fogott úgy föl, igy fordítandó:

S a bútalan ifjúságban élő
Boldog Oresztesz, kit sat.
κρυπτᾷ τ' ἀχέων ἐν ἥβᾳ
ὄλβιος, ὅν

Ugyan e lapon az utolsó sorok igen homályosan vannak igy fordítva:

Ki után eped e szív vágya nyugatlan.
Oh mint bolyongok mindig én
Szegény mátkátlan, csecsemőtlen,
Könnyen eláztan, s végtelen éjviharoktól
Elborítottan; el is feledé már

Fájdalmaimat és hirnökeimet, kik
Tőle csak álhir visszahozói :

e helyett :

Ki után vég nélkül epedve bolyongok
Én szegény, férjtelen és magzattalan,
Könnyel eláztan, meg nem szünő
Bajok keservében : ő pedig elfeledé
Mit tettem érte s mikről tudósitám,
Hisz mely ízenetem nem hiusúl meg ?

76. l. 20. v. E szavak „mint szobaör" az eredetiben nem lévén, kihagyandók, οἰκονομεῖν háztartást, házgondviselést, de szobaörséget nem jelent.

77. l. 5. v. Ezt ál szív koholá, gyilkos szerelem volt,
Rém alakot rémületeskép
Tenyészte föl,

érthetetlen. Az eredeti igy hangzik :

δόλος ἦν ὁ φράσας, ἔρος ὁ κτείνας
δεινάν δεινῶς προφυτεύσαντες μορφάν,

értelme :

Csel volt a sugaló, szerelem a gyilkos,
Mely iszonyún iszonyú bünt nemzett.

78. l. 10—12. v. Balúl van értve s visszaadva igy :

Jól látom haragom kitöréseit ;
De még sem szüntethetem meg zordon sorsomon
Siralmaimat.

Biráló a külföldi tudósok használhatatlan magyarázatait mellőzve, kik e „dictum obscurius"nak nevezett hely értelmét el nem találták, e sorokat igy értelmezi, meglévén győződve, hogy Elektra helyzetében más nem is mondható, mint :

Jól tudom, ismerem haragjokat : (Aigiszthoszét és Klütaimnesztráét)
De azért balsorsomban nem fojtom el átkaimat.
ἐξοιδ', οὐ λάθει μ' ὀργά,
ἀλλ' ἐν γὰρ δεινοῖς οὐ σχήσω ταύτας ἄτας.

80. l. 8. v. „S minő napokra kelle jutnom hit fölött" nem fejezi ki igazán az eredetit : ἔπειτα ποίας ἡμέρας δοκεῖς μ' ἀγειν — ; mely hiven fordítva ezt teszi : Aztán mint gondolod hogy élem napjaim ?

80. l. 22. v. Nem „minden havon" hanem „azon havon" (ἔμμην). Aigiszthoszról ugyan is az mondatik, hogy azon hónapban, melyben Agamemnont megölte, szokott annak örömére, évenként egyszer, áldozni.

83. l. 8. v. Krüzothemisz e szavai: *εἰ σθένος λαβοιμι, δηλώσαιμ' ἄν οἵ' αὐτοῖς φρονῶ*, nem ezt teszik:

Ha volna rá erőm, megnyilvánítanám,
Miként egygyé olvadt azokkal érzetem.

hanem egészen ellenkezőleg ezt: Ha volna rá erőm, megmutatnám, mint érzek irántok (azaz mennyire gyülölöm Aigiszthoszt és Klütaimnesztrát). Ugyan ezen lapon lejebb a 21. versben a fentebbi értelemtévesztés következtében mondatja fordító Elektrával Krüzothemiszhez: „Gyülölséget nyilatkoztatnál ellenünk," e helyett „ellenök" *τό τούτων μισος ἐκδείξαιας ἄν*

86. l. 9. v. „Apám igy is megismer engemet, tudom" nem helyesen van fordítva e helyett:

Tudom hogy megbocsát atyám ezért nekem.
πατὴρ δε τοὔτων, οἶδα συγγνωμην ἕξει.

Ugyan ezen lap utolsó versében e kifejezés „nem tür ily ürt eszem soha," nagyon magyartalan.

90. l. 11. v. „Dika előjós" helyett helyesebb s érthetőbb volna „az előre jóslott Bosszú" *ἁ προμαντις Δίκα.*

92. l. 9—12. v. Klütaimnesztra szavai Elektrához elferditve adatnak fordító által igy:

Most bár eltávozott, engem még is kerülsz:
Ugyan mi sokszor gáncsolál sok más előtt
Már engemet, hogy én jogon túl s vakmerőn
Uralkodom daczolva téged s tennenid!

e helyett:

Hogy az (Aigiszthosz) most távozott, reám semmit nem adsz,
De söt inkább hosszan, egész világ előtt
Azt hirdeted, hogy én jogon túl s vakmerőn
Uralkodom rajtad s bitorlom birtokod.

93. l. 11. v. „Menelász" Menélaosz helyett nem helyeselhető összehuzás.

94. l. 9. v. *παίζων* nem „szaguldás"nak, hanem mulatkozásnak fordítandó.

96. l. 10. v. „Mert egy galádból más galád tett magva kél," helyesen és érthetőn van ugyan mondva, de az eredeti ezt fejezi ki:

Mivel rosszaktól csak rosz tett tanulható.
αἰσχροῖς γὰρ αἰσχρα πράγματ' ἐκδιδάσκεται.

101. l. 8. v. A „barkósz szekér" alatt minden jegyzet nélkül, nem hihető, hogy a magyar olvasó Barké Lübiai városbeli sze-

keret csak gyaníthasson is: Ha a *Βαραίος* **barkósz**-nak fordíttatik, a jegyzet elmaradhatatlan.

106. l. 1. v. Elektra felkiáltását, *ἀπολεῖς* . . . igy adja fordító: *Romladék*! mi érthetlen s mire a Kar válasza: *Miként*? helytelenül jön ki; e helyett: *El.* Elvesztesz . . . *Kar.* Miként?

106. l. 11. v. „Uralg a nagy világszellem," hibásan van fordítva. Hisz a helleneknek világszellemröl fogalmuk sem volt. Az eredetiben ez áll: *πάμψυχος ἀνάσσει.* Uralg minden lelkeken (t. i. Amfiarevsz, kiről a karénekelt). A következő soroknak sincs igy értelmök: *El.* Ah! *Kar.* Valóban! elveszett. *El.* Elveszett, *Kar* Igen. — e helyett: *El.* Jaj! *Kar.* Jaj valóban! *El.* S a gonosz nő elveszett? *Kar.* Igen.

107. l. utolsó v. e helyett: „Minden halandókkal köz egy eset" jobb: Minden halandóval köz a halál, (*μόρος*).

110. l. 9. v. hol Oresztesz atyja sirjára tett hajfürtjéröl van szó, nem mondhatja Elektra: „Emelvén öt karomra" e helyett: Kezembe vévén azt, t. i. a hajfürtöt.

114. l. 11, 12. v. Nem helyesen van igy:

Ezen szavakban jól kiszámolt terv vagyon
Mind a beszélön, mind a hallgatón segit.

e helyett:

E szókra nézve kellő a meggondolás
Mind annak a ki mondja, mind ki hallja is.
ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ἡ προμηθία
καί τῷ λέγοντι καὶ κλύοντι σύμμαχος.

115. l. 19. v. *νοῦς* inkább lelkemnek mint *szivem*nek fordítandó.

118. l. 18. v. *Phárma* iratik, mit még a rómaik se irtak úgy.

119. l 16—20. érthetetlen igy:

A mint te is kivántál
Egy oly köz gyász időt,
Hogy elvehesd a harcz után
Egy névben a kettő czimet:
Bölcs és kegyes gyermek czimét:

e helyett:

Igy te is sanyarú hitvány életet választál,
Fölfegyverkezve a gazság ellen,
Hogy együtt elnyerhesd,
Miként bölcs és legjobb gyermeknek hivjanak.
ὡς καί συπόγκλαυστον αἰῶνα κοινὸν
εἵλου, τὸ μὴ κακὸν καθοπλίσασα,
δύο φέρειν ἐν ἑνὶ λόγῳ,
σοφά τ' ἄρίστα τε πατὶς κεκλῆσθαι.

126. l. 89. v. Jaj oh hová legyek?
Oresztes! nélküled, ha egy sír nem nyugasszt?

helyesebben igy:

Oh jaj akkor nekem
Ha hamvad oh Oresztes! tőlem elveszik!
ὦ τάλαιν' ἐγὼ σέθεν
Ὀρέστα, τῆς σῆς εἰ στερήσομαι ταφῆς.!

128. l. 4. v. μηκέτ' ἀλλοθεν πύθῃ. nem ezt teszi: „ne kérdezz semmi mást" hanem; ne kérdd azt máskitől, (azaz magam megmondom azt). A következő sor ἔχω σέ χερσίν; így fordítandó: Karjaimban vagy-é? nem pedig: „Már birnak karjaim!"

129. l. 7. v. Igen különösen jön ki e kifejezés: „Hadúr lakik még a hölgyekben is" mire fordítót az Ἄρης mindenült *Hadúr*-rali visszaadása vitte. Itt a „bosszú" szó helyesebb lenne.

130. l. 12. v. Oresztesz e szavaihoz: „Látsz végre, mert késztettek jöni Istenek," ez elmaradt szavak után teendők „Csarnokainkhoz" ἀμέτερα πρὸς μέλαθρα.

133. l. 16—18. v. Egészen el van tévesztve az értelem e sorokban:

Ah menjetek be mind
Jövények! s főkép azt hozzátok meg hirül:
Hogy el nem űznek vagy nem vesznek kedvesen.

e helyett:

Jövények! menjetek
Be, úgy is olyast hoztok a mit senki nem
Küld el házától, bár nem szívesen fogad, (értetvén a hamvveder, melyet Oresztesz bevinni készült).

ἔισιτ' ὦ ξένοι,
ἄλλως τε καὶ φέροντες οἵ ἄν ὔτε τις
δόμων ἀπώσαιτ' οὔτ' ἄν ἡσθείη λαβών.

134. l. 7, 8. v. nem jól van értve igy:

Mert a jövözgetés
S az éltől eltérés ily dolgokban veszély.

e helyett:

Mert a halasztgatás
Ily dolgokban veszély, véget kell vetni már.
ὥσ τὸ μέλλειν κακόν
ἐν τοῖς τοιούτοις ἔστ' ἀπηλλάχθαι δ' ἀκμή.

136. l. 16. v. ὦ Λύκει' Ἄπολλον, nem jól van így fordítva „oh Apollon Lükei istene"; Lükei nevü hely, melynek Apollon istene lett volna, nem létezvén.

139. l. 1. v. Klütaimnesztra e felkiáltása „Oh általütettém!" a legkeményebb hellenismus. A magyar nyelv természetével egyezőleg ὦ μοι πέπληγμαι! igy fordítható; Óh jaj nekem, leszúrt! — A következő sorok: *El.* Tégy két szúrást ha birsz. *Klüt.* Oh

jaj megint. *El.* Bár dölne Aigisthosz vele, helyesebben s hiven így lennének: *El.* Tégy két szúrást ha bírsz. *Klät.* Oh jaj nekem megint. *El.* Bár Aigiszthosznak is!

Az egésznek e részletes áttekintése után lássunk még néhány inkább a mü külsejét, mint belbecsét érdeklő, de szintén figyelemre méltó jegyzetet. Hijányúl tekinti bir., hogy a szövegben a vers sorszámai kitéve nincsenek. Igaz ugyan, hogy ezek a kiadások szerint nem egészen egyeznek; minthogy az ujabbakban a kardalok több sorai összébb vannak vonva; de bármely kiadás szerint tétettek volna is föl, az utánkeresést tetemesen könnyitenék. Hasonlóan nagy hijány van a regetani, történeti, földrajzi s más jegyzetekben, melyek nem szak-tudósra nézve elmaradhatatlanok. Ugyan ki értheti meg ezek közöl péld. a 48. lapon álló kardalt és ellendalt, hol nehány sorban minden jegyzet nélkül „küáni dagály, thrax Szalmüdesszosz, Fineidák, Erektheidák" említtetnek. Az egész szinmünek felvonásokra, vagy Guzmics szerint szinekre, osztása lényegesnek ugyan nem mondható, de a fentebbi tekintetből is, annyival inkább pedig, mivel a külföldi széptani munkákban a hellen drámák egyes helyei ezek szerint idéztetnek, ajánlandó. A kar föl- vagy lelépésének megjegyzését bir. helytelennek állítja; miután tudjuk, hogy a kar, az egész szinmü lefolyása alatt, nem ugyan mint cselekvőleg befolyó, de mint egy szellemi fönséggel az egész fölött uralkodó erkölcsi személy, szüntelen jelen volt.

Végre nem csekély figyelmet érdemel még a hellen nevek helyesirása is, mire nézve bir. irodalmunkban mind eddig nem csak helybehagyható s megálló, hanem következetesen használt bizonyos elvre alapított szabályt sem ismer. E tekintetben el kell ugyan ismerni, hogy fordító elődeinél sokban előbb áll, de mind a mellett is számos következetlenségbe esett. mintha az elvet, mely szerint minden hellen betüt a neki valóban megfelelő magyarral irjunk le, nem akarta vagy nem merte volna egészen keresztül vinni. Igy olvasunk nála helyesen Polüneikeszt, Hélioszt, Oidipuszt, Bakhoszt, Afrodität sat.; de olvasunk, hogy a sok közöl nehányat idézzünk, Tantalt, Szipült is, Tantalosz és Szipülosz helyett, Acheront ch-val, Phineidákat Strophioszt ph-val, Oresztest, (miért nem Oreszteszt, az Aigiszthosz, Teirézziász, Oidipusz, Khrüszothemisz példájára?); van irva früx, van ellenben Loksziász is, sőt ugyanazon sorban látjuk ugyanazon hellen betüket, egymástól feltünően különbözőleg visszaadatva a Perszefassa és Persephone nevekben; mik mind idegen nemzetek irásmódjainak bizonyosan figyelmetlenségből követett

utánzásai. Pedig nyelvünknek erre nézve is önállónak illik, kell és lehet is lenni, s vissza kell utasítanunk, ha egyébben nem, a hellen müvek fordításainak szövegében, minden kirivás szine nélkül nem használható idegenszerü leirásmódot, melyet következetesen keresztül vinni magok az általunk eddig többé kevesbbé utánzott nemzetek, a latinok és németek, sem voltak képesek. *Szabó Károly.*

— Sajtóhibából az előbbi szám 390. l. 5. sorában alulról számítva kimaradt e szó *csábjaival*, az egész sor így olvastassék : de sokakat megcsal balgatag csábjaival.

MAGYAR SZÉPIRODALMI KÖNYVÉSZET 1847-ről.

Tankönyvek.

A magyar s külföldi irodalom története. Irta *Szuppan* Zsigmond. Pozsony. 1847. n8r. (A szerző magyar nyelvtanának negyedik része), VIII és 99 l.

A Prosa s Költészet nyelve. Irta *Szuppan Zsigmond.* Pozsonyban, 1847. n8r. (A szerző magyar nyelvtanának harmadik része). VIII és 721.

Tatay István. Költészeti és szónoklati remekek, magyar prosodiával, metrikával, s a költői és szónoki beszédnemek és fajok rövid elméleti felvilágositásával eme nemek és fajok szerint osztályozva. Pesten 1847. 8r. Kilián Györgynél. 579 l. velp. bor. füzve 2 ft.

A Költészetnek rövid elméleti s gyakorlati rendszere és története vázlata. Irta *Laky Ev. J. Demeter.* Szombathely 1847. n8r. 236 l. 1 ft.

Köllészettan, kézi könyvül irta *Tóth István.* Pest. 1848. 8r. Kiadja Heckenast G. 105. l. bor. füzve 30 kr.

Classica literatura.

Hellen Classicusok magyar fordításokban, kiadja a magyar tudós társaság, 3dik kötet. *Párhuzamos életrajzok Plutarchból.* Hellenből ford. *D. Székács József.* Pest. 1847. 8r. Eggenberger J. és fia acad. könyvárusoknál, XIII és 395 l. vel. bor. füzve 1 ft. 48 kr.

Hellen Könyvtár, kiadja a *Kisfaludy-Társaság.* Pest. Hartleben tul. 3dik és 4dik kötet. *Sophokles szinmüvei*, fordítá *Szücs Dániel.* 1sö és 2dik kötet. *Antigone.* — *Elektra.* Budán, a m. kir. egyet. bet. 1847. 8r. (Pesten, Eggenberger J. és fia s minden hiteles könyvárusoknál kapható). IX és 148 l. vel. bor. füzve 48 kr.

Marcus Aurelius Antoninus Elmélkedései. XII könyvben. Görögből fordította *Perlaky Sándor.* Pest 1847. 12r. Trattner-Károlyi tul. VI és 189 l. vel. bor. füzve 30 kr.

Tacitus Agricolája; fordítá s vele a Kisfaludy-Társaságban jun. 26kán 1847. beköszöntött *Szenczy Imre*, prémontrei szerzetes kanonok, m. acad. és Kisfaludy-Társ. tag. Budán 1847. 8r. a m. kir. egyetem bet. (Pesten, Eggenberger és fiánál s minden más hiteles könyvárusoknál kapható) 63 l. vel. bor. füzve 20 kr.

Összegyüjtött munkák.

Zrinyi Miklósnak minden munkái két kötetben. 2dik pesti kiadás. 12r. Pesten, 1847. Trattner és Károlyi sajátja. 387 lap, vel. bor. füzve 2 ft. 20 kr.

Csokonai Mihály minden munkái. A szerző saját kéziratai s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, számos kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel világosítva s életrajzzal bevezetve kiadta *Dr. Schedel Ferencz.* Külön kiadás két füzetben. Második fele. Pest. 1847. 4r. Hartleben K. A. tul. C. és 433—959 hasáb. vel. bor. füzve 2 ft. 30 kr.

Fáy András szépirodalmi összes munkái. Új olcsóbb kiadás. VIII. kötet k8r.Pesten 1847. Geibel K. sajátja, vel. bor. füzve 8 ft.

Nemzeti könyvtár. Kiadja a Kisfaludy-Társaság pártfogásával Schedel Ferencz. XIX. század. *Vörösmarty Mihály minden munkái* egy kötetben. 9.—12dik füzet. n4r. Pesten, 1846. Kilian Gy. tulajdona, 929—1344 hasáb, vel. bor. füzve 2 ft. 40 kr.

Vörösmarty minden mnnkái 10 kötetben. Kiadák barátai Bajza József és Schedel Ferencz. 7, 8, 9 kötet. 12r. Pest, 1846. Kilián György tulajdona, összesen 954 l. vel, bor. füzve. Előfizetési ár az egész 10 kötetnyi munkára 10 fr.

Nemzeti könyvtár. Negyedik folyam. *Kisfaludy Sándor minden munkái*; kiadja *Toldy Ferencz*, 1—6 füzet, Pest. 1847. 4r. Heckenast G. sajátja 1—800 hasáb, vel. bor. füzve. E nemzeti kiadás egy kötetben jő ki, 10 szállitványban, melyek mindenike 40 kr.

Kisfaludi Kisfaludy Sándor minden munkái; kiadja *Toldy Ferencz* 1—5 kötet. A költő képével. Pest. 1847. 8r. Heckenast G. tul. vel. bor. füzve. E kézi kiadás 6 kötetben jő ki, 12 szállitmányban, melyek mindenike 30 kr.

Zsebkönyvek.

Unio. Zsebkönyv; szerkeszti *Úrházy* 1848. gr. Teleki Domokos arczképével. Kolozsvárt n8r. Barráné és Steinnál. IV. és 410 lap, finom vel. bor. füzve 3 ft.

Bérczvirágok. Zsebkönyv. 1848. Kiadják a *kolozsvári kir. lyceum ifjai.* 4 aczélmetszettel, 16r. Kolozsvárt, Tilsch János tul. 263 l. velinen, selyem kötésben, s arany metszéssel 3 ft.

Lyrai költészet.

Huszárdalok. Irta *Döbrentei Gábor.* Budán, 1847. 24r. a m. kir. egyetem nyomdájában. (Pesten, bizományban Eggenberger és fiánál) 160 l. vel. bor. kötve 30 kr.

Hiador, Emléklapok egy förangú hölgyhez. Kiadta Petrichevich Horváth Lázár. Buda, Emich G. bizománya, 1846. 12r. IV és 51 l. velinen bor. füzve 20 kr.

Hiador. Hattyúdalok. Pest, 1848. 24r. Heckenast G. bizománya, XVI és 80 l. vel. bor. füzve 48 kr.

Tavaszi dalok. Irta *Lisznyai Kálmán.* Pest, 1847. 8r, Emich G. bizománya, 82 l. vel. bor. füzve 20 kr.

Unio dalok. Irta *Mentovich Ferencz.* Kolozsvárt 1847. 12r. Özvegy Barráné és Steinnál, 58 l. vel. bor. füzve 20 kr.

Dalok az Alföldről. Irt- *Samarjay Károly.* Pest, 1847. 8r. nyomt. Beimel J. (Emich G. biz.) 83 l. vel. bor. füzve 40 kr.

Kelet gyöngyei. Irta *Samarjay Károly.* Pest, 1847. 8r. nyomt. Beimel Józsefnél. (Emich G. biz.) 159 l. vel. bor. füzve 1 ft.

Tompa Mihály versei. Első kötet. Pesten 1847 8r. Emich G. bizománya. 174 l. vel. bor. füzve 1 ft. 30 kr.

Népdalok és mondák. 2dik kötet. A Kisfaludy-Társaság megbizásából szerkeszti és kiadja *Erdélyi János.* N8r. Pesten, 1847. Ivanics-örökösök könyvkereskedésében, VIII és 478 l. vel. bor. füzve, olcsóbb kiadás 40 kr.

Kecskeméthy Csapó Dániel. Nemzeti dalok és marsok. Pest, 1847. 12r. Emich G. sajátja, 90 l. velinen bor. füzve 10 kr.

Költői beszély.

Garay János. Az Árpádok, történeti balládák- s mondákban. Pest. 1847. 8r. Bizományban Emich Gusztvvnál, XVI és 234 l. vel. bor. füzve 1 ft. 30 kr.

Költői pályamunkák, melyeket 1847ben koszorúzott és kitüntetett a Kisfaludy-Társaság. Tartalma: *Toldi*, koszorúzott költői beszély XII énekben *Arany Jánostól. Szuhay Mátyás*, dicsérettel kitüntetett költői beszély *Tompa Mihálytól. Bosnyák Zsófia* koszorúzott legenda *Garay Jánostól*, Pest. 1847. 8r. Beimel nyomt. (Eggenberger és fia árujok) 120 l. vel. bor. füzve 1 ft.

Szinköltészet.

Brutus és Lucretia, Dráma 4 felv. Irta *Hugo Károly.* Pest, 1847. 8r. kiadja Heckenast Gusztáv. 185 l. vel. bor. füzve 1 ft. 40 kr.

Egy magyar király. Történeti dráma négy felv. Irta Hugo Károly. N8r. Pesten, 1847. füzve 1 ft. 40 kr.

Szigligeti összes munkái, IVdik füzet. *Zách unokái*; eredeti szomorújáték 5 felv. k8r. Pesten, a szerző sajátja (Geibel H. bizományában) 102 l. vel. bor. füzve 30 kr.

— — — Vdik füzet *Pasquil*; eredeti vigjáték 3 felv. k8r. Pesten, 87 l. vel. bor. füzve 30 kr.

— — — VIdik füzet. *Mátyás fia*, eredeti dráma 5 felv. Pest. 1847. k8r. stb. 131 l. vel. bor. füzve 40 kr.

Bauernfeld. Nagykorú, vigjáték 2 felv. magyar szinpadra alkalmazá *Fekete Soma*, 12r. Pesten 1847. Eggenberger J. és fia sajátja 78 l. vel. bor. füzve 24 kr.

Beszély- és regényköltészet.

Hazai rejtelmek. Irta *Kuthy Lajos*, 12. és 13. füzet. Pest, 1847. n8r. 321—480 l. Áruk 1 ft. 20 kr.

Jósika Miklós munkái. Új folyam. 3, 4, 5. kötet. *Regényes képletek*, három rész. 12r. Pest, 1847. Heckenast G. tulajdona. Összesen 675 l. vel. bor. füzve 3 ft.

— — — Uj folyam, 6—10dik kötet. *Jósika István*, regény, 5 rész. Pest 1847. 12r. Heckenast G. tul. összesen 1143 l. vel. bor. füzve 5 ft.

Kemény Zsigmond. Gyulai Pál, 1—4. kötet. 8r. Pest, 1847. Hartleben K. A. tulajdona. 488 lap. vel. bov. füzve 5 ft. 20 kr.

Magyarország 1514ben, regény. Irta *Eötvös József* 1—5. füzet. Pest, 1847, n8r. Hartleben K. A. tul. Összesen VIII és 655 l. vel. bor. füzve 2 ft.

Vegyesek.

Nők világa. Irta *Szabó Richard.* Pest 1847. k8r. Kiadja Heckenast G. 293 l. vel. bor. füzve 1 ft. 30 kr.

Nők könyve. Irta *Kolmár József.* Pozsony 1848. 12r. Kaliwoda József tul. 199 t. vel. bor. füzve 1 ft.

Karády Ignácz. Regék. Nagyobb gyermekek számára. Szinzett képpel. Pest, 1847. 8r. Kiadja Heckenast G. 201 l. velinen, csinos kötetben, 2 ft. 24 kr.

Lukács Pál. Kis kert kisebb s nagyobb gyermekeknek. Pest. 1847. 12r. 1—6. füzet. Összesen 551, l. Emich G. tulajdona. vel. bor. füzve, egy füzet ára 15. kr.

Schmid Kristóf Ifjusági iratai, harmadik egészen ujra átdolgozott magyar kiadás, új beszélyekkel bővítve. 10 kötet, aczélmetszettel diszítve, *Sujánszky Antal* szerkesztése alatt, 1. 2. 3. kötet. 12r. Pesten, 1847. Emich G. sajátja, vel. bor. füzve. Az előfizetés ára kötetenként 30 kr.

Kedélyes olvasmány az ifjuság és családkörök számára. Első gyüjtemény. 5dik kötet. Szepike vagy a zsinagóga égése Münchenben. Fiatalok és korosok használatára beszélte Nieritz G. Németből ford. *Szilvágyi József.* Egy képpel. 12r. Pozsony, 1847. Nyomt. Schmid F. és Busch J. J. bet. Kaliwoda J. tulajd. 159 l. velinen, bor. füzve 40 kr.

Futár. Irta *Greguss Ákos.* Tartalma; I. Materia peccans a magyar irodalomban. II. Petőfi Sándor összes költeményei egy kötetben. III. Nagy férfiak mondásai. IV. Vörösmarty szózata. V. Kis káté. Szarvas. Réthy Lipót bet. 8r. (Pesten, Heckenast könyvkereskedése biz.) 28 l. füzve 20 kr.

Caricaturák. Irta *Lauka Gusztáv* 1sö füzet. Pest, 1847. 8r. Emich G. bizománya. 91 l. vel. bor. füzve 30 kr.

Életképek és darázsfészek. Irta *Vas Gereben.* Pest, 1847. 8r. Emich G. bizom, 189 l. vel. bor. füzve 1 ft.

Mátyás fia mint Corvin és Törvénytelen vér. Kritikai adalék irodalmunk erkölcstörténetéhez. Irta *Zerffi Gusztáv.* Budán, kir. 8r. 45 l. 30 kr.

Végirat „*Mátyás fia*“ ügyében *Szigligeti*től. (Pest) kir. 8r. 31 l.

Szónoklat.

Dr. Schedel Ferencz. Emlékbeszéd József főherczeg nádor magyar académiai pártfogó felett. Az academia rendkivüli közülésében jan. 25kén 1847. Jur. Budán, a m. kir. egyetem bet. 25 lap. finom vel. füzve.

Szilasy János. Gyászbeszéd József Főherczeg Nádor és királyi helytartó felett. Budán, 1847. 13 l. vel.

Toldy Ferencz irodalmi beszédei; kiadta *Bajza*. Pozsony 1847. kr. Wigand K. 7. bet. és költségén, IV. és 316 l. vel. bor. füzve 1 ft. 48 kr.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Folyó dec 7kén tartott ülésében a társaságnak indítvány tétetett az iránt, hogy a Szépirodalmi Szemlei bizottmány visszalépvén, s a lapot megszüntetvén, ezen hiányt pótolni kellene az irodalomban! Az ülés sajnálattal vevén a bizottmány lemondását, az indítványt elvileg elfogadá s egyszersmind bizottmányt nevezett ki, mely a Társaság meglevő és remélhető segédeszközeit és forrásait kijelölvén, egy évnegyedi iratnak mind belsejére, mind külsejére nézve adjon véleményt.

TÁRGYJEGYZÉK.

Értekezések.

Magyarországi sz. Erzsébet kassai templomának fő oltárképei 1, 24, 36, 51, 70.
Egyéni és eszményi I—VII. 49, 97, 129, 161, 196, 353, 376.
A népmese Magyarországon 81, 100, 117, 133, 152, 164, 181, 200, 213, 228, 321, 346, 360, 379.
Freiligrathról Nodnagel 7.
Geibel Emmanuelről Nodnagel 91.
A regény, költészet és critica Francziaországban, 188, 248, 261, 275.
A történeti regény, 241, 264.
Az irodalom jelentősége s befolyása az életre 282, 295, 308, 330, 344.
Valami a romanticismusról 327.
Czakó Zsigmond emlékezete 401.

Birálatok.

Elbeszélő költészet. Költői pályaművek 17, 12,
Drámai literatura: Sophocles szinművei: *Antigone és Electra*, forditotta *Szücs D.* 386, 404.
Cid, Corneille Pétertől, magyarítva *Greguss Á.* által 394, 402.
Lyrai költészet: Gedichte eines Lebendigen 33, 55
Huszárdalok, szerzőjük *Döbrentei G.* 145
Tompa Mihály versei 193
Hattyudalok irta *Hiador* 281
Dalok az alföldről, } irta *Samarjai Károly* 373
Kelet gyöngyei, }
Balatoni kagylók; irta *Garay* 393
Gyüjteményes munkák: A Kisfaludy-Társaság Évlapjai I—VI, 65, 87, 106
Beszélyirodalom: Kedélyrajzok, irta *Degré A.* 225, 225
Almanach irodalom: *Unio.* Szerkeszté *Urházy* 273, 300, 314

Classica literatura. Párhuzamos életrajzok Plutarchból, ford. *Székács*, Bloch M. 257
M. T. Cicero beszéde Manilius törvényjavaslata mellett, ford. *Pintér Endre* 328
Magyar Classica literatura. Berzsenyi D. összes művei, közrebocsátotta *Döbrentei G.* 289. 223. 339.
Régiségtan: A görög régiségtan egybe foglalata, *Fojtényi J.* 113
Római régiségtan. *Belák J.* 117

Classicai Literatura.

Magyar Virgil 58
Magyar Sophocles 117
Magyar Euripides 209
Magyar Ovid 305
Mutatvány Quintilianból 357
Külföldi népdalok, fordításokban *Greguss Auguszttól* 367
Képző művészet: A pesti műkiállitás 1847ben 122
A festészet Angliában 141, 157
A József-emléktársaság terve 207

Értesítő.

Kisfaludy-Társaság:
Jutalmak hirdetése 191
Haviülések: julius 31. Népköltés ügye 94
Sept. 25. *Szontagh* véleménye *Greguss A.* Szépészete fölött 221
Oct. 20. Tisztelkedés a kir. Helytartónál 284
Hellen és *Nemzeti könyvtár* 285
Nov. 20. pályamunkák 349
Dec. 7. A titoknok gyászbeszéde Schedius L. felett. — Elkésett pályairat. Szépirod. Szemle 380, 415
István nádor a Kisfaludy-Társaság pártfogója 385
A három divatlapról 10, 30, 61, 74, 110, 126.
Müemlékek 46, 63, 95
Irodalmi mozgalmak 157, 159
Legyünk pedansok 46
Magyar Cato 173
Kisfaludy Sándor minden munkái 175
A magyar népzene barátinak 287
Irói óvástétel 336
A vin régi forma 336
Széptani irányok és tévedések 269, 285
István első nádori kiadványa 334
Kisfaludy Sándor emléke 384
Magy Szépirodalmi könyvészet 1847-ről 411.
Vegyesek. 16, 32, 47, 48, 64, 112, 142, 143, 160, 173, 174, 208, 224, 272, 287, 288, 304, 320, 335, 352, 384, 400.
Nemzeti Szinház 15, 79, 143, 160, 174, 223, 236, 254, 271, 303, 319, 350, 366, 382.

Szerkeszti Erdélyi. — Nyomtatja Landerer és Heckenast.

MTA KÖNYVTÁR